
ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

ΤΟΜΟΣ

Β

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
Β΄

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν
Τόμος δεύτερος
Μετάφραση Ἀντ. Γ. Γαλίτης

© Γ. Α. Γαλίτης, Ἱω. Σέχου 4, 11524 Ἀθήναι

Α' ἔκδοση 1985
Ε' ἔκδοση 2006

ISBN 960-7407-20-2
Set 960-7407-02-4

Εἰκονογράφηση: π. Παῦλος Πολίτης
Ἐκτύπωση: «Νέα Στοιχειοθετική», Ἀγελῶου 6, Θεσσαλονίκη
Βιβλιοδεσία: Ἀφοί Βαρουσιάδη, 13ο χλμ. Θεσσαλονίκης-Ἐδέσσης

Ἐκδόσεις «ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ»
Πρασακάκη 9, 54622 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310231040, 2310283805, φάξ 2310241254
E-mail: bookstore@topeirivoli.gr

Μετάφραση
Ἀντώνιος Γ. Γαλίτης (†)

Γενική ἐπιμέλεια
Γεώργιος Ἀντ. Γαλίτης

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

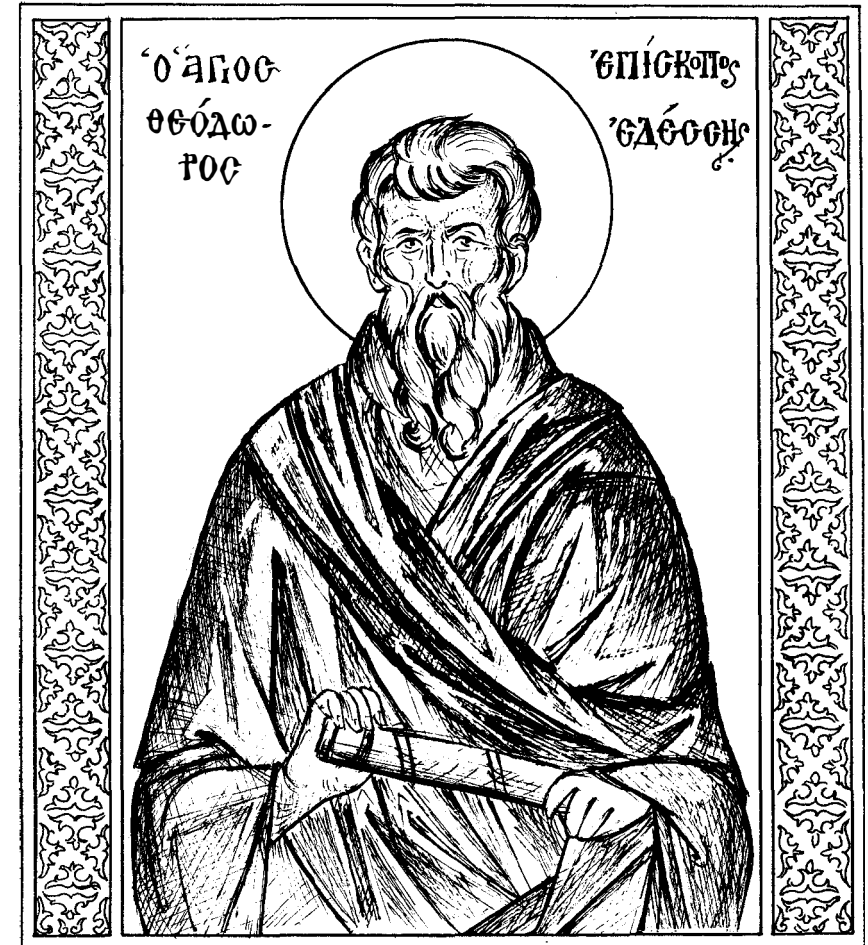
Εἰσαγωγικά σχόλια
Θεόκλητος μοναχὸς Διονυσιάτης

Φιλολογική ἐπιμέλεια
Ἰγνάτιος Σακαλῆς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ὁσιος Θεόδωρος ἐπίσκοπος Ἑδέσσης.....	9
100 ψυχωφελή κεφάλαια	12
Θεωρητικὸν.....	34
Ἁγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς	43
Πρόλογος τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης.....	48
Πρώτη ἐκατοντάδα τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης	49
Δεύτερη ἐκατοντάδα τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης	60
Τρίτη ἐκατοντάδα τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης	76
Τέταρτη ἐκατοντάδα τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης.....	90
Πρώτη ἐκατοντάδα κεφαλαίων πρὸς τὸν Θαλάσσιο, περὶ θεολο- γίας καὶ τῆς ἐνσάρχου οἰκονομίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.....	103
Δεύτερη ἐκατοντάδα.....	123
Διάφορα κεφάλαια περὶ θεολογίας, οἰκονομίας, ἀρετῆς καὶ κα- κίας. Τρίτη ἐκατοντάδα	147
Τέταρτη ἐκατοντάδα	168
Πέμπτη ἐκατοντάδα.....	186
Ἑκτη ἐκατοντάδα	208
Ἑβδομη ἐκατοντάδα.....	231
Σύντομη ἐρμηνεία στὴν προσευχὴ «Πάτερ ἡμῶν».....	252
Ὁσιος Θαλάσσιος ὁ Λίβυος	270
Περὶ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας καὶ τῆς κατὰ νοῦν πολιτείας. Πρώ- τη ἐκατοντάδα	273
Δεύτερη ἐκατοντάδα.....	279
Τρίτη ἐκατοντάδα.....	285
Τέταρτη ἐκατοντάδα	291
Ἁγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς	298
Λόγος ψυχωφελὴς καὶ θαυμάσιος.....	301
Ἀββᾶς Φιλήμων	308
Λόγος περὶ τοῦ Ἀββᾶ Φιλήμονος.....	311
Ὁσιος Θεόγνωστος.....	324
Περὶ πράξεως καὶ θεωρίας καὶ περὶ ἱερωσύνης	327
Εὐρετήρια.....	345

ΟΣΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΕΔΕΣΣΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Ο ἅγιος πατέρας μας Θεόδωρος ἔζησε στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πρωγνάτου, γύρω στὸ 660 μ.Χ. Πρῶτα ἀγωνίστηκε τὸν ἀσκητικὸ βίον στὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Σάββα· ὕστερα, μὲ τὴν ψήφο τοῦ Θεοῦ ἀνέβηκε στὸν ἐπισκοπικὸ θρόνον τῆς πόλεως Ἐδέσ-

σης. Ἐκανε πολλά θαύματα καὶ ὅσο ζοῦσε καὶ μετὰ τὸ θάνατο, καὶ μὲ τὶς θεῖες διδασκαλίες του ἔκανε πολλοὺς μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ καὶ πολλοὺς νὰ σωθοῦν· καὶ στὶς 19 Ἰουλίου ἀπῆλθε στίς αἰώνιες μονές, ὅπως ἀναφέρεται στὸ βίό του ποὺ περιέχεται στὸ βιβλίον «Καλοκαιρινή». Δὲν γνωρίζομε μὲ ἀκριβεία ἂν ἄφησε καὶ ἄλλα συγγράμματα· ὅμως αὐτὰ τὰ 100 κεφάλαια ποὺ φιλοπόννησε, ἐγκρίθηκαν νὰ συμπεριληφθοῦν στὴ συλλογὴ τῶν νηπτικῶν. Γιατὶ παρέχουν πλούσιο τὸν καρπὸ τῆς ἱερῆς νήψεως καὶ τῆς πνευματικῆς ωφέλειας σὲ κείνους ποὺ τὰ διαβάζουν μὲ ἐπιμέλεια. Καὶ ὅσοι ἐπιθυμεῖτε τὴ σωτηρίαν σας, ἐλάτε καὶ θερίστε ἁφθονα.

Στὸ τέλος τῶν κεφαλαίων αὐτῶν ἔχει προστεθεῖ καὶ τὸ «Θεωρητικὸν» ποὺ ἐπιγράφεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοδώρου. Βλέποντας ὅτι αὐτὸ ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιον νηπτικὸ χαρακτήρα καὶ ἔχει τὴν ἴδια ἔκφραση τοῦ λόγου μὲ τὰ 100 κεφάλαια, ὅπως καὶ ἀπὸ ἄλλα εὐλόγια σημάδια, βγάλαμε τὸ συμπέρασμα ὅτι εἶναι γνήσιο ἔργο τοῦ ἰδιοῦ Θεοδώρου.

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Ὁ ὁσιος Θεόδωρος, ὁ καὶ Σαββαΐτης ἀποκαλούμενος, γιατί ἀσκήθηκε στὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Σάββα στὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ καὶ Ἐδέσσης λεγόμενος, γιατί ἐξελέγη ἐπίσκοπος στὴ Μητρόπολη τῆς πόλεως Ἐδεσσα τῆς Συρίας, ἔζησε κατὰ τὸν ἔβδομον αἰῶνα καὶ ἦταν γνωστὸς ὡς «μεγάλος ἀσκητής». Ὑπῆρξε πνευματικώτατος καὶ θεωρητικώτατος, ὅπως καταφαίνεται τόσο ἀπὸ τὰ «Ἐκατὸ Κεφάλαια», ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ «Θεωρητικόν», ποὺ ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα του ἐνσωμάτωσαν μόνον αὐτὰ οἱ συντάκτες τῆς Φιλοκαλίας.

Στὰ «Ἐκατὸ Κεφάλαια» ἀπαντοῦμε συχνά: «ὅπως εἶπε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους», πράγμα ποὺ σημαίνει ὅτι ἐκμεταλλεύεται τὴν πείρα τῶν προγενεστέρων ἀσκητικῶν Πατέρων καὶ τὴν ἀναχωνεύει στὴν προσωπικὴ του πείρα, ὡς σύμφωνη, ἀλλὰ καὶ γιὰ περισσότερη κατοχύρωση τῆς διδασκαλίας του. Ὑπάρχουν ὁλόκληρα κεφάλαια ἐλαφρῶς τροποποιημένα ποὺ ἀποτελοῦν μεταγραφές ἀπὸ τὸν Εὐάγγριο καὶ τὸν ἅγιο Μάξιμο, τὰ ὁποῖα ὅμως ἀποβαίνουν τὸ θεμέλιο ἄλλων δικῶν του κεφαλαίων.

Ἡ διδασκαλία τοῦ ὁσίου Θεοδώρου στηρίζεται ἐπάνω στὴ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἀναφορικὰ μὲ τὴν πτώση, τὴν ἐπαναφορὰ στὴν πρώτη ἀγαθότητα διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ «κἄτ' εἰκόνα» μὲ τὸ ἅγιο Βάπτισμα, τὴν ἐλευθερίαν τῆς ψυχῆς, τὰ πάθη καὶ τὸν πόλεμο τοῦ σατανᾶ. Βάσει θεολογικῶν καὶ ἀνθρωπολογικῶν προϋποθέσεων κτίζει τὴν διδασκαλία του περὶ τῶν παθῶν, τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς δυναμικῆς φορᾶς τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν κάθαρση, τὴ μυστικὴ ἔνωση μὲ τὸν Χριστὸ καὶ τὴ θέωση τοῦ νοῦ.

Κατὰ τὸν ἔβδομο αἰῶνα, ποὺ ἔζησε ὁ ὁσιος Θεόδωρος, εἶχε ἀναπτυχθεῖ πλουσιότατη ἀσκητικὴ καὶ πνευματικὴ γραμματεία, ἀπὸ τὴν ὁποία φαίνεται ὅτι ἀνεπαί-

σθητα ἐπηρεάζεται, μέχρι σημείου νὰ μὴν εἶναι εὐκολο νὰ διακρίνει κανεὶς πότε μεταγράφει ἀπὸ προγενέστερους Πατέρες, πότε διαπιστώνεται ταυτότητα ἀπόψεων καὶ πότε παρουσιάζει πρωτοτυπία. Καὶ αὐτὸ ἐξ ἀφορμῆς τῆς φραστικῆς ἀναπλάσεως τῶν κεφαλαίων. Πάντως εἶναι ἄφογα ἀπὸ τὴν ἀποψη τῆς ἀσκητικῆς καὶ θεολογικῆς παραδόσεως, ἀφοῦ τὰ κεφάλαια ἀναπτύσσονται μέσα στὰ πλαίσια τῆς πατερικῆς ἐμπειρίας, στὴν ὁποία ἀρκετὰ προσωπικὰ στοιχεῖα συνεισφέρει ὁ Ὁσιος.

Τὰ ἴδια σχεδὸν μπορεῖ νὰ λεχθοῦν καὶ γιὰ τὸ «Θεωρητικόν», ποὺ εἶναι λόγος ἀσκητικὸς μὲν, ἀλλὰ κινεῖται σὲ ὑψηλὰ ἐπίπεδα θεωρίας καὶ θεοῦ ἔρωτος. Ἐλέγχθη ὅτι τὰ θέματα αὐτὰ ἀναπτύχθηκαν τὸν δέκατο τέταρτο αἰῶνα καὶ γι' αὐτὸ ἀμφισβητήθηκε ἡ πατρότητα τοῦ «Θεωρητικοῦ». Νομίζομε, ὅτι ὁ προβαλλόμενος λόγος δὲν εὐσταθεῖ, γιατί μέχρι τὸν ἔβδομο αἰῶνα τὰ θέματα αὐτὰ εἶχαν ἀναπτυχθεῖ ὅχι μονάχα ἀπὸ τοὺς Καππαδόκες, τοὺς Ἀλεξανδρινούς καὶ τοὺς ἀσκητικοὺς Πατέρες, ἀλλὰ πλούσιο ὕλικὸ καὶ ἱστορικοὺς ἐρεθισμοὺς πρόσφερε πρὸ τῶν Νεοπλατωνικῶν καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουδαῖος Φίλων. Ἀφήνομε τὸ πόσον ἐπέδρασαν στοὺς ἁγίους Πατέρες κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἔκτου αἰῶνα τὰ Ἀρεοπαγίτικα συγγράμματα, ποὺ ἔδωσαν μεγάλη ὠθηση στὸν θεωρητικὸ βίον καὶ στὴ φιλολογία περὶ θεοῦ ἔρωτος.

Τὸ «Θεωρητικόν» εἶναι μιὰ πλήρης ἔκθεση τῶν προϋποθέσεων τῆς θεώσεως, μέσα στὴν ὁποία σημαντικὴ θέση κατέχει ὁ θεωρητικὸς τρόπος ζωῆς, ὡς συνεχῆς ἀνάταση τοῦ νοῦ εἰς τὰ νοητά, φυσικὰ μὲ προσευχὴ καὶ τὴ λοιπὴ παραδοσιακὴ ἀσκητικὴ ἀγωγή. Ἡ θεωρία τῶν νοητῶν ὁδηγεῖ εἰς τὸν ἔρωτά τους καὶ ἐπομένως τὰ γήινα λησμονοῦνται. Χωρὶς νὰ πρόκειται γιὰ ἕνα πνευματικὸ μονοφυσιτισμὸν, ἡ ψυχὴ νοεροποιούμενη εὐρίσκει τὴν ἀπόλυτη μακαριότητά της στὸ χῶρο τῶν νοητῶν, ὅπου ὁ Χριστὸς, ὁ ἀγγελικὸς διάκονος καὶ τὰ μακάρια πνεύματα, κατάλαμπόμενά ἀπὸ τὶς ἀκτίνες τοῦ ἀκτίστου φωτός καὶ πλέοντα στὸ κτιστὸ φῶς τῆς πρεσβυτέρας κτίσεως.

Ὁ ὁσιος Θεόδωρος —ἐὰν εἶναι αὐτὸς ὁ πατὴρ τοῦ «Θεωρητικοῦ»—, γνωρίζει ἀρκετὰ τὴν γραμματεία περὶ θεοῦ φωτός, περὶ πνευματικῆς θεωρίας, περὶ τῆς ἀξίας τοῦ νοῦ καὶ τῶν φυσικῶν καὶ ὑπερφυσικῶν κινήσεων του, καταφάσκει στίς σωματικὰς αἰσθήσεις, ἀλλὰ συνιστᾷ τὴν ὑπέρβασή τους, ἀναλύει τὴν ἀνθρωπολογικὴ σύνθεση καὶ τὶς δυνατότητες τοῦ πιστοῦ, δίδει τὸ προβάδισμα στὴν ἀγαθὴ βούληση γιὰ ἀνάβαση τοῦ νοῦ στὸν Θεὸ καὶ γενικῶς, ἀναπτύσσει παραδοσιακῶς τὴν πατερικὴ διδασκαλία γιὰ τὴν πνευματικὴ τελείωση.

Τὸ «Θεωρητικόν» συνοψίζει βαθειὰ καὶ πυκνὰς ἐμπειρίες καὶ προϋποθέτει πλούσια χάρη, μεγάλο καὶ ἐλλαμπόμενον νοῦ καὶ ὑψηλὴ θεολογικὴ γνώση, καὶ φαίνεται, ὅτι μᾶλλον ἔχει γραφεῖ στὴν περίοδο τοῦ μονασμοῦ του παρὰ στὸν καιρὸ τῆς ποιμαντικῆς του δράσεως, ἀφοῦ εἶναι προορισμένο νὰ διδάξει τοὺς μοναχοὺς γιὰ τὴ θεωρητικὴ ζωὴ, ὅχι βέβαια στὴν ἐκδοχὴ τῶν φιλοσόφων.

Ἑκατὸ ψυχωφελὴ κεφάλαια

Ἐπειδὴ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ ἀπαρνηθήκαμε τὸ σατανᾶ καὶ τὰ ἔργα του καὶ συνταχθήκαμε μαζί μὲ τὸ Χριστό, τόσο μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα, ὅσο καὶ τώρα πάλι μὲ τὸ μοναχικὸ σχῆμα, ἃς τηρήσουμε τὶς ἐντολές Του. Αὐτὸ ἀπαιτεῖ ὄχι μόνο ἡ διπλή μας ἰδιότητα, δηλαδή τοῦ Χριστιανοῦ καὶ τοῦ μοναχοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ φυσικὸ χρέος, κατὰ τὸ ὁποῖο, ἀφοῦ πλαστήκαμε ἀπὸ τὸ Θεὸ στὴν ἀρχὴ «καλοὶ λίαν»¹, τέτοιοι πρέπει νὰ εἴμαστε. Γιατὶ ἂν καὶ ἡ ἁμαρτία ποὺ εἰσχώρησε ἀπὸ δική μας ἀπροσεξία ἔφερε μαζί της τὸ παρά φύση, ἀλλὰ πάλι ὁ Θεὸς μας μὲ τὸ πολὺ ἔλεός Του μᾶς ξανακάλεσε καὶ μᾶς ἀνακαίνισε μέσω τοῦ πάθους τοῦ Ἀπαθοῦς. Καὶ ἀγορασθήκαμε μὲ τίμημα τὸ ἀτίμητο αἷμα τοῦ Χριστοῦ², καὶ λυτρωθήκαμε ἀπὸ τὴν ἀρχαία παράβαση ποὺ μᾶς κληρονόμησε ὁ προπάτορας. Ἄν λοιπὸν γίνουμε δίκαιοι, δὲν εἶναι τίποτε μεγάλο· ἀλλὰ μάλλον τὸ νὰ ξεπέσομε ἀπὸ τὴν ἀρετὴ, αὐτὸ εἶναι ἐλεεινὸ καὶ ἄξιο κατακρίσεως.

2. Ὅπως τὸ καλὸ ἔργο ποὺ γίνεται χωρὶς ὀρθὴ πίστη, εἶναι τελείως νεκρὸ καὶ δὲν ἔχει καμιὰ ἐνέργεια, ἔτσι καὶ πίστη μόνη χωρὶς ἐνάρετα ἔργα, δὲ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ αἰώνιο πῦρ· γιατί ὁ Κύριος εἶπε: «Ὅποιος μὲ ἀγαπᾷ, θὰ τηρήσει τὶς ἐντολές μου»³. Ἄν λοιπὸν ἀγαποῦμε τὸν Κύριο καὶ πιστεύομε σ' Αὐτόν, ἃς ἐργαζόμαστε τὶς ἐντολές Του γιὰ νὰ ἐπιτύχομε τὴν αἰώνια ζωὴ. Ἄν ὅμως παραβλέπομε τὴν τήρηση τῶν προσταγμάτων Του, στὰ ὁποῖα πειθαρχεῖ ὅλη ἡ κτίση, πῶς θὰ καλέσομε τοὺς ἑαυτοὺς μας πιστούς, ποὺ ἔχομε τιμηθεῖ παραπάνω ἀπ' ὅλη τὴ κτίση, καὶ μόνο ἐμεῖς ἀπ' ὅλα τὰ κτίσματα δείχνομε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀνυπάκουους στὰ προστάγματα τοῦ Δημιουργοῦ καὶ ἀχάριστους πρὸς τὸν Εὐεργέτη;

3. Ὅταν τηροῦμε τὶς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ, δὲν προσφέρομε τίποτε σ' Ἐκεῖνον, γιατί δὲν ἔχει ἀπὸ τίποτε ἀνάγκη καὶ εἶναι δωρεοδότης ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Ἀλλὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας εὐεργετοῦμε μὲ τὸ νὰ προξενοῦμε σ' ἐμᾶς τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ τὴν ἀπόλαυση τῶν ἀνέκφραστων ἀγαθῶν.

4. Ὅποιος μᾶς ἀντιτάσσεται στὸ νὰ κατορθώσομε τὶς ἐντολές τοῦ Θεοῦ, εἴτε πατέρας εἶναι, εἴτε μητέρα, εἴτε ὁποιοσδήποτε, ἃς εἶναι σὲ μᾶς βδελυκτὸς καὶ μισητός, γιὰ νὰ μὴν ἀκούσομε ὅτι «ὅποιος ἀγαπᾷ τὸν πατέρα του ἢ τὴν μητέρα ἢ κάποιον ἄλλο περισσότερο ἀπὸ ἐμένα, δὲν εἶναι ἄξιός Μου»⁴.

5. Ἄς ζώσομε σφικτὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας γιὰ νὰ ἐργασθούμε τὶς ἐντολές τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ μὴ δεθοῦμε σφικτὰ μὲ ἀλυσίδες πονηρῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ψυχοφθόρων ἡδονῶν⁵ ποὺ δύσκολα λύνονται, καὶ νὰ μὴ βγεῖ ἐναντίον μας ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν ἄκαρπη συκιά, ποὺ ἔλεγε: «Κόψε τὴν ἀπὸ τὴ ρίζα, γιὰ νὰ

μὴν πιάνει ἄδικα τὸν τόπο»⁶. Ἐπειδὴ καθένα ποὺ δὲν κάνει καρπὸ καλὸ, τὸν κόβουν καὶ τὸν ρίχνουν στὴ φωτιά⁷.

6. Ἐκεῖνος ποὺ νικιέται ἀπὸ ἐπιθυμίες καὶ ἡδονές καὶ περνᾷ τὴ ζωὴ του μέσα στὸν κόσμο, θὰ πέσει σύντομα μέσα στὰ δίχτυα τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ἡ ἁμαρτία ὅταν γίνει μιὰ φορὰ, εἶναι φωτιά σὲ ξερὰ χόρτα, πέτρα ποὺ κυλάει στὴν κατηφορίᾳ, χαράδρα ποὺ πλαταίνει τὶς ρεματιές· καὶ μὲ κάθε τρόπο ἐτοιμάζει τὴν ἀπώλεια τοῦ ἁμαρτωλοῦ.

7. Ἡ ψυχὴ ὅσο βρίσκεται στὸ παρά φύση, ἐξαγριωμένη καὶ γεμάτη ἀγκάθια τῶν ἡδονῶν, εἶναι κατοικητήριον τῶν ἀλλόκοτων θηρίων ὅπως ἔχει γραφεί: «Ἐκεῖ θ' ἀναπαυθοῦν ὄνοκένταυροι, ἐκεῖ ἔχει τὰ μικρά του ὁ σκατζόχοιρος καὶ θὰ συναντήσουν τὰ δαιμόνια τοὺς ὄνοκένταυρους»⁸. αὐτὰ εἶναι τὰ διάφορα πάθη τῆς ἀτιμίας. Ὅταν ὅμως ἐπιστρέφει στὸ κατὰ φύση (γιατὶ μπορεῖ νὰ τὸ κάνει αὐτὸ ὅσο βρίσκεται ἀκόμη στὸ σῶμα), καὶ ἐξημερώσει τὸν ἑαυτό της μὲ ἐπιμελὴ καλλιέργεια καὶ ζήσει σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, τότε τὰ θηρία ποὺ φώλιαζαν μέσα της θὰ φύγουν· καὶ ἔρχονται οἱ φύλακες τῆς ζωῆς μας ἄγγελοι ἔχοντας ἡμέρα χαρᾶς τὴν ἐπιστροφή της. Καὶ ἡ χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἐπιδημεῖ καὶ τὴ διδάσκει θεία γνώση, ὥστε νὰ διαφυλαχθεῖ στὸ ἀγαθὸ καὶ νὰ προοδεύσει σὲ μεγάλα.

8. Οἱ πατέρες ὀνομάζουν τὴν προσευχὴ ὄπλο πνευματικόν, καὶ δὲν εἶναι δυνατό χωρὶς αὐτὸ νὰ βγεῖ κανεὶς στὸν πόλεμο· ἄλλιῶς θὰ συρθεῖ αἰχμάλωτος στὴ χώρα τῶν ἐχθρῶν. Καθαρὴ προσευχὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκτήσει κανεὶς, ἂν δὲν ἐπιμένει καρτερικὰ κοντὰ στὸ Θεὸ μὲ εὐλικρινὴ καὶ ἄκακη καρδιά. Γιατὶ Αὐτὸς εἶναι ποὺ δίνει τὴν προσευχὴ στὸν προσευχόμενο⁹ καὶ διδάσκει τὸν ἄνθρωπο γνώση¹⁰.

9. Τὸ νὰ παρενοχλοῦν τὰ πάθη τὴν ψυχὴ καὶ νὰ μᾶς πολεμοῦν, αὐτὸ δὲν μπορούμε νὰ τὸ ἐμποδίσουμε. Τὸ νὰ πολυκαιρίζουν ὅμως μέσα μας οἱ πονηρές σκέψεις καὶ νὰ κινοῦν τὰ πάθη, αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς. Καὶ τὸ πρῶτο εἶναι ἀναμάρτητο, γιατί δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς. Τὸ δεύτερο ὅμως, ἂν ἀντισταθοῦμε μὲ ἀνδρεία καὶ νικήσομε, εἶναι πρόξενον στεφάνων· ἂν ἀπὸ χαλαρότητα καὶ δειλία νικηθοῦμε, εἶναι πρόξενον τιμωριῶν.

10. Τρία εἶναι τὰ γενικότερα πάθη, μέσω τῶν ὁποίων γεννιοῦνται ὅλα τὰ ἄλλα: ἡ φιληδονία, ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ φιλοδοξία. Σ' αὐτὰ ἀκολουθοῦν ἄλλα πέντε πονηρὰ πνεύματα καὶ ἀπὸ αὐτὰ γεννιέται μεγάλο πλῆθος παθῶν καὶ διάφορα εἶδη ποικιλόμορφης κακίας. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ νίκησε τοὺς τρεῖς ἀρχηγούς καὶ ἡγεμόνες, φονεύει μαζί καὶ τοὺς ἄλλους πέντε καὶ ὑποτάσσει ὅλα τὰ πάθη.

11. Οἱ ἀναμνήσεις ὅσων πράξαμε μ' ἐμπάθεια, τυραννοῦν ἐμπαθῶς τὴν ψυχὴ μας. Ὅταν οἱ ἐμπαθεῖς ἐνθυμήσεις ἐξαλειφθοῦν ὁλότελα ἀπὸ τὴν καρδιά μας, τότε ἔχομε σημάδι συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν μας. Γιατὶ ἕως ὅ-

1. Γεν. 1, 31.

3. Ἰω. 14, 15.

5. Παροιμ. 5, 22.

2. Α' Κορ. 6, 20.

4. Ματθ. 10, 37.

6. Λουκ. 13, 7.

8. Ἠσ. 34, 14-15.

10. Ψαλμ. 93, 10.

7. Ματθ. 3, 10.

9. Α' Βασ. 2, 9.

του κινεῖται ἡ ψυχὴ ἐμπαθῶς, εἶναι φανερὴ ἡ δύναμη τῆς ἀμαρτίας ἐπάνω της.

12. Τὰ σωματικὰ καὶ ὕλικα πάθη λιγοστεύουν καὶ μαραίνονται μετὰ τὰς σωματικὰς κακοπάθειες· τὰ ψυχικὰ καὶ μὴ φαινόμενα, ἐξαφανίζονται μετὰ τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν πραότητα καὶ τὴν ἀγάπην.

13. Τὴν ἐμπαθὴ ἐπιθυμία μαραίνει ἡ ἐγκράτεια ἐνωμένη μετὰ τὴν ταπεινοφροσύνην· τὸ φλογισμένο θυμὸ καταπραῖνει ἡ ἀγάπη· τὸ λογισμὸς ποὺ περιπλανιέται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, τὸν συγκεντρώνει ἡ ἐντατικὴ προσευχὴ μετὰ ἐνθύμησην τοῦ Θεοῦ· καὶ ἔτσι καθαρίζεται τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς. Αὐτὸ τακτοποιώντας καὶ ὁ θεὸς Ἀπόστολος, ἔλεγε: «Ἐπιδιώκετε τὴν εἰρήνην μετὰ ὅλους καὶ τὸν ἀγιασμόν, ποὺ δίχως αὐτὸν κανεῖς δὲ θὰ δεῖ τὸν Κύριον»¹¹.

14. Μερικοὶ εἶχαν ἀπορία, ποῖο ἀπὸ τὰ δύο, οἱ ἔννοιες κινοῦν τὰ πάθη ἢ τὰ πάθη κινοῦν τὰς ἔννοιες; Καὶ ἄλλοι εἶπαν τὸ ἓνα, ἄλλοι τὸ ἄλλο. Ἐγὼ λέω, οἱ ἔννοιες εἶναι ποὺ κινοῦνται ἀπὸ τὰ πάθη. Γιατὶ ἂν δὲν βρισκόνταν μέσα στὴν ψυχὴ τὰ πάθη, δὲν θὰ τὴν ἐνοχλοῦσαν οἱ ἐμπαθεῖς ἔννοιες.

15. Οἱ δαίμονες ποὺ πάντα μᾶς πολεμοῦν, ἔχουν συνήθεια νὰ μᾶς ἐμποδίζουν ἀπὸ τὰς πραγματοποιήσιμες καὶ κατάλληλες γιὰ μᾶς ἀρετὰς, καὶ νὰ βάζουν μέσα μας ἰσχυρὸ πόθο γιὰ τὰς ἀδύνατες καὶ ἀταίριαστες. Ἐκείνους ποὺ ἔχουν προκοπὴ στὴν ὑποταγή, τοὺς ἀναγκάζουν νὰ κάνουν τὰ ἔργα τῶν ἡσυχαστῶν. Στους ἡσυχαστὰς καὶ ἀναχωρητὰς βάζουν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς. Αὕτῃ τῇ μέθοδῳ μεταχειρίζονται καὶ γιὰ κάθε ἀρετὴ. Ἐμεῖς ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἀγνοοῦμε τὰ σχέδιά τους, γνωρίζοντας ὅτι ὅλα εἶναι καλὰ ὅταν γίνονται στὸν καιρὸ τους καὶ μετὰ τὸ μέτρο. Ἀντίθετα, εἶναι βλαβερὰ ὅλα ὅσα ξεπερνοῦν τὸ μέτρο καὶ δὲν εἶναι στὸν κατάλληλον καιρὸ.

16. Ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα στὸν κόσμον καὶ εἶναι κοντὰ σὲ τὰς ἀφορμὰς τῶν παθῶν, οἱ δαίμονες τοὺς πολεμοῦν καὶ παλεύουν νὰ τοὺς ρίξουν στὴν ἀμαρτία ποὺ γίνεται μετὰ τὴν πράξιν. Τοὺς ἐρημίτες, ἐπειδὴ σπανίζουν τὰ ὕλικα πράγματα, τοὺς πολεμοῦν μετὰ τοὺς λογισμοὺς. Καὶ εἶναι πολὺ φοβερότερος ὁ δεύτερος αὐτὸς πόλεμος ἀπὸ τὸν πρῶτον. Γιατὶ ὁ πόλεμος μετὰ τὰ πράγματα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ χρόνον καὶ τόπον καὶ εὐκαιρίας. Ἐνῶ ὁ πόλεμος τοῦ νοῦ εἶναι πιὸ ἐλεύθερος καὶ δύσκολον μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπιστεῖ. Σ' αὕτῃ τὴν ἀσώματη μάχῃ, μᾶς ἔχει δοθεῖ ὡς ὄπλον ἡ καθαρὴ προσευχὴ, γι' αὐτὸ καὶ ἔχει νομοθετηθεῖ νὰ γίνεται ἀδιάλειπτα¹². Αὕτῃ ἡ προσευχὴ κάνει τὸ νοῦ δυνατόν γιὰ τὸν ἀγῶνα, γιατί μπορεῖ νὰ ἐκτελεῖται καὶ χωρὶς τὸ σῶμα.

17. Θέλοντας ὁ Ἀπόστολος Παῦλος νὰ δηλώσῃ τὴν τέλεια νέκρωσιν τῶν παθῶν, λέει: «Ὅσοι ἀνήκουν στὸ Χριστό, σταύρωσαν τὸν σαρκικὸ ἄνθρωπον μετὰ τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας του»¹³. Γιατὶ ὅταν νεκρώσωμε τὰ πάθη καὶ ἐξαφανίσωμε τὰς ἐπιθυμίας καὶ ὑποτάξωμε στὸ Πνεῦμα τὸ σαρκικὸ φρόνημα, τότε σηκώνομε τὸ σταυρὸ καὶ ἀκολουθοῦμε τὸν Χριστό¹⁴. Ἐπειδὴ τί-

ποτε ἄλλο δὲν εἶναι ἡ ἀναχώρησις, παρὰ νέκρωσις τῶν παθῶν καὶ φανέρωσις τῆς ζωῆς ποὺ εἶναι κρυμμένη στὸ Χριστό¹⁵.

18. Ἐκεῖνοι ποὺ ταλαιπωροῦνται ἀπὸ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ ἔδρα τοῦ θανάτου¹⁶, καὶ παραιτοῦνται ἀπὸ τὸν ἀδιάκοπον πόλεμόν του, νὰ μὴν κατηγοροῦν τὴν σάρκα, ἀλλὰ τὸν ἑαυτὸν τους. Γιατὶ ἂν αὐτοὶ δὲν τῆς ἔδιναν δύναμιν ἱκανοποιώντας τὰς παράνομες ἐπιθυμίας της, δὲν θὰ ταλαιπωροῦνταν τόσο πολὺ ἀπὸ αὐτήν. Ἡ δὲν βλέπουν ἐκείνους ποὺ σταύρωσαν τὸν ἑαυτὸν τους μαζί μετὰ τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας¹⁷ καὶ φέρουν τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ στὴ θνητὴν τους σάρκα¹⁷, πῶς ἔχουν τὴν σάρκα συνεργὸν μᾶλλον σὲ καλὰ καὶ ὄχι ἀντίπαλον, ἀλλὰ πειθαρχικὴ καὶ ὁδηγούμενη ἀπὸ τὸ νόμον τοῦ Θεοῦ; Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν ἔτσι νὰ κάνουν, καὶ θὰ ἀπολαύσουν τὴν ἴδιαν ἀνάπαυσιν.

19. Κάθε συγκατάθεσις τοῦ λογισμοῦ πρὸς μιὰ ἀπαγορευμένη ἐπιθυμίαν, δηλαδὴ συγκατάνευσις ἡδονικὴ, εἶναι ἀμαρτία στὸν μοναχόν. Πρῶτον ἀρχίζει ὁ λογισμὸς μετὰ τὸ παθητικὸ μέρος νὰ σκοτίζει τὸ νοῦ, κατόπιν κλίνει ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν ἡδονήν, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ ἀντισταθεῖ στὴν πάλιν. Αὐτὸ λέγεται συγκατάθεσις, ἡ ὁποία εἶναι ἀμαρτία. Ὅταν πολυκαιρίσῃ, κινεῖ τὸ πάθος. Καὶ ὕστερον ἔρχεται σιγὰ-σιγὰ στὴν διάπραξιν τῆς ἀμαρτίας. Γι' αὐτὸ μακαρίζει ὁ προφήτης ἐκείνους ποὺ χτυποῦν πάντως στὴν πέτρα τὰ νήπια τῆς Βαβυλώνας¹⁸ (δηλ. ἐκείνους ποὺ ἀποκρούουν ἀμέσως, μόλις φανοῦν, τοὺς πολλοὺς λογισμοὺς). Αὐτὸ εἶναι γνωστὸ στους συνετοὺς καὶ φρόνιμους.

20. Οἱ ἄγγελοι, ἐπειδὴ εἶναι ὑπηρέτες ἀγάπης καὶ εἰρήνης, χαίρουν γιὰ τὴν μετάνοιαν καὶ τὴν προκοπὴν μας στὴν ἀρετὴ. Καὶ γι' αὐτὸ φροντίζουν νὰ μᾶς γεμίζουν μετὰ πνευματικὰς θεωρίας καὶ βοηθοῦν σὲ κάθε καλόν. Ἀντίθετα οἱ δαίμονες, ἐπειδὴ εἶναι δημιουργοὶ ὀργῆς καὶ κακίας, χαίρουν ὅταν ἐλαττώνεται ἡ ἀρετὴ καὶ ἔχουν ἔργον νὰ κάνουν τὰς ψυχὰς νὰ κλίνουν σὲ αἰσχροὺς φαντασίους.

21. Ἡ πίστις εἶναι ἓνα ἀγαθὸ τῆς ἐσωτερικῆς διαθέσεως τῆς ψυχῆς. Αὕτῃ γεννᾷ μέσα μας τὸ φόβον τοῦ Θεοῦ. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ διδάσκει τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν, ἡ ὁποία λέγεται πρακτικὴ ἀρετὴ. Ἀπὸ τὴν πρακτικὴν φυτρώνει ἡ πολύτιμη ἀπάθεια. Γέννημα τῆς ἀπάθειας εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι ἐκπλήρωσις ὅλων τῶν ἐντολῶν¹⁹, τὰς ὁποίας συνδέει σφιχτὰ καὶ συγκατεῖ.

22. Ὅταν ἡ αἴσθησις τοῦ σώματος εἶναι ὑγιής, αἰσθάνεται ποια ἁρρώστια τὸ κατέχει, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὴν καταλαβαίνει, πάσχει ἀπὸ ἀναισθησίας. Ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, ἐνόςω ἔχει πλήρη τὴν ἐνέργειάν του, διακρίνει τὰς δυνάμεις του καὶ γνωρίζει ἀπὸ ποῦ εἰσχωροῦν τὰ πάθη πιὸ τυραννικὰ καὶ πρὸς ἐκεῖνον τὸ μέρος δίνει τὴν δυνατὴν μάχην. Καὶ εἶναι φοβερόν ἂν κανεῖς δὲν αἰσθάνεται, ἀλλὰ ξοδεύει τὰς ἡμέρας του καὶ μοιάζει μ' ἐκεῖνον ποὺ πολεμᾷ

11. Ἐβρ. 12, 14. 12. Α' Θεσ. 5, 17. 13. Γαλ. 5, 24. 14. Ματθ. 16, 24.

15. Κολ. 3, 3.

17. Β' Κορ. 4, 10.

19. Ρωμ. 13, 10.

16. Ρωμ. 7, 24.

18. Ψαλμ. 136, 9.

μέσα στο σκοτάδι, χωρίς νὰ βλέπει τοὺς λογισμοὺς ποὺ τὸν πολεμοῦν.

23. Ὅταν τὸ λογικὸ μέρος τῆς ψυχῆς ἀσχολεῖται ἐπίμονα καὶ σταθερὰ μὲ τὴ θεωρία τῶν ἀρετῶν, καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ στρέφεται μὲ ἔνταση πρὸς τὴν θεωρία αὐτὴ καὶ πρὸς τὸν δοτήρα τῆς Χριστοῦ, ἐνῶ τὸ θυμικὸ ὀπλίζεται κατὰ τῶν δαιμόνων, τότε οἱ πνευματικὲς δυνάμεις μας ἐνεργοῦν κατὰ φύση.

24. Ἀπὸ τρία μέρη ἀποτελεῖται κάθε λογικὴ ψυχὴ κατὰ τὸν Θεολόγο Γρηγόριο. Τὴν ἀρετὴ τοῦ λογιστικοῦ τὴν ὀνομάζει φρόνηση καὶ σύνεση καὶ σοφία. Τὴν ἀρετὴ τοῦ θυμικοῦ, ἀνδρεία καὶ ὑπομονή. Καὶ τὴν ἀρετὴ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, ἀγάπη καὶ σωφροσύνη καὶ ἐγκράτεια. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι διασκορπισμένη σὲ ὅλες αὐτὲς καὶ τίς κάνει νὰ ἐνεργοῦν ἀνάλογα καὶ κατὰλληλα. Μὲ τὴ φρόνηση πολεμᾷ ἐναντίον τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων καὶ ὑπερασπίζεται τίς ἀρετές. Μὲ τὴ σωφροσύνη βλέπει τὰ πράγματα ἀπαθῶς. Μὲ τὴν ἀγάπη τέλος πείθει νὰ ἀγαπᾷς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὅπως τὸν ἑαυτὸ σου. Μὲ τὴν ἐγκράτεια περιορίζει κάθε ἡδονή. Μὲ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴν ὑπομονὴ ὀπλίζεται γιὰ τοὺς ἀόρατους πολέμους. Αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν ἁρμονία τοῦ εὐχου ὀργάνου τῆς ψυχῆς.

25. Ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει γιὰ τὴ σωφροσύνη καὶ ποθεῖ τὴν μακάρια ἀγνεία —τὴν ὁποία δὲ θὰ σφάλει κανεὶς, ἂν τὴν ὀνομάσει ἀπάθεια— ὡς σκληρὰ γωγεῖ τὸ σῶμα του καὶ ὡς τὸ μεταχειρίζεται σὰν δούλο²⁰, καὶ μὲ ταπεινὸ φρόνημα ὡς ἐπικαλεῖται τὴ θεία χάρη, καὶ θὰ ἐπιτύχει τὸ ποθούμενο. Ἐκεῖνος ποὺ τρέφει τὸ σῶμα του μὲ ὑπερβολικὸ φαγητό, θὰ ὑποφέρει ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς πορνείας. Γιατὶ ὅπως τὸ πολὺ νερὸ σβῆνει τὴ φωτιά, ἔτσι τὴν ἔξαψη τῆς σάρκας καὶ τίς αἰσχυρὲς φαντασίες ἐξαφανίζει ἢ πείνα ἢ ἡ ἐγκράτεια ἐνωμένη μὲ ταπείνωση ψυχῆς.

26. Τὸ πάθος τῆς μνησικακίας νὰ εἶναι τελείως μακριὰ ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου, φιλόχριστε. Μὴ δώσεις καθόλου τόπο στὴν ἔχθρα. Σὰν φωτιὰ κρυμμένη στὴν καλαμιὰ τοῦ λῖναριου, ἔτσι εἶναι ἡ μνησικακία ποὺ φωλιάζει στὴν καρδιά. Μᾶλλον νὰ προσεύχεσαι θερμὰ γιὰ χάρη ἐκείνου ποὺ σὲ λύπησε καὶ νὰ τὸν εὐεργετῇς σὲ ὅ,τι μπορείς, γιὰ νὰ σώσεις τὴν ψυχὴ σου ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ γιὰ νὰ μὴν εἶσαι χωρὶς παρηγορία στὴν προσευχή σου.

27. Στὶς ψυχὲς τῶν ταπεινῶν θὰ ἀναπαυθεῖ ὁ Κύριος, ἐνῶ στὴν καρδιά τῶν ὑπερηφάνων ἀναπαύονται τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας. Γιατὶ κανένα ἄλλο δὲν τὰ δυναμώνει ἐναντίον μας, ὅσο οἱ ὑπερήφανοι λογισμοί· καὶ κανένα ἄλλο δὲν ξεριζώνει τὰ πονηρὰ χόρτα τῆς ψυχῆς, ὅπως ἡ μακάρια ταπείνωση. Γι' αὐτὸ εὐλόγα ἢ ταπείνωση ὀνομάζεται παθοκτόνος.

28. Ἡ ψυχὴ σου νὰ εἶναι καθαρὴ ἀπὸ πονηρὲς ἐνθυμήσεις καὶ νὰ φωτίζεται ἀπὸ ἄριστες ἔννοιες, ἔχοντας πάντοτε στὸ νοῦ σου ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθεῖ, ὅτι ἡ φιλήδονη καρδιά εἶναι φυλακὴ καὶ ἀλυσίδα στὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Ἡ φιλόπονη ὅμως καὶ πρόθυμη στὸ καλὸ, εἶναι πόρτα ἀνοιχτή. Πράγ-

20. Α' Κορ. 9, 27.

ματι, τίς καθαρὲς ψυχές, ὅταν βγαίνουν ἀπὸ τὸ σῶμα, ἄγγελοι τίς ὀδηγοῦν, σὰν νὰ τίς κρατοῦν ἀπὸ τὸ χέρι, πρὸς τὴν μακάρια ζωὴ. Ἐνῶ τίς λερωμένες καὶ ἀμετανόητες ψυχές, δαίμονες, ἀλλοίμονο, θὰ τίς παραλάβουν.

29. Εἶναι ὡραῖο τὸ κεφάλι ποὺ στολίζεται μὲ πολύτιμο στέμμα, μὲ λίθους ἰνδικοὺς καὶ ἀστραφτερά μαργαριτάρια. Ἀσυγκρίτως ὅμως πιὸ ὡραία εἶναι ἡ ψυχὴ ποὺ εἶναι πλούσια στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ φωτισμένη ἀπὸ φωτεινότερες θεωρίες καὶ ἔχει ἐγκάτοικο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ ποιὸς θὰ διηγηθεῖ ἐπάξια τὴν ὁμορφιὰ τῆς μακαρίας ἐκείνης ψυχῆς;

30. Θυμὸ καὶ ὀργή, μὴν ἀφήσεις νὰ κατοικοῦν μέσα σου. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ἀνθρώπος ποὺ θυμώνει, δὲν εἶναι εὐπρεπής· στὶς καρδιές ὅμως τῶν πρῶν ἀνθρώπων θὰ ἀναπαυθεῖ ἡ σοφία»²¹. Ἄν τὸ πάθος τῆς ὀργῆς κυριεύσει τὴν ψυχὴ σου, θὰ βρεθοῦν καλύτεροί σου αὐτοὶ ποὺ ζοῦν στὸν κόσμο καὶ θὰ αἰσχυνθεῖς, γιατί θὰ φανεῖς ἀνάξιος τῆς μοναχικῆς ζωῆς.

31. Σὲ κάθε πειρασμὸ καὶ πόλεμο, νὰ χρησιμοποιεῖς τὴν προσευχὴ σὰν ἀνίκητο ὄπλο, καὶ θὰ νικήσεις μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ. Νὰ εἶναι ὅμως καθαρὴ ἡ προσευχή σου, ὅπως ὁ σοφὸς δάσκαλος μᾶς διδάσκει: «Θέλω, λέει, νὰ προσεύχεστε παντοῦ καὶ νὰ ὑψώνετε ὅσια χέρια πρὸς τὸν οὐρανό, χωρὶς ὀργὴ καὶ ὀλιγοπιστία»²². Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ παραμελεῖ τὴν προσευχὴ αὐτή, θὰ παραδοθεῖ σὲ πειρασμοὺς καὶ πάθη.

32. Τὸ κρασί εὐφραίνει τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, λέει ἡ Γραφή²³. Σὺ ὅμως ποὺ ἔχεις ὑποσχεθεῖ νὰ πενθεῖς καὶ νὰ κλαῖς, ἀπόφυγε τὴν εὐφροσύνη τοῦ κρασιοῦ καὶ θὰ εὐφρανθεῖς μὲ πνευματικὰ χαρίσματα. Ἄν ὅμως εὐφρανῇς με κρασί, θὰ συζήσεις μὲ αἰσχυροὺς λογισμοὺς καὶ θὰ βαδίσῃς μὲ πολὺς λύπες.

33. Οἱ ἐορτὲς μὴ νομίζεις ὅτι γίνονται μὲ οἶνοποσία, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀνακαίνιση τοῦ νοῦ καὶ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Γιατὶ γεμίζοντας τὴν κοιλιὰ καὶ πίνοντας κρασί, θὰ παροργίσῃς μᾶλλον αὐτὸν ποὺ θέλεις νὰ τιμήσῃς μὲ τὴν πανήγυρη.

34. Ἐχομε ἐντολὴ νὰ ἀγρυπνοῦμε μὲ ψαλμωδίες, προσευχές καὶ ἀναγνώση ἱερῶν βιβλίων πάντοτε, καὶ προπάντων τίς ἐορτές. Ὁ ἄγρυπνος μοναχὸς λεπτύνει τὴ διάνοιά του καὶ τὴν κάνει κατὰλληλη γιὰ ψυχωφελεῖς θεωρίες, ἐνῶ ὁ πολὺς ὕπνος παχαίνει τὸν νοῦ. Ἀλλὰ πρόσεχε νὰ μὴ δώσεις τὸν ἑαυτὸ σου κατὰ τὴν ἀγρυπνία σὲ μάταιες διηγήσεις ἢ σὲ πονηροὺς λογισμοὺς. Εἶναι καλύτερο νὰ κοιμᾷσαι, παρὰ νὰ ἀγρυπνεῖς γιὰ μάταια λόγια καὶ λογισμοὺς.

35. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει φίδι μέσα στὸν κόρφο του καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει λογισμὸ πονηρὸ μέσα στὴν καρδιά του, θὰ πεθάνουν. Ὁ πρῶτος ἀπὸ τὸ φαρμακερὸ δάγκωμα τοῦ φιδιοῦ καὶ ὁ δεύτερος ἀπὸ τὸ θανατηφόρο φαρμάκι ποὺ ἔβαλε στὴν ψυχὴ του. Ἀλλὰ νὰ σκοτώνουμε γρήγορα τὰ γεννήματα τῶν ἐχι-

21. Παροιμ. 11, 25· 14, 33.

22. Α' Τιμ. 2, 8.

23. Ψαλμ. 103, 15.

δυνῶν, καὶ νὰ μὴν κυοφοροῦμε πονηροὺς λογισμοὺς μέσα στὴν καρδιά μας, γιὰ νὰ μὴν πονέσουμε πικρά.

36. Ἡ καθαρὴ ψυχὴ εὐλογα μπορεῖ νὰ ὀνομαστεῖ σκευὸς ἐκλογῆς καὶ κλεισμένος κῆπος καὶ σφραγισμένη πηγὴ²⁴ καὶ θρόνος τῆς αἰσθήσεως²⁵. Ἡ ψυχὴ ποὺ μολύνεται μὲ ἀκάθαρτες σκέψεις εἶναι γεμάτη ἀπὸ βρωμερὴ λάσπη.

37. Ἐχὼ ἀκούσει ἀπὸ πεπειραμένους καὶ πράκτικους γέροντες ὅτι οἱ πονηροὶ λογισμοὶ γεννιοῦνται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ στολισμὸ τῶν ἐνδυμάτων, τὸ χορτασμὸ τῆς κοιλιᾶς καὶ τὶς βλαβερὲς συναναστροφές.

38. Ἐπιθυμία χρημάτων νὰ μὴν κατοικεῖ στὶς ψυχές τῶν ἀσκητῶν. Μοναχὸς μὲ πολλὰς κτήσεις, εἶναι πλοῖο ποὺ γεμίζει νερὰ καὶ κινδυνεύει μέσα στὰ κύματα τῶν φροντίδων καὶ βουλιάζει στὸ βυθὸ τῆς λύπης. Πολλὰ πάθη γεννᾷ ἢ φιλαργυρία, καὶ γι' αὐτὸ σωστὰ ἔχει ὀνομαστεῖ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν²⁶.

39. Ἡ ἀκτημοσύνη καὶ ἡ σιωπὴ εἶναι θησαυρὸς κρυμμένος στὸ χωράφι τῆς μοναχικῆς ζωῆς. Πήγαινε λοιπὸν καὶ πούλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δώσε τα στοὺς φτωχοὺς²⁷ καὶ ἀπόκτησε αὐτὸ τὸ χωράφι, καὶ ἀφοῦ ξεχώσεις τὸ θησαυρό, φύλαξέ τον γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου νὰ μὴ σοῦ τὸν κλέψουν, γιὰ νὰ πλουτήσεις μὲ πλοῦτο ἀνεξάντλητο.

40. Ἄν συγκατοικήσεις μὲ πνευματικὸ πατέρα καὶ βρεῖς ὠφέλεια ἀπ' αὐτόν, κανεῖς νὰ μὴ σὲ χωρίζει ἀπὸ τὴν ἀγάπη του καὶ τὴ συμβίωση. Μὴν τὸν κρίνεις γιὰ κανένα πράγμα, μὴν τὸν κακολογήσεις ἂν σὲ ἐλέγχει ἢ σὲ χτυπᾷ, μὴ δώσεις προσοχὴ ἂν τὸν κατηγορεῖ κανένας, μὴ συμφωνήσεις μ' ἐχθρὸν ποὺ τὸν ὕβριζει, γιὰ νὰ μὴν ὀργιστεῖ ὁ Κύριος ἐναντίον σου καὶ σὲ διαγράψει ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς²⁸.

41. Τὸ κατόρθωμα τῆς ὑποταγῆς ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν ἀπάρνηση τοῦ κόσμου, ὅπως μάθαμε. Ἐκεῖνος ποὺ καταγίνεται μ' αὐτήν, ἅς περιφραχθεῖ μὲ τρία ὅπλα, μὲ τὴν πίστη, μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ μὲ τὴν πανσέβαστη καὶ θεία ἀγάπη²⁹, ὥστε περιφραγμένος μὲ αὐτά, ν' ἀγωνιστεῖ τὸν καλὸ ἀγῶνα καὶ νὰ λάβει τὰ στεφάνια τῆς δικαιοσύνης³⁰.

42. Νὰ μὴν εἶσαι δικαστὴς τῶν ἔργων τοῦ πνευματικοῦ σου πατέρα, ἀλλὰ ἐκπληρωτὴς τῶν ἐντολῶν του. Γιατὶ οἱ δαίμονες ἔχουν συνήθεια νὰ σοῦ ἐπιδεικνύουν τὶς ἐλλείψεις του, γιὰ νὰ σὲ κάνουν νὰ παρακούσεις τὶς ἐντολές του, καὶ ἢ νὰ σὲ ἀποτραβήξουν ἀπὸ τὸ γυμναστήριον ὡς ἄνανδρον καὶ δειλὸ στρατιώτη, ἢ μόνον μὲ τοὺς λογισμοὺς τῆς ἀπιστίας νὰ σὲ παραλύσουν καὶ σὲ ἀποχαυνώσουν σὲ κάθε ἰδέα ἀρετῆς.

43. Ἐκεῖνος ποὺ παρακούει τὶς ἐντολές τοῦ πνευματικοῦ του πατέρα, εἶναι παραβάτης τῶν ἐξαίρετων συμφωνιῶν τῆς ὑποσχέσεως ποὺ ἔδωσε ὅταν ἔγινε μοναχός. Ἐκεῖνος ποὺ οἰκειοποιήθηκε τὴν ὑπακοή ἀφοῦ ἔσφαξε

24. Ἄσμα 4, 12.

26. Α' Τιμ. 6, 10.

28. Ψαλμ. 68, 29.

30. Β' Τιμ. 4, 7-8.

25. Παροιμ. 12, 23.

27. Ματθ. 19, 21.

29. Α' Κορ. 13, 13.

μὲ τὸ μαχαίρι τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ θέλημά του, αὐτὸς ἐκπλήρωσε, ὅσο τοῦ ἦταν δυνατόν, ἐκεῖνα ποὺ ὑποσχέθηκε στὸ Χριστὸ ἔμπρὸς σὲ πολλοὺς μάρτυρες.

44. Ἀφοῦ μελετήσαμε πολὺ, διακρίναμε καὶ μάθαμε καλὰ ὅτι ὅσους ἀσχοῦνται ὑποταγμένοι σὲ πνευματικὸς πατέρες, πολὺ τοὺς φθονοῦν οἱ ἐχθροὶ τῆς ζωῆς μας δαίμονες, τοὺς τρίζουν τὰ δόντια τους καὶ ἐφευρίσκουν ποικίλα τεχνάσματα ἐναντίον τους. Καὶ τί δὲ λένε, καὶ τί δὲν ὑπαγορεύουν, ὥστε νὰ τοὺς χωρίσουν ἀπὸ τὸν πνευματικὸς πατέρα; Προβάλλουν προφάσεις ὡς δῆθεν εὐλογες, μεθοδεύουν ζωηρὲς διαφωνίες, διεγείρουν μίσος ἐναντίον τοῦ πνευματικοῦ πατέρα, τὶς συμβουλές του τὶς παρουσιάζουν σὰν ἐπιπλήξεις, τοὺς ἐλέγχους τοὺς μπήγουν σὰν ἀκονημένα βέλη. «Γιατί, τοῦ λένε, ἀπὸ ἐλεύθερος ποὺ ἦσουν ἔγινες δούλος, καὶ μάλιστα δούλος σκληροῦ καὶ ἄσπλαχνου κυρίου; Ὡς πότε θὰ λυώνεις κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς δουλείας καὶ ἐλεύθερο φῶς δὲν θὰ δεῖς;» Κατόπιν τοὺς ὑποβάλλουν οἱ δαίμονες ὅτι πρέπει νὰ φιλοξενοῦν καὶ νὰ ἐπισκέπτονται ἀρρώστους καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ τοὺς φτωχοὺς. Κατόπιν ὑπερεπαινοῦν τὸν ἀγῶνα καὶ τὸ βραβεῖο τῆς ἄκρας ἡσυχίας καὶ μονώσεως, καὶ σπεύρουν κάθε εἶδος πονηρῶν ζιζανίων στὴν καρδιά τοῦ στρατιώτη τῆς εὐσέβειας, μόνον καὶ μόνον γιὰ νὰ τὸν βγάλουν ἀπὸ τὴν πνευματικὴ μάνδρα καὶ νὰ τὸν λύσουν ἀπὸ τὸ ἥσυχον λιμάνι καὶ νὰ τὸν ρίξουν μέσα στὴν ταραγμένη ἀπὸ θανάσιμη καὶ ψυχοφθόρον φουρτούνα θάλασσα. Καὶ κατόπιν, ἀφοῦ τὸν πάρουν ὡς αἰχμάλωτο στὴν ἐξουσία τους, νὰ τὸν μεταχειριστοῦν κατὰ τὰ θελήματά τους.

45. Ἀπὸ σένα ποὺ βρῖσκεσαι ὑποταγμένος σὲ πνευματικὸ πατέρα; ἅς μὴ διαφεύγει ὁ δόλος τῶν ἐχθρῶν δαιμόνων. Μὴ λησμονεῖς τὶς ὑποσχέσεις σου πρὸς τὸν Θεό, μὴ νικηθεῖς ἀπὸ ὕβρεις, μὴ δειλιάσεις τοὺς ἐλέγχους, τοὺς χλευασμοὺς ἢ τὰ περιγελάσματα, μὴν ὑποχωρήσεις ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴ τῶν πονηρῶν λογισμῶν, μὴν ἀποφύγεις τὴν αὐστηρότητα τοῦ πνευματικοῦ πατέρα, μὴν περιφρονήσεις τὸν χρηστὸ ζυγὸ τῆς ταπεινώσεως ἀπὸ θρασύτητα αὐταρέσκειας καὶ αὐθάδειας· ἀλλὰ ἀφοῦ βάλεις στὴν καρδιά σου τὸν λόγον τοῦ Κυρίου: «Ὁποῖος ὑπομένει ὡς τὸ τέλος, αὐτὸς θὰ σωθεῖ»³¹, μὲ ὑπομονὴ τρέχε τὸν ἀγῶνα ποὺ βρίσκεται ἔμπρὸς σου, προσηλώνοντας τὸ βλέμμα σου στὸν Ἰησοῦ ποὺ μᾶς δίνει τὴν ἀρχὴ τῆς πίστεώς μας καὶ τὴν ὁλοκλήρωσή της³².

46. Ὁ χρυσοκόμος ὅταν βάλει τὸ χρυσὸ στὸ χωνευτήριον (στὸ καμίνι), τὸν κάνει καθαρότερο. Καὶ ὁ νέος μοναχός, ποὺ δίνει τὸν ἑαυτὸ του στοὺς ἀγῶνες τῆς ὑποταγῆς καὶ πυρώνεται ἀπ' ὅλα τὰ λυπηρὰ τοῦ κατὰ Θεὸν βίου καὶ μὲ κόπο καὶ ὑπομονὴ μεγάλη μαθαίνει τὴν ὑπακοή, ἀφοῦ ξαναλιώσει σὰν σὲ χωνευτήριον τὰ ἥθη του, μαθαίνει τὴν ταπείνωση καὶ ξαναγίνεται λαμπερός, καὶ ἄξιος γιὰ τοὺς οὐράνιους θησαυρούς, τὴν ἄφθαρτη ζωὴ καὶ

31. Ματθ. 10, 22.

32. Ἐβρ. 12, 1-2.

τὴν μακάρια κατάληξη, ἀπὸ ὅπου ἔφυγε κάθε ὁδύνη καὶ στεναγμός³³, ἐνῶ ἔχει φυτευτεῖ εὐφροσύνη καὶ ἀδιάκοπη χαρά.

47. Ἡ ὀρθὴ πίστη ποὺ ἔχει κανεὶς μὲ ἐσωτερικὴ αἴσθηση, γεννᾷ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ μᾶς διδάσκει τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν. Γιατί, λέει, ὅπου ὑπάρχει φόβος, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν. Ἀπὸ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν συγκροτεῖται ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς θεωρητικῆς. Καρπὸς αὐτῶν εἶναι ἡ ἀπάθεια. Μὲ τὴν ἀπάθεια ἔρχεται μέσα μας ἡ ἀγάπη. Γιὰ τὴν ἀγάπη λέει ὁ ἀγαπημένος μαθητής: «Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη· κι ὅποιος μένει στὴν ἀγάπη, μένει στὸ Θεό, καὶ ὁ Θεὸς σ' αὐτόν»³⁴.

48. Πόσο ωραία καὶ καλὴ εἶναι ἀλήθεια ἡ ζωὴ τῶν μοναχῶν! Πόσο ωραία πράγματι καὶ καλὴ, ἂν βέβαια γίνεται κατὰ τοὺς ὅρους καὶ τοὺς νόμους ποὺ ἔχουν θέσει οἱ ἀρχηγοὶ τῆς καὶ ὁδηγοὶ, καθὼς διδάχθηκαν ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ὁ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἄυλος καὶ ξένος ἀπὸ κάθε κοσμικὴ σκέψη καὶ πράξη, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος: «Κανένας ἀπ' ὅσους στρατεύονται δὲν μπλέκεται στίς βιοτικὰς ὑποθέσεις, γιὰ νὰ ἀρέσει σ' αὐτόν ποὺ τὸν στρατολόγησε»³⁵.

49. Πρέπει λοιπὸν ὁ μοναχὸς νὰ εἶναι ἄυλος, ἀπαθής, ἔξω ἀπὸ κάθε πονηρὴ ἐπιθυμία, νὰ μὴν εἶναι φίλος τῶν ἀπολαύσεων ἢ μέθυσος ἢ νωθρὸς ἢ ράθυμος ἢ φιλάργυρος ἢ φιλήδονος ἢ φιλόδοξος. Γιατί ἂν δὲν ὑψώσει κανεὶς τὸν ἑαυτὸ του πάνω ἀπ' αὐτά, δὲν θὰ μπορέσει νὰ κατορθώσει τὴν ἀγγελικὴ αὐτὴ ζωὴ. Γιὰ ἐκείνους ποὺ τὴν κατορθώνουν σωστά, εἶναι ὁ ζυγὸς τῆς καλῆς καὶ τὸ φορτίο τῆς ἐλαφρό³⁶, καθὼς ὅλα τὰ ἐλαφρύνει ἡ ἐλπίδα πρὸς τὸ Θεό. Γλυκὸς ὁ μοναχικὸς βίος, ἡ πνευματικὴ ἐργασία εὐχάριστη, ὁ τρόπος ζωῆς ποὺ διάλεξε εἶναι καλὸς καὶ δὲ θ' ἀφαιρεθεῖ³⁷ ἀπὸ ἐκείνη τὴν ψυχὴ ποὺ τὸν ἀπόκτησε.

50. Ἐσὺ ποὺ ἀπαρνήθηκες τίς φροντίδες τοῦ κόσμου καὶ ἀνέλαβες τὸν ἀσκητικὸ ἀγώνα, μὴν ἐπιθυμῆσεις νὰ ἔχεις πλοῦτο γιὰ νὰ κάνεις ἐλεημοσύνες στοὺς φτωχοὺς. Εἶναι κι αὐτὸ μιὰ πανουργία τοῦ πονηροῦ ποὺ ἀποσκοπεῖ στὴν κενοδοξία, ὥστε νὰ ρίξει τὸ νοῦ σὲ ἀπασχόληση μὲ πολλὰ πράγματα. Καὶ φῶμί μόνο ἂν ἔχεις καὶ νερό, μπορεῖς μὲ αὐτὰ νὰ φιλοξενήσεις καὶ νὰ λάβεις τὸ μισθὸ τῆς φιλοξενίας. Καὶ ἂν δὲν τὰ ἔχεις οὔτε αὐτά, καὶ μόνο μὲ καλὴ διάθεση νὰ ὑποδεχθεῖς τὸν ξένο καὶ νὰ τοῦ πῆς παρηγορητικὰ λόγια, μπορεῖς ἐπίσης νὰ λάβεις τὸ μισθὸ τῆς φιλοξενίας. Αὐτὸ βεβαιώνεται ἀπὸ τὴ χήρα τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ ὁποία μὲ δύο λεπτὰ ξεπέρασε τὴν προαίρεση καὶ τὴ δύναμη τῶν πλουσίων³⁸.

51. Τὰ παραπάνω γράφτηκαν γιὰ τοὺς ἡσυχαστές. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ βρίσκονται στὴν ὑποταγὴ πνευματικοῦ πατέρα, ἓνα μόνο ἄς ἔχουν κατὰ νοῦ, τὸ νὰ μὴ ξεπέσουν σὲ τίποτε ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τοῦ πνευματικοῦ τους πα-

33. Ἱερ. 35, 10.

35. Β' Τιμ. 2, 4.

37. Λουκ. 10, 42.

34. Α' Ἰω. 4, 16.

36. Ματθ. 11, 30.

38. Μάρκ. 12, 42-44· Λουκ. 21, 1-4.

τέρα. Γιατί ὅταν τὸ κατορθώσουν αὐτό, ἔχουν κατορθώσει τὸ πᾶν. Ὅπως ἀντίθετα, ἂν ξεπέσουν ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀκρίβεια καὶ διαγωγὴ τῆς ὑπακοῆς, θὰ εἶναι ἀκατάλληλοι γιὰ κάθε ἔννοια ἀρετῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς.

52. Ἔχε καὶ αὐτὴ τὴ συμβουλὴ μου, φιλόχριστε: Ἀγάπα τὴ διαμονὴ σὲ ξένο τόπο, ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὰ περιστατικὰ τῆς πατρίδας σου. Ἀπὸ φροντίδες τῶν γονέων σου ἢ συγγενικὲς φιλίες μὴν παρασυρθεῖς. Ν' ἀποφεύγεις τὴ διαμονὴ στὴν πόλη καὶ νὰ ὑπομένεις στὴν ἐρημία, λέγοντας μαζί μὲ τὸν προφήτη: «Νά, ἔφυγα μακριὰ καὶ κατοίκησα στὴν ἐρημο»³⁹.

53. Νὰ ἀναζητᾷς τοὺς ἐρημικοὺς καὶ ἀκατοίκητους τόπους, καὶ μὴ δειλιάσεις ἂν ἐκεῖ ὑπάρχει ἔλλειψη καὶ στενοχώρια ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα τῆς ζωῆς. Ἄν σὲ περικυκλώσουν οἱ ἐχθροὶ σὰν μέλισσες ἢ κακοὶ κηφήνες, καὶ σοὺ ἐπιτεθοῦν μὲ κάθε λογῆς πολέμους καὶ σὲ συγχίζουν μὲ ποικίλους λογισμούς, ἐσὺ μὴ φοβηθεῖς καὶ μὴ στήσεις τὸ αὐτί σου νὰ τοὺς ἀκούσεις, μήτε νὰ φύγεις ἀπὸ τὸ στάδιο τοῦ ἀγώνα. Δεῖξε καρτερίαν καὶ ὑπομονή, ἐπαναλαμβάνοντας συνεχῶς στὸν ἑαυτὸ σου: «Περίμενα καρτερικὰ τὸν Κύριο καὶ μὲ πρόσεξε»⁴⁰. Καὶ τότε θὰ δεῖς τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, τὴ βοήθεια, τὴν φροντίδα καὶ ὅλη τὴν πρόνοιάν Του γιὰ τὴ σωτηρίαν σου.

54. Φίλους πρέπει νὰ ἔχεις, φιλόχριστε, ἐκείνους ποὺ φέρνουν πνευματικὴ ωφέλεια καὶ σὲ βοηθοῦν στὸν ἀσκητικὸ βίον. Οἱ φίλοι σου νὰ εἶναι ἄνδρες εἰρηνικοί, ἀδελφοὶ πνευματικοί, πατέρες ἅγιοι, γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Κύριος εἶπε: «Μητέρα μου καὶ ἀδελφοί μου εἶναι αὐτοὶ ἐδῶ, ὅσοι κάνουν τὸ θέλημα τοῦ οὐράνιου Πατέρα μου»⁴¹.

55. Νὰ μὴν ἐπιθυμῆς φαγητὰ ἄλλα κάθε μέρα καὶ πολυτελῆ, οὔτε σπατάλες ποὺ προξενοῦν πνευματικὸ θάνατο. Γιατί λέει ἡ Γραφή: «Ὅποια ζεῖ μέσα στὴ σπατάλη, αὐτὴ ἔχει κιόλας πεθάνει, κι ἄς εἶναι ζωντανή»⁴². Καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ φαγητὰ ποὺ μπορεῖς νὰ τὰ προμηθευτεῖς εὐκόλῃ, νὰ μὴ χορταίνεις. Γιατί εἶναι γραμμένο: «Μὴ σὰς ξεγελᾷ τὸ χόρτασμα τῆς κοιλιᾶς»⁴³.

56. Ἄν διάλεξες τὴν ἡσυχίαν, μὴν περνᾷς τὸν καιρὸ σου συνεχῶς ἔξω ἀπὸ τὸ κελί σου, γιατί αὐτὸ φέρνει πολὺ μεγάλη ζημία, ἀφαιρεῖ τὴ θεία χάρη, σκοτίζει τὸ φρόνημα, μαραίνει τὸ θεῖο πόθο. Γι' αὐτὸ ἔχει λεχθεῖ: «Ἡ περιπλάνηση τῆς ἐπιθυμίας διαστρέφει τὸν ἄκαχο νοῦ»⁴⁴. Κόβε λοιπὸν τίς σχέσεις τῶν πολλῶν, μὴν τυχὸν ὁ νοῦς σου γίνῃ πολυάσχολος καὶ καταστρέφῃ τὸν ἡσυχαστικὸ τρόπο ζωῆς.

57. Ὅταν κάθεσαι στὸ κελί σου, μὴν κάνεις τὸ ἔργο σου δίχως λόγο καὶ γεμάτο ὀκνηρία. Γιατί λένε: «Ἐκεῖνος ποὺ βαδίζει χωρὶς σκοπὸ, θὰ ματαιοπονήσῃ». Ἀλλὰ ἀπόκτησε καλὴ πνευματικὴ ἐργασία, μάζεψε τὸ νοῦ σου, ἔχε μπροστὰ στὰ μάτια σου πάντοτε τὴν τελευταία ὥρα τοῦ θανάτου, θυμήσου τὴ ματαιότητά τοῦ κόσμου πόσο ἀπατηλὴ εἶναι, πόσο ἀδύνατη, πόσο τιποτένια· ἔχε στὸ νοῦ σου τὴ δοκιμασία τοῦ φρικτοῦ δικαστηρίου, ὅ-

39. Ψαλμ. 54, 8.

41. Ματθ. 12, 50.

43. Παροιμ. 24, 15.

40. Ψαλμ. 39, 2.

42. Α' Τιμ. 5, 6.

44. Σ. Σολ. 4, 12.

που τὰ πικρὰ τελώνια θὰ παρουσιάσουν μία-μία τὶς πράξεις μας, τὰ λόγια, τὶς σκέψεις τὶς ὁποῖες αὐτοὶ τὶς υπέβαλαν στὸ νοῦ μας, καὶ ἐμεῖς τὶς δεχόμαστε. Νὰ θυμᾶσαι καὶ τὶς κολάσεις τοῦ ἁδὴ καὶ νὰ σκέφτεσαι πῶς ἄραγε θὰ εἶναι οἱ ψυχές που κλείστηκαν ἐκεῖ. Νὰ θυμᾶσαι καὶ τὴ μεγάλη καὶ φοβερὴ ἐκείνη ἡμέρα τῆς κοινῆς ἀναστάσεως καὶ παραστάσεώς μας ἐμπρὸς στὸ Θεὸ καὶ τὴν τελευταία ἀπόφαση τοῦ Κριτῆ ποὺ δὲν ἐξαπατᾶται μὲ σοφίσματα. Νὰ συλλογίζεσαι τὴν τιμωρία τῶν ἁμαρτωλῶν, τὴν ντροπὴ, τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως, τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ Θεό, τὸ ρίξιμο στὸ αἰώνιο πῦρ, στὸ ἀσταμάτητο σκουλήκι, στὸ ἀπόλυτο σκοτάδι, ὅπου ὑπάρχει κλάμμα καὶ τρίξιμο τῶν δοντιῶν⁴⁵. Νὰ ἀναλογίζεσαι καὶ τὰ ἄλλα εἶδη τιμωριῶν καὶ νὰ μὴν παύεις νὰ καταβρέχεις μὲ δάκρυα τὸ πρόσωπό σου, τὸ ροῦχο σου, τὸν τόπο ποὺ κάθεσαι. Γιατὶ ἔχω δεῖ πολλούς, οἱ ὁποῖοι μ' αὐτὲς τὶς σκέψεις ἀπόκτησαν πάρα πολλὰ δάκρυα καὶ καθάρισαν μὲ θαυμαστὸ τρόπο τὶς ψυχικὲς τοὺς δυνάμεις.

58. Ἀλλά, νὰ σκέφτεσαι καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ εἶναι ἐτοιμασμένα γιὰ τοὺς δικαίους, τὴν παράστασή τους στὰ δεξιὰ τοῦ Χριστοῦ, τὴν εὐλογημένη φωνὴ τοῦ Κυρίου, τὴν κληρονομία τῆς οὐράνιας βασιλείας, τὶς δωρεές ποὺ δὲν μπορεῖ ἀνθρώπινος νοῦς νὰ ἐννοήσῃ, τὸ γλυκύτατο ἐκεῖνο φῶς, τὴν ἀτέλειωτη χαρὰ ποὺ δὲν διακόπτεται ἀπὸ λύπη, τὶς οὐράνιες ἐκείνες μονές, τὴν συναναστροφή μὲ τοὺς ἀγγέλους, ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ ἔχει ὑποσχεθεῖ ὁ Κύριος σ' ἐκείνους ποὺ Τὸν φοβοῦνται.

59. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ λογισμοὶ νὰ σὲ συντροφεύουν, νὰ κοιμούνται καὶ νὰ ξυπνοῦν μαζί σου. Κοίταξε νὰ μὴν τοὺς λησμονήσῃς ποτέ, ἀλλὰ ὅπου καὶ ἂν εἶσαι, μὴν τοὺς βγάλεις ἀπὸ τὸ νοῦ σου, γιὰ νὰ φύγουν καὶ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ καὶ γιὰ νὰ εἶσαι γεμάτος ἀπὸ θεία παρηγοριά. Ἡ ψυχὴ ποὺ δὲν εἶναι περιτειχισμένη μὲ τέτοιες σκέψεις, δὲν μπορεῖ νὰ κατορθώσῃ τὴν ἡσυχία. Γιατὶ ἡ πηγὴ ποὺ δὲν ἔχει νερό, ματαίως λέγεται πηγὴ.

60. Καὶ αὐτὴ τὴν πολιτεία ἔχει νομοθετηθεῖ γιὰ τοὺς ἡσυχαστὲς νὰ τὴν ἐπιτύχουν. Νηστεία, μὲ ὅση δύναμη ἔχουν, ἀγρυπνία καὶ χαμαικοιτία καὶ κάθε ἄλλη κακοπάθεια γιὰ χάρη τῆς μέλλουσας ἀναπαύσεως. «Δὲν εἶναι ἄξια —λέει— ν' ἀντισταθμίσουν τὰ παθήματα τοῦ τωρινοῦ καιροῦ τῇ δόξᾳ ποὺ μέλλει νὰ ἀποκαλυφθεῖ σ' ἐμᾶς»⁴⁶. Πάνω ἀπ' ὅλα ἀπαιτεῖται προσευχὴ καθαρὴ, θὰ ἔλεγα ἀκατάπαυστη καὶ ἀδιάλειπτη. Αὐτὴ εἶναι τείχος ἀσφαλές, αὐτὴ εἶναι λιμάνι ἡσυχου, φυλακτήριο τῶν ἀρετῶν, ἀφανισμὸς τῶν παθῶν, δύναμη τῆς ψυχῆς, καθαρτήριο τοῦ νοῦ, ἀνάπαυση στοὺς κουρασμένους, παρηγορία σ' ὅσους πενθοῦν. Ἡ προσευχὴ εἶναι ὁμιλία μὲ τὸ Θεό, θεωρία τῶν ἀοράτων, πληροφῶν ἐκείνων ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ μάθουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τρόπος ζωῆς τῶν ἀγγέλων, παρακίνηση στὰ καλὰ, πραγμάτωση τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἐλπίζομε⁴⁷. Αὐτὴ τὴν βασιλίσσα τῶν ἀρετῶν φρόντισε, ἐσὺ ἁ-

45. Μάρκ. 9, 44· Ματθ. 8, 12.

46. Ρωμ. 8, 18.

47. Ἐβρ. 11, 1.

σκητῇ, μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη νὰ κατακτήσεις. Νὰ προσεύχεσαι μέρα καὶ νύχτα, εἴτε ἄθυμος εἶσαι εἴτε εὐθυμος. Προσευχῆσου μὲ φόβο καὶ τρόμο, μὲ νοῦ προσεκτικὸ καὶ ἄγρυπνο, γιὰ νὰ γίνῃ δεκτὴ ἀπὸ τὸν Κύριο ἡ προσευχὴ σου. Γιατὶ λέει: «Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου εἶναι στραμμένοι στοὺς δικαίους καὶ τὰ αὐτιά Του εἶναι ἀνοιχτὰ γιὰ νὰ ἀκούσουν τὴν δέησίν τους»⁴⁸.

61. Εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς παλαιούς (ὁ Εὐάγριος) ὁρθὰ καὶ πετυχημένα, ὅτι ἀπὸ τοὺς δαίμονες ποὺ μᾶς πολεμοῦν, πρῶτοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἔχουν ἀνατεθεῖ οἱ ὀρέξεις τῆς γαστριμαργίας, ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς υποβάλλουν τῇ φιλαργυρίᾳ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς παρακινοῦν στὴν κενοδοξία. Οἱ ἄλλοι δαίμονες ἔρχονται πίσω ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τοὺς διαδέχονται παραλαμβάνοντας ἐκείνους ποὺ πληγώνονται ἀπὸ τοὺς προηγούμενους.

62. Καὶ πράγματι μὲ τὴν παρατήρηση κατάλαβα ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ πέσει ὁ ἄνθρωπος σὲ ἁμαρτία ἢ πάθος, ἂν δὲν ἔχει προηγουμένως καταπληγωθεῖ ἀπὸ ἓνα ἀπ' αὐτὰ τὰ τρία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ διάβολος τοὺς τρεῖς αὐτοὺς λογισμοὺς παρουσίασε στὸν Σωτῆρα⁴⁹. Ἀλλὰ ὁ Κύριος, ἀφοῦ φάνηκε ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς αὐτοὺς, διέταξε τὸν διάβολο νὰ φύγῃ ἀπὸ μπροστά Του καὶ ἔδωσε σ' ἐμᾶς τὴ νίκη ἐναντίον του, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιάνθρωπος Δεσπότης, Ἐκεῖνος ποὺ ντύθηκε σῶμα σὲ ὅλα ὅμοιο μὲ τὸ δικό μας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, καὶ μᾶς ἔδειξε τὸ σωστὸ καὶ ἀλάθευτο δρόμο τῆς ἀναμαρτησίας, τὸν ὁποῖο ὅταν βαδίζομε, ντυνόμαστε τὸ νέο ἄνθρωπο, ποὺ γίνεται καινούργιος κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Πλάστη του⁵⁰.

63. Τέλειο μίσος μὲ ὅλη τὴν καρδιά μας διδάσκει ὁ Δαβὶδ νὰ ἔχομε ἐναντίον τῶν δαιμόνων⁵¹, γιατί εἶναι ἐχθροὶ τῆς σωτηρίας μας· καὶ αὐτὸ τὸ μίσος εἶναι πάρα πολὺ κατάλληλο γιὰ τὴν ἐργασία τῆς ἀρετῆς. Ποιὸς εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ μὲ τέλειο μίσος τοὺς ἐχθρούς; Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἁμαρτάνει πλέον οὔτε στὴν πράξη, οὔτε μὲ τὴ διάνοια. Ὅσο οἱ προϋποθέσεις τῆς φιλίας μὲ τοὺς ἐχθρούς, δηλαδὴ οἱ αἰτίες τῶν παθῶν εἶναι σ' ἐμᾶς, πῶς θὰ ἐπιτύχομε τὸ μίσος ἐναντίον τους; Γιατὶ ἡ φιλήδονη καρδιὰ δὲν μπορεῖ νὰ διατηρεῖ μέσα της αὐτὸ τὸ μίσος.

64. «Ἐνδυμα γάμου» εἶναι ἡ ἀπάθεια τῆς λογικῆς ψυχῆς, ποὺ χωρίστηκε ἀπὸ τὶς κοσμικὲς ἡδονὲς καὶ ἀπαρνήθηκε ὅλες τὶς ἀνάρμοστες ἐπιθυμίες, καὶ ἀσχολεῖται μὲ φιλόθεες σκέψεις καὶ ὁλοκάθαρη μελέτη θείων θεωριῶν. Ὅταν ξεπέσει στὰ πάθη τῆς ἀτιμίας καὶ στὴν γύρω ἀπ' αὐτὰ ἀπασχόληση, τότε ξεντύνεται τὸ φόρεμα τῆς σωφροσύνης καὶ ἐξαθλιώνεται φορώντας σχισμένα καὶ καταλερωμένα κουρέλια, ὅπως διδάσκεται στὰ Εὐαγγέλια ὅτι ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ποὺ δέθηκε χέρια καὶ πόδια καὶ ρίχθηκε στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο, μὲ τέτοιους λογισμοὺς καὶ πράξεις εἶχε ὑφασμένο τὸ ἔνδυμα· καὶ ὁ Κύριος δὲν τὸν ἔκρινε ἄξιο γιὰ τοὺς θείους καὶ ἀφθαρτους γάμους⁵².

48. Ψαλμ. 33, 16.

49. Ματθ. 4, 1-10.

50. Κολ. 3, 10.

51. Ψαλμ. 138, 22.

52. Ματθ. 22, 11-14.

65. Γιὰ τὴ φιλαυτία, ἡ ὁποία μισεῖ τοὺς πάντες, δίκαια εἶπε κάποιος σοφός, ὅτι πρῶτος ἀπ' ὅλους τοὺς κακοὺς λογισμοὺς εἶναι ὁ φοβερός αὐτὸς πόλεμος τῆς φιλαυτίας, πού μοιάζει μὲ τύραννο. Αὐτὸς μαζί μὲ τοὺς τρεῖς καὶ μὲ τοὺς πέντε ἀρπάζουν τὸ νοῦ.

66. Θαυμάζω ἂν κανεῖς πού χορταίνει τὴν κοιλιά του μὲ φαγητὰ θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ ἀποκτήσει ἀπάθεια. Ἀπάθεια ἐννοῶ ὅχι τὴν ἀποχή τῆς ἀμαρτίας πού γίνεται μὲ τὴν πράξη· γιατί αὐτὴ λέγεται ἐγκράτεια. Ἀλλά, ἐκείνη πού ξεριζώνει ὀλοκληρωτικὰ ἀπὸ τὴ διάνοια τὶς ἐμπαθεῖς ἐννοιες, ἡ ὁποία λέγεται καθαρότητα τῆς καρδιάς.

67. Εἶναι πιὸ εὐκολο νὰ καθαρῇ κανεῖς μιὰ ἀκάθαρτη ψυχὴ, ἀπὸ τὸ νὰ ξαναφέρει στὴν υἰεὶα μιὰ ψυχὴ καθαρμένη πού λερώθηκε πάλι. Γιατὶ εἶναι εὐκολότερο νὰ κατορθώσουν τὴν ἀπάθεια ἐκεῖνοι πού μόλις ἀπαρνήθηκαν τὴν σύγχυση τοῦ κόσμου, σὲ ὅποιονδήποτε ἀμαρτήματα κι ἂν ἔχουν πέσει· σ' ἐκείνους ὅμως πού γεύθηκαν πόσο γλυκὸς εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ βάδισαν τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας καὶ κατόπιν γύρισαν πίσω στὴν ἀμαρτία, εἶναι κάπως δυσκολοκατόρθωτη ἡ ἀπάθεια. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἐξαιτίας τῆς κακῆς ἔξεως καὶ πονηρῆς συνήθειας, κι ἀπὸ τὸ ἄλλο ἐξαιτίας τοῦ δαίμονα τῆς λύπης πού μένει πάντα στὶς κόρες τῶν ματιῶν καὶ προσφέρει τὴν εἰκόνα τῆς ἀμαρτίας. Ἡ πρόθυμη ὅμως καὶ φιλόπονη ψυχὴ εὐκολὰ κατορθώνει καὶ αὐτὸ τὸ δυσκολοκατόρθωτο, μὲ τὴν βοήθεια τῆς θείας χάριτος, ἡ ὁποία δείχνει σ' ἐμᾶς μακροθυμία καὶ φιλανθρωπία καὶ μᾶς προσκαλεῖ στὴ μετάνοια, ὑποδεχόμενη μὲ ἀνέκφραστη εὐσπλαχνία καὶ συμπάθεια ὅσους ἐπιστρέφουν, ὅπως ἔχομε διδαχθεῖ ἀπὸ τὴν παραβολὴ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ⁵³.

68. Κανένας ἀπὸ ἐμᾶς δὲν μπορεῖ μὲ τὴν δική του δύναμη νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὶς μεθόδους καὶ τὶς τέχνες τοῦ πονηροῦ, παρὰ μόνο μὲ τὴν ἀνίκητη δύναμη τοῦ Χριστοῦ. Μάταια λοιπὸν πλανιοῦνται ὅσοι ὑπερηφανεύονται καὶ φουσκώνουν διαφημίζοντας ὅτι μὲ τὶς ἀσκήσεις πού κάνουν καὶ μὲ τὸ αὐτεξούσιό τους καταργοῦν τὴν ἀμαρτία, ἡ ὁποία καταργεῖται μόνο μὲ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἔχει νεκρωθεῖ διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ σταυροῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ φωστήρας τῆς Ἐκκλησίας Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέει ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ προθυμία τοῦ ἀνθρώπου, ἂν δὲν δεχτεῖ καὶ τὴ βοήθεια τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ὅτι πάλι, δὲ θὰ κερδίσουμε τίποτε ἀπὸ τὴν θεία βοήθεια, ἂν δὲν ἔχομε προθυμία. Αὐτὰ τὰ δύο τὰ φανερῶνουν ὁ Ἰούδας καὶ ὁ Πέτρος. Ὁ Ἰούδας ἂν καὶ εἶχε πολλὴ βοήθεια, δὲν ὠφελήθηκε τίποτε, γιατί δὲν θέλησε, οὔτε συνεισέφερε τὴ δική του προαίρεση καὶ προθυμία. Ὁ Πέτρος πάλι, ἂν καὶ εἶχε προθυμία, ἐπειδὴ δὲ βοηθήθηκε, κατέπεσε. Γιατὶ ἡ ἀρετὴ συνυφαίνεται ἀπὸ τὰ δύο, τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν προθυμία τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ, λέει, οὔτε νὰ ἀναθέσουμε τὸ πᾶν στὸ Θεὸ κι ἐμεῖς νὰ κοιμόμαστε, οὔτε ὅταν ἔχομε προθυμία, νὰ νομίζουμε ὅτι τὸ πᾶν τὸ κατορθώνουμε μὲ τοὺς δικούς μας κόπους.

53. Λουκ. 15, 11-32.

69. Ὁ Θεὸς δὲ θέλει νὰ εἴμαστε ἀδρανεῖς, καὶ γι' αὐτὸ δὲν κάνει τὸ πᾶν Αὐτός· οὔτε ἀλαζόνες θέλει νὰ εἴμαστε, γι' αὐτὸ δὲν ἄφησε τὸ πᾶν σ' ἐμᾶς. Ἀλλά, ἀφοῦ ἀφαίρεσε τὸ βλαβερὸ καὶ ἀπὸ τὰ δύο, μᾶς ἄφησε τὸ ὠφέλιμο. Ὅρθα λοιπὸν ὁ Ψαλμωδὸς διδάσκει ὅτι «ἂν δὲν οἰκοδομήσει τὸ σπίτι ὁ Κύριος, μάταια ἀγρυπνοῦν οἱ φύλακες καὶ ἐργάτες»⁵⁴. Εἶναι ἀδύνατο νὰ περπατήσῃ κανεῖς πάνω στὰ φίδια ἀσπίδα καὶ βασιλίσκο καὶ νὰ καταπατήσῃ τὸ λιοντάρι καὶ τὸν δράκοντα⁵⁵, ἂν πρωτύτερα δὲν καθαρῇ τὸν ἑαυτὸν του, ὅσο εἶναι δυνατὸ στὸν ἄνθρωπο, ὥστε νὰ ἐνισχυθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριο πού εἶπε στοὺς Ἀποστόλους: «Σᾶς ἔδωσα ἐξουσία νὰ πατᾶτε πάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς καὶ σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»⁵⁶. Γι' αὐτὸ καὶ ἔχομε ἐντολὴ στὴν προσευχὴ μας νὰ παρακαλοῦμε τὸν Κύριο νὰ μὴν ἐπιτρέψει νὰ μποῦμε σὲ πειρασμό, ἀλλὰ νὰ μᾶς γλυτώσῃ ἀπὸ τὸν πονηρό⁵⁷. Γιατὶ ἂν δὲν γλυτώσουμε μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὰ πυρωμένα βέλη τοῦ πονηροῦ καὶ δὲν ἀξιωθοῦμε νὰ ἐπιτύχομε τὴν ἀπάθεια, μάταια κοπιᾶζομε, νομίζοντας ὅτι μπορούμε μὲ τὴ δική μας δύναμη καὶ ἐπιμέλεια νὰ κατορθώσουμε κάτι. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού θέλει νὰ ἀντισταθεῖ στὰ πανοῦργα τεχνάσματα τοῦ διαβόλου καὶ νὰ τὰ κάνει χωρὶς ἀποτέλεσμα καὶ νὰ γίνῃ μέτοχος τῆς θείας δόξης, ὀφείλει μὲ δάκρυα καὶ στεναγμούς καὶ πόθο ἀχόρταστο καὶ ὀλόθερμη ψυχὴ, νύχτα καὶ ἡμέρα νὰ ζητεῖ τὴ βοήθεια καὶ τὴν ἀντίληψη τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος πού θέλει νὰ βοηθηθεῖ, καθαρίζει τὴν ψυχὴ του ἀπὸ κάθε ἡδυπάθεια τοῦ κόσμου καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα πάθη καὶ ἐπιθυμίες. Γι' αὐτὲς τὶς ψυχὲς λέει ὁ Θεός: «Θὰ κατοικήσω καὶ θὰ περπατήσω μέσα τους»⁵⁸. Καὶ ὁ Κύριος εἶπε στοὺς μαθητὲς Του: «Ὅποιος μὲ ἀγαπᾷ, θὰ τηρήσῃ τὶς ἐντολές μου· καὶ ὁ Πατέρας μου θὰ τὸν ἀγαπήσῃ, καὶ θὰ ἔρθομε καὶ θὰ κατοικήσουμε σ' αὐτόν»⁵⁹.

70. Κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους πατέρες εἶπε γιὰ τοὺς λογισμοὺς ἓνα λόγο πολὺ συνετὸ καὶ εὐκόλο νὰ τὸν ἐννοήσῃ κανεῖς. «Δίκαζε —λέει— τοὺς λογισμοὺς σου στὸ δικαστήριο τῆς καρδιάς, ἂν εἶναι ἀπὸ τὸ Θεὸ ἢ ἀπὸ τὸν ἐχθρό. Καὶ τοὺς δικούς μας καὶ ἀγαθοὺς νὰ καταθέτεις στὸ ἐσωτερικὸ ταμεῖο τῆς ψυχῆς, καὶ νὰ τοὺς φυλᾷς σὰν θησαυρὸ πού δὲν μπορεῖ νὰ κλαπεῖ. Ἀλλὰ τοὺς ἐχθρικούς, ἀφοῦ τοὺς τιμωρήσεις μὲ τὸ μαστίγωμα τῆς λογικῆς διάνοιας, ἐξόριζέ τους, καὶ μὴν τοὺς δίνεις τόπο κατοικίας κοντὰ στὴν ψυχὴ, ἢ γιὰ νὰ πῶ καλύτερα, σφάζε τους μὲ τὸ μαχαίρι τῆς προσευχῆς καὶ τῆς θείας μελέτης, ὥστε καθὼς θὰ σκοτωθοῦν οἱ ληστές, νὰ φοβηθεῖ ὁ ἀρχιληστής. Γιατὶ ἐκεῖνος πού εἶναι ἀκριβὴς ἐξεταστής τῶν λογισμῶν, εἶναι καὶ πραγματικὸς ἐραστὴς τῶν ἐντολῶν».

71. Ἐκεῖνος πού πολεμᾷ καὶ ἀγωνίζεται ἐναντίον τῶν παθῶν πού τὸν ἐνοχλοῦν, ἂς πάρει μαζί του πολλοὺς στρατιῶτες γιὰ συμμάχους. Δηλαδή τὴν ταπεινὴν τῆς ψυχῆς καὶ τὸν κόπο τοῦ σώματος καὶ ὅλη τὴν ἄλλη τα-

54. Ψαλμ. 126, 1-2.

56. Λουκ. 10, 19.

58. Β' Κορ. 6, 16.

55. Ψαλμ. 90, 13.

57. Ματθ. 6, 13.

59. Ἰω. 14, 23.

λαιπωρία τῆς ἀσκήσεως καὶ τὴν προσευχὴ ἀπὸ θλιμμένη καρδιὰ μὲ πλῆθος δακρύων, καθὼς φάλλει ὁ Δαβίδ: «Κύττα τὴν ταπείνωσίν μου καὶ τὸν κόπο μου καὶ συγχώρεσε ὅλες τὶς ἁμαρτίες μου»⁶⁰, καί: «Μὴν παραβλέψεις τὰ δάκρυά μου»⁶¹, καὶ πάλι: «Τὰ δάκρυά μου ἔγιναν γιὰ μένα ψωμί ἡμέρα καὶ νύχτα»⁶², καί: «Ὅ,τι ἔπινα, τὸ ἀνακάτωνα μὲ δάκρυα»⁶³.

72. Ὁ διάβολος, ὁ ἀντίδικος τῆς ζωῆς μας, μεταχειρίζεται πολλοὺς λογισμοὺς γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάζει τὶς ἁμαρτίες μας ὀλωσδιόλου μικρές, καὶ πολλές φορές τὶς σκεπάζει μὲ τὴ λησμοσύνη, γιὰ νὰ ὑποχωρήσουμε στοὺς ἀσκητικὸς κόπους καὶ νὰ μὴ συλλογιζόμαστε τοὺς θρήνους γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας. Ἐμεῖς ὅμως, ἀδελφοί, νὰ μὴ λησμονοῦμε τὶς ἁμαρτίες μας, ἀκόμη καὶ ἂν νομίζομε ὅτι συγχωρήθηκαν μὲ τὴ μετάνοια, ἀλλὰ νὰ θυμόμαστε πάντοτε τὰ ἁμαρτημάτα μας καὶ νὰ μὴν πάψομε νὰ πενθοῦμε γι' αὐτά, ὥστε ἔτσι νὰ ἀποκτήσουμε τὴν ταπείνωση σὰν καλὴ συγκάτοικό μας καὶ νὰ ξεφύγομε τὶς παγίδες τῆς κενοδοξίας καὶ ὑπερηφάνειας.

73. Κανένας νὰ μὴ νομίζει ὅτι μὲ τὴν δική του δύναμη ὑποφέρει τοὺς κόπους καὶ κατορθώνει τὴν ἀρετὴ. Γιατὶ αἷτιος ὅλων τῶν καλῶν σ' ἐμᾶς εἶναι ὁ Θεός, ὅπως καὶ τῶν κακῶν αἷτιος εἶναι ὁ ἀπατεώνας τῶν ψυχῶν μας δαίμονας. Γιὰ ὅσα καλὰ λοιπὸν κατορθώνεις, πρόσφερε τὴν εὐχαριστία στὸν Αἷτιο. Κι ἐκεῖνα τὰ κακὰ ποὺ σὲ ἐνοχλοῦν, νὰ τὰ ἀποδίδεις στὸν ἀρχηγὸ τῶν κακῶν.

74. Ἐκεῖνος ποὺ ἔνωσε τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ μὲ τὴ θεία γνώση, εἶναι γεωργὸς ἀξίεπαινος ποὺ ποτίζει ἀπὸ δύο ὀλοκάθαρες πηγές τὸ χωράφι τῆς ψυχῆς του. Γιατὶ ἡ γνώση δίνει φτερὰ στὴ νοερὴ οὐσία μὲ τὴ θεωρία τῶν ὑψηλοτέρων, ἐνῶ ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ νεκρώνει τὰ «μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς», πορνεία, ἀκαθαρσία, πάθος, κακὴ ἐπιθυμία⁶⁴. Καὶ ἀφοῦ νεκρωθοῦν αὐτά, φυτρώνουν τότε τὰ ἄνθη τῶν ἀρετῶν, τὰ ὁποῖα καρποφοροῦν τὸν καρπὸ τοῦ Πνεύματος, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότητα ἀγαθοσύνη, πίστη, πραότητα, ἐγκράτεια⁶⁵. Καὶ τότε ὁ φρόνιμος αὐτὸς γεωργός, ἀφοῦ σταυρώσει τὸ σαρκικὸ ἄνθρωπο μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες του⁶⁶, θὰ πεῖ μαζί μὲ τὸν Παῦλο, τὸν θεοφόρο κήρυκα: «Δὲν ζῶ πιά ἐγώ, ζεῖ μέσα μου ὁ Χριστός· καὶ τὴ ζωὴ ποὺ ζῶ, τὴ ζῶ μὲ τὴν πίστη στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ποὺ μὲ ἀγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτὸ Του γιὰ χάρι μου»⁶⁷.

75. Μὴν ξεχνᾶς, φιλόχριστε, καὶ τοῦτο: ὅτι ἓνα πάθος, ὅταν βρεῖ τόπο μέσα σου καὶ ριζώσῃ μὲ τὴ συνήθεια, φέρνει καὶ ἄλλα πάθη μαζί του στὴν ἴδια μάνδρα. Καὶ ἂν συγκρούονται μεταξύ τους τὰ πάθη καὶ οἱ δημιουργοὶ τους δαίμονες, ὅλοι ὅμως σύμφωνοι ζητοῦν τὴν ἀπώλειά μας.

76. Ἐκεῖνος ποὺ μαραίνει τὸ ἄνθος τῆς σάρκα μὲ τὴν ἄσκησι, καὶ κόβει κάθε θέλημά της, αὐτὸς φέρει στὴ θνητὴ σάρκα του τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ⁶⁸.

60. Ψαλμ. 24, 18.

61. Ψαλμ. 38, 13.

62. Ψαλμ. 41, 4.

63. Ψαλμ. 101, 10.

64. Κολ. 3, 5.

65. Γαλ. 5, 22-23.

66. Γαλ. 5, 24.

67. Γαλ. 2, 20.

68. Γαλ. 6, 18.

77. Οἱ κόποι τῆς ἀσκήσεως καταλήγουν στὴν ἀνάπαυση τῆς ἀπάθειας, ἐνῶ οἱ διαφορὲς ἀπολαύσεις ὁδηγοῦν στὰ πάθη τῆς ἀτιμίας.

78. Μὴ λογαριάζεις τὰ πολλὰ χρόνια ποὺ ἔχεις στὴ μοναχικὴ ζωὴ, οὔτε νὰ αἰχμαλωτιστεῖς ἀπὸ τὴν καύχηση ὅτι ὑπέμεινες τὴν ἔρημο καὶ τὴ σκληρότητα τῶν ἀγώνων, ἀλλὰ νὰ ἔχεις στὸ νοῦ σου τὸ λόγο τοῦ Κυρίου, ὅτι εἶσαι ἓνας ἄχρηστος δούλος⁶⁹, καὶ ὅτι δὲν ἐκπλήρωσες ἀκόμη τὶς ἐντολές. Πράγματι, ἐνόσω βρισκόμαστε στὸν παρόντα βίον, δὲν ἔχομε ἀκόμη ἀνακληθεῖ ἀπὸ τὴν ἐξορία, ἀλλ' ἀκόμη καθόμαστε στὸν ποταμὸ τῆς Βαβυλώνας⁷⁰, ἀκόμη ταλαιπωροῦμαστε φτιάχνοντας πλῆθους στὴν Αἴγυπτο⁷¹ καὶ δὲν εἶδαμε ἀκόμη τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Ἐπειδὴ δὲν ξεντυθήκαμε ἀκόμη τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος φθείρεται ἀπὸ τὶς ἀπατηλὲς ἐπιθυμίες⁷², οὔτε φορέσαμε τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, ἀλλὰ φοροῦμε ἀκόμη τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ⁷³. Δὲν ἔχομε λοιπὸν λόγο καυχώσεως, ἀλλὰ πρέπει νὰ χύνομε δάκρυα καὶ νὰ παρακαλοῦμε τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ μᾶς σώσει ἀπὸ τὴν ἄθλια δουλεία τοῦ πικρότατου Φαραώ, νὰ μᾶς βγάλει ἀπὸ τὴ φοβερὴ τυραννία καὶ νὰ μᾶς εἰσαγάγῃ στὴν καλὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, γιὰ νὰ ἀναπαυθοῦμε στὸν ἅγιον τόπο τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ βρεθοῦμε στὰ δεξιὰ τῆς μεγαλοσύνης τοῦ Ὑψίστου. Ἡ ἐπιτυχία ὅμως τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν ποὺ ὑπερβαίνουν τὴν ἀνθρώπινη νόηση δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ ἔργα μας, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἀμέτρητο ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ἂς μὴν πάψομε νὰ χύνομε δάκρυα ἡμέρα καὶ νύχτα ἀκολουθώντας ἐκεῖνον ποὺ λέει: «Ἀπόκαμα ἀπὸ τοὺς στεναγμούς μου, κάθε νύχτα λούζω τὸ κρεβάτι μου καὶ βρέχω τὸ στρώμα μου μὲ τὰ δάκρυά μου»⁷⁴. Γιατὶ ὅσοι σπέρνουν μὲ δάκρυα, θερίζουν μὲ μεγάλη χαρὰ⁷⁵.

79. Διῶχνε μακριὰ σου τὸ πνεῦμα τῆς πολυλογίας. Γιατὶ σ' αὐτὴ βρίσκονται φοβερότατα πάθη, τὸ ψεῦδος, ἡ θρασύτητα, οἱ ἀστειότητες, ἡ αἰσχρότητα, ἡ μωρολογία καὶ γενικῶς ὅπως ἔχει λεχθεῖ: «Ἀπὸ τὴν πολυλογία δὲν θὰ ξεφύγεις τὴν ἁμαρτία»⁷⁶. Ὁ σιωπηλὸς ὅμως ἄνθρωπος εἶναι θρόνος τῆς ἐπιγνώσεως⁷⁷. Ἀλλὰ καὶ λόγο θὰ δώσουμε γιὰ κάθε λόγο περιττὸ καὶ ἀνωφελή, εἶπε ὁ Κύριος⁷⁸. Ἐπομένως ἡ σιωπὴ εἶναι πολὺ ἀναγκαία καὶ ὠφέλιμη.

80. Σ' ἐκεῖνους ποὺ μᾶς κακολογοῦν καὶ μᾶς ὑβρίζουν ἢ μὲ κάποιο τρόπο μᾶς κακομεταχειρίζονται, ἔχομε ἐντολὴ νὰ μὴν ἀνταποδίδομε τὴν κακολογία ἢ τὴν κακομεταχείριση, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τοὺς ἐγκωμιάζομε καὶ νὰ τοὺς εὐλογοῦμε⁷⁹. Γιατὶ στὸ μέτρο ποὺ εἰρηνεύομε μὲ τοὺς ἀνθρώπους, πολεμοῦμε τοὺς δαίμονες· ἐνῶ ὅταν μνησικακοῦμε καὶ πολεμοῦμε τοὺς ἀδελφούς μας, ἔχομε εἰρήνη μὲ τοὺς δαίμονες, μὲ τοὺς ὁποῖους ἔχομε διδαχθεῖ νὰ ἔχομε τέλειο μίσος⁸⁰ καὶ ἀσυμφιλίωτο πόλεμο.

69. Λουκ. 17, 10.

70. Ψαλμ. 136, 1.

71. Ἑξ. 1, 14.

72. Ἑφ. 4, 22.

73. Α' Κορ. 15, 49.

74. Ψαλμ. 6, 7.

75. Ψαλμ. 125, 5.

76. Παροιμ. 10, 19.

77. Παροιμ. 12, 23.

78. Ματθ. 12, 36.

79. Ματθ. 5, 44.

80. Ψαλμ. 138, 22.

81. Ἀπόφευγε νὰ ἐξαπατᾷς τὸν πλησίον σου μὲ δόλια γλῶσσα, γιὰ νὰ μὴν ἐξαπατηθεῖς ἀπὸ τὸν ἐξολοθρευτή. Γιατὶ ἀκουσα ἀπὸ τὸν προφήτη ὅτι «τὸν αἰμοχαρὴ καὶ δόλιο ἄνθρωπο ὁ Κύριος τὸν ἀποστρέφεται»⁸¹, καὶ «ὡς ἐξολοθρεύσει ὁ Κύριος ὅλα τὰ δόλια χεῖλη καὶ κάθε γλῶσσα ποὺ λέει μεγάλη λόγια»⁸². Ἐπίσης ἀπόφευγε νὰ ἐπιπλήξεις τὸ παράπτωμα τοῦ ἀδελφοῦ σου, γιὰ νὰ μὴν ξεπέσεις ἀπὸ τὴν καλωσύνη καὶ τὴν ἀγάπη. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει καλωσύνη καὶ ἀγάπη στὸν ἀδελφό του, δὲν γινώρισε τὸ Θεό, γιατί ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη⁸³, καθὼς φωνάζει ὁ Ἰωάννης, ὁ γιὸς τῆς βροντῆς, ὁ ἀγαπημένος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ. «Γιατὶ ἂν ὁ Χριστὸς, λέει, ὁ Σωτὴρας ὅλων, ἔδωκε γιὰ χάρη μας τὴ ζωὴ Του, τὸ ἴδιο καὶ ἐμεῖς ὀφείλομε νὰ δίνουμε τὴ ζωὴ μας γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν μας»⁸⁴.

82. Δικαιολογημένα ἡ ἀγάπη ὀνομάστηκε μητρόπολη τῶν ἀρετῶν καὶ συγκεφαλαιώση τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν⁸⁵. Ὡς καταβάλλομε λοιπὸν κάθε κόπο μέχρις ὅτου ἐπιτύχομε τὴν ἱερὴ ἀγάπη. Μὲ αὐτὴν ὡς ἀποτινάξομε τὴν τυραννίαν τῶν παθῶν καὶ ὡς ὑψωθοῦμε στοὺς οὐρανούς πετώντας μὲ τὰ φτερά τῶν ἀρετῶν καὶ θὰ δοῦμε τὸ Θεό, ὅσο εἶναι δυνατὸν στὴν ἀνθρωπίνη φύση.

83. Ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη, ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴν ἀγάπη, ἔχει τὸ Θεὸ μέσα του. Ἐνῶ ὅταν ἀπουσιάζει ἡ ἀγάπη, δὲν ἔχομε καμιὰ ὠφέλεια, οὔτε μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἀγαποῦμε τὸ Θεό. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ἄν κανεὶς πεῖ ὅτι ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ καὶ μισεῖ τὸν ἀδελφό του, εἶναι ψεύτης»⁸⁶. Καὶ πάλι λέει: «Κανεὶς δὲν εἶδε ποτὲ τὸ Θεό»⁸⁷. Ἄν ὅμως ἀγαπᾶμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ὁ Θεὸς μένει μέσα μας καὶ αἰσθανόμαστε τέλεια τὴν ἀγάπη Του μέσα μας»⁸⁸. Ἀπὸ αὐτὰ φαίνεται ὅτι ἡ ἀγάπη περιέχει ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ βρίσκει τὴν κορυφὴ ὅλων ὅσα λέει ἡ Ἁγία Γραφή. Καὶ δὲν ὑπάρχει εἶδος ἀρετῆς, μὲ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος φιλιώνεται καὶ ἐνώνεται μὲ τὸ Θεό, ποὺ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ δὲν περιλαμβάνεται μέσα σ' αὐτὴν γιὰ νὰ τὸ συγκρατεῖ καὶ νὰ τὸ φυλάει μὲ τρόπο ἀνέκφραστο.

84. Ὅταν δεχόμαστε τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ μᾶς ἐπισκέπτονται, νὰ μὴν τὸ θεωροῦμε σὰν ἐνόχληση καὶ διακοπὴ τῆς ἡσυχίας, γιὰ νὰ μὴ ξεπέσομε ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἀγάπης· οὔτε νὰ τοὺς φιλοξενοῦμε σὰν νὰ τοὺς κάνομε χάρη, ἀλλὰ μάλλον νὰ τοὺς φιλοξενοῦμε σὰν νὰ δεχόμαστε ἐμεῖς χάρη καὶ σὰν νὰ εἴμαστε ὑποχρεωμένοι γι' αὐτό, παρακαλώντας τοὺς μὲ χαρά, ὅπως μᾶς ἔδωσε παράδειγμα ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεολόγος διδάσκει λέγοντας: «Παιδιά μου, ὡς μὴν ἀγαποῦμε μὲ τὰ λόγια, μήτε μὲ τὴ γλῶσσα, ἀλλὰ ἔμπρακτα καὶ ἀληθινά. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ γνωρίσουμε ὅτι εἴσατε παιδιά τῆς ἀλήθειας»⁸⁹.

85. Ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ, ἔχοντας ὡς ἔργο τὴ φιλοξενία, καθόταν

81. Ψαλμ. 5, 7.

82. Ψαλμ. 11, 4.

83. Α' Ἰω. 4, 8.

84. Α' Ἰω. 3, 16.

85. Ρωμ. 13, 9-10.

86. Α' Ἰω. 4, 20.

87. Ἰω. 1, 18.

88. Α' Ἰω. 4, 12.

89. Α' Ἰω. 3, 18-19.

μπροστὰ στὴ σκηνή του καὶ προσκαλοῦσε ὅσους περνοῦσαν καὶ ἔστρωνε σὲ ὅλους τὸ τραπέζι, σὲ ἀσεβεῖς καὶ βαρβάρους, χωρὶς νὰ κάνει διάκριση. Γι' αὐτὸ καὶ ἔγινε ἄξιος γιὰ τὸ θαυμαστὸ ἐκεῖνο συμπόσιο, νὰ φιλοξενήσει ἀγγέλους καὶ τὸν Κύριο τῶν ὅλων⁹⁰. Κι ἐμεῖς λοιπὸν, μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια καὶ προθυμία ὡς φροντίζομε γιὰ τὴ φιλοξενία, γιὰ νὰ ὑποδεχθοῦμε ὄχι μόνον ἀγγέλους, ἀλλὰ καὶ τὸ Θεό. Γιατὶ λέει ὁ Κύριος: «Ἀφοῦ κάνετε τὸ καλὸ σ' ἕναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐλάχιστους, τὸ κάνετε σ' ἐμένα»⁹¹. Καλὸ λοιπὸν εἶναι νὰ εὐεργετοῦμε ὅλους, καὶ μάλιστα ἐκείνους ποὺ δὲν μποροῦν νὰ μᾶς τὸ ἀνταποδώσουν.

86. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὸν κατηγορεῖ ἡ καρδιά του γιὰ παράβαση ἢ παραμέληση ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἢ γιὰ παραδοχὴ ἀμαρτωλῆς σκέψεως, αὐτὸς μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ καθαρὸς στὴν καρδιά καὶ ἄξιος νὰ ἀκούσει τὸ λόγο: «Μακάριοι ὅσοι εἶναι καθαροὶ στὴν καρδιά, γιατί αὐτοὶ θὰ δοῦν τὸ Θεό»⁹².

87. Ὡς φροντίσομε νὰ καθοδηγοῦμε τὶς αἰσθήσεις μας μὲ τὴ λογικὴ, μάλιστα τὰ μάτια, τὰ αὐτιά καὶ τὴ γλῶσσα, ὥστε ὄχι ἐμπαθῶς, ἀλλὰ γιὰ ὠφέλειά μας νὰ βλέπομε, νὰ ἀκοῦμε καὶ νὰ μιλάμε. Γιατὶ κανένα ἄλλο δὲν γλιστρᾷ εὐκολότερα στὴν ἀμαρτία ὅσο αὐτὰ τὰ ὄργανα, ὅταν δὲν καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὴ λογικὴ. Καὶ πάλι, κανένα ἄλλο δὲν εἶναι πιὸ κατάλληλο ἀπὸ αὐτὰ νὰ ὀδηγεῖ στὴ σωτηρία, ὅταν ἡ λογικὴ τὰ διευθύνει καὶ τὰ ρυθμίζει καὶ τὰ ὀδηγεῖ στὸ ἀγαθό. Ὅταν αὐτὰ ὁμῶς ἀτακτοῦν, τότε καὶ ἡ ὁσφρηση ἐκθηλύνεται, καὶ ἡ ἀφὴ ἀπλώνεται μὲ αὐθάδεια, καὶ ἀναρίθμητο πλῆθος πάθη ἔρχονται μέσα μας. Ὅταν αὐτὰ διευθύνονται ἀπὸ τὴ λογικὴ μὲ εὐταξία, πολλὴ εἰρήνη καὶ σταθερὴ γαλήνη ἀπλώνεται σ' ὅλο τὸν ἄνθρωπο.

88. Τὸ πολῦτιμο ἄρωμα, ἀκόμη καὶ κλεισμένο σὲ δοχεῖο, γεμίζει ἀπὸ τὴν εὐωδίᾳ του τὸν ἀέρα καὶ εὐχαριστεῖ ὄχι μόνον ἐκείνους ποὺ εἶναι κοντά, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ εἶναι γύρω. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ εὐωδία τῆς ψυχῆς ποὺ εἶναι ἐνάρετη καὶ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, ξεχύνεται ἀπὸ τὸ σῶμα μὲ ὅλες τὶς αἰσθήσεις καὶ φανερώνει τὴν ἐσωτερικὴ ἀρετὴ. Γιατὶ ποιὸς θὰ δεῖ μιὰ γλῶσσα ποὺ νὰ μὴ λέει τίποτε τὸ κακὸ καὶ ἀνάρμοστο, ἀλλὰ κάθε καλὸ καὶ ὠφέλιμο, καὶ μάτια συμμαζεμένα, καὶ ἀκοὴ ποὺ νὰ μὴ δέχεται ἀνάρμοστα τραγούδια καὶ λόγια, καὶ πόδια ποὺ βαδίζουν μὲ σεμνότητα, καὶ πρόσωπο ὄχι ἀφημένο στὰ γέλια, ἀλλὰ μάλλον ἔτοιμο γιὰ δάκρυα καὶ πένθος, ποιὸς θὰ δεῖ αὐτὰ καὶ δὲν θὰ ἐννοήσει ὅτι ἐσωτερικὰ ὑπάρχει πολλὴ εὐωδία τῶν ἀρετῶν; Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σωτὴρας λέει: «Ἔτσι ὡς λάμπει τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ δοῦν τὰ καλὰ σας ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας στοὺς οὐρανούς»⁹³.

89. Ἐκεῖνη τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς καὶ Θεὸς μας στὰ Εὐαγγέλια ὀνόμασε «στενὴ ὁδὸ»⁹⁴, αὐτὴν πάλι τὴν εἶπε «καλὸ ζυγὸ καὶ ἐλαφρὸ φορτίο»⁹⁵. Πῶς λοιπὸν συμβιβάζονται αὐτὰ τὰ δύο ποὺ φαίνονται ἀντίθετα μεταξύ τους;

90. Γεν. 18, 1-8.

91. Ματθ. 25, 40.

92. Ματθ. 5, 8.

93. Ματθ. 5, 16.

94. Ματθ. 7, 14.

95. Ματθ. 11, 30.

Όπωςδήποτε, έπειδή για την ανθρώπινη φύση είναι σκληρή και άνηφορική ή όδός αυτή, ενώ για την προαίρεση εκείνων που την κατορθώνουν και για τις καλές έλπίδες της είναι επιθυμητή και αξιαγάπητη και προξενεί ήδονή μάλλον παρά θλίψη στις ψυχές που αγαπούν την άρετή. Γι' αυτό μπορεί να δεί κανείς ότι με περισσότερη προθυμία βαδίζουν εκείνοι που διάλεξαν τη στενή και δύσκολη όδό, παρά εκείνοι που διάλεξαν την εύρύχωρη και πλατιά. Άκουσε και τον μακάριο Λουκά που λέει ότι αφού μαστιγώθηκαν οι Άπόστολοι, αναχώρησαν από το συνέδριο χαρούμενοι⁹⁶, αν και δεν είναι τέτοια η φύση του μαστιγώματος· γιατί το μαστίγωμα δεν προκαλεί ήδονη και χαρά, αλλά οδύνη και πόνο. Άν το μαστίγωμα για χάρη του Χριστού γέννησε χαρά, τί το θαυμαστό αν και η λοιπή κακοπάθεια και ταλαιπωρία του σώματος για χάρη του Χριστού φέρουν το ίδιο αποτέλεσμα;

90. Όταν τυραννούμαστε και αίχμαλωτιζόμαστε από τὰ πάθη, έχουμε συχνά την άπορία, γιατί τὰ υποφέρομε αυτά; Πρέπει λοιπόν να γνωρίζουμε ότι έπειδή απομακρυνόμαστε από την θεωρία του Θεού, συμβαίνουν σ' έμάς τέτοιες αίχμαλωσιές. Άν όμως προσηλώσει κανείς το νοῦ του χωρίς περισπασμούς στον Κύριο και Θεό μας, είναι αξιόπιστος αυτός, ο Σωτήρας τῶν ὅλων, να λυτρώσει την ψυχή από κάθε έμπαθη αίχμαλωσία, όπως λέει ο προφήτης: «Έβλεπα τον Κύριο πάντοτε μπροστά μου, ότι ήταν στα δεξιά μου για να μην κλονιστώ»⁹⁷. Και τί γλυκύτερο και ασφαλέστερο από το να έχει κανείς πάντοτε τον Κύριο στα δεξιά του να τον σκεπάζει, να τον φυλάγει και να μην τον αφήνει να κλονιστεί; Το να το επιτύχουμε αυτό, εξαρτάται από έμάς.

91. Σωστά είπαν οι Πατέρες και δεν παίρνει αντίρρηση, ότι δεν βρίσκει ο άνθρωπος ανάπαυση διαφορετικά, αν δεν βάλει βαθιά μέσα του ένα τέτοιο λογισμό, ότι μόνο αυτός και ο Θεός είναι στον κόσμο, χωρίς να περιπλανιέται σ' ό,τιδήποτε ο νοῦς του, αλλά Έκείνον μόνο να ποθει, σ' Έκείνον μόνο να είναι προσκολλημένος. Αυτό θα βρει την πραγματική ανάπαυση και έλευθερία από την τυραννία τῶν παθῶν. Γιατί λέει η Γραφή: «ένώθηκε μ' έσένα η ψυχή μου και σ' ακολουθεί· με κράτησε στερεά το δεξί Σου χέρι»⁹⁸.

92. Η φιλαυτία, ή φιληδονία και ή φιλοδοξία διώχνουν από την ψυχή τη μνήμη του Θεού. Η φιλαυτία γεννά άφάνταστα κακά, κι όταν λείπει ή μνήμη του Θεού, τότε σηκώνεται μέσα μας ή ταραχή τῶν παθῶν.

93. Εκείνος που έβγαλε με τη ρίζα από την καρδιά του τη φιλαυτία, εύκολα θα νικήσει και τὰ λοιπά πάθη με την βοήθεια του Κυρίου. Γιατί από τη φιλαυτία γεννιούνται και ή όργη και ή λύπη και ή μνησικαχία και ή φιληδονία και ή θρασύτητα· έπειδή εκείνος που νικήθηκε από τη φιλαυτία, είναι αίχμαλωτος και τῶν λοιπῶν παθῶν. Φιλαυτία είναι ή έμπαθής διάθεση και φίλια πρὸς το σώμα και ή εκπλήρωση τῶν σαρκικῶν θελημάτων.

96. Πράξ. 5, 41.

97. Ψαλμ. 15, 8.

98. Ψαλμ. 62, 9.

94. Ό,τι αγαπά κανείς, με αυτό έπιθυμεί να βρίσκεται άχώριστα και άδιάλειπτα και άποστρέφεται όλα όσα τον έμποδίζουν από την συνομιλία και συναναστροφή με αυτό. Είναι λοιπόν φανερό, ότι εκείνος που αγαπά το Θεό, έπιθυμεί με πόθο να βρίσκεται συνέχεια και να συναναστρέφεται μαζί Του. Αυτό έρχεται σ' έμάς με την καθαρή προσευχή. Γι' αυτήν την προσευχή ἄς φροντίσουμε με ὅλη μας τη δύναμη. Γιατί αυτή από τη φύση της μάς κάνει οίκείους και φίλους με τον Κύριο. Τέτοιος ήταν εκείνος που έλεγε: «Θεέ μου, Θεέ μου, σ' Έσένα προσεύχομαι από πολύ πρωί· σ' έχει διψάσει ή ψυχή μου»⁹⁹. Προσεύχεται από πολύ πρωί στο Θεό εκείνος που απομάκρυνε το νοῦ του από κάθε κακία και είναι πληγωμένος αγιάτρευτά από τον θείο έρωτα.

95. Έχουμε μάθει ότι από την έγκράτεια και την ταπείνωση γεννιέται ή άπάθεια, κι από την πίστη, ή πνευματική γνώση. Από αυτά προχωρεί ή ψυχή στη διάκριση και την αγάπη. Αφού οικειοποιηθεί τη θεία αγάπη, ανεβαίνει πρὸς το ὕψος της με τὰ φτερά της καθαρής προσευχής άκατάπαυστα, μέχρις ότου φτάσει στην πλήρη γνώση του Υίου του Θεού και γίνει τέλειος άνδρας με την πλήρη τελειότητα που είχε ο Χριστός, όπως λέει ο Άπόστολος¹⁰⁰.

96. Με την πρακτική άρετή υποδουλώνεται ή έπιθυμία και χαλιναγωγείται ο θυμός. Με την πνευματική γνώση και τη θεωρία, ο νοῦς παίρνει φτερά, και αφού σηκωθεί ψηλά από τὰ υλικά, αναχωρεί πρὸς το Θεό και αποκοτὰ την άληθινή μακαριότητα.

97. Ο πρώτος άγώνας μας είναι να έλαττώσουμε τὰ πάθη και να τὰ νικήσουμε κατά κράτος. Δεύτερος άγώνας είναι ή άπόκτηση τῶν ἀρετῶν και να μην αφήσουμε ἄδεια και άπρακτη την ψυχή μας. Τρίτο άγώνισμα του πνευματικού δρόμου είναι να φυλάγομε ἄγρυπνα τούς καρπούς τῶν ἀρετῶν και τῶν κόπων μας. Γιατί έχουμε προσταγή, ὄχι μόνο να εργαζόμαστε με κόπο, αλλά και να φυλάγομε ἄγρυπνα¹⁰¹.

98. «Νά έχετε πάντα ζωσμένη τη μέση σας, και τὰ λυχνάρια σας άναμμένα»¹⁰², λέει ο Κύριος. Ζώνη καλή της μέσης με την όποία μπορούμε να γίνουμε έλαφροί και εύκίνητοι, είναι ή έγκράτεια ένωμένη με ταπείνωση καρδιάς. Έγκράτεια έννοῶ την άποχή από όλα τὰ πάθη. Φλόγα του πνευματικού λυχναρίου είναι ή καθαρή προσευχή και ή τέλεια αγάπη. Εκείνοι λοιπόν που έτοίμασαν τον έαυτό τους με αυτόν τον τρόπο, είναι πράγματι ὅμοιοι με ανθρώπους που περιμένουν τον Κύριό τους, οι όποιοι όταν έρθει και χτυπήσει την πόρτα, άμέσως θα άνοίξουν και θα μπει μαζί με τον Πατέρα και το Άγιο Πνεῦμα και θα κατοικήσουν σ' αυτόν· μακάριοι οι δούλοι, τούς όποιους όταν έρθει ο Κύριος θα τούς βρει να είναι έτοιμοι¹⁰³.

99. Ψαλμ. 62, 2.

101. Γεν. 2, 15.

103. Λουκ. 12, 36-37· Ίω. 14, 23.

100. Έφ. 4, 13.

102. Λουκ. 12, 35.

99. Πρέπει ὁ μοναχός, ὡς υἱὸς νὰ ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ μὲ ὅλη τὴν καρδιά καὶ μὲ ὅλη τὴ διάνοια· ὡς δοῦλος νὰ εὐλαβεῖται καὶ νὰ ὑπακούει σ' Αὐτὸν καὶ μὲ φόβο καὶ τρόμο νὰ ἐκτελεῖ τὶς ἐντολές Του. Πρέπει νὰ εἶναι θερμὸς κατὰ τὸ πνεῦμα¹⁰⁴, ντυμένος μὲ τὴν πανοπλία τοῦ Ἀγίου Πνεύματος¹⁰⁵, νὰ ζητεῖ τὴν ἀπόλαυση τῆς αἰώνιας ζωῆς καὶ νὰ ἐκτελεῖ ὅλα τὰ διαταγμένα χωρὶς νὰ παραλείπει τίποτα, νὰ ἔχει νήψη καὶ νὰ φυλάγει τὴν καρδιά του ἀπὸ πονηροὺς λογισμοὺς, νὰ ἔχει ἀκατάπαυστα τὴ θεία μελέτη μὲ ἀγαθὲς σκέψεις, νὰ ἐξετάζει κάθε ἡμέρα τὸν ἑαυτό του γιὰ τοὺς κακοὺς λογισμοὺς καὶ πράξεις καὶ νὰ διορθώνει ὅ,τι σφάλμα ἔκανε. Νὰ μὴν ὑπερηφανεύεται ὅμως γιὰ ὅσα κατορθώνει, ἀλλὰ νὰ λέει ὅτι εἶναι ἄχρηστος δοῦλος¹⁰⁶ καὶ ὅτι ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ ἐκπληρώσει ἐκεῖνα ποὺ ὀφείλει, καὶ νὰ εὐχαριστεῖ τὸν Ἅγιο Θεὸ καὶ σ' Αὐτὸν νὰ ἀποδίδει τὴ χάρη τῶν κατορθωμάτων τῆς ἀρετῆς. Νὰ μὴν κάνει τίποτε ἀπὸ κενοδοξία ἢ γιὰ νὰ ἀρέσει στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ ἀσκεῖ τὴν ἀρετὴ κρυφὰ καὶ μόνο τὸν ἔπαινο ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ ζητᾷ. Προπάντων καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, νὰ ἔχει περιχαρακωμένη τὴν ψυχὴ του μὲ ὀρθόδοξη πίστη, σύμφωνα μὲ τὰ θεία δόγματα τῆς Ἐκκλησίας ποὺ διατύπωσαν οἱ θεοκλήρυκες Ἀπόστολοι καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες. Ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν ἔτσι, θὰ ἔχουν πολλὴ ἀνταπόδοση, ζωὴ ἀτελεύτητη, διαμονὴ ἀκατάλυτη κοντὰ στὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τὴν ὁμοοῦσια καὶ τρισυπόστατη Θεότητα.

100. «Τέλος τοῦ λόγου μας —εἶπε ὁ Ἐκκλησιαστής— νὰ ἀκοῦς τὸ πᾶν νὰ φοβᾶσαι τὸ Θεό, νὰ τηρεῖς τὶς ἐντολές Του· αὐτὸ εἶναι ὅλος ὁ ἄνθρωπος»¹⁰⁷. Ἐγὼ, λέει, σοῦ δείχνω συνοπτικὸ καὶ σύντομο δρόμο σωτηρίας: νὰ φοβᾶσαι τὸ Θεὸ καὶ νὰ τηρεῖς τὶς ἐντολές Του. Ὅχι νὰ ἔχεις τὸν προκαταρκτικὸ φόβο γιὰ τὴν κόλαση, ἀλλὰ τὸν τέλειο, ἐκεῖνον ποὺ φέρνει στὴν τελειότητα, τὸν ὁποῖο ὀφείλομε νὰ ἔχομε γιὰ τὴν στοργικὴ ἀγάπη Ἐκείνου ποὺ τὸν διέταξε. Γιατὶ ἂν δὲν κάνομε ἀμαρτίες γιὰ τὸ φόβο τῆς κολάσεως, εἶναι φανερό ὅτι ἂν δὲν ὑπῆρχε ἡ τιμωρία, θὰ ἀμαρτάναμε, ἀφοῦ ἡ προαίρεσή μας κλίνει πρὸς τὴν ἀμαρτία. Ἄν ὅμως ἀπέχομε ἀπὸ τὰ κακὰ ἐπειδὴ τὰ μισήσαμε καὶ ὄχι γιὰ τὴν ἀπειλὴ τῆς κολάσεως, τότε ἐργαζόμαστε τὶς ἀρετὲς ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν Κύριο, φοβούμενοι μὴν τυχὸν παρασυρθοῦμε στὸ κακό. Ὅταν φοβόμαστε μὴν τυχὸν παραβλέψομε καμία ἐντολή, αὐτὸς ὁ φόβος εἶναι ἀγνός, ποὺ γίνεται μόνο γιὰ τὸ καλὸ, καὶ καθαρίζει τὶς ψυχές μας καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν τέλεια ἀγάπη. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει αὐτὸν τὸν φόβο καὶ τηρεῖ τὶς ἐντολές, αὐτὸς εἶναι «ὅλος ὁ ἄνθρωπος», δηλαδὴ ὁ τέλειος, ποὺ δὲν τοῦ λείπει τίποτε. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἂς φοβηθοῦμε τὸ Θεὸ καὶ ἂς φυλάξομε τὶς ἐντολές Του γιὰ νὰ εἴμαστε τέλειοι καὶ ὀλοκληρωμένοι στὶς ἀρετὲς καὶ νὰ ἔχομε φρόνημα ταπεινωμένο καὶ καρδιὰ μὲ συντριβή, λέγοντας συνεχῶς τὴν εὐχὴ τοῦ θείου καὶ μεγάλου Ἀρσενίου πρὸς τὸν Κύριο:

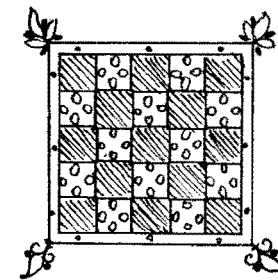
104. Ρωμ. 12, 11.

105. Ἐφ. 6, 11.

106. Λουκ. 17, 10.

107. Ἐκκλ. 12, 13.

«Θεέ μου, μὴ μὲ ἐγκαταλείπεις· κανένα καλὸ δὲν ἔκανα ἐνώπιόν Σου, ἀλλὰ δός μου γιὰ τὴν εὐσπλαχνία Σου νὰ βάλω ἀρχή». Γιατὶ ὀλόκληρη ἡ σωτηρία μας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς οἰκτιρμούς καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Σ' Αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ προσκύνηση, στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

Θεωρητικό

Πόσο μεγάλος είναι ο αγώνας να σπάσει ο άνθρωπος τον γερό αυτό δεσμό και να ελευθερωθεί από τη λατρεία της ύλης και να αποκτήσει την έξη των καλών! Χρειάζεται πράγματι γενναία και ανδρεία ψυχή για να ξεμακρύνει από την ύλη. 'Εκείνο που φροντίζουμε δεν είναι μόνο η κάθαρση από τὰ πάθη, γιατί αυτό δεν είναι κυρίως ἀρετή, ἀλλὰ προ-παρασκευὴ ἀρετῆς. Χρειάζεται ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κάθαρση τῶν κακῶν συνηθειῶν, καὶ ἡ ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν. Κάθαρση τῆς ψυχῆς εἶναι, γιὰ μὲν τὸ λογιστικὸ μέρος της, ἡ ἀπαλλαγὴ καὶ τέλεια ἐξάλειψη τῶν γήινων καὶ ἀσταθῶν στοιχείων, ἐννοῶ τῶν βιοτικῶν φροντίδων καὶ θορύβων καὶ κακῶν κλίσεων, δηλαδὴ τῶν ἀμαρτωλῶν συνηθειῶν· γιὰ δὲ τὸ ἐπιθυμητικόν, τὸ νὰ μὴ κινεῖται καθόλου πρὸς τὴν ὕλη, μήτε νὰ ἀποβλέπει στὴν αἴσθηση, ἀλλὰ νὰ εἶναι πειθῆνιο στὸ λογικόν. Γιὰ τὸ θυμικόν, ἀκολούθως, τὸ νὰ μὴν ταράζεται ποτὲ γιὰ ὅσα συμβαίνουν. Μετὰ τὴν κάθαρση αὕτη καὶ τὴ νέκρωση ἢ διόρθωση τῶν χειρότερων δυνάμεων, χρειάζεται καὶ ἡ ἀνάβαση καὶ ἡ θέωσις. Γιατί πρέπει, ἀφοῦ ἀφήσει κανεὶς τὸ κακόν, νὰ πράξει τὸ ἀγαθόν¹⁰⁸, κι ἀκόμη νὰ ἀπαρνηθεῖ πρῶτα τὸν ἑαυτὸ του καὶ ἀφοῦ σηκώσει τὸ σταυρὸ του, νὰ ἀκολουθεῖ τὸν Κύριον¹⁰⁹ πρὸς τὴν ὑπέρτατη κατάστασι τῆς θεώσεως.

Ποιὰ εἶναι ἡ ἀνάβαση καὶ ἡ θέωσις; Γιὰ τὸ νοῦ, ἡ τελειότατη γνώσι τῶν ὄντων καὶ 'Εκείνου ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὰ ὄντα, ὅσο αὐτὸ εἶναι ἐφικτὸ στὴν ἀνθρώπινη φύσι. Γιὰ τὴ βούλησι, ἡ ὁλοκληρωτικὴ καὶ συνεχὴς τάσι καὶ κίνησι πρὸς τὸ Πρῶτο Καλόν. Γιὰ τὸ θυμικόν, ἡ πολὺ δραστήρια καὶ πολὺ πρακτικὴ κίνησι πρὸς τὸ ποθητό, ἡ ἀκούραστη καὶ ἀνυποχώρητη, ποὺ δὲν τὴν ἀνακόπτει καμιά δυσκολία ποὺ παρουσιάζεται, ἀλλὰ προχωρεῖ παράφορα καὶ χωρὶς ἐπιστροφὴ. Τόσο πιὸ σφοδρὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ πρὸς τὰ καλὰ κίνησι τῆς ψυχῆς, ἀπὸ τὴν κίνησι πρὸς τὰ κακά, ὅσο ἀνώτερα εἶναι τὰ νοητὰ κάλλι ἀπὸ τὰ αἰσθητά. Καὶ τόσο μόνο νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ σάρκα, ὅσο φτάνει γιὰ τὴ συντήρησίν της καὶ τὸν πορισμὸ τῶν ἀναγκαίων γιὰ τὴν ὑπαρξιν, ὥστε νὰ μὴν καταστραφεῖ βίαια τὸ ζωντανὸ σῶμα. Αὐτὰ νὰ τὰ ἀποφασίσει κανεὶς εἶναι εὐκολότατο· νὰ τὰ πράξει ὅμως, πολὺ πιὸ κοπιαστικόν. Γιατί δὲν ξεριζώνονται χωρὶς κόπο οἱ δυσκολοκίνητες ἐκείνες ἔξεις τῆς ψυχῆς, οὔτε βέβαια ἡ ἀπόκτησι τῆς γνώσεως γίνεται χωρὶς ἰδρώτα. 'Αλλὰ καὶ τὸ νὰ ἀτενίζει κανεὶς καὶ νὰ τείνει διαρκῶς πρὸς τὴν μακάρια θεία φύσι, κατορθώνεται μὲ πολλοὺς κόπους καὶ σὲ πολὺ χρόνον, μέχρις ὅτου νὰ συνηθίσει ἡ βούλησι νὰ ἀκολουθεῖ αὕτη τὴν τάσι. Καὶ χρειάζεται πολλὴ ἀντίστασι τοῦ νοῦ στὴν αἴσθησι ποὺ τὸν τραβᾷ πρὸς τὰ κάτω, καὶ αὕτη εἶναι ἡ πάλιν καὶ ἡ μάχη πρὸς τὸ σῶμα, ἡ ὁποία δὲν ἔχει διάλειμμα

108. Ψαλμ. 33, 15.

109. Ματθ. 16, 24.

ὥς τὸ θάνατο, καὶ ἂν ἀκόμη φαίνεται ὅτι λιγότεφε ἀπὸ τὸ μαρασμὸ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τὴν ὑποδούλωσι τῆς αἰσθήσεως στὴν ὑπέρτερη γνώσι τοῦ νοῦ.

Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθεῖ τοῦτο· ὅτι ἡ ψυχὴ ποὺ δὲν φωτίστηκε μὲ τὸ βάπτισμα, ἐπειδὴ δὲν εἶναι φυσικὸ νὰ βοηθεῖται ἀπὸ τὸ Θεόν, οὔτε νὰ καθαρθεῖ γνήσια μπορεῖ, οὔτε πρὸς τὸ θεῖο φῶς νὰ ὑψωθεῖ, ὅπως εἴπαμε. Γιατί ὅσα εἰπώθηκαν, πρέπει νὰ θεωροῦμε ὅτι εἰπώθηκαν γιὰ τοὺς πιστοὺς. 'Αλλὰ γιὰ μεγαλύτερη διασάφησίν τους, πρέπει νὰ ποῦμε λίγα γιὰ τὴ διαφορὰ τῆς γνώσεως.

Ἡ γνώσι εἶναι κατὰ φύσι καὶ ὑπὲρ φύσι. Καὶ ἡ δευτέρη θὰ γίνει φανερὴ ἀπὸ τὴν πρώτη. Κατὰ φύσι λέμε τὴ γνώσι ποὺ ἀποκτᾷ ἡ ψυχὴ περὶ τῆς κτίσεως ἀπὸ τὴν ἔρευνα καὶ τὴν ἀναζήτησι, μεταχειριζόμενη τὰ φυσικὰ μέσα καὶ τὶς δυνάμεις, ὅσο δηλαδὴ εἶναι ἐφικτὸ στὴν ψυχὴ ποὺ εἶναι δεμένη μὲ τὴν ὕλη. Γιατί ὅπως ἔχει λεχθεῖ στὰ περὶ αἰσθήσεως καὶ φαντασίας καὶ νοῦ, ἀμβλύνεται ἡ ἐνέργεια τοῦ νοῦ λόγῳ τῆς ἐνώσεως καὶ ἀναμίξεως μὲ τὸ σῶμα. 'Ενεκα τοῦτου δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθῃ σ' ἐπαφὴ μὲ τὰ νοερά, ἀλλὰ γιὰ νὰ νοήσει ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴ φαντασία, τῆς ὁποίας ὁ χαρακτήρας εἶναι εἰκονιστικὸς καὶ ἀνήκει στὴν ὕλικὴ διάστασι καὶ τὴν πυκνὴ ὕφῃ. Χρειάζονται λοιπὸν στὸ νοῦ ποὺ εἶναι μέσα σὲ σῶμα, ἀνάλογες εἰκόνες γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὰ ἐννοήσει αὐτά. 'Οση λοιπὸν γνώσι λάβει ἕνας τέτοιος νοῦς μὲ τὴ μέθοδο τῆ φυσικῆ, ποὺ τοῦ εἶναι οἰκεία, αὕτη τὴ γνώσι τὴ λέμε φυσικὴ. 'Υπερφυσικὴ ὅμως εἶναι ἡ γνώσι ποὺ ἔρχεται στὸ νοῦ πέρα ἀπὸ τὴ φυσικὴ τοῦ μεθόδου καὶ δύναμης, ὅταν δηλαδὴ τὰ νοούμενα ὑπερβαίνουν τὶς δυνατότητες τοῦ νοῦ ποὺ εἶναι ἐνωμένος μὲ σῶμα, ὥστε νὰ εἶναι γνώσι ποὺ ἀρμόζει σὲ νοῦ χωρὶς σῶμα. Αὕτη ἡ γνώσι δίνεται μόνο ἀπὸ τὸ Θεόν, ὅταν βρεῖ τὸ νοῦ νὰ εἶναι πολὺ καθαρμένος ἀπὸ κάθε ὕλικὴ προσκόλλησι καὶ νὰ κατέχεται ἀπὸ θεῖο ἔρωτα.

Δὲν διαιρεῖται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο μόνον ἡ γνώσι, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρετὴ. 'Αλλῃ εἶναι ἡ ἀρετὴ ποὺ δὲν ὑπερβαίνει τὴ φύσι, ἡ ὁποία καὶ λέγεται φυσικὴ, καὶ ἄλλῃ ἡ ἀρετὴ ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται ἀπὸ τὸ Πρῶτο Καλόν καὶ ἡ ὁποία εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ φυσικὴ δύναμι καὶ κατάστασι, καὶ τὴν ὁποία εἶναι πρέπον νὰ ὀνομάσουμε ὑπερφυσικὴ. Καὶ τὴ φυσικὴ γνώσι καὶ ἀρετὴ μπορεῖ νὰ τὴν ἔχει καὶ ἀφώτιστος (ἀβάπτιστος) ἄνθρωπος, ἐνῶ τὴν ὑπερφυσικὴ, διόλου. Γιατί, πῶς νὰ τὴν ἔχει, ἀφοῦ εἶναι ἀμέτοχος τοῦ αἰτίου ποὺ τὴν πραγματοποιεῖ; 'Ο φωτισμένος ὅμως μπορεῖ νὰ τὶς ἔχει καὶ τὶς δύο. 'Η μᾶλλον τὴν ὑπερφυσικὴ ἀρετὴ δὲν μπορεῖ διόλου νὰ τὴν ἀποκτήσῃ ἂν δὲν ἀποκτήσῃ πρῶτύτερα τὴ φυσικὴ. Νὰ μετέχει ὅμως στὴν ὑπερφυσικὴ γνώσι, χωρὶς νὰ ἔχει τὴ φυσικὴ, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο. 'Αλλὰ πρέπει νὰ γνωρίζουμε καὶ τοῦτο· ὅτι, ὅπως αἴσθησι καὶ φαντασία ἔχουν καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ τὶς ἔχει καὶ ὁ ἄνθρωπος τὶς δυνάμεις αὐτές, πολὺ καλύτερες καὶ ὑ-

ψηλότερες, ἔτσι καί τīs φυσικῆς ἀρετῆς καί γνώσεις τīs ἔχουν καί οἱ δύο, ἀλλὰ ἀπείρως καλύτερα καί ὑψηλότερα τīs ἔχει ὁ φωτισμένος ἀπὸ τὸν ἀφώτιστο. Ἀκόμη ἡ φυσικὴ γνώση ποὺ ἀναφέρεται στīs ἀρετῆς καί τīs ἀντίθετες μὲ τὴν ἀρετὴ συνήθειες, εἶναι καί αὐτὴ δύο εἰδῶν· ἡ μία εἶναι φιλό ὄνομα, ὅταν αὐτὸς ποὺ φιλοσοφεῖ γι' αὐτά, δὲν ἔχει πείρα ἀπὸ τīs καταστάσεις αὐτῆς, καί ἡ ὁποία μερικῆς φορές διστάζει· ἡ ἄλλη εἶναι ἔμπρακτῃ καί —νὰ πῶ ἔτσι— ἔμφυχῃ, ὅταν ἡ γνώση βεβαιώνεται ἀπὸ τὴν πείρα. Αὐτὴ εἶναι σαφῆς καί ἀξιόπιστῃ, χωρὶς δισταγμὸ καί ἀμφιβολία. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτά, τέσσερα εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἐναντιώνονται στὸ νοῦ σχετικὰ μὲ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς. Πρῶτο, ἡ συνήθεια τῶν κακῶν ἔξεων, ἡ ὁποία ἔχει λεχθεῖ ὅτι ἐπιχειρεῖ νὰ τὸν πείσει μὲ τὴ μακρὰ συνήθεια νὰ φέρεται πρὸς τὰ γήινα. Δεύτερο, ἡ ἐνέργεια τῆς αἰσθήσεως, ἡ ὁποία φανερώνεται στὰ αἰσθητὰ κάλλη καί σύρει μαζί της καί τὸ νοῦ. Τρίτο, ἡ ἐξασθένηση τῆς νοερῆς ἐνέργειας, τὴν ὁποία ἔχει πάθει λόγῳ τῆς ἐνώσεώς του μὲ τὸ σῶμα. Γιατὶ δὲν ἀνταποκρίνεται ὁ νοῦς στὸ νοητὸ ὅπως ἡ ὄραση στὸ ὁρατὸ καί γενικῶς ὅπως ἡ αἴσθησις στὸ αἰσθητὸ· λέγοντας νοῦ ἐννοῶ τὸ νοῦ τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία βρίσκεται ἀκόμη στὸ σῶμα. Ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι Νόες ἐντονότερα ἀντιλαμβάνονται τὰ νοητὰ ἀπὸ ὅ,τι τὰ ἀνθρώπινα μάτια τὰ ὁρατά. Ἀλλὰ ὅπως ἡ ἐλαττωματικὴ ὄραση δὲν ἀποτυπώνει σαφῆ καί καθαρὰ εἰδῶλα ἀπὸ τὰ ὁρατά, ἀλλὰ συγκεχυμένα καί ἀσαφῆ, ἔτσι καί ὁ νοῦς μας ἀντιλαμβάνεται τὰ νοητά. Καθὼς δὲν μπορεῖ νὰ παρατηρεῖ καθαρὰ τὰ νοητὰ κάλλη, δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ τὰ ποθεῖ —γιατὶ κατὰ τὸ μέτρο τῆς γνώσεως εἶναι καί τὸ μέτρο τῆς ἐπιθυμίας—, καί ταυτόχρονα παρασύρεται πρὸς τὰ αἰσθητὰ κάλλη, γιατὶ τὰ βλέπει μὲ μεγαλύτερη διαύγεια· ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι γεμάτος πάντοτε ἀπὸ ἓνα ποὺ τοῦ φαίνεται καλὸ, εἴτε εἶναι ὄντως καλὸ, εἴτε ὄχι. Τέταρτο, ὁ ἐπηρεασμὸς ἀπὸ τοὺς ἀκάθαρτους καί μισάνθρωπους δαίμονες, οἱ ὁποῖοι στήνουν παγίδες —δὲν μπορούμε νὰ ὑπολογίσουμε πόσες καί ποιοῦ εἶδους— ἀλοίμονο, σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ δρόμου, γιὰ τīs ψυχές, μὲ κάθε μέσο καί τρόπο, μὲ τīs αἰσθήσεις, μὲ τὰ λόγια, μὲ τὸ νοῦ, μὲ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν, μπορούμε νὰ ποῦμε. Ἀπὸ αὐτούς, ἂν Ἐκεῖνος ποὺ σήκωσε στὸν ὦμο Του τὸ πλανώμενο πρόβατο¹¹⁰ δὲν ἔκανε μὲ τὴν ἄπειρη φροντίδα Του ἀνθρώπους ἐκείνους ποὺ βλέπουν πρὸς Αὐτόν, δὲν θὰ διέφευγε ποτὲ καμιά ψυχὴ.

Γιὰ νὰ ἀποφύγουμε λοιπὸν ὅλα αὐτά, χρειαζόμαστε τρία πράγματα. Πρῶτο καί μέγιστο, νὰ βλέπομε ὀλόφυχῃ πρὸς τὸ Θεό, καί ἀπὸ Αὐτόν νὰ ζητοῦμε βοήθεια, ἀφοῦ Τοῦ ἀναθέσουμε ὅλη τὴν ἐλπίδα μας, πιστεύοντας ἀπολύτως ὅτι ἂν Ἐκεῖνος δὲν βοηθήσει, ἀναπόφευκτα θὰ μᾶς πάρουν αὐτοὶ ποὺ τραβοῦν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Δεύτερο, τὸ ὁποῖο νομίζω προξενεῖ καί τὸ πρῶτο, εἶναι ἡ συνεχὴς τροφὴ τοῦ νοῦ μὲ γνώση. Γνώση ἐννοῶ τὴ θεωρίαν ὅλων τῶν ὄντων, αἰσθητῶν καί νοητῶν, πῶς εἶναι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ καί

¹¹⁰ Λουκ. 15, 5.

πῶς σχετίζονται μὲ τὴν πρώτη Ἀρχή, καθὼς ἀπὸ αὐτὴν προέρχονται καί σ' αὐτὴν ἀναφέρονται· καί ἐπιπλέον τὴ θεωρίαν τοῦ Αἰτίου τῶν ὄντων ὅπως τὴν ἀποκτοῦμε, ὅσο μᾶς εἶναι δυνατό, γνωρίζοντας τīs ἐνέργειες καί τīs ἰδιότητές Του. Εἶναι πρόξενο πολλῆς καθάρσεως τὸ νὰ ἐξετάζομε μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια τīs φύσεις τῶν ὄντων· καί αὐτὸ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἐμπαθὴ πρὸς αὐτὰ διάθεση καί τὴν ἀπάτη ποὺ εἶναι γύρω ἀπ' αὐτά καί μᾶς ἀνυψώνει πάρα πολὺ πρὸς τὴν Ἀρχὴ τῶν ὅλων, καί ἀπὸ τὰ ὠραῖα καί θαυμαστά καί μεγάλα, μᾶς κάνει νὰ βλέπομε σὰν σὲ καθρέφτη τὸ Κάλλιστο καί Θαυμαστότατο καί Μέγιστο ἢ μᾶλλον Ἐκεῖνο ποὺ ὑπερβαίνει κάθε κάλλος καί θαυμασιότητα καί μέγεθος. Ὅταν πάντοτε ἡ διάνοια ἀσχολεῖται μὲ αὐτά, δὲν εἶναι δυνατό νὰ μὴν ποθήσει τὸ ὄντως ἀγαθόν· γιατὶ ἂν ἔλκεται ἀπὸ αὐτὸ ποὺ τῆς εἶναι ξένο, πολὺ περισσότερο θὰ πάει πρὸς τὸ οἰκεῖο. Καί ὅταν τ' ἀγαπήσει αὐτὰ ἡ ψυχὴ, πῶς θὰ ἀνεχθεῖ νὰ ἀσχολεῖται μὲ ἐπιμονὴ μὲ τὰ γήινα καί μ' ἐκεῖνα ποὺ τὴν ἀποτραβοῦν ἀπὸ τὸ ἀγαπώμενο; Ἀλλ' ἀκόμη καί αὐτὴ ἡ ζωὴ θὰ τῆς φαίνεται δυσάρεστῃ γιατὶ ἀποτελεῖ ἐμπόδιο γιὰ τὰ καλά. Γιατὶ κι ἂν, ὅπως εἶπαμε, ὁ νοῦς ὁ συνδεδεμένος μὲ τὴν ὕλη θεωρεῖ ἀμυδρὰ τὴ νοητὴ καλλονή, ὥστόσο τὰ νοητὰ ἀγαθὰ εἶναι τέτοια καί τόσο μεγάλα, ὥστε καί μιὰ μικρὴ σταλαγματιά καί μιὰ θαμπὴ φανέρωση τοῦ ὠκεάνιου ἐκείνου κάλλους, μπορεῖ νὰ πείσει τὸ νοῦ νὰ πετάξει πάνω ἀπ' ὅλα τὰ αἰσθητὰ καί πρὸς τὰ νοητὰ μόνο νὰ στραφεῖ καί νὰ μὴ δέχεται νὰ ἀποχωρεῖ ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσή τους, ὅ,τιδήποτε λυπηρὸ καί ἂν τοῦ συμβεῖ. Τρίτο, πρέπει νὰ ὑπάρχει ἐπιπλέον ἡ νέκρωση τοῦ σώματος ποὺ εἶναι συνδεδεμένο μαζί του. Ἀλλιῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ δέχεται τīs φανερώσεις ἐκείνες σαφεῖς καί εὐδιάκριτες. Τὸ σῶμα νεκρώνεται μὲ τὴ νηστεία, τὴν ἀγρυπνία, τὴ χαμαικοιτία, μὲ σκληρὰ τὰ ἀπαραίτητα ἐνδύματα, μὲ τοὺς πόνους καί τοὺς κόπους. Ἔτσι νεκρώνεται ἡ σάρκα, ἢ μᾶλλον συσταυρώνεται μὲ τὸ Χριστό· καί γίνεται λεπτὴ καί καθαρὴ καί ἐλαφρὴ καί εὐκίνητῃ καί ἔτσι ἀκολουθεῖ εὐκολὰ τīs κινήσεις τοῦ νοῦ καί δὲν ἐναντιώνεται, ἀλλὰ ἀνυψώνεται μαζί μὲ τὸ νοῦ ποὺ πετᾷ ψηλά· ὥστε χωρὶς τὴ νέκρωση αὐτὴ, κάθε ἐπιμέλεια εἶναι μάταιη.

Αὐτὴ ἡ σεβάσμια τριάδα, ὅταν συγκροτηθεῖ μὲ τὴν ἀρμονικὴ συνύπαρξιν τῶν τριῶν ποὺ ἀναφέρθηκαν παραπάνω, γεννᾷ μέσα στὴν ψυχὴ τὸν κύκλο τῶν μακαρίων ἀρετῶν. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι στολισμένοι μὲ αὐτὰ τὰ τρία, ἢ νὰ βρεθεῖ ἔχνος κακίας ἢ νὰ ἀπουσιάζει κάποια ἀρετὴ. Ἀλλὰ ἴσως νὰ θλίβει τὸ λογικὸ ἢ ἀπόρριψη τῶν χρημάτων, ἢ ἡ περιφρόνησις τῆς δόξης, γιατὶ ἔως ὅτου εἶναι ἡ ψυχὴ δεμένη μὲ αὐτά, πληγώνεται ἀπὸ πολλὰ πάθη. Καί ἐγὼ βεβαιῶνω ἐπιμόνως ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ πετάξει ψηλὰ ἡ ψυχὴ ποὺ εἶναι προσηλωμένη στὸν πλοῦτο καί στὴ δόξα. Οὔτε καί εἶναι δυνατό νὰ ἐπιμένει σ' αὐτὰ ἡ ψυχὴ, ὅταν ἔχει ἀθληθεῖ ἀρκετὰ στὰ τρία ποὺ εἶπαμε, ὥστε νὰ τῆς γίνουν συνήθεια. Γιατὶ ἂν ἡ ψυχὴ γνωρίζει ὅτι

τίποτε δὲν εἶναι πραγματικὰ καλὸ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ὕψιστο Θεό· κι εἶναι πεπεισμένη ὅτι ἀπὸ τὰ ἄλλα, ὅσο πιὸ ὅμοιο εἶναι κάτι μὲ τὸ Πρῶτο Καλὸ, τόσο ὠραιότερο εἶναι, πῶς θὰ ἀγαπήσει ἢ θὰ δεχτεῖ ἄργυρο ἢ χρυσὸ ἢ κάτι ἄλλο γήινο; Τὰ ἴδια λέω καὶ γιὰ τὴ δόξα.

Ἀλλὰ δὲν ἐξαίρουνται ἀπὸ τὸ λόγῳ καὶ οἱ φροντίδες, οἱ ὁποῖες κυρίως κρατοῦν κάτω τὸν ἄνθρωπο. Γιὰ ποιοὺ πράγμα θὰ φροντίσει ἐκεῖνος ποὺ δὲν παθαίνεται γιὰ κανένα γήινο καὶ δὲν στρέφεται σ' αὐτά; Γιατὶ τὸ νέφος τῶν φροντίδων σχηματίζεται ἀπὸ τὶς ἀναθυμιάσεις, ἃς ποῦμε, τῶν βασικῶν παθῶν, ἐννοῶ τὴ φιληδονία, τὴ φιλαργυρία καὶ τὴ φιλοδοξία· ὥστε ὁ ἐλεύθερος ἀπὸ τὰ πάθη αὐτά, εἶναι καὶ ξένος ἀπὸ φροντίδες. Ἀλλὰ οὔτε ἡ φρόνηση, ποὺ θεωρεῖται συμπλήρωμα τῆς σοφίας καὶ εἶναι ἡ πιὸ ἰσχυρὴ δύναμη ἀπὸ ὅσες σηκώνουν τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὰ ἐπάνω, λείπει ἀπ' αὐτὰ ποὺ εἶπαμε. Γιατὶ στὴ γνώση τῶν ἀρετῶν συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ ἀκριβέστατη διάκριση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, γιὰ τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖται προπαντὸς φρόνηση. Τοὺς τρόπους τῆς χρησιμοποίησεως καὶ τῆς πάλης, θὰ διδάξει ἡ πείρα καὶ ἡ ἐναντίον τοῦ σώματος πάλη.

Δὲ θὰ παραλείψουμε νὰ κάνουμε λόγῳ καὶ γιὰ τὸ φόβο. "Ὅσο μεγαλύτερος εἶναι ὁ θεῖος ἔρωτας, τόσο μεγαλώνει μαζὶ καὶ ὁ φόβος. Γιατὶ ὅση εἶναι ἡ ἐλπίδα νὰ ἐπιτύχομε τὸ Ἀγαθὸ (ἢ ὁποῖα κεντὰ τοὺς πληγωμένους ἀπὸ τὸ θεῖο ἔρωτα περισσότερο ἀπὸ τὶς ἀπειλὲς μυρίων κολάσεων, γιὰ τὸ νὰ ἐπιτύχομε τὸ Ἀγαθὸ προξενεῖ μακαριότητα), τόσο εἶναι καὶ ὁ φόβος νὰ τὸ χάσουμε, πράγμα ποὺ εἶναι ἀθλιότατο. Γιὰ νὰ συνεχιστεῖ ὁ λόγος μας, ἃς ἐξετάσουμε τὸ σκοπὸ. Γιατὶ θεωρεῖται ὅτι στὸ κάθε τί, ὁ σκοπὸς του εἶναι ποὺ καθορίζει καὶ τὴ διαίρεση τῶν ἐπιμέρους στοιχείων καὶ τὴν διάταξη αὐτῶν. Σκοπὸς λοιπὸν τῆς ζωῆς μας εἶναι ἡ μακαριότητα, ἡ ὁποία ταυτίζεται μὲ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἢ τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ σημαίνει, ὅχι μόνον νὰ βλέπομε τὴν βασιλικότητα, ἃς ποῦμε, Τριάδα, ἀλλὰ ἐπιπλέον νὰ δεχόμαστε τὴν ἔκχυση τῆς θείας χάρης καὶ νὰ πάσχομε, κατὰ κάποιο τρόπο, τὴ θέωση· καὶ ὅ,τι ἐλλιπὲς ἢ ἀτελὲς ἔχομε μέσα μας, νὰ ἀναπληρώνεται καὶ νὰ τελειοποιεῖται μὲ τὴν ἔκχυση τῆς χάρης. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ τροφὴ τῶν νοερῶν ὑπάρξεων, ἡ ἀναπλήρωση τῶν ἐλλείψεων μὲ αὐτὴ τὴν ἔκχυση τῆς χάρης. Καὶ εἶναι ἕνας κύκλος αἰώνιος ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ ἕνα σημεῖο καὶ καταλήγει στὸ ἴδιο. Γιατὶ ὅσο κανεὶς νοεῖ, τόσο καὶ ἐπιθυμεῖ· καὶ ὅσο ἐπιθυμεῖ, τόσο ἀπολαμβάνει· καὶ ὅσο ἀπολαμβάνει, τόσο περισσότερο νοεῖ καὶ ἀρχίζει πάλι τὴν ἀκίνητη κίνηση, ἢ ἄλλιως τὴν ἀκίνητη ἀκίνησίᾳ. Αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπὸς μας, ὅσο μᾶς εἶναι ἐφικτὸ νὰ ἐννοήσουμε· ἃς ἐξετάσουμε πῶς θὰ φτάσουμε σ' αὐτόν.

Στὶς λογικὲς ψυχὲς ποὺ εἶναι νοερὲς οὐσίαι καὶ λίγο μόνον κατώτερες ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ὁ παρὼν βίος ἔχει δοθεῖ ὥς ἀγώνας καὶ τόπος ὅπου γίνεται προσπάθεια γιὰ τὴ νίκη. Ἐπαθλο εἶναι ἡ θεία κατάστασις ποὺ ἀναφέρεται

με, δῶρο ἀντάξιο τῆς θείας ἀγαθότητος καὶ δικαιοσύνης, ἀπὸ τῆς μίας, γιὰτὶ φαίνεται ὅτι ἀπὸ τοὺς κόπους τοῦ κερδίζει κανεὶς αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη, γιὰτὶ ἡ ἀφθονοπάροχη θεία δύναμις ὑπερνικᾷ κάθε κόπο. Ἀλλωστε καὶ τὸ νὰ μπορεῖ κανεὶς καὶ τὸ νὰ πράττει τὸ ἀγαθὸ, εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ.

Ποιὸς λοιπὸν εἶναι ὁ ἐδῶ ἀγώνας; Ἡ λογικὴ ψυχὴ ἔχει ἐνωθεῖ μὲ σῶμα ὅμοιο μὲ τῶν ζώων, ποὺ ἔχει τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τῆς γῆς καὶ στρέφεται πρὸς τὰ κάτω. Καὶ ἔχει τόσο ἐνωθεῖ ἡ ψυχὴ μὲ τὸ σῶμα, ὥστε νὰ γίνεῖ ἕνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο τελείως ἀντίθετα, χωρὶς μεταβολὴ —πρὸς Θεοῦ— ἢ σύγχυση τῶν μερῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ δύο φυσικὰ μέρη νὰ γίνεῖ μία ὑπόστασις μὲ δύο τέλειες φύσεις. Ἔτσι λοιπὸν σύνθετος ἀπὸ δύο διαφορετικὲς φύσεις ὁ ἄνθρωπος, ἐνεργεῖ ἐκεῖνα ποὺ ἀνήκουν στὴν κάθε μία φύση. Καὶ τοῦ σώματος ἀρμόδιο εἶναι νὰ ἀποβλέπει πρὸς τὰ ὅμοιά του. Ὁ ἔρωτας αὐτὸς πρὸς τὰ ὅμοια εἶναι φυσικὸς στὰ ὄντα, γιὰτὶ δῆθεν βοηθεῖται ἀπὸ αὐτόν ἡ ὑπαρξὴ τους μὲ τὴ συμβίωση καὶ τὴ συναναστροφὴ μὲ αὐτὰ καὶ ἡ ἀπόλαυσις αὐτῶν μὲ τὴν αἴσθησι. Ἀκόμη ἐπειδὴ εἶναι βαρὺ τὸ σῶμα, ἀγαπᾷ τὴν ἄνεση. Στὴ ζωώδη φύση, αὐτὰ εἶναι κατὰλληλα καὶ ἀγαπητά. Στὴ λογικὴ ὅμως ψυχὴ, ἐπειδὴ εἶναι νοερὴ οὐσία, φυσικὰ καὶ ἐπιθυμητὰ εἶναι τὰ νοητὰ καὶ ἡ ἀπόλαυσή τους μέσω τῆς νοήσεως. Προπάντων ὁ ἔρωτας πρὸς τὸ Θεὸ εἶναι ἐκ φύσεως ριζωμένος μέσα της. Καὶ θέλει νὰ ἀπολαμβάνει τὸ Θεὸ καὶ τὰ ἄλλα νοητὰ, δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ τὸ κάνει αὐτὸ ἀνεμπόδιστα.

Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος (ὁ Ἀδὰμ) μπορούσε ἀνεμπόδιστα νὰ ἐννοεῖ καὶ νὰ ἀπολαμβάνει τὰ νοητὰ μὲ τὸ νοῦ, ὅπως καὶ τὰ αἰσθητὰ μὲ τὴν αἴσθησι. Εἶχε ὅμως χρέος νὰ ἀσχολεῖται ὅχι μὲ τὰ χειρότερα, ἀλλὰ μὲ τὰ ἀνώτερα. Καθὼς μπορούσε νὰ κάνει καὶ τὰ δύο, στὸ χέρι του ἦταν νὰ βρῆκεται εἴτε μὲ τὰ νοητὰ μέσω τοῦ νοῦ, εἴτε μὲ τὰ αἰσθητὰ μέσω τῆς αἰσθήσεως. Δὲ λέω ὅτι ὁ Ἀδὰμ δὲν ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιεῖ τὴν αἴσθησι (γιὰτὶ δὲν ἔφερε μάτια τὸ σῶμα)· λέω ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ προσκολλᾶται στὰ αἰσθητὰ, ἀλλὰ βλέποντας τὴν ὁμορφίαν τους, νὰ ὁδηγεῖται πρὸς τὸ Δημιουργό τους. Καὶ στὸ ἐξῆς νὰ ἀπολαμβάνει τὸ Θεὸ μὲ θαυμασμό, ἔχοντας διπλὲς ἀφορμὲς νὰ θαυμάζει τὸν Κτίστη. Ὅχι ὅμως νὰ προσκολληθεῖ στὰ αἰσθητὰ καὶ αὐτὰ νὰ θαυμάζει καὶ ὅχι τὸ Δημιουργό τους, παραμελώντας τὸ νοητὸ κάλλος. Τέτοιος λοιπὸν πλάστηκε ὁ Ἀδὰμ. Ἀφοῦ ὅμως ἔκανε κακὴ χρῆσι τῆς αἰσθήσεως, θαύμαζε τὸ αἰσθητὸ κάλλος· τοῦ φάνηκε ὁ καρπὸς ὡραίος στὴν ὄραση καὶ καλὸς στὴ γεύση¹¹¹, ἔφαγε ἀπ' αὐτόν καὶ ἄφησε τὴν ἀπόλαυσις τῶν νοητῶν. Γι' αὐτὸ ὁ δίκαιος Κριτής, κρίνοντάς τον ἀνάξιο, ἀφαίρεσε ἀπὸ αὐτόν τὴ θεωρίαν ἐκείνων ποὺ καταφρόνησε, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ὄντων, καὶ ἔβαλε σκότος γιὰ νὰ τοῦ ἀποκρύψει τὸν ἑαυτὸ Του¹¹² καὶ τὶς αὐλὲς οὐσίαι. Γιατὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφήνονται τὰ ἅγια στοὺς βέβηλους. Καὶ ἐκεῖνα τὰ

111. Γεν. 3, 6.

112. Β' Βασ. 22, 12.

ὅποια πόθησε, αὐτὰ τοῦ ἄφησε νὰ ἀπολαμβάνει, δηλαδή νὰ ζεῖ μετὰ τὴν αἴσθησιν καὶ μετὰ ἐλάχιστα ἔχνη τῶν θείων στὸ νοῦ του.

Ἀπὸ τότε ὁ ἀγὼνας μας γιὰ τὰ γήινα ἔγινε βαρύτερος, γιατί δὲν ἔχομε τὴν ἐξουσίαν νὰ ἀπολαμβάνομε τὰ νοητά, ὅπως τὰ αἰσθητά μετὰ τὴν αἴσθησιν, ἂν καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα βοηθούμαστε πάρα πολύ, ἐπειδὴ καθαρίζομαστε καὶ ὑψωνόμαστε. Ἀλλά, ὅσο εἶναι δυνατόν πρέπει νὰ ἀσχολούμαστε μετὰ τὰ νοητά καὶ ὄχι μετὰ τὰ αἰσθητά, καὶ ἐκεῖνα νὰ θαυμάζομε καὶ νὰ θέλομε. Ἀπὸ τὰ αἰσθητά, κανένα νὰ μὴ θαυμάσομε καθ' ἑαυτό, οὔτε νὰ θελήσομε νὰ ἀπολαύσομε. Πραγματικά, καμιά ἀξία δὲ φαίνεται νὰ ἔχουν σὲ σχέση πρὸς τὰ νοητά. Ὅσο πιὸ θαυμαστὴ εἶναι ἡ οὐσία τῶν νοητῶν ἀπὸ τὴν οὐσίαν τῶν αἰσθητῶν, τόσο καὶ τὸ κάλλος τῶν νοητῶν εἶναι πιὸ θαυμαστὸ ἀπὸ τὸ κάλλος τῶν αἰσθητῶν. Νὰ ποθήσει κανεὶς τώρα πιὸ πολὺ τὸ χειρότερο ἀπὸ τὸ ωραιότερο καὶ τὸ ἀτιμότερο ἀπὸ τὸ τιμητικότερο, ποιά παραφροσύνη δὲν ὑπερβαίνει; Καὶ αὐτὰ γιὰ τὰ αἰσθητά καὶ νοητά δημιουργήματα. Ἀλλὰ τί θὰ ἔλεγεσ ὅταν καὶ ἀπὸ Ἐκεῖνον ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ αὐτά, προτιμοῦμε τὴν ἄμορφη καὶ χωρὶς κάλλος ὕλη;

Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ ἀγὼνας, νὰ προσέχομε τοὺς ἑαυτοὺς μας μετὰ πολλὴ ἀκρίβεια, γιὰ νὰ ἀπολαμβάνομε πάντοτε τὰ νοητά, ὑψώνοντας πρὸς αὐτὰ τὸ νοῦ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἐξαπατηθοῦμε ἀπὸ τὰ αἰσθητά, ὥστε νὰ παρασυρθοῦμε ἀπὸ κάτι αἰσθητὸ μέσω τῆς αἰσθήσεως καὶ νὰ τὸ θαυμάσομε αὐτὸ καθ' ἑαυτό. Ἄν εἶναι κάτι ποὺ πρέπει νὰ χρησιμοποιήσομε καὶ τὴν αἴσθησιν, αὐτὸ εἶναι γιὰ νὰ ἀντιλαμβανόμαστε τὸν Κτίστη ἀπὸ τὰ κτίσματα, βλέποντας μέσα σ' αὐτά Ἐκεῖνον, ὅπως βλέπομε μέσα στὸ νερὸ τὸν ἥλιο. Ἐπειδὴ ὑπάρχουν στὰ ὄντα εἰκόνες τοῦ Πρώτου Αἰτίου ὅλων, ὅσο εἶναι δυνατόν σ' αὐτά. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ κατόρθωμα. Ἄς σκεφτοῦμε πῶς θὰ τὸ κατορθώσομε. Εἶπαμε λοιπὸν ὅτι τὸ σῶμα ἐπιθυμεῖ νὰ ἀπολαμβάνει τὰ συγγενῆ μετὰ αὐτό, μέσω τῆς αἰσθήσεως, πράγμα ποὺ εἶναι ἀντίθετο μετὰ τὴν πρόθεσιν τῆς ψυχῆς, καὶ ὅσο πιὸ πολὺ δυναμώνει τὸ σῶμα, τόσο περισσότερο ἐπιθυμεῖ. Γι' αὐτὸ ἄς φροντίσει ἡ ψυχὴ νὰ βάλει χαλινὸ σὲ ὅλες τὶς αἰσθήσεις, γιὰ νὰ μὴν ἀπολαύσομε τὰ αἰσθητά. Ἐπειδὴ ὅταν εἶναι πιὸ ρωμαλέο τὸ σῶμα, περισσότερο ὀρμᾷ καὶ περισσότερο ὀρμώντας, γίνεται ἀκράτητο· γι' αὐτὸ ἡ ψυχὴ δύσκολα φροντίζει νὰ τὸ νεκρώσει μετὰ νηστείας, ἀγρυπνίας, ὀρθοστάσις, χαμαικοιτίς, ἀλυσία καὶ μετὰ κάθε ἄλλη κακοπάθεια, ὥστε νὰ καταμαράνει τὴν δυνάμειν του γιὰ νὰ τὸ ἔχει ἡμερὸ καὶ πειθήνιον στὶς νοερὰς πράξεις τῆς. Αὐτὸ εἶναι ποὺ ἔχομε νὰ κατορθώσομε. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὰ εἶναι εὐκολότατο νὰ τὰ ὑποσχεθοῦμε, δύσκολο ὅμως νὰ τὰ ἐφαρμόσομε, καὶ εἶναι πολὺ περισσότερα τὰ σφάλματα ἀπὸ τὰ κατορθώματα ἀκόμη καὶ ἂν προσέχει κανεὶς πάρα πολύ, γιατί συχνὰ ἡ αἴσθησις ἐξαπατᾷ, γι' αὐτὸ ἔχει ἐπινοηθεῖ καὶ τρίτο φάρμακο, ἡ προσευχὴ καὶ τὰ δάκρυα.

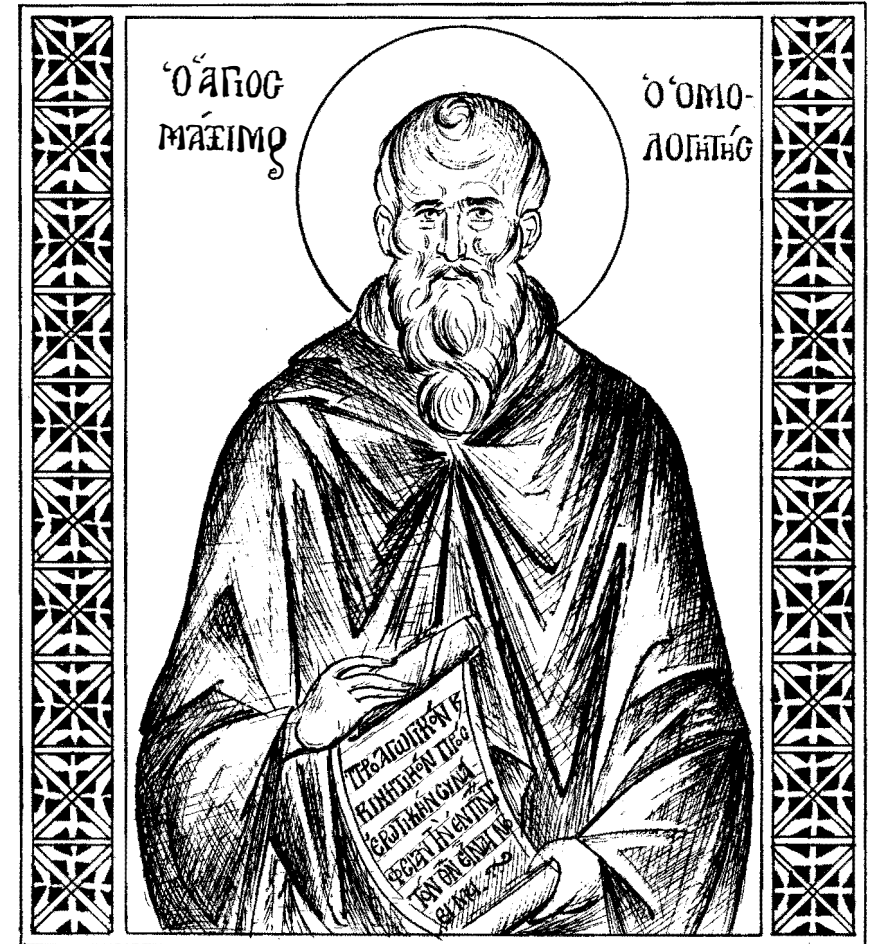
Ἡ προσευχὴ περιέχει εὐχαριστίαν γιὰ ὅσα καλὰ μᾶς ἔχουν δοθεῖ, καὶ αἰ-

τησιν συγχωρήσεως τῶν ἀμαρτημάτων καὶ ἐνισχυτικῆς δυνάμεως γιὰ τὸ μέλλον· γιατί χωρὶς τὴν θείαν βοήθειαν, ὅπως προείπαμε, τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ κατορθώσει ἡ ψυχὴ. Ἐπίσης, ὁδηγεῖ στὴν ἔνωση μετὰ τὸν ποθούμενον Θεὸ καὶ τὴν ἀπόλαυσή Του, καὶ τὴν ὁλοκληρωτικὴν κλίση τῆς βουλήσεως πρὸς Αὐτόν· τὸ νὰ πείσομε τὴν βούλησιν νὰ ἐπιθυμεῖ αὐτὰ ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ πολὺ, εἶναι τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ κατορθώματος. Καὶ τὰ δάκρυα πάλι ἔχουν μεγάλη δύναμιν. Γιατί ἐξιλεώνουν τὸν Κύριον γιὰ τὰ σφάλματά μας καὶ μᾶς καθαρίζουν ἀπὸ τὶς κηλίδες ποὺ ἀποκτήσαμε ἀπὸ τὴν αἰσθητὴν ἡδονὴ καὶ δίνουν φτερὰ πρὸς τὸν οὐρανὸ στὴν ἐπιθυμίαν μας. Καὶ αὐτὰ ἔτσι εἶναι. Τὸ κατόρθωμα λοιπὸν εἶναι ἡ θεωρία τῶν νοητῶν καὶ ὁ τέλειος πόθος τους. Γιὰ νὰ τὸ πετύχομε αὐτό, χρειάζεται ἡ δουραγωγία τοῦ σώματος, μέρη τῆς ὁποίας εἶναι ἡ νηστεία, ἡ σωφροσύνη καὶ ἄλλα, ποὺ γίνονται ὅλα γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ. Καὶ γιὰ νὰ πετύχομε αὐτά, καὶ μαζὶ μ' αὐτά, χρειάζεται ἡ προσευχή, καὶ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ μοιράζεται σὲ πολλὰ μέρη· γιατί ὅπως αὐτὰ χρειάζονται γιὰ ἄλλα, ἔτσι καὶ γι' αὐτὰ χρειάζονται ἄλλα.

Κανεὶς νὰ μὴ νομίζει ὅτι ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ φιλαργυρία ἀφοροῦν στὸ σῶμα. Μόνον ἡ φιληδονία ἀφορᾷ στὸ σῶμα, ἡ ὁποία βρῆκε κατάλληλον φάρμακον τὴν κακοπάθειαν τοῦ σώματος. ● Ἱ ἄλλες δύο κακίαι ποὺ εἶπαμε, εἶναι γεννήματα τῆς ἀγνοίας. Γιατί ἡ ψυχὴ υἱοθετεῖ τὰ νόθα ἀπὸ ἑλλειψὴ ἐμπειρίας τῶν πραγματικῶν καλῶν καὶ ἀπὸ ἀγνοίαν τῶν νοητῶν. Μετὰ τὸν πλοῦτον νομίζει ὅτι παρηγορεῖ τὴν φτώχειαν· συγχρόνως ὅμως ὁ πλοῦτος ἐπιδιώκεται γιὰ φιληδονίαν καὶ γιὰ φιλοδοξίαν, καὶ καθ' ἑαυτόν, σὰν νὰ ἦταν κάποιον καλόν. Αὐτὸ συμβαίνει ἀπὸ ἀγνοίαν τῶν πραγματικῶν καλῶν. Ἡ φιλοδοξία δὲν ὀφείλεται στὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος —γιατί δὲν ἐξυπηρετεῖ διόλου τὸ σῶμα— ἀλλὰ στὴν ἀπειρίαν καὶ τὴν ἀγνοίαν τοῦ Πρώτου Καλοῦ καὶ τῆς ἀληθινῆς δόξης· αἰτία αὐτῆς καὶ γενικὰ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν, εἶναι ἡ ἀγνοία. Γιατί δὲν γίνεται ἐκεῖνος ποὺ ἐνόησε σωστὰ τὴ φύσιν τῶν πραγμάτων, ἀπὸ ποῦ προῆλθε τὸ καθένα καὶ ποῦ καταλήγει, κατόπιν νὰ περιφρονῇ τὸ σκοπὸν του καὶ νὰ στραφῇ στὰ γήινα· γιατί ἡ ψυχὴ δὲν ἐπιθυμεῖ ἐκεῖνον ποὺ φαινομενικὰ εἶναι καλόν. Καὶ ἂν τυραννέται ἀπὸ τὴν συνήθειαν, μπορεῖ κάλλιστα νὰ νικήσῃ καὶ τὴν συνήθειαν. Ἀλλὰ ὅταν ἀκόμη ὑπῆρχε ἡ συνήθεια, ξεγελιόταν ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν. Ἐπομένως πρέπει νὰ φροντίζει γιὰ τὸ πρῶτον-πρῶτον ἀγαθόν, καὶ νὰ ἀποκτήσῃ ὀρθὴν ἰδέαν περὶ τῶν ὄντων, καὶ ἀκολούθως νὰ δώσει φτερὰ στὴν βούλησιν γιὰ νὰ πετάξῃ πρὸς τὸ Πρῶτον Ἀγαθόν, νὰ καταφρονῇ ὅλα τὰ παρόντα καὶ νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ τὴν μεγάλην ματαιότητά τους. Γιατί, τί μᾶς βοηθοῦν στὸ σκοπὸν μας;

Καὶ γιὰ νὰ συνοψίσω, ἓνα μόνον εἶναι τὸ ἔργον τῆς λογικῆς ψυχῆς μέσα στὸ σῶμα, νὰ ἐπιθυμεῖ τὸν τελικόν τινος σκοπόν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐνέργεια τῆς βουλήσεως, χωρὶς νόησιν, εἶναι ἀκίνητη, γι' αὐτὸ προσλαμβάνομε τὴν νοερὴν ἐνέργειαν. Ἡ νόησις εἶναι εἴτε γιὰ χάριν τῆς βουλήσεως, εἴτε καὶ γιὰ τὸν ἑαυ-

τό της καὶ γιὰ τὴ βούληση· πράγμα πού φαίνεται πιό σωστό. Γιατὶ ἡ μακαριότητα, τῆς ὁποίας ὅχι μόνον πρόξενος, ἀλλὰ καὶ τύπος εἶναι ἡ ἐδῶ ζωὴ τοῦ ἀγωνιστῆ, ἔχει καὶ τὶς δύο ἐνέργειες, καὶ τὴ νόηση καὶ τὴ βούληση, δηλαδή ἀγάπη καὶ πνευματικὴ ἡδονή. Εἴτε λοιπὸν καὶ οἱ δύο ἐνέργειες, εἴτε ἡ μία εἶναι ἡ κυριότερη, ἃς φιλοσοφήσουν ὅσοι θέλουν. Πρὸς τὸ παρὸν δεχόμεστε καὶ τὶς δύο ἐνέργειες. Καὶ τὴ μία τὴν ὀνομάζομε θεωρία, ἐνῶ τὴν ἄλλη, πράξη. Καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ συναντᾶται ἡ μία χωρὶς τὴν ἄλλη, ὅταν μιλάμε γιὰ τὶς ὑψηλότερες αὐτὲς ἐνέργειες. Σ' ἐκεῖνες πού εἶναι χαμηλότερες καὶ ἔρχονται ὕστερα ἀπὸ αὐτές, εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ συμβαίνει αὐτό. Ὅσα ἐμποδίζουν τὶς ἐνέργειες αὐτὲς ἢ ὀδηγοῦν στὰ ἀντίθετα, τὰ ὀνομάζομε κακίες. Ὅσα βοηθοῦν ἢ μᾶς ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὰ ἐμπόδια, τὰ ὀνομάζομε ἀρετές. Τὶς ἐνέργειες τῶν ἀρετῶν τὶς ὀνομάζομε κατορθώματα. Τὶς ἐνέργειες τῶν κακιῶν τὶς ὀνομάζομε παραπτώματα καὶ ἁμαρτήματα. Χαρακτηριστικὸ κάθε ἐνέργειας, εἴτε πρὸς τὸ χειρότερο, εἴτε πρὸς τὸ καλύτερο, εἶναι ὁ τελικὸς σκοπὸς πρὸς τὸν ὁποῖον ἀποβλέπει ὁποῖος ἐνεργεῖ, καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι ἐνέργεια σύνθετη ἀπὸ νόηση καὶ βούληση.

ΑΓΙΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ἅγιος πατέρας μας Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς ἔζησε τὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Η' Γεωργίου, κατὰ τὸ ἔτος 670 μ.Χ. καὶ ἦταν ὁ κύριος ἐξολοθρευτὴς τῆς κακόδοξης αἰρέσεως τῶν Μονοθελητῶν. Κατ' ἀρχὰς διακρίθηκε στὰ βασιλικά ἀνάκτορα καὶ τιμήθηκε μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχι-

γραμματέα, ὕστερα ὅμως ἄφησε τὶς κοσμικὲς ἐξουσίες καὶ ἐπιδόθηκε στοὺς ἀσκητικὸν ἀγῶνες. Πλησίασε τὸ στόμα του στὴν πηγὴ τῆς σοφίας καὶ πίνοντας ἀδιάκοπα ἀπὸ τὶς πηγὲς τῶν θείων Γραφῶν ποὺ ρέουν ζωὴ, ἔκανε πραγματικὰ ν' ἀναβλύσουν ἀπὸ τὴν κοιλιὰ του ποταμοὶ θείων δογμάτων καὶ συγγραμμάτων ποὺ πλημμύρισαν τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης.

Ἀπὸ αὐτὰ κι ἐμεῖς, τὸ γλυκὸ νερὸ ποὺ ἀνασταίνει καὶ νεκρούς, μὲ τὰ παρόντα κεφάλαια τὸ διοχετεύσαμε σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ βιβλίον καὶ τὸ βάλαμε μπροστὰ σ' ἐκείνους ποὺ κατέχονται ἀπὸ τὴν καλὴ δόξα τῆς σοφίας, γιὰ νὰ πίνουν ἀπ' αὐτὸ μὲ ἀφθονία καὶ νὰ μὴ διψάσουν ποτέ. Γιατὶ σ' αὐτὰ φιλοσοφεῖται ἡ γνώση καὶ ἐργασία τῆς ἱερῆς καὶ θεοποιου ἀγάπης· ἀποδεικνύεται ἀναντίρρητα ἡ χωρὶς σφάλματα ὀρθότητα τῆς ὑψηλῆς Θεολογίας· ἀναπτύσσεται εὐσεβῶς τὸ μυστήριον τῆς Οἰκονομίας τοῦ Λόγου· διασαφηνίζεται ἡ πρακτικὴ θεωρία τῶν θεοειδῶν ἀρετῶν καὶ στηλιτεύεται ἡ σιχαμερὴ συμμορία τῶν παθῶν καὶ κακιῶν, τῶν ἀντιθέτων πρὸς τὶς ἀρετές. Καὶ μὲ δυὸ λόγια, μέσα σ' αὐτὰ τὰ κεφάλαια διαλάμπει ἡ διευθέτησις τῶν ἡθῶν καὶ εἶναι συγκεντρωμέναι πολλὰ καὶ διάφοροι ψυχοφελεῖς διδασκαλίαι, μὲ τὶς ὁποῖες εὐκόλως μπορεῖ κανεὶς, ἀφοῦ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ κάθε κακία καὶ ἀποκτήσῃ συνήθεια στὴν ἀρετὴ, νὰ γίνῃ πολίτης τοῦ οὐρανοῦ καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὴ θεία δόξα.

Στὰ κεφάλαια αὐτὰ προσθέσαμε καὶ τὴν ἐρμηνευτικὴν ἀνάλυσιν τοῦ «Πάτερ ἡμῶν», ἐπειδὴ εἶναι πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐρμηνείαι καὶ προξενεῖ μεγάλη ὠφέλεια.

Τὸ θεῖον τοῦτο πατέρα τὸν ἀναφέρει καὶ ὁ σοφὸς Φώτιος (ἀνάγνωσις 191): «Ὡς πρὸς τὸ ὕψος, ἔχει περιόδους σχινοτενεῖς, ἀγαπᾷ τὰ ὑπερβατὰ σχήματα, εἶναι δυνατὸς στὶς παραβολὰς καὶ δὲν τὸν ἐνδιαφέρει νὰ κυριολεκτεῖ... Ἄν ὥστ' ὅσο κανεὶς ἀγαπᾷ ν' ἀνυψῶναι τὸ νοῦν του μὲ πνευματικὰς ἐξηγήσεις καὶ θεωρίας, δὲν μπορεῖ νὰ πετύχῃ πιὸ ποικίλες καὶ πιὸ μελετημέναι ἀπὸ αὐτές.»

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής εἶναι μιὰ μεγάλη μορφή τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπέδρασε ἀποφασιστικὰ τόσο στὴ διαμόρφωσιν τῆς θεολογίας, ὅσο καὶ στὴν πορεία τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς τὸν ὀνομάζει «θεοπρεπὲς τῆς φιλοσοφίας καὶ σοφὸν ἐνδιαίτημα», «τῶν ἱερέων κρηπίδα, βᾶσιν τῶν δογμάτων, σάλπιγξ τῆς σοφίας, Μαρτύρων ἀκρότητα».

Φλεγόμενος ἀπὸ τὸν πόθο τοῦ ἡσυχαστικοῦ-μοναστικοῦ βίου, ἐγκαταλείπει τὴν αὐλικὴν θέσιν του καὶ κείρεται μοναχὸς σὲ μιὰ μονὴ τῆς Χρυσουπόλεως στὴν ἀντίπεραν ὄχθη τοῦ Βοσπόρου. Ἀργότερα μονάζει στὸ μοναστήρι τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Κυζίκου, ὅπου γράφει τὶς τέσσαρις ἐκατοντάδες «Κεφαλαίων περὶ ἀγάπης» καὶ ἀργότερα ἄλλα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ «Κεφάλαια περὶ θεολογίας» καὶ τὴν «Ἑρμηνείαν τοῦ Πάτερ ἡμῶν».

Ὑπάρχει μιὰ ἐκδοχή, ὅτι τὰ «Κεφάλαια περὶ ἀγάπης» τὰ ἔγραψε γιὰ τὸν ἑαυτοῦ τοῦ σάν ἀντίδοτο τοῦ φθόνου ποὺ εἶχε σηκωθεί ἐναντίον τοῦ ἀπὸ μοναχοῦς. Γι' αὐτὸ καὶ κέντρο καὶ περιφέρεια τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ ἀποτελεῖ ἡ Ἀγάπη. Ἡ καθαρὴ ψυχὴ τοῦ ποὺ φωτιζόταν ἀπὸ τὶς ἐνέργειαι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀνεκάλυψε τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ ὄντα καὶ τῶν ὄντων πρὸς τὸν Θεόν, ποὺ ἔλκονται ἀπὸ τὴν ἀγάπην Του. Ἡ βαθύτατη αὐτὴ ἐμπειρία τοῦ ἁγίου Μαξίμου ἀποτελεῖ τὴν βάση ὁλοκληροῦ τοῦ θεολογικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἔργου του.

Σὲ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ κυριαρχεῖ ἡ αἰσθησις τῆς ἁμεσῆς καὶ κατ' ἐνέργειαν σχέσεως τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ λογικὰ ὄντα, γεγονὸς ποὺ πιστοποιεῖ σιωπηλὴ ἀναγνώρισις τῆς ἀδιάλειπτης ἁκτιστῆς ἐνέργειας. Στὴ θεολογίαν τῶν ἁγίων Πατέρων ἀνακαλύπτεται μιὰ θαυμαστὴ ἐνότητα. Ὅλοι οἱ θεολόγοι Ἅγιοι μὲ τὴν πνευματικὴν τους ὁραση εἶδαν σὲ ὅλη τὴν κτίσιν τοὺς πνευματικὸς λόγους ποὺ ἔβαλε ὁ Θεὸς σὲ αὐτή. Οἱ λόγοι αὗτοι ἀποτελοῦν εἰκόνες τῶν θείων ἰδιοτήτων, διὰ τῶν ὁποίων ἀνεβαίνει ὁ νοὺς στὸν Θεόν. Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἀκολουθεῖ τὴν μυστικὴν πνευματικὴν παράδοσιν, κατὰ τὴν ὁποία, προηγεῖται ἡ κάθαρσις τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς (λογιστικὸν, θυμικόν, ἐπιθυμητικόν) μὲ τὴν πρακτικὴν ἀγωγὴν (ἐργασία θείων ἐντολῶν), ὁ νοὺς εἰσέρχεται στὸ χωρὸ τῶν φυσικῶν θεωριῶν, ἀποκτὰ ἀγάπην, μὲ τὰ φτερά τῆς ὁποίας κινεῖται στὸ χωρὸ τῶν φυσικῶν θεωριῶν. Στὴ συνέχεια τοῦ δίδεται ἡ χάρις τῆς θεολογίας, ὅποτε ὁ νοὺς βλέπει τὸν ἑαυτοῦ (αὐτοόραση) καὶ ἔτσι βρίσκειται σὲ συνθήκας ὑπερφυσικῶν θεωριῶν. Στὴ συνέχεια ἐρευνᾷ ὅχι τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ «τοὺς περὶ αὐτὸν λόγους», δηλαδὴ «τοὺς περὶ ἀϊδιότητος, ἀπειρίας τε καὶ ἀοριστίας, ἀγαθότητος, σοφίας καὶ δυνάμεως δημιουργικῆς, προνοητικῆς καὶ κριτικῆς τῶν ὄντων».

Ἡ κίνησις τοῦ νοῦ ἐναλλάσσεται μεταξὺ καταφατικῆς θεολογίας (θεωρία τῶν πνευματικῶν λόγων ποὺ εἶναι στὴν κτίσιν) καὶ ἀποφατικῆς (στέρησις τοῦ νοῦ ἀπὸ κάθε νόημα, κατὰ τὸ χρόνο ποὺ παρίσταται μπροστὰ στὸν Θεόν «κωφὸς καὶ ἄλαλος»). Ἀποκορύφωμα τῆς πνευματικῆς αὐτῆς καταστάσεως εἶναι «τὸ πάσχειν τὰ θεία». Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐνέργειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰ γνωρίσματα τῆς ὁποίας «Θεὸς οἶδε καὶ οἱ τὰ τοιαῦτα ἐνεργούμενοι».

Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἀποφαίνεται ὅτι χωρὶς ἀγάπην ἡ σωτηρία εἶναι προβληματικὴ. Σὲ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Ὁμολογητοῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνῃ στοιχεῖα μυσταγωγικὰ καὶ ἐρωτικά, κυρίως ὅμως στὶς «ἐκατοντάδες περὶ θεολογίας». Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι ἡ ἀμοιβαία ἐρωτικὴ ἔλξη Θεοῦ καὶ ὄντων δὲν ἀποτελεῖ προσωπικὴ ἀνακάλυψιν τοῦ ἁγίου Μαξίμου. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδιάζουσα χαρισματικὴν θεολογικὴ ὁρασὴν του, κατόρθωσε νὰ σταθεῖ ἀπερίσπαστα σ' αὐτὴ τὴν ἀγγελικὴν ἐμπειρίαν, ὥστε ν' ἀποτελέσει τὸ ἀγαπητὸν τοῦ θέματος καὶ τὸ κέντρο τῆς θεολογίας του.

Ὅπως στὰ 400 «Κεφάλαια περὶ ἀγάπης», στὶς ἐπτὰ ἐκατοντάδες «Κεφαλαίων περὶ θεολογίας» καὶ στὸ «Περὶ Ἀποριῶν», ἔτσι καὶ στὴν ἐρμηνείαν τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς χρησιμοποιοῖ, ὁ μέγας θεολόγος, μὲ ἐπιμονὴ τοὺς ὅρους φύσις, γνώμη, γνωμικόν, αἴσθησις, κατὰ λόγο, γένεσις, παρὰ φύσιν, φυσικὴ θεωρία, κατὰ φύσιν, ὑπὲρ φύσιν, αἴτιος, πρόνοια, κρίσις, στάσις, λόγοι ὄντων, ὅπως καὶ ὅρους ποὺ ἀναφέρονται στὸν Θεόν, στὴν οὐσίαν, στὶς ὑποστάσεις, στὴν τριαδικὴν ἐνότητα καὶ ἀντίστροφον, στὴ μοναδικὴν Τριάδα. Οἱ παραπάνω, πλὴν ὁρισμένων, ἀποτελοῦν κοινὴ μεταξὺ τῶν φιλοκαλικῶν Πατέρων ὁρολογία.

Ὁ ὅρος φύση ἰσοῦται μετὰ τὴν ἀδιάφθορη προπρωτική φύση τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἔχει ἀναγεννηθεῖ ἐν Χριστῷ. Παρὰ φύση εἶναι ὁ ἀρρωστημένος ἄνθρωπος, ποὺ ἐνεργεῖται ἀπὸ τὰ ψεκτὰ πάθη. Ὑπὲρ φύση βρίσκεται ὁ κατὰ φύση ἄνθρωπος, ποὺ δέχεται τὶς ἄκτιστες ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἔτσι ἔχει ὑπερβεῖ τὰ φυσικὰ μέτρα καὶ γίνεται «ὑπὲρ ἄνθρωπος ἄνθρωπος».

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐλευθερία νὰ θέλει, γιατί κάθε λογική φύση ἔχει φυσικὸ θέλημα, δηλαδή τὴν ἔφεση ἢ τὸ θέλημα τῆς ὀρέξεως, ποὺ ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸ στοιχεῖο τῆς φύσεως. Πλὴν τοῦ φυσικοῦ θελήματος, ἔχει καὶ προσωπικὸ θέλημα, γιατί ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ φύση καὶ πρόσωπο. Τὸ προσωπικὸ θέλημα ὀνομάζεται ἀπὸ τὸν ἅγιον Μάξιμο γνωμικόν, ποὺ σχετίζεται μετὰ τὴν προαίρεση ἢ τὴν ἐλευθερίαν ἐκλογῆς.

Στὸ περιορισμένο αὐτὸ εἰσαγωγικὸ σημείωμα εἶναι ἀδύνατον νὰ περιληφθεῖ ἔστω καὶ ἐν συνόψει ἡ θεολογία τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, καὶ μόνο μερικὰ στοιχεῖα μπορούμε ἀκόμα νὰ παραθέσουμε.

Ἀπὸ τὴ χρήση τοῦ γνωμικοῦ θελήματος ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ καλεῖται νὰ συντηρήσῃ ἔλλογα τὴν ἐνότητα τῆς κοινῆς φύσεως μετὰ τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ ἔλλογο ἀνήκει στὴν ἀρετὴ, τὸ ἄλλογο, στὴν κακία καὶ τὰ πάθη. Καὶ «ὁ μὲν λόγός ἐστι τῶν διεστώτων ἑνώσεις, ἡ δὲ ἀλογία τῶν ἡνωμένων διαίρεσις».

Παρὰ τὴν προσωπική του ἀποφατικὴ ἀνάβαση, ἐδίδαξε τὴν ἀναγωγικὴ μέθοδο διὰ τῆς κτίσεως. Στὴν κτίση εἶδε ὅ,τι προϋποθέτουν τὸν Θεόν: τὴν ἀρχικὴ αἰτία τῶν ὄντων καὶ τὴν πρόνοια. Τὸ πρῶτο τεκμηριώνεται μετὰ τὴν ὑπαρξή τους, τὸ δεύτερο μετὰ τὴν ἀένανη κίνησή τους. Κι ἔτσι σὰν μετὰ κλίμακα ἀνεβαίνει ὁ νοῦς στὴν πρώτη Αἰτία. Ἀνάλογα ὅμως μετὰ τὴ «διαβατικότητα» τοῦ νοῦ, δηλαδή τὴν καθαρότητά του, ἡ βλέπει τὸν Θεὸ διὰ τῶν συμβόλων-κτισμάτων ἀναλογικὰ μονάχα, ἢ τὸν βλέπει νοητικὰ, ἀποφατικὰ ἢ ὑπεροχικὰ, μέσα στὸ «γνόφο τῆς ἀγνωσίας... ἔνθα τὰ ἀπλᾶ, καὶ ἀπόλυτα, καὶ ἄτρεπτα τῆς θεολογίας μυστήρια...» κατὰ τὸν Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτη. Κυρίως ὅμως βλέπει τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ διὰ μέσου τῶν λόγων τῆς ἑνσαρκῆς Οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ-Λόγου, ποὺ ὑπερβαίνει ὅλα τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν θεῖον Μάξιμον.

Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι μετὰ τὴν ἀναγωγή τοῦ νοῦ στὸν Θεὸ διὰ τῆς κτίσεως, συνδέεται καὶ τὸ θέμα τῶν λόγων τῶν ὄντων. Ὑπάρχουν δύο εἶδη λόγων τῶν ὄντων. Εἶναι οἱ «ἐνιαίως προϋφεστώτες συναῖδιοι μετὰ τὸν Θεὸ λόγοι» καὶ οἱ φαινόμενοι λόγοι στὴν κτίση. Οἱ πρῶτοι εἶναι οὐσιοποιοί, δημιουργικοὶ καὶ ποιητικοὶ τῶν οὐσιῶν. Οἱ δεύτεροι ἀποτελοῦν τὶς οὐσίες τῶν ὄντων καὶ ἔχουν παρὰ ἑνὸς χρόνου ὡς ποιήματα καὶ ἀποτελέσματα τῆς δημιουργικῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ.

Οἱ ἄκτιστοι καὶ συναῖδιοι μετὰ τὸν Θεὸ λόγοι δὲν ταυτίζονται οὔτε μετὰ τὶς αἰώνιες πλατωνικὲς ἰδέες, οὔτε εἶναι τὸ ἴδιον μετὰ τὶς οὐσίες τῶν ὄντων, ὅποτε τὰ ὄντα θὰ ἦσαν αἰώνια. Ἀλλὰ οὔτε καὶ αὐθύπαρκτοι μπορεῖ νὰ εἶναι οἱ λόγοι, γιατί ἀντὶ γιὰ δημιουργία θὰ εἶχαμε πλατωνικὴ ἀπορροή. Εἶναι σαφὴς ἡ διατύπωση τοῦ ἁγίου Μαξίμου: «οὐδὲν γὰρ τὸ παράπαν ἐστὶ τῶν ὄντων οὐ μὴ παρὰ τῷ Θεῷ πάντως ὁ λόγος προέειναι...» (Περὶ Ἀποριῶν, P.G. 91, 1329).

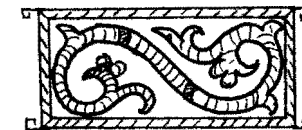
Ἀλλὰ ποῦ ἔχουν τὴν ἀρχή τους οἱ λόγοι; Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἀπαντᾷ: στὴ σοφία, τὴ δύναμη, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴ θελήσει τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπειδὴ οἱ φυσικοὶ

λόγοι, ποὺ φαίνονται στὰ κτίσματα, εἶναι ἀποτελέσματα καὶ εἰκόνες καὶ παραδείγματα τῶν ἐν τῷ Θεῷ ἀκτίστων λόγων, ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὴν ψυχικὴ καθαρότητα, στὴ θεώρησιν τῆς κτίσεως —φυσικὴ θεωρία— βλέπουν τοὺς οὐσιουμένους λόγους τῆς σοφίας, τῆς δυνάμεως, τῆς ἀγαθότητος, ὅποτε γνωρίζουν ἀναλογικὰ τὸν Θεὸ καὶ θαυμάζουν καὶ ἀγαποῦν καὶ εὐγνωμονοῦν...

Ἀφοῦ ὅμως οἱ λόγοι τῶν ὄντων ἀποτελοῦν μέσα ἀναγωγῆς, εἶναι πρόδηλον ὅτι ὁ νοῦς, ὁδεύοντας πρὸς τὸν Θεόν, ἀφήνει πίσω του τὰ μέσα, ὅπως ἤδη εἶπαμε, καὶ κατευθύνεται πρὸς τὴν ἐφικτὴ γνώσιν τοῦ Θεοῦ, χειραγωγούμενος ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπως συνέβαινε μετὰ τὸν μεγάλωνυμον Μάξιμον, ποῦ, παρὰ τοὺς μακροὺς χριστολογικοὺς ἀγῶνες του, ζοῦσε ἐγγύτατα στὸν Θεὸ καὶ τὴ βασιλείαν Του.

Ὡς πρὸς τὴ σημασίαν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἀναφέρει στὴν «ἐρμηνείαν τοῦ Πάτερ ἡμῶν», ὁ ἀναγνώστης θὰ μπορούσε νὰ προσφύγει στὴ β' ἐκατοντάδα τοῦ «Περὶ θεολογίας» στὰ κεφ. 88-93, ὅπου τὴν ἀναπτύσσει μετὰ τὴν καταπληκτικὴ ἐρμηνευτικὴ του, χρησιμοποιώντας μεθόδους ἀναγωγικὰς, πρακτικὰς, γραμματικὰς, θεωρητικὰς, ἀλληγορικὰς καὶ συμβολικὰς.

Συνοψίζοντας τὶς παρατηρήσεις μας στὰ σχολιαζόμενα ἔργα τοῦ θεοπνεύστου θεολόγου Μαξίμου, θὰ λέγαμε ὅτι ἀποτελοῦν ἐκτεταμένους ἀσκητικοθεολογικοὺς πραγματεῖες, διατεταγμένους ἱεραρχικῶς, ὥστε, ἐνῶ ὑποδεικνύεται ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἄνθρωπον ὡς μοναδικὸς χαρακτήρας τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, χωρὶς τὴν ὁποία ἡ σωτηρία εἶναι προβληματικὴ, ὅμως δὲν παύει νὰ τὴν θεωρεῖ ὡς τὸ τελευταῖον σκαλοπάτι τῆς κλίμακος τῶν παθῶν καὶ τῶν ἀρετῶν, χωρὶς τὴν ὑπέρβαση τῶν πρώτων καὶ τὴν οἰκείωση τῶν δευτέρων, κάθε προσπάθεια ἀνυψώσεως πρὸς «τῶν ἐφετῶν τὸ ἀκρότατον», τὸν Χριστό, ἀπολήγει μετὰ μαθηματικὴ ἀκρίβεια σὲ μῦριες ἀστοχίες, πλάνες καὶ αἱρέσεις.

Πρόλογος τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης

Πρὸς τὸν πρεσβύτερο Ἑλπίδιο

Μαζὶ μὲ τὸ λόγο περὶ ἀσκητικοῦ βίου στέλνω στὴν ὁσιότητά σου, πάτερ Ἑλπίδιε, καὶ τὸ λόγο περὶ ἀγάπης· ἐκτείνεται σὲ ἰσάριθμες μὲ τὰ τέσσερα εὐαγγέλια ἑκατοντάδες κεφάλαια, καὶ εἶναι ἴσως ἔργο ἀνάξιο τῆς προσδοκίας σου, ὅχι ὅμως κατώτερο ἀπὸ τὴν δύναμή μου. Ἄς γνωρίζει ὅμως ἡ ἀγιοσύνη σου, ὅτι καὶ αὐτὰ δὲν εἶναι καρποὶ τῆς διάνοιάς μου, ἀλλὰ ἀφοῦ μελέτησα τοὺς λόγους τῶν ἀγίων Πατέρων, καὶ ἀφοῦ διάλεξα ἀπὸ ἐκεῖ τὰ νοήματα ποὺ συντείνουν στὸ θέμα μας, συγκεντρώνοντας μέσα σὲ λίγα, πολλά, γιὰ νὰ εἶναι εὐσύννοπα καὶ νὰ μπορεῖς νὰ τὰ θυμᾶσαι εὐκολότερα, τὰ στέλνω στὴν ὁσιότητά σου. Σὲ παρακαλῶ νὰ τὰ διαβάζεις μὲ καλὴ διάθεση καὶ ν' ἀναζητεῖς τὴν πνευματικὴ ὠφέλεια ποὺ περιέχουν, παραβλέποντας τὴν ἑλλειψὶ τῆς λεκτικῆς ὁμορφιάς, καὶ νὰ προσεύχεσαι γιὰ τὴ μετριότητά μου, ποὺ εἶμαι ἔρημος κάθε πνευματικῆς ὠφέλειας. Σὲ παρακαλῶ καὶ τοῦτο· μὴ θεωρήσεις ἐνόχληση τὰ παραπάνω, γιὰτὶ ἐκτέλεσα διαταγή. Καὶ τὸ λέω αὐτό, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ποὺ ἐνοχλοῦμε μὲ λόγους, εἴμαστε πολλοὶ σήμερα, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ διδάσκουν ἢ καὶ διδάσκονται μὲ ἔργα εἶναι πάρα πολὺ λίγοι. Ἐσὺ ὅμως, ὅσο πιὸ φιλόπονα μπορεῖς πρόσεξε κάθε κεφάλαιο. Γιὰτὶ δὲν εἶναι σὲ ὅλους, νομίζω, εὐκόλα κατανοητὰ ὅλα, ἀλλὰ τὰ περισσότερα χρειάζονται μεγάλη ἐξέταση καὶ σύγκριση μεταξύ τους, ἂν καὶ φαίνεται ὁ λόγος τους ἀπλούστερος. Ἴσως μέσα σ' αὐτὰ ἀνακαλύψεις τίποτε χρήσιμο στὴν ψυχὴ· καὶ θ' ἀνακαλύψει πάντως, μὲ τὴ χάρι τῶ Θεοῦ, ἐκεῖνος ποὺ διαβάζει μὲ ἄδολες σκέψεις καὶ μὲ φόβο Θεοῦ καὶ ἀγάπη. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ δὲν μελετᾷ γιὰ πνευματικὴ του ὠφέλεια, εἴτε αὐτὰ τὰ κεφάλαια εἴτε ἄλλο ὁποιοδήποτε βιβλίον, ἀλλὰ κυνηγᾷ τὶς λέξεις γιὰ νὰ κακολογεῖ τὸν συγγραφέα, γιὰ νὰ παραστήσει ἀπὸ οἷση τὸν ἑαυτὸ του σοφότερο δῆθεν ἀπὸ αὐτόν, αὐτὸς τίποτε ποτὲ καὶ πούθεν δὲν θὰ ἀνακαλύψει ὠφέλιμον.

Πρώτη ἑκατοντάδα τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης

Ἡ ἀγάπη εἶναι μιὰ ἀγαθὴ διάθεση τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία τὴν κάνει νὰ μὴν προτιμᾷ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα περισσότερο ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ὅμως ἀδύνατο νὰ φτάσει ν' ἀποκτήσει σταθερὰ αὐτὴ τὴν ἀγάπη ὅποιος ἔχει κάποια ἐμπαθὴ κλίση σὲ κάτι ἀπὸ τὰ γήινα.

2. Τὴν ἀγάπη τὴ γεννᾷ ἡ ἀπάθεια· τὴν ἀπάθεια τὴ γεννᾷ ἡ ἐλπίδα στὸ Θεό· τὴν ἐλπίδα, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ μακροθυμία. Αὐτὲς τὶς γεννᾷ ἡ καθολικὴ ἐγκράτεια· τὴν ἐγκράτεια, ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ· τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ τὸν γεννᾷ ἡ πίστη.

3. Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει στὸν Κύριο, φοβᾶται τὴν κόλαση. Κι ἐκεῖνος ποὺ φοβᾶται τὴν κόλαση, ἐγκρατεύεται ἀπὸ τὰ πάθη. Ἐκεῖνος ποὺ ἐγκρατεύεται ἀπὸ τὰ πάθη, ὑπομένει ὅσα θλίβουν. Ἐκεῖνος ποὺ ὑπομένει ὅσα θλίβουν, θὰ ἀποκτήσει τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό. Ἡ ἐλπίδα στὸ Θεό ἀπομακρύνει τὸ νοῦ ἀπὸ κάθε ἐμπαθὴ κλίση πρὸς τὰ γήινα. Καὶ ὅταν χωριστεῖ ἀπὸ αὐτὴν ὁ νοῦς, θὰ ἀποκτήσει τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό.

4. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα Του προτιμᾷ τὴ γνώση Του καὶ ἀδιάλειπτα μὲ πόθο τὴν προσμένει.

5. Ἄν ὅλα τὰ ὄντα ἔγιναν ἀπὸ τὸ Θεό καὶ γιὰ τὸ Θεό, καὶ ὁ Θεὸς εἶναι καλότερος ἀπὸ τὰ δημιουργήματά Του, ἐκεῖνος ποὺ ἐγκαταλείπει τὸ Θεό καὶ στρέφεται στὰ χειρότερα, φανερώνεται, ὅτι προτιμᾷ περισσότερο τὰ δημιουργήματα ἀπὸ τὸ Θεό.

6. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει προσηλωμένο τὸ νοῦ του στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καταφρονεῖ ὅλα τὰ ὁρατά, καὶ τὸ σῶμα του ἀκόμη, σὰν νὰ εἶναι ξένο.

7. Ἀφοῦ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ ἀσυγκρίτως ἀνώτερος ἀπὸ τὸν κόσμον ὁ Δημιουργὸς Θεός, ἐκεῖνος ποὺ προτιμᾷ τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὸν κόσμον ἀπὸ τὸ Θεό ποὺ τὸν δημιούργησε, αὐτὸς δὲ διαφέρει διόλου ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ λατρεύουν τὰ εἰδῶλα.

8. Ἐκεῖνος ποὺ χώρισε τὸ νοῦ του ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ θεωρία, καὶ τὸν ἔχει δεμένο σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ αἰσθητά, αὐτὸς εἶναι ποὺ προτιμᾷ τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὰ κτίσματα ἀπὸ τὸ Θεό ποὺ τὰ δημιούργησε.

9. Ἄν ἡ ζωὴ τοῦ νοῦ εἶναι ὁ φωτισμὸς ποὺ δίνει ἡ πνευματικὴ γνώση, καὶ αὐτὸν τὸν γεννᾷ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό, ὀρθᾷ ἔχει λεχθεῖ πῶς δὲν εἶναι τίποτε πιὸ μεγάλο ἀπὸ τὴ θεία ἀγάπη.

10. Ὅταν μὲ τὸν ἔρωτα τῆς ἀγάπης ὁ νοῦς μεταβαίνει πρὸς τὸ Θεό, τότε δὲν ἔχει διόλου αἴσθησι γιὰ κανένα ἀπὸ τὰ κτίσματα. Καθὼς καταφωτίζεται ἀπὸ τὸ θεῖον καὶ ἁπείρο φῶς, γίνεται ἀναίσθητος γιὰ ὅλα τὰ κτίσματα, ὅπως τὰ μάτια δὲν βλέπουν τὰ ἄστρα ὅταν ἀνατέλλει ὁ ἥλιος.

11. Ὅλες οἱ ἀρετὲς βοηθοῦν τὸ νοῦ γιὰ νὰ ἀποκτήσει τὸν θεῖο ἔρωτα, περισσότερο ὅμως ἀπ' ὅλες ἡ καθαρὴ προσευχή. Γιατὶ μὲ αὐτὴν ὁ νοῦς παίρνει φτερὰ καὶ πετᾷ πρὸς τὸ Θεό, καὶ βγαίνει ἔξω ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα.

12. Ὅταν ὁ νοῦς ἀρπαχθεῖ μέσω τῆς ἀγάπης ἀπὸ τῆς θείας γνώσης, καὶ ἀφοῦ βρεθεῖ ἔξω ἀπὸ τὰ ὄντα, αἰσθάνεται τὴν ἀπειρία τοῦ Θεοῦ· τότε, ὅπως συνέβη στὸν Ἡσαΐα, ἀπὸ τὴν ἔκπληξη ἔρχεται σὲ συναίσθηση τῆς μηδαμινότητάς του καὶ λέει μὲ κατάνυξη τὰ λόγια τοῦ προφήτη: «Ὡ ἐγώ, ὁ ἄθλιος, τί συντριβὴ νιώθω! Ἐγώ, ἓνας ἄνθρωπος ποὺ ἔχω χεῖλη ἀκάθαρτα, καὶ ἀνάμεσα σὲ λαὸ ποὺ ἔχει χεῖλη ἀκάθαρτα κατοικῶ, εἶδα μὲ τὰ μάτια μου τὸν Βασιλέα, τὸν Κύριο Σαββαῶθ»¹.

13. Ὅποιος ἀγαπᾷ τὸ Θεό, δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἀγαπήσει καὶ κάθε ἄνθρωπο σὰν τὸν ἑαυτό του, ἂν καὶ τὸν δυσαρεστοῦν τὰ πάθη ἐκείνων ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμη καθαριστεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ χαίρεται μὲ ἀμέτρητη καὶ ἀνέκφραστη χαρὰ γιὰ τὴ διόρθωσή τους.

14. Ἀκάθαρτη εἶναι ἡ ψυχὴ ποὺ εἶναι γεμάτη ἀπὸ κακοὺς λογισμούς, ἀπὸ ἐπιθυμία καὶ μίσος.

15. Ἐκεῖνος ποὺ βλέπει καὶ ἔχνος μόνο μίσους μέσα στὴν καρδιά του, πρὸς ὅποιονδήποτε ἄνθρωπο γιὰ ὅποιονδήποτε φταίξιμό του, εἶναι ἐντελῶς ξένος ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό. Γιατὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ δὲν ἀνέχεται διόλου τὸ μίσος κατὰ τοῦ ἀνθρώπου.

16. «Ὅποιος μὲ ἀγαπᾷ —λέει ὁ Κύριος— θὰ τηρήσει τὶς ἐντολές Μου². Καὶ ἡ δικὴ Μου ἐντολὴ εἶναι νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο³». Ἄρα λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀγαπᾷ τὸν πλησίον του, δὲν τηρεῖ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν τηρεῖ τὴν ἐντολή, οὔτε τὸν Κύριο μπορεῖ νὰ ἀγαπήσει.

17. Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ μπορεῖ νὰ ἀγαπήσει κάθε ἄνθρωπο στὸν ἴδιο βαθμό.

18. Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν προσηλώνεται σὲ κανένα πράγμα φθαρτὸ ἢ πρόσκαιρο.

19. Μακάριος ὁ νοῦς ποὺ προσπέρασε ὅλα τὰ ὄντα καὶ ἀπολαμβάνει συνεχῶς τὴν θεία ωραιότητα.

20. Ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει γιὰ τὴ σάρκα, πῶς νὰ ἱκανοποιεῖ τὶς ἐπιθυμίες της, καὶ γιὰ πρόσκαιρα πράγματα ἔχει μνησικακία πρὸς τὸν πλησίον του, αὐτὸς λατρεῖ τὴν κτίση ἀντὶ τοῦ Δημιουργοῦ⁴.

21. Ἐκεῖνος ποὺ διατηρεῖ τὸ σῶμα του γερό καὶ μακριὰ ἀπὸ ἡδονές, τὸ ἔχει σύνδουλό του γιὰ νὰ ὑπηρετεῖ τὰ πνευματικά.

22. Ὅποιος ἀποφεύγει ὅλες τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίες, κάνει τὸν ἑαυτό του ἀνώτερο ἀπὸ κάθε κοσμικὴ ὑλικότητα.

23. Ὅποιος ἀγαπᾷ τὸ Θεό, ἀγαπᾷ δίχως ἄλλο καὶ τὸν πλησίον του. Ἐνας τέτοιος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ φυλάει χρήματα· τὰ διαχειρίζεται κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ μοιράζει σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη.

1. Ἡσ. 6, 5.

2. Ἰω. 14, 23.

3. Ἰω. 15, 12.

4. Ρωμ. 1, 25.

24. Ὅποιος κάνει ἐλεημοσύνη μιμούμενος τὸ Θεό, δὲν κάνει διάκριση καλοῦ καὶ κακοῦ, δικαίου καὶ ἀδίκου στὰ ἀπαραίτητα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ μοιράζει ἴδια σὲ ὅλους κατὰ τὶς ἀνάγκες τους, ἂν καὶ προτιμᾷ γιὰ τὴν ἀγαθὴ του προαίρεση τὸν ἐνάρετο ἀπὸ τὸν κακὸ.

25. Ὁ Θεός, ἐκ φύσεως ἀγαθὸς καὶ ἀπαθής, ὅλους τοὺς ἀγαπᾷ ἐξίσου ὡς δημιουργήματά Του, ἀλλὰ τὸν ἐνάρετο τὸν δοξάζει ἐπειδὴ ἀποκτᾷ καὶ τὴ γνώση, ἐνῶ τὸν κακὸ ἄνθρωπο, τὸν ἐλεεῖ λόγῳ τῆς ἀγαθότητάς Του, καὶ παιδεύοντάς τον σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, τὸν φέρνει σὲ μετάνοια καὶ διόρθωση. Ἔτσι καὶ ὁ καλοπροαίρετος καὶ ἀπαθής ἄνθρωπος, ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἀγαπᾷ ἐξίσου. Τὸν ἐνάρετο καὶ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση του, καὶ γιὰ τὴν καλὴ του προαίρεση· τὸν κακὸ τὸν ἐλεεῖ καὶ σὰν συνάνθρωπό του, καὶ ἀπὸ συμπάθεια, ἐπειδὴ ὡς ἀνόητος βαδίζει στὸ σκοτάδι.

26. Ἡ διάθεση τῆς ἀγάπης δὲν διαπιστώνεται μόνο μὲ τὴν παροχὴ χρημάτων, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο μὲ τὴ μετάδοση λόγου καὶ μὲ τὴ σωματικὴ διακονία.

27. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπαρνήθηκε εἰλικρινὰ τὰ κοσμικὰ καὶ ὑπηρετεῖ μὲ ἀγάπη ἀπροσποίητη τὸν πλησίον του, ἐλευθερώνεται γρήγορα ἀπὸ κάθε πάθος καὶ μετέχει στὴ θεία ἀγάπη καὶ γνώση.

28. Ἐκεῖνος ποὺ ἔκανε κτῆμα τοῦ τῆς θείας ἀγάπης, δὲν κουράζεται νὰ ἀκολουθεῖ συνέχεια τὸν Κύριό του⁵, ὅπως λέει ὁ θεῖος Ἱερεμίας, ἀλλὰ ὑπομένει μὲ γενναιότητα κάθε κόπο, κακολογία καὶ ὕβρη, χωρὶς νὰ σκέφτεται τὸ κακὸ ποὺ τοῦ ἔκανε ὅποιοςδήποτε.

29. Ὅταν σὲ προσβάλει κανένας ἢ σ' ἐξευτελίσει σὲ κάτι, τότε φυλάξου ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς τῆς ὀργῆς, μήπως μὲ τὴ λύπη σὲ χωρίσουν ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ σὲ μεταφέρουν στὴ χώρα τοῦ μίσους.

30. Ὅταν αἰσθανθεῖς πόνο ἐπειδὴ κάποιος σὲ πρόσβαλε ἢ σὲ ντρόπιασε, νὰ ξέρεις ὅτι ὠφελήθηκες πολὺ· μὲ τὸ ντρόπιασμα βγήκε ἀπὸ μέσα σου ἡ κενοδοξία.

31. Ὅπως ἡ μνήμη τῆς φωτιᾶς δὲν ζεσταίνει τὸ σῶμα, ἔτσι πίστη χωρὶς ἀγάπη δὲν φέρνει στὴν ψυχὴ τὸν φωτισμὸ τῆς γνώσεως.

32. Ὅπως τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἐλκύει τὸ ὑγιὲς μάτι, ἔτσι καὶ ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ τραβᾷ φυσικῶς τὸν καθαρὸ νοῦ στὸν ἑαυτό της μὲ τὴν ἀγάπη.

33. Νοῦς καθαρὸς εἶναι ὁ νοῦς ποὺ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ καταφωτίζεται ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς.

34. Ψυχὴ καθαρὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη καὶ εὐφραίνεται ἀκατάπαυστα μὲ τὴ θεία ἀγάπη.

35. Πάθος ἀξιοκατηγόρητο, εἶναι μιὰ κίνηση τῆς ψυχῆς παρὰ φύση.

36. Ἀπάθεια εἶναι μιὰ εἰρηνικὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς, κατὰ τὴν ὁποία ἡ ψυχὴ δύσκολα κινεῖται πρὸς τὴν κακία.

37. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπόκτησε τοὺς καρποὺς τῆς ἀγάπης μὲ τὸ ζῆλο του,

5. Ἱερ. 17, 16.

δὲν χωρίζεται ἀπὸ αὐτή, ἀκόμη κι ἂν ὑποφέρει μύρια κακά. "Ας σὲ πείσει γι' αὐτὸ ὁ Στέφανος ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ ὅμοιοί του, ποὺ προσευχόταν γιὰ κείνους ποὺ τὸν φόνευαν καὶ ζητοῦσε νὰ τοὺς συγχωρήσει ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἐνεργοῦσαν ἔτσι ἀπὸ ἄγνοια⁶.

38. "Αν ἰδίωμα τῆς ἀγάπης εἶναι ἡ μακροθυμία καὶ ἡ χρηστότητα⁷, τότε ἐκεῖνος ποὺ θυμομανιάζει καὶ ἐνεργεῖ δόλια, εἶναι φανερό ὅτι ἀποξενώνεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Κι ὅποιος εἶναι ξένος ἀπὸ τὴν ἀγάπη, εἶναι ξένος ἀπὸ τὸ Θεό, ἀφοῦ ὁ Θεός εἶναι ἀγάπη⁸.

39. «Μὴν πεῖτε, λέει ὁ θεῖος Ἰερεμίας, ὅτι εἴστε ναὸς τοῦ Κυρίου»⁹· καὶ σὺ μὴν πείς ὅτι «ἡ ἀπογυμνωμένη ἀπὸ ἔργα πίστη στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ μπορεῖ νὰ μὲ σώσει». Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο, ἂν δὲν ἀποκτήσεις καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς Αὐτὸν μὲ τὰ ἔργα. Ἡ γυμνὴ ἀπὸ ἔργα πίστη δὲν ὠφελεῖ, ἀφοῦ καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουν καὶ τρέμουν¹⁰.

40. Ἔργο ἀγάπης εἶναι ἡ πρὸς τὸν πλησίον ὁλόφυχη εὐεργεσία καὶ μακροθυμία καὶ ὑπομονή, καὶ ἡ χρῆση τῶν πραγμάτων μὲ ὀρθὸ λόγο.

41. "Οποῖος ἀγαπᾷ τὸ Θεό, δὲν λυπεῖ κανένα, οὔτε λυπάται ἀπὸ κανένα γιὰ πρόσκαιρα πράγματα. Μιὰ μόνο λύπη προξενεῖ καὶ δοκιμάζει, τὴ σωτήρια λύπη, τὴν ὁποία ὁ μακάριος Παῦλος καὶ δοκίμασε καὶ προξένησε στοὺς Κορινθίους¹¹.

42. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, ζεῖ ἀγγελικὸ βίον πάνω στὴ γῆ· νηστεύει κι ἀγρυπνεῖ, φάλλει καὶ προσεύχεται, καὶ γιὰ κάθε ἄνθρωπο σκέφτεται πάντοτε καλὰ.

43. "Ο,τι ἐπιθυμεῖ κανεὶς, ἐκεῖνο ἀγωνίζεται ν' ἀποκτήσει. Κι ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ἐπιθυμητά, ἀσύγκριτα πιὸ ἀγαθὸ καὶ ἐπιθυμητὸ εἶναι ὁ Θεός. Πόση λοιπὸν ἐπιμέλεια ἔχομε χρέος νὰ καταβάλομε γιὰ νὰ ἐπιτύχομε τὸ φύσει ἀγαθὸ καὶ ἐπιθυμητό;

44. Μὴ μολύνεις τὴ σάρκα σου μὲ αἰσχρὲς πράξεις καὶ μὴ λερώνεις τὴν ψυχὴ σου μὲ πονηροὺς λογισμοὺς. Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ θὰ ἔρθει σ' ἐσένα καὶ θὰ φέρει τὴν ἀγάπη.

45. Νὰ καταπονεῖς τὸ σῶμα σου μὲ νηστεία καὶ ἀγρυπνία καὶ ν' ἀσχολεῖσαι ἀκούραστα μὲ τὴν φαλμωδία καὶ τὴν προσευχή· καὶ θὰ ἔρθει σ' ἐσένα ὁ ἀγιασμός τῆς σωφροσύνης καὶ θὰ φέρει τὴν ἀγάπη.

46. Ἐκεῖνος ποὺ ἀξιώθηκε νὰ λάβει τὴν θεία γνώση καὶ ἀπόκτησε διὰ μέσου τῆς ἀγάπης τὸ φωτισμό της, δὲ θὰ παρασυρθεῖ ποτὲ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς κενοδοξίας. Εὐκόλα ὅμως παρασύρεται ἀπὸ αὐτὴν ὅποιος δὲν ἀξιώθηκε τὴ θεία γνώση. Ἀλλὰ ἂν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς σὲ κάθε τι ποὺ πράττει ἔχει στραμμένο τὸ βλέμμα του στὸ Θεό, μὲ τὴν αἴσθησι ὅτι ὅλα τὰ πράττει γι' Αὐτόν, εὐκόλα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν κενοδοξία.

47. "Οποῖος δὲν ἀπόκτησε ἀκόμη τὴ θεία γνώση, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ

6. Πράξ. 7, 60.

8. Α' Ἰω. 4, 8.

10. Ἰακ. 2, 19.

7. Α' Κορ. 13, 4.

9. Ἰερ. 7, 4.

11. Β' Κορ. 7, 8-11.

τὴν ἀγάπη, ἔχει μεγάλη ἰδέα γιὰ ὅσα ἔργα κάνει σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἀξιώθηκε καὶ τὴν ἀπόκτησε, λέει μὲ βαθιὰ συναίσθησι τὰ λόγια ποὺ εἶπε ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ ὅταν εἶδε τὸ Θεό: «Ἐγὼ εἶμαι χῶμα καὶ στάχτη»¹².

48. Ἐκεῖνος ποὺ φοβᾶται τὸν Κύριο, ἔχει πάντοτε σύντροφό του τὴν ταπεινοφροσύνη, καὶ μὲ τὶς ἐνθυμήσεις ποὺ αὐτὴ προκαλεῖ, φτάνει στὴ θεία ἀγάπη καὶ εὐχαριστία. Φέρνει στὸ νοῦ του τὴ ζωὴ ποὺ ἔκανε πρωτότερα στὸν κόσμον, καὶ τὰ διάφορα ἁμαρτήματα καὶ τοὺς πειρασμοὺς ποὺ ἀντιμετώπισε ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς νεότητάς του, καὶ πῶς ἀπ' ὅλα ἐκεῖνα τὸν γλύτωσε ὁ Κύριος, καὶ τὸν μετέφερε ἀπὸ τὴν ζωὴ τῶν παθῶν στὸν κατὰ Θεὸν βίον· καὶ μαζί μὲ τὸ φόβο, ἀποκτᾷ καὶ τὴν ἀγάπη, εὐχαριστώντας πάντοτε μὲ πολλὴ ταπεινοφροσύνη τὸν Εὐεργέτη καὶ Κυβερνήτη τῆς ζωῆς μας.

49. Μὴ λερῶσεις τὸ νοῦ σου ἀνεχόμενος λογισμοὺς ἐπιθυμίας καὶ θυμοῦ, γιὰ νὰ μὴ ξεπέσεις ἀπὸ τὴν καθαρὴ προσευχὴ καὶ περιπέσεις στὸ πνεῦμα τῆς ἀκηδίας.

50. Τότε ὁ νοὺς χάνει τὴν οἰκειότητα ποὺ ἔχει μὲ τὸ Θεό, ὅταν δέχεται πονηροὺς ἢ ἀκάθαρτους λογισμοὺς νὰ παραμένουν.

51. Ὁ ἀνόητος, ποὺ τὸν ὀδηγοῦν τὰ πάθη, ὅταν ἀναστατώνεται ἀπὸ τὸ θυμὸ, βιάζεται νὰ φύγει ἀσυλλόγιστα μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς. Ἀλλοτε πάλι, ὅταν καίγεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία, μετανοιωμένος τρέχει νὰ τοὺς συναντήσῃ. Ὁ φρόνιμος ὅμως, καὶ στὶς δύο περιπτώσεις κάνει τὸ ἀντίθετο. Στὴν περίπτωση τοῦ θυμοῦ, ἀφοῦ κόψει τὶς αἰτίες τῆς ταραχῆς, ἀπαλλάσσει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴ λύπη πρὸς τοὺς ἀδελφούς· στὴν περίπτωση τῆς ἐπιθυμίας, συγκρατεῖ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν παράλογη παρόρμησι γιὰ συνάντησι ἄλλων.

52. Στὸν καιρὸ τῶν πειρασμῶν μὴν ἐγκαταλείψεις τὸ Μοναστήρι σου, ἀλλὰ ὑπόμεινε μὲ γενναιότητα τὰ κύματα τῶν λογισμῶν, καὶ μάλιστα τῆς λύπης καὶ τῆς ἀκηδίας. Ἔτσι ἀφοῦ δοκιμαστῇ κατὰ θεία οἰκονομία μὲ τὶς θλίψεις, θὰ ἀποκτήσῃς βέβαιη ἐλπίδα στὸ Θεό. Ἀν ὅμως τὸ ἐγκαταλείψεις, θὰ φανεῖς ἀνάξιος, ἄνανδρος καὶ ἄστατος.

53. Ἀν θέλεις νὰ μὴν ξεπέσεις ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, μήτε τὸν ἀδελφὸ νὰ ἀφήσεις νὰ κοιμηθεῖ στενοχωρημένος ἀπὸ σένα, μήτε σὺ νὰ κοιμηθεῖς στενοχωρημένος ἐναντίον του. Συμφιλίωσου μὲ τὸν ἀδελφὸ σου καὶ τότε πήγαινε καὶ πρόσφερε στὸ Χριστὸ μὲ καθαρὴ συνείδησι τὸ δῶρο τῆς ἀγάπης¹³, μὲ ἔνθερμη προσευχή.

54. Ἀν ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ὅλα τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ δὲν ἔχει ἀγάπη, δὲν ὠφελεῖται τίποτε σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Ἀπόστολο¹⁴, πόση ἐπιμέλεια πρέπει νὰ καταβάλομε γιὰ νὰ τὴν ἀποκτήσομε;

55. Ἀν ἡ ἀγάπη δὲν κάνει κακὸ στὸν πλησίον¹⁵, ἐκεῖνος ποὺ φθονεῖ τὸν ἀδελφὸ καὶ λυπάται γιὰ τὴν προκοπὴ του καὶ μὲ εἰρωνεῖς προσπαθεῖ

12. Γεν. 18, 27.

13. Ματθ. 5, 24.

14. Α' Κορ. 13, 2.

15. Ρωμ. 13, 10.

νὰ κηλιδῶσει τὴν ὑπόληψή του ἢ μὲ ὅποια κακοήθεια τὸν ἐπιβουλεύεται, πῶς αὐτὸς δὲν ἀποξενώνεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ δὲν κάνει τὸν ἑαυτοῦ ἑ-νοχο γιὰ τὴν αἰώνια Κρίσις;

56. Ἄν ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου¹⁶, ἐκεῖνος ποὺ ἔχει μνη-σικακία γιὰ τὸν ἀδελφὸ καὶ κάνει δόλια σχέδια ἐναντίον του καὶ τὸν κατα-ριέται καὶ δοκιμάζει χαρὰ γιὰ κάθε πτώση του, πῶς δὲν καταπατεῖ τὸ νόμο καὶ δὲν εἶναι ἄξιος γιὰ τὴν αἰώνια κόλαση;

57. Ἄν ἐκεῖνος ποὺ κατηγορεῖ καὶ κρίνει τὸν ἀδελφὸ του κατηγορεῖ καὶ κρίνει τὸ θεῖο νόμο¹⁷, καὶ ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη, πῶς δὲν ξε-πέφτει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ ἐκεῖνος ποὺ καταλαλεῖ, καὶ δὲν προξενεῖ ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτοῦ τὴν αἰώνια κόλαση;

58. Μὴν παραδῶσεις τὴν ἀκοή σου στοὺς λόγους ὁποιοῦ καταλαλεῖ, οὔτε τοὺς δικούς σου λόγους στὴν ἀκοή ἐνὸς φιλοκατήγορου, μιλώντας ἢ ἀ-κούγοντας μ' εὐχαρίστηση κατὰ τοῦ πλησίον σου, γιὰ νὰ μὴ χάσεις τὴ θεία ἀγάπη καὶ βρεθεῖς ἀπόκληρος ἀπὸ τὴν αἰώνια ζωή.

59. Μὴ δέχεσαι κατηγορίες κατὰ τοῦ πνευματικοῦ σου πατέρα, μήτε νὰ διευκολύνεις ἐκεῖνον ποὺ τὸν προσβάλλει, γιὰ νὰ μὴν ὀργιστεῖ ὁ Κύριος γιὰ τὰ ἔργα σου καὶ σὲ ἐξολοθρεύσει ἀπὸ τὴ χώρα τῆς ζωῆς¹⁸.

60. Κλείνει τὸ στόμα ἐκεῖνου ποὺ κατηγορεῖ τὸν ἄλλον, γιὰ νὰ μὴν ἁ-μαρτάνεις μαζί του διπλὴ ἁμαρτία· καὶ συνηθίζοντας ὁ ἴδιος σὲ καταστρε-πτικὸ πάθος, καὶ μὴ σταματώντας ἐκεῖνον ποὺ φλυαρεῖ κατὰ τοῦ πλησίον.

61. «Ἐγὼ ὅμως σὰς λέω, εἶπε ὁ Κύριος, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς σας, εὐεργετεῖτε ὅσους σὰς μισοῦν, προσεύχεσθε γιὰ ὅσους σὰς βλάπτουν»¹⁹. Για-τί τὰ διέταξε αὐτά; Γιὰ νὰ σὲ ἐλευθερώσει ἀπὸ τὸ μῖσος, τὴ λύπη, τὴν ὀργή καὶ τὴν μνησικακία καὶ νὰ σὲ ἀξιῶσει νὰ λάβεις τὸ μέγιστο ἀπόκτημα, τὴν τέλεια ἀγάπη, ποὺ εἶναι ἀδύνατο νὰ τὴν ἔχει ὁποῖος δὲν ἀγαπᾷ ἐξίσου ὅ-λους τοὺς ἀνθρώπους, κατὰ μίμηση τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ ἐξίσου ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ θέλει νὰ σωθοῦν καὶ νὰ λάβουν πλήρη γνώση τῆς ἀλή-θειας²⁰.

62. «Ὅμως σὰς λέω νὰ μὴν ἀντισταθεῖτε στὸν πονηρό, ἀλλὰ ἂν κανεῖς σὲ χτυπήσει στὸ δεξιὸ μέρος τοῦ προσώπου, γύρισέ του καὶ τὸ ἄλλο· καὶ σ' αὐτὸν ποὺ θέλει νὰ σὲ πᾶει στὸ δικαστήριο γιὰ νὰ σοῦ πάρει τὸ χιτῶνα, ἁ-φησέ του καὶ τὸ ἱμάτιο· καὶ ἂν σὲ ἀγγαρεύει κάποιος γιὰ ἓνα μίλι, πήγαινε μαζί του δύο»²¹. Γιατί λέει αὐτά ὁ Κύριος; Γιὰ νὰ φυλάξει καὶ ἐσένα χωρὶς ὀργή, ταραχὴ καὶ λύπη, καὶ νὰ διδάξει καὶ ἐκεῖνον μὲ τὴν ἀνεξικακία σου· καὶ τοὺς δύο πάλι, σὰν καλὸς Πατέρας, νὰ σὰς φέρει στὸ ζυγὸ τῆς ἀγάπης.

63. Τῶν πραγμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα κάποτε μᾶς ἔδενε κάποιο πάθος, ἔ-χομε μέσα μας τὶς ἐμπαθεῖς φαντασίες. Ὅποιος λοιπὸν νικᾷ τὶς ἐμπαθεῖς φαντασίες, καταφρονεῖ ὅπωςδὴποτε καὶ τὰ πράγματα ποὺ αὐτὲς ἀπεικονί-

16. Ρωμ. 13, 10.

18. Δευτ. 6, 15.

20. Α' Τιμ. 2, 4.

17. Ἰακ. 4, 11.

19. Ματθ. 5, 44.

21. Ματθ. 5, 39-41.

ζουν. Γιατί ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν ἐνθυμήσεων εἶναι τόσο χειρότερος ἀπὸ τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν πραγμάτων, ὅσο εἶναι πιὸ εὐκόλο νὰ ἁμαρτάνει κανεῖς μὲ τὴ διάνοια ἀπὸ τὸ νὰ ἁμαρτάνει μὲ ἔργα.

64. Ἄλλα ἀπὸ τὰ πάθη εἶναι σωματικά καὶ ἄλλα ψυχικά. Τὰ σωματικά ἔχουν τὶς ἀφορμές τοὺς ἀπὸ τὸ σῶμα, τὰ ψυχικά ἀπὸ τὰ ἐξωτερικά πράγ-ματα. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶδη παθῶν τὰ ἀφανίζουν ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια· ἡ πρώτη τὰ ψυχικά, ἡ δεύτερη τὰ σωματικά.

65. Ἀπὸ τὰ πάθη, ἄλλα ἀνήκουν στὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ἄλλα στὸ ἐπιθυμητικό. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶδη κινοῦνται διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων. Καὶ κινοῦνται τότε, ὅταν ἡ ψυχὴ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἐγκράτειας καὶ τῆς ἀγάπης.

66. Τὰ πάθη τοῦ θυμικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς εἶναι πιὸ δυσκολοπολέμητα ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ ἐπιθυμητικοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ δόθηκε ἀπὸ τὸν Κύριο ἐναντίον τῶν παθῶν τοῦ θυμικοῦ δυνατότερο φάρμακο, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ ἐντολὴ τῆς ἀγάπης.

67. Ὅλα τὰ ἄλλα πάθη, ἐρεθίζουν εἴτε τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, εἴτε τὸ ἐπιθυμητικό, εἴτε τὸ λογιστικό, ὅπως εἶναι ἡ λήθη καὶ ἡ ἄγνοια. Ἡ ἀκη-δία ὅμως, κυριαρχώντας σ' ὅλες τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, κινεῖ ὅλα μαζί τὰ πάθη. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι τὸ πιὸ βαρὺ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα πάθη. Καλῶς λοιπὸν ὁ Κύριος, δίνοντας τὸ ἀντίδοτό της, λέει: «Μὲ τὴν ὑπομονή σας, κερδίστε τὶς ψυχές σας»²².

68. Μὴν προσβάλλεις ποτε κανένα ἀδελφὸ, καὶ μάλιστα χωρὶς εὐλογη αἰτία, μὴν τυχὸν ἐπιστρέφει στὸν κόσμον μὴ μπορώντας ν' ἀντέξει τὴ θλίψη, καὶ ἔτσι δὲ θὰ ἀποφύγεις τὸν ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως ποὺ θὰ σοῦ προξενεῖ πάντα λύπη στὴν προσευχὴ καὶ θὰ ἀποδιώχνει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν παρρησία πρὸς τὸν Θεό.

69. Μὴν ἀνέχεσάι τὶς ὑπόνοιες ἢ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ σοῦ μεταφέ-ρουν σκάνδαλα ἄλλων. Γιατί ἐκεῖνοι ποὺ παραδέχονται σκάνδαλα μὲ ὁποιο-δήποτε τρόπο γιὰ ἐκεῖνα ποὺ συμβαίνουν προαιρετικὰ ἢ ἀπροαίρετα, δὲν γνωρίζουν τὸ δρόμο τῆς εἰρήνης, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ τοὺς ἐραστές της διὰ μέσου τῆς ἀγάπης στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ.

70. Δὲν ἔχει τέλεια ἀγάπη ἐκεῖνος ποὺ ἀλλάζει διάθεση πρὸς τοὺς ἀν-θρώπους ἀνάλογα μὲ τὸ χαρακτήρα τους· τὸν ἓνα π.χ. τὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἄλλον τὸν μισεῖ, ἢ τὸν ἴδιο ἄνθρωπο ἄλλοτε τὸν ἀγαπᾷ καὶ ἄλλοτε τὸν μι-σεῖ γιὰ τὶς ἴδιες αἰτίες.

71. Ἡ τέλεια ἀγάπη δὲν διαχωρίζει κατὰ τὶς διαθέσεις τῶν ἐπιμέρους ἀνθρώπων τὴ μία καὶ κοινὴ ἀνθρώπινη φύση, ἀλλὰ ἀποβλέποντας σ' αὐτήν, ἀγαπᾷ ἐξίσου ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἀγαπᾷ τοὺς ἐνάρετους ὡς φίλους· τοὺς κακοὺς τοὺς ἀγαπᾷ ὡς ἐχθρούς, καὶ τοὺς εὐεργετεῖ καὶ μακροθυμεῖ καὶ ὑπομένει ἂν τὴ βλάβουν, χωρὶς νὰ λογαριάζει διόλου τὸ κακό, ἀλλὰ καὶ

22. Λουκ. 21, 19.

πάσχει για χάρη τους, αν τὸ καλέσει ἡ περίσταση, γιὰ νὰ τοὺς κάνει καὶ αὐτοὺς φίλους, ἂν εἶναι δυνατόν. "Αν δὲν τὸ κατορθώσει, δὲν ἀλλάζει τὴ διάθεσή της, ἀλλὰ φανεώνει τοὺς καρποὺς τῆς ἀγάπης ἐξίσου πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριός μας καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστός, δείχνοντας τὴν ἀγάπη Του σ' ἐμᾶς, ἔπαθε γιὰ χάρη ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας καὶ χάρισε σὲ ὅλους ἐξίσου τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως — ἂν καὶ καθέννας κάνει τὸν ἑαυτό του ἄξιο εἴτε γιὰ δόξα, εἴτε γιὰ κόλαση.

72. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν καταφρονεῖ τὴ δόξα καὶ τὴν ἐξουδένωση, τὸν πλοῦτο καὶ τὴ φτώχεια, τὴν ἡδονὴ καὶ τὴ λύπη, δὲν ἀπόκτησε ἀκόμη τέλεια ἀγάπη. Γιατὶ ἡ τέλεια ἀγάπη δὲν καταφρονεῖ μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ τὴν πρόσκαιρη ζωὴ καὶ τὸ θάνατο.

73. "Ακουσε τί λένε ἐκεῖνοι ποὺ ἀξιωθήκανε νὰ ἔχουν τὴν τέλεια ἀγάπη: «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ; Θλίψη ἢ στενοχώρια ἢ διωγμὸς ἢ γυμνότητα ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα; Καθὼς λέει ἡ Γραφή, γιὰ χάρη Σου θανατωνόμαστε ὅλη τὴν ἡμέρα· θεωρηθήκαμε ὡς πρόβατα γιὰ σφαγὴ. Ἀλλὰ σ' ὅλα τοῦτα βγαίνομε νικητὲς μὲ τὴ βοήθεια Ἐκεῖνου ποὺ μᾶς ἀγάπησε. Πιστεύω ἀπόλυτα ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζωὴ, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε Ἀρχές, οὔτε Δυνάμεις, οὔτε τωρινά, οὔτε μελλοντικά, οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε καμιά ἄλλη κτίση θὰ μπορέσει νὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Κύριό μας»²³.

74. "Ακουσε πάλι τί λένε γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον: «Λέω ἀλήθεια, μάρτυς μου ὁ Χριστός, δὲν ψεύδομαι· ἡ συνείδησή μου, ποὺ φωτίζεται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, μαρτυρεῖ κι αὐτὴ, ὅτι ἔχω μεγάλη λύπη καὶ πόνο· ἀδιάκοπο στὴν καρδιά μου γιὰ τοὺς ὁμοεθνεῖς μου Ἰουδαίους. Θὰ εὐχόμεουν νὰ χωριστῶ ἐγὼ ἀπὸ τὸ Χριστὸ γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν φυσικῶν συγγενῶν μου, οἱ ὅποιοι εἶναι Ἰσραηλίτες κλπ.»²⁴. Παρόμοια εἶπαν καὶ ὁ Μωυσῆς²⁵ καὶ οἱ ἄλλοι ἅγιοι.

75. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν καταφρονεῖ τὴ δόξα καὶ τὴν ἡδονή, καθὼς καὶ τὴ φιλαργυρία ποὺ συντελεῖ στὴν αὔξησή τους καὶ γιὰ χάρη τους ὑπάρχει, δὲν μπορεῖ νὰ κόψει τίς ἀφορμὲς τοῦ θυμοῦ. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ δὲν τίς κόβει, δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει τὴν τέλεια ἀγάπη.

76. Ἡ ταπείνωση καὶ ἡ κακοπάθεια ἐλευθερώνουν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ κάθε ἁμαρτία, καθὼς κόβει ἡ μιὰ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἄλλη τὰ πάθη τοῦ σώματος. Αὐτὸ ἔκανε καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ καὶ προσευχόταν στὸ Θεὸ λέγοντας: «Δὲς τὴν ταπείνωσή μου καὶ τὸν κόπο μου καὶ συγχώρεσε ὅλες τίς ἁμαρτίες μου»²⁶.

77. Διὰ μέσου τῶν ἐντολῶν Του, ὁ Κύριος κάνει ἀπαθεῖς ὅσους τίς ἐφαρμόζουν. Διὰ μέσου τῶν θείων δογμάτων, χαρίζει σ' αὐτοὺς τὸ φωτισμὸ τῆς θείας γνώσεως.

23. Ρωμ. 8, 35-39. 24. Ρωμ. 9, 1-3. 25. Ἐξ. 32, 32. 26. Ψαλμ. 24, 18.

78. "Όλα τὰ δόγματα ἀναφέρονται ἢ στὸ Θεό, ἢ στὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ἢ στὴν πρόνοια καὶ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ γι' αὐτά.

79. Ἡ ἐλεημοσύνη θεραπεύει τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς· ἡ νηστεία μαραίνει τὴν ἐπιθυμία· ἡ προσευχὴ καθαρίζει τὸ νοῦ καὶ τὸν κάνει ἐπιτήδειο γιὰ τὴ θεωρία τῶν ὄντων. Γιατὶ ἀνάλογα μὲ τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ὁ Κύριος μᾶς χάρισε καὶ τίς ἐντολές Του.

80. «Μάθετε ἀπὸ ἐμένα, λέει ὁ Κύριος, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά κτλ.»²⁷. Ἡ πραότητα διατηρεῖ ἀτάραχο τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς· ἡ ταπείνωση ἐλευθερώνει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν ἀλαζονεία καὶ τὴν κενοδοξία.

81. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἶναι δύο εἰδῶν. Ἐκεῖνος ποὺ γεννιέται μέσα μας ἀπὸ τίς ἀπειλὲς τῆς κολάσεως καὶ κάνει νὰ φυτρώνουν μέσα μας ἡ ἐγκράτεια, ἡ ἐλπίδα στὸ Θεό, ἡ ἀπάθεια καὶ στὴ συνέχεια κατὰ φυσικὴ τάξη ἡ ἀγάπη. Καὶ ὁ φόβος ποὺ εἶναι ἐνωμένος μὲ τὴν ἴδια τὴν ἀγάπη, καὶ φέρνει πάντοτε στὴν ψυχὴ εὐλάβεια, γιὰ νὰ μὴν καταλήξει σὲ καταφρόνηση τοῦ Θεοῦ ἐξαιτίας τῆς παρρησίας ποὺ δίνει ἡ ἀγάπη.

82. Τὸν πρῶτο φόβο τὸν ἐκτοπίζει ἡ τέλεια ἀγάπη²⁸, γιατί ἡ ψυχὴ ποὺ τὴν ἔχει δὲν φοβᾶται πλέον τὴν κόλαση. Τὸ δεύτερο φόβο τὸν ἔχει, ὅπως εἴπαμε, ἡ ἀγάπη ἐνωμένο πάντοτε μαζί της. Στὸν πρῶτο φόβο ταιριάζει ὁ λόγος: «Μὲ τὸ φόβο τοῦ Κυρίου ἀπομακρύνεται καθέννας ἀπὸ τὸ κακό»²⁹, καὶ ὁ λόγος: «Ἀρχὴ τῆς σοφίας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Κυρίου»³⁰. Στὸ δεύτερο φόβο ταιριάζει ὁ λόγος: «Δὲ θὰ δοκιμάσουν στέρηση ὅσοι φοβοῦνται τὸν Κύριο»³¹.

83. «Νεκρῶστε λοιπὸν τὰ μέλη σας ποὺ σέρνονται στὴ γῆ· τὴν πορνεία, τὴν ἀκαθαρσία, τὸ πάθος, τὴν κακὴ ἐπιθυμία καὶ τὴν πλεονεξία κτλ.»³². Μὲ τὴ γῆ ἐννοεῖ τὸ σαρκικὸ φρόνημα. Πορνεία ὀνόμασε τὴν ἔμπρακτη ἁμαρτία. Ἀκαθαρσία εἶπε τὴ συγκατάθεση στὴν ἁμαρτία. Πάθος, τὸν ἐμπαθὲ λογισμὸ. Ἐπιθυμία κακὴ ὀνόμασε τὴν ἀπλή παραδοχὴ τοῦ λογισμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας. Πλεονεξία εἶπε τὸ ὕλικὸ ποὺ γεννᾷ καὶ αὐξάνει τὸ πάθος. "Όλα λοιπὸν αὐτά, σὰν μέλη τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος, διέταξε ὁ Ἀπόστολος νὰ νεκρώσουμε.

84. Ἡ μνήμη, στὴν ἀρχή, φέρνει στὸ νοῦ τὸ λογισμὸ χωρὶς ἐμπάθεια· καὶ ὅταν αὐτὸς μένει στὸ νοῦ γιὰ καιρὸ, κινεῖται τὸ πάθος. "Αν αὐτὸ δὲν ἐξαλειφθεῖ, λυγίζει τὸ νοῦ στὴ συγκατάθεση. Μετὰ τὴν συγκατάθεση ἀρχίζει ἡ ἔμπρακτη ἁμαρτία. ● πάνσοφος λοιπὸν Ἀπόστολος, γράφοντας πρὸς τοὺς Χριστιανούς ποὺ ἦταν πρωτύτερα εἰδωλολάτρες, διατάζει πρῶτα νὰ ἀφανίζον τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἁμαρτίας· κι ἔπειτα, μὲ ἀντίστροφη σειρά, νὰ καταλήγουν στὴν αἰτία τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ἡ αἰτία εἶναι, ὅπως εἴπαμε, ἡ πλεονεξία, ποὺ γεννᾷ καὶ αὐξάνει τὸ πάθος. Νομίζω ὅτι ἐδῶ σημαίνει τὴ

27. Ματθ. 11, 29.

28. Ἀΐτω. 1, 18.

29. Παροιμ. 15, 27.

30. Ψαλμ. 110, 10.

31. Ψαλμ. 33, 10.

32. Κολ. 3, 5.

γαστριμαργία, ἡ ὁποία εἶναι μητέρα καὶ τροφὸς τῆς πορνείας. Γιατὶ ἡ πλεονεξία εἶναι κακὴ ὅχι μόνο γιὰ τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν τροφή· ὅπως καὶ ἡ ἐγκράτεια δὲν ἐννοεῖται μόνο γιὰ τὰ φαγητά, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ χρήματα.

85. Ὅπως ἓνα σπουργίτι δεμένο ἀπὸ τὸ πόδι, ὅταν πάει νὰ πετάξει, πέφτει στὸ χῶμα, ἐπειδὴ τὸ τραβάει τὸ σχοινί, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς πού δὲν ἀποκτήσῃ ἀκόμη τὴν ἀπάθεια καὶ πετᾷ πρὸς τὴ γνώση τῶν ἐπουρανίων, τραβιέται ἀπὸ τὰ πάθη στὴ γῆ.

86. Ὅταν ὁ νοῦς ἐλευθερωθῇ τελείως ἀπὸ τὰ πάθη, τότε πορεύεται πρὸς τὴ θεωρία τῶν ὄντων χωρὶς νὰ γυρίζει πίσω, βαδίζοντας πλέον πρὸς τὴ γνώση τῆς Ἀγίας Τριάδας.

87. Ὅταν εἶναι καθαρὸς ὁ νοῦς, δεχόμενος τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων προχωρεῖ μέσω αὐτῶν στὴν πνευματικὴ θεωρία· ὅταν ὅμως ἀπὸ ραθυμία γίνῃ ἀκάθαρτος, τότε τὰ μὲν νοήματα τῶν ἄλλων πραγμάτων τὰ φαντάζεται ἀπλῶς (χωρὶς νὰ ὁδηγεῖται σὲ θεωρία), τὰ δὲ ἀνθρώπινα νοήματα πού δέχεται, τὰ μετατρέπει σὲ αἰσχροὺς ἢ πονηροὺς λογισμοὺς.

88. Ὅταν πάντοτε, κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς, δὲν ἐνοχλεῖ τὸ νοῦ σου κανένα νόημα τοῦ κόσμου, τότε νὰ ξέρεις ὅτι δὲν εἶσαι ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἀπάθειας.

89. Ὅταν ἡ ψυχὴ ἀρχίζει νὰ αἰσθάνεται τὴν ἴδια τὴν ὑγεία της, τότε καὶ τὶς φαντασίες τοῦ ὕπνου τὶς βλέπει χωρὶς ἐμπάθεια καὶ ταραχὴ.

90. Ὅπως τὸ μάτι τὸ ἐλκύει ἡ ὁμορφιὰ τῶν ὁρατῶν, ἔτσι καὶ τὸν καθαρὸ νοῦ ἡ γνώση τῶν ἀοράτων. Ἀόρατα ἐννοῶ τὰ ἀσώματα.

91. Μεγάλον πρᾶγμα εἶναι νὰ μὴν κινεῖται κανεὶς σὲ κάποιο πάθος ἀπὸ τὰ πρᾶγματα· πολὺ μεγαλύτερο ὅμως εἶναι νὰ μένει ἀπαθὴς ἀπέναντι στὶς φαντασίες τῶν πραγμάτων. Γιατὶ ὁ πόλεμος τῶν δαιμόνων ἐναντίον μας μὲ τοὺς λογισμοὺς, εἶναι πολὺ πιὸ φοβερὸς ἀπὸ τὸν πόλεμο μέσω τῶν πραγμάτων.

92. Ἐκεῖνος πού κατόρθωσε τὶς ἀρετὲς καὶ πλούτισε μὲ θεία γνώση, ἐπειδὴ βλέπει τὰ πρᾶγματα στὴ φυσικὴ τους κατάστασι, πράττει τὰ πάντα καὶ μιᾷ γι' αὐτὰ κατὰ τὶς ὑπαγορεύσεις τοῦ ὀρθοῦ λόγου, χωρὶς νὰ σφάλει καθόλου. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ὀρθὴ ἢ μὴ ὀρθὴ χρησιμοποίησι τῶν πραγμάτων εἶναι πού γινόμαστε ἢ ἐνάρετοι ἢ κακοί.

93. Σημάδι τέλειος ἀπάθειας εἶναι νὰ ἀναδύονται πάντοτε στὴν καρδιὰ χωρὶς πάθος τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων, τόσο ὅταν εἴμαστε ξυπνητοί, ὅσο καὶ στὸν ὕπνο μας.

94. Ὁ νοῦς ἀποβάλλει μὲ τὴν ἐκτέλεσι τῶν ἐντολῶν, τὰ πάθη· μὲ τὴν πνευματικὴ θεωρία τῶν ὁρατῶν, τὰ ἐμπαθὴ νοήματα τῶν πραγμάτων· μὲ τὴ γνώση τῶν ἀοράτων, τὴ θεωρία τῶν ὁρατῶν· τέλος καὶ αὐτὴν τὴν ἀποβάλλει, μὲ τὴ γνώση τῆς Ἀγίας Τριάδας.

95. Ὅταν ὁ ἥλιος ἀνατέλλει καὶ φωτίζει τὸν κόσμον, φανερῶνει καὶ τὸν ἑαυτοῦ καὶ τὰ πρᾶγματα πού φωτίζονται ἀπὸ αὐτόν. Ἔτσι καὶ ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὅταν ἀνατέλλει στὸν καθαρὸ νοῦ, φανερῶνει καὶ τὸν ἑαυτοῦ Του, καὶ τοὺς λόγους* ὅσων ἔχουν γίνῃ ἀπὸ Αὐτόν καὶ ὅσων μέλλουν νὰ γίνουν.

96. Δὲν γνωρίζομε τὸ Θεὸ ἀπὸ τὴν οὐσίαν Του, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ θαυμαστά ἔργα Του καὶ τὴν πρόνοιάν Του γιὰ τὰ ὄντα. Ἀπ' αὐτά, σὰν μέσα ἀπὸ καθρέφτη, βλέπομε τὴν ἀπειρὴ ἀγαθότητα καὶ σοφία καὶ δυνάμη Του.

97. Ὁ καθαρὸς νοῦς κινεῖται ἡ μέσα στὰ χωρὶς πάθος νοήματα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἢ στὴ φυσικὴ θεωρία τῶν ὁρατῶν ἢ τῶν ἀοράτων, ἢ μέσα στὸ φῶς τῆς Ἀγίας Τριάδας.

98. Ὅταν ὁ νοῦς φτάσῃ στὴ θεωρία τῶν ὁρατῶν, ἐρευνᾷ ἢ τοὺς φυσικοὺς λόγους τοὺς ἢ τοὺς λόγους πού αὐτοὶ ὑποδηλώνουν, ἢ ζητεῖ τὴν ἴδια τὴν αἰτία τοὺς.

99. Ὅταν πάλι κινεῖται στὴ θεωρία τῶν ἀοράτων, ζητεῖ καὶ τοὺς φυσικοὺς τοὺς λόγους καὶ τὴν αἰτία τῆς ὑπάρξεώς τοὺς καὶ τὰ ἐπακόλουθά της, καὶ ποιά εἶναι ἡ σχετικὴ μὲ αὐτὰ πρόνοια καὶ κρίσις.

100. Ὅταν ὁ νοῦς φτάσῃ στὸ Θεό, ζητεῖ πρῶτα νὰ μάθῃ τοὺς λόγους περὶ τῆς οὐσίας Του, καθὼς φλέγεται ἀπὸ τὸν πόθο. Δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸν πόθο τοῦ αὐτοῦ (γιατὶ κάτι τέτοιο εἶναι τελείως ἀδύνατον σὲ ὅλα γενικῶς τὰ λογικὰ δημιουργήματα)· ἔτσι παρηγορεῖται ἀπὸ τὴ γνώση τῶν σχετικῶν μὲ τὶς ιδιότητες τοῦ Θεοῦ. Δηλαδή τῆς αἰωνιότητος, τῆς ἀπειρίας, τῆς ἀπεριοριστίας, τῆς ἀγαθότητος, τῆς σοφίας, τῆς δυνάμεως νὰ δημιουργεῖ, νὰ προνοεῖ καὶ νὰ κρίνῃ τὰ ὄντα. Τὸ μόνο πού μπορούμε νὰ καταλάβομε γι' Αὐτόν, εἶναι ἡ ἀπειρία Του καὶ τὸ ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνῃ γνωστός, ὅπως ἔχουν πεῖ οἱ θεολόγοι Γρηγόριος καὶ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης.

* Γιὰ τὴν ἐννοια τῶν «λόγων τῶν ὄντων» βλ. στὰ εἰσαγωγικὰ σχόλια, σελ. 46.

Δεύτερη εκατοντάδα τῶν κεφαλαίων περί αγάπης

Οποιος αγαπά ἀληθινὰ τὸ Θεό, αὐτὸς ὅπωςδήποτε προσεύχεται χωρὶς νὰ διασπᾶται. Καὶ ὅποιος προσεύχεται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, αὐτὸς αγαπᾷ ἀληθινὰ τὸ Θεό. Δὲν προσεύχεται ἀπερίσπαστα ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὸ νοῦ του προσηλωμένο σὲ κάτι ἀπὸ τὰ ἐπίγεια.

2. Ὁ νοὺς ποὺ χρονοτριβεῖ σὲ κάποιο αἰσθητὸ πράγμα, ὅπωςδήποτε ἔχει πάθος πρὸς αὐτό· πάθος ἐπιθυμίας, λύπης, ὀργῆς ἢ μνησικαχίας. Καὶ ἂν δὲν καταφρονῇ ἐκεῖνο τὸ πράγμα, δὲν μπορεῖ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο πάθος.

3. Ὅταν τὰ πάθη κυριαρχοῦν στὸ νοῦ, τὸν δένουν μὲ τὰ ὕλικά πράγματα, καὶ ἀφοῦ τὸν χωρίζουν ἀπὸ τὸ Θεό, τὸν κάνουν νὰ ἀσχολεῖται μὲ αὐτά. Ὅταν ὅμως ἐπικρατήσῃ ἡ αγάπη τοῦ Θεοῦ, τὸν λύνει ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ τὸν πείθει νὰ περιφρονεῖ ὄχι μόνον τὰ αἰσθητὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν πρόσκαιρὴ ζωὴ.

4. Ἀποτέλεσμα τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν εἶναι νὰ γίνονται ἀπαθὴ τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς θεωρίας, νὰ γίνεται ὁ νοὺς ἄυλος καὶ ἀσχημάτιστος. Ἀπ' αὐτὸ προέρχεται τὸ νὰ προσεύχεται κανεὶς ἀπερίσπαστα.

5. Δὲν φτάνει ἡ πρακτικὴ ἐξάσκηση τῶν ἀρετῶν γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ τελείως ὁ νοὺς ἀπὸ τὰ πάθη, ὥστε νὰ μπορέσῃ νὰ προσεύχεται ἀπερίσπαστα, ἂν δὲν ἀκολουθοῦν καὶ διάφορες πνευματικὲς θεωρίες. Γιατὶ ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ ἐλευθερώνει τὸ νοῦ μόνον ἀπὸ τὴν ἀκράτεια καὶ τὸ μῖσος, ἐνῶ οἱ πνευματικὲς θεωρίες τὸν ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὴν λήθη καὶ τὴν ἄγνοια. Καὶ ἔτσι θὰ μπορέσῃ νὰ προσευχηθεῖ ὅπως πρέπει.

6. Δύο ἀκρότατες καταστάσεις ὑπάρχουν τῆς καθαρῆς προσευχῆς, ἀπὸ τίς ὁποῖες ἡ μία συμβαίνει στοὺς πρακτικοὺς καὶ ἡ ἄλλη στοὺς θεωρητικούς. Καὶ ἡ πρώτη ἔρχεται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγαθὴ ἐλπίδα, ἡ ἄλλη ἀπὸ τὸ θεῖο ἔρωτα καὶ τὴν τελειότατη κάθαρση. Γνώρισμα τῆς πρώτης καταστάσεως εἶναι νὰ μαζεῦει κανεὶς τὸ νοῦ του ἀπὸ ὅλα τὰ νοήματα τοῦ κόσμου καί, σὰν νὰ βρίσκεται κοντά του ὁ Θεὸς ὁ ἴδιος, ὅπως καὶ πράγματι εἶναι παρών, νὰ προσεύχεται ἀπερίσπαστα καὶ ἀνενόχλητα. Γνώρισμα τῆς ἄλλης κατάστασεως εἶναι, μέσα σ' αὐτὴ τὴν ὁρμὴ τῆς προσευχῆς νὰ ἀρπαγῇ ὁ νοὺς ἀπὸ τὸ θεῖο καὶ ἀπειρο φῶς, καὶ μήτε τὸν ἑαυτό του, μήτε κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ ὄντα νὰ ἀντιλαμβάνεται, παρὰ μόνον Αὐτὸν ποὺ ἐνεργεῖ μέσα του μὲ τὴν αγάπη τὴν ἑλλαμψὴ αὐτῇ. Καὶ τότε εἶναι ποὺ ὁ νοὺς, καθὼς κινεῖται γύρω ἀπὸ τοὺς λόγους περὶ Θεοῦ, δέχεται τίς φανερώσεις γι' Αὐτὸν καθαρὲς καὶ εὐδιάκριτες.

7. Ἐκεῖνο ποὺ αγαπᾷ κανεὶς, σ' αὐτὸ καὶ εἶναι προσηλωμένος καὶ κα-

ταφρονεῖ ὅλα ὅσα τὸν ἐμποδίζουν ἀπὸ αὐτό, γιὰ νὰ μὴ τὸ στερηθεῖ. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ αγαπᾷ τὸ Θεό, καλλιεργεῖ τὴν καθαρὴ προσευχή, καὶ κάθε πάθος ποὺ τὸν ἐμποδίζει ἀπὸ τὴν αγάπη του αὐτῇ, τὸ ἀποδιώχνει ἀπὸ μέσα του.

8. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπέβαλε τὴν μητέρα τῶν παθῶν, τὴ φιλαυτία, εὐκόλα ἀπαλλάσσεται, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη, τὴν ὀργή, τὴ λύπη, τὴν μνησικαχία κτλ. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ εἶναι ὑποχείριος στὸ πρῶτο, ἀκόμα καὶ ἂν δὲ θέλει, πληγώνεται καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη. Φιλαυτία εἶναι ἡ ἄλογη αγάπη πρὸς τὸ σῶμά μας.

9. Γιὰ τίς ἐξῆς πέντε αἰτίες οἱ ἄνθρωποι αγαποῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο μὲ τρόπο εἴτε ἀξιέπαινο, εἴτε ἀξιοκατηγόρητο. Δηλαδή ἢ γιὰ τὸ Θεό, ὅπως ὁ ἐνάρετος τοὺς αγαπᾷ ὅλους, καὶ ὅπως αγαπᾷ τὸν ἐνάρετο κάποιος ποὺ δὲν εἶναι ἀκόμα ἐνάρετος· ἢ γιὰ φυσικοὺς λόγους, ὅπως οἱ γονεῖς αγαποῦν τὰ παιδιὰ τους καὶ ἀντιστρόφως· ἢ ἀπὸ κενοδοξία, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ δοξάζεται αγαπᾷ ἐκεῖνον ποὺ τὸν δοξάζει· ἢ ἀπὸ φιλαργυρία, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ αγαπᾷ τὸν πλούσιο, ἐπειδὴ ἔλαβε κάτι ἀπ' αὐτόν· ἢ ἀπὸ φιληδονία, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἱκανοποιεῖ ἀπὸ ἄλλον τὴν κοιλιά του ἢ τὴ σαρκικὴ του ἐπιθυμία. Ἡ πρώτη αἰτία εἶναι ἀξιέπαινη· ἡ δεύτερη, οὔτε ἀξιέπαινη οὔτε ἀξιοκατηγόρητη· οἱ ὑπόλοιπες εἶναι ἐμπαθεῖς.

10. Ἄν μερικοὺς τοὺς μισεῖς, καὶ μερικοὺς οὔτε τοὺς αγαπᾷς οὔτε τοὺς μισεῖς, καὶ ἄλλους τοὺς αγαπᾷς μέτρια ἐνῶ ἄλλους πάρα πολύ, ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀνισότητά μάθε ὅτι εἶσαι μακριὰ ἀπὸ τὴν τέλεια αγάπη, ἡ ὁποία διδάσκει νὰ αγαπήσῃς κάθε ἄνθρωπο ἐξίσου.

11. Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ πράξε τὸ ἀγαθόν³³. δηλαδή πολέμησε τοὺς ἐχθρούς, γιὰ νὰ περιορίσῃς τὰ πάθη, καὶ ἔπειτα πρόσεχε νὰ μὴ μεγαλώσουν. Καὶ πάλι πολέμησε γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τίς ἀρετές, καὶ ἔπειτα πρόσεχε νὰ τίς φυλάξεις. Αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει καὶ ἡ φράση: «Νὰ ἐργάζεσαι καὶ νὰ φυλάγεις»³⁴.

12. Οἱ δαίμονες, ποὺ μᾶς πειράζουν κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, ἢ θερμαίνουν τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ἢ ταράζουν τὸ θυμικόν, ἢ θολώνουν τὸ λογιστικόν, ἢ προκαλοῦν πόνους στὸ σῶμα, ἢ ἀρπάζουν τὰ πράγματά μας.

13. Οἱ δαίμονες, ἢ μᾶς πειράζουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἢ ἐξεγείρουν ἐναντίον μας ἐκείνους ποὺ δὲν φοβοῦνται τὸν Κύριο. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μᾶς πειράζουν, ὅταν χωριστοῦμε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως τὸν Κύριο στὴν ἔρημο³⁵. Καὶ μέσω ἀνθρώπων, ὅταν ζοῦμε μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως τὸν Κύριο μέσω τῶν Φαρισαίων. Ἐμεῖς ὅμως, ἀτενίζοντας τὸ πρότυπό μας, τὸν Κύριο, θὰ τοὺς ἀποκρούσουμε καὶ στίς δύο περιπτώσεις.

14. Ὅταν ὁ νοὺς ἀρχίζει νὰ προοδεύῃ στὴν αγάπη τοῦ Θεοῦ, τότε ἀρχίζει νὰ τὸν πειράξῃ ὁ δαίμονας τῆς βλασφημίας, καὶ τοῦ ὑποβάλλει τέτοι-

33. Ψαλμ. 33, 15.

34. Γεν. 2, 15.

35. Ματθ. 4, 3-10.

ους λογισμούς, τοὺς ὁποίους κανέναν ἄνθρωπος δὲ μπορεῖ νὰ ἐφεύρει, παρὰ μόνο ὁ τεχνίτης τῆς δουλειᾶς αὐτῆς, ὁ διάβολος. Κι αὐτὸ τὸ κάνει ἀπὸ φθόνο ἐναντίον ἐκείνου ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, γιὰ νὰ τὸν φέρει σὲ ἀπελπισία γιὰ τοὺς λογισμούς του αὐτοῦ, ὥστε νὰ μὴν τολμήσει νὰ ξαναὑψωθεῖ πρὸς Αὐτὸν μετὰ τῆς συνηθισμένη του προσευχῆ. Τίποτε ὅμως ἀπ' αὐτὸ δὲν ὠφελεῖται ὁ κακοῦργος, ἀλλὰ μᾶλλον μᾶς κάνει πιὸ στερεούς. Γιατὶ ὅταν μᾶς πολεμᾷ καὶ τὸν ἀντιπολεμοῦμε, γινόμεστε πιὸ ἔμπειροι καὶ πιὸ γνήσιοι στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἡ ρομφαία του ἃς μπεῖ στὴν καρδιά του καὶ ἃς συντριβοῦν τὰ τόξα του³⁶.

15. Ὁ νοῦς ὅταν ἀσχολεῖται μετὰ τὰ ὁρατά, τὰ νοεῖ ὅπως εἶναι στὴ φύση τους διὰ μέσου τῆς αἰσθήσεως. Καὶ βέβαια, οὔτε ὁ νοῦς εἶναι κακὸ, οὔτε ἡ κατὰ φύση νόηση, οὔτε τὰ πράγματα, οὔτε ἡ αἴσθησις. Ἐπειδὴ αὐτὰ εἶναι ἔργα τοῦ Θεοῦ. Ποιὸ εἶναι λοιπὸν τὸ κακὸ; Εἶναι φανερὸ ὅτι εἶναι τὸ πάθος ποὺ εἰσέρχεται στὴν κατὰ φύση νόηση, καὶ τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ μὴν ὑπάρχει στὰ διάφορα νοήματα, ἂν ὁ νοῦς εἶναι ἄγρυπνος.

16. Πάθος εἶναι μία κίνηση τῆς ψυχῆς ἔξω ἀπὸ τὴ φυσικὴ τῆς κατὰστασις ἢ πρὸς μιὰ ἀγάπη παράλογη, ἢ πρὸς ἓνα μῖσος ἄκριτο γιὰ κάποιον ἢ γιὰ κάτι ἀπὸ τὰ αἰσθητά. Παράλογη εἶναι ἡ ἀγάπη λ.χ. γιὰ φαγητὰ ἢ γιὰ γυναῖκα ἢ γιὰ χρήματα ἢ γιὰ δόξα περαστική ἢ γιὰ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ αἰσθητά πράγματα, ἢ πρὸς κάποιον ποὺ ἐξασφαλίζει τὰ παραπάνω. Μῖσος ἄκριτο εἶναι λ.χ. εἶτε γιὰ κάτι ἀπ' ὅσα προείπαμε, εἶτε ἐναντίον κάποιου ἐξαιτίας αὐτῶν.

17. Κακία πάλι εἶναι ἡ ἐσφαλμένη κρίσις τῶν νοημάτων, τὴν ὁποία ἀκολουθεῖ ἡ κακὴ χρῆσις τῶν πραγμάτων. Π.χ. στὴν περίπτωση τῆς γυναικας, ἡ ὀρθὴ κρίσις γιὰ τὴ σαρκική ἐπαφή, εἶναι ἡ γέννησις παιδιῶν. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀπέβλεπε στὴν ἡδονή, ἔσφαλε στὴν κρίσις του, γιατί θεώρησε τὸ μὴ καλὸ ὡς καλὸ. Αὐτὸς λοιπὸν κάνει κακὴ χρῆσις τῆς γυναικας, ὅταν ἔρχεται σ' ἐπαφή μαζί της. Παρόμοια συμβαίνει καὶ μετὰ τὰ ἄλλα πράγματα καὶ νοήματα.

18. Ὅταν οἱ δαίμονες βγάλουν τὸ νοῦ σου ἀπὸ τὴ σωφροσύνη καὶ τὸν περικυκλώσουν μετὰ τοὺς λογισμούς τῆς πορνείας, τότε λέγε μετὰ δάκρυα στὸν Κύριο: «Ἀφοῦ με ἔβγαλαν ἔξω, με περικύκλωσαν»³⁷. Ἐσὺ ποὺ εἶσαι ἡ ἀγαλλίασή μου, γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ με κύκλωσαν»³⁸. Καὶ θὰ σωθεῖς.

19. Ὁ δαίμονας τῆς πορνείας εἶναι δυνατὸς καὶ ἐπιτίθεται μετὰ σφοδρότητα σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγωνίζονται ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ πάθους, καὶ μάλιστα σ' ὅσους δὲν προσέχουν στὸ θέμα τῆς τροφῆς καὶ συναναστρέφονται μετὰ γυναικες. Γιατὶ ἐξαπατώντας μετὰ τρόπο τὸ νοῦ μετὰ τὴν ἀπαλότητα τῆς ἡδονῆς, ἐμφανίζεται κατόπιν στὴν ὥρα τῆς ἡσυχίας καὶ μετὰ τὴ μνήμη φλογίζει τὸ σῶμα καὶ παρουσιάζει στὸ νοῦ διάφορες μορφές. Ἔτσι τὸν παρακινεῖ νὰ δώσει

36. Ψαλμ. 36, 15.

37. Ψαλμ. 16, 11.

38. Ψαλμ. 31, 7.

τὴ συγκατάθεσή του στὴν ἁμαρτία. Ἄν δὲ θέλεις νὰ χρονίζουν αὐτὲς οἱ μορφές μέσα σου, χρησιμοποίησε τὴ νηστεία, τοὺς κόπους, τὴν ἀγρυπνία καὶ τὴν καλὴ ἡσυχία μετὰ ἀκατάπαυστη καὶ ἐνθερμη προσευχῇ.

20. Οἱ δαίμονες ποὺ ζητοῦν ἀδιάκοπα τὴν ψυχὴ μας, τὴν ζητοῦν μετὰ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς, γιὰ νὰ τὴν ρίξουν στὴν κατὰ διάνοια ἁμαρτία ἢ στὴν ἐμπρακτική. Ὅταν βροῦν λοιπὸν τὸ νοῦ νὰ μὴν τοὺς δέχεται, τότε θὰ ντραποῦν καὶ θὰ καταισχυνοῦν. Ὅταν τὸν δοῦν ν' ἀσχολεῖται μετὰ τὴν πνευματικὴ θεωρία, τότε θὰ ὑποχωρήσουν καὶ θὰ καταντροπιαστοῦν ταχύτατα.

21. Ἐκεῖνος ποὺ ἐτοιμάζει τὸ νοῦ του πρὸς τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνες καὶ διώχνει ἀπὸ αὐτὸν τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς, εἶναι ἀντίστοιχος μετὰ διάκονο. Ἐκεῖνος ποὺ φωτίζει τὸ νοῦ του μετὰ τὴ γνώσις τῶν ὄντων καὶ ἐξαφανίζει ἀπὸ αὐτὸν τὴν ψευδώνυμη γνώσις, εἶναι ἀντίστοιχος μετὰ πρεσβύτερο. Κι ἐκεῖνος ποὺ τελειοποιεῖ τὸ νοῦ του, χρίοντάς τον μετὰ τὸ ἅγιο μύρο τῆς γνώσεως καὶ προσκυνήσεως τῆς Ἀγίας Τριάδας, εἶναι ἀντίστοιχος μετὰ ἐπίσκοπο.

22. Οἱ δαίμονες ἐξασθενοῦν, ὅταν μετὰ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν περιορίζονται τὰ πάθη μας. Χάνονται ὅμως, ὅταν τὰ πάθη μας ἐξαφανίζονται τελείως μετὰ τὴν ἀπάθεια, ἀφοῦ τότε δὲ βρίσκουν αὐτὰ ποὺ τοὺς ἔφερναν μέσα στὴν ψυχὴ καὶ τὴν πολεμοῦσαν. Αὐτὸ ἴσως ἐννοεῖ καὶ ἡ φράσις: «Θὰ ἐξασθενήσουν καὶ θὰ χαθοῦν ἀπὸ μπροστά σου»³⁹.

23. Ἄλλοι ἄνθρωποι ἀπέχουν ἀπὸ τὰ πάθη ἐξαιτίας ἀνθρώπινου φόβου. Ἄλλοι ἀπὸ κενοδοξία. Ἄλλοι γιὰ λόγους ἐγκράτειας. Ἄλλοι ὅμως, ἐλευθερώνονται ἀπὸ τὰ πάθη κατὰ θεϊκὴ ἀπόφασις.

24. Ὅλοι οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου, περιέχουν τοῦτα τὰ τέσσερα στοιχεῖα: τὶς ἐντολές, τὰ δόγματα, τὶς ἀπειλές, τὶς ὑποσχέσεις. Καὶ γι' αὐτὰ ὑποφέρομε κάθε σκληραγωγία, δηλαδὴ νηστείες, ἀγρυπνίες, χαμαικοιτίες, κόπους καὶ μόχθους σὲ διακονίες, ὕβρεις, ἀτιμίες, βασανισμούς, θανάτους καὶ τὰ ὅμοια. «Γιὰ τοὺς λόγους Σου —λέει ὁ Δαβίδ— ἐγὼ περπάτησα σκληροὺς δρόμους»⁴⁰.

25. Ἀνταμοιβὴ τῆς ἐγκράτειας εἶναι ἡ ἀπάθεια. Ἀνταμοιβὴ τῆς πίστεως εἶναι ἡ γνώσις. Ἡ ἀπάθεια γεννᾷ τὴ διάκρισις, ἐνῶ ἡ γνώσις τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό.

26. Ὅταν ὁ νοῦς κατορθώνει τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ, προκόβει στὴ φρόνησι· ὅταν κατορθώνει τὴ θεωρητικὴ, προκόβει στὴ γνώσις. Ἰδίωμα τῆς πρώτης εἶναι νὰ ὀδηγεῖ τὸν ἀγωνιστὴ σὲ διάκρισις ἀρετῆς καὶ κακίας, ἐνῶ τῆς θεωρητικῆς νὰ ὀδηγεῖ αὐτὸν ποὺ μετέχει σ' αὐτὴν στοὺς λόγους γιὰ τὰ ἀσώματα καὶ τὰ σωματικὰ ὄντα. Καὶ τότε γίνεται ἄξιος γιὰ τὴ θεολογικὴ χάρις, ὅταν, περνώντας μετὰ τὰ φτερὰ τῆς ἀγάπης ἀπ' ὅλα ὅσα ἔχουν λεχθεῖ, ἔρθει σὲ θεωρία καὶ ἐξετάσει —ὅσο εἶναι δυνατό στὸν ἀνθρώπινο νοῦ— τὸ λόγο περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Θεοῦ, μετὰ τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος.

39. Ψαλμ. 9, 4.

40. Ψαλμ. 16, 4.

27. Ὃταν πρόκειται νὰ θεολογήσεις, μὴν ἀναζητήσεις τοὺς λόγους ποὺ ἀφοροῦν στὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, γιατί δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς βρεῖ νοὺς ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ νοὺς κάποιου ἀπὸ τὰ ὄντα ποὺ εἶναι μετὰ τὸ Θεό. Ἀλλὰ νὰ ἐξετάξεις, ὅσο εἶναι δυνατό, τοὺς λόγους γιὰ τὶς ιδιότητες τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ γιὰ τὴν αἰωνιότητά Του, τὴν ἀπειρία καὶ ἀπεριοριστία, τὴν ἀγαθότητα, τὴ σοφία καὶ τὴ δύναμή Του νὰ δημιουργεῖ, νὰ προνοεῖ καὶ νὰ κρίνει τὰ ὄντα. Μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, μέγας θεολόγος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀνακαλύπτει —ἐ-
στω καὶ λίγο— τοὺς λόγους αὐτοῦς.

28. Δυνατὸς ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔνωσε τὴ γνώση μὲ τὴν πρά-
ξη. Γιατὶ μὲ τὴν πράξη μαθαίνει τὴν ἐπιθυμία καὶ ἡμερώνει τὸ θυμὸ, ἐνῶ μὲ
τὴ γνώση δίνει φτερὰ στὸ νοῦ καὶ ὑψώνεται πρὸς τὸ Θεό.

29. Ὃταν ὁ Κύριος λέει: «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα»⁴¹, ἐννοεῖ
τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας. Κι ὅταν πάλι λέει: «Ἐγὼ εἶμαι στὸν Πατέρα κι
ὁ Πατέρας σ' ἐμένα»⁴², φανερώνει ὅτι οἱ ὑποστάσεις εἶναι ἀχώριστες. Οἱ
τριθεῖτες λοιπόν, ποὺ χωρίζουν τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸν Πατέρα, πέφτουν σὲ διπλὸ
γκρεμὸ. Ὃταν λένε ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι αἰώνιος ὅπως καὶ ὁ Πατέρας, τὸν χω-
ρίζουν ὁμῶς ἀπὸ Αὐτόν, ἀναγκάζονται νὰ ποῦν ὅτι δὲν γεννήθηκε ἀπὸ τὸν
Πατέρα καὶ νὰ πέσουν στὴν παραδοχὴ τριῶν Θεῶν καὶ τριῶν ἀρχῶν. Ὃταν
λένε ὅτι ὁ Υἱὸς γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ τὸν χωρίζουν ἀπὸ Αὐτόν,
ἀναγκάζονται νὰ ποῦν ὅτι δὲν εἶναι αἰώνιος ὅπως ὁ Πατέρας καὶ νὰ θέσουν
στὴν ἐξουσία τοῦ χρόνου τὸν Κύριο τῶν χρόνων. Γιατί, καθὼς λέει ὁ μέγας
Γρηγόριος, πρέπει καὶ σὲ ἓνα Θεὸ νὰ πιστεύουμε, καὶ τὶς τρεῖς Ὑποστάσεις
νὰ ὁμολογοῦμε, καὶ τὴν κάθε μία μὲ τὴν ιδιότητά της. Γιατί, ναὶ μὲν ἡ θεό-
τητα διαιρεῖται, ἀλλὰ ἀδιαιρέτως· καὶ ἐνώνεται, ἀλλὰ διαιρετῶς, ὅπως λέει
ὁ ἴδιος Γρηγόριος. Καὶ γιὰ τοῦτο, εἶναι ὑπέρλογη καὶ ἡ διαίρεση καὶ ἡ ἔνω-
ση. Γιατί, τί παράδοξο θὰ ἦταν, ἂν ὅπως ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸν ἄνθρωπο, ἔτσι
ἐνώνονταν καὶ χωρίζονταν ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα καὶ τίποτε περισσότερο;

30. Ὁ τέλειος στὴν ἀγάπη, ποὺ ἔφτασε στὴν ἀκρότητα τῆς ἀπάθειας,
δὲν γνωρίζει διαφορὰ δικοῦ του καὶ ξένου, ἢ δικῆς του καὶ ξένης, ἢ πιστοῦ
καὶ ἀπίστου, ἢ δούλου καὶ ἐλευθέρου, ἢ γενικὰ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ.
Ἄλλ' ἐπειδὴ ἔχει γίνεи ἀνώτερος ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν παθῶν καὶ ἀποβλέ-
πει στὴ μία ἀνθρώπινη φύση, ὅλους τοὺς θεωρεῖ ἴσους καὶ ἔχει τὴν ἴδια διά-
θεση ἀπέναντι ὅλων. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει γι' αὐτὸν Ἑλληνας καὶ Ἰουδαῖος,
οὔτε ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ, οὔτε δούλος καὶ ἐλεύθερος, ἀλλὰ ὅλα καὶ σὲ ὅλα
ὁ Χριστός⁴³.

31. Ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ βρίσκονται μέσα στὴν ψυχὴ παίρνουν οἱ δαίμο-
νες τὶς ἀφορμὲς καὶ ὑποκινοῦν μέσα μας τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς. Κατόπιν
πολεμοῦν μὲ αὐτοὺς τὸ νοῦ καὶ τὸν βιάζονται νὰ δώσει τὴ συγκατάθεσή του
στὴν ἀμαρτία. Ἀφοῦ νικηθεῖ, τὸν ὁδηγοῦν στὴν κατὰ διάνοια ἀμαρτία· καὶ

41. Ἰω. 10, 30.

42. Ἰω. 14, 11.

43. Κολ. 3, 11.

ὅταν αὐτὴ συντελεσθεῖ, τὸν φέρνουν αἰχμάλωτο στὴν πράξη. Κατόπιν, αὐτοὶ
ποὺ μὲ τοὺς λογισμοὺς ἐρήμωσαν τὴν ψυχὴ, ἀποχωροῦν μαζὶ μὲ αὐτοὺς,
καὶ μένει στὸ νοῦ μόνον τὸ εἶδωλο τῆς ἀμαρτίας, γιὰ τὸ ὁποῖο λέει ὁ Κύ-
ριος: «Ὃταν δεῖτε τὸ βδελυρὸ εἶδωλο τῆς ἐρημώσεως νὰ στέκεται σὲ τόπο
ἅγιο —ὅποιος διαβάξει, ἅς ἐννοεῖ...»⁴⁴. Ἄς ἐννοεῖ ὅτι τόπος ἅγιος καὶ ναὸς
τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ νοὺς τοῦ ἀνθρώπου, μέσα στὸν ὁποῖο οἱ δαίμονες, ἀφοῦ ἐ-
ρημώσουν μὲ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς τὴν ψυχὴ, τοποθετοῦν τὸ εἶδωλο τῆς
ἀμαρτίας. Ὅτι καὶ ἱστορικῶς ἔγιναν αὐτά, κανεῖς ἀπὸ ἐκεῖνους ποὺ διάβα-
σαν τὸν Ἰώσηπο, δὲν ἀμφιβάλλει. Πλὴν μερικοὶ λένε ὅτι αὐτά θὰ γίνουν καὶ
κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀντιχρίστου.

32. Τρία πράγματα εἶναι ποὺ μᾶς παρακινοῦν στὰ καλὰ: τὰ φυσικὰ
σπέρματα, οἱ ἅγιοι ἄγγελοι καὶ ἡ ἀγαθὴ προαίρεση. Φυσικὰ σπέρματα ἐν-
νοῶ τὸ ἐξῆς: ὅταν αὐτὸ ποὺ θέλομε νὰ μᾶς κάνουν οἱ ἄνθρωποι, τὸ κάνομε
κι ἐμεῖς σ' αὐτούς⁴⁵. ἢ ὅταν δοῦμε κανέναν σὲ στενοχώρια ἢ σὲ ἀνάγκη καὶ
ἐκ φύσεως τὸν ἐλεοῦμε. Οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μᾶς παρακινοῦν ὅταν, βαδίζοντας
γιὰ κάποιο καλὸ πράγμα, βροῦμε βοήθεια καλὴ καὶ προχωρήσουμε. Καὶ ἡ
ἀγαθὴ προαίρεση, ὅταν διακρίνομε τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ προτιμοῦμε τὸ
καλὸ.

33. Τρία πάλι εἶναι ἐκεῖνα ποὺ μᾶς παρακινοῦν στὰ κακὰ: τὰ πάθη, οἱ
δαίμονες καὶ ἡ κακὴ προαίρεση. Τὰ πάθη, ὅπως ὅταν ἐπιθυμοῦμε κάτι πα-
ράλογο· ὅπως π.χ. ἓνα φαγητὸ ὅχι στὸν ὀρισμένο του καιρὸ ἢ χωρὶς ἀνάγ-
κη, ἢ γυναῖκα ὅχι γιὰ σκοπὸ τεκνογονίας ἢ ὅχι τὴ νόμιμη σύζυγο. Κι ἀκό-
μα ὅταν θυμῶνομε ἢ λυπούμαστε ἄδικα· π.χ. ἐναντίον ἐκείνου ποὺ μᾶς προ-
ξένησε ἀτιμία ἢ ζημία. Οἱ δαίμονες, ὅπως ὅταν καιροφυλακτοῦν νὰ μᾶς
βροῦν σὲ ἀμέλεια καὶ τότε ξαφνικὰ μᾶς ἐπιτίθενται καὶ κινοῦν ἐναντίον μας
τὰ πιὸ πάνω πάθη καὶ τὰ ὅμοια. Καὶ ἡ κακὴ προαίρεση, ὅπως ὅταν, ἐνῶ
ἔερομε τὸ καλὸ, προτιμοῦμε τὸ κακὸ.

34. Ὁ μισθὸς τῶν κόπων τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ γνώση. Αὐ-
τὲς γίνονται πρόξενοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὅπως ἀντιθέτως τὰ πάθη
καὶ ἡ ἄγνοια προξενοῦν τὴν αἰώνια κόλαση. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ κοπιᾶζει
γιὰ ἀνθρώπινη δόξα καὶ ὅχι γιὰ τὸ ἀληθινὸ καλὸ, ἀκούει ἀπὸ τῆ Γραφῆς:
«Ζητᾶτε καὶ δὲν παίρνετε, ἐπειδὴ ζητᾶτε μὲ κακὸ σκοπὸ»⁴⁶.

35. Ὑπάρχουν πολλὰ φύσει καλὰ ποὺ κάνουν οἱ ἄνθρωποι, τὰ ὁποῖα
δὲν εἶναι καλὰ γιὰ κάποια αἰτία· π.χ. ἡ νηστεία, ἡ ἀγρυπνία, ἡ προσευχή, ἡ
ψαλμωδία, ἡ φιλοξενία, εἶναι φύσει καλὰ ἔργα, ἀλλ' ὅταν γίνονται ἀπὸ κε-
νοδοξία, δὲν εἶναι καλὰ.

36. Γιὰ ὅλα ὅσα κάνομε, ὁ Θεὸς ἐξετάζει τὸ σκοπὸ, ἂν τὰ κάνομε γι'
Αὐτόν ἢ ἀπὸ ἄλλης αἰτίας.

37. Ὃταν ἡ Γραφὴ μᾶς λέει: «Σὺ θ' ἀποδώσεις στὸν καθένα κατὰ τὰ

44. Ματθ. 24, 15.

45. Λουκ. 6, 31.

46. Ἰακ. 4, 3.

ἔργα του»⁴⁷, δὲν ἐννοεῖ ὅτι ὁ Θεὸς ἀνταμείβει τὰ ἔργα ποὺ γίνονται ἔξω ἀπὸ τὸν ὀρθὸ σκοπὸ, ἂν καὶ φαίνονται καλὰ, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνα ποὺ γίνονται σύμφωνα μὲ τὸν ὀρθὸ σκοπὸ. Γιατὶ ἡ κρίση τοῦ Θεοῦ δὲν ἀποβλέπει στὰ ἔργα, ἀλλὰ στὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο γίνονται τὰ ἔργα.

38. Ὁ δαίμονας τῆς ὑπερηφάνειας ἔχει διπλὴ πονηρίαν· ἡ πείθει τὸ μοναχὸ νὰ ἀποδίδει στὸν ἑαυτό του τὰ κατορθώματα καὶ ὅχι στὸ Θεό, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ χορηγὸς τῶν καλῶν καὶ βοηθὸς γιὰ τὴν κατόρθωσή τους, ἢ, ἂν δὲν πείθεται σ' αὐτό, τοῦ ὑποβάλλει τὴν ἰδέαν νὰ ἐξευτελίζει τοὺς πῖο ἀτελεῖς ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς μοναχοὺς. Ἄγνοεῖ ὅμως αὐτὸς ποὺ ὑποβάλλεται, ὅτι ὁ δαίμονας προσπαθεῖ νὰ τὸν πείσει νὰ ἀρνηθεῖ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ἄν δηλαδὴ τοὺς ἐξευτελίζει ἐκείνους, γιατίι δὲν μπόρεσαν νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἀρετὴ ὅπως αὐτός, τότε παραδέχεται ὅτι αὐτὸς μὲ τὴ δική του δύναμη τὴν κατόρθωσε, πράγμα ἀδύνατο, ἀφοῦ ὁ Κύριος εἶπε: «Χωρὶς ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»⁴⁸. Γιατὶ ὅταν ἡ δική μας ἀσθένεια κινηθεῖ πρὸς τὰ καλὰ, χωρὶς τὸν Χορηγὸ τῶν καλῶν, δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ὀλοκληρώσει.

39. Ἐκεῖνος ποὺ γνώρισε τὴν ἀσθένεια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, αὐτὸς δοκίμασε τὴ θεία δύναμη. Καὶ ἐπειδὴ ἄλλα ἔχει κατορθώσει καὶ ἄλλα ἐπιδιώκει νὰ κατορθώσει μὲ τὴ θεία δύναμη, δὲν ἐξευτελίζει ποτὲ κανένα ἀνθρώπο. Γιατὶ γνωρίζει ὅτι ὅπως βοήθησε ὁ Θεὸς τὸν ἴδιο καὶ τὸν ἐλευθέρωσε ἀπὸ πολλὰ καὶ φοβερὰ πάθη, ἔτσι εἶναι σὲ θέση νὰ βοηθήσει καὶ ὅλους, ὅταν θέλει, καὶ μάλιστα ἐκείνους ποὺ ἀγωνίζονται γι' Αὐτόν· ἂν καὶ γιὰ λόγους ποὺ μόνος Ἐκεῖνος γνωρίζει, δὲν τοὺς ἐλευθερώνει ὅλους μαζὶ ἀπὸ τὰ πάθη, ἀλλὰ ξεχωριστά, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος γιατρός, ἐλευθερώνει τὸν καθένα ποὺ προσπαθεῖ.

40. Ὅταν σταματοῦν νὰ ἐνεργοῦν τὰ πάθη, ἢ γιατίι κόπηκαν οἱ αἰτίες τους ἢ γιατίι οἱ δαίμονες ὑποχωροῦν ἀπὸ δόλο, τότε ἐμφανίζεται ἡ ὑπερηφάνεια.

41. Σχεδὸν κάθε ἀμαρτία γίνεται γιὰ χάρη ἡδονῆς, καὶ ἡ ἐξάλειψή της γίνεται μὲ τὴν κακοπάθεια καὶ τὴ λύπη ποὺ προξενοῦνται εἴτε θεληματικὰ μὲ τὴ μετάνοια, εἴτε μὲ τρόπο ποὺ οἰκονομεῖ ἡ θεία πρόνοια. Γιατὶ ἂν ἀνακρίναμε τὸν ἑαυτό μας, δὲν θὰ καταδικαζόμαστε ἀπὸ τὸ Θεό· καὶ ὅταν δοκιμαζόμαστε ἀπὸ τὸν Κύριο μὲ θλίψεις, μᾶς παιδαγωγεῖ γιὰ νὰ μὴν κατακριθοῦμε μαζὶ μὲ τὸν κόσμον⁴⁹.

42. Ὅταν σοῦ ἔρθει ἀναπάντεχος πειρασμός, μὴν κατηγορεῖς ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖο προήλθε, ἀλλὰ ἐξέταζε τὸ γιατίι σοῦ ἦρθε, καὶ θὰ βρεῖς διόρθωση. Ἐπειδὴ εἴτε ἀπὸ ἐκεῖνον, εἴτε ἀπὸ ἄλλον, σοῦ ἔπρεπε νὰ τὸ πιεῖς τὸ πικρὸ ποτήρι τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ.

43. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶσαι κακὸς τρόπος, μὴν ἀρνεῖσαι τὴν κακοπάθεια,

47. Ψαλμ. 61, 13.

48. Ἰω. 15, 5.

49. Α' Κορ. 11, 31-32.

γιὰ νὰ ταπεινωθεῖς μὲ αὐτὴν καὶ νὰ ξεράσεις τὴν ὑπερηφάνεια.

44. Ἄλλοι πειρασμοὶ φέρνουν στοὺς ἀνθρώπους ἡδονές, ἄλλοι λύπες, ἄλλοι σωματικούς πόνους. Καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν αἰτία τῶν παθῶν ποὺ βρίσκονται στὴν ψυχὴ, ἐπιβάλλει καὶ τὸ φάρμακο ὁ Γιατρός τῶν ψυχῶν μὲ τὴν κρίση Του.

45. Οἱ πειρασμοὶ σὲ ἄλλους στέλνονται ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ τὴν ἐξάλειψη ἀμαρτημάτων ποὺ ἔχουν ἤδη γίνει, σὲ ἄλλους γιὰ ἀμαρτήματα ποὺ τώρα γίνονται, καὶ σὲ ἄλλους γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν ἀπὸ ἀμαρτήματα ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν στὸ μέλλον. Ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ ἐκείνους τοὺς πειρασμοὺς ποὺ στέλνονται γιὰ νὰ δοκιμαστεῖ κάποιος, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Ἰώβ.

46. Ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἀναλογίζεται τὴ θεραπευτικὴ ἐνέργεια τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ, ὑπομένει εὐχαρίστως τὶς συμφορὲς ποὺ τοῦ ἐπέρχονται καὶ σκέφτεται ὅτι κανένας ἄλλος δὲν εἶναι αἰτιὸς τους παρὰ μόνον οἱ ἀμαρτίες του. Ὁ ἀνόητος ὅμως, ἐπειδὴ δὲ γνωρίζει τὴ σοφότητα πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἀμαρτάνει καὶ τιμωρεῖται, θεωρεῖ ὡς αἰτίους τῶν συμφορῶν του ἢ τὸ Θεό, ἢ τοὺς ἀνθρώπους.

47. Ὑπάρχουν μερικὰ μέσα ποὺ σταματοῦν τὴν πρόοδο τῶν παθῶν καὶ δὲν τὰ ἀφήνουν νὰ μεγαλώσουν· καὶ ἄλλα ποὺ ὁδηγοῦν στὴν ἐλάττωσή τους καὶ τὰ περιορίζουν. Ἡ νηστεία, γιὰ παράδειγμα, ὁ κόπος καὶ ἡ ἀγρυπνία δὲν ἀφήνουν τὴν ἐπιθυμία νὰ αὐξηθεῖ. Ἡ ἀναχώρηση ὅμως καὶ ἡ θεωρία, ἡ προσευχὴ καὶ ὁ ἔρωτας πρὸς τὸ Θεὸ τὴν ἐλαττώνουν καὶ τὴν ὁδηγοῦν στὴν ἐξαφάνιση. Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὸν θυμὸ. Ἡ μακροθυμία, ἡ ἀμνησικακία καὶ ἡ πραότητα σταματοῦν τὸ θυμὸ καὶ δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ μεγαλώνει, ἐνῶ ἡ ἀγάπη, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ καλωσύνη καὶ ἡ φιλάνθρωπία, ὁδηγοῦν στὴν ἐλάττωσή τοῦ θυμοῦ.

48. Ἐκεῖνου ποὺ ὁ νοῦς εἶναι πάντοτε κοντὰ στὸ Θεό, αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐξήθηκε πάρα πολὺ καὶ ἔγινε θεῖος ἔρωτας καὶ τὸ θυμικὸ ὀλόκληρο μεταβλήθηκε σὲ θεία ἀγάπη. Γιατὶ ὁ νοῦς, μὲ τὴν πολὺκαιρὴ μέθεξη τῆς θείας ἐλλάμψεως, ἀφοῦ ἔγινε ὅλος φωτεινός, καὶ τὸ παθητικὸ μέρος τοῦ ἀφοῦ τὸ ὑπέταξε σφιχτὰ στὸν ἑαυτό του, τὸ μετέβαλε —ὅπως εἶπα— σὲ ἀκατάληπτο θεῖο ἔρωτα καὶ ἀκατάπαυστη ἀγάπη καὶ τὸ ἔφερε ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ τὰ ἐπίγεια πρὸς τὸ Θεῖο.

49. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν φθονεῖ, μήτε ὀργίζεται, μήτε μνησικακεῖ ἐναντίον αὐτοῦ ποὺ τὸν λύπησε, δὲ σημαίνει ὅτι ἤδη ἔχει ὅπωςδήποτε καὶ ἀγάπη πρὸς αὐτόν. Γιατὶ μπορεῖ καὶ χωρὶς νὰ ἀγαπᾷ, νὰ μὴν ἀνταποδίδει κακὸ στὸ κακὸ, λόγῳ τῆς ἐντολῆς⁵⁰· δὲν μπορεῖ ὅμως ἐξάπαντος καὶ νὰ ἀνταποδώσει καλὸ στὸ κακὸ ἀβίαστα. Γιατὶ τὸ νὰ εὐεργετεῖ κανεὶς μὲ ὅλη του τὴν καρδιά ὅσους τὸν μισοῦν, εἶναι ἰδίωμα μόνον τῆς τέλει πνευματικῆς ἀγάπης.

50. Ρωμ. 12, 17.

50. Ἐκεῖνος πού δὲν ἀγαπᾷ κάποιον, δὲν σημαίνει ὅτι καὶ τὸν μισεῖ ὁπωσδήποτε· οὔτε πάλι ἐκεῖνος πού δὲν μισεῖ, ὁπωσδήποτε ἀγαπᾷ, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ εἶναι σὲ μιὰ μέση κατάσταση, οὔτε νὰ ἀγαπᾷ, οὔτε νὰ μισεῖ. Τὴν ἀγαπητικὴ διάθεση τὴν προξενοῦν μόνο οἱ πέντε τρόποι πού ἀναφέρονται στὸ ἑνατο κεφάλαιο αὐτῆς τῆς ἑκατοντάδας· ὁ ἀξιέπαινος, ὁ μέσος καὶ οἱ ἀξιοκατηγόρητοι.

51. "Όταν δεῖς τὸ νοῦ σου νὰ ἀπασχολεῖται μὲ εὐχαρίστηση μὲ τὰ ὕλικά καὶ νὰ καταγίνεται μὲ τὰ νοήματά τους, νὰ γνωρίζεις ὅτι μᾶλλον τὰ ὕλικά ἀγαπᾷς παρὰ τὸ Θεό. «Γιατὶ ὅπου εἶναι ὁ θησαυρός σας, λέει ὁ Κύριος, ἐκεῖ θὰ εἶναι καὶ ἡ καρδιά σας»⁵¹.

52. Ὁ νοῦς πού ἐνώνεται μὲ τὸ Θεό καὶ παραμένει σ' Αὐτὸν μὲ προσευχὴ καὶ ἀγάπη, γίνεται σοφὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ δυνατὸς καὶ φιλόανθρωπος καὶ ἐλεήμων καὶ μακρόθυμος, καὶ μὲ μιὰ λέξη ἔχει ἐπάνω του ὅλα τὰ θεῖα ἰδιώματα. "Όταν ὅμως ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ Θεό, ἢ γίνεται κτηνώδης, καθὼς γίνεται φιλήδονος, ἢ θηριώδης, μαχόμενος γιὰ τὰ ὕλικά μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

53. Κόσμο ὀνομάζει ἡ Γραφή τὰ ὕλικά πράγματα. Καὶ κοσμικοὶ εἶναι ἐκεῖνοι πού ἀπασχολοῦν τὸ νοῦ τους μὲ αὐτά, καὶ σ' αὐτοὺς λέει ἐπιτιμητικᾶ: «Μὴν ἀγαπᾶτε τὸν κόσμον, μήτε ὅσα εἶναι τοῦ κόσμου. Ἡ ἐπιθυμία τῆς σάρκας καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ματιῶν καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ πλούτου, ὅλα αὐτὰ δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸ Θεό, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν κόσμον κλπ.»⁵².

54. Μοναχὸς εἶναι ἐκεῖνος πού ἀπομάκρυνε τὸ νοῦ τοῦ ἀπὸ τὰ ὕλικά πράγματα καὶ εἶναι ἀφοσιωμένος στὸ Θεό μὲ ἐγκράτεια, ἀγάπη, ψαλμωδία καὶ προσευχή.

55. Ὁ πρακτικὸς —αὐτὸς πού καλλιεργεῖ τὶς πρακτικὲς ἀρετὲς— εἶναι νοητὸς κτηνοτρόφος. Γιατὶ τὰ ἡθικὰ κατορθώματα ἔχουν θέση κτηνῶν. Γι' αὐτὸ ἔλεγε ὁ Ἰακώβ: «Οἱ δοῦλοι σου εἶναι κτηνοτρόφοι»⁵³. Ὁ γνωστικὸς εἶναι βοσκὸς προβάτων. Γιατὶ οἱ λογισμοὶ παρομοιάζονται μὲ πρόβατα πού τὰ βόσκει ὁ νοῦς στὰ ὄρη τῶν θεωριῶν. Γι' αὐτὸ καὶ κάθε βοσκὸς προβάτων εἶναι βδέλυγμα γιὰ τοὺς Αἰγυπτίους⁵⁴, δηλαδή τὶς δαιμονικὲς δυνάμεις.

56. Ὁ φαῦλος νοῦς, ὅταν τὸ σῶμα κινεῖται μέσω τῶν αἰσθήσεων στὶς ἐπιθυμίες καὶ τὶς ἡδονές του, τὸ ἀκολουθεῖ καὶ συγκατατίθεται στὶς φαντασίες καὶ τὶς ὁρμές του. Ἐνῶ ὁ ἐνάρετος νοῦς ἐγκρατεῖται καὶ συγκρατεῖ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὶς ἐμπαθεῖς φαντασίες καὶ ὁρμές καὶ μᾶλλον φροντίζει νὰ καλυτερεύσει αὐτὲς τὶς κινήσεις του.

57. Ἀπὸ τὶς ἀρετὲς, ἄλλες εἶναι σωματικὲς, ἄλλες ψυχικὲς. Σωματικὲς εἶναι ἡ νηστεία, ἡ ἀγρυπνία, ἡ χαμαικοιτία, ἡ διακονία, τὸ ἐργόχειρο πού κάνομε γιὰ νὰ μὴν ἐπιβαρύνουμε ἄλλους ἢ γιὰ νὰ μπορούμε νὰ ἐλεοῦμε κτλ. Ψυχικὲς ἀρετὲς εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ μακροθυμία, ἡ πραότητα, ἡ ἐγκρά-

51. Ματθ. 6, 21.

52. Α' Ἰω. 2, 15-16.

53. Γεν. 46, 34.

τεια, ἡ προσευχὴ κλπ. Ἄν λοιπὸν ἀπὸ κάποια ἀνάγκη ἢ περίσταση σωματικῇ, π.χ. ἀρρώστια ἢ κάτι παρόμοιο, μᾶς συμβεῖ νὰ μὴν μπορούμε νὰ ἐκτελέσουμε τὶς σωματικὲς ἀρετὲς πού ἀναφέραμε παραπάνω, ἔχομε συγχώρηση ἀπὸ τὸν Κύριο, πού γνωρίζει καὶ τὶς αἰτίες. Ἄν ὅμως δὲν ἐκτελοῦμε τὶς ψυχικὲς ἀρετὲς, δὲ θὰ ἔχομε καμιὰ ἀπολογία, γιατί δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀνάγκη πού νὰ δικαιολογεῖ τὴ μὴ ἐκτέλεσή τους.

58. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό πείθει ἐκεῖνον πού τὴν ἔχει νὰ καταφρονεῖ κάθε ἡδονὴ πού εἶναι περαστική, καὶ κάθε κόπο καὶ λύπη. Ἄς σὲ πείσουν ὅλοι οἱ ἅγιοι, οἱ ὁποῖοι τόσα ἔπαθαν γιὰ τὸ Χριστό.

59. Πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ τὴν μητέρα τῶν κακῶν, τὴ φιλαυτία, ἡ ὁποία εἶναι ἡ παράλογη ἀγάπη τοῦ σώματος. Ἀπὸ αὐτὴ γεννιοῦνται, μοιάζοντας εὐλογοί, οἱ πρῶτοι καὶ ἐμπαθεῖς καὶ γενικότατοι τρεῖς μανιώδεις λογισμοί, τῆς γαστριμαργίας, τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς κενοδοξίας, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀνυπέρβλητη τάχα ἀνάγκη τοῦ σώματος, κι ἀπὸ αὐτοὺς γεννιέται ὅλος ὁ κατάλογος τῶν κακῶν. Πρέπει λοιπὸν, ὅπως εἴπαμε, νὰ προσέχομε καὶ νὰ τὴν πολεμοῦμε μὲ μεγάλη νήψη. Καὶ ὅταν ἀφανιστεῖ ἡ φιλαυτία, ἀφανίζονται μαζί της καὶ ὅλα ὅσα γεννιοῦνται ἀπ' αὐτήν.

60. Τὸ πάθος τῆς φιλαυτίας ὑποβάλλει στὸ μοναχὸ νὰ λυπᾶται τὸ σῶμα του καὶ νὰ τοῦ χορηγεῖ τροφὴ πέρα ἀπ' ὅσο πρέπει, δῆθεν γιὰ νὰ μὴν ἀσθενήσῃ, καὶ ἔτσι παρασύρεται σιγὰ-σιγὰ καὶ πέφτει στὸ βάραθρο τῆς φιληδονίας· στὸν κοσμικὸ, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὑποβάλλει νὰ φροντίζει πῶς νὰ ἱκανοποιεῖ τὶς ἐπιθυμίες του.

61. Ἡ κορυφαία κατάσταση τῆς προσευχῆς εἶναι, ὅπως λένε, τὸ νὰ ἀποξενωθεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ τὸν κόσμον καὶ νὰ γίνῃ ἄυλος τελείως καὶ ἀσχημάτιστος τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού διατηρεῖ ἀκέραιη αὐτὴ τὴν κατάσταση, αὐτὸς πράγματι προσεύχεται ἀδιαλείπτως⁵⁴.

62. Ὅπως τὸ σῶμα ὅταν πεθαίνει, χωρίζεται ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὸν κόσμον, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν πεθαίνει μελετώντας τὴν κορυφαία ἐκείνη κατάσταση τῆς προσευχῆς, χωρίζεται ἀπὸ ὅλα τὰ νοήματα τοῦ κόσμου. Γιατὶ ἂν δὲν πεθάνῃ αὐτὸν τὸ θάνατο, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ βρεθεῖ καὶ νὰ ζήσει μαζί μὲ τὸ Θεό.

63. Κανένας νὰ μὴ σὲ ἐξαπατήσῃ, μοναχέ, ὅτι μπορεῖς νὰ σωθεῖς, ἂν εἶσαι ὑποδουλωμένος στὴν ἡδονὴ καὶ τὴν κενοδοξία.

64. Ὅπως τὸ σῶμα ἀμαρτάνει μὲ τὰ ὕλικά πράγματα, καὶ ὑπάρχουν οἱ σωματικὲς ἀρετὲς γιὰ νὰ τὸ παιδαγωγοῦν ὥστε νὰ σωφρονεῖ, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς ἀμαρτάνει μὲ τὰ ἐμπαθῆ νοήματα, ἔχει ὅμως καὶ αὐτὸς τὶς ψυχικὲς ἀρετὲς νὰ τὸν παιδαγωγοῦν ὥστε, βλέποντας καθαρά καὶ χωρὶς πάθος τὰ πράγματα, νὰ σωφρονεῖ.

65. Ὅπως τὶς ἡμέρες τὶς διαδέχονται οἱ νύχτες καὶ τὰ καλοκαίρια οἱ

54. Α' Θεο. 5, 17.

χειμῶνες, ἔτσι τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ἡδονὴ τὶς διαδέχονται λύπες καὶ πόνοι, εἴτε κατὰ τὸ παρόν, εἴτε στὸ μέλλον.

66. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνος ποὺ ἀμάρτησε νὰ ξεφύγει τὴν μέλλουσα κρίση, ἂν δὲν ὑπομείνει ἐδῶ θεληματικούς κόπους ἢ ἀκούσιες θλίψεις.

67. Λένε ὅτι γιὰ πέντε αἰτίες ὁ Θεὸς παραχωρεῖ νὰ πολεμοῦμαστε ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Πρώτη αἰτία εἶναι, καθὼς μᾶς πολεμοῦν καὶ πολεμοῦμε καὶ ἐμεῖς ἐναντίον τους, νὰ ἀποκτήσουμε τὴ διάκριση τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας. Δεύτερη, νὰ ἀποκτήσουμε τὴν ἀρετὴ μὲ πόλεμο καὶ κόπο καὶ ἔτσι νὰ τὴν ἔχουμε βέβαιη καὶ σταθερή. Τρίτη, προοδεύοντας στὴν ἀρετὴ, νὰ μὴν ὑψηλοφρονοῦμε, ἀλλὰ νὰ μάθομε νὰ ταπεινοφρονοῦμε. Τέταρτη, ἀφοῦ γνωρίσουμε μὲ τὰ παθήματά μας τὴν κακία, νὰ τὴ μισήσουμε τελείως. Πέμπτη, ἀνώτερη ἀπ' ὅλες, ἀφοῦ ἀποκτήσουμε τὴν ἀπάθεια, νὰ μὴν ξεχνᾶμε οὔτε τὴ δική μας ἀδυναμία, οὔτε τὴ δύναμη Ἐκείνου ποὺ μᾶς βοήθησε.

68. Ὁ νοῦς τοῦ πεινασμένου φαντάζεται ψωμὶ καὶ τοῦ διψασμένου νερό. Ἔτσι καὶ ὁ νοῦς τοῦ γαστρίμαργου φαντάζεται ποικιλίες φαγητῶν· τοῦ φιλήδονου, μορφές γυναικῶν· τοῦ κενόδοξου, τὶς τιμές τῶν ἀνθρώπων· τοῦ φιλάργου, τὰ κέρδη· τοῦ μνησίκακου, τὴν ἐκδίκηση ἐκείνου ποὺ τὸν λύπησε· τοῦ φθονεροῦ, τὴν βλάβη τοῦ φθονουμένου· κι ἔτσι καὶ στὰ ὑπόλοιπα πάθη. Γιατὶ ὁ νοῦς σχηματίζει τὰ ἐμπαθῆ νοήματα ὅταν τὸν ἐνοχλοῦν τὰ πάθη, καὶ ὅταν τὸ σῶμα εἶναι ξυπνητό, καὶ ὅταν κοιμᾶται.

69. Ὅταν ἡ ἐπιθυμία αὐξάνει τὶς αἰτίες ποὺ προξενοῦν τὶς ἡδονές, τότε καὶ ὁ νοῦς στὸν ὕπνο ἔχει σχετικὲς φαντασίες. Ὅταν αὐξάνει ὁ θυμὸς τὶς αἰτίες του, ὁ νοῦς βλέπει στὸν ὕπνο ἐκεῖνα ποὺ προξενοῦν φόβο. Οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες ὅμως αὐξάνουν τὰ πάθη ἐρεθίζοντάς τα καὶ ἔχοντας συνεργὸ τὴν ἀμέλειά μας· ἐνῶ ρί ἄγιοι ἄγγελοι τὰ περιορίζουν, παρακινώντας μας στὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν.

70. Τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ὅταν ἐρεθίζεται συχνότερα, δημιουργεῖ μέσα στὴν ψυχὴ δυσκολομετακίνητη συνήθεια φιληδονίας. Καὶ τὸ θυμικὸ, ὅταν ταράζεται συνεχῶς, κάνει τὸν ἄνθρωπο δειλὸ καὶ ἀνανδρὸ. Τὸ πρῶτο τὸ θεραπεύει ἡ ἐπίμονη ἄσκηση νηστείας, ἀγρυπνίας καὶ προσευχῆς· τὸ δεύτερο, ἡ καλωσύνη, ἡ φιλανθρωπία, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ εὐσπλαχνία.

71. Οἱ δαίμονες μᾶς πολεμοῦν ἢ μὲ τὰ πράγματα ἢ μὲ τὰ ἐμπαθῆ νοήματα αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Μὲ τὰ πράγματα πολεμοῦν ἐκείνους ποὺ κινούνται μέσα στὰ πράγματα, ἐνῶ μὲ τὰ νοήματα ἐκείνους ποὺ ἔχουν χωριστεῖ ἀπὸ τὰ πράγματα.

72. Ὅσο πιὸ εὐκολο εἶναι νὰ ἀμαρτάνομε μὲ τὴ διάνοια ἀπὸ τὸ νὰ ἀμαρτάνομε μὲ τὴν πράξη, τόσο βαρύτερος εἶναι ὁ πόλεμος ποὺ γίνεται μὲ τὰ νοήματα, ἀπὸ τὸν πόλεμο μὲ τὰ πράγματα.

73. Τὰ πράγματα εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ νοῦ, ἐνῶ τὰ νοήματά τους σχηματίζονται μέσα στὸ νοῦ. Ἀπὸ τὸ νοῦ λοιπὸν ἐξαρτᾶται ἡ καλὴ ἢ κακὴ χρῆση

τῶν νοημάτων. Γιατὶ τὴν ἐσφαλμένη χρῆση τῶν νοημάτων τὴν ἀκολουθεῖ ἡ ἄπρεπη χρῆση τῶν πραγμάτων.

74. Ἀπὸ τὰ ἐξῆς τρία δέχεται ὁ νοῦς τὰ ἐμπαθῆ νοήματα: ἀπὸ τὴν αἴσθηση, ἀπὸ τὴν κρᾶση τοῦ σώματος καὶ ἀπὸ τὴ μνήμη. Ἀπὸ τὴν αἴσθηση, ὅταν, προσβάλλοντας αὐτὴν τὰ πράγματα, πρὸς τὰ ὁποῖα ἔχομε τὰ πάθη, κινοῦν τὸ νοῦ σὲ ἐμπαθεῖς λογισμούς. Μὲ τὴν κρᾶση, ὅταν ἀπὸ ἀκόλαστη διατροφή ἢ ἀπὸ ἐνέργεια δαιμόνων ἢ ἀπὸ κάποια ἀρρώστια, ἀλλοιώνεται ἡ κρᾶση τοῦ σώματος καὶ κινεῖ τὸ νοῦ πάλι σὲ λογισμούς ἐμπαθεῖς ἢ πορνικούς. Μὲ τὴ μνήμη τέλος, ὅταν αὐτὴ ξαναφέρνει τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων πρὸς τὰ ὁποῖα κάποτε εἴχαμε πάθος, καὶ κινεῖ ὁμοίως τὸ νοῦ πρὸς ἐμπαθεῖς λογισμούς.

75. Ἐκεῖνα ποὺ ἔδωσε ὁ Θεὸς νὰ χρησιμοποιοῦμε, ἄλλα βρίσκονται στὴν ψυχὴ, ἄλλα στὸ σῶμα, καὶ ἄλλα γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα. Στὴν ψυχὴ βρίσκονται οἱ ψυχικὲς δυνάμεις. Στὸ σῶμα βρίσκονται τὰ αἰσθητήρια καὶ τὰ λοιπὰ ὄργανα. Γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα εἶναι οἱ τροφές, τὰ κτήματα, τὰ χρήματα καὶ τὰ λοιπὰ. Τὸ νὰ μεταχειριστοῦμε λοιπὸν αὐτά, ἢ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτά, καλῶς ἢ κακῶς, αὐτὸ ἀποδεικνύει ἂν εἴμαστε ἐνάρετοι ἢ κακοί.

76. Ἐκεῖνα ποὺ βρίσκονται στὴ φύση τῶν πραγμάτων, ἀναφέρονται ἢ στὴν ψυχὴ, ἢ στὸ σῶμα, ἢ γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα. Ὅσα ἀναφέρονται στὴν ψυχὴ εἶναι ἡ γνώση καὶ ἡ ἄγνοια, ἡ λήθη καὶ ἡ μνήμη, ἡ ἀγάπη καὶ τὸ μῖσος, ἡ λύπη καὶ ἡ χαρὰ καὶ τὰ λοιπὰ. Ὅσα ἀναφέρονται στὸ σῶμα εἶναι ἡ ἡδονὴ καὶ ὁ πόνος, ἡ αἴσθηση καὶ ἡ ἀναισθησία, ἡ ὑγεία καὶ ἡ ἀρρώστια, ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος καὶ τὰ ὅμοια. Γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα εἶναι ἡ ἀπόκτηση τέκνων καὶ ἡ ἀτεχνία, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ φτώχεια, ἡ δόξα καὶ ἡ ἀφάνεια καὶ τὰ λοιπὰ. Ἀπὸ αὐτά, ἄλλα νομίζονται καλὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους κι ἄλλα κακὰ. Κανένα ὅμως ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶναι κακὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴ χρῆση τους γίνονται πράγματι κακὰ ἢ καλὰ.

77. Ἡ γνώση εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τῆς καλῆς, ὅπως καὶ ἡ ὑγεία· ἀλλὰ τὰ ἀντίθετά τους ὠφέλησαν πολλοὺς περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι αὐτά. Στους κακοὺς ἡ γνώση δὲν βγαίνει σὲ καλὸ, ἂν καὶ φύσει εἶναι καλὴ. Ὁμοίως οὔτε ἡ ὑγεία, οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ χαρὰ, γιατί δὲν τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς. Ἄρα λοιπὸν τοὺς συμφέρουν τὰ ἀντίθετα. Ἐπομένως οὔτε τὰ ἀντίθετα εἶναι φύσει κακὰ, ἂν καὶ νομίζονται κακὰ.

78. Μὴν κάνεις κακὴ χρῆση τῶν νοημάτων, γιὰ νὰ μὴν κάνεις κατ' ἀνάγκην κακὴ χρῆση καὶ τῶν πραγμάτων. Γιατὶ ἂν δὲν ἀμαρτήσῃ κανεὶς πρῶτα μὲ τὴ διάνοια, δὲν θὰ ἀμαρτήσῃ ποτὲ μὲ τὴν πράξη.

79. Εἰκόνα τοῦ χοῦκοῦ ἀνθρώπου εἶναι οἱ βασικεῖς κακίες, δηλαδὴ ἡ ἀφροσύνη, ἡ δειλία, ἡ ἀκολασία, ἡ ἀδικία. Εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, οἱ βασικεῖς ἀρετές, δηλαδὴ ἡ φρόνηση, ἡ ἀνδρεία, ἡ σωφροσύνη, ἡ δικαιοσύνη. Ἀλλὰ καθὼς φορέσαμε τὴν εἰκόνα τοῦ χοῦκοῦ, ὡς φορέσαμε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ

ἐπουρανίου⁵⁵.

80. Ἄν θέλεις νὰ βρεῖς τὴν ὁδὸν ποὺ ὁδηγεῖ στὴν αἰώνια ζωὴ, ζήτησέ τὴν σὲ αὐτὴ τὴν Ὁδὸν ποὺ εἶπε: «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ θύρα καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ»⁵⁶, καὶ ἐκεῖ θὰ τὴν βρεῖς. Ἀλλὰ ζήτησέ τὴν μὲ πολὺ μεγάλο κόπο, γιατί εἶναι λίγοι ὅσοι βρίσκουν αὐτὴ τὴν ὁδὸν⁵⁷, μὴν τυχὸν καὶ μείνεις ἔξω ἀπὸ τοὺς λίγους καὶ βρεθεῖς μαζὶ μὲ τοὺς πολλοὺς.

81. Γιὰ πέντε αἰτίες ἡ ψυχὴ παύει τὶς ἀμαρτίες: ἢ ἀπὸ τὸ φόβο τῶν ἀνθρώπων, ἢ ἀπὸ τὸ φόβο τῆς κρίσεως, ἢ γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἀνταμοιβή, ἢ γιὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἢ τέλος, γιὰ τὴν ἐπίπληξιν τῆς συνειδήσεως.

82. Μερικοὶ λένε ὅτι δὲν θὰ ὑπῆρχε τὸ κακὸ στὸν κόσμον, ἂν δὲν ὑπῆρχε κάποια ἄλλη δύναμη ποὺ μᾶς τραβᾷ σ' αὐτό. Αὐτὴ ὅμως δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἀμέλεια τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν τοῦ νοῦ. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ἐπιμέλεια στὶς ἐνέργειες τοῦ νοῦ, πράττουν πάντοτε τὰ καλὰ καὶ οὐδέποτε τὰ κακὰ. Ἄν λοιπὸν θέλεις καὶ σύ, διώξῃς τὴν ἀμέλεια καὶ διώχνεις μαζὶ μὲ αὐτὴ καὶ τὴν κακία, ποὺ εἶναι ἡ ἐσφαλμένη χρῆσις τῶν νοημάτων, τὴν ὁποία ἀκολουθεῖ ἡ κακὴ χρῆσις τῶν πραγμάτων.

83. Τὸ φυσικὸ τοῦ λογικοῦ μας εἶναι νὰ ὑποτάσσεται στὸ θεῖο λόγο, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξουσιάζει τὸ ἄλογο στοιχεῖο μέσα μας. Ἄς φυλαχθεῖ σὲ ὅλα αὐτὴ ἡ τάξις, καὶ τότε οὔτε τὸ κακὸ θὰ ὑπάρχει στὸν κόσμον, οὔτε ἡ δύναμη ποὺ τραβάει σ' αὐτὸ θὰ βρεθεῖ.

84. Οἱ λογισμοὶ εἶναι ἄλλοι ἀπλοὶ, ἄλλοι σύνθετοι. Ἀπλοὶ λογισμοὶ εἶναι οἱ ἀπαθεῖς, σύνθετοι οἱ ἐμπαθεῖς, γιατί ἀποτελοῦνται ἀπὸ πάθος καὶ νόημα. Καὶ ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, μπορούμε νὰ δοῦμε πολλοὺς ἀπλοὺς λογισμοὺς νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς σύνθετους, ὅταν αὐτοὶ ἀρχίζουν νὰ κινοῦνται πρὸς τὴν κατὰ διάνοιαν ἀμαρτία. Ἐνα παράδειγμα μὲ τὸν χρυσό· ἦρθε στὸ νοῦ κάποιου ἕνας λογισμὸς ἐμπαθῆς γιὰ τὸ χρυσό, αὐτὸς ἔνιωσε τὴν παρόρμησιν νὰ τὸν κλέψει καὶ ἔτσι ἀμάρτησε μὲ τὸ νοῦ του. Μαζὶ μὲ τὴ μνήμη τοῦ χρυσοῦ ἦρθε καὶ ἡ μνήμη τοῦ πορτοφολιοῦ καὶ τοῦ χρηματοκιβωτίου καὶ τῶν λοιπῶν. Καὶ ἐνῶ ἡ μνήμη τοῦ χρυσοῦ ἦταν σύνθετη (γιατί εἶχε τὸ πάθος), ἡ μνήμη τοῦ πορτοφολιοῦ καὶ τοῦ χρηματοκιβωτίου καὶ τῶν λοιπῶν ἦταν ἀπλή, γιατί δὲν εἶχε ὁ νοῦς πρὸς αὐτὰ πάθος. Καὶ σὲ κάθε λογισμὸ συμβαίνει τὸ ἴδιο —καὶ σὲ λογισμὸ κενοδοξίας καὶ γυναικας καὶ σὲ ὅποιον ἄλλο. Γιατί δὲν εἶναι ἀπαραίτητα ἐμπαθεῖς ὅλοι οἱ λογισμοὶ ποὺ ἀκολουθοῦν τὸν ἐμπαθῆ λογισμὸ, ὅπως ἀπέδειξε τὸ παράδειγμα. Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν μπορούμε νὰ καταλάβουμε ποῖα εἶναι τὰ ἐμπαθῆ νοήματα καὶ ποῖα ὄχι.

85. Μερικοὶ λένε ὅτι οἱ δαίμονες ἀγγίζουν στὸν ὕπνον τὰ μέρη τοῦ σώματος καὶ κινοῦν τὸ πάθος τῆς πορνείας. Κατόπιν, ἀφοῦ κινήθῃ τὸ πάθος, φέρνει μὲ τὴ μνήμη τὴ μορφή γυναικας στὸ νοῦ. Ἄλλοι λένε ὅτι φαίνονται στὸ νοῦ μὲ σχῆμα γυναικας καὶ ἀφοῦ ἀγγίσουν τὰ μέρη τοῦ σώματος, κι-

νοῦν τὴν ὄρεξιν, καὶ ἔτσι γίνονται οἱ φαντασίες. Ἄλλοι πάλι λένε ὅτι τὸ πάθος ποὺ ἐπικρατεῖ στὸ δαίμονα ποὺ πλησιάζει, κινεῖ τὸ πάθος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἔτσι ἀνάβει ἡ ψυχὴ γιὰ πονηροὺς λογισμοὺς, καὶ φέρνει μὲ τὴ μνήμη τὶς μορφές στὴν ἐπιφάνεια. Τὸ ἴδιο καὶ σὲ ἄλλες ἐμπαθεῖς φαντασίες· ἄλλοι λένε πὼς συμβαίνει ἔτσι, κι ἄλλοι ἀλλοιῶς. Ὡστόσο μὲ κανέναν ἀπὸ τοὺς τρόπους ποὺ ἀναφέραμε δὲν μποροῦν οἱ δαίμονες νὰ κινήσουν ὁποιοδήποτε πάθος, ὅταν ἔχει ἡ ψυχὴ ἀγάπην καὶ ἐγκράτεια, οὔτε ὅταν τὸ σῶμα εἶναι ξυπνητό, οὔτε ὅταν κοιμᾶται.

86. Ἄλλες ἀπὸ τὶς ἐντολές τοῦ νόμου εἶναι ἀνάγκη νὰ τηροῦμε καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, ἄλλες μόνον πνευματικῶς. Παράδειγμα· τὰ «οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις»⁵⁸ καὶ τὰ ὅμοια, πρέπει νὰ τὰ τηροῦμε καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, καὶ πνευματικῶς μάλιστα κατὰ τρεῖς τρόπους. Ἀλλὰ τὴν περιτομήν⁵⁹, τὴν τήρησιν τοῦ σαββάτου⁶⁰, τὸ νὰ σφάζομε τὸν ἄμνόν καὶ νὰ φᾶμε τὰ ἄζυμα μὲ πικρίδες⁶¹ καὶ τὰ ὅμοια, μόνο πνευματικῶς.

87. Τρεῖς γενικότερες ἠθικὲς καταστάσεις ὑπάρχουν στοὺς μοναχοὺς. Πρώτη, τὸ νὰ μὴν ἀμαρτάνει κανεὶς διόλου μὲ τὴν πράξιν. Δεύτερη, νὰ μὴν πολυκαιρίζουν στὴν ψυχὴ οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί. Καὶ τρίτη, τὸ νὰ βλέπει κανεὶς κατὰ διάνοιαν χωρὶς πάθος τὶς μορφές τῶν γυναικῶν καὶ ὄσων τὸν λύπησαν.

88. Ἀκτήμων εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀρνήθηκε ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, καὶ δὲν ἔχει τίποτε ἐπάνω στὴ γῆ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σῶμα του. Καὶ ἀφοῦ ἔσπασε καὶ τὴ σχέση πρὸς τὸ σῶμα, ἐμπιστεύθηκε τὴν φροντίδα του στὸ Θεὸ καὶ στοὺς εὐσεβεῖς.

89. Ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀποκτοῦν ἀγαθὰ, ἄλλοι τὰ ἀποκτοῦν ἀπαθῶς, γι' αὐτὸ καὶ ὅταν τὰ στεροῦνται, δὲν λυποῦνται· ὅπως εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δέχθηκαν μὲ χαρὰ τὴν ἀρπαγὴ τῶν ὑπαρχόντων τους⁶². Ἄλλοι τὰ ἀποκτοῦν ἐμπαθῶς, γι' αὐτὸ καὶ ὅταν πρόκειται νὰ τὰ στερηθοῦν, γίνονται περιλυποὶ· ὅπως ὁ πλούσιος τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ ὁποῖος ἔφυγε μὲ πολλὴ λύπη⁶³. Καὶ ἂν τὰ στερηθοῦν, λυποῦνται μέχρι θανάτου. Ἄρα λοιπὸν ἡ στέρηση φανερώνει ἂν κάποιος εἶναι ἀπαθῆς ἢ ἐμπαθῆς.

90. Ἐκείνους ποὺ προσεύχονται μὲ τελειότητα, τοὺς πολεμοῦν οἱ δαίμονες, γιὰ νὰ μὴν ἐντυπώνουν στὸ νοῦ τοὺς γυμνὰ τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων. Τοὺς γνωστικοὺς —ὅσους ἔχουν πνευματικὴ γνώση—, τοὺς πολεμοῦν γιὰ νὰ πολυκαιρίζουν σ' αὐτοὺς οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί. Τοὺς πρακτικούς τοὺς πολεμοῦν γιὰ νὰ τοὺς πείσουν νὰ ἀμαρτήσουν μὲ τὴν πράξιν. Μὲ κάθε τρόπο ἀγωνίζονται οἱ ἄθλιοι ἐναντίον ὅλων γιὰ νὰ χωρίσουν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ Θεό.

55. Α' Κορ. 15, 49.

56. Ἰω. 10, 7· 14, 6.

57. Ματθ. 7, 14.

58. Ἐξ. 20, 13-15.

59. Λευίτ. 12, 3.

60. Ἐξ. 31, 13.

61. Ἐξ. 12, 8· 23, 5.

62. Ἐβρ. 10, 34.

63. Ματθ. 19, 22.

91. Ἐκεῖνοι ποὺ στὴ ζωὴ αὐτὴ γυμνάζονται ἀπὸ τὴ θεία Πρόνοια στὴν εὐσέβεια, δοκιμάζονται μὲ τοὺς ἐξῆς πειρασμούς: ἢ μὲ τὴ δωρεὰ ἀγαθῶν, ὅπως εἶναι ἡ υἡγεία, ἡ ὁμορφιά, ἡ εὐτεχνία, τὰ χρήματα, ἡ δόξα καὶ τὰ ὁμοῖα· ἢ μὲ τὸ χτύπημα ἀπὸ λυπηρὰ, ὅπως ἡ στέρηση τέκνων καὶ χρημάτων καὶ δόξας· ἢ μὲ ὅσα προκαλοῦν πόνο στὸ σῶμα, π.χ. ἀσθένεια, βάσανα καὶ τὰ λοιπὰ. Καὶ πρὸς τοὺς πρῶτους ὁ Κύριος λέει: «Ὅποιος δὲν ἀπαρνεῖται ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μαθητὴς μου»⁶⁴. Πρὸς τοὺς δευτέρους καὶ τοὺς τρίτους: «Μὲ τὴν ὑπομονὴ σας θὰ κερδίσετε τὶς ψυχές σας»⁶⁵.

92. Τὰ ἐξῆς τέσσερα εἶναι, ὅπως λένε, ποὺ μεταβάλλουν τὴν κράση τοῦ σώματος καὶ ἔτσι προκαλοῦν στὸ νοῦ λογισμούς, εἴτε ἐμπαθεῖς, εἴτε ἀπαθεῖς: οἱ ἄγγελοι, οἱ δαίμονες, τὸ κλίμα καὶ ἡ δίαιτα. Καὶ οἱ ἄγγελοι, λένε, τὴ μεταβάλλουν μὲ τὸ λόγο, οἱ δαίμονες μὲ τὴν ἐπαφή, τὸ κλίμα μὲ τὶς καιρικὲς ἀλλαγές, καὶ ἡ δίαιτα μὲ τὶς ποιότητες τῶν φαγητῶν, τὴν αὔξησιν καὶ τὴν ἐλάττωσή τους. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ἡ κράση τοῦ σώματος δέχεται ἀλλοιωσεις μέσω τῆς μνήμης, τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς ὁράσεως, ὅπου πρῶτα παθαίνει ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ λυπηρὰ ἢ χαροποιὰ ποὺ τὴ βρίσκουν· καὶ πᾶσχοντας ἀπὸ αὐτά ἡ ψυχὴ, μεταβάλλει τὴν κράση τοῦ σώματος. Ἐνῶ μὲ ὅσα προαναφέραμε, πρῶτα μεταβάλλεται ἡ κράση τοῦ σώματος, καὶ ἔτσι προκαλεῖ στὸ νοῦ λογισμούς.

93. Θάνατος κυρίως εἶναι ὁ χωρισμὸς ἀπὸ τὸ Θεό, καὶ κεντρὶ τοῦ θανάτου εἶναι ἡ ἁμαρτία⁶⁶. Αὐτὸ τὸ κεντρὶ ἀφοῦ δέχθηκε ὁ Ἀδάμ, ἐξορίστηκε ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὸν παράδεισο καὶ ἀπὸ τὸ Θεό⁶⁷, καὶ ἦρθε σὰν ἐπαχόλουθο κατ' ἀνάγκην ὁ θάνατος τοῦ σώματος. Ζωὴ πάλι κυρίως εἶναι Ἐκεῖνος ποὺ εἶπε: «Ἐγὼ εἰμαι ἡ ζωὴ»⁶⁸. Αὐτὸς μὲ τὴ νέκρωσή Του ἐπανάφερε τὸ νεκρωμένο ἄνθρωπο στὴ ζωὴ.

94. Ἐκεῖνος ποὺ συγγράφει λόγους, τὸ κάνει ἢ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του ἢ πρὸς ὠφέλεια τῶν ἄλλων, ἢ καὶ γιὰ τὰ δύο, ἢ πρὸς βλάβη μερικῶν ἢ γιὰ ἐπίδειξιν ἢ ἀπὸ κάποια ἀνάγκη.

95. «Τόπος χλόης» εἶναι ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ. «Ὑδωρ ἀναπαύσεως»⁶⁹, ἡ γνώση τῶν δημιουργημάτων.

96. «Σκιά θανάτου» εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ζωὴ. Ἄν λοιπὸν κανεὶς εἶναι μαζὶ μὲ τὸ Θεὸ καὶ ὁ Θεὸς εἶναι μαζὶ Του, αὐτὸς μπορεῖ νὰ πεῖ μὲ βεβαιότητα: «Ἄν βαδίσω καὶ μέσα στὴ σκιά τοῦ θανάτου, δὲ θὰ φοβηθῶ τὸ κακὸ, γιατί Ἐσὺ εἶσαι μαζὶ μου»⁷⁰.

97. Ὁ καθαρὸς νοῦς βλέπει ὀρθὰ τὰ πράγματα. Τὸ γυμνασμένο λογικὸ φέρνει μπροστά του ἐκεῖνα ποὺ εἶδε. Ἡ καθαρὴ ἀκοὴ τὰ δέχεται. Ἐκεῖνος ποὺ στερεῖται αὐτὰ τὰ τρία, κατηγορεῖ αὐτὸν ποὺ διδάσκει ὀρθά.

64. Λουκ. 14, 33.

66. Α' Κορ. 15, 56.

68. Ἰω. 11, 25.

70. Ψαλμ. 22, 4.

65. Λουκ. 21, 19.

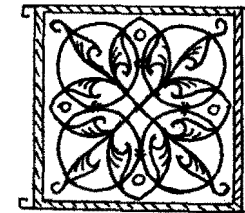
67. Γεν. 3.

69. Ψαλμ. 22, 2.

98. Μαζὶ μὲ τὸ Θεὸ βρίσκεται ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει τὴν Ἁγία Τριάδα καὶ τὴ δημιουργία Τῆς καὶ τὴν πρόνοια, καὶ ποὺ τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς τὸ ἔκανε ἀπαθές.

99. Ἡ «ράβδος», λένε, σημαίνει τὴν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ «βακτηρία» τὴν πρόνοιάν Του. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀπόκτησε τὴν γνώσιν αὐτῶν τῶν δύο, μπορεῖ νὰ λέει: «Ἡ ράβδος σου καὶ ἡ βακτηρία σου, αὐτὲς μὲ παρηγόρησαν»⁷¹.

100. Ὄταν ὁ νοῦς γυμνωθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ καταφωτίζεται ἀπὸ τὴ θεωρία τῶν ὄντων, τότε μπορεῖ νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὸ Θεὸ καὶ νὰ προσεύχεται ὅπως πρέπει.

71. Ψαλμ. 22, 4.

Τρίτη εκατοντάδα τῶν κεφαλαίων περί αγάπης

Η χρησιμοποίηση τῶν πραγμάτων καὶ τῶν νοημάτων πού στηρίζεται στὸν ὀρθὸ λόγο, προξενεῖ σωφροσύνη καὶ γνώση. Ἡ ἄλογη χρησιμοποίησή τους προξενεῖ ἀκολασία, μίσος καὶ ἄγνοια.

2. «Ἐστρωσες μπροστά μου τραπέζι κλπ.»⁷². Τὸ τραπέζι ἐδῶ σημαίνει τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ, γιατί αὐτὴ ἐτοιμάστηκε ἀπὸ τὸν Χριστὸ κατὰ πρόσωπο αὐτῶν πού μᾶς θλίβουν. Τὸ λάδι πού λιπαίνει τὸ νοῦ σημαίνει τὴ θεωρίαν τῶν δημιουργημάτων. Τὸ ποτήρι τοῦ Θεοῦ σημαίνει τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τὸ «ἔλαιον» Αὐτοῦ σημαίνει τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ Θεό. Γιατὶ Αὐτὸς μὲ τὴν ἐνανθρώπησή Του, καταδιώκει καθημερινὰ μέχρις ὅτου πιάσει ὅλους ἐκείνους πού θὰ σωθοῦν, ὅπως π.χ. τὸν Παῦλο. Ὁ οἶκος σημαίνει τὴ βασιλείαν ὅπου καταλήγουν ὅλοι οἱ ἅγιοι. Καὶ ἡ «μακρότης τῶν ἡμερῶν» σημαίνει τὴν αἰώνια ζωὴ.

3. Οἱ κακίαι προέρχονται ἀπὸ τὴν κακὴ χρῆση τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τῆς λογιστικῆς καὶ τῆς ἐπιθυμητικῆς. Τῆς λογιστικῆς δυνάμεως κακὴ χρῆση εἶναι ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἀφροσύνη. Τῆς θυμοειδοῦς καὶ τῆς ἐπιθυμητικῆς εἶναι τὸ μίσος καὶ ἡ ἀκολασία. Καλὴ χρῆση τους εἶναι ἡ γνώση καὶ ἡ φρόνηση, ἡ αγάπη καὶ ἡ σωφροσύνη. Ἄν αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, τότε κανένα κτίσμα τοῦ Θεοῦ καὶ δημιούργημα δὲν εἶναι κακό.

4. Δὲν εἶναι κακὰ τὰ φαγητά, ἀλλὰ ἡ γαστριμαργία· οὔτε ἡ παιδοποιία, ἀλλὰ ἡ πορνεία· οὔτε τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἡ φιλαργυρία· οὔτε ἡ δόξα, ἀλλὰ ἡ κενοδοξία. Ἄν εἶναι ἔτσι, κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν εἶναι κακό· κακὸ εἶναι ἡ ἐσφαλμένη χρῆση τους πού ὀφείλεται στὴν ἀμέλεια τοῦ νοῦ γιὰ τὴν καλλιέργεια τῶν φυσικῶν του δυνάμεων.

5. Τὸ κακὸ πού ὑπάρχει στοὺς δαίμονες εἶναι θυμὸς παράλογος, ἀνόητη ἐπιθυμία καὶ ἀπερίσκεπτη φαντασία, ὅπως λέει ὁ μακάριος Διονύσιος. Ἡ παραλογία, ἡ ἄνοια καὶ ἡ ἀπερίσκεψία στὰ λογικὰ ὄντα εἶναι στερήσεις τοῦ λογικοῦ, τοῦ νοῦ καὶ τῆς περισκέψεως. Οἱ στερήσεις ὅμως εἶναι μεταγενέστερες τῶν ἔξεων. Ἄρα λοιπόν, ὑπῆρχε καιρὸς, πού οἱ δαίμονες εἶχαν λογικὸ καὶ νοῦ καὶ εὐλάβη περίσκεψη. Ἄν εἶναι ἔτσι, τότε οἱ δαίμονες δὲν εἶναι φύσει κακοί, ἀλλὰ ἔχουν γίνῃ κακοὶ ἀπὸ κακὴ χρῆση τῶν φυσικῶν τους δυνάμεων.

6. Ἄλλα πάθη προκαλοῦν ἀκολασία, ἄλλα μίσος. Ἄλλα καὶ ἀκολασία καὶ μίσος.

7. Ἡ πολυλογία καὶ ἡ πολυφαγία εἶναι αἷτια τῆς ἀκολασίας. Ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ κενοδοξία εἶναι αἷτια τοῦ μίσους πρὸς τὸν πλησίον. Ἡ μητέρα τους ἡ φιλαυτία, εἶναι αἷτια καὶ τῶν δύο.

72. Ψαλμ. 22, 5.

8. Φιλαυτία εἶναι ἡ πρὸς τὸ σῶμα ἐμπαθὴς καὶ παράλογη αγάπη, τὴν ὁποία ἀντιμάχεται ἡ αγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια. Ἐκεῖνος πού ἔχει τὴ φιλαυτία, εἶναι φανερό ὅτι ἔχει ὅλα τὰ πάθη.

9. Κανένας δὲ μίσησε τὴ σάρκα τοῦ⁷³, λέει ὁ Ἀπόστολος, ἀλλὰ τὴ σκληραγωγεῖ καὶ τὴ χρησιμοποιεῖ ὡς δοῦλη⁷⁴, μὴ παρέχοντάς της τίποτε ἄλλο παρὰ τροφὴς καὶ ἐνδύματα⁷⁵, κι ἀπ' αὐτὰ ὅσα τῆς χρειάζονται γιὰ νὰ ζεῖ. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τὴν ἀγαπᾷ κανεὶς ἀπαθῶς καὶ τὴν τρέφει ὡς ὑπέρτερα τῶν θείων, καὶ τὴν περιποιεῖται δίνοντάς της μόνο ὅσα θεραπεύουν τὶς ἀνάγκες της.

10. Ὅποιον ἀγαπᾷ κανεὶς, ἐκείνον βέβαια καὶ περιποιεῖται πρόθυμα. Ἄν λοιπὸν κανεὶς ἀγαπᾷ τὸ Θεό, πρόθυμα κάνει ἐκεῖνα πού Τοῦ ἀρέσουν. Ἄν ἀγαπᾷ τὴ σάρκα, κάνει πρόθυμα ἐκεῖνα πού εὐχαριστοῦν αὐτήν.

11. Στὸ Θεὸ ἀρέσει ἡ αγάπη, ἡ σωφροσύνη, ἡ θεωρία καὶ ἡ προσευχή. Στὴ σάρκα ἀρέσει ἡ γαστριμαργία, ἡ ἀκολασία καὶ ὅσα αὐξάνουν αὐτὰ τὰ πάθη. Γι' αὐτὸ ὅσοι εἶναι σαρκικοί, δὲν μποροῦν νὰ ἀρέσουν στὸ Θεό⁷⁶. Ἐνῶ ὅσοι ἀνήκουν πράγματι στὸ Χριστό, σταύρωσαν τὴ σάρκα μαζί μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες⁷⁷.

12. Ἄν ὁ νοῦς στραφεῖ πρὸς τὸ Θεό, ἔχει τὸ σῶμα δούλο του καὶ δὲν τοῦ παρέχει τίποτε παραπάνω ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται γιὰ νὰ ζήσει. Ἄν ὅμως στραφεῖ πρὸς τὴ σάρκα, ὑποδουλώνεται στὰ πάθη, καὶ φροντίζει πῶς νὰ ἐκανοποιεῖ πάντοτε τὶς κακὰς ἐπιθυμίες της.

13. Ἄν θέλεις νὰ νικήσεις τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς, πρόσεχε τὰ πάθη καὶ εὐκολα τοὺς διώχνεις ἀπὸ τὸ νοῦ σου. Στὴν περίπτωση τῆς πορνείας γιὰ παράδειγμα, νὰ νηστεύεις, νὰ ἀγρυπνεῖς, νὰ κοπιάζεις, νὰ μένεις μὲ τὸν ἑαυτὸ σου. Στὴν περίπτωση τῆς ὀργῆς καὶ τῆς λύπης, νὰ καταφρονεῖς τὴν ἐκτίμηση καὶ τὴν καταφρόνηση τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ ὑλικά πράγματα. Στὴν περίπτωση τῆς μνησικαχίας, νὰ προσεύχεσαι γιὰ κεῖνον πού σέ λύπησε· κι ἔτσι λυτρώνεσαι.

14. Μὴ συγκρίνεις τὸν ἑαυτὸ σου μὲ τοὺς πιὸ ἀσθενεῖς ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ αὐξάνεις τὴν αγάπη σου σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολή⁷⁸. Γιατὶ μὲ τὴ σύγκριση πέφτεις στὸ λάκκο τῆς οἰήσεως, ἐνῶ μὲ τὴν αὐξηση τῆς αγάπης ἀνεβαίνει στὸ ὕψος τῆς ταπεινοφροσύνης.

15. Ἄν ἐφαρμόζεις πράγματι τὴν ἐντολὴ τῆς αγάπης πρὸς τὸν πλησίον, μὴ δεῖξεις ποτὲ σ' αὐτὸν πικρία γιὰ ὁποιοδήποτε πράγμα σέ λύπησε. Διαφορετικὰ εἶναι φανερό ὅτι προτιμᾷς τὰ πρόσκαιρα ἀπὸ τὴν αγάπη, καὶ αὐτὰ διεκδικώντας, πολεμᾷς ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ σου.

16. Ὁ χρυσὸς εἶναι ποθητὸς στοὺς ἀνθρώπους ὅχι τόσο γιὰ τὴ χρησιμότητά του, ὅσο γιατί πολλοὶ ἐπιτυγχάνουν μ' αὐτὸν τὶς ἡδονές.

73. Ἐφ. 5, 29.

74. Α' Κορ. 9, 27.

75. Α' Τιμ. 6, 8.

76. Ρωμ. 8, 8.

77. Γαλ. 5, 24.

78. Ἰω. 13, 34.

17. Τρία εἶναι τὰ αἷτια τῆς ἀγάπης τῶν χρημάτων, ἡ φιληδονία, ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἀπιστία. Ἡ ἀπιστία εἶναι χειρότερη ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο.

18. Ὁ φιλήδονος ἀγαπᾷ τὰ χρήματα γιὰ νὰ ζεῖ μὲ ἀπολαύσεις. Ὁ κενοδοξὸς γιὰ νὰ δοξαστεῖ μὲ αὐτά, καὶ ὁ ἄπιστος γιὰ νὰ τὰ κρύψει καὶ νὰ τὰ φυλάξει, ἐπειδὴ φοβᾶται πείνα, γηρατειά, ἀσθένεια ἢ ξενιτεμό, καὶ ἐλπίζει πρὸς πολλὰ στὰ χρήματα, παρὰ στὸ Θεό, τὸ Δημιουργὸ ὅλης τῆς κτίσεως ποὺ προνοεῖ καὶ γιὰ τὰ πρὸς μικρὰ ὄντα.

19. Τέσσερις εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ μαζεύουν χρήματα· οἱ τρεῖς ποὺ ἀναφέραμε, καὶ τέταρτος ὁ οἰκονομικὸς (αὐτὸς ποὺ οἰκονομεῖ τὶς ἀνάγκες τῶν ἄλλων). Κι αὐτὸς μόνον εἶναι φανερό ὅτι τὰ μαζεύει ὀρθά, γιὰ νὰ βοηθεῖ πάντοτε καθένα στὶς ἀνάγκες του.

20. Ὅλοι οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί, ἢ ἐρεθίζουν τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ἢ ταράζουν τὸ θυμικὸ ἢ τὸ λογιστικόν. Καὶ ἀπ' αὐτὸ συμβαίνει στὸ νοῦ νὰ ἐξασθενήσῃ πρὸς τὴν πνευματικὴ θεωρία καὶ τὴν ἀνύψωση ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμον μὲ τὴν προσευχή. Γι' αὐτὸ ὀφείλει ὁ μοναχὸς, καὶ μάλιστα ὁ ἡσυχαστής, νὰ προσέχει μὲ ἀκρίβεια τοὺς λογισμοὺς του, γιὰ νὰ γνωρίζῃ τὶς αἰτίες τοὺς καὶ νὰ τὶς κόβει. Καὶ τὶς γνωρίζῃ ὡς ἐξῆς: γιὰ παράδειγμα, ἐρεθίζουν τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς οἱ ἐμπαθεῖς ἐνθυμήσεις τῶν γυναικῶν. Αἰτία τοὺς εἶναι ἡ κατάχρηση φαγητῶν καὶ ποτῶν καὶ ἡ συχνὴ καὶ χωρὶς λόγον συναναστροφή μὲ γυναῖκες. Τὰ ἀντίδοτα γι' αὐτὲς τὶς ἐνθυμήσεις εἶναι ἡ πείνα, ἡ δίψα, ἡ ἀγρυπνία καὶ ἡ ἀναχώρηση ἀπὸ τὸν κόσμον. Τὸ θυμικὸ πάλι τὸ ταράζουν οἱ ἐμπαθεῖς ἐνθυμήσεις ἐκείνων ποὺ μᾶς λύπησαν, καὶ αἰτία εἶναι ἡ φιληδονία, ἡ κενοδοξία καὶ ἡ φιλοῦλία. Γιατὶ γι' αὐτὰ λυπᾶται ὁ ἐμπαθής, ἢ ἐπειδὴ στερήθηκε ἢ ἐπειδὴ δὲν πέτυχε. Τὶς ἐνθυμήσεις αὐτὲς τὶς κόβουν ἡ καταφρόνησις καὶ ὁ ἐξευτελισμὸς τοὺς γιὰ χάριν τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

21. Γνωρίζει ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτὸ Του καὶ τὰ δημιουργήματά Του. Γνωρίζουν καὶ οἱ ἀγγελικὲς δυνάμεις τὸ Θεό, γνωρίζουν καὶ ὅσα ἔχει δημιουργήσει, ἀλλὰ δὲ γνωρίζουν τὸ Θεὸ ὅπως Αὐτὸς γνωρίζει τὸν ἑαυτὸ Του, οὔτε τὰ δημιουργήματά Του ὅπως τὰ γνωρίζει ὁ Θεός.

22. Ὁ Θεὸς γνωρίζει τὸν ἑαυτὸ Του ἀπὸ τὴ μακάρια οὐσία Του. Τὰ δημιουργήματά Του τὰ γνωρίζει μὲ τὴ σοφία Του, μὲ τὴν ὁποία καὶ μέσῳ τῆς ὁποίας δημιούργησε τὰ πάντα. Οἱ ἀγγελικὲς ὅμως δυνάμεις γνωρίζουν τὸ Θεὸ μὲ τὴ μετοχὴ τῶν ἐνεργειῶν Του (ἐνῷ Αὐτὸς εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε μετοχή), καὶ τὰ δημιουργήματά Του μὲ τὴ θεωρητικὴ τοὺς ἐξέτασις.

23. Τὰ δημιουργήματα βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ νοῦ, αὐτὸς δέχεται ὅμως μέσα του τὴ θεωρητικὴ τοὺς γνώση. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τὸν αἰώνιον καὶ ἄπειρο καὶ ἀπερίγραπτο Θεό, ὁ ὁποῖος χάρισε στὰ ὄντα τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν εὐδαιμονία καὶ τὴν αἰωνιότητα.

24. Ἡ λογικὴ καὶ νοερὴ οὐσία μετέχει στὸν Ἅγιο Θεὸ καὶ μὲ τὴν ἴδια

τὴν ὑπαρξὴ, καὶ μὲ τὴν ἱκανότητα γιὰ τὴν ἀγαθὴ ὑπαρξὴ, δηλαδὴ τὴν ἀγαθότητα, τὴ σοφία καὶ τὴ χάριν τῆς αἰώνιας υπάρξεως. Ἔτσι λοιπὸν γνωρίζει τὸ Θεό. Τὰ δημιουργήματά Του τὰ γνωρίζει μὲ τὴν κατανόηση, ὅπως εἶπαμε, τῆς δημιουργικῆς σοφίας ποὺ παρατηρεῖται σ' αὐτά, ἡ ὁποία εἶναι στὸ νοῦ ὡς ἀπλή εἰκόνα, χωρὶς ὑπόστασις.

25. Ὁ Θεός, ἀφοῦ δημιούργησε τὴ λογικὴ καὶ νοερὴ οὐσία, μετέδωσε σ' αὐτὴ τέσσερις ἀπὸ τὶς θεῖες ιδιότητές Του, ἀπὸ ἄκρα ἀγαθότητα, οἱ ὁποῖες συντηροῦν, φυλάγουν καὶ διασώζουν τὰ δημιουργήματα. Αὐτὲς εἶναι: ἡ ὑπαρξὴ, ἡ παντοτινὴ ὑπαρξὴ, ἡ ἀγαθότητα καὶ ἡ σοφία. Ἀπὸ αὐτὲς, τὶς δύο πρῶτες παραχώρησε στὴν οὐσία, ἐνῷ τὶς δύο ἄλλες, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴ σοφία, τὶς παραχώρησε στὴν ἐλευθερία νὰ ἀποφασίζουν, μὲ σκοπὸ, ἐκεῖνο ποὺ εἶναι Αὐτὸς στὴν οὐσία, νὰ γίνῃ ἡ λογικὴ κτίσις κατὰ μετουσίαν. Γι' αὐτὸ καὶ λέγεται ὅτι δημιουργήθηκε «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ»⁷⁹. Καὶ ὡς ὃν ἔγινε κατ' εἰκόνα τοῦ ὄντος, καὶ ὡς παντοτινὸ ὃν κατ' εἰκόνα τοῦ παντοτινῶν ὄντος, ἂν καὶ δὲν εἶναι χωρὶς ἀρχὴ ὅπως ὁ Θεός, εἶναι ὅμως χωρὶς τέλος. Ὡς ἀγαθὸς εἶναι καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Ἀγαθοῦ, καὶ ὡς σοφός, καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Σοφοῦ, ἔχοντας κατὰ χάριν τὶς ιδιότητες ποὺ ὁ Θεὸς ἔχει ἀπὸ τὴ φύσιν Του. Κατ' εἰκόνα Θεοῦ εἶναι κάθε λογικὴ φύσις, ἐνῷ καθ' ὁμοίωσιν Του μόνον οἱ ἀγαθοὶ καὶ σοφοί.

26. Ὅλη ἡ λογικὴ καὶ νοερὴ οὐσία διαιρεῖται σὲ δύο· στὴν ἀγγελικὴ καὶ στὴν ἀνθρώπινη φύσιν. Καὶ ὅλη ἡ ἀγγελικὴ φύσις πάλι διαιρεῖται σὲ δύο γενικὲς προαιρέσεις καὶ ομάδες: σὲ ἅγιες καὶ ἀκάθαρτες, δηλαδὴ στοὺς ἀγίους ἀγγέλους καὶ στοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες. Ἡ ἀνθρώπινη φύσις ἔχει διαιρεθεῖ σὲ δύο γενικὲς προαιρέσεις μόνον: σὲ εὐσεβεῖς καὶ ἀσεβεῖς.

27. Ὁ Θεός, καθὼς εἶναι αὐτοῦπαρξὴ καὶ αὐτοαγαθότητα καὶ αὐτοσοφία, ἢ μᾶλλον, γιὰ νὰ ποῦμε ὅλη τὴν ἀλήθεια, εἶναι καὶ πάνω ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς ιδιότητες, δὲν ἔχει τίποτε ἀπολύτως τὸ ἀντίθετο σ' αὐτὲς. Τὰ κτίσματα ὅμως, ποὺ ἔχουν στὸ σύνολό τους κατὰ μετοχὴ καὶ χάριν τὴν ὑπαρξὴ, καὶ τὰ λογικὰ καὶ νοερὰ ποὺ ἔχουν ἐπιπλέον καὶ τὴν ἐλευθερία γιὰ ἀγαθότητα καὶ σοφία, ἔχουν ἀντίθετα· δηλαδὴ στὴν ὑπαρξὴ ἔχουν ἀντίθετη τὴ μὴ ὑπαρξὴ, καὶ ἀντίθετα στὴν ἀγαθότητα καὶ τὴ σοφία ἔχουν τὴν κακία καὶ τὴν ἀγνοσία. Καὶ τὸ νὰ ὑπάρχουν αὐτὰ ἢ νὰ μὴν ὑπάρχουν, εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ Δημιουργοῦ. Τὸ νὰ μετέχουν ὅμως στὴν ἀγαθότητα καὶ τὴ σοφία Του ἢ ὄχι, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ βούλησιν τῶν λογικῶν κτισμάτων.

28. Οἱ Ἕλληνες σοφοί, λέγοντας ὅτι προαιωνίως συνυπάρχει μὲ τὸ Θεὸ ἡ οὐσία τῶν ὄντων, καὶ ὅτι μόνον οἱ ιδιότητές τους δέχτηκαν τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ Αὐτόν, λένε ὅτι στὴν οὐσία δὲν ὑπάρχει τίποτε ἐνάντιο, καὶ ἐναντίωσις ὑπάρχει μόνον πρὸς τὶς ιδιότητες. Ἐμεῖς ὅμως λέμε ὅτι μόνον ἡ θεία οὐσία δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἀντίθετο, ἐπειδὴ εἶναι αἰώνια, ἄπειρη καὶ χαρίζει τὴν αἰωνιότητα

τητα στὰ ἄλλα ὄντα. Ἐνῶ στὴν οὐσία τῶν ὄντων εἶναι ἀντίθετο ἡ ἀνυπαρξία, καὶ εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ κυρίως ὄντος τὸ νὰ ὑπάρχει αὐτὴ αἰώνια ἢ νὰ μὴν ὑπάρχει. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Θεὸς δὲν ἀνακαλεῖ τὰ χαρίσματα Του⁸⁰, γι' αὐτὸ τὰ ὄντα καὶ ὑπάρχουν πάντοτε καὶ θὰ ὑπάρχουν, συγκρατούμενα ἀπὸ τὴν παντοκρατορικὴ δύναμη, ἂν καὶ ἡ οὐσία τους ἔχει ὡς ἀντίθετο τὴν ἀνυπαρξία, ὅπως εἴπαμε, γιατί ἀπὸ αὐτὴν ἦρθε στὴν ὑπαρξιν, καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ βούληση τοῦ Θεοῦ τὸ νὰ ὑπάρχει αὐτὴ ἢ νὰ μὴν ὑπάρχει.

29. Ὅπως τὸ κακὸ εἶναι στέρηση τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἡ ἄγνοια εἶναι στέρηση τῆς γνώσεως, ἔτσι καὶ τὸ μὴ ὂν εἶναι στέρηση τοῦ ὄντος· καὶ στέρηση ὅχι τοῦ κυρίως ὄντος —γιατὶ τὸ ὄν δὲν περιέχει καμία ἐναντιότητα—, ἀλλὰ αὐτοῦ ποὺ εἶναι ὂν κατὰ μετοχή. Καὶ οἱ στέρησεις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς γνώσεως προέρχονται ἀπὸ τὴν κακὴ προαίρεση τῶν δημιουργημάτων. Ἐνῶ ἡ στέρηση τοῦ ὄντος, τῆς ὑπάρξεως, βρίσκεται στὴ βούληση τοῦ Δημιουργοῦ, ὁ ὁποῖος θέλει ἀπὸ ἀγαθότητα νὰ ὑπάρχουν τὰ ὄντα καὶ πάντοτε νὰ εὐεργετοῦνται ἀπὸ Αὐτόν.

30. Ὅλα τὰ δημιουργήματα, ἄλλα εἶναι λογικὰ καὶ νοερά καὶ δέχονται ἐναντίες ἐνέργειες, δηλαδὴ ἀρετὴ καὶ κακία, γνώση καὶ ἀγνωσία, καὶ ἄλλα εἶναι διάφορα σώματα, ποὺ δημιουργήθηκαν ἀπὸ ἐναντία μεταξύ τους στοιχεῖα, δηλαδὴ ἀπὸ γῆ, ἀέρα, φωτιὰ καὶ νερό. Τὰ πρῶτα εἶναι ἐντελῶς ἀσώματα καὶ ἄυλα, ἂν καὶ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἐνωμένα μὲ σώματα, ἐνῶ τὰ ἄλλα ἔχουν σύσταση μόνο ἀπὸ ὕλη καὶ μορφή.

31. Ὅλα τὰ σώματα κατὰ φύσιν εἶναι ἀκίνητα. Κινοῦνται ὅμως ἀπὸ τὴν ψυχὴ· ἄλλα ἀπὸ λογικὴ ψυχὴ, ἄλλα ἀπὸ ἄλογη, ἄλλα ἀπὸ ἀναίσθητη.

32. Ἀπὸ τίς ψυχικὲς δυνάμεις, ἡ μία εἶναι θρεπτικὴ, ἡ ἄλλη φανταστικὴ καὶ παρορμητικὴ, ἡ ἄλλη λογιστικὴ καὶ νοητικὴ. Τὰ φυτὰ μετέχουν μόνο στὴν πρώτη. Τὰ ἄλογα ζῶα μετέχουν καὶ στὴ δεύτερη, μαζὶ μὲ τὴν πρώτη. Οἱ ἄνθρωποι μετέχουν καὶ στὶς τρεῖς. Καὶ οἱ δύο πρῶτες δυνάμεις εἶναι φθαρτές· ἐνῶ ἡ τρίτη εἶναι ἀφθαρτὴ καὶ ἀθάνατη.

33. Οἱ ἀγγελικὲς δυνάμεις μεταδίδουν μεταξύ τους θεῖο φωτισμό, καὶ στὴν ἀνθρώπινη φύσιν μεταδίδουν ἢ ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τους, ἢ ἀπὸ τὴν γνώσιν ποὺ ἔχουν. Ἡ ἀρετὴ ποὺ μεταδίδουν εἶναι ἡ θεομίμητη ἀγαθότητά τους, μὲ τὴν ὁποία καὶ τὸν ἑαυτὸ τους, καὶ τίς ὁμοιές τους, καὶ τίς κατώτερές τους δυνάμεις εὐεργετοῦν καὶ τίς κάνουν θεόμορφες. Ἀπὸ τὴ γνώσιν τους πάλι μεταδίδουν ἢ κάποια γνώσιν περὶ Θεοῦ ὑψηλότερη —καθὼς λέει ἡ Γραφή: «Ἐσὺ Κύριε, εἶσαι ὁ ὕψιστος στοὺς αἰῶνες»⁸¹—, ἢ κάποια βαθύτερη γνώσιν περὶ τῶν ἀσωμάτων, ἢ ἀκριβέστερη περὶ τῶν ὕλικῶν ὄντων, ἢ τελειότερη περὶ τῆς θείας Προνοίας, ἢ σαφέστερη περὶ τῆς κρίσεως.

34. Ἀκαθαρσία τοῦ νοῦ εἶναι πρῶτον ἡ ψευδὴς γνώσιν. Δεύτερον, ἡ ἄγνοια κάποιου ἀπὸ τὰ γενικά· ἐννοῶ σὲ σχέση μὲ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ, γιατί

80. Ρωμ. 11, 29.

81. Ψαλμ. 91, 9.

εἶναι ἰδίωμα ἀγγέλου τὸ νὰ μὴν ἀγνοεῖ τίποτε ἀπὸ τὰ μερικά. Τρίτον, τὸ νὰ ἔχει ἐμπαθεῖς λογισμούς. Τέταρτο, νὰ συγκατατίθεται στὴν ἁμαρτία.

35. Ἀκαθαρσία τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ νὰ μὴν ἐνεργεῖ κατὰ φύσιν. Ἀπ' αὐτὸ γεννιοῦνται στὸ νοῦ οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί. Καὶ ἐνεργεῖ κατὰ φύσιν, ὅταν οἱ παθητικὲς δυνάμεις τῆς, δηλαδὴ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, μένουν ἀπαθεῖς κατὰ τὴν προσβολὴ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἀντίστοιχων νοημάτων.

36. Ἀκαθαρσία τοῦ σώματος εἶναι ἡ διάπραξη τῆς ἁμαρτίας.

37. Ἀγαπᾷ τὴν ἡσυχία ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὰ κοσμικά. Καὶ ἀγαπᾷ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀγαπᾷ κατὰ ἀνθρώπινο. Κι ἔχει γνώσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἐκεῖνος ποὺ δὲ σκανδαλίζεται ἀπὸ ἄλλον, εἴτε γιὰ ἁμαρτίες εἴτε γιὰ συμπερασμούς ἀπὸ ὑποψίες.

38. Μεγάλον πρᾶγμα νὰ μὴν ἔχει κανεὶς πάθος πρὸς τὰ πράγματα. Ὅμως πολὺ μεγαλύτερον ἀπ' αὐτὸ εἶναι νὰ μένει ἀπαθὴς πρὸς τὰ νοήματα τους.

39. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια κρατοῦν τὸ νοῦ ἀπαθὴ καὶ ἀπέναντι τῶν πραγμάτων καὶ ἀπέναντι τῶν νοημάτων τους.

40. Ὁ νοῦς τοῦ θεοφιλοῦς ἀνθρώπου δὲν πολεμᾷ ἐναντίον τῶν πραγμάτων οὔτε τῶν νοημάτων τους, ἀλλὰ ἐναντίον τῶν παθῶν ποὺ συνδέονται μὲ τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων. Γιὰ παράδειγμα, δὲν πολεμᾷ ἐναντίον τῆς γυναίκας ἢ ἐναντίον ἐκείνου ποὺ τὸν λύπησε, οὔτε ἐναντίον τῶν φαντασιῶν τους, ἀλλὰ ἐναντίον τῶν παθῶν ποὺ συνδέονται μὲ τίς φαντασίες.

41. Ὁλος ὁ πόλεμος τοῦ μοναχοῦ μὲ τοὺς δαίμονες, εἶναι νὰ χωρίσει τὰ νοήματα ἀπὸ τὰ πάθη. Διαφορετικὰ δὲν μπορεῖ νὰ βλέπει τὰ πράγματα μὲ ἀπάθεια.

42. Ἄλλο εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἄλλο τὸ νόημα, καὶ ἄλλο τὸ πάθος. Καὶ πρᾶγμα εἶναι, γιὰ παράδειγμα, ὁ ἄνδρας, ἡ γυναίκα, ὁ χρυσὸς κλπ. Νόημα εἶναι ἡ ἀπαθὴς ἐνθύμησή τους. Πάθος εἶναι ἡ φιλία παράλογη, ἡ μῖσος ἀσυλλόγιστο κάποιου ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Ἐναντίον λοιπὸν τοῦ πάθους εἶναι ἡ μάχη τοῦ μοναχοῦ.

43. Νόημα ἐμπαθὲς εἶναι ἕνας λογισμὸς σύνθετος ἀπὸ πάθος καὶ νόημα. Ἄς χωρίσουμε τὸ πάθος ἀπὸ τὸ νόημα καὶ θ' ἀπομείνει ὁ λογισμὸς ἀπαθὴς. Καὶ θὰ τὰ χωρίσουμε, ἂν θέλομε, μὲ τὴν πνευματικὴ ἀγάπη καὶ τὴν ἐγκράτεια.

44. Οἱ ἀρετὲς χωρίζουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὰ πάθη, οἱ πνευματικὲς θεωρίες χωρίζουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὰ ἀπαθὴ νοήματα, ἐνῶ ἡ καθαρὴ προσευχὴ φέρνει τὸ νοῦ μπρὸς στὸν ἴδιο τὸ Θεό.

45. Οἱ ἀρετὲς εἶναι γιὰ τὴ γνώσιν τῶν δημιουργημάτων. Ἡ γνώσιν γιὰ κεῖνον ποὺ τὴν ἀπόκτησε. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴν γνώσιν, τὴν ἔχει γιὰ τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος γνωρίζεται χωρὶς νὰ γνωρίζομε πῶς, καὶ γνωρίζει πέρα ἀπὸ κάθε γνώσιν.

46. Ὁ Θεὸς ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε πληρότητα, δὲν ἔφερε στὴν ὕπαρξη τὰ δημιουργήματα γιατί εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ κάτι⁸², ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀπολαύσουν αὐτὰ τὸ Θεὸ μετέχοντάς Τον ἀναλόγως, καὶ Αὐτὸς γιὰ νὰ εὐφρανθεῖ γιὰ τὰ ἔργα Του⁸³, βλέποντάς τα νὰ εὐφραίνονται καὶ νὰ χορταίνονται ἀδιάκοπα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ δὲ χορταίνονται.

47. Ὁ κόσμος ἔχει πολλοὺς φτωχοὺς στὸ πνεῦμα, ἀλλὰ ὄχι ὅπως πρέπει. Καὶ ἔχει πολλοὺς ποὺ πενθοῦν, ἀλλὰ ἀπὸ χρηματικὴ ζημία ἢ θάνατο τέκνων. Ἐχει καὶ πολλοὺς πρᾶους, ἀλλὰ σὲ σχέση μὲ τὰ ἀκάθαρτα πάθη· καὶ πολλοὺς ποὺ πεινοῦν καὶ διψοῦν, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀρπάξουν τὰ ξένα καὶ νὰ κερδίζουν μὲ ἀδικία. Ἐχει καὶ πολλοὺς ἐλεήμονες, ἀλλὰ πρὸς τὸ σῶμα καὶ σ' ἐκεῖνα ποὺ ἀφοροῦν τὸ σῶμα, καὶ πολλοὺς καθαρὸς στὴν καρδιά, ἀλλὰ γιὰ χάρη τῆς κενοδοξίας. Ἐχει ἐπίσης εἰρηνοποιούς, ἀλλὰ ποὺ ὑποτάσσουν τὴν ψυχὴ στὸ σῶμα, καὶ πολλοὺς ποὺ διώκονται, ἀλλὰ ὡς ἄτακτοι· ἐπίσης πολλοὺς ποὺ ὀνειδίζονται, ἀλλὰ γιὰ αἰσχρὰ ἁμαρτήματα. Μακάριοι ὅμως εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἐνεργοῦν ἔτσι καὶ πάσχουν μόνο γιὰ τὸ Χριστό. Καὶ γιατί εἶναι μακάριοι; Γιατί σ' αὐτοὺς ἀνήκει ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν καὶ αὐτοὶ εἶναι ποὺ θὰ δοῦν τὸ Θεὸ κλπ.⁸⁴ Ὡστε δὲν εἶναι μακάριοι ἐπειδὴ ἐνεργοῦν ἔτσι καὶ πάσχουν, γιατί καὶ αὐτοὶ ποὺ προαναφέραμε κάνουν τὸ ἴδιο, ἀλλὰ ἐπειδὴ κάνουν καὶ πάσχουν ὅλα αὐτὰ γιὰ τὸ Χριστό.

48. Σὲ ὅ,τι κάνουμε, ζητεῖται ἀπὸ τὸ Θεὸ ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖο τὸ κάνουμε, ὅπως πολλὲς φορές τὸ εἶπαμε, ἂν δηλαδὴ τὸ κάνουμε γι' Αὐτόν, ἢ γιὰ κάτι ἄλλο. Ὅταν λοιπὸν θέλομε νὰ κάνουμε τὸ ἀγαθό, νὰ μὴν ἔχομε σκοπὸ τὴν ἀνθρωπαρέσκεια, ἀλλὰ τὸ Θεό, ὥστε ἀποβλέποντας σ' Αὐτόν, νὰ τὰ κάνουμε ὅλα γι' Αὐτόν, γιὰ νὰ μὴν ὑποφέρομε καὶ τὸν κόπο, καὶ χάνομε καὶ τὴν ἀνταμοιβή.

49. Κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς διώξε ἀπὸ τὸ νοῦ σου καὶ τὰ φιλὰ νοήματα τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων καὶ κάθε θεωρία τῶν δημιουργημάτων, γιὰ νὰ μὴ φαντάζεσαι τὰ κατώτερα καὶ ξεπέσεις ἀπὸ τὸν ἀσύγκριτα ἀνώτερο ἀπ' ὅλα τὰ ὄντα.

50. Ἄν ἀγαπήσομε ἀληθινὰ τὸ Θεό, μὲ τὴν ἀγάπη αὐτὴ διώχνομε τὰ πάθη. Ἡ ἀγάπη πρὸς Αὐτόν εἶναι τὸ νὰ προτιμοῦμε Αὐτόν ἀπὸ τὸν κόσμον, καὶ τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, καταφρονώντας τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ ἀφιερώνοντας ὅλο τὸν χρόνον μας σ' Αὐτόν μὲ ἐγκράτεια, ἀγάπη, προσευχή, φαλμωδία καὶ τὰ ὅμοια.

51. Ἄν ἀφοσιωθοῦμε στὸ Θεὸ γιὰ πολὺ καιρὸ καὶ φροντίζομε γιὰ τὴν θεραπεία τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, δὲ θὰ παρασυρθοῦμε πλέον ἀπὸ τὶς προσβολὰς τῶν λογισμῶν, ἀλλὰ κατανοώντας μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια τὶς αἰτίες τοὺς καὶ κόβοντάς τις γινώμαστε πιὸ διορατικοί, ὥστε νὰ ἐκπληρώνεται σ' ἐμᾶς τὸ φαλμικό: «Τὸ μάτι μου θὰ παρατηρήσει τοὺς ἐχθροὺς

82. Πράξ. 17, 25.

83. Ψαλμ. 103, 31.

84. Ματθ. 5, 3-12.

μου, καὶ θ' ἀκούσει τὸ αὐτί μου αὐτοὺς ποὺ ξεσηκώνονται δόλια ἐναντίον μου»⁸⁵.

52. Ὅταν βλέπεις τὸ νοῦ σου νὰ ἀναστρέφεται μὲ εὐσέβεια καὶ δικαιοσύνη μέσα στὰ νοήματα τοῦ κόσμου, νὰ ξέρεις ὅτι καὶ τὸ σῶμα σου παραμένει καθαρὸ καὶ ἀναμάρτητο. Ὅταν ὅμως βλέπεις τὸ νοῦ σου νὰ ἀσχολεῖται μὲ κατὰ διάνοιαν ἁμαρτίες καὶ δὲν τὸν ἐμποδίζεις, νὰ γνωρίζεις ὅτι καὶ τὸ σῶμα σου δὲν θὰ ἀργήσει νὰ πέσει σ' αὐτές.

53. Ὅπως τὸ σῶμα περιβάλλεται ἀπὸ τὰ πράγματα, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς περιβάλλεται ἀπὸ τὰ νοήματα. Καὶ ὅπως τὸ σῶμα πορνεύει μὲ τὸ σῶμα τῆς γυναίκας, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς πορνεύει μὲ τὸ νόημα τῆς γυναίκας, διὰ μέσου τῆς φαντασίας τοῦ σώματός του, γιατί βλέπει τὴ μορφή τοῦ σώματός του κατὰ διάνοιαν ἐνωμένη μὲ τὴ μορφή τῆς γυναίκας. Ἐπίσης καὶ τὴ μορφή αὐτοῦ ποὺ τὸν λύπησε, τὴν ἐκδικεῖται κατὰ διάνοιαν μὲ τὴν μορφή τοῦ δικοῦ τοῦ σώματος. Παρόμοια συμβαίνει καὶ μὲ τ' ἄλλα ἁμαρτήματα. Γιατί ὅ,τι ἐνεργεῖ τὸ σῶμα στὸν κόσμον τῶν πραγμάτων, τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ νοῦς στὸν κόσμον τῶν νοημάτων.

54. Δὲν πρέπει νὰ φρίξομε καὶ νὰ ἐκπλαγοῦμε καὶ νὰ μᾶς φύγει τὸ μυαλό μας, ποὺ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας δὲν κρίνει κανένα, ἀλλὰ ὅλη τὴν κρίση τὴν ἔδωσε στὸν Υἱό⁸⁶ —καὶ ὁ Υἱὸς λέει: «Μὴν κρίνετε, γιὰ νὰ μὴν κριθήτε»⁸⁷. μὴν καταδικάζετε γιὰ νὰ μὴν καταδικαστῆτε»⁸⁸. ὅμοια καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «Μὴν καταδικάζετε γιὰ κάτι πρόωρα, ἕως ὅτου ἔρθει ὁ Κύριος»⁸⁹, καί: «Μὲ τὴν ἀπόφαση ποὺ καταδικάζεις τὸν ἄλλο, καταδικάζεις τὸν ἑαυτὸ σου»⁹⁰— ὅμως οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ σταμάτησαν νὰ κλαῖνε γιὰ τὶς ἁμαρτίες τοὺς, ἀφαίρεσαν τὴν κρίση ἀπὸ τὸν Υἱό, καὶ σὰν νὰ εἶναι ἀναμάρτητοι κρίνουν καὶ καταδικάζουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ὁ οὐρανὸς ἔμεινε κατὰ-πληκτος ἀπ' αὐτό, ἡ γῆ ἔφριξε, αὐτοὶ ὅμως μένουν ἀναίσθητοι καὶ δὲν ντρέπονται.

55. Ἐκεῖνος ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὶς ἁμαρτίες τῶν ἄλλων ἢ καὶ ἀπὸ ὑποψίες μόνο κρίνει τὸν ἀδελφό, δὲν ἔκανε ἀκόμη ἀρχὴ στὴ μετάνοια, οὔτε ἐξετάζει νὰ βρεῖ τὶς δικές του ἁμαρτίες, ποὺ εἶναι πράγματι πιὸ βαριές κι ἀπὸ τ' ἀσκήνωτο μολύβι. Οὔτε κατάλαβε ἀκόμη πῶς ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἀναίσθητος, ἀγαπᾷ τὰ μάτια καὶ ἐπιδιώκει τὸ ψεῦδος⁹¹. Γι' αὐτὸ σὰν ἄνθρωπος χωρὶς μυαλό ποὺ περπατεῖ στὸ σκοτάδι, παραβλέποντας τὶς δικές του ἁμαρτίες, φαντάζεται τὶς ἁμαρτίες τῶν ἄλλων, εἴτε εἶναι πραγματικὲς εἴτε εἶναι ὑποψίες δικές του.

56. Ἡ φιλαυτία, ὅπως πολλὲς φορές ἔχει λεχθεῖ, γίνεται αἰτία ὅλων τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν. Ἀπὸ αὐτὴ γεννιοῦνται οἱ τρεῖς καθολικότατοι λογισμοὶ τῆς ἐπιθυμίας: ὁ λογισμὸς τῆς γαστριμαργίας, τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς κενοδοξίας. Ἀπὸ τῆς γαστριμαργίας γεννιέται ὁ λογισμὸς τῆς πορνείας,

85. Ψαλμ. 91, 12.

87. Ματθ. 7, 1.

89. Α' Κορ. 4, 5.

91. Ψαλμ. 4, 3.

86. Ἰω. 5, 22.

88. Λουκ. 6, 37.

90. Ρωμ. 2, 1.

ἀπὸ τὴν κενοδοξία, ὁ λογισμὸς τῆς ὑπερηφάνειας. Οἱ ἄλλοι ἐμπαθεῖς λογισμοί, δηλαδὴ τῆς ὀργῆς, τῆς λύπης, τῆς μνησικακίας, τῆς κατακρίσεως καὶ οἱ λοιποί, ἀκολουθοῦν αὐτοὺς τοὺς τρεῖς. Αὐτὰ τὰ πάθη λοιπόν, δένουν τὸ νοῦ μαζὶ μὲ τὰ ὑλικά πράγματα, καὶ τὸν τραβοῦν κάτω στὴ γῆ, καθὼς βρίσκονται πάνω του σὰν μιὰ βαρύτατη πέτρα, ἐνῶ ἐκ φύσεως ὁ νοῦς εἶναι ἐλαφρότερος καὶ πιὸ εὐκίνητος καὶ ἀπὸ τὴ φωτιά.

57. Ἀρχὴ ὅλων τῶν παθῶν εἶναι ἡ φιλαυτία, τέλος ἡ ὑπερηφάνεια. Φιλαυτία εἶναι ἡ παράλογη ἀγάπη πρὸς τὸ σῶμα. Ἐκεῖνος ποὺ τὴν ἔκοψε σύρριζα, ἔκοψε μαζὶ τῆς καὶ ὅλα τὰ πάθη.

58. Ὅπως οἱ κατὰ σάρκα γονεῖς ἔχουν ἰδιαίτερη ἀγάπη στὰ παιδιά τους, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς συνδέεται φυσικῶς μὲ τοὺς λόγους του. Καὶ ὅπως ὅσοι γονεῖς ἀγαποῦν παθολογικὰ τὰ παιδιά τους καί, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἐντελῶς καταγέλαστα ἀπὸ ὅλους, αὐτοὶ τὰ θεωροῦν πῶς εἶναι τὰ πιὸ ἱκανὰ καὶ τὰ πιὸ ὠραῖα, ἔτσι καὶ τὸν ἄφρονα νοῦ οἱ λόγοι του, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι πιὸ χειρότεροι ἀπ' ὅλους, τοῦ φαίνονται φρονιμότεροι. Στὸ σοφὸ ὅμως νοῦ δὲ φαίνονται ἔτσι οἱ λόγοι τοῦ· ἀλλὰ ὅταν νομίζει ὅτι εἶναι ἀληθινοὶ καὶ καλοὶ, τότε μάλιστα δὲν πιστεύει στὴν κρίση του, ἀλλὰ βάζει ἄλλους σοφοὺς νὰ κρίνουν τοὺς λόγους καὶ τοὺς λογισμοὺς του, μὴν τυχὸν προσπαθεῖ ἢ προσπάθησε μάταια, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς παίρνει τὴ βεβαίωση.

59. Ὅταν νικήσεις κανένα ἀπὸ τὰ ἀτιμότερα πάθη, π.χ. τὴ γαστριμαργία ἢ τὴν πορνεία ἢ τὴν ὀργή ἢ τὴν πλεονεξία, εὐθὺς σοῦ ἔρχεται ὁ λογισμὸς τῆς κενοδοξίας. Ἄν τὸν νικήσεις καὶ αὐτόν, σοῦ ἔρχεται ὁ λογισμὸς τῆς ὑπερηφάνειας.

60. Ὅλα τὰ αἰσχρὰ πάθη, ὅσο κυριαρχοῦν στὴν ψυχὴ διώχνουν ἀπ' αὐτὴ τὸ λογισμὸ τῆς κενοδοξίας· ὅταν ὅμως ὅλα αὐτὰ νικηθοῦν, τότε τὸν ἐπαναφέρουν σ' αὐτήν.

61. Ἡ κενοδοξία, καὶ ὅταν ἄλλοτε διώχνεται, καὶ ὅταν ἄλλοτε παραμένει, γεννᾷ τὴν ὑπερηφάνεια. Καὶ ὅταν διώχνεται προκαλεῖ τὴν οἴηση, ἐνῶ ὅταν παραμένει, φέρνει τὴν ἀλαζονεία. Τὴν κενοδοξία τὴν ἀφανίζει ἡ κρυφὴ πνευματικὴ ἐργασία. Τὴν ὑπερηφάνεια τὴν ἀφανίζει τὸ νὰ ἀποδίδει ὁ ἀγωνιστὴς στὸ Θεὸ τὰ κατορθώματα.

62. Ἐκεῖνος ποὺ κρίθηκε ἄξιος νὰ λάβει γνώση τοῦ Θεοῦ, καὶ δοκίμασε γνήσια τὴν ἡδονὴ ποὺ προέρχεται ἀπ' αὐτήν, αὐτὸς καταφρονεῖ ὅλες τὶς ἡδονές ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ τὸ ἐπιθυμητικό.

63. Ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ τὰ ἐπίγεια, ἐπιθυμεῖ ἢ τροφές, ἢ σαρκικὲς ἡδονές, ἢ δόξα ἀνθρώπινη, ἢ χρήματα, ἢ κάτι ἄλλο σχετικὸ μὲ αὐτά. Καὶ ἂν ὁ νοῦς δὲ βρεῖ κάτι ἀνώτερο γιὰ νὰ μεταφέρει σ' αὐτὸ τὴν ἐπιθυμία του, δὲ θὰ πεισθεῖ ποτὲ νὰ καταφρονήσῃ τὰ παραπάνω. Καὶ ἀσυγκρίτως ἀνώτερο ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων.

64. Ἐκεῖνοι ποὺ καταφρονοῦν τὶς ἡδονές, τὶς καταφρονοῦν ἢ ἀπὸ φόβο

ἢ ἀπὸ ἐλπίδα ἢ ἀπὸ πνευματικὴ γνώση ἢ καὶ ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό.

65. Ἡ γνώση τῶν θείων χωρὶς ἅγιο πάθος, δὲν καταπείθει τελικὰ τὸ νοῦ νὰ καταφρονεῖ τὰ ὑλικά, ἀλλὰ μοιάζει μὲ ἀπλὸ λογισμὸ αἰσθητοῦ πράγματος. Γιατὶ εἶναι δυνατό νὰ βρεῖ κανεὶς πολλοὺς ἀνθρώπους μὲ πολλὴ γνώση, καὶ ἐντούτοις νὰ κυλιοῦνται στὰ σαρκικὰ πάθη σὰν χοῖροι στὴ λάσπη. Γιατὶ ἀφοῦ μὲ κάποια ἐπιμέλειά τους καθαρίσθηκαν λίγο καὶ ἐπέτυχαν τὴ γνώση, ὕστερα ἀμέλησαν καὶ ἔγιναν ὅμοιοι μὲ τὸν Σαοῦλ, ὁ ὁποῖος ἐνῶ κρίθηκε ἄξιος γιὰ τὴ βασιλεία, ἐπειδὴ ἔζησε ἀνάξια, ἐκδιώχθηκε ἀπ' αὐτὴν μὲ φοβερὴ ὀργή⁹².

66. Ὅπως ὁ φιλὸς λογισμὸς τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων δὲν ἐξαναγκάζει τὸν νοῦ νὰ καταφρονεῖ τὰ θεία, ἔτσι καὶ ἡ φιλὴ γνώση τῶν θείων δὲν πείθει τελικὰ νὰ καταφρονήσῃ κανεὶς τὰ ἀνθρώπινα. Γιατὶ ἡ ἀλήθεια, τώρα ὑπάρχει ὡς σκιά καὶ σὲ εἰκασίες, καὶ γι' αὐτὸ χρειάζεται τὸ μακάριο πάθος τῆς ἀγίας ἀγάπης, ἡ ὁποία δεσμεύει τὸ νοῦ μὲ τὶς πνευματικὲς θεωρίες καὶ τὸν πείθει νὰ προτιμᾷ τὰ ἄυλα ἀπὸ τὰ ὑλικά, καὶ τὰ νοητὰ καὶ θεία ἀπὸ τὰ αἰσθητά.

67. Ἐκεῖνος ποὺ ἔκοψε τὰ πάθη καὶ ἔκανε φιλοὺς τοὺς λογισμοὺς του, δὲν ἔπεται ὅτι ὅπωςδὴποτε καὶ τὰ ἔστρεψε πρὸς τὰ θεία. Ἀλλὰ μπορεῖ νὰ μὴν ἔχει πάθος μήτε γιὰ τὰ ἀνθρώπινα, μήτε καὶ γιὰ τὰ θεία· αὐτὸ συμβαίνει στοὺς πρακτικοὺς μόνο καὶ ποὺ δὲν ἔχουν ἀξιωθεῖ ἀκόμη νὰ ἀποκτήσουν τὴ γνώση. Αὐτοὶ ἀπέχουν ἀπὸ τὰ πάθη ἢ ἀπὸ τὸ φόβο τῆς κολάσεως ἢ γιὰ τὴν ἐλπίδα τῆς βασιλείας.

68. Στὴ ζωὴ αὐτῇ, στηριζόμαστε στὴν πίστη, ὅχι στὴν αἴσθηση⁹³. καὶ ἔχομε τὴν ἀρετὴ ἀμυδρά, ὅπως μέσα σὲ καθρέφτη⁹⁴, καὶ γι' αὐτὸ ἔχομε ἀνάγκη νὰ ἀσχολούμαστε πολὺ μὲ τὰ θεία, ὥστε μὲ τὴν πολυχρόνια καὶ ἐμπεριστατωμένη μελέτη, νὰ ἀποκτήσουμε συνήθεια τῶν θείων θεωριῶν ποὺ δύσκολα ἀποσπᾶται.

69. Ἄν κόψομε τὶς αἰτίες τῶν παθῶν καὶ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὶς πνευματικὲς θεωρίες γιὰ λίγο μόνο, χωρὶς νὰ ἐπιμείνομε σ' αὐτές καὶ νὰ τὶς κάνομε κύριο ἔργο μας, εὐκόλα πάλι ξαναγυρίζομε στὰ σαρκικὰ πάθη, χωρὶς νὰ κερδίσομε τίποτε ἄλλο ἀπὸ γυμνὴ γνώση καὶ οἴηση. Τὸ τέλος τῆς εἶναι ὁ σκοτισμὸς σιγὰ-σιγὰ καὶ τῆς φιλῆς γνώσεως καὶ τὸ ὁλοκληρωτικὸ παραστράτημα τοῦ νοῦ πρὸς τὰ ὑλικά.

70. Ἀξιοκατηγόρητο πάθος ἀγάπης ἀπασχολεῖ τὸ νοῦ μὲ τὰ ὑλικά πράγματα, ἐνῶ ἀξιεπαινο πάθος ἀγάπης τὸν δένει μὲ τὰ θεία. Γιατὶ ἔχει συνήθεια ὁ νοῦς, στὰ πράγματα μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται πολὺν καιρό, σ' αὐτὰ καὶ νὰ ἀπλώνεται. Καὶ σὲ κείνα ποὺ ἀπλώνεται, σ' ἐκεῖνα νὰ στρέφει τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν ἀγάπη· εἴτε στὰ θεία καὶ συγγενὴ του καὶ νοητὰ, εἴτε στὰ πράγματα καὶ τὰ πάθη τῆς σάρκας.

92. Α' Βασ. 10, 1· 16, 1.

93. Β' Κορ. 5, 7.

94. Α' Κορ. 13, 12.

71. Ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ὁρατὸ καὶ τὸν ἀόρατο κόσμον καὶ ὁ ἴδιος ἔπλασε καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα. Καὶ ἂν ὁ ὁρατὸς κόσμος εἶναι τόσο ὡραῖος, πόσο ὡραῖος ἄραγε εἶναι ὁ ἀόρατος; Καὶ ἂν ὁ ἀόρατος εἶναι ὡραιότερος ἀπὸ τὸν ὁρατό, πόσο τοὺς ξεπερνᾷ καὶ τοὺς δύο ὁ δημιουργὸς τοὺς Θεός; Ἄν λοιπὸν ἀνώτερος ἂν ὅλα τὰ δημιουργήματα εἶναι ὁ Δημιουργὸς ὅλων τῶν καλῶν, μὲ ποῖο λόγο ὁ νοῦς ἐγκαταλείπει τὸ καλύτερον καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὰ χειρότερα ἂν ὅλα, δηλαδὴ μὲ τὰ πάθη τῆς σάρκα; Ἡ εἶναι φανερό, ἐπειδὴ αὐτὰ ἀπὸ τὴν γέννησίν του τὰ συναναστράφηκε καὶ τὰ συνήθισε, ἐνῶ τὸ Θεό, τὸν ἀνώτερον ἂν ὅλα καὶ πάντων ἂν ὅλα, δὲν τὸν γνώρισε ἀκόμη τελείως. Ἄν λοιπὸν μὲ πολὺκαιρὴ ἀσκησιὴ στὴν ἐγκράτεια τῶν ἡδονῶν καὶ μὲ τὴ μελέτη τῶν θείων, λίγο-λίγο τὸν χωρίσουμε ἀπὸ αὐτῆς τῆ σχέσιν μὲ τὰ πάθη, τότε ἐκτείνεται πρὸς τὰ θεῖα καὶ σιγὰ-σιγὰ προοδεύει καὶ γνωρίζει τὴ θεϊκὴ ἀξία του. Καὶ τέλος ὅλο τὸν πόθο του τὸν μεταφέρει στὸ Θεό.

72. Ἐκεῖνος ποὺ λείει χωρὶς πάθος τὰ ἀμαρτήματα τοῦ ἀδελφοῦ, τὸ κάνει γιὰ δύο αἰτίες: ἢ γιὰ νὰ τὸν διορθώσει, ἢ γιὰ νὰ ὠφελήσῃ ἄλλον. Ἄν δὲν τὰ λείει γιὰ καμιά ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς αἰτίες εἴτε στὸν ἀδελφό, εἴτε σὲ ἄλλον, τότε ἢ τὸν ὑβρίζει, ἢ τὸν ἐξευτελίζει. Καὶ δὲν θὰ ξεφύγῃ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ θὰ πέσει ἢ στὸ ἴδιο, ἢ σὲ ἄλλο παράπτωμα, καὶ ἀφοῦ ἐλεγχθεῖ καὶ ἐξευτελιστεῖ ἀπὸ ἄλλους, θὰ καταντροπιαστεῖ.

73. Ἄνθρωποι ποὺ διαπράττουν τὴν ἴδια ἀμαρτία, δὲν τὸ κάνουν ὅλοι γιὰ τὸν ἴδιο λόγο. Γιὰ παράδειγμα, ἄλλο εἶναι νὰ ἀμαρτάνει κανεὶς ἀπὸ συνήθεια, καὶ ἄλλο γιὰ τὸν παρέσυρε μιὰ ξαφνικὴ παρόρμησις· αὐτὸς οὔτε πρὶν εἶχε τὴν ἀμαρτία στὸ νοῦ του, οὔτε ἔπειτα, ἀλλὰ καὶ πάρα πολὺ ὑποφέρει γι' αὐτὸ ποὺ ἔκανε. Ἀντίθετα, ἐκεῖνος ποὺ ἀμαρτάνει ἀπὸ συνήθεια, καὶ πρῶτα δὲν ἔπαυε κατὰ διάνοιαν νὰ ἀμαρτάνει, καὶ μετὰ τὴν ἀμαρτία, τὴν ἴδια διάθεσιν ἔχει.

74. Ἐκεῖνος ποὺ ἐργάζεται τὴν ἀρετὴ ἀπὸ κενοδοξία, εἶναι φανερό ὅτι καὶ τὴ γνώσιν γιὰ λόγους κενοδοξίας τὴν ἐπιδιώκει. Αὐτὸς οὔτε λείει, οὔτε κάνει κάτι γιὰ πνευματικὴ οἰκοδομὴ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ σὲ ὅλα κυνηγᾷ τὴ δόξα ἐκείνων ποὺ τὸν βλέπουν ἢ τὸν ἀκοῦνε. Τὸ πάθος του ἐλέγχεται, ὅταν μερικοὶ ἂν αὐτοὺς τὸν κατηγορήσουν γιὰ τὰ ἔργα του ἢ γιὰ τὰ λόγια του. Τότε λυπᾶται ὑπερβολικά, ὅχι διότι δὲν ὠφελήθηκαν ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ἄκουσαν, γιὰ τὸ δὲν ἦταν αὐτὸς ὁ σκοπὸς του, ἀλλὰ γιὰ τὸ ἐξευτελίστηκε.

75. Τὸ πάθος τῆς φιλαργυρίας ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ὅτι χαίρεται κανεὶς ὅταν παίρνει καὶ λυπᾶται ὅταν δίνει. Δὲν μπορεῖ ἓνας τέτοιος νὰ εἶναι διαχειριστὴς χρημάτων.

76. Ὅταν ὑποφέρει κανεὶς, κάνει ὑπομονὴ γιὰ τὰ ἐξῆς: ἢ γιὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἢ γιὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνταμοιβῆς, ἢ γιὰ τὸ φόβο τῆς κολάσεως, ἢ γιὰ τὸν φόβο τῶν ἀνθρώπων, ἢ γιὰ τὸ εἶναι ἔτσι πλάσμενος, ἢ γιὰ τὴν ἡδονή, ἢ γιὰ κέρδος, ἢ ἀπὸ κενοδοξία, ἢ ἀπὸ ἀνάγκη.

77. Ἄλλο εἶναι τὸ νὰ ἀπαλλαγῇ κανεὶς ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς καὶ ἄλλο τὸ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη. Καὶ πολλὰς φορὲς ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς, ὅταν δὲν εἶναι παρόντα τὰ πράγματα, πρὸς τὰ ὁποῖα ἔχει τὰ πάθη. Κρύβονται ὅμως τὰ πάθη μέσα στὴν ψυχὴ καὶ ὅταν ἐμφανιστοῦν τὰ πράγματα, φανερώνονται ἢ ὑπαρξῇ τους. Πρέπει λοιπὸν νὰ παρατηροῦμε τὸ νοῦ μας στὴ σχέσιν του μὲ τὰ πράγματα, καὶ ν' ἀντιλαμβανόμαστε σὲ ποῖο πρᾶγμα κατευθύνεται τὸ πάθος του.

78. Εἰλικρινὴς φίλος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος συμμερίζεται στὴν ὥρᾳ τοῦ πειρασμοῦ τὶς θλίψεις, τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς συμφορὰς τοῦ πλησίον ποὺ φέρνει ἢ περίστασις, σὰν νὰ εἶναι δικῆς του, μὲ τρόπο ἀθόρυβο καὶ ἀτάραχο.

79. Μὴν περιφρονῇς τὴ συνειδησὴ σου ποὺ σὲ συμβουλεῖ πάντοτε τὰ ἄριστα. Γιατὶ σοῦ ὑποβάλλει ὑποδείξεις θεῖες καὶ ἀγγελικὰς καὶ σὲ ἐλευθερώνει ἀπὸ τοὺς κρυφοὺς μολυσμοὺς τῆς καρδιᾶς καὶ σοῦ χαρίζει παρρησία καὶ θάρρος κατὰ τὴν ὥρᾳ τοῦ θανάτου σου.

80. Ἄν θέλεις νὰ ἔχῃς ἐπίγνωσιν καὶ μετριοφροσύνη καὶ νὰ μὴν εἶσαι δοῦλος στὸ πάθος τῆς οἰλήσεως, νὰ ἀναζητεῖς στὰ ὄντα τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ διαφεύγει τὴ γνώσιν σου. Θὰ βρεῖς τότε, ὅτι σοῦ διαφεύγουν πάρα πολλὰ καὶ διάφορα, καὶ θὰ θαυμάσεις γιὰ τὴν ἄγνοιά σου καὶ θὰ ταπεινωθεῖς. Καὶ ἀφοῦ γνωρίσεις τὸν ἑαυτό σου, θὰ κατανοήσεις πολλὰ καὶ σπουδαῖα καὶ θαυμαστὰ πράγματα. Γιατὶ ἡ φανταστικὴ γνώσιν, δὲν ἀφήνει κανένα νὰ προχωρήσῃ στὴν πραγματικὴ γνώσιν.

81. Ἐκεῖνος ἀκριβῶς θέλει νὰ σωθεῖ, ποὺ δὲν ἀντιστέκεται στὰ ἱατρικὰ φάρμακα· καὶ αὐτὰ εἶναι πόνοι καὶ λύπες ποὺ μᾶς στέλνει ὁ Θεὸς μέσω ποικίλων συμφορῶν. Ὅποιος ὅμως ἀντιστέκεται, δὲν γνωρίζει οὔτε τί ἐμπορεύεται ἐδῶ, οὔτε τί θὰ ἔχει κερδίσει ἀπὸ αὐτὲς φεύγοντας ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτό.

82. Ἡ κενοδοξία καὶ ἡ φιλαργυρία, γεννοῦν ἢ μία τὴν ἄλλη. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι κενόδοξοι, πλουτίζουν, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πλουτίζουν γίνονται κενόδοξοι· ἀλλὰ αὐτὰ στοὺς κοσμικοὺς· γιὰ τὸν μοναχὸς ὅταν δὲν ἔχει τίποτα, γίνεται πρὸς κενόδοξος· ἂν πάλι ἔχει χρήματα τὰ κρύβει, γιὰ τὸ ντρέπεται νὰ ἔχει κάτι ἀταίριαστο στὸ σχῆμα του.

83. Ἰδίωμα τῆς κενοδοξίας τοῦ μοναχοῦ εἶναι νὰ κενοδοξῇ γιὰ ἀρετὴ καὶ τὰ ἐπακόλουθά της. Ἰδίωμα τῆς ὑπερηφάνειάς του εἶναι νὰ φουσκώνει γιὰ τὰ κατορθώματά του, νὰ ἐξευτελίζει τοὺς ἄλλους καὶ νὰ μὴν τὰ ἀποδίδῃ στὸ Θεό, ἀλλὰ στὸν ἑαυτό του. Ἰδίωμα τῆς κενοδοξίας καὶ ὑπερηφάνειας τοῦ κοσμικοῦ εἶναι νὰ κενοδοξῇ καὶ νὰ φουσκώνει γιὰ σωματικὴ ὁμορφιά, γιὰ πλοῦτο, γιὰ ἐξουσία καὶ φρόνησιν.

84. Οἱ ἐπιτυχίες τῶν κοσμικῶν εἶναι πτώσεις τῶν μοναχῶν, καὶ οἱ ἐπιτυχίες τῶν μοναχῶν εἶναι πτώσεις τῶν κοσμικῶν. Παράδειγμα· οἱ ἐπιτυχίες τῶν κοσμικῶν εἶναι πλοῦτος καὶ δόξα καὶ ἐξουσία καὶ ἀπόλαυσις καὶ τὰ

πολλά καὶ καλὰ παιδιὰ καὶ ὅσα ἐπακολουθοῦν σ' αὐτά, τὰ ὅποια ὅταν ἐπιτύχει ὁ μοναχός, χάνεται. Τὰ κατορθώματα τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἀκτημοσύνη, ἀδοξία, ἀδυναμία, ἐγκράτεια, κακοπάθεια καὶ τὰ παρεπόμενά τους. Αὐτὰ ὁ φιλόκοσμος ὅταν τοῦ συμβοῦν χωρὶς νὰ θέλει, τὰ θεωρεῖ μεγάλο δυστύχημα καὶ κινδυνεύει πολλές φορές καὶ νὰ κρεμαστεῖ· μερικοὶ μάλιστα τὸ ἔκαναν.

85. Οἱ τροφές δημιουργήθηκαν γιὰ δύο αἰτίες, γιὰ τροφή καὶ γιὰ θεραπεία. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ τρῶνε πέρα ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς αἰτίες, καταδικάζονται ὡς φιλήδονοι, γιατί κάνουν κατάχρηση ἐκείνων ποὺ δόθηκαν ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ χρῆση. Καὶ σὲ ὅλα τὰ πράγματα, ἡ κακὴ χρῆση εἶναι ἁμαρτία.

86. Ταπεινοφροσύνη εἶναι μιὰ ἀκατάπαυστη προσευχὴ μὲ δάκρυα καὶ κακοπάθεια. Αὐτὴ ἐπικαλεῖται πάντοτε τὸ Θεὸ σὲ βοήθεια καὶ δὲν ἀφήνει νὰ θαρρεῖται στὴ δική της δύναμη καὶ σοφία ἀνόητα, οὔτε νὰ ὑπερηφανεύεται ἔναντι κανενός. Αὐτὰ εἶναι φοβερὲς ἀρρώστιες τοῦ πάθους τῆς ὑπερηφάνειας.

87. Ἄλλο εἶναι νὰ πολεμᾷ κανεὶς τὸν φιλό λογισμό, γιὰ νὰ μὴ βάλει σὲ κίνηση τὸ πάθος· καὶ ἄλλο νὰ πολεμᾷ τὸν ἐμπαθὴ λογισμό, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ συγκατάθεση. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ τρόποι δὲν ἀφήνουν νὰ πολυκαιρῶσιν οἱ λογισμοί.

88. Ἡ λύπη εἶναι ἐνωμένη μὲ τὴ μνησικακία. Ὅταν ὁ νοῦς βλέπει μὲ λύπη τὸ πρόσωπο τοῦ ἀδελφοῦ στὸν καθρέφτη τῆς μνήμης, εἶναι φανερό ὅτι ἔχει μνησικακία ἐναντίον του. Οἱ δρόμοι τῶν μνησικάων ὁδηγοῦν στὸν πνευματικὸ θάνατο⁹⁵, γιατί κάθε μνησικάκος εἶναι παραβάτης τοῦ Νόμου⁹⁶.

89. Ἄν ἐσύ ἔχεις μνησικακία ἐναντίον ἄλλου, νὰ προσεύχεσαι γι' αὐτόν, καὶ σταματᾷς τὴν κίνηση τοῦ πάθους, ἀποχωρίζοντας μὲ τὴν προσευχὴ τὴ λύπη ἀπὸ τὴν θύμηση τοῦ κακοῦ ποὺ σοῦ ἔκανε. Ὅταν ἀποκτήσεις ἀγάπη καὶ φιλάνθρωπια, θὰ ἐξαφανίσῃς ἐντελῶς τὸ πάθος ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου. Ἄν ἄλλος μνησικακεῖ ἐναντίον σου, γίνε εὐεργετικὸς καὶ ταπεινὸς πρὸς αὐτόν καὶ νὰ τοῦ φέρεσαι μὲ καλοὺς τρόπους καὶ μὲ αὐτὰ τὸν ἐλευθερώνεις ἀπὸ τὸ πάθος.

90. Τὴ λύπη ἐκείνου ποὺ σὲ φθονεῖ, μὲ κόπο θὰ τὴν σταματήσεις, γιατί θεωρεῖ συμφορά τοῦ αὐτοῦ ποὺ φθονεῖ σ' ἐσένα· καὶ δὲν εἶναι δυνατόν διαφορετικὰ νὰ τὸν σταματήσεις ἂν δὲν τοῦ τὸ ἀποκρύψεις. Ἄν τώρα πολλοὺς τοὺς ὠφελεῖ τὸ καλὸ ποὺ ἔχεις, ἐνῶ σ' ἐκείνον προκαλεῖ λύπη, ποῖα πλευρὰ θὰ καταφρονήσεις; Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ μὴ χάσουν οἱ πολλοὶ τὴν ὠφελειὰ τους, ἀλλὰ κι αὐτόν νὰ μὴν τὸν παραμελήσεις. Οὔτε νὰ παρασυρθεῖς ἀπὸ τὴν κακία τοῦ πάθους ὥστε νὰ μὴν πολεμᾷς τὸ πάθος τοῦ φθόνου, ἀλλὰ τὸν πάσχοντα ἀπ' αὐτό. Ἀλλὰ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη σου νὰ νομίζεις ὅτι εἶναι ἀνώτερός σου, καὶ σὲ κάθε καιρὸ καὶ τόπο καὶ πράγμα νὰ τὸν προτιμᾷς. Τὸ δικό σου φθόνον τώρα, μπορεῖς νὰ τὸν σταματήσεις, ἂν σ' ἐκείνα ποὺ χαίρεται ὁ φθονούμενος, χαίρεσαι κι ἐσύ μαζί, καὶ σ' ἐκείνα ποὺ λυπᾶται, λυπᾶ-

95. Παροιμ. 12, 28.

96. Παροιμ. 21, 24.

σαι κι ἐσύ, ἐκπληρώνοντας τὴ συμβουλὴ τοῦ Ἀποστόλου: «Νὰ χαίρεστε μ' αὐτοὺς ποὺ χαίρονται, καὶ νὰ κλαῖτε μ' αὐτοὺς ποὺ κλαῖνε»⁹⁷.

91. Ὁ νοῦς μας βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ δύο, ποὺ κάνει καθένα τὰ δικά του, τὸ ἓνα τὴν ἀρετὴ, καὶ τὸ ἄλλο τὴν κακία, δηλαδή μεταξὺ ἀγγέλου καὶ δαίμονα. Καὶ ὁ νοῦς ἔχει ἐξουσία καὶ δύναμη, σ' ὅποιο θέλει, εἴτε νὰ ἀκολουθήσῃ εἴτε νὰ ἀντισταθεῖ.

92. Οἱ ἀγγελικὲς δυνάμεις μᾶς παρᾶκινοῦν στὰ καλὰ, καὶ τὰ φυσικὰ σπέρματα καὶ ἡ ἀγαθὴ προαίρεση μᾶς βοηθοῦν. Τὶς προσβολὰς τῶν δαιμόνων τὶς ὑποβοηθοῦν τὰ πάθη καὶ ἡ κακὴ προαίρεση.

93. Τὸν καθαρὸ νοῦ, ἄλλοτε ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἔρχεται καὶ τὸν διδάσκει, ἄλλοτε οἱ ἅγιες δυνάμεις τοῦ προβάλλουν τὰ καλὰ, ἄλλοτε ἡ θεωρία γιὰ τὴ φύση τῶν πραγμάτων.

94. Ὁ νοῦς ποὺ ἀξιώθηκε νὰ ἀποκτήσῃ τὴν πνευματικὴ γνώση, πρέπει νὰ διατηρεῖ ἀπαθὴ τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων, τὰ ἀντικείμενα τῆς θεωρίας ἀσφαλισμένα ἀπὸ λάθος, καὶ τὴν κατάστασιν τῆς προσευχῆς ἀθόλωτη. Αὐτὰ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ τὰ φυλάγῃ πάντοτε, καθὼς τὸν θολώνουν οἱ ἀναθυμιάσεις τῆς σάρκας μὲ τὴν ἐπιβουλὴ τῶν δαιμόνων.

95. Δὲ συμβαίνει νὰ ὀργιζόμαστε κιόλας γιὰ ὅλα ὅσα λυπούμαστε. Γιατί εἶναι περισσότερα ἐκείνα ποὺ προξενοῦν λύπη, παρὰ ὀργή. Παράδειγμα· ἔσπασε τὸ τάδε πράγμα, χάθηκε τὸ τάδε, πέθανε ὁ δεῖνα. Γι' αὐτὰ λυπούμαστε μόνο· γιὰ τὰ λοιπὰ ὅμως καὶ λυπούμαστε καὶ θυμώνομε γιατί δὲν ἔχομε διάθεσιν φιλοσοφημένη.

96. Ὁ νοῦς, ὅταν δέχεται τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων, μετασχηματίζεται ἀνάλογα μὲ τὸ κάθε νόημα. Ὅταν τὰ θεωρεῖ πνευματικῶς, μεταμορφώνεται κατὰ ποικίλους τρόπους ἀνάλογα μὲ κάθε θεωρία. Ὅταν ὅμως ἐνωθεῖ μὲ τὸ Θεό, τότε γίνεται τελείως ἄμορφος καὶ ἀσχημάτιστος. Γιατί θεωρώντας τὸν Μονοειδῆ Θεὸ γίνεται καὶ ὁ νοῦς μονοειδὴς καὶ φωτοειδής.

97. Ψυχὴ τέλεια εἶναι ἐκείνη ποὺ ἡ παθητικὴ δύναμή της ἔχει κλίνει ὁλότελα πρὸς τὸ Θεό.

98. Νοῦς τέλειος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὅποιος μὲ τὴν ἀληθινὴ πίστη τοῦ γνώρισε πάνω ἀπὸ κάθε γνώση, μὲ τρόπο ὑπεράγνωστο, τὸν Ὑπεράγνωστο, καὶ εἶδε καθολικὰ τὰ δημιουργήματά Του, καὶ ἔλαβε ἀπὸ τὸ Θεὸ τὴν περιεκτικὴ γνώση περὶ Προνοίας καὶ Κρίσεως τῶν δημιουργημάτων Του· ἐννοῶ βέβαια ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατό σὲ ἀνθρώπους.

99. Ὁ χρόνος τέμνεται σὲ τρία (παρελθόν, παρόν, μέλλον). Καὶ ἡ πίστη ἀπλώνεται καὶ στὰ τρία τμήματα, ἐνῶ ἡ ἐλπίδα στοῦ ἓνα καὶ ἡ ἀγάπη στὰ δύο. Ἐπίσης ἡ πίστη καὶ ἡ ἐλπίδα φτάνουν ὡς ἓνα σημεῖο —ὡς τὸ τέλος τῆς ἐπίγειας ζωῆς—, ἐνῶ ἡ ἀγάπη διαμένει στοὺς ἀπειροὺς αἰῶνες, ὑπερνωμένη μὲ τὸν Ὑπεράπειρο καὶ πάντοτε ὑπεραυξανόμενη. Καὶ γιὰ τοῦτο, μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα εἶναι ἡ ἀγάπη⁹⁸.

97. Ρωμ. 12, 15.

98. Κορ. 13, 13.

Τέταρτη ἑκατοντάδα κεφαλαίων περὶ ἀγάπης

Πρῶτα ὁ νοῦς αἰσθάνεται θαυμασμό καθὼς ἐννοεῖ τὴν ἀπόλυτη ἀπειρία τοῦ Θεοῦ κι ἐκεῖνο τὸ ἀπέραντο καὶ πολυπόθητο πέλαγος τῆς Θεότητος. Ἐπειτα κυριεύεται ἀπὸ ἐκπληξη καθὼς σκέφτεται πῶς ὁ Θεὸς δημιούργησε τὰ πάντα ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἀλλὰ ὅπως ἡ μεγαλοσύνη Του δὲν ἔχει ὅριο⁹⁹, ἔτσι καὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξιχνιάσει τὴ σοφία Του¹⁰⁰.

2. Πῶς νὰ μὴ θαυμάζει ὁ νοῦς, ὅταν συλλογίζεται τὸ ἀπέραντο πέλαγος τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε ἐκπληξη; Ἡ πῶς νὰ μὴν σαστίσει, ὅταν σκέφτεται πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ ἐγινε ἡ λογικὴ καὶ νοερὴ οὐσία, καὶ τὰ τέσσερα στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται τὰ σώματα, χωρὶς νὰ ὑπάρχει καμιά ὕλη πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργία τους, καὶ ποιὰ εἶναι ἡ δύναμη ἐκεῖνη ποὺ μπῆκε σὲ ἐνέργεια καὶ τὰ ἔφερε στὴν ὑπαρξή; Ἀλλὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες δὲν τὸ παραδέχονται, γιατί ἀγνοοῦν τὴν παντοδύναμη Ἀγαθότητα καὶ τὴ δραστικὴ σοφία καὶ γνώση Της ποὺ ξεπερνᾷ κάθε νοῦ.

3. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι προαιώνια Δημιουργός, ὅταν θέλει δημιουργεῖ μὲ τὸν ὁμοούσιο Λόγο Του καὶ τὸ Πνεῦμα ἀπὸ ἀπειρὴ ἀγαθότητα. Καὶ μὴ ρωτήσεις γιὰ ποιὸ λόγο δημιούργησε τώρα, ἀφοῦ εἶναι ἀγαθὸς πάντοτε; Γιατὶ ἐγὼ σοῦ ἀπαντῶ ὅτι ἡ ἀνεξερεῦνητη σοφία τῆς ἀπειρῆς θείας οὐσίας ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρώπινη γνώση.

4. Τὴ γνώση τῶν ὄντων ποὺ ὑπῆρχε στὸ Θεὸ προαιώνια, ἔφερε στὴν ὑπαρξὴ ὁ Δημιουργός καὶ τὴν πρόβαλε πρὸς τὰ ἔξω, ὅταν τὸ θέλησε. Γιατὶ εἶναι ἄτοπο νὰ ἀμφιβάλλομε ἂν ὁ παντοδύναμος Θεὸς μπορεῖ νὰ δώσει ὑπαρξὴ σὲ κάτι, ὅταν θέλει.

5. Γιὰ ποιὰ αἰτία δημιούργησε ὁ Θεὸς νὰ τὸ ἐρευνᾷς; γιατί εἶναι δυνατὴ αὐτὴ ἡ γνώση. Νὰ μὴν ἐρευνᾷς ὅμως τὸ πῶς καὶ τὸ γιατί δημιούργησε πρόσφατα, γιατί αὐτὸ δὲν εἶναι στίς δυνατότητες τοῦ νοῦ σου. Γιατὶ ἀπὸ τὰ θεῖα, ἄλλα εἶναι κατανοητὰ στοὺς ἀνθρώπους, κι ἄλλα ἀκατανόητα. Θεωρία ἀχαλίνωτη, ἴσως ὠθήσει καὶ στὸν κρημνὸ, ὅπως εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀγίους.

6. Μερικοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι τὰ δημιουργήματα ὑπάρχουν προαιώνια μαζὶ μὲ τὸ Θεό, πράγμα ἀδύνατο. Πῶς μποροῦν νὰ συνυπάρχουν προαιώνια μὲ τὸν ἀπὸ κάθε ἀποψη Ἀπειρο τὰ ἀπὸ κάθε ἀποψη πεπερασμένα; Ἡ πῶς εἶναι πράγματι δημιουργήματα, ἂν εἶναι συναιώνια μὲ τὸ Δημιουργό; Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι βέβαια τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν τὸ Θεὸ ὡς Δημιουργὸ ὅχι τῆς οὐσίας τῶν δημιουργημάτων, ἀλλὰ μόνο τῶν ιδιοτήτων τους. Ἐμεῖς ὅμως, ποὺ ἔχομε γνωρίσει τὸ Θεὸ ὡς παντοδύναμο, λέμε ὅτι εἶναι Δημιουργός ὅχι ιδιοτήτων, ἀλλὰ οὐσιῶν μαζὶ μὲ τίς ιδιότητές τους. Κι

99. Ψαλμ. 144, 3.

100. Ἦσ. 40, 28.

ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, δὲν συνυπάρχουν προαιωνίως τὰ δημιουργήματα μὲ τὸ Θεό.

7. Τὸ θεῖον καὶ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτό, εἶναι ἀπὸ μία ἀποψη γνωστό, ἐνῶ ἀπὸ ἄλλη ἀποψη παραμένει ἄγνωστο. Γίνεται γνωστὸ μὲ τὴ θεωρία τῶν ἰδιοτήτων του· παραμένει ὅμως ἄγνωστο κατὰ τὴν οὐσία του.

8. Μὴ ζητήσεις στὴν ἀπλὴ καὶ ἀπειρὴ οὐσία τῆς Ἀγίας Τριάδας νὰ βρεῖς ἔξεις καὶ ἰκανότητες, γιὰ νὰ μὴν τὴν κάνεις σύνθετη ὅπως τὰ κτίσματα, πράγμα ποὺ εἶναι ἄτοπο καὶ ἀνεπίτρεπτο νὰ ἐννοήσεις γιὰ τὸ Θεό.

9. Μόνο ἡ ἀπειρὴ καὶ παντοδύναμη θεῖα οὐσία ποὺ δημιούργησε τὰ πάντα, εἶναι ἀπλή, μονοειδής, χωρὶς ποιότητες, ἀμετάβλητη καὶ ἀδιατάρακτη. Ὅλη ἡ κτίσις εἶναι σύνθετη ἀπὸ οὐσία καὶ γνωρίσματα, κι ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴ θεῖα Πρόνοια, γιατί δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ μεταβλητότητα.

10. Κάθε οὐσία νοερὴ καὶ αἰσθητικὴ, ὅταν ἦρθε στὴν ὑπαρξή, ἔλαβε ἀπὸ τὸ Θεὸ δυνάμεις κατάλληλες γιὰ τὴν κατανόηση τῶν ὄντων. Ἡ νοερὴ οὐσία ἔλαβε τὴ νοητικὴ δύναμη, ἡ αἰσθητικὴ τίς αἰσθήσεις.

11. Ὁ Θεὸς μετέχεται μόνο, ἐνῶ ἡ κτίσις καὶ μετέχει καὶ μεταδίδει. Μετέχει στὴν ὑπαρξή, μεταδίδει ὅμως μόνο τὸ ἀγαθὸ καὶ τὴν εὐδαιμονία. Ἀλλὰ μὲ διαφορετικὸ τρόπο ἡ σωματικὴ καὶ μὲ διαφορετικὸ τρόπο ἡ ἀσώματη οὐσία.

12. Ἡ ἀσώματη οὐσία μεταδίδει τὸ ἀγαθὸ καὶ τὴν εὐδαιμονία καὶ ὅταν μιᾷ καὶ ὅταν ἐνεργεῖ καὶ ὅταν ἐξετάζεται θεωρητικὰ· ἡ σωματικὴ μόνον ὅταν ἐξετάζεται θεωρητικὰ.

13. Τὸ νὰ ὑπάρχει πάντοτε ἢ ὅχι νοερὴ καὶ λογικὴ οὐσία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ βούληση Ἐκείνου, ποὺ ὅλα τὰ δημιουργήσε καλὰ. Τὸ νὰ εἶναι ὅμως τὰ δημιουργήματα ἀγαθὰ ἢ κακὰ κατὰ τὴν προαίρεση, αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ θέλησή τους.

14. Τὸ κακὸ δὲ βρίσκεται στὴν οὐσία τῶν ὄντων, ἀλλὰ στὴ σφαλερὴ καὶ ἄλογη κίνησή τους.

15. Ἡ φυχὴ κινεῖται λογικὰ καὶ σωστὰ ὅταν τὸ ἐπιθυμητικὸ τῆς μέρος ἔχει ἀποκτήσει σὰν ιδιότητά του τὴν ἐγκράτεια· κι ὅταν τὸ θυμικὸ μέρος τῆς εἶναι προσηλωμένο στὴν ἀγάπη καὶ ἀποστρέφεται τὸ μῖσος· κι ὅταν τὸ λογιστικὸ μέρος τῆς βρίσκεται κοντὰ στὸ Θεὸ μὲ προσευχὴ καὶ πνευματικὴ θεωρία.

16. Δὲν ἔχει ἀκόμη τέλεια ἀγάπη, οὔτε βαθιὰ γνώση τῆς θείας πρόνοιας, ἐκεῖνος ποὺ σὲ καιρὸ πειρασμοῦ δὲν κάνει ὑπομονὴ γιὰ ὅσα λυπηρὰ τοῦ συμβαίνουν, ἀλλὰ ἀποκόβεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη τῶν πνευματικῶν ἀδελφῶν.

17. Σκοπὸς τῆς θείας πρόνοιας εἶναι νὰ ἐνώνει μὲ τὴν ὀρθὴ πίστη καὶ τὴν πνευματικὴ ἀγάπη ἐκείνους ποὺ ἔχει χωρίσει ἡ κακία μὲ διάφορους τρόπους, — ἂν βέβαια γι' αὐτὸ ἔπαθε ὁ Σωτήρας, δηλ. γιὰ νὰ μαζέψει σὲ

ἓνα τὰ διασκορπισμένα παιδιά τοῦ Θεοῦ¹⁰¹. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ δὲν ἀνέχεται τὰ ἐνοχλητικά, οὔτε ὑποφέρει τὰ λυπηρά, οὔτε ὑπομένει τὰ ἐπίπονα, βαδίζει ἔξω ἀπὸ τῆς θείας ἀγάπης καὶ τὸ σκοπὸ τῆς πρόνοιας.

18. Ἀφοῦ ἡ ἀγάπη δείχνει ὑπομονὴ καὶ καλωσύνη¹⁰², ὅποιος λιγοψυχεῖ γιὰ τὰ ὅσα λυπηρά τοῦ συμβαίνουν καὶ γι' αὐτὸ γίνεται κακὸς καὶ διακόπτει τὴν ἀγάπην πρὸς ἐκείνους ποὺ τὸν λύπησαν, πῶς δὲν ξεπέφτει ἀπὸ τὸ σκοπὸ τῆς θείας πρόνοιας;

19. Πρόσεχε τὸν ἑαυτὸ σου, μήπως ἡ κακία ποὺ σὲ χωρίζει ἀπὸ τὸν ἀδελφόν, δὲν βρίσκει τὸν ἀδελφόν, ἀλλὰ σὲ σένα, καὶ τρέξε νὰ συμφιλιωθεῖς μαζί του, γιὰ νὰ μὴν ξεπέσεις ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τῆς ἀγάπης.

20. Μὴν καταφρονήσεις τὴν ἐντολὴ τῆς ἀγάπης, γιατί με αὐτὴν θὰ γίνεις υἱὸς Θεοῦ. Παραβαίνοντάς την, θὰ βρεθεῖς παιδί τῆς γέεννας.

21. Ἐκεῖνα ποὺ χωρίζουν ἀπὸ τὴν ἀγάπην τῶν φίλων εἶναι τὰ ἑξῆς: τὸ νὰ φθονεῖ κανεὶς ἢ νὰ φθονεῖται, τὸ νὰ ζημιώνει ἢ νὰ ζημιώνεται, τὸ νὰ προσβάλλει ἢ νὰ προσβάλλεται, καὶ οἱ λογισμοὶ ἀπὸ ὑποψίες. Μήπως λοιπὸν προκάλεσες ἢ ἔπαθες κάτι τέτοιο καὶ γι' αὐτὸ χωρίζεσαι ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ φίλου;

22. Σοὺ προκάλεσε κάποιο πειρασμὸ ὁ ἀδελφός σου καὶ ἡ λύπη σὲ ὀδήγησε στὸ μίσος; Μὴ νικιέσαι ἀπὸ τὸ μίσος, ἀλλὰ νὰ νικᾷς τὸ μίσος με τὴν ἀγάπην. Καὶ θὰ τὸ νικήσεις, ἂν προσεύχεσαι γιὰ χάριν τοῦ εἰλικρινὰ στὸ Θεὸ καὶ δέχεσαι τὴν ἀπολογία τοῦ. Ἡ καὶ σὺ ὁ ἴδιος τὸν ἱκανοποιεῖς με δική σου ἀπολογία, θεωρώντας τὸν ἑαυτὸ σου αἷτιο τοῦ πειρασμοῦ καὶ μακροθυμώντας, ὥσπου νὰ περάσει τὸ σύννεφο.

23. Μακρόθυμος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ περιμένει καρτερικὰ τὸ τέλος τοῦ πειρασμοῦ καὶ κερδίζει τὸν ἔπαινο τῆς ὑπομονῆς.

24. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ μακροθυμεῖ, ἔχει πολλὴ φρόνηση¹⁰³, γιατί ὅλα ὅσα τοῦ συμβαίνουν, τὰ ἀναφέρει στὸ τέλος τους, καὶ αὐτὸ περιμένοντας, ὑπομένει τὰ λυπηρά. Καὶ τὸ τέλος τους εἶναι, κατὰ τὸν Ἀπόστολο, ἡ αἰώνια ζωὴ¹⁰⁴. «Καὶ αὕτη εἶναι ἡ αἰώνια ζωὴ, τὸ νὰ γνωρίζουν Ἐσένα, τὸν μόνον ἀληθινὸ Θεόν, καὶ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ποὺ μᾶς ἀπέστειλες»¹⁰⁵.

25. Μὴν εἶσαι εὐκόλος στὸ νὰ ἀπορρίπτεις τὴν πνευματικὴ ἀγάπην, γιατί δὲν ἔχει μείνει στοὺς ἀνθρώπους ἄλλη ὁδὸς σωτηρίας.

26. Τὸν ἀδελφόν ποὺ τὸν εἶχες μέχρι χθὲς πνευματικὸ καὶ ἐνάρετο, μὴν τὸν κρίνεις σήμερον, ἐπειδὴ ὁ πονηρὸς σ' ἔβαλε νὰ τὸν μισήσεις, ὡς κακὸ καὶ φαῦλο. Ἀλλὰ με τὴν ἀγάπην ποὺ μακροθυμεῖ, ἔχοντας στὸ νοῦ σου τὰ χθεσινὰ καλά, διώξε τὸ σημερινὸ μίσος τῆς ψυχῆς.

27. Ἐκεῖνον ποὺ ὡς χθὲς τὸν ἐπαινοῦσες ὡς καλὸ καὶ τὸν ἐγκωμιάζεις ὡς ἐνάρετο, μὴν τὸν κακολογήσεις σήμερον ὡς κακὸ καὶ φαῦλο, ἐπειδὴ με-

101. Ἰω. 11, 52.

103. Παροιμ. 14, 29.

105. Ἰω. 17,3.

102. Α' Κορ. 13, 4.

104. Ρωμ. 6, 22.

τέβαλες τὴν ἀγάπην σου σὲ μίσος, προβάλλοντας τὸν κακὸ λόγον τοῦ ἀδελφοῦ ὡς πρόσχημα τοῦ δικοῦ σου μίσους. Ἀλλὰ ἐξακολούθησε τοὺς ἐπαίνους σου, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη κυριαρχεῖσαι ἀπὸ τῆς λύπης, καὶ με τὸν τρόπο αὐτὸν ἐπανέρχεσαι στὴν ἴδια σωτηριώδη ἀγάπην.

28. Ὅταν συνομιλεῖς με ἄλλους, πρόσεχε μήπως ἐξαιτίας τῆς λύπης ποὺ διατηρεῖς ἀκόμα κρυμμένη, νοθεύσεις τὸ συνηθισμένο ἔπαινο τοῦ ἀδελφοῦ, ἀνακατώνοντας ἀσυναίσθητα στοὺς λόγους σου τὴν κατηγορίαν. Στὴ συνάντησιν με τοὺς ἄλλους νὰ χρησιμοποιοῦν ἀγνὸ ἔπαινο τοῦ ἀδελφοῦ καὶ νὰ προσεύχεσαι γι' αὐτὸν εἰλικρινὰ σὰν νὰ προσεύχεσαι γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου· ἔτσι θὰ ἐλευθερωθεῖς πολὺ σύντομα ἀπὸ τὸ ὀλέθριο μίσος.

29. Μὴν πεῖς, «Δὲ μισῶ τὸν ἀδελφόν μου», ἐνῶ δὲ θέλεις νὰ τὸν θυμᾶσαι, ἀλλὰ ἄκουσε τί λέει ὁ Μωυσῆς: «Μὴ νιώσεις μίσος γιὰ τὸν ἀδελφόν σου στὴ διάνοιά σου. Νὰ ἐλέγξεις τὸν ἀδελφόν σου καὶ δὲ θὰ κάνεις ἐξαιτίας τοῦ ἁμαρτία»¹⁰⁶.

30. Ἄν κάποιος, ἐπειδὴ πειράζεται ἀπὸ τὸν διάβολο ἐπιμένει νὰ σὲ κακολογεῖ, ἐσὺ μὴ βγείς ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς ἀγάπης, καθὼς ὁ ἴδιος δαίμονας πειράζει καὶ σένα κατὰ διάνοιαν. Καὶ δὲ θὰ βγείς ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴν, ἂν ἐνῶ σὲ κατηγορεῖ, ἐσὺ εὐχέσαι τὸ καλὸ του, ἂν, ἐνῶ σὲ δυσφημεῖ, ἐσὺ φανεῖς συμφιλωτικός. Αὕτη εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας. Κι ὅποιος δὲ βαδίζει αὕτη τὴν ὁδόν, δὲ συγκατοικεῖ με τὸν Χριστό.

31. Μὴ νομίζεις ὅτι σὲ ἀγαποῦν ἐκεῖνοι ποὺ σοῦ μεταφέρουν λόγια τὰ ὅποια σοῦ προξενοῦν λύπη καὶ μίσος ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ, ἀκόμα καὶ ἂν σοῦ φαίνονται ὅτι λέν ἀλήθεια· ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀποστρέφεις σὰν θανατηφόρα φίδια, ὥστε κι ἐκείνους νὰ σταματήσεις νὰ κατηγοροῦν, καὶ τὴ δική σου ψυχὴ νὰ ἀπαλλάξεις ἀπὸ τὴν κακία.

32. Μὴ θίξεις τὸν ἀδελφόν σου με ὑπονοούμενα, μὴν τυχόν σοῦ ἀνταποδώσει κι ἐκεῖνος τὰ ἴδια, καὶ διώξεις τὴν ἀγάπην καὶ ἀπὸ τοὺς δύο σὰς, ἀλλὰ με παρρησίαν γεμάτη ἀγάπην, πῆγαινε καὶ ἔλεγξε τον γιὰ νὰ διαλύσεις τίς αἰτίες τῆς λύπης καὶ ν' ἀπαλλάξεις καὶ τοὺς δύο σὰς ἀπὸ τὴν ταραχὴ καὶ τὴν λύπην.

33. Ἐξέτασε τὴ συνείδησή σου με κάθε λεπτομέρεια, μήπως ἐξαιτίας σου δὲν συμφιλώθηκε ὁ ἀδελφός μαζί σου. Καὶ μὴν τὴν καταφρονεῖς, γιατί αὕτη γινώρίζει τὰ μυστικά σου καὶ σὲ κατηγορεῖ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου σου καὶ σοῦ γίνεται ἐμπόδιο τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς.

34. Τὴν ὥραν τῆς εἰρήνης σου μὴ θυμᾶσαι ἐκεῖνα ποὺ σοῦ εἶπε ὁ ἀδελφός τὸν καιρὸ ποὺ σὲ στενοχώρησε, εἴτε σὲ σένα κατὰ πρόσωπο τὰ εἶπε, εἴτε σὲ ἄλλον καὶ μετὰ τὰ ἄκουσες, γιὰ νὰ μὴν ξαναγυρίσεις στὸ ὀλέθριο μίσος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ με τὸ νὰ ἀνέχεσαι τοὺς λογισμοὺς τῆς μνησικαχίας.

35. Δὲν μπορεῖ ἡ λογικὴ ψυχὴ, ὅταν ἔχει μίσος ἐναντίον κάποιου ἄν-

106. Λευϊτ. 19,17.

θρώπου, νὰ εἰρηνεύει μὲ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος ἔχει δώσει τις ἐντολές. Γιατὶ λέει: «Ἄν δὲ συγχωρεῖτε τοὺς ἀνθρώπους τὰ σφάλματά τους, μήτε ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος θὰ συγχωρήσει τὰ δικά σας σφάλματα»¹⁰⁷. Κι ἂν ὁ ἄλλος εἶναι πού δὲν θέλει νὰ εἰρηνεύει, ἐσὺ πάντως φύλαξε τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ τὸ μῖσος, καὶ νὰ προσεύχεσαι γι' αὐτὸν εἰλικρινὰ καὶ νὰ μὴν τὸν κακολογεῖς σὲ κανέναν.

36. Ἡ ἄκρα εἰρήνη τῶν ἁγίων ἀγγέλων συντηρεῖται ἀπὸ τις δύο αὐτὲς διαθέσεις: ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό καὶ τὴν ἀγάπη μεταξύ τους. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ ὅλους τοὺς ἁγίους ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου. Ὡραϊότατα λοιπὸν ἔχει λεχθεῖ ὅτι σ' αὐτὲς τις δύο ἐντολὲς κρέμονται ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες¹⁰⁸.

37. Μὴ θέλεις ν' ἀρέσεις στὸν ἑαυτό σου, καὶ δὲ θὰ μισεῖς τὸν ἀδελφό σου. Μὴν εἶσαι φιλαυτός, καὶ θὰ γίνεις φιλόθεος.

38. Ἄν διάλεξες νὰ ζήσεις μαζί μὲ πνευματικούς ἀδελφούς, ἀπαρνήσου ἀπὸ τὴν πόρτα ἀκόμη τὰ θελήματά σου. Γιατὶ δὲ θὰ μπορέσεις μὲ ἄλλον τρόπο νὰ εἰρηνεύσεις, οὔτε μὲ τὸ Θεό, οὔτε μὲ τοὺς ἀδελφούς.

39. Ἐκεῖνος πού μπόρεσε νὰ ἀποκτήσει τὴν τέλεια ἀγάπη καὶ νὰ ρυθμίσει σύμφωνα μὲ αὐτὴν ὅλη τὴ ζωὴ του, αὐτὸς ἐπικαλεῖται τὸν Κύριο Ἰησοῦ μὲ τὸ φωτισμὸ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος¹⁰⁹.

40. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό ἐπιθυμεῖ νὰ δίνει πάντοτε φτερά στὸ νοῦ γιὰ τὴν ἀναστροφή μὲ τὸ Θεό, ἐνῶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, τὸν διαθέτει νὰ σκέφτεται πάντοτε καλὰ γι' αὐτόν.

41. Γνώρισμα ἐκεῖνου πού ἀγαπᾷ ἀκόμη τὴν κούφια δόξα ἢ εἶναι προσκολλημένος σὲ κάτι ὑλικό, εἶναι νὰ στενοχωρεῖται μὲ τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὰ πρόσκαιρα ἢ νὰ μνησικακεῖ ἢ νὰ διατηρεῖ μῖσος ἐναντίον τους ἢ νὰ εἶναι ὑποδουλωμένος σὲ αἰσχροὺς λογισμούς. Γιὰ τὴν ψυχὴ ὅμως πού ἀγαπᾷ τὸ Θεό, ὅλα αὐτὰ εἶναι τελείως ξένα.

42. Ὅταν μήτε πεῖς, μήτε πράξεις κάτι αἰσχρὸ κατὰ διάνοιαν, καὶ ὅταν δὲν μνησικακεῖς ἐναντίον ἐκεῖνου πού σὲ ζημίωσε ἢ σὲ κατηγόρησε, καὶ ὅταν τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς διατηρεῖς πάντοτε τὸ νοῦ σου ἄυλο καὶ ἀσχημάτιστο, τότε νὰ γνωρίζεις ὅτι ἔφθασες στὰ ὅρια τῆς ἀπάθειας καὶ τῆς τέλει ἀγάπης.

43. Δὲν εἶναι μικρὸς ὁ ἀγώνας νὰ ἐλευθερωθεῖ κανεὶς ἀπὸ τὴν κενοδοξία. Καὶ ἐλευθερώνεται μὲ τὴν κρυφὴ ἐργασία τῶν ἀρετῶν καὶ τῇ συχνότερῃ προσευχῇ. Σημάδι δὲ τῆς ἀπαλλαγῆς εἶναι νὰ μὴ μνησικακεῖ πλέον ἐναντὶν ἐκεῖνου πού τὸν κατηγόρησε ἢ τὸν κατηγορεῖ.

44. Ἄν θέλεις νὰ εἶσαι δίκαιος, δίνε σὲ κάθε μέρος σου, δηλαδὴ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα, ὅ,τι τοὺς πρέπει. Στὸ λογιστικὸ τῆς ψυχῆς δίνε ἀναγνώσματα καὶ θεωρίες πνευματικὲς καὶ προσευχή. Στὸ θυμικὸ ἀγάπη πνευ-

107. Ματθ. 6, 14-15.

108. Ματθ. 22, 40.

109. Α' Κορ. 12, 3.

ματικῇ, πού εἶναι ἀντίθετη στὸ μῖσος. Στὸ ἐπιθυμητικό, σωφροσύνη καὶ ἐγκράτεια. Στὸ σαρκίο, τροφὲς καὶ σκεπάσματα τὰ μόνον πιὸ ἀπαραίτητα¹¹⁰.

45. Ὁ νοῦς ἐνεργεῖ κατὰ φύσιν, ὅταν ἔχει στὴν ἐξουσία του τὰ πάθη, καὶ ἐξετάζει τοὺς λόγους τῶν ὄντων, καὶ μένει στὸ Θεό.

46. Ὅπως τὴν ὑγεία καὶ τὴν νόσο τὴν ἀναφέρομε στὸ σῶμα τοῦ ζώου, καὶ τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι στὸ μάτι, ἔτσι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία ἀναφέρονται στὴν ψυχὴ καὶ ἡ γνώση καὶ ἡ ἀγνοσία στὸ νοῦ.

47. Ἡ πνευματικὴ ἐνασχόληση τοῦ χριστιανοῦ στρέφεται στὰ ἐξῆς τρία: στὶς ἐντολές, στὰ δόγματα καὶ στὴν πίστη. Οἱ ἐντολὲς χωρίζουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὰ πάθη, τὰ δόγματα τὸν εἰσάγουν στὴ γνώση τῶν ὄντων, ἐνῶ ἡ πίστη, στὴ θεωρίᾳ τῆς Ἀγίας Τριάδας.

48. Ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀγωνιστὲς ἀποκρούουν μόνον τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς, ἄλλοι κόβουν καὶ τὰ πάθη. Καὶ ἡ ἀπόκρουση γίνεται π.χ. ἢ μὲ ψαλμωδία ἢ μὲ προσευχὴ ἢ μὲ τὴν ἀνύψωση τοῦ νοῦ ἢ μὲ κάποιον ἄλλο περισπασμὸ σὲ κάτι ἐκεῖ κοντά. Τὰ πάθη τὰ κόβει κανεὶς μὲ τὴν καταφρόνηση ἐκεῖνων τῶν πραγμάτων, πρὸς τὰ ὁποῖα ἔχει τὰ πάθη.

49. Τὰ πράγματα πρὸς τὰ ὁποῖα ἔχομε τὰ πάθη εἶναι τὰ ἐξῆς: ἡ γυναῖκα, τὰ χρήματα, τὰ δῶρα κτλ. Καὶ τὴν γυναῖκα, τότε μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν καταφρονεῖ, ὅταν καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρηση ἀπὸ τὸν κόσμον, μαραίνει τὸ σῶμα ὅπως χρειάζεται μὲ τὴν ἐγκράτεια. Τὰ χρήματα, ὅταν πείθει τὸν λογισμό του νὰ ἀκολουθεῖ τὴν αὐτάρχεια στὸ κάθε τί, καὶ τὴ δόξα ὅταν ἀγαπήσει τὴν κρυφὴ ἐργασία τῶν ἐντολῶν πού φαίνεται μόνο στὸ Θεό. Παρόμοια καὶ γιὰ τὰ ἄλλα πράγματα. Κι ὁποῖος αὐτὰ τὰ καταφρονεῖ, δὲ θὰ μισήσει ποτὲ κανένα.

50. Ἐκεῖνος πού ἀπαρνήθηκε τὰ ὑλικά πράγματα, π.χ. τὴ γυναῖκα, τὰ χρήματα κτλ., ἔκανε τὸν ἐξωτερικὸ ἄνθρωπο μοναχό, ὅχι ὅμως ἀκόμη καὶ τὸν ἐσωτερικό. Ἐνῶ ἐκεῖνος πού ἀπαρνήθηκε καὶ τὰ ἐμπαθὴ νοήματα τῶν πραγμάτων, αὐτὸς ἔκανε μοναχό καὶ τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ νοῦς. Καὶ τὸν ἐξωτερικὸ ἄνθρωπο τὸν κάνει κανεὶς μοναχό εὐκόλα, μόνον ἂν τὸ θελήσει. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μικρὸς ὁ ἀγώνας, νὰ κάνει μοναχό τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο.

51. Ποιὸς εἶναι ἄραγε στὴν παρούσα γενεά, πού ἐλευθερώθηκε ὁλότελα ἀπὸ ἐμπαθὴ νοήματα καὶ κρίθηκε ἄξιος νὰ ἀποκτήσει ἀδιάκοπη τὴν καθαρὴ καὶ ἄυλη προσευχή, πού εἶναι τὸ σημάδι τοῦ ἐσωτερικοῦ μοναχοῦ;

52. Πολλὰ πάθη εἶναι κρυμμένα στὶς ψυχὲς μας, πού βγαίνουν στὴν ἐπιφάνεια ὅταν παρουσιάζονται τὰ πράγματα πού τὰ ἐρεθίζουν.

53. Μπορεῖ κανεὶς νὰ μὴν ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὰ πάθη, ὅταν λείπουν τὰ πράγματα, γιατί ἔφτασε σὲ ἕνα ὀρισμένο βαθμὸ ἀπάθειας. Ὅταν ὅμως πα-

110. Α' Τιμ. 6, 8.

ρουσιαστοῦν τὰ πράγματα, ἀμέσως τὰ πάθη τραβοῦν τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ.

54. Μὴ νομίζεις ὅτι ἔχεις τέλεια ἀπάθεια, ὅταν δὲν εἶναι παρὸν τὸ πράγμα ποὺ ἐρεθίζει κάποιον πάθος. Ὅταν παρουσιαστῇ αὐτὸ κι ἐσύ μένεις ἀνεπηρέαστος καὶ ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὴ μνήμη του κατόπιν, τότε νὰ γνωρίζεις ὅτι ἔφτασες στὰ ὅρια τῆς ἀπάθειας. Ἀλλὰ οὔτε τότε νὰ μὴν ἀμελήσεις· γιατί ἀρετὴ ποὺ πολυκαιρίζει νεκρώνει τὰ πάθη, ὅταν ὅμως παραμελεῖται, αὐτὰ πάλι ξεσηκώνονται.

55. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Χριστό, ὅπωςδήποτε Τὸν μιμεῖται ὅσο μπορεῖ. Ὁ Χριστὸς π.χ. δὲν ἔπαυσε νὰ εὐεργετῇ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἐνῶ δεχόταν τὴν ἀχαριστία καὶ τὶς βλασφημίες τους, ἔδειχνε μακροθυμία· καὶ ὅταν Τὸν χτυποῦσαν καὶ Τὸν θανάτωναν, ὑπέμεινε χωρὶς καθόλου νὰ λογαριάζει γιὰ κανένα τὸ κακὸ ποὺ Τοῦ ἔκανε. Αὐτὰ τὰ τρία εἶναι τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, χωρὶς τὰ ὁποῖα, ἐκεῖνος ποὺ λέει ὅτι ἀγαπᾷ τὸ Χριστό ἢ ὅτι θὰ ἐπιτύχει τὴν βασιλεία Του, ξεγελᾷ τὸν ἑαυτό του. Γιατί ὁ Κύριος λέει: «Δὲ θὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καθένας ποὺ μὲ λέει Κύριε-Κύριε, ἀλλὰ ὅποιος κάνει τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου»¹¹¹, καὶ πάλι: «Ὁ-ποῖος μὲ ἀγαπᾷ, θὰ τηρήσει τὶς ἐντολές μου»¹¹².

56. Ὁλος ὁ σκοπὸς τῶν ἐντολῶν τοῦ Σωτήρα εἶναι νὰ ἐλευθερώσουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν ἀκρασία καὶ τὸ μῖσος, καὶ νὰ τὸν φέρουν στὴν ἀγάπῃ Αὐτοῦ καὶ τοῦ πλησίον, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γεννιέται τὸ φῶς τῆς ἐνεργοῦ ἀγίας γνώσεως.

57. Ὅταν κριθεῖς ἄξιος καὶ λάβεις ἀπὸ τὸ Θεὸ μία μερικὴ πνευματικὴ γνώση, μὴν ἀμελεῖς τὴν ἀγάπῃ καὶ τὴν ἐγκράτεια. Γιατί αὐτὲς καθαρίζουν τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς καὶ διαρκῶς ἀνοίγουν τὸ δρόμο πρὸς τὴν πνευματικὴ γνώση.

58. Δρόμος γιὰ τὴ γνώση εἶναι ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ ταπείνωση· χωρὶς αὐτὰ κανεὶς δὲ θὰ δεῖ τὸν Κύριο.

59. Ἐπειδὴ ἡ γνώση «φουσκώνει», ἐνῶ ἡ ἀγάπῃ οἰκοδομεῖ¹¹³, ἔνωσε μὲ τὴ γνώση τὴν ἀγάπῃ καὶ θὰ εἶσαι ταπεινὸς καὶ πνευματικὸς οἰκοδόμος, ποὺ θὰ οἰκοδομεῖς καὶ τὸν ἑαυτό σου καὶ ὅλους ἐκείνους ποὺ σὲ πλησιάζουν.

60. Ἡ ἀγάπῃ κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ μὴ φθονεῖ, μήτε νὰ πικραίνεται πρὸς ἐκείνους ποὺ τὸν φθονοῦν, μήτε νὰ κοινολογεῖ ἐπιδεικτικὰ τὸ προτέρημα ποὺ προκαλεῖ φθόνον, μήτε νὰ νομίζει ὅτι πέτυχε πιά τὸ σκοπὸ του¹¹⁴, καὶ γιὰ ὅσα δὲ γνωρίζει, νὰ ὁμολογεῖ χωρὶς νὰ ντρέπεται τὴν ἄγνοιά του. Ἐτσι ἡ ἀγάπῃ κάνει τὸ νοῦ ταπεινὸ καὶ νὰ προχωρεῖ συνεχῶς στὴν πνευματικὴ γνώση.

61. Εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο φυσικὰ παρεπόμενα τῆς γνώσεως ἡ οἴηση καὶ ὁ φθόνος, καὶ μάλιστα στὴν ἀρχή. Καὶ ἡ οἴηση φυτρώνει μέσα μας μόνο, ἐνῶ ὁ φθόνος καὶ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικά· ἐσωτερικά, ἐναντίον ἐκεί-

νων ποὺ ἔχουν γνώση· ἐξωτερικά, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἄγνοια. Ἡ ἀγάπῃ λοιπὸν ἀνατρέπει καὶ τὰ τρία: τὴν οἴηση, γιατί ἡ ἀγάπῃ δὲ «φουσκώνει» τὸν ἐσωτερικὸ φθόνον, γιατί ἡ ἀγάπῃ δὲ ζηλεύει· τὸν ἐξωτερικόν, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπῃ δείχνει μακροθυμία καὶ ἀγαθότητα¹¹⁵. Εἶναι ἀναγκαῖο λοιπὸν, ἐκεῖνος ποὺ ἔχει γνώση, νὰ προσθέσει σ' αὐτὴ καὶ τὴν ἀγάπῃ, γιὰ νὰ διατηρεῖ πάντοτε τὸ νοῦ του ἀπλήγωτο.

62. Ἐκεῖνος ποὺ καταξιώθηκε καὶ ἔλαβε τὸ χάρισμα τῆς γνώσεως, ἔχει ὅμως ἐναντίον ἀνθρώπου λύπη ἢ μνησικακία ἢ μῖσος, εἶναι ὁμοῖος μ' ἐκεῖνον ποὺ τρυπᾷ τὰ μάτια του μὲ ἀγκάθια καὶ τριβόλια. Γι' αὐτὸ ἡ γνώση ἔχει ἀνάγκη ἀπαραίτητα ἀπὸ τὴν ἀγάπῃ.

63. Μὴν ἀφιερώνεις ὅλη σου τὴν ἐπιμέλεια στὸ σῶμα· ὀρίσέ του τὴν ἄσκησιν ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει καὶ στρέψε ὅλο τὸ νοῦ σου πρὸς τὸ ἐσωτερικόν σου. Γιατί ἡ σωματικὴ ἄσκησις λίγο ὠφελεῖ, ἐνῶ ἡ εὐσέβεια εἶναι σὲ ὅλα ὠφέλιμη¹¹⁶.

64. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι στραμμένος ἀκατάπαυστα στὸ ἐσωτερικόν του, εἶναι ἐγκρατής, μακρόθυμος, εὐεργετικὸς, ταπεινός. Καὶ ὅχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐπιδίδεται στὴ θεωρία καὶ τὴν θεολογία καὶ τὴν προσευχή. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ λέει ὁ Ἀπόστολος: «Νὰ ἐνεργεῖτε σύμφωνα μὲ τὸ φῶς τοῦ Πνεύματος κτλ.»¹¹⁷.

65. Ἐκεῖνος ποὺ δὲ γνωρίζει νὰ βαδίζει τὸν πνευματικὸ δρόμο, δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ ἐμπαθῆ νοήματα, ἀλλὰ ἔχει ὅλη του τὴν ἐπιμέλεια γύρω ἀπὸ τὴ σάρκα, καὶ ἡ παρατρῶει καὶ εἶναι ἀκόλαστος καὶ λυπᾶται ἐναντίον τοῦ πλησίον του καὶ ὀργίζεται καὶ μνησικακεῖ, κι ἔτσι σκοτίζει τὸ νοῦ του, ἢ κάνει ὑπερβολικὴ ἄσκησιν καὶ συγχίζει τὴ διάνοιά του.

66. Κανένα ἀπὸ ὅσα μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς γιὰ χρῆσιν δὲν καταργεῖ ἡ Γραφή, ἀλλὰ καταδικάζει τὴν ἀμετρία καὶ διορθώνει τὴν ἀλόγιστη χρῆσιν. Γιὰ παράδειγμα· δὲν ἐμποδίζει νὰ τρώει κανένας, οὔτε νὰ κάνει παιδιὰ, οὔτε νὰ ἔχει χρήματα καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιεῖ σωστά. Ἐμποδίζει τὴ γαστριμαργία, τὴν πορνεία κτλ. Οὔτε καὶ νὰ τὰ σκέφτεται κανεὶς ἐμποδίζει ἡ Γραφή, γιατί γι' αὐτὸ ἔγιναν, ἀλλὰ ἐμποδίζει τὸ νὰ τὰ σκέφτεται κανεὶς μὲ πάθος.

67. Ἀλλὰ ἀπὸ ὅσα θεάρεστα κάνομε εἶναι κατ' ἐντολήν, κι ἄλλα χωρὶς ἐντολή, ἀλλὰ τὰ προσφέρομε θεληματικά. Τὸ νὰ ἀγαποῦμε τὸ Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, τὸ νὰ ἀγαποῦμε τοὺς ἐχθρούς, τὸ νὰ μὴ μοιχεύομε ἢ φονεύομε κτλ., εἶναι κατ' ἐντολήν, καὶ ὅταν τὰ παραβαίνομε, καταδικαζόμαστε. Χωρὶς ἐντολὴ εἶναι ἡ παρθενία, ἡ ἀγαμία, ἡ ἀκτημοσύνη, ἡ ἀναχώρησις ἀπὸ τὸν κόσμον κτλ. Ἐτσι ἂν ἀπὸ ἀσθένεια δὲν μπορέσομε νὰ κατορθώσομε κάποιες ἀπὸ τὶς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ, νὰ ἐξιλεώσομε μὲ τὶς ἐκούσιες προσφορές μας τὸν ἀγαθὸ Κύριό μας.

68. Ἐκεῖνος ποὺ διάλεξε τὴν παρθενία καὶ τὴν ἀγαμία, ὀφείλει νὰ ἔχει

111. Ματθ. 7, 21.

112. Ἰω. 14, 15.

113. Α' Κορ. 8, 2.

114. Φιλιπ. 3, 13.

115. Α' Κορ. 13, 4.

116. Α' Τιμ. 4, 8.

117. Γαλ. 5, 16.

πάντοτε τῇ μέσῃ του καλὰ ζωσμένη καὶ τὸ λυχνάρι του πάντοτε ἀναμμένο¹¹⁸. Τῇ μέσῃ ζωσμένη μετὰ τὴν ἐγκράτεια, τὸ λυχνάρι ἀναμμένο μετὰ τὴν προσευχή, τῇ θεωρίᾳ καὶ τὴν πνευματικῇ ἀγάπῃ.

69. Μερικοὶ ἀδελφοὶ νομίζουν ὅτι δὲν ἔχουν τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐπειδὴ ἔχουν ἀμελήσει τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, δὲν γνωρίζουν ὅτι ὅποιος ἔχει ἀνόθευτη τὴν πίστη του στὸ Χριστό, ἔχει ὅλα μαζί τὰ χαρίσματα μέσα του. Ἐπειδὴ ἐξαιτίας τῆς ἀργίας μας εἴμαστε μακριὰ ἀπὸ τὴν κατ' ἐνέργειαν ἀγάπη πρὸς Αὐτόν, ἡ ὁποία μᾶς δείχνει τοὺς θησαυροὺς ποὺ ἔχομε μέσα μας, δικαιολογημένα νομίζομε ὅτι δὲν ἔχομε τὰ θεῖα χαρίσματα.

70. Ἄν ὁ Χριστὸς κατοικεῖ στὶς καρδιές μας¹¹⁹ μετὰ τὴν πίστη, κατὰ τὸ θεῖο Ἀπόστολο, καὶ ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως εἶναι κρυμμένοι μέσα σ' Αὐτόν¹²⁰, ἄρα ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως εἶναι κρυμμένοι μέσα στὶς καρδιές μας. Γίνονται φανεροὶ στὴν καρδιά ἀνάλογα μετὰ τὴν κάθαρση καθενὸς μέσω τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν.

71. Αὐτὸς εἶναι ὁ θησαυρὸς ποὺ εἶναι κρυμμένος στὸν ἀγρὸ τῆς καρδιάς σου, τὸν ὁποῖον δὲ βρῆκες ἀκόμη ἐξαιτίας τῆς ἀργίας σου. Γιατί ἂν τὸν εἴχες βρεῖ, θὰ πουλοῦσες τὰ πάντα γιὰ νὰ ἀγοράσεις αὐτὸ τὸν ἀγρὸ¹²¹. Τώρα ἀφοῦ ἄφησες τὸν ἀγρὸ, περιποιεῖσαι τὰ γύρω τοῦ ἀγροῦ, στὰ ὁποῖα δὲ βρίσκεις τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ ἀγκάθια καὶ τριβόλια.

72. Γι' αὐτὸ λέει ὁ Σωτὴρας: «Μακάριοι ὅσοι ἔχουν καθαρὴ καρδιά, γιατί αὐτοὶ θὰ δοῦν τὸ Θεό»¹²². Τότε θὰ δοῦν Αὐτόν καὶ τοὺς θησαυροὺς Του, ὅταν καθάρουν τὸν ἑαυτό τους μετὰ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐγκράτεια· καὶ τόσο περισσότερο θὰ Τὸν δοῦν, ὅσο καθαρότεροι γίνονται.

73. Γι' αὐτὸ πάλι λέει: «Πουλήστε τὰ ὑπάρχοντά σας καὶ δώσετε ἐλεημοσύνη, καὶ νὰ, θὰ εἶναι ὅλα σας καθάρᾳ»¹²³, γιατί δὲν θὰ ἀσχολεῖσθε πιά μετὰ τὰ σωματικά, ἀλλὰ ὁ στόχος σας θὰ εἶναι νὰ καθαρίζετε ἀπὸ μίσος καὶ ἀκρασία τὸ νοῦ σας (τὸν ὁποῖο ὁ Κύριος ὀνομάζει καρδιά). Γιατί αὐτά, μετὰ τὸ νὰ μολύνουν τὸ νοῦ, δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ βλέπει τὸ Χριστὸ ποὺ κατοικεῖ μέσα του μετὰ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

74. Ὁδούς, ἡ Γραφή ὀνομάζει τὶς ἀρετές. Μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες τὶς ἀρετές εἶναι ἡ ἀγάπη. Γι' αὐτὸ ἔλεγε ὁ Ἀπόστολος: «Ἀκόμη σὰς δείχνω μιὰ ἐξαίρετη ὁδὸ (τὴν ἀγάπη)»¹²⁴. ἐπειδὴ αὐτὴ μᾶς κάνει νὰ καταφρονοῦμε τὰ ὕλικά πράγματα καὶ κανένα ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα νὰ μὴν προτιμοῦμε ἀπὸ τὰ αἰώνια.

75. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ ἀντιστέκεται στὴν ἐπιθυμία, γιατί πείθει τὸ νοῦ νὰ ἐγκρατεῦται ἀπὸ τὶς ἡδονές. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον ἀντιστέκεται στὸ θυμὸ, γιατί κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ καταφρονεῖ τὴ δόξα καὶ τὰ χρή-

ματα. Καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ δύο δηνάρια ποὺ ἔδωσε ὁ Σωτὴρας στὸν πανδοχέα¹²⁵, γιὰ νὰ φροντίσει γιὰ σένα. Ἀλλὰ μὴ φανεῖς ἀχάριστος καὶ σχετίζεσαι πάλι μετὰ τοὺς ληστές, μήπως ξαναπληγωθεῖς, ὅποτε δὲ θὰ βρεθεῖς μισοπεθαμένος, ἀλλὰ νεκρός.

76. Καθάρισε τὸ νοῦ σου ἀπὸ τὴν ὀργὴ καὶ τὴ μνησικαχία καὶ τοὺς αἰσχροὺς λογισμούς, καὶ τότε θὰ μπορέσεις νὰ νιώσεις ὅτι ὁ Θεὸς κατοικεῖ μέσα σου.

77. Ποιὸς σὲ φώτισε στὴν πίστη τῆς Ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ προσκυνητῆς Τριάδας; Ἡ ποιὸς σοῦ ἔμαθε τὴν οἰκονομία γιὰ τὴ σάρκωση τοῦ ἐνὸς προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδας; Καὶ ποιὸς σὲ δίδαξε τοὺς λόγους τῶν ἀσωμάτων; Ἡ τοὺς λόγους περὶ τῆς δημιουργίας καὶ τοῦ τέλους τοῦ ὁρατοῦ κόσμου; Ἡ σχετικὰ μετὰ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν καὶ τὴν αἰώνια ζωὴ, τὴ δόξα τῆς βασιλείας τῶν Οὐρανῶν καὶ τὴ φοβερὴ κρίση; Δὲν σοῦ τὰ ἔμαθε ὅλα αὐτὰ ἡ χάρη τοῦ Χριστοῦ ποὺ κατοικεῖ μέσα σου, ἡ ὁποία εἶναι ὁ ἀρραβῶνας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹²⁶; Τί μεγαλύτερο ἀπ' αὐτὴ τὴ χάρη; Ἡ τί καλύτερο ἀπ' αὐτὴ τὴ σοφία καὶ γνώση; Ἡ τί ὑψηλότερο ἀπ' αὐτὴς τὶς ὑποσχέσεις; Ἄν ὅμως καθόμαστε ἀργοὶ καὶ ἀμελεῖς καὶ δὲν καθαρίζομε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ μᾶς μολύνουν καὶ τυφλώνουν τὸ νοῦ μας, ὥστε νὰ μὴ μπορούμε νὰ βλέπομε καθαρότερα καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιο τοὺς λόγους ὅσων ἀναφέραμε, νὰ κατηγοροῦμε τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ ὅχι νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν κατοίκηση τῆς χάρης μέσα στὶς καρδιές μας.

78. Ὁ Θεὸς ὁ ὁποῖος σοῦ ὑποσχέθηκε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ καὶ ἔδωσε ὡς ἀρραβῶνα τὸ Πνεῦμα Του στὴν καρδιά σου¹²⁷, σοῦ ἔδωσε ἐντολὴ νὰ ἐπιμελεῖσαι τὸ βίό σου, ὥστε νὰ καθαριστεῖ ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ ν' ἀρχίσει ἀπὸ τοῦτον ἐδῶ τὸν κόσμον τὴν ἀπόλαυση τῶν μελλόντων ἀγαθῶν.

79. Ὅταν ἀξιωθείς νὰ φθάσεις τὶς θεῖες καὶ ὑψηλές θεωρίες, φρόντιζε πάρα πολὺ νὰ ἔχεις ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια, γιὰ νὰ διατηρεῖς ἀτάραχο τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς καὶ νὰ μὴν ἐκλείπει ποτὲ τὸ φῶς τῆς ψυχῆς σου.

80. Τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, χαλιναγώγησέ το μετὰ τὴν ἀγάπη· τὸ ἐπιθυμητικὸ, μάρανέ το μετὰ τὴν ἐγκράτεια· καὶ τὸ λογιστικὸ, φτέρωσέ το μετὰ τὴν προσευχή. Ἐτσι τὸ φῶς τοῦ νοῦ δὲν σκοτεινιάζει ποτέ.

81. Αὐτὰ ποὺ διώχνουν τὴν ἀγάπη εἶναι τὰ ἐξῆς: προσβολή, ζημία, συκοφαντία σὲ θέματα πίστεως ἢ διαγωγῆς, δαρμοί, πληγές καὶ τὰ λοιπά, καὶ αὐτὰ εἴτε γίνονται στὸν ἴδιο, εἴτε σὲ κανένα συγγενὴ ἢ φίλο του. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ μ' αὐτὰ διώχνει τὴν ἀγάπη, δὲν ἔμαθε ἀκόμη ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ.

82. Φρόντισε ὅσο μπορεῖς νὰ ἀγαπήσεις κάθε ἄνθρωπο. Ἄν αὐτὸ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ κάνεις ἀκόμη, τουλάχιστον μὴ μισήσεις κανένα. Ἀλλὰ μήτε

118. Λουκ. 12, 35. 120. Κολ. 2, 3. 122. Ματθ. 5, 8. 124. Α' Κορ. 12, 31.

119. Ἐφ. 3, 17. 121. Ματθ. 13, 44. 123. Λουκ. 12, 33· 11, 41.

125. Λουκ. 10, 35.

126. Β' Κορ. 1, 22· 5, 5.

127. Β' Κορ. 1, 22.

αὐτὸ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ κάνεις, ἂν δὲν καταφρονήσεις τὰ πράγματα τοῦ κόσμου.

83. Βλασφήμησε κάποιος; Μὴ μισήσεις αὐτόν, ἀλλὰ τὴ βλασφημία καὶ τὸν δαίμονα ποὺ τὸν ἔβαλε καὶ βλασφήμησε. "Ἄν ὅμως μισεῖς ἐκεῖνον ποὺ βλασφήμησε, μίσησες κάποιον ἄνθρωπο καὶ ἔτσι ἀθέτησες τὴν ἐντολή. "Ὅ,τι ἔκανε ἐκεῖνος μὲ τὸ λόγον, ἐσὺ τὸ κάνεις μὲ τὸ ἔργον. "Ἄν τώρα τηρεῖς τὴν ἐντολή, δεῖξε τὴν ἀγάπην σου καὶ ὅσο μπορεῖς βοήθησέ τον νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ κακό.

84. Δὲν θέλει ὁ Χριστὸς νὰ ἔχεις ἐναντίον κανενὸς γενικὰ ἀνθρώπου μίσος ἢ λύπη ἢ ὀργή ἢ μνησικαχία, γιὰ ὅποιοδήποτε πρόσκαιρον πρᾶγμα. Καὶ αὐτὸ τὸ φωνάζουν στὸν καθένα τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια.

85. Πολλοὶ εἴμαστε ἐκεῖνοι ποὺ λέμε, λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ πράττουν. Κανεὶς ὥστος δὲν πρέπει νὰ νοθεύει τὸ λόγον τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ἀμέλειά του, ἀλλὰ νὰ ὁμολογεῖ ὁ καθένας τὴν ἀσθενειά του, χωρὶς ὅμως νὰ κρύβει τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ. "Ἔτσι δὲ θὰ γίνουμε ὑπόδικοι, μαζὶ μὲ τὴν παράβαση τῶν ἐντολῶν, καὶ γιὰ ἐσφαλμένη ἐξήγηση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

86. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια ἐλευθερώνουν τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ πάθη. Ἡ ἀνάγνωση καὶ ἡ θεωρία ἐλευθερώνουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν ἄγνοια. Ἡ ἀληθινὴ προσευχὴ τὸν φέρνει μπροστὰ στὸν ἴδιον τὸ Θεό.

87. "Ὅταν μᾶς δοῦν οἱ δαίμονες ὅτι καταφρονοῦμε τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, μὲ σκοπὸ νὰ μὴ μισήσουμε γιὰ χάριν τοὺς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἔτσι ξεπέσουμε ἀπὸ τὴν ἀγάπην, τότε ξεσηκώνουν ἐναντίον μας συκοφαντίες, γιὰ νὰ μισήσουμε τοὺς συκοφάντες, μὴ ὑποφέροντας τὴν λύπη.

88. Δὲν ὑπάρχει βαρύτερος πόνος τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴ συκοφαντία, εἴτε στὴν πίστη, εἴτε στὴ διαγωγὴ συκοφαντεῖται κάποιος. Καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ μείνει ἀδιάφορος ὅταν συκοφαντεῖται, παρὰ μόνον ἐκεῖνος ποὺ στρέφει τὰ μάτια του στὸ Θεό, ὅπως ἡ Σωσάννα¹²⁸. Ὁ Ὅποιος μόνος μπορεῖ νὰ λυτρώσει ἀπὸ τὸν κίνδυνον καὶ νὰ φανερώσει στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀλήθειαν, ὅπως ἔκανε στὴν περίπτωσιν τῆς Σωσάννας, καὶ νὰ παρηγορήσῃ τὴν ψυχὴ μὲ τὴν ἐλπίδα.

89. "Ὅσο ἐσὺ προσεύχεσαι μὲ τὴν ψυχὴ σου γιὰ χάριν ἐκεῖνου ποὺ σὲ συκοφάντησε, τόσο καὶ ὁ Θεὸς πείθει γιὰ τὴν ἀθωότητά σου ὅσους σκανδαλίστηκαν λόγῳ τῆς συκοφαντίας.

90. Φύσει ἀγαθὸς εἶναι μόνον ὁ Θεός¹²⁹. Κατὰ τὴν προαίρεσιν ἀγαθὸς εἶναι μόνον ἐκεῖνος ποὺ μιμεῖται τὸ Θεό, δηλαδὴ ὁ σκοπὸς του εἶναι νὰ ἐνώσει τοὺς πονηροὺς μὲ Ἐκεῖνον ποὺ εἶναι φύσει ἀγαθός, γιὰ νὰ γίνουν ἀγαθοί. Γι' αὐτὸ ὅταν ἐκεῖνοι τὸν λοιδοροῦν, αὐτὸς εὐλογεῖ· ὅταν τὸν καταδιώκουν, ὑπομένει· ὅταν τὸν βλασφημοῦν, παρηγορεῖ¹³⁰. ὅταν τὸν φονεύουν,

προσεύχεται γι' αὐτούς. Τὰ πάντα κάνει γιὰ νὰ μὴν ξεπέσει ἀπὸ τὸ σκοπὸ τῆς ἀγάπης, ἢ ὅποια εἶναι Αὐτὸς ὁ Θεός μας¹³¹.

91. Οἱ ἐντολὲς τοῦ Κυρίου μᾶς διδάσκουν νὰ χρησιμοποιοῦμε λογικὰ τὰ πράγματα ποὺ δὲν ὀδηγοῦν σὲ πάθος. Ἡ λογικὴ χρῆσις αὐτῶν τῶν πραγμάτων κάνει καθαρὴ τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς. Ἡ καθαρὴ κατάστασις γεννᾷ τὴν ἀπάθειαν, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννιέται ἡ τέλεια ἀγάπη.

92. Δὲν ἔχει ἀκόμη τὴν ἀπάθειαν ἐκεῖνος ποὺ ἐπειδὴ τοῦ ἔτυχε κάποιος πειρασμός, δὲν μπορεῖ νὰ παραβλέψῃ τὸ ἐλάττωμα τοῦ φίλου, εἴτε εἶναι πραγματικόν, εἴτε ὑποθετικόν. Γιατί τὰ πάθη ποὺ ὑπάρχουν στὴν ψυχὴ, ὅταν ταράσσονται τυφλώνουν τὸ νοῦ καὶ δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ ἀτενίσῃ πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, οὔτε νὰ διακρίνῃ τὸ καλύτερον ἀπὸ τὸ χειρότερον. "Ἄρα οὔτε τὴν τέλεια ἀγάπην δὲν ἀπόκτησε ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ἢ ὅποια ἀποδιώχνει τὸ φόβον τῆς κρίσεως¹³².

93. Ὁ πιστὸς φίλος δὲν ἀνταλλάσσεται μὲ τίποτα¹³³. ἐπειδὴ τίς συμφορὲς τοῦ φίλου τίς νομίζει γιὰ δικές του καὶ ὑποφέρει μαζὶ του ὑπομένοντας μέχρι θανάτου.

94. Ὑπάρχουν πολλοὶ φίλοι, ἀλλὰ στὸν καιρὸ τῆς εὐημερίας¹³⁴. Στὸν καιρὸ τοῦ πειρασμοῦ, ζήτημα ἂν βρεῖς ἕνα.

95. Κάθε ἄνθρωπο πρέπει νὰ τὸν ἀγαποῦμε μὲ τὴν ψυχὴ μας. "Ὅμως μόνον στὸ Θεὸ νὰ ἔχομε τὴν ἐλπίδα μας, καὶ μὲ ὅλη τὴ δύναμή μας νὰ Τὸν λατρεύουμε. Γιατί ὅσο μᾶς συντηρεῖ Ἐκεῖνος, καὶ οἱ φίλοι μᾶς περιποιούνται καὶ οἱ ἐχθροὶ δὲν μποροῦν νὰ μᾶς βλάψουν. "Ὅταν ὅμως Ἐκεῖνος μᾶς ἐγκαταλείψῃ, καὶ οἱ φίλοι μᾶς ἀποστρέφονται, καὶ οἱ ἐχθροὶ ἀποκτοῦν δύναμιν ἐναντίον μας.

96. Τέσσερις εἶναι γενικὰ οἱ τρόποι ἐγκαταλείψεως: ἡ κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, ὅπως ἔγινε στὸ πάθος τοῦ Κυρίου¹³⁵, ὥστε μὲ τὴ νομιζόμενη ἐγκατάλειψιν νὰ σωθοῦν οἱ ἄνθρωποι, ποὺ εἶχαν ἐγκαταλειφθεῖ· ἔπειτα ἡ πρὸς δοκιμὴν, ὅπως μὲ τὸν Ἰωβ καὶ τὸν Ἰωσήφ, γιὰ νὰ ἀναδειχθοῦν ὁ πρῶτος ὑπόδειγμα ἀνδρείας, καὶ ὁ ἄλλος ὑπόδειγμα σωφροσύνης¹³⁶. τρίτη, ἡ πατρικὴ παιδαγωγία, ὅπως μὲ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, γιὰ νὰ φυλάξῃ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη τὴν ἄφθονον χάριν¹³⁷. τέλος, ἡ ἐγκατάλειψιν λόγῳ ἀποστροφῆς, ὅπως τῶν Ἰουδαίων, ὥστε μὲ τὴν τιμωρίαν νὰ μαλακώσουν καὶ νὰ λυγίσουν σὲ μετάνοια. "Ὅλοι αὐτοὶ οἱ τρόποι εἶναι σωτήριοι καὶ γεμάτοι ἀπὸ θεῖαν ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπίαν.

97. Μόνον ὅσοι τηροῦν πιστὰ τίς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ καὶ εἶναι γνήσιοι μύστες τῶν θείων κρίσεων, δὲν ἐγκαταλείπουν τοὺς φίλους οἱ ὅποιοι πειράζονται κατὰ παραχώρησιν τοῦ Θεοῦ. Οἱ καταφρονητὲς ὅμως τῶν ἐντολῶν καὶ

131. Α' Ἰω. 4, 8.

134. Παροιμ. 19, 4.

136. Ἰωβ 40, 8· Γεν. 39, 7-20.

132. Α' Ἰω. 4, 18.

135. Ματθ. 27, 46· Μάρκ. 15, 34.

137. Β' Κορ. 12, 7.

133. Σοφ. Σειρ. 6, 15.

128. Σωσάννα 35· 60· 62.

129. Ματθ. 19, 17.

130. Α' Κορ. 4, 12-13.

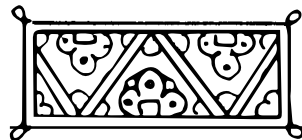
ἀμύητοι στὶς θεῖες παραχωρήσεις, ὅταν ὁ φίλος εὐημερεῖ, ἀπολαμβάνουν μαζί του, ἐνῶ ὅταν ταλαιπωρεῖται ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, τὸν ἐγκαταλείπουν. Κάποτε συμμαχοῦν καὶ μὲ τοὺς ἐχθρούς του.

98. Οἱ φίλοι τοῦ Χριστοῦ ἀγαποῦν τοὺς πάντες ἀληθινά, δὲν ἀγαπιοῦνται ὅμως ἀπὸ ὅλους. Οἱ φίλοι τοῦ κόσμου ἐπίσης δὲν ἀγαπιοῦνται ἀπὸ ὅλους. Καὶ οἱ φίλοι τοῦ Χριστοῦ διατηροῦν τὴν ἀγάπη συνεχῶς μέχρι τέλους, ἐνῶ οἱ φίλοι τοῦ κόσμου μέχρις ὅτου συγκρουσθοῦν μεταξύ τους γιὰ πράγματα τοῦ κόσμου.

99. Ὁ πιστὸς φίλος εἶναι ἰσχυρὸ καταφύγιον¹³⁸, ἐπειδὴ καὶ στὴν εὐημερία τοῦ φίλου εἶναι σύμβουλος ἀγαθὸς καὶ συνεργὸς μὲ ὅλη του τὴν ψυχὴ, καὶ στὶς θλίψεις του εἶναι βοηθὸς ὁλότελα εἰλικρινὴς καὶ ὑπερασπιστὴς ποὺ συμμετέχει ἀπόλυτα στὶς δυσκολίες.

100. Πολλοὶ ἔχουν πεῖ πολλὰ περὶ ἀγάπης, ἂν ὅμως τὴν ἀναζητήσεις, θὰ τὴ βρεῖς μόνο στοὺς μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ μόνο αὐτοὶ εἶχαν τὴν ἀληθινὴ Ἀγάπη δάσκαλο τῆς ἀγάπης, γιὰ τὴν ὁποία ἔλεγαν: «Ἄν ἔχω τὸ χάρισμα τῆς προφητείας καὶ ἂν γνωρίζω ὅλα τὰ μυστικὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔχω ὅλη τὴ γνώση, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπη, δὲν ὠφελοῦμαι τίποτε»¹³⁹. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀπόκτησε τὴν ἀγάπη, ἀπόκτησε τὸ Θεό, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη¹⁴⁰.

Σ' Αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ
κράτος στοὺς αἰῶνες.
Ἀμήν.

138. Σοφ. Σειρ. 6, 14.

139. Α' Κορ. 13, 2-3.

140. Α' Ἰω. 4, 8.

200 κεφάλαια πρὸς τὸν Θαλάσσιο, περὶ Θεολογίας καὶ τῆς ἐνσάρχου Οἰκονομίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Πρώτη ἐκατοντάδα*

Ὁ Θεὸς εἶναι ἓνας, δὲν ἔχει ἀρχή, εἶναι ἀκατάληπτος καὶ ἔχει ὅλη τὴ δύναμη τῆς ὑπάρξεώς Του γενικῇ. Ἀποκλείει ἐντελῶς κάθε ἐννοία γιὰ τὸ πότε καὶ πῶς εἶναι, γιατί εἶναι σὲ ὅλους ἀπλησίαστος καὶ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν εἶναι γνωστὸς μέσω κάποιας φυσικῆς ἐνδείξεως.

2. Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι τέτοιας φύσεως, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν νὰ τὸν γνωρίζουμε ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι. Δὲν εἶναι οὔτε ἀρχή, οὔτε μεσότητα, οὔτε τέλος, οὔτε γενικὰ κάτι ἄλλο σχετικό, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ μπορούμε νὰ παρατηρήσουμε στὴ φύση. Γιατί ὁ Θεὸς εἶναι ἀπροσδιόριστος, ἀμετάβλητος καὶ ἀπειρος, ἐπειδὴ εἶναι ἀπείρως πέρα ἀπὸ κάθε οὐσία καὶ δύναμη καὶ ἐνέργεια.

3. Κάθε οὐσία, ἐπειδὴ περικλείει μέσα της τὸν ὅρο τῆς ὑπάρξεώς της, εἶναι ἐκ φύσεως ἀρχὴ τῆς κατὰ δύναμη κινήσεως ποὺ παρατηρεῖται σ' αὐτή. Κάθε φυσικὴ κίνηση πρὸς κάποια ἐνέργεια, ἐπειδὴ νοεῖται μετὰ τὴν οὐσία της, πρὶν ὅμως ἀπὸ τὴν ἐνέργειά της, εἶναι μεσότητα, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ φύση της εἶναι ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς δύο. Καὶ κάθε ἐνέργεια ποὺ καθορίζεται φυσικῶς ἀπὸ τὸ λόγο τῆς ὑπάρξεώς της, εἶναι τέλος τῆς κινήσεως τῆς οὐσίας, κινήσεως ποὺ ἔρχεται στὸ νοῦ πρὶν ἀπὸ αὐτή.

4. Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι οὐσία, ὅπως τὴ λέμε μὲ γενικὸ ἢ μερικὸ νόημα, ὥστε νὰ εἶναι καὶ ἀρχή. Οὔτε δύναμη μὲ γενικὸ ἢ μερικὸ νόημα, ὥστε νὰ εἶναι καὶ μεσότητα. Οὔτε ἐνέργεια μὲ γενικὸ ἢ μερικὸ νόημα, ὥστε νὰ εἶναι τέλος τῆς κατὰ δύναμη κινήσεως τῆς οὐσίας, ἡ ὁποία κίνηση νοεῖται πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνέργεια. Ἀλλὰ εἶναι Ὀντότητα οὐσιοποιητικὴ καὶ μαζί ὑπερούσια· καὶ θεμέλιο ποὺ προκαλεῖ δύναμη καὶ εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε δύναμη· καὶ εἶναι ἱκανότητα ἀτελεύτητη, ποὺ προξενεῖ κάθε ἐνέργεια. Μὲ λίγα λόγια, ὁ Θεὸς εἶναι ὄντοτητα ποὺ δημιουργεῖ κάθε οὐσία καὶ δύναμη καὶ ἐνέργεια, κάθε ἀρχή καὶ μεσότητα καὶ τέλος.

5. Ἡ ἀρχή, ἡ μεσότητα καὶ τὸ τέλος εἶναι γνωρίσματα ἐκείνων ποὺ διαιροῦνται ὡς πρὸς τὸ χρόνο, καί, θὰ ἦταν ἀληθινὸ ἂν ἔλεγε κάποιος, καὶ ἐκείνων ὅλων ποὺ θεωροῦμε μέσα στὴν αἰωνιότητα. Γιατί ὁ χρόνος, ἐπειδὴ ἔχει κίνηση ποὺ τὴ μετροῦμε, προσδιορίζεται ἀριθμητικὰ. Ἡ αἰωνιότητα, ἐ-

* Στὶς ἐπόμενες ἐπτὰ ἐκατοντάδες κεφαλαίων, ὅπως καὶ τὴν ἑρμηνεία τοῦ «Πάτερ ἡμῶν», πρὸς ἀποκατάσταση σφαλμάτων ἢ παραλείψεων, ἔγινε βοηθητικὴ χρῆση τοῦ ἀντίστοιχου κειμένου τῆς Πατρολογίας τοῦ J. Migne (P.G. 90). Ὅπου ἔγινε αὐτό, οἱ ἀντίστοιχοι λέξεις ἢ φράσεις ἔχουν τεθεῖ ἀγκύλις | |.

πειδὴ ἔχει μαζί με τὴν ὑπαρξὴ συνεπινοούμενη καὶ τὴν κατηγορία* τοῦ χρόνου, δέχεται μιὰ διάσταση, ἐπειδὴ ἔλαβε ἀρχὴ τοῦ εἶναι. Ἄν τὴν ὁ χρόνος καὶ ἡ αἰωνιότητα δὲν εἶναι χωρὶς ἀρχή, πολὺ περισσότερο δὲν εἶναι ἀναρχα ὅσα περιέχονται σ' αὐτά.

6. Ἐνας καὶ μόνος ἐκ φύσεως πάντοτε οὐσιαστικὰ καὶ ἀπόλυτα εἶναι ὁ Θεός, περικλείοντας στὸν ἑαυτό Του μετὰ κάθε τρόπο τὴν ἀπόλυτη ὑπαρξή, ὡς ὑπέρτερος καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀπόλυτη ὑπαρξή. Κι ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, καθόλου τίποτε πούθενά ἀπ' ὅλα ὅσα λέμε ὅτι ὑπάρχουν, δὲν ἔχει τὴν ἀπόλυτη ὑπαρξή. Ἐπομένως, ἀπολύτως τίποτε τὸ διαφορετικὸ κατὰ τὴν οὐσία ἀπὸ τὸ Θεὸ δὲν νοεῖται ὅτι συνυπῆρχε αἰώνια μ' Αὐτόν, οὔτε ὁ κόσμος, οὔτε ὁ χρόνος, οὔτε κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα πού ζοῦν μέσα σ' αὐτά. Γιατὶ δὲν συμπίπτουν ποτὲ ἡ ἀπόλυτη ὑπαρξή καὶ ἡ μὴ ἀπόλυτη.

7. Ἡ ἀρχή, ἡ μεσότητα καὶ τὸ τέλος στὸ κάθε τι δὲν εἶναι ποτὲ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν κατηγορία τῆς σχέσεως. Ὁ Θεὸς ὅμως, ἐπειδὴ ὁλότελα εἶναι ἄπειρες φορὲς ἀπείρως ἀνώτερος ἀπὸ κάθε σχέση, εἶναι λογικὸ νὰ μὴν εἶναι οὔτε ἀρχή, οὔτε μεσότητα, οὔτε τέλος, ἀλλὰ οὔτε γενικῶς τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα στὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἡ κατηγορία τῆς σχέσεως.

8. Ὅλα τὰ ὄντα λέγονται νοούμενα, ἐπειδὴ ἔχουν φανερὲς ἀρχές, μέσω τῶν ὁποίων ἀποκτοῦμε τὴ γνώση τους. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ὀνομάζεται νοούμενος, ἀλλὰ τὰ νοούμενα μᾶς ὁδηγοῦν μόνο στὸ νὰ πιστεύουμε ὅτι ὑπάρχει. Γι' αὐτὸ κανένα ἀπὸ τὰ νοούμενα δὲν συγκρίνεται σὲ τίποτα μετ' Αὐτόν.

9. Οἱ γνώσεις τῶν ὄντων, γιὰ τὴν φανέρωσή τους, ἔχουν φυσικῶς συναρτημένους τοὺς ἀντίστοιχους λόγους, καὶ μέσω αὐτῶν γίνονται φυσικῶς περιγραφτέες. Ὁ Θεὸς ὅμως, διὰ μέσου τῶν λόγων πού ὑπάρχουν στὰ ὄντα, πιστεύεται μόνο· καὶ δίνει στοὺς εὐσεβεῖς, πιὸ ἰσχυρὴ ἀπὸ κάθε ἀπόδειξη, τὴν ὁμολογία καὶ τὴν πίστη ὅτι ὑπάρχει ἀπόλυτα. Γιατὶ πίστη εἶναι ἡ ἀληθινὴ γνώση πού οἱ ἀρχές τῆς δὲν ἐπιδέχονται ἀπόδειξη καὶ κάνει χειροπιαστὰ πράγματα πού ὑπερβαίνουν τὴ νόηση καὶ τὴ λογική¹.

10. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀρχή καὶ μεσότητα καὶ τέλος τῶν ὄντων, ἐνεργώντας ὅμως καὶ ὄχι πάσχοντας. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μετὰ ὅλα τὰ ἄλλα μετὰ ὁποῖα Τὸν ὀνομάζουμε. Εἶναι ἀρχή, γιατί εἶναι Δημιουργός· μεσότητα, γιατί εἶναι προνοητής· καὶ τέλος, ὡς καθορισμός. Γιατὶ λέει ὁ Ἀπόστολος: «Τὰ πάντα προέρχονται ἀπὸ Αὐτόν, ἔγιναν μέσω Αὐτοῦ καὶ σ' Αὐτόν ἀποβλέπουν»².

11. Δὲν ὑπάρχει ψυχὴ λογική, πού νὰ ἔχει κατὰ τὴν οὐσία μεγαλύτερη

1. Ἐβρ. 11, 1.

2. Ρωμ. 11, 36.

* Οἱ κατηγορίες σημαίνουν τὶς ιδιότητες, χωρὶς τὶς ὁποῖες τίποτε δὲ νοεῖται. Αὐτές, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, εἶναι «τὸν ἀριθμὸν δέκα· τί ἐστὶ, πῶς, ποῖον, πρὸς τι, πού, πότε, κείσθαι, ἔχειν, ποιεῖν, πάσχειν» (Τοπικά Α9, 103 καὶ 21-23). Ἀπὸ αὐτές, οἱ ἐννιά εἶναι γνωρίσματα τῆς οὐσίας (τοῦ «τί ἐστὶν»).

ἀξία ἀπὸ ἄλλη ψυχὴ λογική. Γιατὶ κάθε ψυχὴ πού δημιουργεῖ κατ' εἰκόνα Του ὁ Θεὸς ἀπὸ ἀγαθότητα, τὴ φέρνει στὴν ὑπαρξή γιὰ νὰ κινεῖται ἀπὸ μόνη τῆς. Καὶ καθεμιά, ἀνάλογα μετὰ τὴν πρόθεσή της, ἢ διαλέγει τὴν τιμὴ, ἢ ἐπισύρει τὴν ἀτιμία θεληματικὰ μετὰ τὰ ἔργα τῆς.

12. Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης³, ὅπως λέει ἡ Γραφή, πού ρίχνει ἐπάνω σ' ὅλους χωρὶς διάκριση, τὶς ἀκτίνες τῆς ἀγαθότητος· καὶ ἡ ψυχὴ κατὰ τὴν προαίρεσή της, γίνεται ἢ κερὶ ἂν ἀγαπᾷ τὸ Θεό, ἢ πηλός, ἂν ἀγαπᾷ τὴν ὕλη. Ὁ πηλὸς ἐκ φύσεως ξεραίνεται ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἐνῶ τὸ κερὶ φυσικῶς μαλακώνει. Ἔτσι καὶ κάθε ψυχὴ φιλόουλη καὶ φιλόκοσμη, πού τὴ νοθεύει ὁ Θεὸς καὶ αὐτὴ ἀντιστέκεται μετὰ τὴ θέλησή της, σκληραίνει σὰν τὸν πηλὸ καὶ σπρώχνει τὸν ἑαυτό της στὴν ἀπώλεια ὅπως ὁ Φαραώ⁴. Ἐνῶ κάθε ψυχὴ πού ἀγαπᾷ τὸ Θεό, μαλακώνει σὰν τὸ κερὶ, καὶ καθὼς τυπώνεται καὶ σφραγίζεται μετὰ τὰ θεῖα, γίνεται κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴ χάρις τοῦ Πνεύματος⁵.

13. Ἐκεῖνος πού καταφώτισε τὸ νοῦ του μετὰ τὰ θεῖα νοήματα καὶ συνήθισε τὸ λόγο του νὰ δοξολογεῖ ἀκατάπαυστα τὸν Δημιουργὸ μετὰ θεῖους ὕμνους καὶ ἐξάγνισε μετὰ τὶς ἀμόλυντες θεωρίες τὶς αἰσθήσεις του, αὐτὸς στὸ καλὸ πού ἔχει ἐκ φύσεως κατ' εἰκόνα Θεοῦ, πρόσθεσε καὶ τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» προαιρετικὸ ἀγαθό.

14. Φυλάει κανένας τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκηλίδωτη γιὰ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἂν ἀναγκάσει τὴ διάνοιά του νὰ διανοεῖται μόνο γιὰ τὸ Θεὸ καὶ τὶς ἀρετές Του, καὶ ἂν κάνει τὸ λογικὸ του ὀρθὸ ἐρμηνευτὴ καὶ ἐξηγητὴ τῶν ἀρετῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν διδάξει τὶς αἰσθήσεις του νὰ φαντάζονται εὐσεβῶς τὸν ὁρατὸ κόσμον καὶ ὅλα ὅσα βρίσκονται σ' αὐτόν, μεταδίδοντας στὴν ψυχὴ τὴν μεγαλειότητα τῶν λόγων πού βρίσκονται στὰ ὄντα.

15. Ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν πικρὴ δουλεία τῶν δαιμόνων πού μᾶς τυραννοῦσαν, μᾶς χάρισε φιλόανθρωπο ζυγὸ τῆς θεοσεβείας, τὴν ταπεινοφροσύνη. Μετὰ αὐτὴν δαμάζεται κάθε διαβολικὴ δύναμη, καὶ σ' ἐκείνους πού τὴ διάλεξαν, δημιουργεῖται κάθε ἀγαθὸ καὶ φυλάγεται ἀπρόσβλητο ἀπὸ ραδιουργίες.

16. Ἐκεῖνος πού πιστεύει, φοβάται· καὶ ὁποῖος φοβάται, ταπεινώνεται· καὶ ὁποῖος ταπεινώνεται, γίνεται πρᾶος γιατί ἀποκτᾷ συνήθεια νὰ κρατεῖ ἀνενέργητες τὶς παρὰ φύσιν κινήσεις τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας. Ὁ πρᾶος τηρεῖ τὶς ἐντολές· καὶ ὁποῖος τηρεῖ τὶς ἐντολές, καθαρίζεται· καὶ ὁποῖος καθαρίστηκε, φωτίζεται· καὶ ἐκεῖνος πού φωτίζεται, ἀξιώνεται νὰ ἐνωθεῖ μετὰ τὸν οὐράνιον Νυμφίον, τὸν Θεὸ Λόγον, στὸ νυμφῶνα τῶν Μυστηρίων.

17. Ὅπως ὁ γεωργός, πού ζητώντας κατάλληλο τόπον γιὰ νὰ μεταφυτέψει κάποιο ἄγριο δέντρο βρίσκει ἕναν ἀνέλπιστο θησαυρό, ἔτσι εἶναι καὶ κάθε ἀσκητὴς ταπεινὸς καὶ ἄδολος καὶ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν ὕλικήν δασύ-

3. Μαλ. 4, 2.

4. Ἐξ. 7, 13· 14, 28.

5. Ἐφ. 2, 22.

τητα στὴν ψυχὴ, ὅπως ἀναφέρεται γιὰ τὸν τρισμακάριο Ἰακώβ⁶. Ὅταν ἐρωτηθεῖ ἀπὸ τὸν πνευματικὸ τοῦ πατέρα πῶς ἀπόκτησε τὴ γνώση: «Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ βρήκες ἔτσι γρήγορα, παιδί μου;», ἀποκρίνεται λέγοντας: «Εἶναι κάτι ποὺ ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μου τὸ παρέδωσε». Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς μᾶς παραδώσει τὰ σοφὰ θεωρήματα τῆς σοφίας Του, χωρὶς κόπο, καὶ ἐνῶ δὲν τὸ περιμέναμε, ἃς σκεφτοῦμε ὅτι βρήκαμε ξαφνικὰ πνευματικὸ θησαυρό. Γιατὶ ὁ γνήσιος ἀσκητὴς εἶναι πνευματικὸς γεωργός, ὁ ὁποῖος τὴ θεωρία τῶν ὁρατῶν μέσω τῆς αἰσθήσεως, τὴ μεταφυτεύει σὰν ἄγριο δέντρο στὴ γῆ τῶν νοητῶν, καὶ βρίσκει θησαυρὸ τὴν κατὰ χάρη φανέρωση τῆς σοφίας ποὺ βρίσκεται μέσα στὰ ὄντα.

18. Ἡ γνώση τῶν θείων θεωρημάτων ποὺ ἔρχεται ξαφνικὰ στὸν ἀσκητή, χωρὶς νὰ τὸ περιμένει, λόγω τῆς ταπεινοφροσύνης του, κατασυντρίβει τὸ φρόνημα ἐκείνου ποὺ μὲ κόπο καὶ μόχθο τὴν ἀναζητεῖ γιὰ ἐπίδειξη καὶ δὲν τὴν βρίσκει. Καὶ προξενεῖ χωρὶς λόγο φθόνον στὸν ἀνόητο ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ καὶ σκέψη φόνου καὶ λύπη, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει τὴν ἔπαρση ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους.

19. Ἐκεῖνοι ποὺ ζητοῦν μὲ κόπο τὴ γνώση καὶ δὲν τὴν πετυχαίνουν, ἀποτυγχάνουν ἢ λόγω ἀπιστίας ἢ γιατί ἀπὸ ἀνόητη ἐριστικότητα θ' ἀρχίσουν ἴσως νὰ ὑπερφηανεύονται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔχουν τὴ γνώση, ὅπως κάποτε οἱ Ἰσραηλίτες ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ. Σ' αὐτοὺς ὁ Νόμος θὰ πεῖ, ὅπως πρέπει, ὅτι «μερικοὶ ἀνέβηκαν διὰ τῆς βίας στὸ ὄρος καὶ βγήκαν οἱ Ἀμορραῖοι ποὺ κατοικοῦσαν ἐκεῖ καὶ τοὺς χτυποῦσαν καὶ τοὺς πλῆγωναν»⁷. Γιατὶ εἶναι ἀναπόφευκτο, ἐκεῖνοι ποὺ προφασίζονται γιὰ ἐπίδειξη τὴν ἀρετὴ, ὅχι μόνον νὰ ἀποτυγχάνουν, νοθεύοντας τὴν εὐσέβεια, ἀλλὰ καὶ νὰ πληγώνονται ἀπὸ τὴ συνείδησή τους.

20. Ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ τὴ γνώση γιὰ ἐπίδειξη καὶ δὲν τὴν πετυχαίνει, μῆτε νὰ φθονεῖ τὸν πλησίον, μῆτε νὰ λυπᾶται. Ἀλλὰ, ὅπως ἔχει διαταχθεῖ, ἃς προπαρασκευάζεται σὲ κάτι παραπλήσιο· δηλαδὴ ἃς κοπιᾶσει πρῶτα φιλόπονα μὲ τὸ σῶμα στὴν πρακτικὴ ἀρετὴ, προετοιμάζοντας ἔτσι τὴν ψυχὴ τοῦ γιὰ τὴ θεία γνώση.

21. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀντικρύζουν μὲ εὐσέβεια τὰ ὄντα καὶ δὲν προσπαθοῦν νὰ ἐφεύρουν κανένα τρόπο ἐπιδείξεως, θὰ βροῦν μπροστὰ τους νὰ τοὺς προῦπαντοῦν οἱ ὀλόφωτες θεωρίες τῶν ὄντων, καὶ νὰ προκαλοῦν σ' αὐτοὺς τὴν τελειότατη κατανόησή τους. Πρὸς αὐτοὺς ὁ Νόμος λέει: «Ἐλᾶτε νὰ κληρονομήσετε πόλεις μεγάλες καὶ ὠραίες, γεμάτες ἀπὸ κάθε καλὸ, τίς ὁποῖες δὲν κτίσατε ἐσεῖς, καὶ δεξαμενὲς πελεκημένες ποὺ δὲν πελεκήσατε ἐσεῖς, καὶ ἀμπέλια καὶ ἐλαιῶνες ποὺ δὲν τοὺς φυτέψατε ἐσεῖς»⁸. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲ ζεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ γιὰ τὸ Θεό, γεμίζει ἀπὸ ὅλα τὰ χαρίσματα ποὺ προηγουμένως δὲ φαίνονταν λόγω τῆς ἐνοχλήσεως ποὺ προξενούσαν τὰ πάθη.

6. Ἐξ. 27, 11 καὶ 20.

7. Δευτ. 1, 43-44.

8. Δευτ. 6, 10-11.

22. Ἡ αἴσθησις διακρίνεται σὲ δύο εἶδη. Εἶναι ἡ αἴσθησις ὡς διαρκὴς φυσικὴ ιδιότητα, ποὺ λειτουργεῖ καὶ ὅταν κοιμόμαστε, ἡ ὁποία δὲν ἀντιλαμβάνεται κανένα ἀπὸ τὰ ὑποκείμενά της καὶ δὲν ἔχει καμιά ὠφέλεια, ἀφοῦ δὲν τείνει πρὸς ἐνέργειαν· εἶναι καὶ ἡ ἐνεργητικὴ αἴσθησις, μὲ τὴν ὁποία ἀντιλαμβανόμαστε τὰ αἰσθητά. Ἔτσι καὶ ἡ γνώση εἶναι δύο εἰδῶν· ἡ μία εἶναι θεωρητικὴ, ποὺ στοχάζεται μόνο ἀπὸ ἕξη τοὺς λόγους τῶν ὄντων καὶ δὲν ἔχει καμιά ὠφέλεια, καθὼς δὲν ἐπεκτείνεται στὴν ἐνέργεια τῶν ἐντολῶν· ἡ ἄλλη εἶναι ἐνεργητικὴ καὶ βασίζεται στὴν πράξη, καὶ θεωρεῖ ἀληθινὴ κατανόηση τῶν ὄντων ἐκείνη ποὺ βεβαιώνεται ἀπὸ τὴν πείρα.

23. Ὁ ὑποκριτής, ὅσο νομίζει ὅτι δὲν τὸν ἀντιλήφθηκαν, εἶναι ἥρεμος, κυνηγώντας τὴ δόξα τοῦ νὰ νομίζεται δίκαιος. Ὅταν ὁμως ἀνακαλυφθεῖ, τότε προβάλλει θανατηφόρους λόγους, νομίζοντας ὅτι μὲ τίς κατηγορίες ἐναντίον τῶν ἄλλων θὰ σκεπάσει τὴν ἀπρέπειά του. Αὐτόν, ἐπειδὴ εἶναι ἄστατος, ἡ Γραφὴ τὸν παρομοίασε μὲ γέννημα ἐχιδνας καὶ τὸν διέταξε νὰ κάνει καρποὺς ἄξιους τῆς μετάνοιας⁹, δηλαδὴ νὰ μετατρέψει τὴν κρυφὴ διάθεσιν τῆς καρδιάς, ὥστε νὰ γίνῃ σύμφωνη μὲ τοὺς ἐξωτερικοὺς τρόπους.

24. Μερικοὶ λένε ὅτι θηρίο ὀνομάζεται κάθε ζῶο ἀπὸ ὅσα ζοῦν στὸν ἀέρα, στὴ γῆ καὶ στὴ θάλασσα, ποὺ ὁ Νόμος δὲν τὸ ἔχει κρίνει καθαρὸ¹⁰, ἀκόμη καὶ ἂν φαίνεται ἡμερο. Ὀνομασία θηρίου δίνει καὶ ὁ λόγος μας σὲ κάθε ἄνθρωπο ἀνάλογα μὲ τὸ πάθος ποὺ τὸν κατέχει.

25. Ἐκεῖνος ποὺ ὑποκρίνεται φιλία γιὰ νὰ βλάψει τοὺς γύρω του, εἶναι λύκος ποὺ κρύβει κάτω ἀπὸ προβιά τὴν κακία του. Αὐτὸς ὅταν βρεῖ ἕνα ἀθῶο φέρσιμο ἢ λόγο, ποὺ γίνεται ἢ λέγεται ὅπως θέλει ὁ Χριστός, ἀλλὰ μὲ τρόπο ἀπλοϊκὸ, τὸ ἀρπάζει καὶ τὸ καταστρέφει, ἐκτοξεύοντας μύριες κατηγορίες πρὸς ἐκείνους, τῶν ὁποίων στὰ ἥθη ἢ τοὺς λόγους ἐπιτίθεται, σὰν ἐπίβουλος τῆς ἐλευθερίας ποὺ ἔχουν οἱ ἀδελφοὶ ἀπὸ τὸ Χριστό¹¹.

26. Ἐκεῖνος ποὺ ὑποκρίνεται σιωπὴ γιὰ νὰ πράξῃ κάτι κακὸ, μηχανεύεται δόλο κατὰ τοῦ πλησίον. Ἄν ἀποτύχει σ' αὐτό, φεύγει προσθέτοντας στὸ πάθος τοῦ καὶ τὸν πόνο τῆς ἀποτυχίας. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ σιωπᾷ γιὰ νὰ ὠφεληθεῖ, αὐξάνει τὴ φιλία καὶ φεύγει μὲ χαρὰ, γιατί ἔλαβε φωτισμὸ ποὺ διώχνει τὸ σκοτάδι.

27. Ἐκεῖνος ποὺ μέσα σὲ σύναξη διακόπτει τὴν ἀκρόαση τῶν λόγων μὲ αὐθάδεια, δὲν κρύβει ὅτι πάσχει ἀπὸ φιλοδοξία. Δοῦλος τῆς φιλοδοξίας αὐτῆς, προτείνει στροφές καὶ περιστροφές προτάσεων, θέλοντας νὰ διασπάσῃ τὸν εἰρμὸ τῶν λεγομένων.

28. Ὁ σοφός, εἴτε διδάσκει, εἴτε διδάσκεται, μόνον τὰ ὠφέλιμα θέλει νὰ διδάσκηται καὶ νὰ διδάσκει. Ὁ δοκησίσοφος —αὐτὸς ποὺ κάνει τὸ σοφόν—, καὶ ὅταν ἐρωτᾷ καὶ ὅταν τὸν ρωτοῦν, μόνον τὰ πιὸ περιέργα παρουσιάζει.

29. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι μέτοχος ἀγαθῶν κατὰ χάρη Θεοῦ, εἶναι χρεώ-

9. Μτθ. 3, 7-8.

10. Λευϊτ. 11, 1-43.

11. Γαλ. 2, 4.

στης νὰ τὰ μεταδίδει καὶ στοὺς ἄλλους χωρὶς φθόνο· γιατί λέει ἡ Γραφή: «Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν νὰ δώσετε»¹². Αὐτὸς ποὺ κρύβει τὴ θεία δωρεά, συκοφαντεῖ τὸν Κύριο ὡς σκληρὸ καὶ ἀρνεῖται τὴν ἀρετὴν, θέλοντας νὰ μὴν ταλαιπωρήσῃ τὴ σάρκα του. Κι ἐκεῖνος ποὺ πουλάει τὴν ἀλήθεια στοὺς ἐχθροὺς κι ἔπειτα ξεσκεπάζεται ὡς φιλόδοξος, ἀπαγχονίζεται μὴν μπορώντας ν' ἀντέξει τὴν ντροπὴ¹³.

30. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀκόμη δειλιάζουν τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ φοβοῦνται τὴν ἐπίθεση τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν, πρέπει νὰ σωπαίνουν, δηλαδὴ νὰ μὴ μεταχειρίζονται τὸν ἀντιρρητικὸ τρόπο γιὰ ὑπεράσπιση τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ νὰ ἀναθέτουν στὸ Θεὸ μὲ προσευχὴ νὰ φροντίσει γιὰ κείνους. Πρὸς αὐτοὺς λέγεται στὴν Ἑξοδο: «Ὁ Κύριος θὰ πολεμήσῃ γιὰ λογαριασμό σας κι ἐσεῖς θὰ σιγήσετε»¹⁴. Ἐκεῖνοι ὅμως, ποὺ μετὰ τὴν κατανίκηση τῶν δαιμόνων ζητοῦν ἀμέσως τοὺς τρόπους ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν, γιὰ νὰ τοὺς μάθουν ἀπὸ καλὴ διάθεση, πρέπει νὰ ἔχουν ἀνοιχτὸ τὸ αὐτὶ τῆς διανοίας τους. Σ' αὐτοὺς λέει: «Ἀκοῦτε Ἰσραηλίτες»¹⁵. Σ' ἐκεῖνον πάλι πού, ἐπειδὴ ἔχει καθαρθεῖ, ἐπιθυμεῖ σφοδρὰ τὴ θεία γνῶση, ἀρμόζει ἡ εὐλαβὴς παρρησία πρὸς τὸ Θεό· πρὸς αὐτὸν θὰ λεχθεῖ: «Γιατὶ φωνάζεις πρὸς ἐμένα;»¹⁶. Ἐπομένως, σ' ὅποιον ἔχει διαταχθεῖ ἡ σιωπὴ ἐπειδὴ φοβᾶται, εἶναι κατὰλληλη ἡ καταφυγὴ πρὸς τὸ Θεό· σ' ἐκεῖνον ποὺ δίνεται ἡ ἐντολὴ νὰ ἀκούει, ἀρμόζει ἡ ἐτοιμότητα στὸ νὰ ὑπακούει στὶς ἐντολές· γιὰ τὸν γνωστικὸ, κατὰλληλο εἶναι νὰ φωνάζει ἀκατάπαυστα στὸ Θεὸ παρακαλώντας γιὰ τὴν ἀποτροπὴ τῶν κακῶν καὶ εὐχαριστώντας γιὰ τὴν παροχὴ τῶν ἀγαθῶν.

31. Ποτὲ ἡ ψυχὴ δὲν μπορεῖ νὰ ὑψωθεῖ στὴ γνῶση τοῦ Θεοῦ ἂν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἀπὸ συγκατάβαση δὲν τὴν πιᾶσει καὶ τὴν ἀνεβάσει πρὸς τὸν ἑαυτὸ Του. Γιατὶ ποτὲ δὲν θὰ εἶχε τόση δύναμη ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ὥστε νὰ δεχθεῖ κάποιο θεῖο φωτισμό, ἂν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς δὲν τὸν τραβήξῃ ἐπάνω, ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατὸ σὲ ἄνθρωπο, καὶ δὲν τὸν φωτίσει μὲ τὶς θεῖες λάμψεις.

32. Ἐκεῖνος ποὺ μιμεῖται τοὺς μαθητὲς τοῦ Κυρίου, δὲν ἀποφεύγει ἀπὸ φόβο τῶν Φαρισαίων νὰ βαδίζει τὸ Σάββατο μέσα ἀπὸ τὰ σπαρμένα χωράφια καὶ νὰ μαδᾷ τὰ στάχυα¹⁷. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄσκηση τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς καὶ ἀφοῦ φτάσει στὴν ἀπάθεια, ἀναλογίζεται τοὺς λόγους τῶν δημιουργημάτων καὶ τρέφεται εὐσεβῶς μὲ τὴ θεία ἐπιστήμη τῶν ὄντων.

33. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι μόνο πιστὸς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιο, μετακινεῖ τὸ βουνὸ τῆς κακίας του μὲ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ¹⁸. Ἐπειδὴ κατανοεῖ τὴν ἀσάθεια τῶν αἰσθητῶν, ἀπομακρύνει ἀπὸ μέσα του τὴν διάθεση ποὺ εἶχε πρωτύτερα πρὸς αὐτά. Ἐκεῖνος ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ μαθητὴς, δέχεται ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ λόγου τὰ κομμάτια τῶν ἄρτων τῆς γνώσεως καὶ τρέφει μὲ αὐτὰ χιλιάδες¹⁹, φανερώνοντας ἔτσι ὅτι ἡ δύναμη τοῦ λόγου αὐξάνεται μὲ τὴν

12. Ματθ. 10, 8.

13. Πρβλ. Ματθ. 25, 24· 26, 15· 27, 5.

14. Ἑξ. 11, 11.

15. Δευτ. 6, 4.

16. Ἑξ. 14, 15.

17. Ματθ. 12, 1-2.

18. Ματθ. 17, 20.

19. Ματθ. 14, 19-20.

πράξη. Ἐκεῖνος ποὺ μπόρεσε νὰ εἶναι καὶ Ἀπόστολος, θεραπεύει κάθε ἀσθένεια καὶ ἀδυναμία· βγάζει δαιμόνια²⁰, ἐξορίζει δηλαδὴ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν· θεραπεύει ἀσθενεῖς, ἐπαναφέροντας μέσω τῆς ἐλπίδας στὴ συνήθεια τῆς εὐσεβείας, ἐκείνους ποὺ τὴν εἶχαν στερηθεῖ· καὶ ἐκείνους ποὺ ἀπὸ ὀκνηρία χαυνώθηκαν, τοὺς ἐλέγχει μὲ τὴν ὑπόμνηση τῆς κρίσεως. Γιατὶ, ἀφοῦ διατάχθηκε νὰ πατεῖ πάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς²¹, ἐξαφανίζει τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ἀμαρτίας.

34. Ὁ Ἀπόστολος καὶ μαθητὴς, εἶναι ὅπωςδήποτε καὶ πιστὸς. Ὁ μαθητὴς πάλι δὲν εἶναι ὅπωςδήποτε καὶ Ἀπόστολος, εἶναι ὅμως ἀπαραίτητα πιστὸς. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι μόνον πιστὸς, οὔτε μαθητὴς εἶναι, οὔτε Ἀπόστολος. Πλὴν ὅμως μπορεῖ μὲ τὸν ἀνάλογο βίο καὶ μὲ τὴ θεωρία, καὶ ὁ πιστὸς νὰ γίνῃ μαθητὴς, καὶ ὁ μαθητὴς νὰ μεταταχθεῖ στὴν τάξη καὶ ἀξία τοῦ Ἀποστόλου.

35. Ὅσα δημιουργοῦνται ἐν χρόνῳ καὶ ὑπόκεινται στὸ χρόνο, σταματοῦν ὅταν τελειωθοῦν, παύοντας τὴ φυσικὴ τους αὔξησι. Ὅσα ὅμως ἔργα ἀρετῆς κατορθώνονται μὲ τὴν γνῶση τοῦ Θεοῦ, αὐτὰ καὶ ὅταν ὀλοκληρωθοῦν, πάλι κινοῦνται γιὰ νέα αὔξησι. Γιατὶ τὰ τέλη τους ἀποτελοῦν ἀρχές ἄλλων. Ὅποιος δηλαδὴ κατάργησε στὸν ἑαυτὸ του τὴ δύναμη τῶν φθαρτῶν μέσω τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρετῶν, ἄρχισε ἤδη τὴν πραγματοποίηση ἄλλων θειοτέρων καταστάσεων. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν δίνει τέλος ποτὲ στὰ καλὰ, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν οὔτε ἀρχή. Γιατὶ ὅπως ἰδίωμα τοῦ φωτὸς εἶναι νὰ φωτίζει, ἔτσι ἰδίωμα καὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ εὐεργετῇ. Γι' αὐτὸ στὸ Νόμο ὅπου γίνεται ἡ ἀφήγησι τῆς κατὰ χρόνον συστάσεως ὅσων δημιουργοῦνται καὶ φθείρονται, τιμᾶται μὲ ἀργία τὸ Σάββατο²². Στὸ Εὐαγγέλιο ὅμως, μὲ τὸ ὁποῖο εἰσάγεται τὸ καθεστῶς τῶν νοητῶν, τὸ Σάββατο στολιζέται μὲ ἀγαθοεργίες²³, ἀκόμα καὶ ἂν ἀγανακτοῦν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἐννόησαν ὅτι τὸ Σάββατο ἐγίνε γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὄχι ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸ Σάββατο, καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι Κύριος καὶ τοῦ Σαββάτου²⁴.

36. Ἀναφέρεται στὸ Νόμο καὶ στοὺς προφῆτες· καὶ σάββατο²⁵, καὶ σάββατα²⁶, καὶ σάββατα σαββάτων²⁷, ὅπως ἐπίσης καὶ περιτομὴ καὶ περιτομὴ περιτομῆς²⁸, καὶ θέρος²⁹ καὶ θέρος θέρους, ὅπως στὴ φράσι: «Ὅταν θερίσετε τὸν θερισμό σας»³⁰. Σημαίνουν λοιπόν, τὸ πρῶτο τὴν τελείωσι τῆς πρακτικῆς, τῆς φυσικῆς καὶ τῆς θεολογικῆς φιλοσοφίας· τὸ δεύτερο, [τὴν ἀποδέσμευσιν ἀπὸ] τὴν δημιουργία καὶ τοὺς λόγους τῶν δημιουργημάτων [τὸ τρίτο,] τὴ συγκέντρωσι καὶ ἀπόλαυσιν [τῶν πνευματικῶν λόγων τῶν αἰσθητῶν καὶ νοητῶν]. Καὶ ἂν αὐτὸ γίνῃ κατὰ τρεῖς τρόπους, δηλ. γιὰ τὸ καθένα ἀπ' ὅσα εἴπαμε, θὰ γνωρίσει αὐτὸς ποὺ ἔχει θεία γνῶσι τοὺς λό-

20. Ματθ. 10, 8· Λουκ. 10, 17.

21. Λουκ. 10, 19.

22. Ἑξ. 31, 14-15.

23. Ἰω. 5, 16-17.

24. Μάρκ. 2, 27-28.

25. Ἠσ. 66, 23.

26. Ἑξ. 31, 13.

27. Λευϊτ. 16, 31.

28. Γεν. 17, 10-13.

29. Γεν. 8, 22.

30. Λευϊτ. 23, 10.

γους γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Μωυσῆς πεθαίνει καὶ «σαββατίζει», δηλ. ἀναπαύεται ἔξω ἀπὸ τὴν ἀγία γῆ³¹. καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ διενεργεῖ τὴν περιτομὴ ἀφοῦ περάσει τὸν Ἰορδάνη³². καὶ αὐτοὶ ποὺ κληρονομοῦν τὴν ἀγαθὴ γῆ προσκομίζουν στὸ Θεὸ τὴν εἰσφορὰ μὲ τὸ ὑπερθετικὸ τοῦ διπλοῦ θέρους³³.

37. Σάββατο, εἶναι ἡ ἀπάθεια τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία μέσω τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς ἀπέρριψε ὁλότελα τὰ στίγματα τῆς ἁμαρτίας.

38. Σάββατα, εἶναι ἡ ἐλευθερία τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἔχει ἀποθέσει καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν φυσικὴ ἐνέργεια τῆς αἰσθήσεως μέσω τῆς πνευματικῆς θεωρίας τῆς φύσεως.

39. Σάββατα σαββάτων εἶναι ἡ πνευματικὴ ἡρεμία τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἀπέσπασε τὸ νοῦ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς πιὸ θείους λόγους τῶν ὄντων καὶ τὸν βύθισε ὁλοκληρωτικὰ στὸ Θεὸ μόνο κατὰ ἐρωτικὴ ἔκσταση, καὶ τὸν ἔκανε ὁλότελα ἀμετακίνητο ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ τὴν μυστικὴ θεολογία.

40. Περιτομὴ εἶναι ἡ ἀποβολὴ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῆς ἐμπαθοῦς διαθέσεως πρὸς τὰ δημιουργήματα.

41. Περιτομὴ περιτομῆς, εἶναι ἡ τέλεια ἀποβολὴ καὶ ἀφαίρεση ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ αὐτῶν τῶν φυσικῶν κινήσεων πρὸς τὰ δημιουργήματα.

42. Θέρος τῆς λογικῆς ψυχῆς εἶναι ἡ κατὰ γνώση συγχέντρωση καὶ ἐπίγνωση τῶν πιὸ πνευματικῶν λόγων περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων.

43. Θέρος θέρους, εἶναι ἡ ἀπρόσιτη σ' ὅλους κατανόηση τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται στὸ νοῦ μετὰ τὴ μυστικὴ θεωρία τῶν νοητῶν μὲ τρόπο ποὺ ξεπερνᾷ τὴ γνώση. Αὕτῃ τῇ μυστικῇ θεωρίᾳ προσφέρει ὅπως πρέπει αὐτὸς ποὺ ἐξ ἀφορμῆς τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων δημιουργημάτων δοξάζει ἄξια τὸ Δημιουργό.

44. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο θέρος πνευματικότερο, ποὺ ἀναφέρεται πῶς εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄλλη πιὸ μυστικὴ περιτομὴ καὶ ἄλλο πιὸ κρυφὸ σάββατο, κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς «σαββατίζει» ἀπὸ τὰ ἔργα του, δηλ. ἀναπαύεται· καὶ αὐτὰ σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους: «Ὁ θερισμὸς εἶναι πολὺς, ἀλλὰ οἱ ἐργάτες λίγοι»³⁴, καί: «Πνευματικὴ περιτομὴ τῆς καρδιάς»³⁵, καί: «Εὐλόγησε ὁ Θεὸς τὴν ἔβδομη ἡμέρα καὶ τὴν ἀγίασε, ἐπειδὴ σ' αὐτὴν ἀναπαύθηκε ἔχοντας ὁλοκληρώσει ὅλα τὰ ἔργα Του, τὰ ὁποῖα εἶχε ἀρχίσει ὁ Θεὸς νὰ δημιουργεῖ»³⁶.

45. Θέρος Θεοῦ εἶναι ἡ αἰώνια παραμονὴ καὶ ἐγκατάσταση ὅλων τῶν ἀξίων πλησίον Του μετὰ τὸ τέλος τῶν αἰώνων.

46. Πνευματικὴ περιτομὴ τῆς καρδιάς³⁵ εἶναι ἡ τέλεια ἀφαίρεση τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ νοῦ σχετικὰ μὲ τὰ αἰσθητὰ καὶ

31. Δευτ. 34, 5.

32. Ἰ. Ναυῆ 5, 3.

33. Λευϊτ. 23, 11.

34. Ματθ. 9, 37.

35. Ρωμ. 2, 29.

36. Γεν. 2, 3.

τὰ νοητά. Αὐτὸ γίνεται μὲ τὴν παρουσία τοῦ Πνεύματος, ποὺ κατὰ τρόπο ἄμεσο μεταμορφώνει πρὸς τὸ θεϊκότερο ὀλικά καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ.

47. Σαββατισμὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ὀλικὴ κατάληξη σ' Αὐτὸν τῶν δημιουργημάτων Του, μὲ τὴν ὁποία ὁ Θεὸς παύει τὴ φυσικὴ ἐνέργειά τους, ὅταν αὐτὰ ἐνεργοῦν μυστικῶς τὴ δική Του θειότατη ἐνέργεια. Σταματᾷ δηλαδὴ ὁ Θεὸς τὴ φυσικὴ ἐνέργεια ποὺ τυχὸν ἔχει κάθε ὄν καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἐκ φύσεως κινεῖται, ὅταν τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ὄντα, ἀφοῦ δεχτεῖ ἀναλόγως τὴ θεία ἐνέργεια, κατευθύνει τὴ δική του φυσικὴ ἐνέργεια πρὸς τὸν ἴδιο τὸ Θεό.

48. Ἄς ἀναζητήσουν ὅσοι ἔχουν ζῆλο στὰ πνευματικά, ποῖα πρέπει νὰ θεωρήσουν ὅτι εἶναι τὰ ἔργα ποὺ ἄρχισε νὰ δημιουργεῖ ὁ Θεός³⁶, καὶ ποῖα πάλι εἶναι ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἄρχισε. Γιατὶ ἂν ὁ Θεὸς σταμάτησε ὅταν ὁλοκλήρωσε τὰ ἔργα ποὺ ἄρχισε, εἶναι φανερό ὅτι δὲν σταμάτησε ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δὲν ἄρχισε. Ἄς σκεφτοῦν λοιπὸν, μήπως ἔργα τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔχουν ἀρχίσει χρονικὰ εἶναι ὅλα τὰ ὄντα τὰ «μετέχοντα» (ὅσα μετέχουν στίς μεθεκτές θείες ἐνέργειες), δηλαδὴ οἱ διάφορες οὐσίαι τῶν ὄντων· γιατί ἔχουν τὸ «μὴ εἶναι» πρωτύτερο ἀπὸ τὸ «εἶναι» τους, καθὼς ἦταν καιρὸς ποὺ τὰ μετέχοντα ὄντα δὲν ὑπῆρχαν. Καὶ μήπως ἔργα τοῦ Θεοῦ ποὺ δὲν ἔχουν ἀρχίσει χρονικὰ εἶναι τὰ «μεθεκτά» ὄντα, ἐκεῖνα δηλαδὴ στὰ ὁποῖα μετέχουν κατὰ χάρη τὰ «μετέχοντα». Τέτοια εἶναι ἡ ἀγαθότητα καὶ ὅ,τι περιέχεται στὴν ἔννοια τῆς ἀγαθότητος, καὶ γενικὰ ὅλη ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀθανασία καὶ ἡ ἀπλότητα καὶ ἡ ἀμετατρέψιμα καὶ ἡ ἀπειρία καὶ ὅσα ἀποτελοῦν οὐσιώδεις ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ καὶ ἔργα τοῦ Θεοῦ εἶναι, καὶ δὲν ἔχουν ἀρχὴ μέσα στὸ χρόνο. Γιατὶ ἡ ἀνυπαρξία δὲν εἶναι ἀρχαιότερη ἀπὸ τὴν ἀρετὴ, οὔτε ἀπὸ κανένα ἀπὸ ὅσα προαναφέραμε, ἀκόμη καὶ ἂν ἐκεῖνα ποὺ μετέχουν σ' αὐτὰ ἔχουν τὰ ἴδια χρονικὴ ἀρχή. Κάθε ἀρετὴ εἶναι ἀναρχη, καὶ δὲν εἶναι ὁ χρόνος ἀρχαιότερός της, γιατί ἔχει τὸ Θεὸ ἕνα καὶ μοναδικὸ γεννήτορά της προαιωνίως.

49. Ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, καὶ τὰ μετέχοντα καὶ τὰ μεθεκτά, εἶναι πάνω ἀπείρως ἄπειρες φορὲς ὁ Θεός. Γιατὶ κάθε τι ποὺ ἔχει ὡς κατηγορούμενό του τὴν ιδιότητα τῆς υπάρξεως, εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῦτο, εἴτε ἔχει δημιουργηθεῖ καὶ ἔχει χρονικὴ ἀρχὴ τῆς υπάρξεως, εἴτε δόθηκε κατὰ χάρη στὰ δημιουργήματα, σὰν μία ἔμφυτη δύναμη ποὺ κηρύττει μεγάλως τὸ Θεὸ ποὺ βρίσκεται σὲ ὅλα.

50. Ὅλα ὅσα εἶναι ἀθάνατα καὶ ἡ ἴδια ἡ ἀθανασία, καὶ ὅλα ὅσα ζοῦνε καὶ ἡ ἴδια ἡ ζωὴ, καὶ ὅλα τὰ ἅγια καὶ ἡ ἴδια ἡ ἀγιότητα, καὶ ὅλα τὰ ἐνάρητα καὶ ἡ ἴδια ἡ ἀρετὴ, καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ ἀγαθότητα, καὶ ὅλα τὰ ὄντα καὶ ἡ ἴδια ἡ ὄντοτητα, ὁλοφάνερα εἶναι ἔργα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ αὐτὰ ἔχουν χρονικὴ ἀρχή, γιατί κάποτε δὲν ὑπῆρχαν· [ἐνῶ τὰ ἄλλα δὲν ἔχουν χρονικὴ ἀρχή, γιατί πάντοτε ὑπῆρχαν] ἀρετὴ καὶ ἀγαθότητα καὶ ἀγιότητα

καὶ ἀθανασία. Καὶ αὐτὰ ποὺ ἔχουν χρονικὴ ἀρχή, ὑπάρχουν καὶ λέγονται ὅ, τι εἶναι καὶ ὅ, τι λέγονται μὲ τὴ μετοχή τους σ' ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχουν χρονικὴ ἀρχή. Γιατὶ δημιουργὸς κάθε ζωῆς καὶ ἀθανασίας καὶ ἀγιότητος καὶ ἀρετῆς εἶναι ὁ Θεός· καὶ εἶναι πάνω καὶ πέρα ἀπὸ τὴν οὐσία ὅλων ὅσα νοοῦμε καὶ λέμε.

51. Ἡ ἕκτη ἡμέρα, κατὰ τὴ Γραφή, διηγεῖται τὴ συμπλήρωση τῶν ὄντων τῆς φύσεως. Ἡ ἑβδομὴ τελειώνει τὴν κίνηση τοῦ χρόνου. Καὶ ἡ ὄγδοη ὑποδηλώνει τὸν τρόπο τῆς καταστάσεως ποὺ ὑπερβαίνει καὶ τὴν φύση καὶ τὸ χρόνο.

52. Ἐκεῖνος ποὺ διέρχεται τὴν ἕκτη ἡμέρα σύμφωνα μόνο μὲ τὸ Νόμο, φεύγοντας ἀπὸ τὴν ἐνεργητικὴ κυριαρχία τῶν παθῶν ποὺ πιέζουν τὴν ψυχὴ, αὐτὸς περνᾷ ἄφοβα τὴ θάλασσα καὶ βγαίνει στὴν ἔρημο³⁷, ὅπου «σαββατίζει», δηλ. ἀναπαύεται μόνο μὲ τὴν ἀργία τῶν παθῶν. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ πέρασε τὸν Ἰορδάνη³⁸, ἀφοῦ ἄφησε καὶ αὐτὴ τὴν κατάστασι τῆς ἀργίας τῶν παθῶν, ἔφτασε στὴν κληρονομία* τῶν ἀρετῶν.

53. Ἐκεῖνος ποὺ περνᾷ τὴν ἕκτη ἡμέρα σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιο, ἀφοῦ πρωτύτερα θανάτωσε τὶς πρώτες κινήσεις τῆς ἀμαρτίας, φτάνει διὰ μέσου τῶν ἀρετῶν στὴν ἔρημὴ ἀπὸ κάθε κακία κατάστασι τῆς ἀπάθειας, ὅπου σαββατίζει τὸ νοῦ του καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ψιλὴ φαντασία τῶν παθῶν. Ἐκεῖνος τώρα ποὺ πέρασε τὸν Ἰορδάνη, μετατίθεται στὴ χώρα τῆς γνώσεως, ὅπου ὁ νοῦς, σὰν ναὸς ποὺ κτίζεται μυστικὰ ἀπὸ τὴν εἰρήνην, γίνεται πνευματικὸ κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ.

54. Ἐκεῖνος ποὺ συμπλήρωσε τὴν ἕκτη ἡμέρα κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μὲ κατάλληλα ἔργα καὶ σκέψεις καὶ ὀλοκλήρωσε καὶ αὐτός, ὅπως ὁ Θεός, τὰ ἔργα του, πέρασε διὰ μέσου τῆς κατανοήσεως ὅλο τὸν κόσμον τῶν ὄντων, ποὺ τὰ ἐξουσιάζουν ἡ φύσις καὶ ὁ χρόνος, καὶ ἦρθε στὴ μυστικὴ θεωρία τῶν αἰώνων καὶ τῶν αἰωνίων, ὅπου σαββατίζει νοερὰ κατὰ τρόπο ἀκατάληπτο μὲ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἐγκατάλειψιν καὶ ὑπέρβαση τῶν ὄντων. Ἐκεῖνος τώρα ποὺ ἀξιώθηκε καὶ τὴν ὄγδοη ἡμέρα, ἀναστήθηκε καὶ αὐτὸς ὅπως ὁ Θεὸς ἀπὸ τοὺς νεκροὺς—δηλαδὴ ἀπὸ ὅλα, ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητὰ, τοὺς λόγους καὶ τὰ νοήματα— καὶ ἔζησε τὴν μακάριαν ζωὴν τοῦ Θεοῦ, τοῦ μόνου ποὺ ἀληθινὰ καὶ λέγεται καὶ εἶναι κατὰ κυριολεξίαν ζωὴ, γιατί ἐγίνε καὶ ὁ ἴδιος Θεὸς μὲ τὴ θέωσι.

55. Ἡ ἕκτη ἡμέρα εἶναι ἡ τέλει ἀπὸ τοὺς πρακτικοὺς ἐκπλήρωσι τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἀρετὴ. Ἡ ἑβδομὴ, εἶναι ἡ ἀποπεράτωσις καὶ ἡ παύσις ἀπὸ τοὺς θεωρητικοὺς ὅλων τῶν φυσικῶν ἐννοιῶν γύρω ἀπὸ τὴν ἀνέκφραστη γνώση. Ὁ γδοὺς εἶναι ἡ μετὰταξις καὶ μετὰβασις τῶν ἀ-

37. Ἐξ. 14, 29-30· 16, 1.

38. Ἰ. Ναυῆ 3, 17.

* Ὅπως οἱ Ἰσραηλίτες μετὰ τὴ διάβασι τοῦ Ἰορδάνη ἔφτασαν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ποὺ ἦταν ἡ «κληρονομία» ποὺ τοὺς ἔδωσε ὁ Θεός (βλ. Ἰ. Ναυῆ 1, 15).

ξίων πρὸς τὴν θέωσι. Καὶ ἴσως ὁ Κύριος ὑποδηλώνοντας μυστικότερα αὐτὴν τὴν ἑβδομὴ καὶ τὴν ὄγδοη ἡμέρα τὶς ὀνόμασε «ἡμέρα καὶ ὥρα συντελείας»³⁹, ἐπειδὴ περικλείουν τὰ μυστήρια καὶ τοὺς λόγους τῶν πάντων. Αὐτὴ τὴν «ἡμέρα καὶ τὴν ὥρα», καμία ἀπολύτως ἀπὸ τὶς ἐπουράνιες καὶ ἐπίγειες δυνάμεις δὲ θὰ μπορέσει νὰ τὶς γνωρίσει προτοῦ νὰ τὶς ζήσει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ μακάριαν Θεότητα ποὺ δημιουργεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα.

56. Ἡ ἕκτη ἡμέρα ὑποδηλώνει τὸ λόγο τῆς υπάρξεως τῶν ὄντων. Ἡ ἑβδομὴ ὑπονοεῖ τὸν τρόπο τῆς εὐδαιμονίας τῶν ὄντων, καὶ ἡ ὄγδοη ὑπαγορεύει τὸ ἄρρητον μυστήριον τῆς αἰώνιας εὐδαιμονίας τῶν ὄντων.

57. Ἀφοῦ γνωρίζομε ὅτι ἡ ἕκτη ἡμέρα εἶναι σύμβολον τῆς πρακτικῆς ἐνέργειας, ἔχομε χρέος νὰ ἐκπληρώσομε κατ' αὐτὴν ὅλο τὸ χρέος τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς, γιὰ νὰ λεχθεῖ καὶ σ' ἐμᾶς ὁ λόγος: «Καὶ εἶδε ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα δημιούργησε, καὶ ἰδοὺ, εἶναι πολὺ καλὰ»⁴⁰.

58. Ἐκπληρώνει τὸ χρέος τῆς καλῆς ἐργασίας, τὴν ὁποία ἐπαινεῖ ὁ Θεός, ἐκεῖνος ποὺ μέσω τῆς φιλόπονης σωματικῆς ἀσκήσεως στολίζει τὴν ψυχὴν μὲ τὶς ποικίλες ἀρετές.

59. Ἐκεῖνος ποὺ ὀλοκλήρωσε τὴν παρασκευὴν τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης, πέρασε στὴν ἀνάπαυσι τῆς γνωστικῆς θεωρίας· κατὰ τὴν ὁποία, ἀφοῦ ἔκλεισε μέσα του μὲ θεῖον τρόπο τοὺς λόγους τῶν ὄντων, ἀναπαύεται ἀπὸ τὴ νοερὴ κίνηση γύρω ἀπὸ αὐτήν.

60. Ἐκεῖνος ποὺ ἔγινε μέτοχος τῆς ἀναπαύσεως τοῦ Θεοῦ γιὰ μᾶς τὴν ἑβδομὴ ἡμέρα, θὰ γίνῃ μέτοχος καὶ τῆς θεωτικῆς γιὰ μᾶς ἐνέργειάς Του τῆς ὄγδοης ἡμέρας, δηλαδὴ τῆς μυστικῆς ἀναπαύσεως, ἀφήνοντας καὶ αὐτὸς στὸν τάφο τὰ ὀθόνια καὶ τὸ σουδάριον τῆς κεφαλῆς⁴¹. Αὐτὰ βλέποντάς τα ὁ ὁποιοσδήποτε Πέτρος καὶ Ἰωάννης, πιστεύουν ὅτι ὁ Κύριος ἔχει ἀναστηθεῖ.

61. Μνημεῖον τοῦ Κυρίου εἶναι ἐξίσου ὁ κόσμος καὶ ἡ καρδιὰ κάθε πιστοῦ. Τὰ ὀθόνια εἶναι οἱ λόγοι τῶν αἰσθητῶν μαζὶ μὲ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν. Τὸ σουδάριον εἶναι ἡ ἀπλὴ καὶ ἐνιαίαν γνώση τῶν νοητῶν καὶ ἡ θεολογία στὸ μέτρο ποὺ κατορθώνεται. Μὲ αὐτὰ ἔγινε τότε γνωστὸς ὁ λόγος τῆς Ἀναστάσεως, καὶ χωρὶς αὐτὰ εἶναι ὀλότελα ἀδύνατον γιὰ μᾶς ἡ κατανόηση ὅσων εἶναι πρὸ πάνω ἀπὸ αὐτά.

62. Ἐκεῖνοι ποὺ ἐνταφιάζουν μὲ τιμὴς τὸν Κύριον, θὰ τὸν δοῦν καὶ ἀναστημένο μὲ δόξα, ἐνῶ εἶναι ἀθέατος σ' ὅλους ποὺ δὲν ἐνεργοῦν ἔτσι. Γιατὶ διὰ συλλαμβάνεται πλέον ὁ Κύριος ἀπ' ὅσους τὸν ἐπιβουλεύονται, καθὼς δὲν ἔχει τὰ ἐξωτερικὰ περικαλύμματα μὲ τὰ ὁποῖα φαινόταν ὅτι ἀφήνεται θεληματικὰ νὰ συλληφθεῖ ἀπὸ τοὺς διώκτες Του καὶ ὑπέμεινε τὸ πάθος γιὰ τὴ σωτηρίαν ὅλων.

63. Ἐκεῖνος ποὺ ἐνταφιάζει μὲ τιμὴς τὸν Κύριον⁴², εἶναι σὲ ὅλους τοὺς

³⁹ Ματθ. 24, 36.

⁴⁰ Γεν. 1, 31.

⁴¹ Ἰω. 20, 6-7.

⁴² Ματθ. 28, 60.

φιλόθεους σεβάσμιος, γιατί Τὸν ἔσωσε, ὅπως ἔπρεπε, ἀπὸ τῆ διαπόμπευση καὶ τὸν ἐξευτελισμὸ τῶν ἐχθρῶν Του, καὶ δὲν ἄφησε νὰ γίνεи τὸ κάρφωμά Του πάνω στὸ σταυρὸ ἀφορμὴ βλασφημίας στοὺς ἄπιστους. Ἐκεῖνοι ποὺ σφραγίζουν τὸν τάφο καὶ βάζουν στρατιῶτες νὰ τὸν φρουροῦν⁴³, εἶναι μισητοὶ γιὰ τὴν πράξη τους· καὶ ὅταν ἀναστηθεῖ ὁ Λόγος, αὐτοὶ διαδίδουν ὅτι δῆθεν Τὸν ἔκλεψαν⁴⁴. Γιὰ τὴ συκοφαντία αὐτὴ τοῦ ἀναστημένου Σωτήρα, ἐξαγοράζουν καὶ τοὺς στρατιῶτες μὲ χρήματα, ὅπως καὶ γιὰ τὴν προδοσία εἶχαν ἐξαγοράσει τὸ νόθο μαθητὴ⁴⁵. (νόθο μαθητὴ ἐννοῶ τὸν ἐπιδεικτικὸ τρόπο τῆς ἀρετῆς). Γνωρίζει τὴν ἔννοια τῶν λεγομένων ὅποιος κατέχει θεία γνώση· αὐτὸς δὲν ἀγνοεῖ πῶς καὶ μὲ πόσους τρόπους σταυρώνεται ὁ Κύριος καὶ ἐνταφιάζεται καὶ ἀνασταίνεται κάνοντας σὰν νεκροὺς τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς ποὺ τοὺς ἐγκαθιστοῦν οἱ δαίμονες στὴν καρδιά, ἐκείνους ποὺ διαμοιράζονται στὶς ὥρες τοῦ πειρασμοῦ σὰν ἱμάτια⁴⁶ τοὺς τρόπους τῆς ἠθικῆς ὁμορφιάς· καὶ πῶς ἐξουδετερώνει, ὅπως τὶς σφραγίδες τοῦ τάφου, τὰ ἀποτυπώματα ποὺ ἄφησαν πάνω στὴν ψυχὴ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα.

64. Κάθε φιλάργυρος ποὺ μὲ σχῆμα εὐλάβειας ὑποκρίνεται τὴν ἀρετὴ, ὅταν βρεῖ τρόπο νὰ συλλέξει τὰ χρήματα ποὺ ποθεῖ, ἀπαρνέεται τὴ συμπεριφορὰ μὲ τὴν ὁποία νομιζόταν πρωτότερα ὅτι εἶναι μαθητῆς τοῦ Λόγου.

65. Ὅταν δεῖς κάποιους ὑπερήφανους ποὺ δὲν ἀντέχουν νὰ ἐπαινοῦνται οἱ καλύτεροι, καὶ μηχανεύονται πῶς νὰ συγκαλύψουν τὴν ἀλήθεια ποὺ κηρύττεται, ἐμποδίζοντάς την μὲ χίλιους-δύο πειρασμοὺς κι ἀθέμιτες διαβολές, τότε νὰ νοεῖς ὅτι ξανασταυρώνεται ἀπ' αὐτοὺς ὁ Κύριος καὶ ἐνταφιάζεται καὶ φρουρεῖται μὲ στρατιῶτες καὶ σφραγίδες στὸν τάφο. Ὁ λόγος ὅμως, ἀνατρέποντας αὐτούς, ἀνασταίνεται, καὶ πῶς πολὺ ἀναδεικνύεται ἀπὸ τὸν ἐναντίον του πόλεμος, ἐνισχυόμενος ὡς πρὸς τὴν ἀπάθεια μὲ τὰ παθήματα. Γιὰτὶ εἶναι ἰσχυρότερος ἀπ' ὅλα, ἐπειδὴ καὶ εἶναι⁴⁷ καὶ ὀνομάζεται ἀλήθεια.

66. Τὸ μυστήριον τῆς Σαρκώσεως τοῦ Λόγου περιέχει τὸ νόημα ὅλων τῶν αἰνιγματικῶν καὶ συμβολικῶν λόγων τῆς Γραφῆς, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴ γνώση τῶν ὁρατῶν [καὶ τῶν νοητῶν] δημιουργημάτων. Ὅποιος ἔχει κατανοήσει τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ταφῆς, κατανοεῖ καὶ τοὺς λόγους ὅσων προαναφέρθηκαν. Κι ὅποιος ἔχει μνηθεῖ στὴν ἀνέκφραστη δύναμη τῆς Ἀναστάσεως, κατανόησε τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο ἀρχικὰ ὁ Θεὸς δημιούργησε τὰ πάντα.

67. Ὅλες οἱ ὁρατὲς πραγματικότητες χρειάζονται τὸ σταυρὸ, δηλαδὴ τὴν κατάσταση στὴν ὁποία ἀποκόπτονται ἀπὸ πράγματα ποὺ ἐπενεργοῦν στὶς πραγματικότητες αὐτὲς μέσω τῆς αἰσθήσεως. Τὰ νοητὰ πάλι ὅλα, ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ταφή· τὴν ὀλικὴ δηλαδὴ ἀκίνησιν αὐτῶν ποὺ ἐπενεργοῦν νοερά σ' αὐτά. Γιὰτὶ ὅταν μαζὶ μὲ τὴν σχέσιν θανατώνεται καὶ κάθε

13. Ματθ. 27, 66.

15. Ματθ. 26, 15.

17. Ἰω. 17, 17.

11. Ματθ. 28, 13.

16. Ματθ. 27, 35.

φυσικὴ ἐνέργεια καὶ κίνηση σχετικὰ μὲ ὅλα τὰ πράγματα, τότε ὁ λόγος, μένοντας μόνος μὲ τὸν ἑαυτὸ του, φανερώνεται σὰν ἀναστημένος ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, περικλείοντας μέσα του ὅλα ὅσα προέρχονται ἀπ' αὐτόν, χωρὶς καὶ νένα γενικῶς πράγμα νὰ ἔχει μαζὶ του τὴν οἰκειότητα τῆς φυσικῆς σχέσεως. Ἐπειδὴ κατὰ χάρη γίνεται ἡ σωτηρία τῶν σωζομένων καὶ ὄχι κατὰ φύσιν⁴⁸.

68. Οἱ αἰῶνες καὶ οἱ χρόνοι καὶ οἱ τόποι ἀνήκουν στὴν κατηγορία τῆς σχέσεως καὶ χωρὶς αὐτὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπὸ ὅσα ἐννοοῦνται μαζὶ τους. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἀνήκει στὰ σχετικὰ, γιατί τίποτε ἄλλο ἀπολύτως δὲν ὑπάρχει ποὺ νὰ ἐννοεῖται μαζὶ μὲ Αὐτόν. Ἄν λοιπὸν ἡ κληρονομία τῶν ἀξίων εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός, ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἀξιωθεῖ αὐτὴ τὴ χάρη, θὰ εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνες καὶ χρόνους καὶ τόπους· τόπος του θὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή: «Γίνε γιὰ μένα Θεὸς ὑπερασπιστῆς καὶ τόπος ὄχυρός γιὰ νὰ μὲ σώσεις»⁴⁹.

69. Τὸ τέλος δὲν ἔχει καμιά ὁμοιότητα μὲ τὴ μεσότητα· ἀλλιῶς δὲ θὰ ἦταν τέλος. Μεσότητα εἶναι ὅλα ὅσα βρίσκονται ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος. Ἄν λοιπὸν ὅλοι οἱ αἰῶνες καὶ οἱ χρόνοι καὶ οἱ τόποι μὲ ὅλα ὅσα ἐννοοῦνται μαζὶ τους, εἶναι μετὰ τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀρχὴ ἁναρχῆ, ἀλλὰ βρίσκονται καὶ πολὺ πρὶν ἀπὸ Αὐτόν, ἄρα σὲ τίποτε δὲ διαφέρουν ἀπὸ τὴ μεσότητα. Τέλος τῶν σωζομένων εἶναι ὁ Θεός· δὲν θὰ ὑπάρχει τίποτε ἀπὸ τὴν μεσότητα, ποὺ νὰ συνθεωρεῖται μὲ ὅσους σώζονται φτάνοντας στὸ ἀκρότατο τέλος.

70. Ὁ κόσμος ὅλος, περιοριζόμενος ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς λόγους του, καὶ τόπος λέγεται καὶ αἰώνας ἐκείνων ποὺ ζοῦν μέσα σ' αὐτόν. Ἐχει τρόπους φυσικῆς θεωρίας τοὺς κατάλληλους μὲ τὴν φύσιν του, οἱ ὁποῖοι μποροῦν νὰ προξενήσουν μερικὴ κατανόηση τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ποὺ ἀπλώνεται σὲ ὅλα. Αὐτοὶ ποὺ ζοῦν μέσα στὸν κόσμον, ὅσο μεταχειρίζονται τοὺς τρόπους αὐτοὺς ὡς μέσα κατανόησης, δὲν μποροῦν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴ μεσότητα καὶ τὴ μερικὴ κατανόηση. Ὅμως τὸ μερικόν, ὅταν φανεῖ τὸ τέλειο, καταργεῖται· καὶ οἱ καθρέφτες ὅλοι καὶ τὰ σκοτεινὰ αἰνίγματα περνοῦν καθὼς φτάνει ἡ πρόσωπο πρὸς πρόσωπο ἀλήθεια⁵⁰. Ἐτσι ὁ σωζόμενος, ὅταν ἀποκτήσει τὴν κατὰ Θεὸν τελειότητα, θὰ εἶναι πάνω ἀπ' ὅλους τοὺς κόσμους καὶ αἰῶνες καὶ τόπους, μὲ τοὺς ὁποῖους μέχρι τότε παιδαγωγοῦνταν ὡς νήπιον.

71. Ὁ Πιλάτος εἶναι ὁ τύπος τοῦ φυσικοῦ νόμου, ἐνῶ τοῦ γραπτοῦ νόμου, τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ δὲν ὑψώθηκε μὲ τὴν πίστη πάνω ἀπὸ τοὺς δύο νόμους, δὲν μπορεῖ νὰ δεχτεῖ τὴν ἀλήθεια ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ φύσιν καὶ τὸ λόγο, ἀλλὰ σταυρώνει πάντως τὸ λόγο, θεωρώντας τὸ Εὐαγγέλιο εἴτε σκάνδαλο, ὅπως ὁ Ἰουδαῖος, εἴτε μωρία, ὅπως ὁ ἐθνικός⁵¹.

18. Ἐφ. 2, 5.

19. Ψαλμ. 70, 3.

50. Α' Κορ. 13, 10-12.

51. Α' Κορ. 1, 23.

72. Ὅταν δεῖς τὸν Ἡρώδη καὶ τὸν Πιλάτο νὰ συμφιλιώνονται γιὰ νὰ θανατώσουν τὸν Ἰησοῦ⁵², τότε νὰ νοήσεις τὴ συνάντηση τῶν δαιμόνων τῆς πορνείας καὶ τῆς κενοδοξίας ποὺ συμφώνησαν μεταξύ τους γιὰ νὰ θανατώσουν τὸ λόγο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως. Γιατὶ ὁ δαίμονας τῆς κενοδοξίας ὑποκρίνεται πνευματικὴ γνώση καὶ παραπέμπει στὸ δαίμονα τῆς πορνείας· ὁ δαίμονας πάλι τῆς πορνείας ὑποκρίνεται καθαρότητα καὶ στέλνει πίσω στὸν δαίμονα τῆς κενοδοξίας, καθὼς λέει: «Ἀφοῦ Τοῦ φόρεσε φόρεμα λαμπρό, ὁ Ἡρώδης ἔστειλε τὸν Ἰησοῦ ξανά στὸν Πιλάτο»⁵³.

73. Καλὸ εἶναι νὰ μὴν ἐπιτρέπομε στὸ νοῦ νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὸ σῶμα καὶ τὰ πάθη. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Δὲν μαζεύουν σύκα ἀπὸ τ' ἀγκάθια», δηλαδή ἀρετὴ ἀπὸ τὰ πάθη, «οὔτε σταφύλια ἀπὸ τὴ βάτο»⁵⁴, δηλαδή ἀπὸ τὴ σάρκα, τὴν πνευματικὴ γνώση ποὺ εὐφραίνει.

74. Ὁ ἀσκητὴς δοκιμάζεται μὲ τὴν ὑπομονὴ τῶν πειρασμῶν, καθαρίζεται μὲ τὴ σωματικὴ παιδαγωγία, τελειοποιεῖται μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῶν ὑψηλῶν θεωριῶν, καὶ ἔτσι ἀξιώνεται τὴν θεία παρηγοριά. Γιατὶ λέει ὁ Μωυσῆς: «Ὁ Κύριος ἔρχεται ἀπὸ τὸ Σινᾶ», δηλαδή ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, «καὶ μᾶς φανερώθηκε ἀπὸ τὴ Σηεῖρ», δηλαδή ἀπὸ τοὺς σωματικούς κόπους, «καὶ ἔσπευσε νὰ ἔρθει ἀπὸ τὸ ὄρος Φαρράν μαζί μὲ μυριάδες Κάδης (ἀγίων)»⁵⁵, δηλαδή ἀπὸ τὸ ὄρος τῆς πίστεως μαζί μὲ μυριάδες ἀγίων γνώσεων.

75. Ὁ Ἡρώδης ἔχει τὴ θέση τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος ἐνῶ ὁ Πιλάτος τῆς αἰσθήσεως, ὁ Καίσαρας τῶν αἰσθητῶν, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τῶν ψυχικῶν λογισμῶν. Ὅταν λοιπὸν ἡ ψυχὴ ἀπὸ ἀγνοία στραφεῖ στὰ αἰσθητά, παραδίνει στὴν αἴσθηση τὸ λόγο γιὰ νὰ θανατωθεῖ, καὶ κατακυρώνει ἐναντίον της μὲ τὴν ὁμολογία της τὴ βασιλεία τῶν φθαρτῶν. Γιατὶ εἶπαν οἱ Ἰουδαῖοι: «Δὲν ἔχομε βασιλιά, παρὰ τὸν Καίσαρα»⁵⁶.

76. Ὁ Ἡρώδης ἔχει τὴ θέση τῆς ἐνέργειας τῶν παθῶν, ἐνῶ ὁ Πιλάτος τῆς ἔξεως ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ἀπάτη τῶν παθῶν· ὁ Καίσαρας τοῦ σκοτεινοῦ κοσμοκράτορα, τοῦ διαβόλου, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τῆς ψυχῆς. Ὅταν λοιπὸν ἡ ψυχὴ ὑποταχθεῖ στὰ πάθη καὶ παραδώσει τὴν ἀρετὴ ὑποχείρια στὴν ἔξη τῆς κακίας, ἀρνεῖται ὀλοφάνερα τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ μεταβαίνει στὴν καταστρεπτικὴ τυραννία τοῦ διαβόλου.

77. Δὲν ἀρκεῖ στὴν ψυχὴ, γιὰ τὴν πνευματικὴ εὐφροσύνη της, ἡ ὑποδούλωση τῶν παθῶν, ἂν δὲν ἀποκτήσει τίς ἀρετὲς μὲ τὴν ἐκπλήρωση τῶν ἐντολῶν. «Νὰ μὴ χάρεστε, λέει ὁ Κύριος, γιατί ὑποτάσσονται σ' ἐσᾶς τὰ δαιμόνια», δηλαδή τὰ ἐνεργήματα τῶν παθῶν, «ἀλλὰ γιατί τὰ ὀνόματά σας γράφτηκαν στὸν οὐρανό»⁵⁷, καθὼς μεταγράφηκαν στὸν τόπο τῆς ἀπάθειας μὲ τὴ χάρη τῆς υἱοθεσίας μέσω τῶν ἀρετῶν.

78. Σ' ἐκεῖνον ποὺ ἔχει πνευματικὴ γνώση, εἶναι ἀναγκαῖος ὁπωσδήποτε-

52. Λουκ. 23, 12.

53. Λουκ. 23, 11.

54. Λουκ. 6, 44.

55. Δευτ. 33, 2.

56. Ἰω. 19, 15.

57. Λουκ. 10, 20.

τε ὁ πλοῦτος τῶν ἀρετῶν, ποὺ ἀποκτᾶται μὲ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση. Γιατὶ λέει ὁ Κύριος: «Ὅποιος ἔχει βαλλάντιο», δηλαδή γνώση πνευματικὴ, «ἄς τὸ πάρει· ἐπίσης καὶ δισάκκι», δηλαδή τὴν ἀφθονία τῶν ἀρετῶν ποὺ διατρέφει πλουσιοπάροχα τὴν ψυχὴ· «καὶ ὅποιος δὲν ἔχει βαλλάντιο καὶ δισάκκι», δηλαδή ἀρετὴ καὶ γνώση, «ἄς πουλήσει τὸ φόρεμά του κι ἄς ἀγοράσει μαχαίρι»⁵⁸, δηλαδή ἄς παραδώσει μὲ προθυμία τὸ σῶμα τοῦ στοὺς κόπους τῶν ἀρετῶν καὶ ἄς μεταχειρισθεῖ μὲ σοφία γιὰ χάρη τῆς εἰρήνης τοῦ Θεοῦ τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων· δηλαδή τὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνει μὲ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ τὸ χειρότερο ἀπὸ τὸ καλύτερο.

79. Ὅταν ἔγινε τριάντα ἐτῶν ἄρχισε ὁ Κύριος τὸ ἔργο Του⁵⁹, διδάσκοντας μὲ τὸν ἀριθμὸ αὐτὸ τοὺς διορατικούς τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτὸ Του μυστήρια μὲ μυστικὸ τρόπο. Γιατὶ ὁ ἀριθμὸς τριάντα, ὅταν κατανοηθεῖ μυστικά, παρουσιάζει τὸν Κύριο ὡς δημιουργὸ καὶ προνοητὴ τοῦ χρόνου καὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν νοητῶν ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὴν ὁρατὴ φύση. Ὡς δημιουργὸ τοῦ χρόνου μὲ τὸ ἐπτὰ, γιατί ὁ χρόνος εἶναι ἑβδομαδικός· τῆς φύσεως μὲ τὸ πέντε, γιατί ἡ φύση εἶναι πενταδική, ἐξαιτίας τῆς αἰσθήσεως ποὺ διαιρεῖται σὲ πέντε εἶδη: τῶν νοητῶν μὲ τὸ ὀκτώ, γιατί ἡ γένεση τῶν νοητῶν βρίσκεται παραπάνω ἀπὸ τὸ χρόνο ποὺ μετροῦμε. Ὡς προνοητὴ μὲ τὸν ἀριθμὸ δέκα· τοῦτο καὶ λόγῳ τῆς ἀγίας δεκάδας τῶν ἐντολῶν ποὺ κατευθύνουν τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴ μακαριότητα, ἀλλὰ καὶ γιατί μὲ αὐτὸ τὸ γράμμα* ἀρχίζει τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος. Ἄν λοιπὸν προσθέσεις τοὺς ἀριθμούς πέντε, ἐπτὰ, ὀκτώ καὶ δέκα, ἔχεις τὸν ἀριθμὸ τριάντα. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ γνωρίζει νὰ ἀκολουθεῖ σωστὰ τὸν Κύριο ὡς ἀρχηγό, δὲ θὰ ἀγνοήσει τὸ λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ αὐτὸς τριάντα ἐτῶν θὰ ἐμφανισθεῖ ἔχοντας τὴ δύναμη νὰ κηρύττει τὸ εὐαγγέλιο τῆς Βασιλείας. Γιατὶ ὅταν χωρὶς ψεγάδι δημιουργήσῃ σὰν κάποια ὁρατὴ φύση τὸν κόσμον τῶν πρακτικῶν ἀρετῶν, χωρὶς νὰ μεταβάλλῃ τὴν πορεία ποὺ σὰν κάποιος χρόνος πραγματοποιεῖται διὰ μέσου τῶν ἀντιθέτων στὴν ἴδια τὴν ψυχὴ, καὶ ἀποκομίσῃ γνώση χωρὶς σφάλματα μέσω τῆς θεωρίας καὶ μπόρεσε νὰ μεταδώσει μὲ φροντίδα τὴν αὐτὴ διάθεση καὶ στοὺς ἄλλους, τότε καὶ αὐτός, ὅση σωματικὴ ἡλικία καὶ ἂν ἔχει, εἶναι τριάντα ἐτῶν κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ φανερῶναι τὴν ἐνέργεια τῶν δικῶν του ἀγαθῶν στοὺς ἄλλους.

80. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι παραλυμένος ἀπὸ τίς ἡδονὲς τοῦ σώματος, οὔτε γιὰ πραγμάτωση ἀρετῆς ἐνεργεῖ, οὔτε μπορεῖ νὰ κινηθεῖ γιὰ τὴν πνευματικὴ γνώση. Γι' αὐτὸ οὔτε ποὺ ἔχει ἄνθρωπο, δηλαδή φρόνιμο λογισμό, γιὰ νὰ τὸν βάλῃ, ὅταν ταραχθεῖ τὸ νερό, στὴν κολυμβήθρα⁶⁰, δηλαδή στὴν ἀρετὴ ποὺ εἶναι δεκτικὴ τῆς θείας γνώσεως καὶ θεραπεύει κάθε ἀσθένεια, ἂν βέ-

58. Λουκ. 22, 36.

59. Λουκ. 3, 23.

60. Ἰω. 5, 7.

* Ἐννοεῖ τὸ γράμμα Ι, ἀρχικὸ τῆς λέξεως Ἰησοῦς, τὸ ὁποῖο στὴν ἐλληνικὴ ἀρίθμηση συμβολίζει τὸ 10.

βαια, καθώς ὁ ἄρρωστος ἀναβάλλει ἀπὸ ραθυμία, δὲν προλάβει κάποιος ἄλλος ποὺ θὰ τὸν ἐμποδίσει νὰ βρεῖ τὴ θεραπεία του. Γι' αὐτὸ καὶ μένει στὸ κρεβάτι ἀπὸ τὴν ἀρρώστια του τριάντα ὀκτὼ χρόνια⁶¹. Ἐκεῖνος δηλαδὴ ποὺ δὲν παρατηρεῖ τὴν ὁρατὴ κτίση πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ δὲν ἀνεβάζει μὲ εὐσεβῆ λογισμό τὴ θεωρία τῶν αἰσθητῶν πρὸς τὴ νοητὴ φύση, εἶναι λογικὸ νὰ μένει ἄρρωστος τὸν παραπάνω ἀριθμὸ τῶν ἐτῶν. Γιατὶ ὁ ἀριθμὸς τριάντα, μὲ τὴ φυσικὴ ἔννοια σημαίνει τὴν αἰσθητὴ φύση, ὅπως καὶ ὅταν τὸν πάρομε πρακτικὰ, σημαίνει τὴν [πρακτικὴ] ἀρετὴ. Ὁ ἀριθμὸς ὀκτὼ, στὸ μυστικὸ τοῦ νόημα ὑποδηλώνει τὴ νοητὴ φύση τῶν ἀσωμάτων, ὅπως καὶ ὅταν τὸν δοῦμε γνωστικὰ, ὑποδηλώνει τὴν πάνσοφον θεολογία. Ὅποιος δὲν κινεῖται μ' αὐτὲς γιὰ νὰ φτάσει στὸ Θεό, μένει παράλυτος, μέχρις ὅτου ἔρθει ὁ Λόγος καὶ τὸν διδάξει τὸν σύντομο τρόπο τῆς θεραπείας λέγοντάς του: «Σήκω, πάρε τὸ κρεβάτι σου καὶ πήγαινε»⁶², διατάζοντας δηλαδὴ τὸ νοῦ νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὴ φιληδονία ποὺ τὸν κατέχει καὶ νὰ πάρει τὸ σῶμα στοὺς ὤμους τῶν ἀρετῶν καὶ νὰ πάει στὸ σπίτι του, δηλαδὴ στὸν οὐρανό. Γιατὶ εἶναι καλὸ νὰ σηκώνεται τὸ χειρότερο (τὸ σῶμα) πρὸς τὴν ἀρετὴ ἀπὸ τὸ καλύτερο (τὸ νοῦ) στοὺς ὤμους τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως, παρὰ τὸ καλύτερο νὰ ὀδηγεῖται στὴ φιληδονία ἀπὸ τὸ χειρότερο μὲ τὴ μαλθακότητα.

81. Ἐφόσον δὲν ἔχομε ξεπεράσει καθαρὰ κατὰ διάνοια τόσο τὴ δική μας ὑπαρξη, ὅσο καὶ ὅλων τῶν ἔπειτα ἀπὸ τὸ Θεό, δὲν ἔχομε ἀποκτήσει ἀκόμη τὴν κατάστασιν τῆς σταθερότητας στὴν ἀρετὴ. Κι ὅταν μὲ τὴν ἀγάπην ἐπιτύχομε αὐτὴ τὴν ὑψηλὴν κατάστασιν, τότε θὰ γνωρίσουμε τὴ δύναμιν τῆς θείας ὑποσχέσεως. Γιατὶ ἐκεῖ πρέπει νὰ πιστεύομε ὅτι θὰ ἔχουν ἀμετακίνητὴ ἐγκατάστασιν οἱ ἄγγελοι, ὅπου ὁ νοῦς πρωτύτερα ρίζωσε τὴ δική του δύναμιν μὲ τὴν ἀγάπην. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν «βγήκε» ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του καὶ ἀπὸ ὅλα ὅσα μποροῦν νὰ νοηθοῦν, καὶ δὲν ἔφτασε στὴ σιωπὴ ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε νόηση, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τελείως ἐλεύθερος ἀπὸ τὴ μεταβολή.

82. Κάθε νόηση ἐμπεριέχει ὅπωςδήποτε τὴν ἔννοια τοῦ πλήθους, ἢ τουλάχιστον τῆς δυάδας, γιατί ἀποτελεῖ τὴ μέση σχέση δύο ἄκρων, καθώς ἐνώνει μεταξὺ τους αὐτὸ ποὺ νοεῖ καὶ αὐτὸ ποὺ νοεῖται (τὸ νοοῦν καὶ τὸ νοούμενο)· καὶ κανένα ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ δὲ διασώζει τὴν τέλεια ἀπλότητα. Τὸ νοοῦν εἶναι ἓνα ὑποκείμενο, καθώς συνεπιννοεῖται μαζί του ἡ δύναμιν νὰ νοεῖ. Καὶ τὸ νοούμενο εἶναι πάντως ὑποκείμενο, καὶ ἢ ἔχει συνεπιννοούμενη μέσα στὸ νοοῦν ὑποκείμενο τὴ δύναμιν νὰ νοεῖται, ἢ ἔχει ὡς προϋπάρχουσα τὴν οὐσία ἐκεῖνου τοῦ ὁποῖου εἶναι δύναμιν. Γιατὶ κανένα ὄν δὲν εἶναι ἐντελὸς αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἀπλὴ οὐσία ἢ νόηση γιὰ νὰ εἶναι καὶ μονάδα ἀδιαίρετη. Ὁ Θεὸς ὅμως, εἴτε οὐσία Τὸν ποῦμε, δὲν ἔχει φυσικῶς συνεπιννοούμενη μαζί Του τὴ δύναμιν νὰ νοεῖται, γιατί διαφορετικὰ θὰ ἦταν σύνθετος· εἴτε νόηση Τὸν ποῦμε, δὲν ἔχει φυσικῶς οὐσία ἐπιδεκτικὴ νοήσεως, ἀλλὰ ὁ Θεὸς

61. Ἰω. 5, 5.

62. Ἰω. 5, 8.

εἶναι νόηση κατ' οὐσίαν. Καὶ εἶναι ὅλος νόηση, καὶ μόνο νόηση, καὶ ὁ ἴδιος εἶναι κατὰ τὴ νόηση οὐσία, καὶ ὅλος οὐσία καὶ μόνον οὐσία, καὶ ὅλος πάνω ἀπὸ οὐσία, [καὶ ὅλος πάνω ἀπὸ νόηση,] γιατί εἶναι καὶ μονάδα ἀδιαίρετη καὶ χωρὶς μέρη καὶ ἀπλή. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἔχει μὲ ὅποιοδήποτε τρόπο νόηση, δὲν βγήκε ἀκόμη ἀπὸ τὴν δυάδα· ἐκεῖνος ὅμως ποὺ τὴν ἄφησε ὁλότελα, μπήκε ὅπωςδήποτε στὴ μονάδα, ἐγκαταλείποντας μὲ τὴν ὑπέρβαση τὴ δύναμιν τῆς νοήσεως.

83. Στὰ πολλὰ ὑπάρχει ἡ ἐτερότητα, ἡ ἀνομοιότητα καὶ ἡ διαφορά. Ἀλλὰ στὸ Θεό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἓνας καὶ μόνος, ὑπάρχει μόνο ἡ ταυτότητα, ἡ ἀπλότητα καὶ ἡ ὁμοιότητα. Δὲν εἶναι ἀκίνδυνον λοιπὸν πρὶν βγοῦμε ἔξω ἀπὸ τὰ πολλὰ, νὰ προχωροῦμε στὶς θεωρίες περὶ Θεοῦ. Τοῦτο τὸ φανερῶναι ὁ Μωυσῆς στήνοντας τὴ σκηνὴ τῆς διάνοιας ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο⁶³ καὶ τότε συνομιλώντας μὲ τὸ Θεό. Εἶναι ἐπικίνδυνον νὰ ἐπιχειρήσει κανεὶς νὰ πεῖ μὲ προφορικὸ λόγον τὸ ἄρρητον, γιατί ὁ προφορικὸς λόγος εἶναι καὶ δυάδα καὶ ἀκόμη περισσότερο. Ἐνῶ τὸ νὰ θεωρεῖ κανεὶς τὸ ὄν χωρὶς φωνὴ μὲ μόνη τὴν ψυχὴ, αὐτὸ εἶναι πολὺ ἰσχυρό, γιατί τότε μένει στὴν ἀδιαίρετη μονάδα καὶ ὄχι στὰ πολλὰ. Τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀρχιερέα, ποὺ εἶχε διαταγὴ μὴ μόνο φορὰ τὸ χρόνο νὰ διασχίζει τὸ καταπέτασμα καὶ νὰ εἰσέρχεται στὰ Ἅγια τῶν Ἀγίων⁶⁴, διδάσκει ὅτι μόνο ἐκεῖνος ποὺ πέρασε τὴν αὐλὴ καὶ τὰ Ἅγια πρέπει νὰ εἰσέρχεται στὰ Ἅγια τῶν Ἀγίων, δηλαδὴ μόνο ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ξεπέρασε ὅλη τὴ φύσιν καὶ τῶν αἰσθητῶν καὶ τῶν νοητῶν καὶ ἔγινε καθαρὸς ἀπὸ κάθε τι ποὺ χαρακτηρίζει τὰ δημιουργήματα, πρέπει νὰ πλησιάζει στὶς περὶ Θεοῦ θεωρίες μὲ τελείως γυμνὴ διάνοια.

84. Ὁ μέγας Μωυσῆς, ἀφοῦ ἔστησε τὴν σκηνὴν τοῦ ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο⁶⁵, δηλαδὴ ἀφοῦ ἔστησε τὴ γνώμην καὶ τὴ διάνοιάν του ἔξω ἀπὸ ὅσα βλέπομε, ἀρχίζει νὰ λατρεύει τὸ Θεό· καὶ ἀφοῦ μπήκε μέσα στὸν γνόφο⁶⁶, δηλαδὴ στὸν ἀσχημάτιστον καὶ ἄυλον τόπον τῆς γνώσεως, ἐκεῖ ἐπιτέλεσε τὶς ἱερότατες τελετές.

85. Ὁ γνόφος εἶναι ἡ ἀσχημάτιστη καὶ ἄυλη καὶ ἀσώματη κατάστασις, ἡ ὁποία κατέχει τὴ γνώσιν τῶν πρωτοτύπων ὅλων τῶν ὄντων. Ὅποιος βρεθεῖ μέσα σ' αὐτήν, σὰν ἓνας ἄλλος Μωυσῆς, παρότι θνητὸς κατὰ τὴ φύσιν, κατανοεῖ τὰ ἀθάνατα. Μὲ τὴ γνώσιν αὐτῇ, ἀφοῦ ζωγραφίσει μέσα του τὸ κάλλος τῶν θείων ἀρετῶν, σὰν ζωγραφιὰ ποὺ εἶναι πιστὸ ἀντίγραφο τοῦ ἀρχέτυπου κάλλους, κατεβαίνει ἀπὸ τὸ ὄρος καὶ παρουσιάζει τὸν ἑαυτὸ του ὡς πρότυπον σ' ἐκεῖνους ποὺ θέλουν νὰ μιμοῦνται τὴν ἀρετὴ⁶⁶. Καὶ μὲ αὐτὸ φανερῶναι τὴν φιλάνθρωπίαν καὶ τὴν ἀφθονίαν τῆς χάριος τῆς ὁποίας ἔγινε μέτοχος.

86. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀσχοῦν μὲ καθαρότητα τὴν κατὰ Θεὸν φιλοσοφία, ἔ-

63. Ἐξ. 33, 7.

65. Ἐξ. 20, 21.

64. Λευίτ. 16, 34· Ἐβρ. 9, 7.

66. Ἐξ. 24, 18· 34, 29.

χουν ἓνα πολὺ μεγάλο κέρδος ἀπὸ τῆς θείας γνώσης ποὺ αὐτὴ προξενεῖ: τὸ νὰ μὴ μεταβάλλεται πλέον ἢ γνώμη τους μαζὶ μὲ τὰ πράγματα, ἀλλὰ μὲ σταθερὴ βεβαιότητα νὰ καταπιάνονται πρόθυμα μὲ ὅσα ἀρμόζουν στὴν ἀρετὴ.

87. Ὅταν βαπτισθῆκαμε ἐν Χριστῷ διὰ τοῦ Πνεύματος, ντυθήκαμε τὴν κατὰ σὰρκα πρώτη ἀφθαρσία· περιμένομε τώρα τὴν τελικὴ κατὰ Χριστὸν ἀφθαρσία τοῦ Πνεύματος, ἀφοῦ βέβαια φυλάξαμε ἀκηλίδωτη τὴν πρώτη μὲ τὴν καρποφορία ἀγαθῶν ἔργων καὶ τὴ θεληματικὴ νέκρωση. Ὅποιος ἔχει τὴν τελικὴ αὐτὴ ἀφθαρσία, δὲν φοβᾶται πλέον ὅτι θὰ χάσει τὰ ἀποκτηθέντα ἀγαθὰ.

88. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς θέλησε ἀπὸ εὐσπλαχνία νὰ στείλει σ' ἐμᾶς ποὺ κατοικοῦμε τὴ γῆ τὴ χάρη τῆς θείας ἀρετῆς ἀπὸ τὸν οὐρανό, κατασκεύασε συμβολικὰ τὴν ἱερὴ σκηνὴ μὲ ὅλα ὅσα περιέχει⁶⁷, γιὰ νὰ εἶναι ἀπεικόνιση, ὑποτύπωση καὶ μίμηση τῆς σοφίας.

89. Ἡ χάρη τῆς Νέας Διαθήκης εἶναι κρυμμένη μυστικὰ στὸ γράμμα τῆς Παλαιᾶς. Γι' αὐτὸ λέει ὁ Ἀπόστολος ὅτι ὁ Νόμος εἶναι πνευματικὸς⁶⁸. Ὁ Νόμος λοιπὸν κατὰ τὸ γράμμα παλιώνει καὶ γερνᾷ καὶ καταργεῖται⁶⁹, κατὰ τὸ πνεῦμα ὅμως μένει νέος καὶ εἶναι πάντοτε ἐνεργούμενος. Γιατὶ ἡ χάρη δὲν παλιώνει καθόλου.

90. Ὁ Νόμος ἀποτελεῖ τὴ σκιά τοῦ Εὐαγγελίου, ἐνῶ τὸ Εὐαγγέλιο εἶναι εἰκόνα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Ὁ Νόμος ἐμποδίζει τὴς ἐνέργειες τῶν κακῶν, τὸ Εὐαγγέλιο παραθέτει τὴς πράξεις τῶν ἀγαθῶν.

91. Ὅλη ἡ ἀγία Γραφὴ λέμε ὅτι διαιρεῖται σὲ σὰρκα καὶ σὲ πνεῦμα, σὰν νὰ εἶναι ἓνας πνευματικὸς ἄνθρωπος. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ λέει ὅτι τὸ γράμμα τῆς Γραφῆς εἶναι σὰρκα καὶ τὸ νόημά του ὅτι εἶναι πνεῦμα, δηλαδὴ ψυχὴ, δὲν κάνει λάθος. Καὶ εἶναι φανερὰ σοφὸς ἐκεῖνος ποὺ ἄφησε τὸ φθειρόμενο μέρος καὶ δόθηκε ὁλότελα στὸ ἄφθαρτο.

92. Ὁ Νόμος εἶναι ἡ σὰρκα τῆς ἀγίας Γραφῆς, ὅταν θεωρηθεῖ σὰν πνευματικὸς ἄνθρωπος. Αἵσθηση εἶναι οἱ Προφῆτες. Τὸ Εὐαγγέλιο εἶναι ἡ νοερὴ ψυχὴ ποὺ ἐνεργεῖ μὲ τὴ σὰρκα τοῦ Νόμου καὶ μὲ τὴν αἵσθηση τῶν Προφητῶν καὶ ἐκδηλώνει τὴ δύναμή της μὲ τὴς ἐνέργειές της.

93. Ὁ Νόμος εἶχε τὴ σκιά⁷⁰, ἐνῶ οἱ Προφῆτες τὴν εἰκόνα τῶν θείων καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Τὸ Εὐαγγέλιο ὅμως ἔδειξε σ' ἐμᾶς παρούσα στὰ πράγματα τὴν ἀλήθεια ποὺ εἶχε δοθεῖ πρωτύτερα ἀπὸ τὸ Νόμο ὡς σκιά καὶ εἶχε προεικονισθεῖ ἀπὸ τοὺς Προφῆτες.

94. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὸν βίον καὶ τὴ διαγωγὴν του ἐκτελεῖ τὸ Νόμο, ἔχει ἀργία μόνον γιὰ τὴν τέλεση τῆς ἀμαρτίας, προσφέροντας θυσία στὸ Θεὸ τὴν ἐνέργεια τῶν ἀλόγων παθῶν, καὶ ἀρκεῖται σ' αὐτὸ γιὰ τὴ σωτηρία του, λόγῳ τῆς πνευματικῆς του νηπιότητος.

95. Ἐκεῖνος ποὺ παιδαγωγεῖται μὲ τὸν προφητικὸ λόγον, μαζὶ μὲ τὴν ἀ-

67. Ἐξ. 25, 8.

68. Ρωμ. 7, 14.

69. Ἐβρ. 8, 13.

70. Ἐβρ. 10, 1.

ποβολὴ τῆς ἐνέργειας τῶν παθῶν ἀποβάλλει καὶ τὴς συγκαταθέσεις πρὸς αὐτά, οἱ ὁποῖες ἐνεργοῦνται στὴν ψυχὴ του. Ἀλλιῶς ἐνῶ νομίζει ὅτι μὲ τὸ χειρότερο μέρος του, ἐννοῶ τὴ σὰρκα, ἀπέχει ἀπὸ τὴν κακία, θὰ τοῦ διαφύγει ὅτι μὲ τὸ καλύτερο μέρος, ἐννοῶ τὴν ψυχὴ, τὴν διαπράττει ἀδιάρκοπα.

96. Ἐκεῖνος ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ γνησιότητα τὴν εὐαγγελικὴ ζωὴ, ἔκοψε καὶ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς κακίας του, καὶ ἐργάζεται κάθε ἀρετὴ μὲ τὸ ἔργο καὶ μὲ τὸ λόγο. Προσφέρει στὸ Θεὸ θυσία δοξολογίας καὶ εὐχαριστίας⁷¹. εἶναι ἐλευθερωμένος ἀπὸ κάθε ἐνόχληση ἐνέργειας τῶν παθῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸ νοερὸ πόλεμο ἐναντίον τους· καὶ ἔχει μοναδικὴ ἀχόρταστη ἡδονὴ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἡ ὁποία τρέφει τὴν ψυχὴ.

97. Σ' ἐκεῖνους ποὺ μελετοῦν μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια τὴς θείας Γραφῆς, ὁ Κύριος παρουσιάζεται νὰ ἔχει δύο μορφές. Ἡ μία εἶναι κοινὴ καὶ πιὸ δημώδης καὶ [ἔχει] σὲ λίγους θεατὴ, καὶ σ' αὐτὴν ἀναφέρεται ἡ φράση: «Τὸν εἶδαμε καὶ δὲν εἶχε ὠραιότητα οὔτε κάλλος»⁷². Ἡ ἄλλη εἶναι πιὸ μυστικὴ καὶ λίγοι τὴ φτάνουν, ὅσοι ἔχουν γινεῖ ἤδη ὅμοιοι μὲ τοὺς ἀγίους ἀποστόλους Πέτρο καὶ Ἰωάννη, μπροστὰ στοὺς ὁποίους μεταμορφώθηκε ὁ Κύριος μὲ λαμπρότητα ποὺ ὑπερβαίνει τὴν αἴσθηση⁷³. Μὲ τὴ μορφὴ αὕτη εἶναι «ὡραῖος περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»⁷⁴. Ἀπὸ αὐτὲς τὴς δύο μορφῆς ἡ πρώτη εἶναι κατάλληλη γιὰ τοὺς ἀρχαρίους, ἡ δευτέρη γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔγιναν τέλειοι στὴ γνώση, ὁ καθένας ἀνάλογα μὲ τὴ δυνατότητά του. Ἡ μία μορφὴ εἶναι εἰκόνα τῆς πρώτης παρουσίας τοῦ Κυρίου· σ' αὐτὴν, ποὺ καθαρίζει μὲ τὰ παθήματα τοὺς πρακτικούς, ἀντιστοιχεῖ τὸ γράμμα τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ ἄλλη εἶναι προεικόνιση τῆς ἑνδοξης δευτέρας παρουσίας Του· σ' αὐτὴ νοεῖται τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ αὕτη μεταμορφώνει πρὸς τὴ θέωση μὲ τὴ σοφία τοὺς γνωστικούς καθὼς, μὲ τὴ μεταμόρφωση τοῦ Λόγου ποὺ γίνεται μέσα τους, αὐτοὶ ἀντανάκλουν μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο τὴ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου⁷⁵.

98. Ἐκεῖνος ποὺ γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς μένει μὲ τὴν καρτερίαν ἀκλόνητος στὰ δεινά, ἔχει ἐπάνω του τὰ γνωρίσματα τῆς πρώτης παρουσίας τοῦ Λόγου, ἡ ὁποία τὸν καθαρίζει ἀπὸ κάθε κηλίδα. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει μεταφέρει τὸ νοῦ του μὲ τὴ θεωρίαν στὴν κατάσταση τῶν ἀγγέλων, ἔχει τὴ δύναμη τῆς δευτέρας παρουσίας, ἡ ὁποία τοῦ δίνει τὴν ἀπάθεια καὶ τὸ νὰ μένει ἄπτωτος.

99. Ἡ αἵσθηση συνοδεύει τὸν πρακτικὸ ποὺ κατορθώνει μὲ κόπους τὴς ἀρετῆς. Τὸν γνωστικὸ τὸν χαρακτηρίζει ἡ νέκρωση τῆς αἰσθήσεως, γιατί ἔχει ἀποσύρει τὸ νοῦ του ἀπὸ τὴ σὰρκα καὶ τὸν κόσμον καὶ τὸν περιόρισε στὸ Θεό. Ὁ πρῶτος, καθὼς ἀγωνίζεται μὲ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση νὰ λύσει τὴν

71. Ψαλμ. 49, 14· 115, 8.

73. Ματθ. 17, 2· Β' Πέτρ. 1, 17-18.

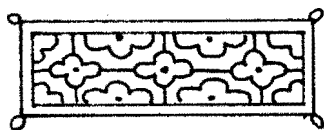
75. Β' Κορ. 3, 18.

72. Ἠσ. 53, 2.

74. Ψαλμ. 41, 3.

ψυχὴ ἀπὸ τὸ φυσικὸ δεσμὸ τῆς σχέσεως μετὰ τὴ σάρκα, ἔχει συνεχῶς τὸ φρόνημά του καμπτόμενο μπροστὰ στοὺς κόπους. Ἐνῶ ὁ ἄλλος, ἐπειδὴ μετὰ τὴ θεωρίαν ἀφαίρεσε τὰ καρφιά τῆς σχέσεως αὐτῆς, δὲν μπορεῖ νὰ περιοριστεῖ διόλου ἀπὸ τίποτε, γιατί ἐγινε πλέον ἐλεύθερος ἀπὸ τὸ νὰ ὑποφέρει καὶ νὰ κρατεῖται ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θέλουν νὰ τὸν κυριεύσουν.

100. Τὸ μάννα ποὺ δόθηκε στοὺς Ἰσραηλίτες στὴν ἔρημο⁷⁶, εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπαρκεῖ σὲ κείνους ποὺ τὸν τρῶνε γιὰ κάθε πνευματικὴ ἡδονή, καὶ μεταβάλλεται σὲ κάθε γεύση ἀνάλογα μετὰ τὴ διαφορὰ τῆς ἐπιθυμίας ἐκείνων ποὺ τὸν τρῶνε· γιατί ἔχει τὴν ποιότητα ὁποιασδήποτε πνευματικῆς τροφῆς. Γι' αὐτὸ σ' ἐκείνους ποὺ μετὰ τὸ Πνεῦμα γεννήθηκαν ἄνωθεν⁷⁷ ἀπὸ ἄφθαρτη σπορά, γίνεται ἄδοξο πνευματικὸ γάλα⁷⁸· στοὺς ἀσθενεῖς γίνεται λάχανο⁷⁹ ποὺ τονώνει τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς ποὺ ἔχει τραυματιστεῖ. Σ' ἐκείνους ποὺ λόγω τῆς ἔξεως στὸ καλὸ ἔχουν γυμνασμένα τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς καὶ διακρίνουν τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ, τοὺς δίνει στερεὰ τροφή⁸⁰. Ἐχει καὶ ἄλλες ἀπειρες δυνάμεις ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀνέφικτες ἐδῶ. Ὅταν ὁμως κανεὶς τελειώσει τὴ ζωὴ καὶ γίνῃ ἄξιός νὰ τοῦ δοθοῦν στὸν οὐρανὸ πολλὰ ἢ ὅλα⁸¹, αὐτὸς θὰ λάβῃ καὶ ὅλες τὴ μερικὲς ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς δυνάμεις τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἔλαβε ἐδῶ τὰ πολὺ λίγα. Γιατὶ ἡ ἀκρότητα τῶν θείων χαρισμάτων ποὺ δίνονται ἐδῶ, ὅταν συγκριθεῖ μετὰ τὰ μέλλοντα, εἶναι κάτι τὸ ἐλάχιστο καὶ μέτριο.

76. Ἐξ. 16, 14-35.

77. Ἰω. 3, 3-5.

78. Α' Πέτρ. 2, 2.

79. Ρωμ. 14, 2.

80. Ἐβρ. 5, 14.

81. Ματθ. 25, 21.

Δεύτερη ἑκατοντάδα

Θεὸς εἶναι ἓνας, γιατί μία εἶναι ἡ θεότητα, ἀναρχή, ἀπλή, πάνω ἀπὸ οὐσία, δίχως μέρη καὶ ἀδιαίρετη. Ἡ ἴδια θεότητα εἶναι μονάδα καὶ τριάδα. Μονάδα ἀκέραιη ἡ αὐτή, καὶ Τριάδα πλήρης ἡ αὐτή. Μονάδα ἀκέραιη κατὰ τὴν οὐσίαν ἡ ἴδια, καὶ Τριάδα πλήρης κατὰ τὶς ὑποστάσεις ἡ ἴδια. Γιατὶ ἡ θεότητα εἶναι Πατέρας, Υἱὸς καὶ Ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ ἡ θεότητα εἶναι καὶ στὸν Πατέρα καὶ στὸν Υἱὸ καὶ στὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ὅλη ἡ θεότητα σὲ ὅλον τὸν Πατέρα ἡ ἴδια, καὶ ὅλος ὁ Πατέρας σὲ ὅλη τὴν ἴδια. Καὶ ὅλη ἡ ἴδια σὲ ὅλο τὸν Υἱόν, καὶ ὅλος ὁ Υἱὸς σὲ ὅλη τὴν ἴδια. Καὶ ὅλη σὲ ὅλο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἡ ἴδια θεότητα, καὶ ὅλο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα σὲ ὅλη τὴν ἴδια. Ὅλη ἡ θεότητα εἶναι Πατέρας, καὶ εἶναι σὲ ὅλο τὸν Πατέρα· καὶ ὁ Πατέρας εἶναι ὅλος σὲ ὅλη τὴν θεότητα· καὶ αὐτὴ ὅλη εἶναι ὅλος ὁ Πατέρας. Καὶ στὴν ἴδια ὅλη εἶναι ὅλος ὁ Υἱός· καὶ ἡ ἴδια εἶναι ὅλη σὲ ὅλο τὸν Υἱόν, καὶ ὅλος ὁ Υἱὸς εἶναι ὅλη ἡ θεότητα καὶ σὲ ὅλη. Καὶ ἡ ἴδια εἶναι ὅλη Ἅγιο Πνεῦμα, καὶ σὲ ὅλο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα· καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ὅλο ὅλη ἡ θεότητα· καὶ σὲ ὅλη τὴν ἴδια εἶναι ὅλο τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο. Γιατὶ δὲν εἶναι ἡ θεότητα κατὰ ἓνα μέρος τῆς στὸν Πατέρα, οὔτε κατὰ ἓνα μέρος εἶναι Θεὸς ὁ Πατέρας· οὔτε κατὰ ἓνα μέρος εἶναι ἡ θεότητα στὸν Υἱόν, ἢ κατὰ ἓνα μέρος εἶναι Θεὸς ὁ Υἱός· οὔτε κατὰ ἓνα μέρος εἶναι ἡ θεότητα στὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἢ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατὰ ἓνα μέρος εἶναι Θεός. Γιατὶ οὔτε μερίζεται ἡ θεότητα, οὔτε εἶναι ἐλλιπὴς Θεὸς ὁ Πατέρας ἢ ὁ Υἱὸς ἢ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλὰ ὅλη ἡ θεότητα εἶναι ἡ ἴδια τέλεια τελείως στὸν τέλειο Πατέρα καὶ ὅλη τελείως στὸν τέλειο Υἱόν ἡ ἴδια καὶ ὅλη τελείως ἡ ἴδια στὸ τέλειο Ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ ὁ Πατέρας εἶναι ὅλος τελείως σὲ ὅλο τὸν Υἱόν καὶ στὸ Πνεῦμα· καὶ ὅλος τελείως σὲ ὅλο τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι ὁ Υἱός· καὶ ὅλο τελείως σὲ ὅλο τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν εἶναι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἓνας Θεὸς ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα· γιατί μία καὶ ἡ αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσία καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε νοεῖται καμιά ἀπὸ τὶς τρεῖς Ὑποστάσεις χωρὶς τὶς ἄλλες.

2. Κάθε νόηση ἀνήκει στὰ ὄντα ποὺ νοοῦν καὶ σ' αὐτὰ ποὺ νοοῦνται. Ὁ Θεὸς ὁμως δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ νοοῦν, οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ νοοῦνται, γιατί εἶναι πάνω ἀπὸ αὐτά. Διαφορετικά, περιορίζεται· ἢ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς σχέσεως μετὰ τὸ νοούμενο, ἢ θὰ νοοῦσε· ἢ μετὰ τὸ νὰ ὑπόκειται φυσικὰ σ' ἐκεῖνον ποὺ τὸν νοεῖ, ἢ θὰ ἦταν νοούμενος. Ἀπομένει λοιπὸν νὰ παραδεχθούμε ὅτι οὔτε νοεῖ ὁ Θεός, οὔτε νοεῖται, ἀλλὰ ὅτι εἶναι πέρα ἀπὸ τὸ νὰ νοεῖ ἢ νὰ νοεῖται. Γιατὶ οἱ ἰδιότητες αὐτὲς ἀνήκουν ἐκ φύσεως στὰ ὕστερα ἀπὸ Ἐκεῖνον.

3. Κάθε νόηση, ὅπως ἔχει τὴ θέση τῆς ὁπωσδήποτε σὲ κάποια οὐσία ὡς ιδιότητα, ἔτσι ἔχει καὶ τὴν κίνησή της γύρω ἀπὸ κάποια οὐσία μὲ ιδιότητες. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὴ δεχθεῖ κάτι ποὺ ὑπάρχει καθ' ἑαυτό, ἀπόλυτα ἀνεξάρτητο καὶ ἀπλό, γιατί καὶ ἡ νόηση δὲν εἶναι ἀνεξάρτητη καὶ ἀπλή. Ὁ Θεὸς ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι καὶ κατὰ τὰ δύο ἀπόλυτα ἀπλὸς (καὶ ὡς οὐσία δηλαδὴ δὲν εἶναι κάτι ποὺ νοεῖται, καὶ ὡς νόηση [δὲν] ἔχει καθόλου ἓνα δεδομένο ὑποκειμένο), δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ [νοοῦν καὶ] νοοῦνται· γιατί βέβαια ὁ Θεὸς εἶναι πάνω ἀπὸ οὐσία καὶ νόηση.

4. Γιὰ ὅλες τὶς εὐθείες γραμμὲς ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ ἓνα κέντρο, αὐτὸ παραμένει ἡ ὁλότελα ἀδιαίρετη ἀρχὴ τους. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀξιώθηκε νὰ βρεθεῖ μέσα στὸ Θεό, θὰ μάθει μὲ μιὰ ἀπλή καὶ ἀδιαίρετη γνώση ὅλους τοὺς λόγους τῶν δημιουργημάτων ποὺ προϋπάρχουν σ' Αὐτόν.

5. Ὅταν ἡ νόηση παίρνει τὴ μορφή ὅσων νοοῦνται, τότε ἡ μία νόηση διαιρεῖται σὲ πολλὰς νοήσεις, παίρνοντας μορφή ἀνάλογα μὲ κάθε ἓνα εἶδος ὅσων νοοῦνται. Ὅταν ὅμως ξεπεράσει τὸ πλῆθος τῶν αἰσθητῶν καὶ νοητῶν ποὺ τῆς δίνουν μορφή καὶ γίνει ἐντελῶς χωρὶς μορφή καὶ σχῆμα, τότε μὲ κατάλληλο τρόπο ὁ λόγος ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε νόηση τὴν οἰκειοποιεῖται καὶ τὴ σταματᾷ ἀπὸ ὅσα ἐκ φύσεως τὴν ἀλλοιώνουν μὲ τὶς μορφές τῶν νοημάτων. Ἐκεῖνος ποὺ φτάνει στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀναπαύθηκε ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ δικά Του⁸².

6. Ἐκεῖνος ποὺ ἔφτασε ἐδῶ τὴ δυνατὴ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τελειότητα, καρποφορεῖ στὸ Θεὸ ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία⁸³. Οἱ μελλοντικοὶ καρποὶ εἶναι ἡ ἀφθαρσία, ἡ αἰωνιότητα καὶ τὰ ὅμοια μὲ αὐτά. Καὶ ἴσως τὰ πρῶτα ἀρμόζουν σ' ἐκεῖνον ποὺ ὁλοκλήρωσε τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ, ἐνῶ τὰ δεύτερα σ' ἐκεῖνον ποὺ μὲ ἀληθινὴ γνώση βγῆκε ἔξω ἀπὸ τὰ δημιουργήματα.

7. Ὅπως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παρακοῆς εἶναι ἡ ἁμαρτία, ἔτσι ἐπίτευγμα τῆς ὑπακοῆς εἶναι ἡ ἀρετὴ. Καὶ ὅπως στὴν παρακοῇ ἀκολουθεῖ παράβαση τῶν ἐντολῶν καὶ χωρισμὸς ἀπὸ τὸ Θεὸ ποὺ ἔδωσε τὶς ἐντολές, ἔτσι καὶ στὴν ὑπακοῇ ἀκολουθεῖ ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν καὶ ἡ ἔνωση μὲ τὸ Θεό. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ τήρησε τὴν ἐντολὴ μὲ τὴν ὑπακοή του, καὶ τὴν ἀρετὴ κατόρθωσε, καὶ δὲ χώρισε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ἔνωση μὲ τὸ Θεὸ μέσω τῆς ἀγάπης.

8. Ἐκεῖνος ποὺ συγκεντρώνεται ἀπὸ τὴ διαίρεση ποὺ προκάλεσε ἡ παράβαση, πρῶτα χωρίζεται ἀπὸ τὰ πάθη, ἔπειτα ἀπὸ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς· κατόπιν χωρίζεται ἀπὸ τὴ φύση καὶ τοὺς λόγους τῆς φύσεως· στῇ συνέχεια ἀπὸ τὰ νοήματα καὶ τὴ σχετικὴ μὲ αὐτὰ γνώση. Καὶ τελευταῖα, ἀφοῦ προσπεράσει τὴν ποικιλίαν τῶν λόγων περὶ Προνοίας, καταλήγει κατὰ τρόπο ἄγνωστο σ' αὐτὸν τὸ λόγο περὶ Μονάδος· τότε ὁ νοῦς, καθὼς βλέπει

82. Ἐβρ. 4, 10· Γεν. 2, 2.

83. Γαλ. 5, 22.

μόνο τὴ σταθερότητά του, χαίρεται μὲ τὴν ἀνεκλάλητη χαρὰ, γιατί ἔλαβε τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ ποὺ ὑπερβαίνει κάθε νοῦ καὶ ποὺ φρουρεῖ ἀδιάκοπα ἀπὸ κάθε πτώση ἐκεῖνον ποὺ ἀξιώθηκε νὰ τὴν λάβει⁸⁴.

9. Ὁ φόβος τῆς κολάσεως κάνει τοὺς ἀρχάριους νὰ ἀποφεύγουν τὴν κακία· ὁ πόθος τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἀγαθῶν χαρίζει σ' ἐκείνους ποὺ προκόβουν τὴν προθυμία τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν. Τὸ μυστήριον ὅμως τῆς ἀγάπης ὑπερυψώνει τὸ νοῦ πάνω ἀπ' ὅλα τὰ δημιουργήματα καὶ κάνει τὸ νοῦ τυφλὸ πρὸς ὅλα ὅσα εἶναι μετὰ τὸ Θεό. Γιατὶ ὁ Κύριος κάνει σοφοὺς μόνο ἐκείνους ποὺ ἔγιναν τυφλοὶ⁸⁵ σὲ ὅλα ὅσα εἶναι ἔπειτα ἀπὸ τὸ Θεό, δείχνοντάς τους τὰ πιὸ θεῖα.

10. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μοιάζει μὲ κόκκο σιναπιῶ⁸⁶, προτοῦ καλλιεργηθεῖ φαίνεται πάρα πολὺ μικρὸς. Ὅταν ὅμως καλλιεργηθεῖ ὅπως πρέπει, γίνεται τόσο μεγάλος, ὥστε οἱ ὑψηλοὶ λόγοι τῶν αἰσθητῶν καὶ νοητῶν χτισμάτων ἀναπαύονται πάνω σ' αὐτὸν σὰν πουλιά. Γιατὶ τότε γίνονται ἀπὸ αὐτὸν καταληπτοὶ οἱ λόγοι τῶν πάντων, αὐτὸς ὅμως δὲν εἶναι καταννητὸς σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πίστη σὰν κόκκο σιναπιῶ μπορεῖ μὲ τὸ λόγο του νὰ μετακινήσει τὸ βουνὸ ποὺ εἶπε ὁ Κύριος⁸⁷, δηλαδὴ τὴ δύναμη τοῦ διαβόλου ποὺ στρέφεται ἐναντίον μας νὰ τὴ διώχνει καὶ νὰ τὴ μετακινεῖ ἀπὸ τὴ βάση της.

11. Κόκκος τοῦ σιναπιῶ εἶναι ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν πίστη σπείρεται πνευματικὰ στὶς καρδιὰς ἐκείνων ποὺ Τὸν δέχονται. Ὅταν κανεὶς τὸν καλλιεργήσει ἐπιμελῶς μὲ τὶς ἀρετές, μετακινεῖ τὸ βουνὸ τοῦ χωματένιου φρονήματος ἀπωθώντας μὲ δύναμη τὴ δυσμετακίνητη ἔξη τῆς κακίας του, καὶ δίνει τόπο ν' ἀναπαυθοῦν μέσα του, σὰν πουλιά τοῦ οὐρανοῦ, οἱ λόγοι τῶν ἐντολῶν καὶ οἱ τρόποι ἧ καὶ οἱ θεῖες δυνάμεις τους.

12. Πάνω στὸν Κύριο, σὰν σὲ θεμέλιο τῆς πίστεως, ἃς ὑψώσουμε τὴν οἰκοδομὴ τῶν ἀγαθῶν, βάζοντας χρυσό, ἄργυρο, πολύτιμους λίθους⁸⁸, δηλαδὴ θεολογία καθαρὴ καὶ ἀνόθευτη καὶ βίον ὁλοκάθαρο καὶ λαμπρὸ καὶ θεῖους λογισμοὺς καὶ νοήματα σὰν μαργαριτάρια. Ὅχι ὅμως ξύλα, οὔτε χόρτο, οὔτε καλαμιὰ, δηλαδὴ ὅχι εἰδωλολατρία —ἐννοῶ τὴν ἐμπαθεῖ ἐπιθυμία τῶν αἰσθητῶν—, οὔτε βίον ἀσυλλόγιστο, οὔτε λογισμοὺς ἐμπαθεῖς ποὺ στεροῦνται τὴ σοφὴ σύνεση, σὰν ἄχυρα.

13. Ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ τὴ γνώση, ἃς στηρίξει σταθερὰ τὶς βάσεις τῆς ψυχῆς του κοντὰ στὸν Κύριο, ὅπως λέει ὁ Θεὸς στὸ Μωυσή: «Ἐσὺ στάσου ἐδῶ μαζί Μου»⁸⁹. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ στέκονται κοντὰ στὸν Κύριο, ὑπάρχει διαφορὰ, ἂν βέβαια οἱ φιλομαθεῖς δὲ διαβάζουν μὲ ἐπιπολαιότητα τὸ χωρίο: «Εἶναι μερικοὶ ἀπὸ ὅσους στέκονται ἐδῶ ποὺ δὲ θὰ γευτοῦν θάνατο, ὡσότου δοῦν τὴ βασιλείαν τοῦ Θεοῦ νὰ ἔχει ἔρθει μὲ

84. Φιλίπ. 4, 7.

85. Ψαλμ. 145, 8.

86. Ματθ. 13, 31.

87. Ματθ. 17, 20.

88. Α' Κορ. 3, 12.

89. Δευτ. 5, 31.

δύναμη»⁹⁰. Γιατί ὁ Κύριος δὲν φανερώνεται πάντοτε μὲ δόξα σ' ἐκείνους πού στέκονται κοντά Του, ἀλλὰ στοὺς ἀρχαίους παρουσιάζεται μὲ μορφὴ δούλου⁹¹, ἐνῶ σ' ἐκείνους πού μποροῦν νὰ Τὸν ἀκολουθήσουν καθὼς ἀνεβαίνει στὸ ψηλὸ βουνὸ τῆς μεταμορφώσεώς Του, φανερώνεται μὲ μορφὴ Θεοῦ⁹², μὲ τὴν ὁποία ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου⁹³. Εἶναι λοιπὸν δυνατὸ νὰ μὴ φαίνεται σὲ ὅλους ὅσοι εἶναι κοντά Του ὁ Κύριος κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀλλὰ σὲ ἄλλους ἔτσι, καὶ σὲ ἄλλους μὲ ἄλλο τρόπο, ἀνάλογα μὲ τὸ μέτρο τῆς πίστεως καθενός.

14. Ὅταν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ γίνεῖ μέσα μας ὁλοφάνερος καὶ λαμπρὸς καὶ λάμψει τὸ πρόσωπό του ὅπως ὁ ἥλιος, τότε φαίνονται κατάλευκα καὶ τὰ φορέματά του⁹⁴, δηλαδὴ τὰ λόγια τῶν Εὐαγγελίων φαίνονται καθαρὰ καὶ σαφὴ καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν τίποτε καλυμμένο· ἀλλὰ καὶ ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἥλίας τὸν πλησιάζουν, δηλαδὴ οἱ πνευματικότεροι λόγοι τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν.

15. Ὅπως θὰ ἔρθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὴ Γραφή⁹⁵, μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους Του, μέσα στὴ δόξα τοῦ Πατέρα Του, ἔτσι σὲ κάθε προκοπὴ ἀρετῆς μεταμορφώνεται γιὰ τοὺς ἄξιους ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐρχόμενος μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους του μέσα στὴ δόξα τοῦ Πατέρα. Γιατί οἱ πνευματικότεροι λόγοι τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν, τοὺς ὁποίους προτυπώνουν ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἥλίας μὲ τὴν ἐμφάνισή τους στὴ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου, διατηροῦν τὴν ἀναλογία τῆς δόξας τοὺς ἀποκαλύπτοντας τὸ νόημά τους στοὺς ἄξιους στὸ βαθμὸ πού μποροῦν αὐτοὶ νὰ ἐννοήσουν.

16. Ἐκεῖνος πού διδάχθηκε κάπως τὸν μυστικὸ λόγον τῆς μονάδας, ὁπωσδήποτε ἔμαθε καὶ τοὺς περὶ προνοίας καὶ κρίσεως λόγους πού εἶναι μαζὶ μὲ αὐτόν. Γι' αὐτὸ καί, ὅπως ὁ Πέτρος, ἀποφασίζει πῶς εἶναι καλὸ νὰ κάνει μέσα του τρεῖς σκηνές γιὰ ὅσα εἶδε⁹⁶, δηλαδὴ τρεῖς καταστάσεις τῆς σωτηρίας, ἐννοῶ τῆς ἀρετῆς, τῆς γνώσεως καὶ τῆς θεολογίας. Γιατί ἡ πρώτη ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴ σωφροσύνη στὴν πράξη, τῆς ὁποίας τύπος ἦταν ὁ μακάριος Ἥλίας. Ἡ δεύτερη ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τρεῖς ἀρετῆς τῆς φυσικῆς θεωρίας, τὴν ὁποία φανέρωσε μὲ τὸν ἑαυτό του ὁ μέγας Μωυσῆς. Καὶ ἡ τρίτη χρειάζεται τὴν ἄκρα τελειότητα τῆς φρονήσεως, τὴν ὁποία ἔδειξε ὁ Κύριος. Ὀνομάστηκαν σκηνές, γιατί ὑπάρχουν ἄλλες καταστάσεις, καλύτερες ἀπὸ αὐτές καὶ ἐνδοξότερες, πού θὰ ἀποδοθοῦν στοὺς ἄξιους στὸ μέλλοντα αἰῶνα.

17. Ὁ πρακτικὸς λέγεται ὅτι προσωρινὰ κατοικεῖ στὴ σάρκα, γιατί μὲ τρεῖς ἀρετῆς κόβει τὴ σχέση τῆς ψυχῆς μὲ τὴ σάρκα καὶ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὴν ἀπάτη τῶν ὕλικων πραγμάτων. Ὁ γνωστικὸς καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἀρετὴ ἀκόμη λέγεται ὅτι κατοικεῖ προσωρινὰ, ἀφοῦ ἀκόμα βλέπει τὴν ἀλή-

90. Μάρκ. 9, 1.

92. Ματθ. 17, 1-9.

94. Ματθ. 17, 2.

96. Ματθ. 17, 4.

91. Φιλίπ. 2, 7.

93. Ἰω. 17, 5.

95. Ματθ. 16, 27.

θεια μὲ ἀσάφεια, σὰν μέσα σὲ καθρέφτη⁹⁷. Γιατί δὲν εἶδε ἀκόμη ὅπως εἶναι πραγματικὰ τὰ εἶδη τῶν αὐτοῦπόστατων θείων ἀγαθῶν, καὶ δὲν τὰ ἀπόλαυσε βλέποντάς τα πρόσωπο πρὸς πρόσωπο. Κάθε ἅγιος περνᾷ ἀπὸ εἰκόνες τῶν ἀγαθῶν βαδίζοντας πρὸς τὸ μέλλον, καὶ κραυγάζει: «Ξένος καὶ περαστικὸς εἶμαι ἐδῶ, ὅπως ὅλοι οἱ πατέρες μου»⁹⁸.

18. Ἐκεῖνος πού προσεύχεται, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ σταματᾷ τὴν ὑψηλὴ ἀνάβαση πού ὁδηγεῖ στὸ Θεό. Γιατί, ὅπως πρέπει νὰ ἀνεβαίνομε ἀπὸ δύναμη σὲ δύναμη⁹⁹ στὴν πρακτικὴ προκοπὴ τῶν ἀρετῶν, καὶ νὰ ὑψωνόμαστε ἀπὸ δόξα σὲ δόξα¹⁰⁰ στὶς πνευματικὲς γνώσεις τῆς θεωρίας, καὶ ἀπὸ τὸ γράμμα τῆς ἁγίας Γραφῆς νὰ μεταβαίνομε στὸ πνεῦμα, ἔτσι πρέπει νὰ κάνομε καὶ ὅταν βρεθοῦμε στὸν τόπο τῆς προσευχῆς· νὰ ὑψωνόμε τὸ νοῦ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ θειότερα, γιὰ νὰ μπορέσει ὁ νοῦς νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν Ἰησοῦ, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος διαπέρασε τοὺς οὐρανούς¹⁰¹ καὶ βρίσκεται παντοῦ. Αὐτὸς διέρχεται ἀπ' ὅλα κατ' οἰκονομίαν γιὰ χάρη μας, ὥστε κι ἐμεῖς, ἀκολουθώντας Τον, νὰ προσπεράσομε ὅλα ὅσα εἶναι μετὰ ἀπὸ Αὐτὸν καὶ νὰ φτάσομε σ' Αὐτόν, ἂν βέβαια Τὸν νοοῦμε ὅχι σύμφωνα μὲ τὴν ταπεινὴ μορφὴ πού ἔλαβε ἀπὸ συγκατάβαση μὲ τὴ σάρκωσή Του, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν φυσικὴ ἀπεριόριστη μεγαλειότητά Του.

19. Καλὸ εἶναι πάντοτε νὰ ἀφιερώνομε τὸν καιρὸ μας στὸ Θεό καὶ νὰ Τὸν ζητοῦμε, ὅπως ἔχομε διαταχθεῖ. Ἄν καὶ στὴν παρούσα ζωὴ δὲν μποροῦμε νὰ φτάσομε στὸ τέλος τοῦ βᾶθους τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἴσως καὶ σ' ἓνα σημεῖο φτάνοντας, θὰ μπορέσομε νὰ θεωροῦμε διαρκῶς ἀγιότερα καὶ διαρκῶς πνευματικότερα πράγματα. Καὶ αὐτὸ φανερώνει ὁ Ἀρχιερέας πού ἐμπαινε ἀπὸ τὰ ἅγια, πού εἶναι ἀγιότερα ἀπὸ τὴν αὐλή, στὰ ἅγια τῶν ἀγίων, [πού εἶναι ἀγιότερα ἀπὸ τὰ ἅγια]¹⁰².

20. Κάθε λόγος τοῦ Θεοῦ οὔτε πολλὰ λόγια ἀπαιτεῖ, οὔτε πολυλογία εἶναι, ἀλλὰ εἶναι ἓνας κι ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα θεωρήματα, καθένα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι στοιχεῖο τοῦ λόγου. Ὡστε ἐκεῖνος πού ὁμιλεῖ γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, ἀκόμη καὶ ἂν τὰ πεῖ ὅλα ὥστε νὰ μὴν παραλείψει τίποτε, ἓνα λόγο Θεοῦ ἔχει πεῖ.

21. Στὸ Χριστό, ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς καὶ Λόγος τοῦ Πατέρα, κατοικεῖ κατ' οὐσίαν ὅλο τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς¹⁰³. Σ' ἐμᾶς ἡ θεότητα στὴν πληρότητά της κατοικεῖ κατὰ χάρη, ὅταν συλλέξομε μέσα μας κάθε ἀρετὴ καὶ σοφία πού δὲν ὑπολείπεται διόλου —ὅσο εἶναι δυνατὸ σὲ ἄνθρωπο— ἀπὸ τὴν ἀκριβὴ μίμηση τοῦ πρωτοτύπου. Γιατί δὲν εἶναι ἀνάρμοστο κατὰ τὸν θέσει (καὶ ὅχι φύσει) λόγο νὰ κατοικήσῃ καὶ σ' ἐμᾶς τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα πνευματικὰ θεωρήματα.

97. Α' Κορ. 13, 12.

99. Ψαλμ. 83, 6-8.

101. Ἐβρ. 4, 14.

103. Κολ. 2, 9.

98. Ψαλμ. 38, 7 καὶ 13.

100. Β' Κορ. 3, 18.

102. Λευίτ. 16, 12-16.

22. Ὅπως ὁ μέσα μας λόγος πού πηγάζει φυσικά ἀπὸ τὸ νοῦ εἶναι ἀγγελιοφόρος τῶν κρυμμένων κινήσεων τοῦ νοῦ, ἔτσι καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ γνωρίζει στὴν οὐσία Του τὸν Πατέρα ὅπως ὁ λόγος γνωρίζει τὸ νοῦ πού τὸν γέννησε —καὶ χωρὶς Αὐτὸν δὲν μπορεῖ κανένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα νὰ πλησιάσει τὸν Πατέρα¹⁰⁴—, ἀποκαλύπτει τὸν Πατέρα ἐπειδὴ εἶναι κατὰ φύσιν Λόγος. Καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ λέγεται καὶ «ἀγγελιοφόρος τῆς μεγάλης βουλῆς»¹⁰⁵.

23. Μεγάλη βουλή τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα εἶναι τὸ κρυμμένο στὴ σιγή¹⁰⁶ καὶ ἄγνωστο μυστήριο τῆς θείας Οἰκονομίας, τὸ ὁποῖο φανέρωσε ὁ Μονογενὴς Υἱὸς καθὼς τὸ πραγματοποιήσε μὲ τὴ σάρκωσή Του καὶ ἔγινε ἀγγελιοφόρος τῆς μεγάλης προαιώνιας βουλῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γίνεται ἀγγελιοφόρος τῆς μεγάλης βουλῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἄνθρωπος πού γνώρισε τὸ λόγο τοῦ μυστηρίου καὶ ἀνυψώνεται μὲ ἔργο καὶ λόγο σὲ κάθε περίπτωσι, μὲ τρόπο ἀκατανόητο, ὥσπου νὰ φτάσει σ' Ἐκεῖνον πού κατέβηκε τόσο πολὺ πρὸς αὐτόν.

24. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ κατέβηκε κατ' οἰκονομία γιὰ χάριμα μας στὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς καὶ ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ ὅλους τοὺς οὐρανούς¹⁰⁷, —Αὐτὸς πού κατὰ τὴ φύσιν Του εἶναι ὀλότελα ἀκίνητος—, προενεργώντας κατ' οἰκονομία στὸν ἑαυτὸ Του ὡς ἄνθρωπο αὐτὰ πού μέλλουν νὰ συμβοῦν. Ἄς βλέπει λοιπὸν μὲ μυστικὴ χαρὰ ἐκεῖνος πού ἀγαπᾷ τὴ φίλιν τῆς γνώσεως, ποῖο εἶναι τὸ ὑποσχεμένο τέλος ἐκείνων πού ἀγαποῦν τὸν Κύριο.

25. Ἄν ὁ Θεὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ἔγινε ἄνθρωπος καὶ υἱὸς ἀνθρώπου, γιὰ νὰ κάνει τοὺς ἀνθρώπους θεοὺς καὶ υἱοὺς Θεοῦ, ἃς πιστέψουμε ὅτι ἐκεῖ θὰ φτάσουμε, ὅπου τώρα εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστός, ὡς κεφαλὴ τοῦ ὅλου σώματος¹⁰⁷, πού ἔγινε γιὰ χάριμα μας πρόδρομος μας¹⁰⁸ πρὸς τὸν Πατέρα μὲ τὴ δική μας φύσιν. Γιατὶ στὴ σύναξη τῶν θεῶν, δηλαδὴ αὐτῶν πού θὰ σωθοῦν, θὰ σταθεῖ ὁ Θεός¹⁰⁹ ἀνάμεσά τους μοιράζοντας τὶς ἀμοιβὲς τῆς ἐπουράνιας μακαριότητος, χωρὶς νὰ ὑπάρχει καμιά ἀπόσταση μεταξὺ Αὐτοῦ καὶ τῶν ἀξίων.

26. Ἐκεῖνος πού ἱκανοποιεῖ ἀκόμη τὶς ἐμπαθεῖς ὀρέξεις τῆς σάρκα, σὰν εἰδωλολάτρης καὶ εἰδωλοποιὸς κατοικεῖ τὴ χώρα τῶν Χαλδαίων. Ὅταν λίγο ξεκαθαρίσει τὰ πράγματα καὶ αἰσθανθεῖ τοὺς τρόπους πού ταιριάζουν στὴν ἀνθρώπινη φύσιν, ἀφοῦ ἐγκαταλείψει τὴ χώρα τῶν Χαλδαίων, ἔρχεται στὴ Χαρρὰν τῆς Μεσοποταμίας¹¹⁰, δηλαδὴ στὴν κατάσταση πού βρίσκεται μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας, ἢ ὁποῖα δὲν καθαρίστηκε ἀκόμη ἀπὸ τὴν πλάνη τῆς αἰσθήσεως· γιατί αὐτὸ σημαίνει ἡ Χαρρὰν. Ἄν ὅμως ὑπερβεῖ καὶ τὴ μέτρια κατανόηση τοῦ καλοῦ πού ἀποκτᾷ μέσω τῆς αἰσθήσεως, τότε θὰ σπεύσει πρὸς τὴν ἀγαθὴ γῆ, δηλαδὴ στὴν κατάσταση πού εἶναι ἐλεύθερη ἀπὸ κά-

104. Ἰω. 14, 6.

106. Ρωμ. 16, 25.

108. Ἑβρ. 6, 20.

110. Γεν. 11, 31.

105. Ἰηρ. 9, 6.

107. Κολ. 1, 18.

109. Ψαλμ. 81, 1.

θε κακία καὶ ἄγνοια· τὴν ὁποῖα ὁ Θεός, ὁ Ὅποιος δὲν ψεύδεται, δείχνει καὶ ὑπόσχεται νὰ δώσει¹¹¹ σὰν βραβεῖο ἀρετῆς σ' ἐκείνους πού Τὸν ἀγαποῦν.

27. Ἄν σταυρώθηκε γιὰ μᾶς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὡς ἀδύνατος ἄνθρωπος καὶ ἀναστήθηκε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ¹¹², αὐτὸ σημαίνει πνευματικῶς ὅτι πάντοτε τὸ κάνει αὐτὸ καὶ πάσχει πρὸς χάριμα μας, γιατί γίνεται τὰ πάντα, γιὰ νὰ σώσει τοὺς πάντες¹¹³. Καλῶς λοιπὸν ὁ θεὸς Ἀπόστολος στοὺς Κορινθίους πού ἦσαν ἀσθενεῖς ἔκρινε ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν ἔπρεπε νὰ μάθουν, παρὰ μόνον τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ Αὐτὸν σταυρωμένο¹¹⁴. Στούς Ἑφεσίους ὁμοῦς πού ἦσαν τέλειοι, γράφει: «Ὁ Θεὸς μᾶς συνανέστησε καὶ μᾶς κάθισε μαζὶ μὲ τὸ Χριστὸ στὰ ἐπουράνια»¹¹⁵. Λέει μ' αὐτὰ ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ γίνεται στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ μέτρα τῆς δυνάμεώς του. Σταυρώνεται λοιπὸν γιὰ ἐκείνους πού πρωτομπαίνουν πρακτικῶς στὴν εὐσέβεια, καρφώνοντας τὶς ἐμπαθεῖς ἐνέργειές τους μὲ τὸ θεῖο φρόνο. Ἀνασταίνεται καὶ ἀνεβαίνει στοὺς οὐρανούς γιὰ ἐκείνους πού ξεντύθηκαν τὸν «παλαιὸ ἄνθρωπο» πού φθείρεται ἀπὸ τὶς ἀπατηλὲς ἐπιθυμίες καὶ ντύθηκαν τὸ νέο ἄνθρωπο πού κτίζεται κατ' εἰκόνα Θεοῦ μὲ τὸ Πνεῦμα¹¹⁶ καὶ ἔφτασαν στὸν Πατέρα μὲ τὴ χάριμα πού εἶναι μέσα τους παραπάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ δύναμη καὶ κυριότητα καὶ ἀπὸ κάθε ὄνομα πού ὀνομάζεται ὄχι μόνον στὸν παρόντα αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ στὸν μέλλοντα¹¹⁷. Γιατὶ ὅλα τὰ ἔπειτα ἀπὸ τὸ Θεό, καὶ πράγματα καὶ ὀνόματα καὶ ἀξιώματα, θὰ εἶναι κάτω ἀπὸ ἐκεῖνον πού μὲ τὴ χάριμα θὰ φτάσει στὸ Θεό.

28. Πρὶν ἀπὸ τὴ φανερὴ κατὰ σάρκα παρουσία Του, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνδημοῦσε νοητὰ στοὺς Πατριάρχες καὶ τοὺς Προφῆτες, προτυπώνοντας τὰ μυστήρια τῆς παρουσίας Του. Ἐτσι καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτὴν, ἔρχεται ὄχι μόνον σ' ἐκείνους πού εἶναι ἀκόμη νήπιοι γιὰ νὰ τοὺς θρέψει πνευματικῶς καὶ νὰ τοὺς φέρει στὴν ἡλικία τῆς κατὰ Θεὸν τελειότητος, ἀλλὰ καὶ στοὺς τέλειους ἐπίσης, ἰχνογραφώντας ἐκ τῶν προτέρων σ' αὐτοὺς μυστικά, σὰν σὲ εἰκόνα, τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μέλλουσας παρουσίας Του.

29. Οἱ λόγοι τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν, ὡς πρόδρομοι τῆς κατὰ σάρκα παρουσίας τοῦ Λόγου, παιδαγωγοῦσαν τὶς ψυχὲς νὰ πιστέψουν στὸ Χριστό¹¹⁸. Ἐτσι καὶ ὁ δοξασμένος Λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ Σάρκωσή Του ἔγινε πρόδρομος τῆς πνευματικῆς παρουσίας Του, παιδαγωγώντας τὶς ψυχὲς μὲ τοὺς λόγους Του γιὰ νὰ ὑποδεχθοῦν τὴ φανερὴ θεϊκὴ παρουσία Του, τὴν ὁποῖα κάνει πάντοτε μεταβάλλοντα ἀπὸ σαρκικούς σὲ πνευματικούς τοὺς ἀξιους μὲ τὴν ἀρετὴ. Θὰ τὴν κάνει καὶ στὸ τέλος τοῦ αἰῶνα, ἀποκαλύπτοντας ὁλοφάνερα τὰ ὡς τότε ἀνέκφραστα καὶ μυστικά.

30. Ὅσο ἐγὼ εἶμαι ἀτελής καὶ ἀνυπότακτος καὶ δὲν ὑπακούω στὸ Θεὸ μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, οὔτε γίνομαι τέλειος στὸ νοῦ¹¹⁹ ὡς πρὸς τὴν

111. Γεν. 12, 1.

114. Α' Κορ. 2, 2.

117. Ἑφ. 1, 21.

112. Β' Κορ. 13, 4.

115. Ἑφ. 2, 6.

118. Γαλ. 3, 24.

113. Α' Κορ. 9, 22.

116. Ἑφ. 4, 22-24.

119. Α' Κορ. 14, 20.

γνώση, στὸ πρόσωπό μου φαίνεται ἀτελής καὶ ἀνυπότακτος καὶ ὁ Χριστός, ἐξαιτίας μου. Γιατὶ τὸν ἐλαττώνω καὶ τὸν χολοβώνω, ἀφοῦ δὲ μεγαλώνω κι ἐγὼ μαζί Του κατὰ πνεῦμα, ὡς σῶμα ποὺ εἶμαι Χριστοῦ καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ μέλη Του¹²⁰.

31. «Ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ βασιλεύει ὁ ἥλιος»¹²¹, λέει ἡ Γραφή. Λοιπὸν καὶ ὁ λόγος ἄλλοτε βλέπεται ψηλά, ἄλλοτε χαμηλά, σύμφωνα δηλαδὴ μὲ τὴν ἀξία καὶ τὴν ἀναλογία ἢ τὸν τρόπο ἐκείνων ποὺ ἐργάζονται τὴν ἀρετὴ καὶ κινοῦνται γύρω ἀπὸ τὴ θεία γνώση. Καὶ εἶναι μακάριος ἐκεῖνος ποὺ κρατεῖ ἀβασίλευτο μέσα του, ὅπως ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ¹²², τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης γιὰ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας τῆς παρούσας ζωῆς, χωρὶς νὰ περιορίζεται ἀπὸ τὴ νύχτα τῆς κακίας καὶ τῆς ἄγνοιας, γιὰ νὰ μπορέσει νόμιμα νὰ κατατροπώσει τοὺς πονηροὺς δαίμονες ποὺ ξεσηκώνονται ἐναντίον του.

32. Ὅταν ἀνυψώνεται μέσα μας ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία, ἐλκύει ὅλους πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Του¹²³, καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ λόγους μας γύρω ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ φύση τῶν ὄντων, καὶ αὐτὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος καὶ τίς αἰσθήσεις, ἀγιάζοντάς τα μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση καὶ θέτοντάς τα κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ Του. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ θεωρεῖ τὰ θεία, ἅς ἀνεβαίνει μὲ μεγάλη προθυμία, ἀκολουθώντας τὸ Λόγο μέχρις ὅτου φτάσει τὸν τόπο ὅπου βρίσκεται· γιατί ἐκεῖ τὸν ἔλκει. Ὅπως λέει ὁ Ἐκκλησιαστής: «Καὶ ἔλκει στὸν τόπο Του»¹²⁴, ἐννοεῖται ἐκείνους ποὺ τὸν ἀκολουθοῦν ὡς Μεγάλῳ Ἀρχιερέα· τοὺς ὁποίους εἰσάγει στὰ Ἅγια τῶν Ἀγίων ὅπου γιὰ χάρη μας Αὐτὸς πρόδρομος εἰσῆλθε φορώντας τὴν ἀνθρώπινη φύση¹²⁵.

33. Ἐκεῖνος ποὺ ἀσχεῖται στὴν εὐσέβεια καὶ ἀντιπαρατάσσεται στὶς ἀόρατες δυνάμεις, ἅς προσεύχεται νὰ παραμένουν σ' αὐτὸν καὶ ἡ φυσικὴ διάκριση μὲ τὸ μέτριο φῶς τῆς, καὶ ἡ φωτιστικὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ ἡ μία παιδαγωγεῖ μὲ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση τὴ σάρκα στὴν ἀρετὴ, ἐνῶ ἡ ἄλλη καταφωτίζει τὸ νοῦ νὰ προτιμᾷ πάνω ἀπ' ὅλα νὰ ζεῖ μαζί μὲ τὴ σοφία, μὲ τὴν ὁποία γκρεμίζει τὰ ὀχυρώματα τῆς κακίας καὶ κάθε τι ποὺ ὑψώνεται ὑπερήφανα ἐναντίον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ¹²⁶. Τὸ φανερώνει αὐτὸ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ποὺ προσευχήθηκε νὰ σταματήσει ὁ ἥλιος κατὰ τὸ μέρος τῆς Γαβῶν, δηλαδὴ νὰ μὴ δώσει τὸ φῶς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ ὄρος τῆς νοερῆς θεωρίας· καὶ ἡ σελήνη στὴ φάραγγα¹²⁷, δηλαδὴ ἡ φυσικὴ διάκριση ποὺ ἐποπτεύει τὴ σαρκικὴ ἀδυναμία, νὰ μένει ἀμετάβλητη στὴν ἀρετὴ.

34. Ἡ Γαβῶν εἶναι ὁ νοῦς ὁ στραμμένος πρὸς τὰ ἄνω. Ἡ φάραγγα εἶναι ἡ σάρκα ποὺ ἔχει ταπεινωθεῖ μὲ τὸν θάνατο. Ὁ ἥλιος εἶναι ὁ λόγος ποὺ φωτίζει τὸ νοῦ καὶ τοῦ δίνει δύναμη γιὰ τὴ θεωρία καὶ τὸν ἐλευθερώνει

ἀπὸ κάθε ἄγνοια, ἐνῶ ἡ σελήνη εἶναι ὁ φυσικὸς νόμος, ὁ ὁποῖος πείθει τὴ σάρκα νὰ ὑποταχθεῖ, ὅπως εἶναι δίκαιο, στὸ πνεῦμα, γιὰ νὰ δεχθεῖ τὸ ζυγὸ τῶν ἐντολῶν. Ἡ σελήνη εἶναι σύμβολο τῆς φύσεως, γιατί εἶναι μεταβλητὴ. Στοὺς ἀγίους ὅμως εἶναι ἀμετάβλητη, γιατί ἀπόκτησαν τὴν ἀμετάβλητη ἔξη τῆς ἀρετῆς.

35. Ἐκεῖνοι ποὺ ζητοῦν τὸν Κύριο, δὲν πρέπει νὰ τὸν ζητοῦν ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτοῦ τους, ἀλλὰ μέσα τους, μὲ τὴν ἐμπρακτὴ πίστη. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Εἶναι κοντά σου ὁ λόγος, στὸ στόμα σου καὶ στὴν καρδιά σου»¹²⁸, δηλαδὴ ὁ λόγος τῆς πίστεως, γιατί ὁ ζητούμενος λόγος εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστός.

36. Καὶ ἂν σκεφτοῦμε τὸ ὕψος τῆς θεϊκῆς ἀπεραντοσύνης, ἅς μὴν ἀπελπιστοῦμε γιὰ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ὅτι τάχα εἶναι τόσο ψηλά, ὥστε δὲ φτάνει ὡς ἐμᾶς· οὔτε νὰ βάλουμε στὸ νοῦ μας τὸ ἄπειρο βάθος στὸ ὁποῖο πέσαμε μὲ τὴν ἁμαρτία καὶ ἀπιστήσουμε τὸ ἂν μπορεῖ νὰ ἀναστήθῃ ἡ ἀρετὴ ποὺ νεκρώθηκε μέσα μας. Γιατὶ καὶ τὰ δύο εἶναι δυνατὰ στὸ Θεό: καὶ τὸ νὰ κατεβεῖ καὶ νὰ φωτίσει τὸ νοῦ μας μὲ τὴ γνώση, καὶ τὸ νὰ ἀναστήθῃ πάλι μέσα μας τὴν ἀρετὴ καὶ νὰ μᾶς ἀνυψώσει μαζί Του μὲ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς. Γιατὶ λέει: «Νὰ μὴ σοῦ περάσει ἡ σκέψη, ποιὸς θὰ ἀνεβεῖ στὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ κατεβάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὸ Χριστό; Ἡ ποιὸς θὰ κατεβεῖ στὴν ἄβυσσο, γιὰ νὰ ἀναστήθῃ τὸ Χριστὸ ἀπὸ τοὺς νεκρούς;»¹²⁹ Σύμφωνα μὲ ἄλλη ἐκδοχὴ, ἄβυσσος εἶναι ὅλα ὅσα εἶναι ἔπειτα ἀπὸ τὸ Θεό, ὅλα σὲ ὅσα πηγαίνει κατὰ πρόνοιαν ὅλος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, σὰν ζωὴ ποὺ ἐπέρχεται στὰ νεκρὰ ὄντα· γιατί ὅλα ὅσα ζοῦν μετέχοντας στὴ ζωὴ, καθ' ἑαυτὰ εἶναι νεκρά. Ὡς οὐρανὸ δέ, ἐνόησε τὴ φυσικὴ τοῦ Θεοῦ κρυφιότητα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία σὲ ὅλους εἶναι ἀκατάληπτος. Κι ἂν κανεὶς ἐννοήσῃ ὡς οὐρανὸ τὸν λόγο τῆς θεολογίας, καὶ ὡς ἄβυσσο τὸ μυστήριον τῆς θείας Οἰκονομίας, δὲν θὰ πεῖ κάτι ἀνάρμοστο κατὰ τὴν γνώμη μου. Γιατὶ καὶ τὰ δύο εἶναι δύσκολο νὰ τὰ συλλάβουν ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ τὰ ἐξετάσουν λογικά· ἢ μάλλον εἶναι ὁλοτελὴ ἀπρόσιτα ὅταν ἐρευνῶνται χωρὶς πίστη.

37. Στὸν πρακτικὸ, παχύνεται ὁ Λόγος μὲ τὴν ἐξάσκηση τῶν ἀρετῶν καὶ γίνεται «σάρκα»¹³⁰, στὸν θεωρητικὸ λεπτύνεται μὲ τὰ πνευματικὰ νοήματα καὶ γίνεται ἐκεῖνο ποὺ ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχή, Θεὸς Λόγος μαζί μὲ τὸν Πατέρα¹³¹.

38. Κάνει τὸ λόγο σάρκα ἐκεῖνος ποὺ μὲ παραδείγματα καὶ λόγια ὑλικότερα, ἀνάλογα μὲ τὴ δυνατότητα κατανόησεως τῶν ἀχροατῶν, διδάσκει τὴν ἡθικὴ πλευρὰ τοῦ λόγου. Ἀντίθετα κάνει πνεῦμα τὸν λόγο, ἐκεῖνος ποὺ ἐκθέτει μὲ ὑψηλὰ θεωρήματα τὴ μυστικὴ θεολογία.

39. Ἐκεῖνος ποὺ θεολογεῖ καταφατικὰ, χρησιμοποιώντας θέσεις, κάνει τὸν λόγο σάρκα, γιατί δὲ γνωρίζει ἀπὸ ἄλλου τὸ Θεὸ ὡς αἴτιον, παρὰ ἀπὸ ὅσα βλέπομε καὶ ψηλαφοῦμε. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θεολογεῖ ἀποφατικὰ, χρη-

128. Ρωμ. 10, 8. 129. Ρωμ. 10, 6-7. 130. Ἰω. 1, 14. 131. Ἰω. 1, 1-2.

120. Α' Κορ. 12, 27. 122. Ἰ. Ναυῆ 10, 12-13. 124. Ἐκκλ. 1, 5. 126. Β' Κορ. 10, 5.

121. Ἐκκλ. 1, 5. 123. Ἰω. 12, 32. 125. Ἐβρ. 6, 20. 127. Ἰ. Ναυῆ 10, 12-13.

σιμοποιώντας ἀρνήσεις, κάνει πνεῦμα τὸν λόγο, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶναι Θεός. Καὶ γνωρίζει ὀρθὰ τὸν Ὑπεράγνωστο, χωρὶς τὴ χρῆση κανενὸς ἀπολύτως ἀπὸ ὅσα μποροῦν νὰ γνωσθοῦν.

40. Ἐκεῖνος ποὺ ἔμαθε νὰ ἀνοίγει, ὅπως οἱ Πατριάρχες, μὲ πράξη καὶ θεωρία τὰ πηγὰδια¹³² τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως ποὺ εἶναι μέσα του, θὰ βρεῖ μέσα του τὸ Χριστό, τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὴν ὁποία μᾶς παρακινεῖ ἡ σοφία νὰ πίνουμε μὲ τὰ ἐξῆς λόγια: «Πίνε νερὸ ἀπὸ τὰ δικά σου δοχεῖα καὶ ἀπὸ τὴν πηγὴ τῶν πηγαδιῶν σου»¹³³. τὸ ὁποῖο ἂν κάνουμε, θὰ βροῦμε ὅτι μέσα μας εἶναι οἱ θησαυροὶ τῆς.

41. Ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν σὰν κτήνη μὲ μόνη τὴν αἴσθηση, κάνουν σάρκα τὸ λόγο μὲ μεγάλο τους κίνδυνο, κάνοντας κατὰχρηση στὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν παθῶν, καὶ μὴ κατανοώντας τὴ σοφία ποὺ βρίσκειται σὲ ὅλα τὰ κτίσματα γιὰ νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ δοξάσουν τὸ Θεὸ ἀπὸ τὰ ἔργα Του, καὶ ν' ἀντιληφθοῦν ἀπὸ ποῦ, καὶ τί, καὶ γιὰ ποῖο σκοπὸ γίναμε καὶ ποῦ πρέπει νὰ ὁδηγούμεστε ἀπὸ τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ περνοῦν τὴ ζωὴ αὐτὴ μέσα στὸ σκοτάδι, ψηλαφώντας μονάχα μὲ τὰ δυὸ τους χέρια τὴν ἀγνωσία γύρω ἀπὸ τὸ Θεό.

42. Ἐκεῖνοι ποὺ παραμένουν στὸ γράμμα μόνον τῆς Γραφῆς καὶ δεσμεύουν τὸ ἀξίωμα τῆς ψυχῆς στὴ σωματικὴ λάτρεϊα τοῦ νόμου, κάνουν στὸν ἑαυτὸ τους σάρκα τὸ λόγο μὲ τρόπο ἀξιοκατηγόρητο καὶ νομίζουν ὅτι ὁ Θεὸς εὐχαριστεῖται μὲ θυσίες ἀλόγων ζώων. Αὐτοὶ φροντίζουν πολὺ γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ καθαρότητα τοῦ σώματος καὶ παραμελοῦν τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς ποὺ λεκιιάζεται ἀπὸ τίς κηλίδες τῶν παθῶν, γιὰ χάρη τῆς ὁποίας προσφέρθηκε ὅλη ἡ δύναμη τῶν ὁρατῶν καὶ ἔχει δοθεῖ κάθε θεῖος λόγος καὶ νόμος.

43. Τὸ ἅγιο Εὐαγγέλιο λέει πῶς ὁ Κύριος θὰ γίνεαι αἰτία πτώσεως καὶ ἀναστάσεως πολλῶν μέσα στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό¹³⁴. Λοιπὸν ἂς προσέξουμε μήπως εἶναι αἰτία πτώσεως σ' ἐκεῖνους ποὺ μόνον μὲ τὴν αἴσθηση παρατηροῦν τὴν ὁρατὴ κτίση καὶ μόνον τὸ γράμμα τῆς Γραφῆς ἀκολουθοῦν, γιατί δὲν μποροῦν νὰ περάσουν καὶ νὰ φτάσουν στὸ καινούργιο πνεῦμα τῆς χάρης λόγῳ τῆς ἀνοησίας τους. Καὶ πάλι μήπως εἶναι αἰτία ἀναστάσεως σ' ἐκεῖνους ποὺ καὶ τὰ κτίσματα καὶ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ τὰ θεωροῦν καὶ τὰ ἀκοῦν πνευματικῶς καὶ μὲ τοὺς κατὰλληλους τρόπους φροντίζουν μόνον γιὰ τὴ θεὰ εἰκόνα τῆς ψυχῆς.

44. Τὸ ὅτι ὁ Κύριος θὰ γίνεαι αἰτία πτώσεως καὶ ἀναστάσεως πολλῶν μέσα στὸν Ἰσραήλ, ὅταν ἐννοηθεῖ ἀπὸ τὴ θετικὴ μόνον ἄποψη, ἀναφέρεται στὴν πτώση τῶν παθῶν καὶ τῶν πονηρῶν λογισμῶν μέσα σὲ κάθε πιστό, καὶ στὴν ἀνάσταση τῶν ἀρετῶν καὶ κάθε θεάρεστου λογισμοῦ.

45. Ἐκεῖνος ποὺ θεωρεῖ τὸν Κύριο δημιουργὸ μόνον ἐκείνων ποὺ γεν-

132. Γεν. 26, 15-19.

133. Παροιμ. 5, 15.

134. Λουκ. 2, 34.

νιοῦνται καὶ φθείρονται, Τὸν παραγνωρίζει ὡς κηπουρό, ὅπως ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία. Γι' αὐτό, γιὰ νὰ τὸν ὠφελήσῃ, ἀποφεύγει τὸ ἄγγιγμά του ὁ Κύριος, γιατί δὲν μπόρεσε ἀκόμη νὰ ἀνεβῇ μαζί Του πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ τοῦ λέει: «Μὴ μὲ ἀγγίζεις»¹³⁵. Γιατὶ γνωρίζει ὁ Κύριος ὅτι βλέπτεται ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται σ' Αὐτὸν μὲ τέτοια χαμηλὴ ἰδέα.

46. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὸ φόβο τῶν Ἰουδαίων κάθησαν στὸ ὑπερῶο στὴ Γαλιλαία καὶ ἔκλεισαν τίς θύρες, δηλαδὴ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι γιὰ τὸ φόβο τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἀνέβηκαν μὲ ἀσφάλεια στὸ ὕψος τῶν θείων θεωρημάτων στὴ χώρα τῶν Ἀποκαλύψεων καὶ ἔκλεισαν σὰν θύρες τίς αἰσθήσεις, δέχονται τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ Θεό, ποὺ ἔρχεται μὲ τρόπο ἄγνωστο καὶ παρουσιάζεται σ' αὐτοὺς χωρὶς νὰ μεσολαβεῖ ἡ αἴσθηση. Σ' αὐτούς, δίνοντάς τους εἰρήνη τοὺς χαρίζει ἀπάθεια, καὶ φυσώντας τους τοὺς χορηγεῖ τὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα¹³⁶, παρέχει τὴν ἐξουσία κατὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων¹³⁷ καὶ δείχνει σ' αὐτοὺς τὰ σύμβολα τῶν μυστηρίων Του.

47. Γιὰ ἐκεῖνους ποὺ ἐρευνοῦν σαρκικὰ τὸ λόγο περὶ τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος δὲν ἀνεβαίνει πρὸς τὸν Πατέρα. Γιὰ ἐκεῖνους ὅμως ποὺ Τὸν ἀναζητοῦν πνευματικὰ, μὲ ὑψηλὰ θεωρήματα, ἀνεβαίνει πρὸς τὸν Πατέρα. Ἄς μὴν κρατοῦμε λοιπὸν κάτω γιὰ πάντα Ἐκεῖνον ποὺ ἦρθε γιὰ χάρη μας κάτω ἀπὸ φιλάνθρωπια, ἀλλὰ ἂς πᾶμε μαζί Του ψηλὰ πρὸς τὸν Πατέρα, ἀφοῦ ἀφήσομε τὴ γῆ καὶ τὰ γήινα· γιὰ νὰ μὴν πεί καὶ σ' ἐμᾶς ἐκεῖνο ποὺ εἶπε στοὺς ἀδιδόρωτους Ἰουδαίους: «Ὅπου πηγαίνω ἐγώ, ἐσεῖς δὲν μπορεῖτε νὰ ῥθειτε»¹³⁸. Γιατὶ χωρὶς τὸ Λόγο, εἶναι ἀδύνατο νὰ φτάσουμε στὸν Πατέρα τοῦ Λόγου.

48. Ἡ γῆ τῶν Χαλδαίων εἶναι ὁ ἐμπαθὴς βίος, στὸν ὁποῖον φτιάχνονται καὶ προσκυνοῦνται τὰ εἰδῶλα τῶν ἀμαρτημάτων. Ἡ Μεσοποταμία εἶναι ἡ ἀσταθὴς συμπεριφορὰ ποὺ κυμαίνεται ἀνάμεσα σὲ ἀντίθετα ἄκρα. Ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας εἶναι ἡ κατάσταση ποὺ εἶναι γεμάτη ἀπὸ κάθε καλὸ. [Καθένας] λοιπὸν, ποὺ —ὅπως ὁ παλαιὸς Ἰσραήλ— ἀμελεῖ τὴν ἔξῃ τοῦ ἀγαθοῦ, παρασύρεται πάλι στὴ δουλεία τῶν παθῶν καὶ στερεῖται τὴν ἐλευθερίαν ποὺ τοῦ δόθηκε.

49. Πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς Ἁγίους δὲν φαίνεται νὰ πῆγε θεληματικὰ στὴ Βαβυλώνα. Γιατὶ δὲν εἶναι σωστό, οὔτε φρόνιμο, νὰ προτιμοῦν ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ, τὰ χειρότερα, ἐκεῖνοι ποὺ ἀγαποῦν τὸ Θεό. Μερικοὺς τώρα ἀπὸ αὐτοὺς, τοὺς ὁδήγησαν διὰ τῆς βίας ἐκεῖ μαζί μὲ τὸ λαό¹³⁹. Μὲ αὐτοὺς νοοῦμε ὁποιοὺς ἄφησαν τὸν ὑψηλότερο λόγο τῆς γνώσεως ὅχι θεληματικὰ, ἀλλὰ γιατί τὸ ζήτησε ἡ περίσταση, γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀνάγκη καθοδηγήσεως, καὶ καταγίνονται μὲ τὴ διδασκαλίαν περὶ παθῶν. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος Παῦλος

135. Ἰω. 20, 15-17.

137. Μάρκ. 16, 17.

139. Δ' Βασ. 25.

136. Ἰω. 20, 19-22.

138. Ἰω. 8, 21.

έκρινε συμφερότερο νά μένει στη σάρκα, δηλαδή στην ήθικη διδασκαλία γιά χάρη τών μαθητών, μολονότι είχε όλο τόν πόθο νά αφήσει την ήθικη διδασκαλία καί νά είναι μαζί με τό Θεό¹⁴⁰ με την υπερχόσμια, νοερή καί άπλη θεωρία.

50. Όπως τόν Σαούλ πού τόν έπνιγε πονηρό πνεύμα, τόν καταπράυνε ό μακάριος Δαβίδ, φάλλοντας με την κιθάρα του¹⁴¹, έτσι κάθε λόγος πνευματικός πού γλυκαίνεται με θεωρίες τής γνώσεως, γαληνεύει τό νοϋ πού έπηρεάζεται από δαίμονες καί τόν έλευθερώνει από την πονηρή συνείδηση πού τόν πνίγει.

51. Πυρρόξανθος με ώραία μάτια είναι, όπως ήταν ό Δαβίδ¹⁴², εκείνος πού μαζί με τη λαμπρότητα τής κατ' Θεόν ζωής έχει καί την έπιπλέον λάμψη τής γνώσεως, με τίς όποιες παίρνουν ύπαρξη ή πράξη καί ή θεωρία. Η πράξη λαμπρύνεται με τούς τρόπους τών άρετών, ή θεωρία φωτίζεται με θεία νοήματα.

52. Η βασιλεία του Σαούλ είναι είκόνα τής σωματικής λατρείας του Νόμου, την όποία κατάργησε ό Κύριος γιατί τίποτε δέν έφερε στην τελειότητα. Γιατί λέει: «Τίποτε δέν έφερε στην τελειότητα ό Νόμος»¹⁴³. Η βασιλεία όμως του μεγάλου Δαβίδ είναι προτύπωση τής ευαγγελικής λατρείας, γιατί περιέχει τέλεια τά έγκάρδια θελήματα του Θεού.

53. Ό Σαούλ είναι ό φυσικός νόμος πού δόθηκε από τόν Κύριο στην άρχή γιά νά έξουσιάζει την ανθρώπινη φύση. Αύτός, έπειδή δέν τήρησε την έντολή με την παρακοή του, γιατί λυπήθηκε τόν 'Αγάγ, τόν βασιλιά του 'Αμαλήκ¹⁴⁴, δηλαδή τό σώμα, καί γλίστρησε στά πάθη, διώχεται από τη βασιλεία, γιά νά παραλάβει τόν 'Ισραήλ ό Δαβίδ, δηλαδή ό νόμος του πνεύματος, πού γεννά την ειρήνη, ή όποία κτίζει όλόλαμπρο γιά τό Θεό τό ναό τής θεωρίας¹⁴⁵.

54. [Σαμουήλ] έρμηνεύεται ύπακοή Θεού. Έφόσον λοιπόν ιερατεύει μέσα μας ό λόγος τής ύπακοής, καί αν ακόμη ό Σαούλ λυπηθεί τόν 'Αγάγ, δηλαδή τό γήινο φρόνημα, άλλ' όμως τό σκοτώνει ό ιερέας λόγος καί έπιπλήττει καταντροπιάζοντας τό νοϋ πού αγαπά την άμαρτία, ως παραβάτη τών θείων δικαιωμάτων¹⁴⁶.

55. Όταν ό νοϋς από υπερηφάνεια καταφρονήσει τό λόγο τής διδασκαλίας, ό όποιος τόν έχρισε βασιλιά έναντίον τών παθών, καί πάφει νά του άπευθύνει τίς κατάλληλες έρωτήσεις γιά τό τί πρέπει νά κάνει καί τί νά μήν κάνει, κυριεύεται όπωσδήποτε από τά πάθη λόγω τής άγνοιας. Με τά πάθη χωρίζεται σταδιακά από τό Θεό, όποτε βαδίζει πρós τίς άθέλητες θλίψεις· καί τότε κάνει Θεό την κοιλιά του πρós εύχαρίστηση τών δαιμόνων, ζητώντας από εκεί παρηγοριά τών δεινών του. "Ας σέ πείσει σ' αυτό, τό παρά-

140. Φιλίπ. 1, 23.

143. Έβρ. 7, 19.

145. Β' Βασ. 7, 13.

141. Α' Βασ. 16, 12.

144. Α' Βασ. 15, 8-28.

146. Α' Βασ. 15, 22 καί 33.

142. Α' Βασ. 17, 42.

δειγμα του Σαούλ πού δέν είχε σέ όλα σύμβουλο τόν Σαμουήλ καί γύρισε κατ' συνέπειαν στην είδωλολατρία καί καταδεχόταν νά έρωτά σάν κάποιον Θεό την έγγραφίστρίμυθο¹⁴⁷.

56. Εκείνος πού προσεύχεται νά λάβει τόν έπιούσιο άρτο¹⁴⁸, δέν τόν δέχεται όπωσδήποτε όλόκληρο, όπως είναι ό άρτος, αλλά όσο μπορεί αύτός νά δεχτεί. Σέ όλους όσοι τόν ζητούν δίνει τόν έαυτό Του ό "Άρτος τής ζωής¹⁴⁹, ως φιλόανθρωπος, όχι όμως με όμοιο μέτρο σέ όλους, αλλά σ' εκείνους πού έχουν κάνει μεγάλα έργα άρετής, περισσότερο, σ' εκείνους πού έχουν κάνει μικρότερα, λιγότερο. Στόν καθένα αναλόγως, όσο μπορεί νά δεχτεί ή δύναμη του νοϋ του.

57. Ό Κύριος άλλοτε λείπει μακριά, άλλοτε είναι μέσα μας. Κατ' τη θεωρία πρόσωπο πρós πρόσωπο είναι μέσα μας· κατ' τη θεωρία σάν σέ καθρέφτη, ώστε νά μένουν αινίγματα¹⁵⁰, λείπει.

58. Στόν πρακτικό, ό Κύριος είναι παρών με τίς άρετές. Από εκείνον πού δέν λογαριάζει διόλου την άρετή, λείπει μακριά. Καί πάλι στόν θεωρητικό είναι παρών με την άληθινή γνώση τών όντων· από εκείνον πού σφάλει σέ κάτι από αύτήν, λείπει μακριά.

59. Απομακρύνεται από την σάρκα¹⁵¹ εκείνος πού από την πρακτική πέρασε στην κατάσταση τής γνώσεως. Αύτός άρπάζεται με τά ύψηλότερα νοήματα, σάν με σύννεφα, στό διάφανο άέρα τής μυστικής θεωρίας, όπου θά μπορεί νά είναι πάντοτε μαζί με τόν Κύριο¹⁵². Φεύγει από τόν Κύριο¹⁵³ εκείνος πού δέν μπορεί ακόμη, χωρίς τίς έέργειες τών αίσθήσεων, με καθαρό νοϋ νά θεωρήσει τά νοήματα, όσο αύτό είναι έφικτό, καί δέν μπορεί νά δεχτεί τόν λόγο του Κυρίου άπλό καί χωρίς αινίγματα.

60. Ό Λόγος του Θεού δέ λέγεται «σάρκα»¹⁵⁴ μόνο γιατί σαρκώθηκε, αλλά καί γιά άλλη αίτία. Όταν νοείται άπλώς ως Θεός Λόγος πού είναι άπό την άρχή μαζί με τό Θεό Πατέρα¹⁵⁵ καί πού έχει σαφή καί γυμνά τά πρότυπα τής αλήθειας γιά όλα, τότε δέν περιέχει παραβολές καί αινίγματα, ούτε ιστορίες πού έχουν ανάγκη από άλληγορική έρμηνεία. Όταν όμως έρθει πρós ανθρώπους πού δέν μπορούν με γυμνό νοϋ νά προσεγγίσουν γυμνά τά νοητά, τότε μιλώντας σ' αυτούς με τό συνηθισμένο σ' αυτούς τρόπο, συγκροτείται από την ποικιλία τών ιστοριών, τών αινιγματικών φράσεων, τών παραβολών καί τών δυσνόητων λόγων καί γίνεται σάρκα. Γιατί στό πρώτο πλησίασμα, δέν πλησιάζει ό νοϋς μας σέ γυμνό λόγο, αλλά σέ λόγο σαρκωμένο, δηλαδή στην ποικιλία τών λέξεων, πού είναι λόγος κατ' τη φύση, αλλά σάρκα στην όψη, ώστε οί πολλοί όχι μόνο νά τόν βλέπουν, αλλά καί νά τόν πιστεύουν σάρκα, κι άς είναι πράγματι λόγος. Η έννοια τής 'Ι'ραφής δέν είναι εκείνη πού νομίζουν οί πολλοί, αλλά άλλη από εκείνη πού

147. Α' Βασ. 28, 7-19.

150. Α' Κορ. 13, 12.

153. Β' Κορ. 5, 6.

148. Ματθ. 6, 11.

151. Β' Κορ. 5, 8.

154. 'Ιω. 1, 14.

149. 'Ιω. 6, 35.

152. Α' Θεσ. 4, 17.

155. 'Ιω. 1, 1-2.

φαίνεται. Γιατί ὁ λόγος γίνεται σάρκα μὲ καθένα ἀπὸ τὰ γραμμένα λόγια.

61. Ἡ ἀρχὴ τῆς μαθητείας τῶν ἀνθρώπων στὴν εὐσέβεια γίνεται ἀπὸ τὴ σάρκα. Γιατὶ κατὰ τὴν πρώτη προσπάθειά μας γιὰ τὴ θεοσέβεια συναντοῦμε τὸ γράμμα καὶ ὄχι τὸ πνεῦμα. Προχωρώντας ὅμως σταδιακὰ στὸ πνεῦμα καὶ πελεκώνοντας τὴν παχύτητα τῶν λέξεων μὲ τὰ πιὸ λεπτὰ θεωρήματα, φτάνομε καθαρὰ στὸν καθαρὸ Χριστό, ὅσο εἶναι δυνατὸ στὸν ἄνθρωπο. Μποροῦμε τότε νὰ λέμε ὅπως ὁ Ἀπόστολος: «Ἄν καὶ γνωρίσαμε κατὰ σάρκα τὸ Χριστό, τώρα ὅμως δὲν Τὸν γνωρίζομε πλέον μὲ τὸν ἴδιο τρόπο»¹⁵⁶, λόγῳ δηλαδὴ τῆς ἄμεσης ἐπαφῆς τοῦ νοῦ μὲ τὸ Λόγο χωρὶς τὰ καλύμματα ποὺ Τὸν σκεπάζουν, ἐπειδὴ προκόψαμε ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Λόγου ὡς σάρκας, στὴ γνώση τῆς δόξας Του ποὺ ἔχει ὡς μονογενὴς ἀπὸ τὸν Πατέρα¹⁵⁷.

62. Ἐκεῖνος ποὺ ἔζησε τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ, ξεπέρασε τὴ δικαιοσύνη καὶ τοῦ νόμου καὶ τῆς φύσεως. Αὐτὸ δείχνοντας ὁ Ἀπόστολος, λέει: «Στὴν καινούργια ζωὴ τῆς κοινωνίας μὲ τὸ Χριστὸ οὔτε ἡ περιτομὴ ἀξίζει τίποτε, οὔτε ἡ ἀκροβυστία»¹⁵⁸. Μὲ τὴν περιτομὴ φανερώνει τὴ νομικὴ δικαιοσύνη, μὲ τὴν ἀκροβυστία ὑπαινίσσεται τὴ φυσικὴ ἰσότητά.

63. Ἄλλοι ἀναγεννιοῦνται μὲ νερό καὶ πνεῦμα¹⁵⁹, ἄλλοι δέχονται τὸ βάπτισμα μὲ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ φωτιά¹⁶⁰. Μὲ τὰ τέσσερα αὐτά, τὸ νερό, τὸ πνεῦμα, τὴ φωτιά καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, νοῶ τὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Σὲ ἄλλους τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι νερό ἐπειδὴ καθαρίζει τοὺς ἐξωτερικοὺς σωματικοὺς μολυσμούς. Σὲ ἄλλους εἶναι πνεῦμα, γιατί ἐνεργεῖ τὰ ἀγαθὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς. Σὲ ἄλλους εἶναι φωτιά, γιατί καθαρίζει τὶς ἐσωτερικὲς κηλίδες ποὺ εἶναι βαθιὰ στὴν ψυχὴ. Σὲ ἄλλους εἶναι, ὅπως λέει ὁ μέγας Δανιήλ¹⁶¹, Πνεῦμα Ἅγιο γιατί χορηγεῖ σοφία καὶ γνώση. Ἀπὸ τὶς ἐνέργειές Του, ποὺ εἶναι διάφορες στὸν καθένα, παίρνει διάφορες ὀνομασίες τὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα.

64. Ὁ Νόμος ἔδωσε τὸ σάββατο γιὰ νὰ ἀναπαυθεῖ, λέει, τὸ ὑποζύγιό σου καὶ ὁ δούλος σου¹⁶². Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ὑπαινίσσονται τὸ σῶμα. Γιατὶ τὸ σῶμα εἶναι ὑποζύγιό τοῦ πρακτικοῦ νοῦ ποὺ ἀναγκάζεται διὰ τῆς βίας νὰ σηκώνει τὸ βάρος τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν. Ἐνῶ τοῦ θεωρητικοῦ εἶναι δούλος τὸ σῶμα, γιατί ἔγινε πλέον λογικὸ μὲ τὶς θεωρίες καὶ ὑπηρετεῖ λογικὰ στὶς διαταγές τοῦ νοῦ ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ τὴ θεία γνώση. Καὶ γιὰ τὰ δύο ὑπάρχει σάββατο, ποὺ εἶναι ἡ περάτωση τῶν καλῶν ποὺ αὐτὰ ἐνεργοῦν, τόσο στὴν πράξη ὅσο καὶ τὴ θεωρία, καὶ δίνει στὸ καθένα τὴν κατάλληλη ἀνάπαυση.

65. Ἐκεῖνος ποὺ καλλιεργεῖ τὴν ἀρετὴ μὲ τὴν πρέπουσα γνώση, ἔχει ὑποζύγιό τὸ σῶμα καὶ τὸ ὁδηγεῖ λογικὰ στὴν ἐνέργεια ὅσων πρέπει. Δοῦλο

156. Β' Κορ. 5, 6.
157. Ἰω. 1, 14.

158. Γαλ. 5, 6.
159. Ἰω. 3, 5.

160. Ματθ. 3, 11.
161. Δαν. 5, 11.

162. Ἐξ. 20, 10.

τοῦ ἔχει τὸν τρόπο τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως τῆς ἀρετῆς, δηλαδὴ αὐτὸν τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο συμβαίνει νὰ σχηματίζεται ἡ ἀρετὴ, ποὺ τὸν ἀγόρασε σὰν μὲ χρήματα μὲ τοὺς λογισμοὺς τῆς διακρίσεως. Σάββατο γι' αὐτὸν εἶναι ἡ ἀπαθὴς καὶ εἰρηνικὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, δηλαδὴ ἡ ἀμετάβλητη ἔξη τῆς ἀρετῆς.

66. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, σ' ἐκείνους ποὺ φροντίζουν περισσότερο γιὰ τὰ σωματικὰ εἶδη τῆς ἀρετῆς, γίνεται ἄχυρο καὶ χορτάρι ποὺ τρέφει τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς γιὰ νὰ ὑπηρετεῖ τὶς ἀρετές. Σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ὑψωθεί στὴ θεωρία τῆς πραγματικῆς κατανοήσεως τῶν θείων, εἶναι ἄρτος ποὺ τρέφει τὸ νοερὸ μέρος τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀνεβάζει στὴ θεοειδὴ τελειότητα. Γι' αὐτὸ βλέπομε τοὺς Πατριάρχες νὰ ἐφοδιάζονται γιὰ τὸ δρόμο μὲ ἄρτους γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ χορτάρι γιὰ τὰ ζῶα τους¹⁶³. Καὶ ὁ Λευΐτης τοῦ βιβλίου τῶν Κριτῶν ποὺ φιλοξενήθηκε ἀπὸ τὸν γέροντα στὴ Γαβαὼν, τοῦ εἶπε: «Ἐχομε καὶ ἄρτους γιὰ μᾶς καὶ ἄχυρα γιὰ τοὺς ὄνους μας, καὶ δὲ λείπει τίποτε ἀπὸ τοὺς δούλους σου»¹⁶⁴.

67. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ λέγεται καὶ εἶναι δροσιά¹⁶⁵, νερό, πηγὴ¹⁶⁶ καὶ ποταμός¹⁶⁷, ὅπως λέει ἡ Γραφή, δηλαδὴ εἶναι καὶ γίνεται αὐτὰ ἀναλόγως μὲ τὴ δύναμη ἐκείνων ποὺ τὸν δέχονται. Σὲ ἄλλους εἶναι δροσιά, γιατί σβήνει τὴν πύρωση καὶ ἐνέργεια τῶν παθῶν, ποὺ τοὺς ἔρχεται στὸ σῶμα ἀπὸ ἔξω. Σ' ἐκείνους ποὺ φήνονται στὰ βάθη τους ἀπὸ τὸ φάρμακί τῆς κακίας εἶναι νερό, ὄχι μόνο γιατί καταστρέφει τὴν κακία ὡς ἀντίμαχός της, ἀλλὰ καὶ γιατί μεταδίδει ζωτικὴ δύναμη ποὺ ὁδηγεῖ στὴ μακαριότητα. Σ' ἐκείνους ποὺ ἡ ἔξη τῆς θεωρίας ἀναβλύζει ἀενάως, εἶναι πηγὴ γιατί εἶναι χορηγὸς σοφίας. Σ' ἐκείνους ποὺ χύνουν σὰν ποτάμι τὴν εὐσεβὴ καὶ ὀρθὴ καὶ σωτήρια διδασκαλία, εἶναι ποταμός γιατί ποτίζει ἀφθονὰ ἀνθρώπους καὶ κτήνη καὶ θηρία καὶ φυτὰ. Ἔτσι καὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ θεωθοῦν καθῶς θ' ἀνυψωθοῦν μὲ τὰ νοήματα τῶν λεγομένων· καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀποκτηνώθηκαν μὲ τὰ πάθη θὰ γίνουν πάλι ἄνθρωποι μὲ τὴν ἀκριβὴ κατόρθωση τῆς ἐνάρετης ζωῆς, καὶ θὰ ξαναπάρουν τὴ φυσικὴ λογικότητα· καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔγιναν θηρία μὲ τὶς πονηρὲς συνήθειες καὶ κακὲς πράξεις, ἀφοῦ ἐξημερωθοῦν μὲ τὴν ἥπια καὶ ἀπαλὴ παρακίνηση, θὰ ξαναγυρῶσιν στὴ φυσικὴ ἡμερότητα· καὶ ἐκεῖνοι ποὺ σὰν φυτὰ εἶναι ἀναίσθητοι στὰ ἀγαθὰ, ἀφοῦ μαλακώσουν μὲ τὴν εἴσοδο τοῦ λόγου βαθιὰ μέσα τους, θὰ δεχθοῦν τὴ γονιμότητα τοῦ λόγου ποὺ τοὺς διατρέφει, ἀποκτώντας αἴσθησι καὶ δύναμη πρὸς καρποφορία.

68. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁδός¹⁶⁸ γιὰ κείνους ποὺ κατὰ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση τρέχουν σωστὰ καὶ δυνατὰ στὸ στάδιο τῆς ἀρετῆς καὶ μήτε δεξιὰ κλίνουν μὲ τὴν κενοδοξία, μήτε ἀριστερὰ μὲ τὴ ροπή πρὸς τὰ πάθη, καθῶς κατευθύνει τὰ βήματά τους σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ δὲν

163. Ἐξ. 42, 25-27.
164. Κριτ. 19, 19.

165. Δευτ. 32, 2.
166. Ἰω. 4, 14.

167. Ἰω. 7, 38.
168. Ἰω. 14, 6.

τὸ τήρησε μέχρι τὸ τέλος ὁ Ἀσά ὁ βασιλεὺς Ἰούδα, γι' αὐτὸ καὶ λέγεται ὅτι στὰ γηρατεία του ἀσθένησε στὰ πόδια¹⁶⁹, ἐπειδὴ εἶχε ἐξασθενήσει στὸ δρόμο τοῦ κατὰ Θεὸν βίου.

69. Θύρα λέγεται ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ¹⁷⁰ γιατί εἰσάγει στὴ θεία γνώση ἐκείνους ποὺ πέρασαν μ' ἐπιτυχία τὸ δρόμο τῶν ἀρετῶν κατὰ τὴν ἀφεγάδιαστη πορεία τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως, καὶ σὰν φῶς δείχνει τοὺς ὀλοφώτεινους θησαυροὺς τῆς σοφίας. Ὁ ἴδιος εἶναι καὶ ὁδὸς καὶ θύρα καὶ κλειδί καὶ βασιλεία. Εἶναι ὁδός, ὡς ὁδηγός· κλειδί, γιατί ἀνοίγει στοὺς ἀξιούς τὰ θεῖα καὶ ἀνοίγεται καὶ ὁ ἴδιος· θύρα γιατί εἰσάγει· καὶ βασιλεία, γιατί κληρονομεῖται καὶ μετέχεται ἀπὸ ὅλους.

70. Ὁ Κύριος λέγεται φῶς καὶ ζωὴ καὶ ἀνάσταση καὶ ἀλήθεια¹⁷¹. Λέγεται φῶς γιατί κάνει λαμπρὴς τὶς ψυχὲς καὶ διώχνει τὸ σκοτάδι τῆς ἄγνοιας καὶ φωτίζει τὸ νοῦ γιὰ νὰ κατανοεῖ τὰ ἀπόρρητα καὶ δείχνει τὰ μυστήρια ποὺ μποροῦν νὰ δοῦν μόνον οἱ καθαροί. Ζωὴ λέγεται, γιατί δίνει τὴν κίνηση πρὸς τὰ θεῖα ποὺ ἀρμόζει στὶς ψυχὲς ποὺ ἀγαποῦν τὸν Κύριο. Ἀνάσταση, γιατί ἀνασταίνει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ νεκρὴ προσκόλλησι στὰ ὕλικά καθαρό ἀπὸ κάθε φθορὰ καὶ νεκρότητα. Καὶ ἀλήθεια, γιατί χαρίζει στοὺς ἀξιούς ἀμετάβλητη καὶ σταθερὴ τὴν ἔξη τῶν ἀγαθῶν.

71. Ὁ Θεὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα βρίσκεται μυστικὰ μέσα σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ἐντολές Του. Ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας εἶναι ὅλος ἀχώριστος σὲ ὅλο τὸ Λόγο Του ἐκ φύσεως. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ δέχεται μιὰ θεία ἐντολὴ καὶ τὴν πράττει, δέχεται τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ ποὺ ὑπάρχει μέσα σ' αὐτήν. Ἐκεῖνος ποὺ δέχθηκε τὸ Λόγο διὰ μέσου τῶν ἐντολῶν, διὰ μέσου Αὐτοῦ δέχθηκε καὶ [τὸν Πατέρα ποὺ ὑπάρχει ἐκ φύσεως μέσα σ' Αὐτόν, ὅπως ἐπίσης καὶ] τὸ Πνεῦμα ποὺ ἐκ φύσεως ὑπάρχει μέσα σ' Αὐτόν. Γιατὶ λέει: «Σὰς λέω ἀλήθεια, ὅποιος δέχεται αὐτόν ποὺ θὰ στείλω, δέχεται ἐμένα· κι ὅποιος δέχεται ἐμένα, δέχεται αὐτόν ποὺ μ' ἔχει στείλει»¹⁷². Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἔλαβε ἐντολὴ καὶ τὴν τήρησε, ἔλαβε καὶ ἔχει μυστικὰ τὴν Ἀγία Τριάδα.

72. Δοξάζει τὸ Θεὸ στο πρόσωπό του, ὅχι ἐκεῖνος ποὺ μὲ λόγια μόνον τιμᾷ τὸ Θεό, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ ὑπομένει γιὰ τὸ Θεὸ τοὺς κόπους καὶ τὰ παθήματα γιὰ χάρι τῆς ἀρετῆς. Καὶ ἀντιδοξάζεται ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ τὴ δόξα ποὺ βρίσκεται στὸ Θεό, παίρνοντας σὰν ἔπαθλο τῆς ἀρετῆς τὴ χάρι τῆς ἀπάθειας κατὰ μέθεξη. Γιατὶ ὁ καθέννας ποὺ στὸ πρόσωπό του δοξάζει τὸ Θεὸ μὲ τοὺς κόπους τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως γιὰ χάρι τῆς ἀρετῆς, δοξάζεται κι ὁ ἴδιος μέσα στὸ Θεὸ μὲ τὴν ἀπαθὴ ἑλλαμψὴ τῶν θείων κατὰ τὴ θεωρία. Γιατὶ ὁ Κύριος, ἐρχόμενος πρὸς τὸ Πάθος, ἔλεγε: «Τώρα δοξάστηκε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ σ' αὐτόν δοξάστηκε ὁ Θεός· καὶ ὁ Θεὸς θὰ τὸν δοξάσει

169. 1^ο Βασ. 15, 23.170. 1^ο Βασ. 10, 9.171. 1^ο Βασ. 8, 12· 11, 25· 14, 6.172. 1^ο Βασ. 13, 20.

μὲ τὸν ἑαυτὸ Του, καὶ θὰ τὸν δοξάσει ἀμέσως»¹⁷³. Ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερό ὅτι στοὺς κόπους γιὰ χάρι τῆς ἀρετῆς ἀκολουθοῦν τὰ θεῖα χαρίσματα.

73. Ὅσο βλέπομε τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ σωματωμένο στὸ γράμμα τῆς ἁγίας Γραφῆς μὲ τὰ διάφορα αἰνίγματα, δὲν ἔχομε δεῖ ἀκόμη νοητῶς τὸν ἄσώματο καὶ ἀπλὸ καὶ ἐνιαῖο καὶ μόνον Πατέρα μέσα στὸν ἄσώματο καὶ ἀπλὸ καὶ ἐνιαῖο καὶ μόνον Υἱό, κατὰ τὸ ρητό: «Ὅποιος ἔχει δεῖ ἐμένα, ἔχει δεῖ καὶ τὸν Πατέρα· καὶ ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, κι ὁ Πατέρας σ' ἐμένα»¹⁷⁴. Ὑπάρχει λοιπὸν ἀνάγκη ἀπὸ πολλὴ γνώση, ὥστε, ἀφοῦ περάσαμε προηγουμένως κάτω ἀπὸ τὰ λόγια ποὺ καλύπτουν τὸ Λόγο, ἔτσι μὲ γυμνὸ τὸ νοῦ νὰ δοῦμε καθαρὸ τὸν Λόγο, ὅπως εἶναι καθ' ἑαυτόν, νὰ μᾶς δείχνει καθαρά, ὅσο εἶναι ἐφικτὸ στοὺς ἀνθρώπους, τὸν Πατέρα ποὺ εἶναι μέσα Του. Γι' αὐτό, εἶναι ἀνάγκη, ἐκεῖνος ποὺ ἐπιζητεῖ μὲ εὐσέβεια τὸ Θεό, νὰ μὴν πιάνεται ἀπὸ κανένα ρητό τῆς Γραφῆς, γιὰ νὰ μὴν ἀπατηθεῖ παίρνοντας ἀντὶ τοῦ Θεοῦ τὰ γύρω ἀπὸ τὸ Θεό· δηλαδὴ ἀντὶ τοῦ Λόγου, δεχόμενος λαυθασμένα τὸ γράμμα τῆς Γραφῆς, ἐνῶ ὁ Λόγος ἔχει διαφύγει ἀπὸ τὸ νοῦ, ποὺ κρατώντας τὸ περιβλημὰ νομίζει ὅτι κρατᾷ τὸν ἄσώματο Λόγο. Καὶ συμβαίνει ὅπως μὲ τὴν Αἴγυπτιά, ποὺ κράτησε ὅχι τὸν Ἰωσήφ, ἀλλὰ τὰ ρούχα του¹⁷⁵, καὶ ὅπως μὲ τοὺς παλαιοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι παραμένοντας μόνον στὴν ὁμορφίᾳ τῶν ὁρατῶν, χωρὶς νὰ καταλάβουν λάτρευαν τὴ κτίσι καὶ ὅχι τὸν Κτίστη¹⁷⁶.

74. Ὁ λόγος τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὅταν ξεντυθεῖ μέσω τῶν ὑψηλοτέρων νοημάτων τὴ σύνθεσι τῶν λέξεων ποὺ εἶναι σωματικὰ διαμορφωμένες πᾶνω του, φανερώνεται σὰν νὰ ὑπάρχει στὸν ἦχο λεπτῆς αὔρας στὸ διορατικὸ νοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἄκρα ἀπόθεσι τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν του μπόρεσε νὰ λάβει αἴσθησι μόνον τῆς ἀπλότητος ποὺ κάνει κάπως γνωστὸ τὸ λόγο, ὅπως ὁ μέγας Ἡλίας ποὺ ἀξιώθηκε στὸ σπήλαιο Χωρήβ νὰ δεῖ αὐτὴ τὴν ὄρασι¹⁷⁷. Χωρήβ ἐξηγεῖται νεοοργωμένη γῆ, ποὺ σημαίνει τὴν μόνιμη ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν μὲ τὸ νέο πνεῦμα τῆς χάριτος. Τὸ σπήλαιο εἶναι ἡ κρυφίότητι τῆς σοφίας τοῦ νοῦ, στὴν ὁποία ὅποιος φτάσει θὰ αἰσθανθεῖ μυστικὰ τὴ γνώσι ἐκεῖνη ποὺ ὑπερβαίνει τὴν αἴσθησι· στὴ γνώσι αὐτὴ λέγεται ὅτι βρίσκεται ὁ Θεός. Ὁ καθέννας λοιπὸν ποὺ ζητεῖ ἀληθινὰ τὸ Θεό, ὅπως ὁ μέγας Ἡλίας, δὲ θὰ φτάσει μόνον στὸ Χωρήβ, δηλαδὴ ὡς πρακτικὸς στὴν ἔξη τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ στὸ σπήλαιο ποὺ εἶναι στὸ Χωρήβ, δηλαδὴ ὡς θεωρητικὸς θὰ φτάσει στὴν κρυφίότητι τῆς σοφίας, ἡ ὁποία βρίσκεται μόνον στὴν ἔξη τῶν ἀρετῶν.

75. Ὅταν ὁ νοῦς ἀποτινάξει τὶς πολλὰς δοξασίες ποὺ ἔχει περὶ τῶν ὄντων, τότε φαίνεται σ' αὐτόν καθαρός ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας, ὁ ὁποῖος τοῦ δίνει τὶς ὑποδείξεις τῆς πραγματικῆς γνώσεως καὶ ἀπομακρύνει τὶς προηγου-

173. 1^ο Βασ. 13, 31-32.174. 1^ο Βασ. 14, 9-10.175. 1^ο Βασ. 39, 12.

176. Ρωμ. 1, 25.

177. 1^ο Βασ. 19, 12-13.

μενες ἐμπαθεῖς ἀντιλήψεις σὰν λέπια ἀπὸ τὰ μάτια του, ὅπως ἔγινε στὸν θεσπέσιο καὶ μέγα Ἀπόστολο Παῦλο¹⁷⁸. Γιατὶ λέπια εἶναι πράγματι, πού ἐπικαθόνται στὸ διορατικὸ μέρος τῆς ψυχῆς καὶ ἐμποδίζουν τὸ πέρασμα στὸν καθαρὸ λόγο τῆς ἀλήθειας, καὶ οἱ γνώμες πού στηρίζονται στὸ γράμμα μόνο τῆς Γραφῆς, καὶ οἱ κατὰ τὴν αἴσθηση ἐμπαθεῖς θεωρίες τῶν ὁρατῶν.

76. Ὁ θεῖος Ἀπόστολος Παῦλος εἶπε ὅτι ἔχει μερικὴ γνώση τοῦ Λόγου¹⁷⁹, ἐνῶ ὁ μέγας Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέει ὅτι εἶδε τὴ δόξα Του. «Εἶδαμε, λέει, τὴ δόξα Του πού τὴν ἔχει ὡς μονογενὴς ἀπὸ τὸν Πατέρα· ἦταν γεμάτος ἀπὸ χάρη καὶ ἀλήθεια»¹⁸⁰. Ἦσως ὁ ἅγιος Παῦλος εἶπε ὅτι ἔχει μερικὴ γνώση τοῦ Λόγου ὡς Θεοῦ· γιατί ἀπὸ τίς ἐνέργειές Του μόνο γνωρίζεται κάπως, ἐνῶ ἡ γνώση τῆς οὐσίας καὶ τῆς ὑποστάσεώς Του εἶναι ἐξίσου ἀπλησίαστη καὶ στοὺς ἀγγέλους καὶ στοὺς ἀνθρώπους. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης πάλι, πού μυήθηκε τέλεια —ὅσο εἶναι δυνατόν σὲ ἄνθρωπο— στὸ λόγο τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου, εἶπε ὅτι εἶδε τὴ δόξα τοῦ ἐνσαρκου Λόγου, δηλαδή εἶδε τὸ λόγο, τὸ σκοπὸ, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος γεμάτος χάρη καὶ ἀλήθεια. Γιατὶ ὁ Μονογενὴς δὲν χαριτώθηκε ὡς Θεὸς πού εἶναι κατὰ τὴν οὐσία καὶ ὁμοούσιος μὲ τὸ Θεὸ Πατέρα, ἀλλὰ καθὼς ἔγινε φύσει ἄνθρωπος κατ' οἰκονομία καὶ ὁμοούσιος μὲ μᾶς, χαριτώθηκε γιὰ μᾶς πού ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ χάρη. Καὶ ἀπὸ τὴν πληρότητα τῆς δικῆς Του χάρης δεχόμεστε πάντοτε σὲ κάθε προκοπὴ μας τὴν ἀνάλογη χάρη. Ὡστε ἐκεῖνος πού φύλαξε τὸ λόγο τελείως καθαρὸ μέσα του, θὰ λάβει τὴ δόξα τῆς γεμάτης ἀπὸ χάρη καὶ ἀλήθειας τοῦ Θεοῦ Λόγου πού σαρκώθηκε γιὰ μᾶς καὶ πού δόξασε ὡς ἄνθρωπος γιὰ χάρη μας καὶ ἀγίασε τὸν ἑαυτὸ Του κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐπίγειας παρουσίας Του. Γιατὶ λέει: «Ὅταν φανερωθεῖ, θὰ εἴμαστε ὅμοιοι μὲ Αὐτόν»¹⁸¹.

77. Ἔως ὅτου ἡ ψυχὴ μεταβαίνει ἀπὸ δύναμη σὲ δύναμη¹⁸² καὶ ἀπὸ δόξα σὲ δόξα¹⁸³, δηλαδή πραγματοποιεῖ μεγαλύτερη προκοπὴ ἀπὸ ἀρετὴ σὲ ἀρετὴ καὶ ὑψηλότερη ἀνάβαση ἀπὸ γνώση σὲ γνώση, δὲν ἔπαψε νὰ κατοικεῖ ἐδῶ προσωρινά, σύμφωνα μὲ τὸν λόγο: «Εἶναι πολὺς καιρὸς πού παροικεῖ ἡ ψυχὴ μου»¹⁸⁴. Γιατὶ εἶναι πολὺ τὸ διάστημα καὶ τὸ πλῆθος τῶν γνώσεων πού πρέπει αὐτὴ νὰ περάσει ὥσπου νὰ φτάσει στὸν τόπο τῆς θαυμαστῆς σκηνῆς, ὡς τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, μὲ φωνὴ ἀγαλλιάσεως καὶ ἐορταστικὸ ἤχο¹⁸⁵, προσθέτοντας πάντοτε φωνὴ νοερὴ στὶς νοερὲς φωνές μὲ τὴν προκοπὴ στὶς θεῖες θεωρίες, μαζὶ μὲ τὴ μεγάλη ἀγαλλίαση τοῦ νοῦ —τὴ χαρὰ δηλαδή καὶ τὴν ἀνάλογη εὐχαριστία γιὰ ὅσα ἔχουν θεωρηθεῖ. Γιατὶ τέτοιες ἐορτὲς ἐορτάζουν ἐκεῖνοι πού ἔλαβαν τὸ πνεῦμα τῆς χάρης στὶς καρδιές τους καὶ φωνάζουν: «Ἀββᾶ, Πατέρα»¹⁸⁶.

178. Πράξ. 9, 18.

179. Α' Κορ. 13, 9.

180. Ἰω. 1, 14.

181. Α' Ἰω. 3, 2.

182. Β' Κορ. 3, 18.

183. Ψαλμ. 83, 8.

184. Ψαλμ. 119, 6.

185. Ψαλμ. 41, 5.

186. Γαλ. 4, 6.

78. Ὁ τόπος τῆς θαυμαστῆς σκηνῆς εἶναι ἡ ἀπαθὴς καὶ ἀδιατάρακτη ἔξη τῶν ἀρετῶν, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καταστολίζει σὰν σκηνὴ τὴν ψυχὴ μὲ διάφορα εἶδη ἀρετῶν. Ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ γνώση πού ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ καὶ διάφορα θεωρήματα, κατὰ τὴν ὁποία ἔρχεται ὁ Θεὸς στὴν ψυχὴ καὶ τὴν γεμίζει ἀπὸ τὸν κρατήρα τῆς σοφίας. Ἡ φωνὴ τῆς ἀγαλλιάσεως εἶναι τὸ σκίρτημα τῆς ψυχῆς γιὰ τὸν πλοῦτο τῶν ἀρετῶν. Ἐξομολόγηση εἶναι ἡ εὐχαριστία γιὰ τὴ δόξα τῆς εὐχίας τῆς σοφίας. Καὶ ὁ ἦχος εἶναι ἡ συνεχὴς μυστικὴ δοξολογία πού παράγεται ἀπὸ τὴ σύγκραση καὶ τῶν δύο, δηλαδή τῆς ἀγαλλιάσεως καὶ τῆς ἐξομολογήσεως.

79. Ἐκεῖνος πού νίκησε παλεύοντας μὲ γενναιότητα τὰ πάθη τοῦ σώματος καὶ πολέμησε ἀρκετὰ τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ ἔδωξε τὰ νοήματά τους ἀπὸ τὴ χώρα τῆς ψυχῆς του, ὥς προσεύχεται νὰ τοῦ δοθεῖ καρδιὰ καθαρὴ καὶ νὰ ἐγκατασταθεῖ στὰ βάθη Του πνεῦμα εὐθύτητας¹⁸⁷. Νὰ ἀδειάσει δηλαδή τελείως ἀπὸ τοὺς φαύλους λογισμοὺς καὶ νὰ γεμίσει ἀπὸ τίς θεῖες ἔννοιες μὲ τὴ χάρη, ὥστε νὰ μεταβληθεῖ σὲ κόσμον νοητὸ τοῦ Θεοῦ, λαμπρὸ καὶ μεγάλο, [ἀποτελούμενο] ἀπὸ ἠθικὰ καὶ φυσικὰ καὶ θεολογικὰ θεωρήματα.

80. Ἐκεῖνος πού ἔκανε καθαρὴ τὴν καρδιά του, δὲ θὰ γνωρίσει τοὺς λόγους τῶν ὑψηλῶν καὶ μετὰ τὸ Θεὸ ὄντων μόνο, ἀλλὰ μετὰ τὴν προσέλευση ὄλων, βλέπει κάπως καὶ αὐτὸν τὸ Θεό, κι αὐτὸ εἶναι τὸ ἀκρότατο ὄριο ὄλων τῶν ἀγαθῶν. Ὅταν ὁ Θεὸς ἔρθει σ' αὐτὴ τὴν καρδιά, τὴν ἀξιώνει νὰ χαράξει σ' αὐτὴ τὰ δικὰ Του γράμματα μέσω τοῦ Πνεύματος, σὰν νὰ ἦταν οἱ πλάκες τοῦ Μωυσή¹⁸⁸, καὶ τόσο περισσότερο, ὅσο αὐτὴ ἐπιδόθηκε στὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ πού προστάζει μυστικά, «νὰ αὐξάνεσαι»¹⁸⁹.

81. Καρδιὰ καθαρὴ λέγεται ἴσως ἐκεῖνη, πού δὲν ἔχει μὲ κανένα τρόπο καμιά φυσικὴ κίνηση πρὸς ὅ,τιδήποτε· στὴν ὁποία ἔρχεται ὁ Θεὸς καί, σὰν σὲ πίνακα καλὰ καθαρισμένο ἀπὸ τὴν ἄκρα ἀπλότητα, γράφει τοὺς δικούς Του νόμους.

82. Καρδιὰ καθαρὴ εἶναι ἐκεῖνη πού παρουσίασε στὸ Θεὸ τελείως ἀσχημάτιστη καὶ ἀδιαμόρφωτη τὴ μνήμη καὶ ἔτοιμη νὰ σφραγισθεῖ μόνο μὲ τὰ δικὰ Του σημεῖα, μὲ τὰ ὁποία συμβαίνει νὰ φανερώνεται ὁ Θεός.

83. Ὁ νοὺς τοῦ Χριστοῦ τὸν ὁποῖο ἀποκτοῦν οἱ ἅγιοι σύμφωνα μὲ ἐκεῖνον πού εἶπε: «Ἐμεῖς ἔχομε νοῦν Χριστοῦ»¹⁹⁰, δὲν δημιουργεῖται σ' ἐμᾶς μὲ στέρηση τῆς δυνάμεως τοῦ νοῦ πού ἔχομε, οὔτε ὡς συμπλήρωμα τοῦ δικοῦ μας νοῦ, οὔτε ὅτι ἔρχεται κατὰ τὴν οὐσία καὶ τὴν ὑπόστασή του στὸ δικό μας νοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴ θεία ιδιότητά του λαμπρύνει τὴ δύναμη τοῦ νοῦ μας καὶ τὴν ὁδηγεῖ στὴν ἐνέργεια τὴν ἴδια μὲ τὴ δική του. Ἐγὼ λέω ὅτι νοῦν

187. Ψαλμ. 50, 12.

188. Ἐξ. 31, 18.

189. Γεν. 35, 11.

190. Α' Κορ. 2, 16.

Χριστοῦ ἔχει ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος νοεῖ ὅπως ὁ Χριστὸς καὶ μέσωσ ὅλων νοεῖ Αὐτόν.

84. Σῶμα Χριστοῦ λεγόμεσθε πῶς εἴμαστε, σύμφωνα μετὰ τὸ λόγο: «Ἐμεῖς εἴμαστε σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπιμέρους μέλη Του»¹⁹¹. Καὶ γινόμεσθε ἐκεῖνο τὸ σῶμα ὃχι γιατί στερούμαστε τὰ σώματά μας, οὔτε πάλι γιατί ἐκεῖνο ἔρχεται κατὰ τὴν ὑπόστασή του σὲ μᾶς ἢ διαμελίζεται, ἀλλὰ γιατί, ὁμοῖα μετὰ τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου, τινάζομε ἀπὸ πάνω μας τὴ φθορὰ τῆς ἀμαρτίας. Ὅπως ὁ Χριστὸς, νοούμενος ὡς ἄνθρωπος, ἦταν κατὰ φύσιν ἀνμάρτητος καὶ στὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ, ἔτσι κι ἐμεῖς πού πιστέψαμε σ' Αὐτὸν μπορούμε νὰ εἴμαστε χωρὶς ἀμαρτία.

85. Ἀναφέρονται στὴ Γραφὴ καὶ χρονικοὶ αἰῶνες πού περιλαμβάνουν τὴ συντέλεια ἄλλων αἰώνων, σύμφωνα μετὰ τό: «Τώρα ὁμοῦς μιὰ φορὰ μετὰ τὴ συντέλεια τῶν αἰώνων κτλ.»¹⁹². Ἐπίσης καὶ ἄλλοι αἰῶνες πού δὲν ἔχουν χρονικὴ φύση, μετὰ τὸν παρόντα αἰῶνα πού ἄρχισε μετὰ τὴ συντέλεια τῶν αἰώνων, κατὰ τὸ λόγο: «Γιὰ νὰ δείξει στοὺς αἰῶνες πού ἔρχονται τὸν ὑπερβολικὸ πλοῦτο κτλ.»¹⁹³. Βρίσκομε στὴ Γραφὴ πλῆθος αἰώνων, καὶ περασμένων καὶ τωρινῶν καὶ μελλοντικῶν. Εἶναι καὶ αἰῶνες αἰώνων¹⁹⁴, καὶ αἰῶνας τοῦ αἰῶνα¹⁹⁵, καὶ χρόνοι αἰώνιοι¹⁹⁶, καὶ γενεές πού συνδέονται μετὰ αἰῶνες¹⁹⁷. Καὶ γιὰ νὰ μὴν ἐπεκτεινόμεσθε τώρα πολὺ ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα μας, λέγοντας τί θέλει νὰ φανερώσει ὁ λόγος μετὰ τοὺς χρονικοὺς αἰῶνες καὶ τί μετὰ τοὺς αἰώνιους χρόνους καὶ τίς γενεές, καὶ ποιοὶ πάλι εἶναι ἀπλῶς αἰῶνες, καὶ ποιοὶ οἱ αἰῶνες τῶν αἰώνων, καὶ ποιοὶ εἶναι ἀπλῶς ὁ αἰῶνας τοῦ αἰῶνα, ὅς ἐπανεέλθομε στὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο τὰ ἀναφέραμε αὐτά, ἀφήνοντας τὴ μελέτη τους στοὺς φιλομαθεῖς.

86. Γνωρίζομε τί εἶναι κατὰ τὴ Γραφὴ τὸ ὑπεραιώνιο. Ὅτι ὑπάρχει τὸ δῆλωσε· τί ὁμοῦς εἶναι αὐτὸ δὲν τὸ κατονόμασε, ὅπως στὸ λόγο: «Ὁ Κύριος βασιλεύει κατὰ τὸν αἰῶνα καὶ τὸν αἰῶνα καὶ παραπέρα»¹⁹⁸. Ἐπομένως ἡ ἀδιατάρακτη βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι κάτι πού ὑπερβαίνει τοὺς αἰῶνες· γιατί δὲν ἐπιτρέπεται βέβαια νὰ ποῦμε ὅτι ἔχει λάβει ἀρχὴ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἢ ὅτι ἀναφαίνεται ἀπὸ τοὺς αἰῶνες ἢ τοὺς χρόνους. Πιστεύομε ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ κληρονομία ἐκεῖνων πού σώζονται, καὶ ἡ διαμονὴ καὶ ὁ τόπος τους, ὅπως παραδίδει ὁ ἀληθινὸς λόγος, γιατί εἶναι τὸ τέλος ἐκεῖνων πού κινοῦνται μετὰ πόθο πρὸς τὸ ἔσχατο ἐπιθυμητό. Ὅταν φτάσουν σ' αὐτό, δέχονται τὴν παύση ὁποιασδήποτε κινήσεως, γιατί δὲν ὑπάρχει πλέον γι' αὐτοὺς χρόνος ἢ αἰῶνας πού πρέπει νὰ τὸν διανύσουν· ἔφτασαν πλέον στὸ Θεὸ πού ὑπάρχει πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ τὸν Ὅποιο δὲν μπορεῖ νὰ φτάσει ἡ φύση τῶν αἰώνων.

87. Ὅσο χρόνο κανεῖς εἶναι στὴ ζωὴ αὐτῇ, καὶ ἂν ἀκόμη στὴν ἐδῶ κα-

191. Α' Κορ. 12, 27. 193. Ἐφ. 2, 7. 195. Ψαλμ. 9, 6. 197. Γεν. 9, 12.

192. Ἐβρ. 9, 26. 194. Ψαλμ. 83, 5. 196. Β' Τιμ. 1, 9. 198. Ἐξ. 15, 18.

τάσταση φτάσει τὸ τέλος τῆς πράξεως καὶ θεωρίας, ἔχει μερικὴ μόνο τὴ γνώση καὶ τὴν προφητεία καὶ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ὃχι ὅλο τὸ πλήρωμα. Θὰ ἔρθει κάποτε μετὰ τὴν περάτωση τῶν αἰώνων στὴν τέλεια κατάληξη πού δείχνει πρόσωπο πρὸς πρόσωπο¹⁹⁹ στοὺς ἄξιους καθ' ἑαυτὴν τὴν ἀλήθεια, ὥστε νὰ μὴν ἔχει πλέον μέρος μόνο τοῦ πληρώματος, ἀλλὰ νὰ παίρνει κατὰ μέθεξιν ὁλόκληρο τὸ πλήρωμα τῆς χάρης. Γιατὶ λέει ὁ θεὸς Ἀπόστολος ὅτι θὰ φτάσουν, ἐννοεῖται ὅλοι οἱ σωζόμενοι, νὰ γίνουν ἄνδρες τέλειοι στὸ μέτρο τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ²⁰⁰, στὸν ὁποῖο εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως²⁰¹. ὅταν αὐτοὶ φανερωθοῦν, θὰ καταργηθεῖ τὸ ἐπιμέρους.

88. Μερικοὶ θέλουν νὰ μάθουν πῶς θὰ εἶναι ἡ κατάσταση ἐκεῖνων πού θὰ ἀξιωθοῦν τὴν τελειότητα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, θὰ εἶναι κατάσταση προόδου καὶ μεταβάσεως, ἢ στατικῆς ταυτότητας; Καὶ πῶς πρέπει νὰ νομίζομε ὅτι θὰ εἶναι οἱ ψυχές καὶ τὰ σώματα; Σ' αὐτὸ μπορεῖ ν' ἀπαντήσει κανεῖς εὐστοχα μ' ἓνα παράδειγμα: Στὴ σωματικὴ ζωὴ, εἶναι διπλὸς ὁ λόγος τῆς τροφῆς. Ὁ ἓνας εἶναι γιὰ νὰ αὔξηθεῖ τὸ σῶμα καὶ ὁ ἄλλος γιὰ νὰ συντηρηθεῖ. Μέχρις ὅτου ὁλοκληρωθεῖ ἡ σωματικὴ μας ἀνάπτυξη, τρεφόμεσθε γιὰ αὔξησιν, ὅταν ὁμοῦς τὸ σῶμα σταματήσει νὰ μεγαλώνει, δὲν τρέφεται πλέον γιὰ αὔξησιν, ἀλλὰ γιὰ συντήρησιν. Ἐτσι καὶ τὴν ψυχὴ, διπλὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς τροφῆς. Γιατὶ καθὼς προχωρεῖ, τρέφεται μετὰ τίς ἀρετὲς καὶ τίς θεωρίες, μέχρις ὅτου, ἀφοῦ περάσει ὅλα τὰ ὄντα, φτάσει τὸ μέτρο τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ²⁰⁰. Καὶ ὅταν φτάσει σ' αὐτό, σταματᾷ κάθε πρόοδος πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ αὔξησιν μετὰ τὰ μέσα αὐτά καὶ τρέφεται κατὰ τρόπο ἄμεσο μετὰ αὐτὸ πού ὑπερβαίνει τὴ νόση. Καὶ γι' αὐτό, τὸ εἶδος τῆς ἀφθαρτῆς τροφῆς ὑπερβαίνει τὴν αὔξησιν καὶ εἶναι γιὰ νὰ συντηρηθεῖ ἡ θεοειδὴς τελειότητα πού δόθηκε στὴν ψυχὴ καὶ νὰ φανερωθοῦν οἱ ἄπειρες λαμπρότητες τῆς τροφῆς ἐκεῖνης. Μετὰ αὐτὴν ἡ ψυχὴ δέχεται τὴν παντοτινὴ καὶ ἀμετάβλητη εὐδαιμονία πού ἦρθε σ' αὐτήν, καὶ γίνεται θεὸς μετὰ τὴ μέθεξιν τῆς θείας χάρης, παύοντας κάθε ἐνέργεια τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἰσθησεώς της, μαζί καὶ τίς φυσικὰς ἐνέργειες τοῦ σώματος, καθὼς κι αὐτὸ θεώθηκε μαζί μ' αὐτὴν κατὰ τὴ μέθεξιν τῆς θεώσεως πού τοῦ ἀναλογεῖ. Ἐτσι διὰ μέσου καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος φαίνεται μόνον ὁ Θεός, ἐπειδὴ τὰ φυσικὰ τους γνωρίσματα ἔχουν παραμεριστεί ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴ τῆς δόξης.

89. Κάποιοι φιλομαθεῖς ζητοῦν νὰ μάθουν πῶς θὰ διαφέρουν μεταξύ τους τὰ αἰώνια καταλύματα καὶ ἀγαθὰ πού ὑποσχέθηκε ὁ Θεός: κατὰ τὴν τοπικὴ ὑπόστασιν, ἢ νοητῶς κατὰ τὴν ποιότητα καὶ ποσότητα πού προσιδάζουν σὲ κάθε πνευματικὸ κατάλυμα; Ἄλλοι πιστεύουν τὸ πρῶτο, ἄλλοι τὸ δεύτερο. Ἐκεῖνος ὁμοῦς πού γνώρισε τί θὰ πεῖ «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι

199. Α' Κορ. 13, 12.

200. Ἐφ. 4, 13.

201. Κολ. 2, 3.

μέσα σας»²⁰², καὶ τί θὰ πεῖ «στὸν Πατέρα μου ὑπάρχουν πολλὰ καταλύματα»²⁰³, θὰ παραδεχθεῖ μᾶλλον τὸ δεύτερο.

90. Κάποιοι ζητοῦν νὰ μάθουν ποιά διαφορά ἔχει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Διαφέρουν μεταξύ τους οὐσιαστικά ἢ νοητῶς; Σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι διαφέρουν ὄχι οὐσιαστικά, ἀλλὰ νοητῶς. Γιατὶ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ἡ κατανόηση τῆς προαιώνιας ἀκέραιης γνώσεως τῶν ὄντων ποὺ βρίσκεται στὸ Θεό, σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τους. Ἐνῶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μετάδοση κατὰ χάρη, τῶν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα φύσει ἔχει ὁ Θεός. Ἡ πρώτη θὰ συμβεῖ κατὰ τὸ τέλος τῶν ὄντων, ἐνῶ ἡ ἄλλη θὰ εἶναι νοερή, μετὰ τὸ τέλος τῶν ὄντων.

91. Ὁ λόγος «πλησίασε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»²⁰⁴ δὲ σημαίνει, νομίζω, χρονικὸ περιορισμό. Γιατὶ αὕτη δὲν ἔρχεται κατὰ τρόπο ποὺ νὰ παρατηρεῖται, οὔτε θὰ ποῦν: «Νάτην ἐδῶ, νάτην ἐκεῖ»²⁰⁵, ἀλλὰ ἀναφέρεται στὴ σχέση τῶν ἀξίων πρὸς αὐτὴν ἀνάλογα μὲ τὴν κατάστασή τους. Γιατὶ λέει: «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσα σας»²⁰⁶.

92. Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βρίσκεται ὡς δυνατότητα σὲ ὅλους ὅσοι πιστεύουν, ἐνεργοποιεῖται ὅμως σ' ἐκείνους ποὺ ἀπέβαλαν θεληματικὰ ὅλη τὴ φυσικὴ ζωὴ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ ἀπόκτησαν μόνο τὴ ζωὴ τοῦ Πνεύματος καὶ μποροῦν νὰ λένε: «Δὲ ζῶ πιά ἐγώ, ἀλλὰ μέσα μου ζεῖ ὁ Χριστός»²⁰⁶.

93. Μερικοὶ λένε ὅτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ἡ ζωὴ τῶν ἀξίων στοὺς οὐρανούς. Ἄλλοι, ὅτι εἶναι ἡ ὁμοία μὲ τῶν ἀγγέλων κατάσταση τῶν σωζομένων. Ἄλλοι, ὅτι εἶναι αὕτη ἡ μορφή τῆς θεϊκῆς ὠραιότητος ἐκείνων ποὺ φόρεσαν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου²⁰⁷. Συμπίπτουν, νομίζω, μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ οἱ τρεῖς αὐτὲς γνώμες. Γιατὶ σὲ ὅλους ἀνάλογα μὲ τὴν ποιότητα καὶ τὴν ποσότητα τῆς δικαιοσύνης τους δίνεται ἡ μελλοντικὴ χάρη.

94. Ἔως ὅτου κανεῖς, κατὰ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία, περνᾷ μὲ ἀνδρεία τοὺς θεῖους ἀγῶνες, κατέχει κοντά του τὸν Λόγο, ὁ ὁποῖος ἦρθε στὸν κόσμον ἀπὸ τὸν Πατέρα μέσω τῶν ἐντολῶν. Ὅταν ὅμως ἀφήσει τὴν ἐμπρακτὴ πάλη κατὰ τῶν παθῶν, ἐπειδὴ ἀποδείχθηκε νικητὴς τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων, καὶ περάσει μὲ τὴ θεωρία στὴ γνωστικὴ φιλοσοφία, ἐπιτρέπει στὸ Λόγο μυστικὰ νὰ ἀφήσει πάλι τὸν κόσμον καὶ νὰ πορευθεῖ πρὸς τὸν Πατέρα. Γι' αὐτὸ λέει ὁ Κύριος στοὺς μαθητές: «Ἔσεῖς μὲ ἀγαπήσατε καὶ πιστέψατε ὅτι ἐγὼ ἦρθα ἀπὸ τὸ Θεό. Ξεκίνησα ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἦρθα στὸν κόσμον. Ἀφῆνω πάλι τὸν κόσμον καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα»²⁰⁸. Κόσμον ἴσως νὰ εἶπε τὴν ἐπίπονη ἐργασία τῶν ἀρετῶν κατὰ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση, καὶ πατέρα τὴν ὑπερκόσμια καὶ ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε ὑλικὸ φρόνημα κατάσταση τοῦ νοῦ, κατὰ τὴν ὁποία ἔρχεται μέσα μας ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ παύει τὴ μάχη ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων.

202. Λουκ. 17, 21. 204. Ματθ. 3, 2· 4, 17. 206. Γαλ. 2, 20. 208. Ἰω. 16, 27-28.
203. Ἰω. 11, 2. 205. Λουκ. 17, 20-21. 207. Α' Κορ. 15, 49.

95. Ἐκεῖνος ποὺ μπόρεσε μὲ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση νὰ νεκρώσει τὰ μέλη του ποὺ ἐπιθυμοῦν τὰ γήινα²⁰⁹ καὶ νὰ νικήσει μὲ τὶς ἐντολὲς τὸν κόσμον τῶν παθῶν ποὺ βρίσκεται μέσα του, δὲ θὰ ἔχει στὸ ἐξῆς καμιά θλίψη, γιατί ἄφησε τὸν κόσμον καὶ ἐνώθη μετὰ τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος νίκησε τὸν κόσμον τῶν παθῶν καὶ χορηγεῖ κάθε εἰρήνη. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἄφησε τὴν ἐμπαθεὶ προσκόλληση στὰ ὑλικά, θὰ ἔχει διαρκῶς θλίψη, γιατί ἀλλάζει ἡ διάθεσή του μαζί μὲ τὰ ὑλικά ποὺ ἀλλάζουν ἀπὸ τὴ φύση τους. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔφτασε στὸ Χριστό, δὲν αἰσθάνεται ὁλότελα καμιά ὑλικὴ μεταβολή. Γι' αὐτὸ λέει ὁ Κύριος: «Σὰς τὰ εἶπα αὐτὰ γιὰ νὰ ἔχετε εἰρήνην μαζί μου. Θὰ ἔχετε θλίψη μέσα στὸν κόσμον· ἀλλὰ νὰ ἔχετε θάρρος, ἐγὼ νίκησα τὸν κόσμον»²¹⁰. Δηλαδή, σ' ἐμένα, τὸ Λόγο τῆς ἀρετῆς, ἔχετε εἰρήνην, ἐλεύθεροι ἀπὸ τὸν στροβιλισμό καὶ τὴν ταραχὴ τῶν ὑλικῶν παθῶν καὶ πραγμάτων. Στὸν κόσμον ὅμως, δηλαδή στὴν ἐμπαθεὶ προσκόλληση στὰ ὑλικά, θὰ ἔχετε θλίψη λόγω τῆς ἀκατάπαυστης μεταβολῆς τους. Γιατὶ ἔχουν θλίψη καὶ οἱ δύο, καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐργάζεται τὴν ἀρετὴν, γιὰ τὸν κόπο ποὺ τὴ συνοδεύει, καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, γιὰ τὴν ἀποτυχία τῶν ὑλικῶν. Ὁ ἕνας ὅμως ἔχει θλίψη σωτήρια, ἐνῶ ὁ δεύτερος, καταστρεπτικὴ καὶ ὀλέθρια. Καὶ τῶν δύο ἀνάπαυση εἶναι ὁ Κύριος. Τὸν πρῶτο τὸν ἀναπαύει ἀπὸ τοὺς κόπους τῶν ἀρετῶν μὲ τὴν ἀπάθεια κατὰ τὴ θεωρία· ἀπὸ τὸν δεύτερο ἀφαιρεῖ τὴν προσκόλληση πρὸς τὰ ὑλικά μὲ τὴ μετάνοια.

96. Ἡ διατύπωση τῆς κατηγορίας ἐναντίον τοῦ Σωτήρα στὴν ἐπιγραφή τοῦ Σταυροῦ, δίδαξε καθαρά ὅτι Αὐτὸς ποὺ σταυρώθηκε εἶναι Κύριος καὶ βασιλεὺς τῆς πρακτικῆς καὶ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς θεολογικῆς φιλοσοφίας. Γιατὶ λέγεται ὅτι ἦταν γραμμένη στὰ Ρωμαϊκὰ, στὰ Ἑλληνικὰ καὶ στὰ Ἑβραϊκὰ²¹¹. Μὲ τὰ Ρωμαϊκὰ νοῶ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴν, ἀφοῦ ἡ ρωμαϊκὴ βασιλεία κατὰ τὸν Δανιὴλ ὀρίζεται ὅτι εἶναι ἡ πιὸ ἀνδρεία ἀπ' ὅλες τὶς βασιλείες τοῦ κόσμου²¹², καὶ γνώρισμα τῆς πρακτικῆς, παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο, εἶναι ἡ ἀνδρεία. Μὲ τὰ Ἑλληνικὰ, τὴ φυσικὴ θεωρία, γιατί τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἀσχολήθηκε μὲ τὴ φυσικὴ φιλοσοφία. Μὲ τὰ Ἑβραϊκὰ, τὴ θεολογικὴ μυσταγωγία, γιατί τὸ ἔθνος αὐτὸ προφανῶς ἦταν ἀνέκαθεν ἀφιερωμένο μέσω τῶν Πατριαρχῶν στὸ Θεό.

97. Πρέπει νὰ εἵμαστέ ὄχι μόνο φονευτὲς τῶν σωματικῶν παθῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξολοθρευτὲς τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν τῆς ψυχῆς, σύμφωνα μὲ τὸν ἅγιο ποὺ λέει: «Τὰ πρωινὰ σκότωνα ὅλους τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς, γιὰ νὰ ἐξολοθρεῖς ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Κυρίου ὅλους ὅσοι κάνουν ἄνομα ἔργα»²¹³, δηλαδή τὰ πάθη τοῦ σώματος καὶ τοὺς ἄνομους λογισμοὺς τῆς ψυχῆς.

98. Ἐκεῖνος ποὺ διατήρησε ἀκέραιη τὴν ὁδὸ τῶν ἀρετῶν, μὲ εὐσεβὴ καὶ ὀρθὴ γνώση, χωρὶς νὰ κλίνει δεξιὰ ἢ ἀριστερά, αὐτὸς θὰ γνωρίσει τὴν

209. Κολ. 3, 5. 211. Ἰω. 19, 20. 213. Ψαλμ. 100, 8.
210. Ἰω. 16, 33. 212. Δαν. 2, 40.

παρουσία τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν μὲ τὴν ἀπάθεια. Γιατὶ λέει ὁ φαλμωδός: «Θὰ ψάλλω καὶ θὰ κατανοήσω μὲ ἄμεμπτο τρόπο ζωῆς πότε θὰ ἔρθεις πρὸς ἐμένα»²¹⁴. Μὲ τὸν φαλμὸ φανερώνει τὴν ἐνάρετη πράξη, ἐνῶ μὲ τὴν κατανόηση τῇ γνωστικῇ ἐπιστήμῃ ποὺ προξενεῖται ἀπὸ τὴν ἀρετὴ καὶ ποὺ μ' αὐτὴν αἰσθάνεται κανεῖς τῇ θεῖα παρουσίᾳ. Κι ἐκεῖνος ποὺ ξαγρυπνώντας στίς ἀρετὲς περιμένει τὸν Κύριό του, εἶναι πιστὸς καὶ ἀγαθός.

99. Δὲν πρέπει ὁ ἀρχάριος στὴν εὐσέβεια, νὰ ὀδηγεῖται πρὸς τὴν πράξη τῶν ἐντολῶν μόνο μὲ τὴν ἀγαθότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ μνήμη τῶν δίκαιων κρίσεων τοῦ Θεοῦ νὰ ἀγωνιστεῖ μὲ βία ἐντονότερα, ὥστε ὄχι μόνο νὰ ἀγαπᾷ τὰ θεῖα μὲ πόθο, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπέχει ἀπὸ τὴν κακία ἀπὸ φόβο. Γιατὶ λέει: «Τὴν εὐσπλαχνία καὶ τὴ δικαιοσύνη Σου θὰ ψάλλω, Κύριε»²¹⁵. Ἔτσι καὶ θὰ ψάλλει μ' εὐχαρίστηση στὸ Θεὸ ἀπὸ τὸν πόθο, καὶ θὰ ἀντέχει στὴν ὑμνωδία καθὼς θὰ χαλυβδώνεται ἀπὸ τὸ φόβο.

100. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση ἐναρμόνισε τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχὴ, ἔγινε κιθάρα τοῦ Θεοῦ καὶ ναὸς καὶ αὐλός. Ἐγινε κιθάρα, γιατί φύλαξε καλῶς τὴν ἁρμονία τῶν ἀρετῶν. Αὐλός, γιατί μὲ τίς θεῖες θεωρίες δέχεται τὴν ἔμπνευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ναός, γιατί λόγῳ τῆς καθαρότητας τοῦ νοῦ του ἔγινε κατοικητήριον τοῦ Λόγου.

214. Ψαλμ. 100, 2.

215. Ψαλμ. 100, 1.

Διάφορα κεφάλαια περὶ Θεολογίας, Οἰκονομίας, ἀρετῆς καὶ κακίας.

Τρίτη ἑκατοντάδα*

Ἔνα εἶναι τὸ πάνω ἀπὸ ἄναρχο καὶ πάνω ἀπὸ οὐσία Ἀγαθό, ἡ Ἁγία Τρισυπόστατη Μονάδα, Πατέρας, Υἱὸς καὶ Ἅγιο Πνεῦμα· μὴ ἁπείρη συμφοῖα τριῶν ἀπειρῶν. Ἐχει ἐντελῶς ἀπλησίαστο ἀπ' ὅλα τὰ ὄντα τὸν λόγο τοῦ εἶναι τῆς, τοῦ πῶς ὑπάρχει, τοῦ τί καὶ ποιοῦ εἶναι. Ξεφεύγει ἀπὸ κάθε νόηση ὅσων νοοῦν, ἀφοῦ δὲν ἐξέρχεται διόλου ἀπὸ τὴν κατὰ φύσιν κρύφια ἐσωτερικότητά τῆς, καὶ ἀφοῦ ἀπλῶνεται πέρα ἀπὸ κάθε γνώση ὅλων τῶν γνώσεων.

2. Αὐτὸ ποὺ στὴν οὐσία Του εἶναι ἀπόλυτα ἀγαθό, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μήτε ἀρχὴ ἔχει, μήτε τέλος, μήτε αἰτία τῆς ὑπάρξεως, μήτε ὅποιαδήποτε ὡς πρὸς τὴν ὑπαρξὴ Του κίνηση πρὸς κάποια αἰτία. Ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶναι ἔτσι, οὔτε ὑπάρχει ἀπόλυτα, ἀφοῦ ἔχει ἀρχὴ καὶ τέλος καὶ αἰτία ὑπάρξεως καὶ τὴ σχετικὴ μὲ τὴν ὑπαρξὴ κίνηση πρὸς κάποια αἰτία. Αὐτὸ ποὺ δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτα, καὶ ἂν λέγεται ὅτι ὑπάρχει, κατὰ μέθεξιν καὶ ἐπειδὴ θέλει τὸ ἀπόλυτο ὄν καὶ ὑπάρχει καὶ λέγεται.

3. Ἄν ὁ Λόγος προηγεῖται καὶ κατευθύνει τὴ δημιουργία τῶν ὄντων, τότε οὔτε ὑπῆρχε, οὔτε ὑπάρχει, οὔτε θὰ ὑπάρξει λόγος ἀνώτερος τοῦ Λόγου. Ὁ Λόγος δὲν εἶναι χωρὶς νοῦ ἢ χωρὶς ζωῆς, ἀλλὰ μὲ νοῦ καὶ ζωῆς, ἀφοῦ ἔχει τὸν Πατέρα ὡς νοῦ ποὺ ὑφίσταται κατ' οὐσίαν καὶ ὁ ὁποῖος Τὸν γεννᾷ, καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὡς ζωῆς ποὺ ὑφίσταται κατ' οὐσίαν καὶ συνυπάρχει μ' Αὐτόν.

4. Ἐνας Θεὸς ὑπάρχει, Πατέρας ποὺ γέννησε ἕναν Υἱόν, καὶ πηγὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἶναι Μονάδα ποὺ δὲ συγγέεται καὶ Τριάδα ποὺ δὲ διαιρεῖται· ἄναρχος Νοῦς, μόνος γεννήτορας κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ μόνου ἀναρχοῦ Λόγου καὶ πηγὴ τῆς μόνης προαιώνιας ζωῆς, δηλαδὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

5. Ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας γιατί μία εἶναι ἡ θεότητα. Εἶναι Μονάδα ἀναρχῆς, ἀπλή, πάνω ἀπὸ κάθε οὐσία, ἀμέριστη καὶ ἀδιαίρετη. Ἡ ἴδια εἶναι καὶ Μονάδα καὶ Τριάδα κτλ.

6. Ἄν κάθε μετοχὴ (σὲ κάποια κατάσταση) προηγεῖται στὴ νόηση ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μετέχουν, τότε εἶναι φανερό ὅτι ἡ Αἰτία τῶν ὄντων εἶναι ἀσυγκρίτως καὶ μὲ κάθε τρόπο πάνω ἀπὸ τὰ ὄντα, ἐπειδὴ κατὰ φύσιν προϋπάρ-

* Οἱ ἐπόμενες πέντε ἑκατοντάδες (τρίτη ἕως ἑβδόμη), ἂν καὶ στὴ Φιλοκαλία ἀκολουθοῦν στὴν ἀρίθμηση τίς δύο ἑκατοντάδες κεφαλαίων πρὸς τὸ Θαλάσσιον, ἀποτελοῦν ἀνεξάρτητο ἔργο τοῦ ἁγίου Μαξίμου.

χει καὶ νοεῖται πρὶν ἀπὸ τὰ ὄντα. Δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ ὡς οὐσία σὲ συμβεβηκότα, γιατί τότε τὸ θεῖο θὰ ἀποδειχθεῖ κάτι σύνθετο, ποὺ ἔχει γιὰ συμπλήρωση τῆς ὑπάρξεώς Του τὴν ὑπαρξὴ τῶν ὄντων· ἀλλὰ ὑπάρχει ὡς ἡ ὑπερϋσιότητα τῆς οὐσίας. Γιατί ἂν οἱ τέχνες ἐφεύραν τὰ σχήματα τῶν προϊόντων τους καὶ ἡ φύση γενικὰ τίς μορφές ὧν περιέχει, πολὺ περισσότερο ὁ Θεὸς ἔφερε ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξὴ τίς οὐσίες τῶν ὄντων, ἀφοῦ εἶναι ὑπερουσίος, ἢ μᾶλλον, εἶναι καὶ ἀπὸ κάθε ἐννοια ὑπερουσιότητας ἀπείρως πιὸ πάνω. Αὐτὸς εἶναι ποὺ συνέξευξε τίς τέχνες μὲ τίς ἐπιστῆμες πρὸς ἐξεύρεση σχημάτων, καὶ ἔδωσε στὴ φύση τὴν ἐνέργεια μὲ τὴν ὁποία δημιουργοῦνται οἱ διάφορες μορφές, καὶ στὶς οὐσίες ἔδωσε τὴν ὑπαρξή, ὅποια εἶναι αὐτή.

7. Αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι μεθεκτὸς ἀπὸ τὰ ὄντα κατὰ τὴν οὐσία Του, ἀλλὰ θέλει νὰ μετέχεται μὲ ἄλλο τρόπο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μποροῦν, δὲν ἀπομακρύνεται διόλου ἀπὸ τὴν κρυφίότητα τῆς οὐσίας Του. Ὅποτε καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον μετέχεται θεληματικά, ὅπως Αὐτὸς γνωρίζει, εἶναι γιὰ πάντα σὲ ὅλους ἀφανέρωτος. Ἔτσι καὶ θέλοντας ἔφερε στὴν ὑπαρξὴ ἐκεῖνα ποὺ μετέχουν, κατὰ τὸ λόγο ποὺ Ἐκεῖνος γνωρίζει ἀπὸ ὑπερβολικὴ δύναμη τῆς ἀγαθότητάς Του. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ἔγινε μὲ τὴ θέληση τοῦ Δημιουργοῦ του, δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι συνάναρχο μὲ Ἐκεῖνον ποὺ θέλησε νὰ τὸ κατασχεύσει.

8. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ γεννήθηκε μιὰ φορὰ κατὰ σάρκα, γεννιέται θεληματικὰ πάντοτε κατὰ πνεῦμα ἀπὸ φιλανθρωπία γιὰ ὅποιους θέλουν· καὶ γίνεται βρέφος καὶ σχηματίζει τὸν ἑαυτό Του μέσα τους μὲ τίς ἀρετές. Καὶ φαίνεται τόσο, ὅσο γνωρίζει ὅτι μπορεῖ νὰ Τὸν δεῖ ἐκεῖνος ποὺ Τὸν δέχεται. Δὲν μικραίνει τὴ φανέρωση τοῦ μεγαλείου Του ἀπὸ φθόνο, ἀλλὰ μετρᾷ ἀκριβῶς τὴ δύναμη ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ Τὸν βλέπουν. Ἔτσι πάντοτε καὶ ἐνῶ φαίνεται ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς τρόπους ποὺ μετέχεται, μένει πάντοτε λόγω τῆς ὑπερβολῆς τοῦ μυστηρίου, ἀθέατος. Γι' αὐτό, ἀφοῦ μελέτησε μὲ σοφία τὴ δύναμη τοῦ μυστηρίου ὁ θεῖος Ἀπόστολος, λέει: «Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ ἴδιος χθὲς καὶ σήμερα καὶ στοὺς αἰῶνες»¹, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι τὸ μυστήριον εἶναι πάντα νέον καὶ ποτὲ δὲν παλιώνει μὲ τὸ νὰ περιληφθεῖ ἀπὸ νοῦ.

9. Ὁ Χριστὸς ὁ Θεὸς γεννιέται καὶ γίνεται ἄνθρωπος μὲ τὴν πρόσληψη σάρκας ποὺ ἔχει νοερὴ ψυχὴ, Αὐτὸς ποὺ ἔδωσε στὰ ὄντα τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία. Τὸν γέννησε Παρθένο ὑπὲρ φύση, χωρὶς νὰ καταστρέψει κανένα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς παρθενίας. Γιατί ὅπως Αὐτὸς ἔγινε ἄνθρωπος χωρὶς νὰ μεταβάλλει τὴν θεία Του φύση ἢ νὰ χάσει τὴ δύναμή Του, ἔτσι καὶ ἐκεῖνη ποὺ Τὸν γέννησε, καὶ Μητέρα τὴν κάνει καὶ Παρθένο τὴ διατηρεῖ. Ἑρμηνεύει θαῦμα μὲ θαῦμα καὶ συγχρόνως κρύβει τὸ ἕνα θαῦμα μὲ τὸ

1. Ἑβρ. 13, 8.

ἄλλο, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του ὁ Θεὸς εἶναι κατὰ τὴν οὐσία πάντοτε μυστήριον καὶ βγάζει τόσο τὸν ἑαυτό Του ἀπὸ τὴ φυσικὴ κρυφίότητα, ὅσο γιὰ νὰ τὴν κάνει μὲ τὴ φανέρωση ἀκόμα πιὸ πολὺ κρύφια. Καὶ τόσο πάλι κάνει μητέρα τὴν Παρθένο ποὺ Τὸν γέννησε, ὅσο γιὰ νὰ γίνουν μὲ τὴν κύηση ἄλυτα τὰ δεσμὰ τῆς παρθενίας.

10. Οἱ φύσεις καινοτομοῦνται καὶ ὁ Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος. Δὲν εἶναι μόνο ἡ θεία φύση, ἡ σταθερὴ καὶ ἀκίνητη, ποὺ κινεῖται πρὸς τὴν κινούμενη καὶ ἄστατη ἀνθρώπινη φύση γιὰ νὰ τὴν σταματήσει ἀπὸ τὴ φορὰ της· οὔτε μόνο ἡ ἀνθρώπινη φύση ποὺ χωρὶς κατάβολή σπέρματος σχηματίζει ὑπὲρ φύση σάρκα, ἡ ὁποία τελειοποιεῖται μὲ τὸ λόγο ὥστε νὰ σταθεῖ ἀπὸ τὴ φορὰ της· ἀλλὰ εἶναι καὶ τὸ ἄστρο ἀπὸ τὴν ἀνατολή ποὺ φαίνεται τὴν ἡμέρα καὶ ὁδηγεῖ τοὺς Μάγους² στὸν τόπο τῆς Σαρκώσεως τοῦ Λόγου, γιὰ νὰ δεῖξει μυστικὰ ὅτι ὁ λόγος ποὺ ὑπῆρχε στὸ Νόμον καὶ τοὺς προφῆτες νικᾷ τὴν αἴσθηση καὶ ὁδηγεῖ τὰ ἔθνη πρὸς τὸ μέγιστο φῶς τῆς ἐπιγνώσεως. Γιατί ὁλοκάθαρα ὁ λόγος τοῦ Νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ὅταν κατανοεῖται μ' εὐλάβεια, σὰν ἄστρο ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ἐπίγνωση τοῦ σαρκωμένου Λόγου ὅσους σύμφωνα μὲ τὴν προαίρεσή τους εἶναι καλεσμένοι ἀπὸ τὴ χάρη.

11. Μὲ τὴ θέλησή μου ἐγὼ ὁ ἄνθρωπος ἔχω παραβεῖ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ διάβολος, δελεάζοντάς με μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς θεότητος³ ἔσυρε τὴ σταθερότητα τῆς φύσεώς μου κάτω πρὸς τὴν ἡδονὴ καὶ καμάρωνε ποὺ μ' αὐτὴ ἔφερε τὸ θάνατο, ἀπολαμβάνοντας τὴ φθορὰ τῆς φύσεως. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς γίνεται τέλειος ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ παραλείψει τίποτ' ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἡ ὁποία ἐξάλλου δὲν ἀνήκε στὴν ἀνθρώπινη φύση. Ἦθελε προβάλλοντας τὴ σάρκα, νὰ δελεάσει τὸν ἄπληστο δράκοντα καὶ νὰ τὸν ἐρεθίσει ὥστε ν' ἀνοίξει τὸ στόμα του καὶ νὰ καταπιεῖ τὴ σάρκα, γιὰ νὰ τοῦ γίνῃ δηλητήριο καταστρέφοντάς τον ὁλότελα μὲ τὴ δύναμη τῆς θεότητος ποὺ ἔκρυβε μέσα της· στὴν ἀνθρώπινη φύση ὅμως νὰ γίνῃ φάρμακο, ἐπαναφέροντάς τιν στὴν ἀρχικὴ χάρη μὲ τὴ δύναμη πάλι τῆς θεότητος ποὺ αὐτὴ εἶχε. Γιατί ὅπως ὁ διάβολος ἔχυσε τὸ δηλητήριό του στὸ δένδρο τῆς γνώσεως καὶ διέφθειρε τὴν ἀνθρώπινη φύση ποὺ γεύθηκε ἀπὸ αὐτό, ἔτσι καὶ ὁ ἴδιος, ὅταν θέλησε νὰ φάῃ τὴ σάρκα τοῦ Κυρίου, ἐξολοθρεύτηκε μὲ τὴ δύναμη τῆς θεότητος ποὺ εἶχε μέσα της.

12. Τὸ μέγα μυστήριον τῆς Ἐνανθρωπήσεως, μένει πάντοτε μυστήριον. Ὅχι μόνο γιατί, καθὼς φανερώνεται ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη ὧν σώζονται ἀπὸ αὐτό, κρύβει μυστικὸ βάθος μεγαλύτερο ἀπ' ὅ,τι φανερώνεται, ἀλλὰ γιατί καὶ αὐτὸ ποὺ φάνηκε, μένει ἀκόμη τελείως ἀπόκρυφο καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν γνωρίζεται ὅπως εἶναι. Ἄς μὴ θεωρηθεῖ παράδοξο τὸ λεγόμενο. Γιατί ὁ Θεὸς ὄντας ὑπερουσίος καὶ πολὺ πιὸ πάνω ἀπὸ κάθε ὑπερουσιότητα, ἀφοῦ θέλησε νὰ λάβῃ οὐσία, τὸ ἔκανε μὲ τρόπο ὑπερουσίον. Γι' αὐτό, ἐνῶ

2. Ματθ. 2, 2-10.

3. Γεν. 3, 5.

ὡς φιλόανθρωπος ἔγινε ἀληθινὰ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν οὐσία τῶν ἀνθρώπων μὲ τρόπο πού ὑπερβαίνει τὸν ἄνθρωπο, ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει γιὰ πάντα ἀφανέ-ρωτο τὸν τρόπο τοῦ πῶς ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατὶ ἔγινε ἄνθρωπος μὲ τρόπο πού ὑπερβαίνει τὸν ἄνθρωπο.

13. Ἄς παρατηρήσουμε μὲ πίστη τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως καὶ ἃς δοξάσουμε μόνο μὲ ἀπλότητα Ἐκεῖνον πού εὐδόκησε νὰ γίνῃ αὐτὸ γιὰ μᾶς. Γιατὶ ποιὸς μπορεῖ, θαρρώντας σὲ λογικὲς ἀποδείξεις, νὰ πεῖ πῶς γίνεται σύλληψη τοῦ Θεοῦ Λόγου; Πῶς γίνεται σχηματισμὸς σάρκας χωρὶς σπορά; Πῶς γίνεται γέννηση χωρὶς φθορὰ τῆς παρθενίας; Πῶς εἶναι μητέρα ἐκεῖνη πού καὶ μετὰ τὸν τοκετὸ ἔμεινε παρθένος; Πῶς ὁ ὑπερτέλειος προό-δευε καὶ μεγάλωνε στὸ σῶμα⁴; Πῶς ὁ καθαρὸς βαπτιζόταν⁵; Πῶς ἐκεῖνος πού πεινοῦσε ἔτρεφε τοὺς ἄλλους⁶; Πῶς ἐκεῖνος πού κοπίαζε χάριζε δύνα-μη⁷; Πῶς ἐκεῖνος πού ἔπασχε ἔκανε θεραπείες; Πῶς ἐκεῖνος πού πέθαινε ἔ-δινε ζωὴ⁸; Καὶ γιὰ νὰ πῶ τὸ πρῶτο καὶ τὸ τελευταῖο, πῶς ὁ Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος; Καὶ τὸ ἀκόμα πιὸ μυστηριώδες, πῶς βρίσκεται νὰ ἔχει ὑπόστασι οὐσιωδῶς στὴ σάρκα αὐτὸς πού κατὰ τὴν οὐσία εἶναι ὑποστατικῶς ὅλος στὸν Πατέρα; Πῶς ὁ ἴδιος, καὶ ὅλος εἶναι Θεὸς κατὰ φύσιν, καὶ ὅλος ἔγινε κατὰ φύσιν ἄνθρωπος, χωρὶς ν' ἀπαρνηθεῖ καθόλου καμία φύσιν, οὔτε τὴ θεία κατὰ τὴν ὁποία εἶναι Θεός, οὔτε τὴ δική μας κατὰ τὴν ὁποία ἔγινε ἄν-θρωπος; Μόνο ἡ πίστις χωρεῖ αὐτὰ τὰ μυστήρια, γιατί αὐτὴ κάνει χειροπια-στὰ τὰ πράγματα πού ὑπερβαίνουν τὸ νοῦ καὶ τὴ λογικὴ⁹.

14. Παραβαίνοντας τὴν ἐντολὴ ὁ Ἀδάμ, προξένησε τὸ νὰ περιέχει ἡδο-νὴ ὁ τρόπος δημιουργίας τῆς ἀνθρώπινης φύσεως· ἐξορίζοντας ἀπὸ τὴ φύσιν τὴν ἡδονὴ ὁ Κύριος, δὲ δέχτηκε τὴ σύλληψιν μέσω σπέρματος. Παραβαίνον-τας τὴν ἐντολὴ ἡ γυναῖκα, ἐπέφερε τὸ νὰ ἀρχίζει μὲ ὀδύνη ἡ ἐμφάνισις τῆς ἀνθρώπινης φύσεως· ἀποτινάζοντας τὴν ὀδύνη ἀπὸ τὴν φύσιν ὁ Κύριος, δὲν ἐπέτρεψε κατὰ τὴ γέννησίν Του νὰ ὑποστῇ ἡ Παρθένος καμιά φθορά. Μ' αὐ-τὰ ἤθελε νὰ ἀφαιρέσει ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴ θεληματικὴ ἡδονή, καὶ τὴν ἀθέ-λητη ὀδύνη πού προήλθε ἀπὸ τὴν ἡδονή, ὥστε νὰ γίνῃ ἐξολοθρευτὴς αὐτῶν πού δὲ δημιούργησε, καὶ νὰ μᾶς διδάξῃ μυστικὰ ν' ἀρχίσουμε μὲ τὴ βούλησίν μας ἄλλη ζωὴ, ἡ ὁποία ξεκινᾷ ἴσως μὲ ὀδύνη καὶ κόπους, καταλήγει ὅμως ὅπωςδήποτε σὲ θεία ἡδονὴ καὶ ἀπέραντη εὐφροσύνη. Γι' αὐτὸ γίνεται ἄν-θρωπος καὶ γεννιέται ὡς ἄνθρωπος ὁ Δημιουργὸς τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο· καὶ γιατρεύοντας τὰ πάθη μας μὲ τὰ πάθη Του, νὰ δει-χθεῖ ὅτι Αὐτὸς εἶναι «πάθος» τῶν δικῶν μας παθῶν, πού ἀνακαινίζει ὑπὲρ φύσιν ἀπὸ φιλοανθρωπία τίς πνευματικὲς μας ἔξεις μέσω τῶν κατὰ σάρκα στερησέων Του.

1. Λουκ. 2, 52.

5. Ματθ. 3, 16.

6. Ματθ. 1, 2· 11, 16-20· 15, 36-37.

7. Ἰω. 1, 6· Λουκ. 6, 19.

8. Ματθ. 9, 25· Λουκ. 7, 14-15· Ἰω. 11, 43-44.

9. Ἑβρ. 11, 1.

15. Ἐκεῖνος πού μὲ τὸ θεῖο πόθο νίκησε τὴν κλίσιν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα, δὲν περιορίζεται πλέον ἀπὸ τίποτε, ἂν καὶ βρίσκεται στὸ σῶμα. Γιατὶ ὁ Θεὸς ὁ Ὅποιος ἐλκύει τὴν ἐπιθυμία ἐκεῖνου πού τὸν ποθεῖ, εἶναι ἀσύγκρι-τα πιὸ ὑψηλὸς ἀπ' ὅλα καὶ δὲν ἀφήνει νὰ προσηλώσει τὴν ἐπιθυμία του ἐ-κεῖνος πού τὸν ποθεῖ σὲ κάτι πού εἶναι μετὰ τὸ Θεό. Ἄς ποθήσουμε λοιπὸν τὸ Θεὸ μὲ ὅλη τὴ δύναμιν τῆς φύσεώς μας καὶ ἃς μὴ δεσμεύσουμε τὴν προαί-ρεσή μας σὲ κανένα ἀπὸ τὰ σωματικά. Ἄς ἀνεβούμε μὲ τὴν προαίρεσίν μας πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, αἰσθητὰ καὶ νοητὰ, καὶ καθόλου ἃς μὴ μειώσῃ ὁ φυσικὸς μας περιορισμὸς τὴ θέλησιν νὰ εἴμαστε μαζί μὲ τὸ Θεό, τὸν κατὰ φύσιν ἀπεριόριστο.

16. Ἡ κακοπάθεια τῶν ἁγίων εἶναι ἀγώνας μεταξύ φθόνου καὶ ἀρετῆς. Ὁ φθόνος ἀγωνίζεται νὰ ἐπικρατήσῃ, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ ἀγωνίζεται νὰ μείνῃ ἀ-νίκητη ὑπομένοντας τὰ πάντα. Ὁ φθόνος ἀγωνίζεται νὰ εὐδοιωθεῖ ἡ κακία μὲ τὸ νὰ κάνει κακὸ στοὺς ἐναρέτους, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ ἀγωνίζεται νὰ κρατήσῃ τοὺς ἀγαθοὺς, ἀκόμη καὶ ἂν δέχονται ἀλλεπάλληλες συμφορές.

17. Ἡ πάλιν τῆς ἀρετῆς εἶναι τὸ νὰ ἀγωνίζεται μέσα σὲ κόπους. Ἐπα-θλο τῆς νίκης γιὰ ὅσους ὑπομένουν εἶναι ἡ ἀπάθεια τῆς ψυχῆς. Στὴν κατά-στασι αὐτὴ ἡ ψυχὴ ἐνώνεται μέσω τῆς ἀγάπης μὲ τὸ Θεὸ καὶ χωρίζεται αὐτοπροαίρετα ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὸν κόσμον. Γιατὶ ἡ κακοπάθεια τοῦ σώμα-τος, σὲ ὅσους ὑπομένουν, εἶναι εὐρωστία τῆς ψυχῆς.

18. Ἀφοῦ ἐξαπατηθήκαμε ἀπὸ τὴν ἡδονὴ ἐξαρχῆς, προτιμήσαμε τὸν θάνατο ἀπὸ τὴν ἀληθινὴν ζωὴ. Ἄς ὑπομένουμε λοιπὸν εὐχαρίστως τὴν κακο-πάθεια τοῦ σώματος πού σκοτώνει τὴν ἡδονή, κι ἔτσι, ἀφοῦ ἀφανίσει ὁ θά-νατος τῆς ἡδονῆς τὸν θάνατο πού προήλθε ἀπ' αὐτήν, νὰ λάβουμε πάλιν πίσω, ἀγορασμένη μὲ μικροὺς σωματικοὺς κόπους, τὴ ζωὴ πού τὴν πουλήσαμε γιὰ τὴν ἡδονή.

19. Ἄν μὲ τὴν καλοπέρασι τῆς σάρκας συμβαίνει ν' αὐξάνῃ ἡ δύναμιν τῆς ἁμαρτίας, εἶναι φανερό ὅτι ὅταν αὐτὴ κακοπαθεῖ, ξανανιώνει ἡ δύναμιν τῆς ἀρετῆς. Ἄς ὑπομένουμε λοιπὸν μὲ γενναιότητα τὴν κακοπάθεια τοῦ σώ-ματος, ἡ ὁποία καθαρίζει τοὺς μολυσμοὺς τῆς ψυχῆς καὶ προξενεῖ τὴν μέλ-λουσα δόξα. Γιατὶ τὰ παθήματα τοῦ καιροῦ αὐτοῦ δὲν εἶναι ἄξια νὰ συγκρι-θοῦν μὲ τὴ δόξα πού μέλλει ν' ἀποκαλυφθεῖ σ' ἐμᾶς¹⁰.

20. Οἱ γιατροὶ πού θεραπεύουν τὰ σώματα δὲ δίνουν ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ φάρμακο σὲ ὅλους. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς πού γιατρεύει τίς ἀσθένειες τῶν ψυ-χῶν, δὲ γνωρίζει ἓνα μόνο τρόπο θεραπείας πού νὰ ταιριάζῃ σὲ ὅλες, ἀλλὰ δίνοντας στὴν κάθε ἀσθένεια τὸ κατάλληλο φάρμακο, προξενεῖ τὴν θεραπεία. Ἄς εὐχαριστήσουμε λοιπὸν, ὅταν θεραπευόμαστε, ἔστω κι ἂν ἔχει ταλαιπω-ρία ἡ θεραπεία. Γιατὶ τὸ τέλος εἶναι μακάριο.

21. Τίποτε ἄλλο δὲ φανερώνει τὴν κατάστασι τῆς ψυχῆς, ὅσο οἱ ἐπα-
10. Ρωμ. 8, 18.

ναστάσεις τοῦ σώματος πού κακοπαθεῖ, στίς ὁποῖες ἂν ὑποχωρήσει, θά φανεῖ ὅτι προτιμᾷ τή σάρκα ἀπὸ τὸ Θεό. "Αν ὅμως στὰ τινάγματά τους μείνει ἀκλόνητη, τότε θά δειχθεῖ ὅτι ἀπὸ τή σάρκα προτιμᾷ τὴν ἀρετή, μὲ τὴν ὁποία θά ἔρθει νὰ κατοικήσει μέσα της ὁ Θεὸς πού γι' αὐτὴν καταδέχθηκε νὰ πάθει ὡς ἄνθρωπος καὶ πού λέει, ὅπως παλιὰ στοὺς μαθητές: «Ἐχετε θάρρος, ἐγὼ ἔχω νικήσει τὸν κόσμον»¹¹.

22. "Αν ὅλοι οἱ ἅγιοι παιδαγωγήθηκαν μὲ κακοπάθειες, ἅς εὐχαριστήσουμε κι ἐμεῖς ὅταν παιδαγωγούμαστε μαζί τους, γιὰ νὰ ἀξιωθοῦμε νὰ μετασχομε καὶ στὴ δόξα τους. Γιατί ὅποιον ἀγαπᾷ ὁ Κύριος, τὸν παιδαγωγεῖ, καὶ χτυπᾷ μὲ μαστιγίον ὅποιον παραδέχεται σὰν γιὸ Του¹².

23. Ὁ Ἀδάμ, ἀφοῦ συγκατατέθηκε στὴν πλευρά του πού τοῦ πρότεινε τὴν ἡδονή, ἔβγαλε ἔξω ἀπὸ τὸν Παράδεισο τὸ ἀνθρώπινο γένος¹³. Καὶ ὁ Κύριος πού ὑπόμεινε τὸν πόνο ἀπὸ τὴ κέντημά της, ἔβαλε τὸν ληστή μέσα στὸν Παράδεισο¹⁴. "Ας ἀγαπήσουμε λοιπὸν τὴν κακοπάθεια τοῦ σώματος, καὶ ἅς μισήσουμε τὴν ἡδονή του. Γιατί ἡ πρώτη εἰσάγει στὸν Παράδεισο καὶ μᾶς ἀποκαθιστᾷ στὰ ἀγαθὰ, ἐνῶ ἡ ἄλλη βγάζει ἔξω καὶ χωρίζει ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ.

24. "Αν ὁ Θεὸς πάσχει κατὰ τὴ σάρκα ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, ποιὸς ὅταν ὑποφέρει, δὲν χαίρεται πού ἔχει τὸ Θεὸ συμμέτοχο τῶν παθημάτων του; Τὸ νὰ συμπάσχει κανεὶς μ' Αὐτὸν προξενεῖ τὴ βασιλεία. Γιατί λέει ἀλήθεια ἐκεῖνος πού εἶπε: «Ἐφόσον συμπάσχομε, θά δοξατοῦμε καὶ μαζί Του»¹⁵.

25. "Αν ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ κακοπαθήσουμε, ἐπειδὴ ἀναμείχθηκε μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση μέσω τοῦ προπάτορά μας ἡ ἡδονή, ἅς ὑποφέρομε μὲ γενναιότητα καὶ καρτερίαν τίς πρόσκαιρες κακοπάθειες, οἱ ὁποῖες καὶ τὸ κεντρί τῆς ἡδονῆς τὸ ἀμβλύνουν μέσα μας καὶ μᾶς ἐλευθερώνουν ἀπὸ τίς αἰώνιες κολάσεις πού μᾶς περιμένουν ἐξαιτίας της.

26. "Ολων τῶν ἀγαθῶν τὸ τέρμα εἶναι ἡ ἀγάπη, γιατί ὁδηγεῖ ἐκείνους πού ζοῦν σύμφωνα μ' αὐτὴ καὶ τοὺς προσφέρει καὶ τοὺς συγκεντρώνει στὸ Θεό, ὁ Ὅποιος εἶναι τὸ ἀκρότατο ἀγαθὸ καὶ αἷτιος κάθε ἀγαθοῦ, καὶ γιατί ἡ ἀγάπη εἶναι πιστὴ καὶ δὲν θά πάψει ποτὲ νὰ ὑπάρχει¹⁶. Ἡ πίστη εἶναι βάση τῶν ἐπομένων, ἐννοῶ τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς ἀγάπης, καθὼς κάνει βέβαιη τὴν ἀλήθεια. Ἡ ἐλπίδα εἶναι ἡ δύναμη τῶν ἁκρων, ἐννοῶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς πίστεως, γιατί διὰ μέσου του ἑαυτοῦ της κάνει νὰ φανεῖ καὶ στίς δύο Αὐτὸ πού πιστεύομε καὶ ἀγαποῦμε, καὶ γιατί διδάσκει νὰ πορευόμαστε μέσω αὐτῆς πρὸς Αὐτό. Ἡ ἀγάπη τέλος εἶναι ἡ συμπλήρωση τῶν δύο, καθὼς ὅλη ἀγκαλιάζει ὅλο τὸ ἀκρότατο Ἐπιθυμητὸ καὶ δίνει σ' αὐτὲς τὴν παύση τῆς κινήσεως πρὸς Αὐτό, ἀντικαθιστώντας τὴν πίστη στὴν ὑπαρξή Του καὶ τὴν ἐλπίδα στὸν ἐρχομὸ Του μὲ τὴν ἀπόλαυση τῆς παρουσίας Του διὰ μέσου της.

11. Ἰω. 16, 33.

13. Γεν. 3, 24.

15. Ρωμ. 8, 17.

12. Περικ. 3, 12.

14. Λουκ. 23, 43.

16. Α' Κορ. 13, 8.

27. Τὸ τελειότατο ἔργο τῆς ἀγάπης καὶ τὸ πέρας τῆς ἐνέργειάς της εἶναι τὸ νὰ κάνει νὰ ταιριάζουν τὰ γνωρίσματα καὶ οἱ ὀνομασίες μὲ σχετικὸ ἀντιδόσιμό καὶ στὰ δύο πού αὐτὴ ἔχει ἐνώσει. Ἔτσι κάνει τὸν ἄνθρωπο θεό, καὶ τὸ Θεὸ νὰ γίνεται καὶ νὰ φαίνεται ἄνθρωπος, ἐξαιτίας τῆς μιᾶς καὶ ἀπαράλλακτης βουλήσεως καὶ κινήσεως τοῦ θελήματος καὶ τῶν δύο.

28. Ἀφοῦ εἴμαστε πλασμένοι κατ' εἰκόνα Θεοῦ¹⁷, ἅς γίνομε πραγματικὰ κατὰ τὴν εἰκόνα μας καὶ τοῦ Θεοῦ. Ἡ μᾶλλον μόνου καὶ ὅλου τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁλόκληροι, χωρὶς νὰ ἔχομε μέσα μας τίποτε τὸ ἐπίγειο, γιὰ νὰ πλησιάσουμε τὸ Θεὸ καὶ νὰ γίνομε θεοί, παίρνοντας ἀπὸ τὸ Θεὸ τὸ νὰ γίνομε θεοί. Γιατί ἔτσι ἀποδίδεται τιμὴ στὰ θεῖα δῶρα καὶ δείχνεται ἡ ἀγάπη μας στὴν παρουσία τῆς θείας εἰρήνης.

29. Εἶναι μέγα ἀγαθὸ ἡ ἀγάπη, καὶ ἀγαθὸ ἀπ' ὅλα τὰ ἀγαθὰ τὸ πρῶτο καὶ ἀνώτερο, γιατί ἐνώνει τὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους γύρω ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὴν ἔχει. Καὶ κάνει τὸ Δημιουργὸ τῶν ἀνθρώπων νὰ φανεῖ ὡς ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ὅσο εἶναι δυνατό στοὺς ἀνθρώπους δὲν παραλλάζει ἀπὸ τὸ Θεὸ σχετικὰ μὲ τὸ ἀγαθὸ αὐτὸς πού θεώνεται. Αὐτὸ νομίζω ὅτι τὸ ἐνεργεῖ τὸ «νὰ ἀγαπήσουμε τὸ Θεὸ μ' ὅλη τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ δύναμή μας, καὶ τὸν πλησίον ὅπως τὸν ἑαυτό μας»¹⁸.

30. Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ὁ διάβολος μᾶς ἐξαπάτησε μὲ δόλο κατὰ τρόπο κακοῦργο καὶ πανοῦργο διὰ μέσου τῆς φιλαυτίας προσβάλλοντάς μας μὲ τὴν ἡδονή¹⁹, καὶ ἔτσι μᾶς χώρισε κατὰ τὴν προαίρεση τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ ἀπὸ τὸ Θεό. Διέστρεψε τὴν εὐθύτητά μας καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ διαίρεσε τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ τὴν κατακοιμάτισε σὲ πολλὰς γνώμες καὶ φαντασίες.

31. Τρία εἶναι τὰ πιὸ μεγάλα πού γίνονται ἀρχὴ τοῦ κακοῦ καὶ πού γεννοῦν κάθε κακία: ἡ ἄγνοια, ἡ φιλαυτία καὶ ἡ τυραννικὴ συμπεριφορά. Τὸ καθένα ἐξαρτᾶται καὶ ὑποστηρίζεται ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο. Ἀπὸ τὴν ἄγνοια τοῦ Θεοῦ προέρχεται ἡ φιλαυτία, ἐνῶ ἀπὸ αὐτὴν, ἡ τυραννικὴ συμπεριφορά πρὸς τοὺς συνανθρώπους. Καὶ δὲν θά ὑπάρξει ἀντίρρηση γιὰ τὸ ὅτι αὐτὲς τίς ἐγκατέστησε μέσα μας ὁ πονηρὸς κατὰ τὴ σφαλερὴ χρῆση τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τοῦ λογιστικοῦ, τοῦ ἐπιθυμητικοῦ καὶ τοῦ θυμοειδοῦς.

32. Πρέπει μὲ τὸ λογικὸ ἀντίθετο στὴν ἄγνοια, νὰ κινούμαστε μέσω τῆς γνώσεως πρὸς τὸ Θεό, ἀναζητώντας Αὐτὸν καὶ μόνο. Μὲ ἐπιθυμία καθαρή ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλαυτίας, νὰ κατευθυνόμαστε μὲ πόθο πρὸς μόνο τὸ Θεό. Καὶ μὲ θυμὸ χωρισμένο ἀπὸ τὴν τυραννικὴ διάθεση, νὰ ἀγωνιζόμαστε νὰ ἐπιτύχομε μόνο τὸ Θεό. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ νὰ δημιουργήσουμε τὴ θεία καὶ μακαρία ἀγάπη, γιὰ τὴν ὁποία καὶ ὑπάρχουν αὐτά, καὶ ἡ ὁποία ἐνώνει μὲ τὸ Θεὸ καὶ κάνει θεὸ ἐκεῖνον πού ἀγαπᾷ τὸ Θεό.

33. Ὅταν ξεριζωθεῖ ἡ φιλαυτία πού εἶναι ἀρχὴ καὶ μητέρα ὅλων τῶν

17. Γεν. 1, 27.

18. Ματθ. 22, 37-39.

19. Γεν. 3, 1-6.

κακῶν, ὅπως εἶπα, συνήθως ξεριζώνονται μαζί καὶ ὅλα ὅσα προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν καὶ ὅσα τὴν ἀκολουθοῦν. Γιατὶ ὅταν δὲν ὑπάρχει αὕτη, μὲ κανένα ὁλότελα τρόπο, οὔτε τὸ παραμικρὸ ἴχνος ἢ εἶδος κακίας δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει.

34. Εἶναι ἀνάγκη νὰ φροντίζουμε σὲ τέτοιο βαθμὸ γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, ὅσο ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἔδειξε πρῶτος μὲ τὸν ἑαυτὸ Του καταδεχόμενος νὰ πάθει γιὰ χάρη μας.

35. Γιὰ χάρη τῆς ἀγάπης ὅλοι οἱ ἅγιοι ἀντιστάθηκαν στὴν ἁμαρτία, χωρὶς νὰ λογαριάσουν καθόλου τὴν παρούσα ζωὴ. Καὶ ὑπέφεραν τοὺς πολυμορφους τρόπους τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ μαζευτοῦν ἀπὸ τὸν κόσμος στὸν ἑαυτὸ τους καὶ στὸ Θεό, καὶ νὰ ἐνώσουν πάνω τους τὰ ρήγματα τῆς φύσεως. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ χωρὶς ψεγάδι θεία σοφία τῶν πιστῶν· αὐτῆς τὸ τέλος εἶναι τὸ ἀγαθὸ καὶ ἡ ἀλήθεια, ἂν βέβαια ἀγαθὸ εἶναι ἡ φιλανθρωπία, καὶ ἀλήθεια εἶναι ἡ ἀπὸ τὴν πίστη φιλοθεΐα, τὰ ὅποια εἶναι γνωρίσματα τῆς ἀγάπης, γιατί ἐνώνει τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸ Θεὸ καὶ μεταξὺ τους, καὶ γι' αὐτὸ ἔχει ἀδιάπτωτη τὴν παραμονὴ τῶν ἀγαθῶν.

36. Ἐνέργεια καὶ ἀπόδειξη τῆς τέλει ἀγάπης πρὸς τὸ Θεὸ εἶναι ἡ εὐλικρινὴς διάθεση μὲ ἐκούσια συμπάθεια πρὸς τὸν πλησίον. «Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀγαπᾷ τὸν ἀδελφὸ του ποὺ τὸν βλέπει —λέει ὁ θεῖος Ἰωάννης—, δὲ μπορεῖ νὰ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, τὸν ὁποῖο δὲν βλέπει»²⁰.

37. Ἡ ὁδὸς τῆς ἀλήθειας εἶναι ἡ ἀγάπη. Δίνοντας στὸν ἑαυτὸ Του αὐτὸ τὸ ὄνομα ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ²¹, παρουσιάζει στὸ Θεὸ καὶ Πατέρα ἐκείνους ποὺ βαδίζουν αὐτὴ τὴν ὁδὸ καθαρὸς ἀπὸ κάθε κακία.

38. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ θύρα ἀπὸ τὴν ὁποία ὅποιος περνᾷ, φτάνει στὰ Ἁγία τῶν Ἀγίων καὶ γίνεται θεατῆς τοῦ ἀπλησίαστου κάλλους τῆς ἀγίας καὶ βασιλικῆς Τριάδας.

39. Εἶναι πραγματικὰ φοβερὸ πρᾶγμα καὶ ὑπερβαίνει κάθε ὑπολογισμὸ ἡ καταδίκη ποὺ ἐπισύρει, τὸ νὰ νεκρώσουμε θεληματικὰ τὴ ζωὴ ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς μὲ τὴ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀγαπώντας τὰ πρᾶγματα ποὺ φθείρονται. Καὶ τὸν γνωρίζουν ὅπωςδὴποτε αὐτὸ τὸ φόβο ἐκείνοι ποὺ προτίμησαν συνειδητὰ ἀντὶ γιὰ τὴ φιλαυτία τὴν ἀλήθεια.

40. Ἄς χρησιμοποιήσουμε κατὰλληλα τὴν εἰρήνη, καὶ ἀφοῦ ἀθετήσαμε τὴ φιλία πρὸς τὸν κόσμος καὶ τὸν κοσμοκράτορα διάβολο, ἡ ὁποία κακῶς ὑπάρχει μέσα μας, ἃς καταργήσουμε ἔστω καὶ ἀργὰ τὸν πόλεμο ποὺ κάνουμε μὲ τὰ πάθη μας ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀφοῦ κάνουμε μὲ τὸ Θεὸ ἀδιάλυτη συνήκη εἰρήνης μαζί Του, νεκρώνοντας τὸ ἁμαρτητικὸ μέρος τοῦ σώματος²², ἃς τερματίσουμε τὴν ἔχθρα μας πρὸς Αὐτόν.

41. Εἶναι ἀδύνατο νὰ φιλιωθοῦμε μὲ τὸ Θεό, ἐφόσον μὲ τὰ πάθη μας ἐπαναστατοῦμε ἐναντίον Του καὶ ἀνεχόμαστε νὰ πληρώνουμε φόρο μὲ τὴν

20. Ἀ' Ἰω. 1, 20.

21. Ἰω. 14, 6.

22. Ρωμ. 6, 6.

κακία μας στὸ διάβολο, τὸν κακὸ τύραννο καὶ φονευτὴ τῶν ψυχῶν μας, ἂν δὲ βγοῦμε πρωτύτερα σὲ ὁλοκληρωτικὸ πόλεμο ἐναντίον τοῦ πονηροῦ. Γιατὶ μέχρι τότε εἴμαστε ἐχθροὶ καὶ ἀντίπαλοι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἃς πλάθουμε γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας τὸ ὄνομα τῶν πιστῶν, ἕως ὅτου δηλαδὴ θέλουμε νὰ δουλεύουμε στὰ πάθη τῆς ἀτιμίας. Καὶ καμιά ὠφέλεια δὲν θὰ ἔχομε ἀπὸ τὴν εἰρήνη στὸν κόσμος, ἐφόσον ἡ ψυχὴ ἔχει κακὴ κατάσταση καὶ ἐπαναστατεῖ ἐναντίον τοῦ Δημιουργοῦ τῆς καὶ δὲ δέχεται νὰ ταχθεῖ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῆς βασιλείας Του, καὶ εἶναι ἀγορασμένη ἀπὸ χίλιους-δυὸ ὠμούς ἀφέντες ποὺ τὴ σπρώχνουν μὲ βία στὴν κακία καὶ τὴν ἐτοιμάζουν ἀπατηλὰ νὰ προτιμήσει τὴν ὁδὸ ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀπώλεια, παρὰ τὴν ὁδὸ ποὺ σώζει.

42. Ὁ Θεὸς μᾶς ἔπλασε γιὰ νὰ γίνουμε κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεως²³ καὶ μέτοχοι τῆς αἰωνιότητάς Του, καὶ νὰ φανοῦμε ὅμοιοι μὲ Αὐτόν²⁴, θεοῦμενοι μέσω τῆς θείας χάρης. Γιὰ τὴ θέωση αὕτη συστάθηκαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν τὰ ὄντα, καὶ γι' αὐτὴν τὰ μὴ ὄντα καρποφόρησαν καὶ γέννησαν τὰ ὄντα.

43. Ἄν ἐπιθυμοῦμε νὰ ὀνομαζόμαστε καὶ νὰ εἴμαστε τοῦ Θεοῦ, ἃς ἀγωνιστοῦμε νὰ μὴν προδώσουμε τὸ Λόγο μὲ τὰ πάθη, ὅπως ὁ Ἰούδας, ἢ νὰ Τὸν ἀρνηθοῦμε ὅπως ὁ Πέτρος²⁵. Ἀρνηση τοῦ Λόγου εἶναι νὰ ἀποφύγουμε νὰ κάνουμε τὸ καλὸ ἀπὸ φόβο, καὶ προδοσία εἶναι ἡ ἔμπρακτη θεληματικὴ ἁμαρτία, καθὼς καὶ ἡ ὁρμὴ πρὸς τὴν ἁμαρτία.

44. Κάθε θλίψη καταλήγει σὲ χαρὰ, καὶ κάθε κόπος σὲ ἀνάπαυση, καὶ κάθε ἀτιμία σὲ δόξα. Καὶ γενικά, τὸ τέλος ὅλων τῶν θλίψεων γιὰ τὴν ἀρετὴ εἶναι τὸ νὰ βρεθεῖ κανεὶς μαζί μὲ τὸ Θεὸ καὶ νὰ μείνει μ' Αὐτόν γιὰ πάντα καὶ νὰ ἀπολαύσει τὴν αἰώνια ἀνάπαυση ποὺ δὲν ἔχει πέρας.

45. Ὁ Θεὸς θέλοντας νὰ μᾶς ἐνώσει μεταξὺ μας ὅχι μόνο κατὰ τὴ φύση, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴ γνώση, καὶ παρακινώντας ὡς ἀγαθὸς πρὸς αὐτὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, χάραξε τίς σωτήριες καὶ φιλάνθρωπες ἐντολές γιὰ μᾶς, καὶ ἔνεκα τούτου νομοθέτησε νὰ ἐλεοῦμε καὶ νὰ ἐλεοῦμαστε²⁶.

46. Ἡ φιλαυτία καὶ ἡ ἐξυπνάδα τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ καὶ τοὺς συνανθρώπους καὶ τὸ Νόμο εἶτε τοὺς παραμέρισε, εἶτε τοὺς σοφιστεύθηκε, κατακομμάτιασε σὲ πολλὰ μέρη τὴ μία ἀνθρώπινη φύση· καὶ ἀφοῦ εἰσήγαγε καὶ ἐξάπλωσε τὴν ἀναισθησία ποὺ ἐπικρατεῖ τώρα σ' αὕτη, ὅπλισε μὲ τὴν προαίρεση τὴν φύση ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τῆς. Γι' αὐτό, ὅποιος μὲ σῶφρονα λογισμὸ καὶ γενναῖο φρόνημα μπόρεσε νὰ διαλύσει αὕτη τὴν ἀντίφαση τῆς φύσεως, ἐλέησε πρῶτα-πρῶτα τὸν ἑαυτὸ του, γιατί συμμόρφωσε τὴν προαίρεσή του σύμφωνα μὲ τὴ φύση, καὶ κατέφυγε στὸ Θεὸ κατὰ τὴν προαίρεση λόγῳ τῆς φύσεως. Καὶ ἔδειξε στὸν ἑαυτὸ του τί σημαίνει τὸ «κατ' εἰκόνα» καὶ πῶς ὁ Θεὸς στὴν ἀρχή, δημιουργώντας τὴ δική μας φύση ὅπως ἔπρεπε, ὅμοια μὲ τὸν ἑαυτὸ Του καὶ ὁλοκάθαρο ἀπεικόνισμα τῆς ἀγαθότητάς Του,

23. Β' Πέτρ. 1, 4.

24. Α' Ἰω. 3, 2.

25. Ματθ. 26, 14-16 καὶ 69-75.

26. Ματθ. 5, 7.

τῆς ἐξασφάλισε τὴν ταυτότητα μὲ τὸν ἑαυτὸ της σὲ ὅλα, νὰ εἶναι ἄμαχη, εἰρηνική, χωρὶς ἐναντιότητες, δεμένη σφικτὰ μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὸν ἑαυτὸ της μέσω τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία μᾶς ἐξαρτᾶ μὲ τὸν πόθο ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ μᾶς συνδέει μεταξύ μας μὲ τὴ συμπάθεια.

47. Ὁ φιλόανθρωπος Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ νὰ συγκεντρώσει τὴν ἀνθρώπινη φύση στὸν ἑαυτὸ Του καὶ νὰ τὴ σταματήσει ἀπὸ τὸ νὰ φέρεται ἀσχημα στὸν ἑαυτὸ της, ἢ μᾶλλον νὰ ἐπαναστατεῖ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ νὰ ἔχει κομματιαστεῖ καὶ νὰ μὴ σταματᾷ πούθεν ἀξαιτίας τῆς ἄστατης κινήσεως τῆς προαιρέσεώς της γύρω ἀπὸ τὸ κάθε πράγμα.

48. Τίποτε ἀπ' ὅσα εἶναι μετὰ τὸ Θεό, δὲν εἶναι πολυτιμότερο γιὰ ὅσους ἔχουν νοῦ, ἢ μᾶλλον προσφιλέστερο στὸ Θεό, ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Γιατὶ ἐκείνους πού εἶναι χωρισμένοι τοὺς μαζεύει σὲ ἓνα, καὶ μπορεῖ νὰ δημιουργήσει ταυτότητα γνώμης γιὰ τοὺς πολλοὺς ἢ γιὰ ὅλους, χωρὶς ἐναντιότητες. Γιατὶ ἰδίωμα τῆς ἀγάπης εἶναι νὰ κάνει μία τὴ γνώμη ὅσων τὴν ἐπιζητοῦν.

49. Ἄν ἀπὸ τὴ φύση του τὸ ἀγαθὸ ἐνοποιεῖ καὶ συγκρατεῖ τὰ διαιρεμένα, εἶναι φανερό ὅτι τὸ κακὸ διαιρεῖ καὶ καταστρέφει τὰ ἐνωμένα. Γιατὶ ἀπὸ τὴ φύση του τὸ κακὸ εἶναι κάτι πού διασκορπίζεται, εἶναι ἄστατο, πολύμορφο καὶ διαιρετικό.

50. Ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ καὶ σύντομος δρόμος σωτηρίας εἶναι ἡ ἀληθινή, ἡ μὲ ἐπίγνωση ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ τέλεια ἀπάρνηση τῆς στοργῆς τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὸν κόσμος. Σύμφωνα μ' αὐτήν, ἀφοῦ ἀποβάλομε τὴν ἐπιθυμία τῆς ἡδονῆς καὶ τὸ φόβο τῆς ὀδύνης, ἐλευθερωνόμαστε ἀπὸ τὴν κακὴ φιλαυτία καὶ ἀνεβαίνομε στὴ γνώση τοῦ Δημιουργοῦ. Καὶ ἀφοῦ πάρομε στὴ θέση τῆς κακῆς τὴν ἀγαθὴ νοερὴ φιλαυτία, τὴ χωρισμένη ἀπὸ σωματικὴ στοργή, δὲν παύομε νὰ λατρεύομε τὸ Θεὸ μὲ αὐτὴν τὴν καλὴ φιλαυτία, ζητώντας πάντοτε ἀπὸ τὸ Θεὸ τὸν καταρτισμὸ τῆς ψυχῆς. Γιατὶ αὕτη εἶναι ἡ λατρεία ἡ ἀληθινή καὶ πραγματικὰ θεάρεστη, ἡ ἀκριβὴς ἐπιμέλεια τῆς ψυχῆς μέσω τῶν ἀρετῶν.

51. Ἐκεῖνος πού δὲν ἐπιθυμεῖ σωματικὴ ἡδονὴ καὶ καθόλου δὲ φοβᾶται ὀδύνη, ἔγινε ἀπαθής. Γιατὶ μαζί μ' αὐτὲς καὶ τὴ μητέρα τους φιλαυτία σκότωσε καὶ ὅλα τὰ πάθη πού γι' αὐτὲς ὑπάρχουν καὶ ἀπὸ αὐτὲς προέρχονται, ὅπως καὶ τὴν ἄγνοια, τὴν ἀρχηγὸ τῶν κακῶν. Καὶ ἔτσι ὁλόκληρος δόθηκε στὸ φύσει Καλό, τὸ ὁποῖο εἶναι σταθερὸ καὶ μόνιμο καὶ ἀναλλοίωτο, μένοντας μαζί μ' Αὐτὸ τελείως ἀκίνητος νὰ ἀντανακλᾷ μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο τὴ δόξα τοῦ Κυρίου²⁷ καὶ ἀπὸ τὴν φωτεινὴ δόξα πού ἔχει μέσα του νὰ βλέπει τὴ θεϊκὴ καὶ ἀπλησίαστη δόξα.

52. Ἄς ἀρνηθοῦμε τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὀδύνη τῆς ζωῆς αὐτῆς μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη, καὶ τότε θὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ κάθε ἐπινόηση τῶν παθῶν καὶ κάθε δαιμονικὴ κακουργία. Γιατὶ ἀγαποῦμε τὰ πάθη γιὰ τὴν ἡδονὴ καὶ ἐξαιτίας τοῦ πόνου ἀποφεύγομε τὴν ἀρετή.

27. Β' Κορ. 3, 18.

53. Ἐπειδὴ κάθε κακία ἐκ φύσεως καταστρέφεται μαζί μὲ τοὺς τρόπους πού τὴ δημιουργήσαν, βρίσκοντας ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ πείρα του ὅτι ἀθε ἡδονὴ τὴ διαδέχεται ἡ ὀδύνη, κατεύθυνε ὅλη τὴν ὁρμή του πρὸς τὴν ἡδονὴ καὶ ὅλη τὴν ἀποστροφή του πρὸς τὴν ὀδύνη. Τὴν πρώτη τὴν ὑπερασπίζεται μὲ ὅλη του τὴ δύναμη, ἐνῶ τὴν ἄλλη τὴν καταπολεμᾷ μὲ ὅλο του τὸ ζῆλο, πιστεύοντας κάτι ἀδύνατο, ὅτι μὲ τὴ μέθοδο αὕτη θὰ διαχωρίσει τὴ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ μόνη τὴ φιλαυτία θὰ ἔχει ἐνωμένη μὲ τὴν ἡδονὴ χωρὶς νὰ τῆς βάζει τέλος ἡ ὀδύνη· τὸ πάθος ὅμως φαίνεται τὸν κάνει ν' ἀγνοεῖ ὅτι σὲ καμιά περίπτωση δὲν ὑπάρχει ἡδονὴ χωρὶς ὀδύνη. Γιατὶ εἶναι ἀνακατεμένος μὲ τὴν ἡδονὴ ὁ πόνος, κι ἄς μοιάζει νὰ μὴ γίνεται ἀντιληπτὸς ἀπ' ὅσους τὸν ἔχουν, καθὼς στὸ πάθος ἐπικρατεῖ ἡ ἡδονή. Καὶ εἶναι φυσικὸ νὰ προβάλλει πάντοτε ἐκεῖνο πού ἐπικρατεῖ, καὶ νὰ σκεπάζει ὅ,τι συνυπάρχει. Ὅταν λοιπὸν διεκδικοῦμε τὴν ἡδονὴ ἐξαιτίας τῆς φιλαυτίας μας καὶ φροντίζουμε νὰ ἀποφεύγομε τὴν ὀδύνη, πάλι γιὰ τὴν ἴδια αἰτία, τότε ἐφευρίσκομε τὰ ἀπερίγραπτα καταστρεπτικὰ πάθη.

54. Ἄγνοεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ δὲν αἰσθάνεται τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὀδύνη, ὅταν στὸ Θεό, πού εἶναι τὸ ὄντως ἀγαπητὸ καὶ ἀξίεραστο καὶ ἐπιθυμητό, δέσει ἢ μᾶλλον κολλήσει τὸ νοῦ του, ὅποτε γίνεται ἐλεύθερος ἀπὸ τὴ σωματικὴ σχέση.

55. Ὅπως δὲν μπορεῖ νὰ λατρεῖ κανεὶς τὸ Θεὸ καθαρὰ, ἂν δὲν καθαρίζει ἀπὸ τὰ βάθη τὴν ψυχὴ του, ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ λατρεῖ τὴν κτίση ἂν δὲν περιποιεῖται τὸ σῶμα. Ἐπιτελώντας σ' αὐτὸ τὸ σῶμα ὁ ἄνθρωπος τὴ φθοροποιὸ αὕτη λατρεία καὶ καταντώντας φίλαυτος, εἶχε ἀκατάπαυστα ἐνέργουμένη μέσα του τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὀδύνη, τρώγοντας διαρκῶς ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς παρακοῆς πού παρεῖχε ἀνακατωμένη τὴ γνώση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ²⁸ μὲ τὴν πείρα μέσω τῆς αἰσθήσεως. Καὶ ἂν κανεὶς πεῖ ὅτι τὸ δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ ὁρατὴ κτίση, δὲ θὰ σφάλει. Γιατὶ ἡ ἀπόλαυσή της ἐκ φύσεως προξενεῖ ἡδονὴ καὶ ὀδύνη.

56. Ὅπου δὲν ἐπικρατεῖ τὸ λογικόν, ἐκεῖ εἶναι φυσικὸ νὰ ἐπικρατεῖ ἡ δύναμη τῆς αἰσθήσεως, στὴν ὁποία ἔχει ἀναμειχθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ἡ δύναμη τῆς ἁμαρτίας. Αὕτη κρυφοσέρνει τὴν ψυχὴ μὲ τὴν ἡδονὴ σὲ οἶκτο τάχα πρὸς τὴ συγγενὴ κατὰ τὴν ὑπόστασι σάρκα, καὶ ἀφοῦ τῆς ἀναθέσει σὰν φυσικὸ τῆς ἔργου τὴν ἐμπαθὴ καὶ ἡδονικὴ ἐπιμέλεια τῆς σάρκα, τὴν [ἀπομακρύνει] ἀπὸ τὴ ζωὴ πού ταιριάζει στὴ φύση της καὶ τὴν πείθει νὰ γίνεῖ δημιουργὸς τῆς κακίας, ἡ ὁποία καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἀνυπόστατη.

57. Κακία τῆς νοερῆς ψυχῆς εἶναι ἡ λησμοσύνη τῶν φυσικῶν καλῶν, καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐμπαθὴ σχέση πρὸς τὴ σάρκα καὶ τὸν κόσμος. Τὴ λησμοσύνη αὕτη τὴν ἀφανίζει τὸ λογικόν, ὅταν ἐνεργεῖ στρατηγικὰ σύμφωνα μὲ τὴν πνευματικὴ ἐπιστήμη, διερευνώντας τὴ φύση τοῦ κόσμου καὶ τῆς σάρκα καὶ ὁδηγώντας τὴν ψυχὴ στὴ συγγενικὴ τῆς χώρα τῶν νοητῶν.

28. Γεν. 3, 5.

Ἴκεῖ δὲν ἔχει κανένα πέρασμα ὁ νόμος τῆς ἀμαρτίας, γιατί δὲν ἔχει πιά τὴν αἴσθησιν νὰ τὸν περνᾷ ἐκεῖ σὰν γέφυρα, ἀφοῦ ἡ αἴσθησις ἔχει ἤδη χωριστεῖ κατὰ τὴν σχέσιν τῆς μετὰ τὴν ψυχὴ καὶ ἔχει ἀπορριφθεῖ στὰ αἰσθητὰ θεάματα, τῶν ὁποίων ὁ νοῦς ἀφοῦ ξεπέρασε τὴν σχέσιν καὶ τὴν φύσιν, δὲν τὰ αἰσθάνεται ὁλότελα.

58. Ὅταν τὸ λογικὸ κυριαρχεῖ στὰ πάθη, κάνει τις αἰσθήσεις ὄργανο τῶν ἀρετῶν. Ἔτσι ἀντίθετα, ὅταν τὰ πάθη κυριαρχοῦν πάνω στὸ λογικόν, διαμορφώνουν τις αἰσθήσεις σύμφωνα μετὰ τὴν ἀμαρτίαν. Πρέπει λοιπὸν μετὰ νήψιν νὰ ἐξετάζουμε καὶ νὰ μελετοῦμε μετὰ ποῖον τρόπο ἡ ψυχὴ θὰ κάνει τὴν καλὴν ἀντιστροφή ὅπως πρέπει, ὥστε ἐκεῖνα μετὰ τὰ ὁποῖα πρωτίτερα ἀμάρτανε, νὰ τὰ μεταχειριστεῖ τώρα γιὰ τὴν πραγματοποίηση καὶ στερέωση τῶν ἀρετῶν.

59. Τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον διδάσκει τὴν ἀπάρνησιν τῆς σαρκικῆς ζωῆς καὶ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Μιλῶ γι' αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ συνεχῶς πεθαίνουν κατὰ ἄνθρωπον, ἐννοῶ τὴν ἀνθρώπινον ζωὴν στὴ σάρκα κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτο, ζοῦνε ὅμως κατὰ Θεὸν μόνο πνευματικᾶς²⁹, ὅπως ἦταν ὁ θεῖος Ἀπόστολος καὶ οἱ ὅμοιοί του, οἱ ὁποῖοι δὲν ζοῦν διόλου δική τους ζωὴ, ἀλλὰ ἔχουν τὸ Χριστὸ μέσα τους νὰ ζεῖ στὴν ψυχὴ τους³⁰. Ἔτσι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι νεκροὶ γιὰ τὸ Θεὸν στὸν αἰῶνα τοῦτο, δοκιμάζονται στὴ σάρκα²⁹ ἔχοντας θλίψεις καὶ βάσανα πολλὰ καὶ στενοχώριες καὶ ὑπομένοντας διωγμοὺς καὶ χίλια-δυὸ εἴδη πειρασμῶν μετὰ χαρά.

60. Κάθε πάθος σχηματίζεται ὅπωςδήποτε μετὰ τὸ συνδυασμὸ κάποιου αἰσθητοῦ πράγματος καὶ μιᾶς αἰσθήσεως καὶ μιᾶς φυσικῆς δυνάμεως, τοῦ θυμοῦ π.χ. ἢ τῆς ἐπιθυμίας, ἡ ὁποία ἔχει ἐκτραπεί ἀπὸ τὴν φυσικὴν λειτουργίαν της. Ἄν λοιπὸν ὁ νοῦς ἐξετάσει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνθέσεως τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς φυσικῆς δυνάμεως καὶ μπορέσει, ἀφοῦ τὰ ξεχωρίσει, νὰ ἐπαναφέρει στὸ φυσικὸ τοῦ λόγου τὸ καθένα καὶ νὰ θεωρήσει τὸ αἰσθητὸ καθ' ἑαυτό, χωρὶς τὴν σχέσιν τῆς αἰσθήσεως πρὸς αὐτό, καὶ τὴν αἴσθησιν χωρὶς τὴν οἰκειότητα τοῦ αἰσθητοῦ πρὸς αὐτήν, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, γιὰ παράδειγμα, ἢ μιὰ ἄλλην φυσικὴ δύναμιν χωρὶς τὴν ἐμπαθὴ διάθεσιν πρὸς τὴν αἴσθησιν καὶ τὸ αἰσθητό, ὅπως ἡ συγκεκριμένη κίνησις τοῦ πάθους καθορίζει νὰ γίνεταί ἡ θεωρία, τότε διέλυσε καὶ ἔκανε σκόνη τὴν σύστασιν τοῦ ὁποιοῦδήποτε πάθους καὶ τὴν σκόρπισε κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς γνώσεως, ὅπως ἔκανε παλιὰ ὁ Μωυσῆς στὸ χρυσὸ μοσχάρι³¹, καὶ ἐξαφάνισε ὁλότελα καὶ αὐτὴ τὴν φιλή φαντασίαν τῶν παθῶν, μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν στοιχείων ποὺ συνθέτουν τὰ πάθη, χωριστὰ τὸ καθένα, στὴ φυσικὴ τους κατάστασιν.

61. Ὁ βίος ποὺ ἔχει κηλιδωθεῖ ἀπὸ πολλὰ ἀμαρτήματα τῶν σαρκικῶν παθῶν, εἶναι σὰν ἓνα κατασπιλωμένο φόρεμα· γιατί ὁ καθένας εἶναι φυσικὸς

²⁹ Ἁ' Πέτρ. 1, 6.

³⁰ Γαλ. 2, 20.

³¹ Ἐξ. 32, 20.

νὰ φαίνεται ἀπὸ τὴν διαγωγή του σὰν ἀπὸ ἓνα φόρεμα ἂν εἶναι δίκαιος ἢ ἄδικος. Ὁ ἓνας ἔχει φόρεμα καθαρὸ, τὸν ἐνάρετο βίον. Ὁ ἄλλος ἔχει τὴν ζωὴν του κηλιδωμένη μετὰ πονηρὰ ἔργα. Ἡ μᾶλλον, φόρεμα λερωμένο ἀπὸ τὴν σάρκα³² εἶναι ἡ συνειδητὴ ἔξις καὶ διάθεσις ποὺ διαμορφώνει τὴν ψυχὴ μετὰ τὴν μνήμην τῶν πονηρῶν κινήσεων καὶ ἐνεργημάτων τῆς σαρκῆς. Βλέποντας συνεχῶς ἡ ψυχὴ νὰ τὴν τυλίγει ἡ ἔξις καὶ διάθεσις αὐτὴ σὰν φόρεμα, γερμίζει ἀπὸ τὴν δυσωδίαν τῶν παθῶν. Γιατὶ ὅπως ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μετὰ τις ἀρετὲς ποὺ συνοφαινόνται κατὰ λόγον μετὰξύ τους, γίνεται φόρεμα γιὰ τὴν ψυχὴν, ποὺ ὅταν τὸ φορεῖ γίνεται ὡραία καὶ δοξασμένη, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὴν σάρκα, ὅταν συνοφαινόνται μετὰξύ τους κατ' ἀναλογίαν τὰ πάθη, γίνεται ἓνα ἀκάθαρτο καὶ λεκιασμένο φόρεμα ποὺ δείχνει ἀπὸ τὴν δικὴν του κατάστασιν τί λογὴς εἶναι ἡ ψυχὴ, ἀφοῦ τῆς ἔδωσε ἄλλη μορφή καὶ εἰκόνα διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν θεῖαν.

62. Βέβαιη ἐγγύησις τῆς ἐλπίδας ὅτι θὰ θεωθεῖ ἡ ἀνθρώπινη φύσις ἀποτελεῖ ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία κάνει τὸν ἄνθρωπον θεὸν στὸ βαθμὸ ποὺ Ἐκεῖνος ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατὶ Ἐκεῖνος ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος χωρὶς ἀμαρτίαν³³ εἶναι φανερό ὅτι θὰ θεοποιήσῃ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν χωρὶς νὰ τὴν μεταβάλῃ σὲ θεότητα· καὶ τόσο θὰ τὴν ἀνεβάσῃ γιὰ τὸν ἑαυτὸ Του, ὅσο αὐτὸς κατέβασε χαμηλὰ γιὰ τὸν ἄνθρωπον τὸν ἑαυτὸ Του. Αὐτὰ διδάσκοντας μυστικὰ καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος, λέει ὅτι θὰ φανερωθεῖ στοὺς ἐπερχόμενους αἰῶνες ὁ ὑπερβολικὸς πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμᾶς³⁴.

63. Ὅταν τὸ λογικὸ ἐπιστατεῖ στὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμίαν, δημιουργεῖ τις ἀρετὲς· ὅταν ὁ νοῦς συλλαμβάνει τοὺς λόγους τῶν δημιουργημάτων, συλλέγει τὴν ἀλάνθαστην γνώσιν. Ὅταν λοιπὸν τὸ λογικόν, ἀφοῦ ἀπομακρύνῃ ὅσα τοῦ εἶναι ἀντίθετα, βρεῖ τὸ σύμφωνα μετὰ τὴν φύσιν τοῦ ἀξιαγάπητου, καὶ ὁ νοῦς, ξεπερνώντας ὅσα μπροῦν νὰ γνωστοῦν, φτάσῃ στὴν Αἰτία τῶν ὄντων ποὺ ξεπερνᾷ κάθε οὐσίαν καὶ γνώσιν, τότε πραγματώνεται κατὰ χάριν τὸ πάθος τῆς θεώσεως. Αὐτὸ μεταφέρει τὸ λογικὸ ἀπὸ τὴν φυσικὴν διάκρισιν ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει ἀντικείμενον τῆς διακρίσεως, καὶ ὁδηγεῖ τὸ νοῦν νὰ ἀναπαυθεῖ ἀπὸ τὸ φυσικὸν τρόπο νοήσεως ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει κάτι νὰ τὸ γνωρίσῃ, καὶ κάνει θεόν, μέσα στὴν ταυτότητα ποὺ δίνει ἡ στάσις, ἐκεῖνον ποὺ ἀξιώνεται τὴν θεῖαν μέθεξιν.

64. Τὴν ψυχὴν ποὺ σκούριασε τελείως ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς ἡδονῆς, τὴν καθαρίζει ἡ κακοπάθεια καὶ τῆς ἀφαιρεῖ ὁλότελα τοὺς δεσμοὺς μετὰ τὰ ὑλικά, καθὼς ἡ ψυχὴ μαθαίνει τὴν ζημίαν ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν φιλίαν μετὰ αὐτά. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ Θεός, σύμφωνα μετὰ τὴν δίκαιην κρίσιν Του, ἐπιτρέπει στὸν διάβολον νὰ καταπιέξῃ μετὰ δοκιμασίαις τοὺς ἄνθρώπους.

65. Ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ λύπη, ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ φόβος καὶ τὰ ἐπαχόλουθά τους, δὲ δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μαζί μετὰ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, γιατί

³² Ἰουδα 23.

³³ Ἑβρ. 4, 15.

³⁴ Ἑφ. 2, 7.

τότε θὰ συντελοῦσαν καὶ στὸ σκοπὸ τῆς φύσεως. Ὑποστηρίζω κάτι ποὺ ἔμαθα ἀπὸ τὸν μεγάλο Γρηγόριο Νύσσης, ὅτι αὐτὰ μπηγὰν ἀργότερα λόγῳ τῆς ἐκπτώσεως ἀπὸ τὴν τελειότητα καὶ συνδέθηκαν μὲ τὸ πρὸ ἄλογο μέρος τῆς φύσεως. Μὲ αὐτὰ, στὴ θέση τῆς μακαρίας καὶ θείας εἰκόνας, εὐθὺς μόλις ἔγινε ἡ παράβαση τοῦ Ἀδάμ, ἔγινε φανερὴ καὶ καθαρὴ στὸν ἄνθρωπο ἡ ὁμοίωση μὲ τὰ ἄλογα ζῶα. Γιατὶ ἔπρεπε, ἀφοῦ σκεπάστηκε ἡ ἀξία τοῦ λογικοῦ, νὰ τιμωρηθεῖ δικαίως ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων μὲ τὰ γνωρίσματα τῆς ἀλογίας ποὺ μόνη της διάλεξε. Ἔτσι οἰκονόμησε μὲ τὴ σοφία Του ὁ Θεὸς γιὰ νὰ ἔρθει ὁ ἄνθρωπος σὲ συναίσθηση τῆς λογικῆς μεγαλοσύνης τοῦ νοῦ του.

66. Στοὺς πνευματικοὺς ἀγωνιστὲς γίνονται καλὰ καὶ τὰ πάθη ὅταν, ἀπομακρύνοντάς τα μὲ σοφία ἀπὸ τὰ σωματικά, τὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ νὰ ἀποκτήσουμε τὰ οὐράνια. Ὅταν δηλαδὴ μετατρέψουμε τὴν ἐπιθυμία σὲ κίνηση ποὺ ὁρέγεται τὴ νοερὴ πόθηση τῶν θείων· τὴν ἡδονή, σὲ γαλήνια εὐφροσύνη τῆς θελητικῆς ἐνέργειας τοῦ νοῦ γιὰ τὰ θεῖα χαρίσματα· τὸ φόβο, σὲ ἐπιμέλεια προφυλάξεως ἀπὸ τὴ μέλλουσα τιμωρία λόγῳ τῶν ἁμαρτιῶν· τὴ λύπη τέλος, σὲ μεταμέλεια γιὰ τὴ διόρθωση κάποιου τωρινοῦ κακοῦ. Καὶ μ' ἓνα λόγο, ὅπως κάνουν οἱ σοφότεροι γιατροὶ ποὺ μὲ τὸ σῶμα τῆς φαρμακερῆς ἔχιδνας ἐξουδετερώνουν τὴ βλάβη ποὺ αὐτὴ προκαλεσε, ἢ προξενοῦν ἀνοσία γιὰ ἐνδεχόμενη, κι ἐμεῖς νὰ χρησιμοποιοῦμε τὰ πάθη αὐτὰ γιὰ ἐξόντωση κακίας ποὺ ὑπάρχει ἢ ποὺ τὴν περιμένομε, καὶ γι' ἀπόκτηση καὶ φύλαξη ἀρετῆς καὶ γνώσεως.

67. Ὁ νόμος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, μὲ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία καθαρίζει τὴν ἀνθρώπινη φύση ἀπὸ κάθε μολυσμό. Ὁ νόμος τῆς Καινῆς Διαθήκης, μὲ τὴ θεωρητικὴ μυσταγωγία ἀνεβάζει τὸ νοῦ μὲ τὴ θεῖα γνώση ἀπὸ τὰ σωματικὰ στὰ θεάματα τὰ συγγενῆ μὲ τὰ νοητά.

68. Ἡ ἀγία Γραφὴ τοὺς ἀρχαρίους ποὺ βρίσκονται κάπου στὰ προπύλαια τῆς θείας αὐλῆς τῶν ἀρετῶν³⁵, τοὺς ὀνομάζει «φοβουμένους»³⁶. Ἐκείνους ποὺ ἀπόκτησαν μιὰ ὀρισμένη ἔξη τῶν λόγων καὶ τῶν τρόπων τῆς ἀρετῆς, τοὺς ὀνομάζει «προκόπτοντες». Κι ἐκείνους ποὺ μὲ τὴν ἐξάσκηση τῆς ἀρετῆς ἔφτασαν ἤδη μὲ τὴ γνώση στὴν κορυφὴ τῆς ἀποκαλυπτικῆς ἀλήθειας τῶν ἀρετῶν, τοὺς ἀποκαλεῖ «τελείους». Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀποστράφηκε τὴν παλιά του ἀναστροφή μὲ τὰ πάθη καὶ παρέδωσε ὅλη του τὴ διάθεση στὰ θεῖα πράγματα λόγῳ τοῦ φόβου, δὲν ὑπολείπεται σὲ κανένα καλὸ ἀπ' ὅσα ἀρμόζουν στοὺς ἀρχαρίους, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀπόκτησε τὴν ἔξη τῶν ἀρετῶν οὔτε ἔγινε μέτοχος τῆς σοφίας ποὺ διδάσκεται στοὺς τελείους³⁷. Ἀλλὰ οὔτε καὶ ἓνας ἀπὸ τοὺς «προκόπτοντες» ὑστερεῖ σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ καλὰ ποὺ ἀνήκουν στὸ βαθμὸ του, καὶ ἂν δὲν ἀπόκτησε ἀκόμη τὴν ὑψηλότετη γνώση τῶν θείων ποὺ ἔχουν οἱ τέλειοι. Γιατὶ οἱ τέλειοι, ἀφοῦ ἀξιώθηκαν ἤδη νὰ λάβουν μυστικά τὴ θεωρητικὴ θεολογία καὶ ἀφοῦ καθάρισαν τὸ νοῦ

35. Ἐξ. 27, 9.

36. Πράξ. 13, 16.

37. Α' Κορ. 2, 6.

τοὺς ἀπὸ κάθε ὕλική φαντασία καὶ τὸν ἔκαναν εἰκόνα ποὺ φέρει ἀκέραιο τὸ ὁμοίωμα τῆς θείας ὠραιότητος χωρὶς καμιά ἔλλειψη, ἀποδεικνύονται ὅτι ἔχουν ἐγκαταστήσει μέσα τοὺς τὴ θεῖα ἀγάπη.

69. Δύο εἰδῶν εἶναι ὁ φόβος· ἀγνός καὶ μὴ ἀγνός. Ὁ φόβος τῆς κολάσεως ποὺ δημιουργεῖται κυρίως γιὰ τὰ ἁμαρτήματά μας, ἐπειδὴ αἰτία τῆς δημιουργίας του ἔχει τὴν ἁμαρτία, δὲν εἶναι ἀγνός, οὔτε καὶ θὰ ὑπάρχει γιὰ πάντα, γιατί ἐξαφανίζεται μὲ τὴ μετάνοια μαζὶ μὲ τὴν ἁμαρτία. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ πάντοτε ὑπάρχει χωρὶς τὴ λύπη γιὰ ἁμαρτήματα, αὐτὸς εἶναι ὁ ἀγνός φόβος, ὁ ὁποῖος δὲ θὰ λείπει ποτέ. Γιατὶ εἶναι σὰν φυτεμένος ἀπὸ τὸ Θεὸ στὴν κτίση καὶ κάνει ὀλοφάνερη σὲ ὅλους τὴ φυσικὴ σεβασμιότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπεροχὴ Του, ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε βασιλεία καὶ δύναμη.

70. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν φοβᾶται τὸ Θεὸ ὡς χριτὴ, ἀλλὰ τὸν σέβεται γιὰ τὸ ὑπερβολικὸ μεγαλεῖο τῆς ἀπειρῆς δυνάμεώς Του, δικαίως δὲν ὑστερεῖ, ἀλλὰ εἶναι τέλειος στὴν ἀγάπη, καὶ ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ μὲ συστολὴ καὶ τὸν πρέποντα σεβασμό. Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀπόκτησε τὸ φόβο ποὺ παραμένει στὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος³⁸, καὶ δὲν ὑστερεῖ καθόλου³⁹ οὔτε στὸ παραμικρό.

71. Ἀπὸ τὰ ὄντα γνωρίζουμε τὸν Αἴτιο τῶν ὄντων. Ἀπὸ τὴ διαφορὰ τῶν ὄντων διδασκόμαστε τὴν ἐνυπόστατη Σοφία τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ τὴ φυσικὴ κίνηση τῶν ὄντων μαθαίνομε τὴν ἐνυπόστατη Ζωὴ τοῦ Θεοῦ, τὴ δύναμη ποὺ ζωοποιεῖ τὰ ὄντα, δηλαδὴ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.

72. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δὲν ἀπουσιάζει ἀπὸ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν ὅπωςδήποτε λογικὸ. Γιατὶ αὐτὸ συγκρατεῖ τὴ γνώση καθενός, ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς καὶ Πνεῦμα Θεοῦ, καὶ μὲ τὴ δύναμή Του προχωρεῖ προνοητικὰ ἀνάμεσα ἀπ' ὅλα τὰ ὄντα· ἀνακινεῖ τὸ κατὰ φύση λογικὸ ποὺ ἔχει τὸ καθένα καὶ μέσω αὐτοῦ φέρνει σὲ συναίσθηση ὅσων ἔχουν γίνεи ἐσφαλμένα πέρα ἀπ' ὅ,τι ὀρίζει ἡ φύση ἐκείνων ποὺ αἰσθάνεται καὶ ἔχει τὴν προαίρεσή του ὑπάκουη στὸ νὰ δέχεται τοὺς ὁρθοὺς καὶ σύμφωνους μὲ τὴ φύση λογισμούς. Γι' αὐτὸ καὶ βρίσκομε πολλοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοὺς πολὺ βαρβάρους καὶ νομάδες, οἱ ὁποῖοι ἀλλάζουν καὶ γίνονται καλοκάγαθοι καὶ ἀπορρίπτουν τοὺς θηριώδεις νόμους ποὺ ἴσχυαν ἀνέκαθεν σ' αὐτούς.

73. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι βέβαια παρὸν σὲ ὅλα γενικῶς τὰ ὄντα, καθὼς ὅλα τὰ συγκρατεῖ καὶ ἀνακινεῖ τὰ φυσικά τους σπέρματα. Ἰδιαίτερα ὅμως ὑπάρχει σ' ὅλους, ὅσοι ὑπακούουν στὸ Νόμο, γιατί ὑποδεικνύει σ' αὐτοὺς τὴν παράβαση τῶν ἐντολῶν καὶ τοὺς φωτίζει σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόσχεση τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἐπιπλέον ὅσων εἴπαμε, ὑπάρχει σ' ὅλους τοὺς χριστιανούς γιατί τοὺς χαρίζει τὴν υἱοθεσία. Μὲ τὴν ιδιότητά Του ὅμως νὰ προξενεῖ σοφία, σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς παραπάνω δὲν ὑπάρχει ἀναγκαστικά, ἐκτὸς σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν φανεῖ συνετοὶ καὶ ποὺ μὲ τὴν ἔνθετη ζωὴ τοὺς ἔ-

38. Ψαλμ. 18, 10.

39. Ψαλμ. 33, 10.

τους. Γιατί καθέννας πού δὲν κάνει τὰ θεῖα θελήματα, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι πιστός, ἔχει καρδιά ἀσύνητη, καθὼς εἶναι ἐργαστήριον πονηρῶν λογισμῶν, καὶ σῶμα βυθισμένο στὶς ἁμαρτίες, καθὼς περιπλέκεται συνεχῶς σὲ μολυσμούς παθῶν.

74. Ὁ Θεός, ὁ Ὅποιος ἐπιθυμεῖ τὴ σωτηρία ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ πεινᾷ γιὰ τὴ θεοποίησίν τους, ξεραίνει τὴν οἴησίν τους σὰν τὴν ἄκαρπη συκιᾶ⁴⁰, μὲ τὸ σκοπό, ἀφοῦ προτιμήσουν νὰ εἶναι δίκαιοι ἀπὸ τὸ νὰ νομίζονται τέτοιοι, καὶ ἀφοῦ ξεντυθοῦν τὸ ὑποκριτικὸ φόρεμα τῆς ἡθικῆς ἐπιδειξέως, νὰ περάσουν εὐσεβῶς τὴ ζωὴ τους, ὅπως θέλει ὁ θεῖος λόγος, ἐπιδιώκοντας ἀνόθευτα τὶς ἀρετὲς καὶ ἐπιδεικνύοντας στὸ Θεὸ μᾶλλον τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς τους, παρὰ στοὺς ἀνθρώπους τὸ ψεύτικο ἐξωτερικὸ σχῆμα τῶν ἡθῶν.

75. Ἄλλη εἶναι ἡ αἰτία τοῦ νὰ πράττομε, καὶ ἄλλη τοῦ νὰ πάσχομε. Ἡ αἰτία τοῦ νὰ πράττομε εἶναι ἡ φυσικὴ δύναμη πρὸς ἐνέργειαν τῶν ἀρετῶν, ἐνῶ ἡ αἰτία τοῦ νὰ πάσχομε εἶναι εἴτε δωρεὰ ὅσων εἶναι ὑπὲρ τὴ φύσιν, εἴτε ἀναγκαῖο ἐπακολούθημα τῆς ροπῆς μας στὰ παρὰ φύσιν· γιατί ὅπως δὲν ἔχομε φυσικὴ τὴ δύναμη γιὰ ὅσα ὑπερβαίνουν τὰ ὄντα, ἔτσι [δὲν] ἔχομε φυσικὴ τὴ δύναμη γιὰ ὅσα εἶναι μὴ ὄντα. Πάσχομε λοιπὸν τὴ θέωση κατὰ χάριν, ἐπειδὴ εἶναι ὑπὲρ φύσιν, καὶ δὲν τὴν προξενούμε, γιατί δὲν ἔχομε ἀπὸ τὴ φύσιν μας δύναμη δεκτικὴ τῆς θεώσεως. Καὶ πάσχομε πάλι, ὡς ἀντίθετη στὴ φύσιν μας, μὲ τὴν προαίρεσίν μας κατὰ σύμπτωσιν τὴν κακίαν, γιατί δὲν ἔχομε φυσικὴ δύναμη πρὸς δημιουργίαν κακίας. Πράττομε λοιπὸν ὄντας ἐδῶ κατὰ τὴ φύσιν μας τὶς ἀρετὲς, γιατί ἔχομε φυσικὴ τὴ δύναμη νὰ τὶς πράττομε· ἐνῶ πάσχομε γιὰ τὸ μέλλον τὴ θέωση, δεχόμενοι τὴ χάριν πρὸς τοῦτο ὡς δωρεά.

76. Πράττομε ἐμεῖς, ὅσο ἔχομε ἐνεργὸ τὴ λογικὴ δύναμη μὲ τὴν ὁποῖαν ἐκ φύσεως μπορούμε νὰ πράττομε τὶς ἀρετὲς, καὶ ὅσο ἡ νοερὴ μας δύναμη, ἡ δεκτικὴ κάθε γνώσεως, προσπερνᾷ ἀκατάσχετα τὴ φύσιν ὅλων ὅσα ὑπάρχουν καὶ ἀποτελοῦν ἀντικείμενο γνώσεως καὶ ἀφήνει πίσω της ὅλους τοὺς αἰῶνες. Πάσχομε ὅταν, ἔχοντας περάσει τελείως τοὺς λόγους τῶν ὄντων, φτάσουμε —μὲ τρόπο πού ξεπερνᾷ τὴ γνώσιν— στὴν Αἰτία τῶν ὄντων, καὶ ἐκεῖ καταπαύσομε τὴν ἐνέργειαν τῶν δυνάμεών μας μαζί μὲ ὅσα ἐκ φύσεως εἶναι πεπερασμένα. Γινόμεσθε τότε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο καθόλου δὲν ἀποτελεῖ κατόρθωμα τῆς φυσικῆς δυνάμεως, ἀφοῦ ἡ φύσιν δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ φτάσει τὸ ὑπὲρ φύσιν. Γιατὶ κανένα δημιουργήμα δὲν μπορεῖ ἀπὸ τὴ φύσιν του νὰ προξενήσει τὴ θέωση, ἀφοῦ οὔτε μπορεῖ νὰ φτάσει τὸ Θεό. Μόνον ἡ θεῖα χάριν ἔχει φυσικὸ ἰδίωμα νὰ χαρίζει μὲ ἀναλογία στὰ ὄντα τὴ θέωση, καθὼς λαμπρύνει τὴ φύσιν μὲ τὸ ὑπερφυσικὸ φῶς καὶ τὴν ἀνεβάζει πάνω ἀπὸ τὰ ὅριά της μὲ τὴν ὑπερβολικὴ δόξαν.

40. Ματθ. 21, 19.

77. Ἐπειτ' ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωὴ παύομε νὰ πράττομε τὶς ἀρετὲς· δὲν παύομε ὅμως νὰ πάσχομε κατὰ χάριν τὴ θέωση πού παρέχεται ἕνεκα τῶν ἀρετῶν. Γιατὶ τὸ ὑπερφυσικὸ πάθος εἶναι ἀπεριόριστο ὅσο καὶ δραστικόν, ἐνῶ τὸ παρὰ φύσιν πάθος εἶναι ἀνύπαρκτο καὶ ἀνενεργόν.

78. Τύποι τῶν θείων ἀγαθῶν εἶναι οἱ τρόποι τῶν ἀρετῶν καὶ οἱ λόγοι τῶν ὄντων, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς γίνεται συνεχῶς ἄνθρωπος. Καὶ ὡς σῶμα ἔχει τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν, ἐνῶ ὡς ψυχὴ τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῆς γνώσεως· μέσω αὐτῶν θεοποιεῖ τοὺς ἀξίους δίνοντάς τους ἐνυπόστατη μορφή ἀρετῆς καὶ χαρίζοντας οὐσιαστικὴ ὑπαρξὴ γνώσεως χωρὶς πλάνη.

79. Ὁ πιστὸς καὶ πρακτικὸς νοὺς μοιάζει μὲ τὸν ἀπόστολο Πέτρο, πού φυλακίστηκε ἀπὸ τὸν Ἡρώδη —ὄνομα πού ἐρμηνεύεται «δερμάτινος». Ἔτσι καὶ αὐτός, ὅταν κρατηθεῖ ἀπὸ τὸν δερμάτινο νόμο, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ σαρκικὸ φρόνημα, τότε κλείνεται στὴ φυλακὴ μὲ δύο φρουροὺς καὶ μιὰ σιδερένια πύλη. Πολεμεῖται δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν τῶν παθῶν καὶ ἀπὸ τὴ συγκατάθεσιν τῆς διάνοιας στὰ πάθη· ὅταν περάσει ἀνάμεσα ἀπ' αὐτὲς σὰν ἀπὸ δύο φρουρὰς ἢ φυλακὰς, μέσω τοῦ λόγου τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας σὰν μὲ βοήθεια ἀγγέλου, φτάνει στὴ σιδερένια πύλη πού ὁδηγεῖ στὴν πόλιν, δηλαδὴ στὴ στερεὰ καὶ ἀπότομη καὶ δυσκολοπολέμητη σχέσιν τῶν αἰσθήσεων πρὸς τὰ αἰσθητά. Τὴν πύλη αὐτὴ ἀνοίγει αὐτόματα ὁ λόγος τῆς πνευματικῆς θεωρίας τῆς φύσεως καὶ ἄφοβα πλέον παραπέμπει τὸ νοῦ στὰ συγγενῆ νοητά, ἐλεύθερο ἀπὸ τὴ λύσσα τοῦ Ἡρώδη⁴¹.

80. Ὁ διάβολος εἶναι καὶ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκδικητῆς⁴². Ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ὅταν, ἀπὸ μίσος πρὸς Αὐτόν, παρουσιάζεται ὁ ὀλέθριος σὰν νὰ ἔχει ἀγάπην πρὸς ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πειθεῖ τὴν προαίρεσίν μας μὲ τὰ ἐκούσια πάθη μέσω τῆς ἡδονῆς νὰ προτιμᾷ ἀπὸ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ τὰ πρόσκαιρα, μὲ τὰ ὁποῖα κλέβει ὅλη τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ψυχῆς καὶ μᾶς ἀπομακρύνει τελείως ἀπὸ τὴ θεῖαν ἀγάπην, κἀνοντάς μας θεληματικοὺς ἐχθροὺς τοῦ Δημιουργοῦ. Ἐκδικητῆς πάλι εἶναι ὅταν, δείχνοντας γυμνὸ τὸ μίσος τοῦ ἐναντίον μας, ἀφοῦ πλέον γίναμε μὲ τὴν ἁμαρτίαν ὑποχείριοί του, ζητεῖ τὴν τιμωρίαν μας. Γιατὶ τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι τόσο εὐχάριστο στὸ διάβολο, ὅσο ἄνθρωπος πού τιμωρεῖται. Ὅταν τοῦ ἐπιτραπεῖ αὐτό, τότε ἐφευρίσκει τὰ ἀλλεπάλληλα κύματα τῶν ἀθέλητων παθημάτων καὶ τὰ ἐπιφέρει σὰν λαίλαπα ἀνελέητα ἐναντίον ἐκείνων πού ἔλαβε τὴν ἄδεια κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ ὅχι γιατί θέλει νὰ ἐκπληρώσει τὸ θεῖο πρόσταγμα, ἀλλὰ γιατί ἐπιθυμεῖ νὰ κορέσει τὸ πάθος τοῦ μίσους τοῦ ἐναντίον μας, ὥστε ἡ ψυχὴ, ἀτονώντας καὶ γονατίζοντας ἀπὸ τὸ πολὺ βάρος τῶν ὀδυνηρῶν συμφορῶν, νὰ περιχόψει τὴ δύναμιν τῆς θείας ἐλπίδας τῆς μετατρέποντας σὲ αἰτία ἀθείας τὰ κύματα τῶν δεινῶν πού ἐπέρχονται σ' αὐτὴν γιὰ σωφρονισμό.

81. Ὅταν ἐκεῖνοι πού ἀπόκτησαν τὴν πρακτικὴ ἔξιν καὶ τὴ θεωρητικὴ

41. Πράξ. 12, 3-11.

42. Ψαλμ. 8, 3.

γνώση τίς μεταχειρίζονται γιά δόξα ἀνθρώπινη, καί μέ τὸ φέρεσίμους τους ἰ-
χνογραφοῦν ἐξωτερικά τίς ἀρετὲς καί λένε λόγια μόνο σοφίας καί γνώσεως,
χωρὶς νὰ ἔχουν ἔργα δικαιοσύνης, καί γιά τὴ φαινομενικὴ ἀρετὴ καί γνώση
τους δείχνουν ἀλαζονεῖα ἀπέναντι τῶν ἄλλων, τότε εὐλόγα παραδίνονται
στὰ δεινὰ ποὺ τοὺς ἀρμόζουν, καί μαθαίνουν ἐκ τῶν ὑστέρων τὴν ταπεινο-
φροσύνη, τὴν ὁποία ἀγνόησαν ἀπὸ τὴ μάταιη οἷσή τους.

82. Καθένας ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ἀνάλογα μέ τὴν ἰδιαιτέρη του ἱκανότη-
τα συμβαίνει νὰ προκαλεῖ αὐτὴ ἢ τὴν ἄλλη ἐπιφορὰ τῶν πειρασμῶν. Γιατὶ
καθένας προξενεῖ διαφορετικὴ κακία, καί ὁ ἕνας εἶναι σαφῶς πιὸ ἀκάθαρτος
ἀπὸ τὸν ἄλλον καί ἱκανότερος σὲ ὀρισμένο μᾶλλον εἶδος κακίας.

83. Χωρὶς τὴν παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, κι αὐτοὶ οἱ δαίμονες δὲν μπο-
ροῦν νὰ ὑπηρετοῦν τὸν διάβολο. Γιατὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει μέ τὴν
πρέπουσα φιλάνθρωπη καὶ ἀγαθὴ πρόνοια στὸ διάβολο νὰ ἐπιφέρει μέ τοὺς
ὑπηρέτες του δαίμονες διαφορὲς τιμωρίες. Αὐτὸ τὸ φανερώνει καθαρὰ ἡ ἱ-
στορία τοῦ Ἰώβ, ποὺ γράφει ὅτι δὲν μπορούσε διόλου ὁ διάβολος νὰ πλη-
σιάζει τὸν Ἰώβ, χωρὶς τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ⁴³.

84. Πραγματικὴ πίστη εἶναι ἡ φανερὴ καὶ ἔμπρακτη, κατὰ τὴν ὁποία ὁ
Λόγος τοῦ Θεοῦ φανερώνεται στοὺς πρακτικοὺς παίρνοντας σῶμα μέ τίς ἐν-
τολές. Μέσω αὐτῶν, ὡς Λόγος, ἀνεβάζει ὅσους τίς πράττουν πρὸς τὸν Πα-
τέρα, στὸν ὁποῖο βρίσκεται Αὐτὸς κατὰ φύση.

85. Τὸ μυστήριον τῆς Νέας Διαθήκης κηρύττει τὴν ἀλλαγὴ ζωῆς, τὴν
ἀγγελικὴ λατρεία, τὴ θεληματικὴ ἀποξένωση τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα καί
τὴν ἑναρξὴ τῆς θεϊκῆς μεταμορφώσεως μέ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Πνευμα-
τικὴ περιτομή⁴⁴ ἐννοεῖ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ τὴν ἀποκοπὴ τῆς ἐμπαθοῦς σχέ-
σεως τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα.

86. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καί θέλει νὰ ξεριζώσῃ ὁλότελα ἀπὸ
μέσα μας τὸ σπόρο τῆς κακίας, δηλαδὴ τὴν ἡδονή, ἡ ὁποία σὺλησε ἀπὸ τὸν
νοῦ τὴ θεία ἀγάπη, ἐπιτρέπει στὸν διάβολο νὰ μᾶς προξενήσῃ πόνους καί
τιμωρίες. Ἔτσι ξύνει ἀπὸ τὴν ψυχὴ μέ τοὺς πόνους τὴ σκουριὰ τῆς προη-
γούμενης ἡδονῆς καί συγχρόνως θέλει νὰ μᾶς προξενήσῃ μίσος καί τέλεια
ἀποστροφή πρὸς τὰ παρόντα, τὰ ὁποῖα θωπεύουν μόνο τὴν αἴσθηση, ἐπειδὴ
χρησιμοποιώντας τα δὲν ἔχομε πέρα ἀπὸ τὴν τιμωρίαν κανένα κέρδος. Καί
θέλει ἀκόμα, τὴν ἐκδικητικὴ καί μισάνθρωπη δύναμη τοῦ διαβόλου νὰ τὴν
κάνει ἀφορμὴ ἐπιστροφῆς στὴν ἀρετὴ, γιὰ ὅσους θεληματικὰ ἔφυγαν ἀπὸ
αὐτήν.

87. Εἶναι πρέπον καί δίκαιο νὰ τιμωροῦνται ἀπὸ τὸν διάβολο ἐκεῖνοι οἱ
ὁποῖοι δέχθηκαν εὐχαρίστως τίς κακὲς συμβουλές του γιὰ ἐκούσια ἀμαρτή-
ματα. Γιατὶ ὁ διάβολος καί τὴν ἡδονὴ σπέρνει, μέ τὰ ἐκούσια πάθη, καί τὴν
ὀδύνῃ προξενεῖ, μέ τὰ ἀκούσια παθήματα.

43. Ἰώβ 1, 11-12.

44. Ρωμ. 2, 29.

88. Ὁ λόγος ποὺ ὁ θεωρητικὸς καί γνωστικὸς νοῦς παραδίνεται πολλὰς
φορὲς πρὸς τιμωρίαν στὸ διάβολο, ὁ ὁποῖος δικαίως τοῦ προξενεῖ πόνους καί
συμφορές, εἶναι γιὰ νὰ μάθει ὑποφέροντας νὰ φιλοσοφεῖ μᾶλλον περὶ καρτε-
ρίας καί ὑπομονῆς στοὺς πόνους, παρὰ νὰ ματαιολογεῖ ἀνώφελα μέ ὑπερη-
φάνεια γιὰ ἀνύπαρκτα πράγματα.

89. Ἐκεῖνος ποὺ ὑποφέρει γιὰτὶ ἔχει παραβεῖ κάποια θεία ἐντολή, ἂν
ἐννοήσῃ τὴν αἰτία τῆς θείας πρόνοιας ποὺ τὸν τιμωρεῖ γιὰ νὰ τὸν θεραπεύ-
σῃ, καί τὴ συμφορὰ δέχεται εὐχαρίστως καί τὸ σφάλμα γιὰ τὸ ὁποῖο τιμω-
ρεῖται διορθώνει μέ χαρὰ. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ μένει ἀναίσθητος σ' αὐτὴ τὴ
θεραπεία, δίκαια χωρίζεται ἀπὸ τὴ χάρη ποὺ τοῦ δόθηκε καί παραδίνεται
στὴ σύγχυση τῶν παθῶν, καί ἀφήνεται νὰ καταλήξῃ στὴν διάπραξη ἐκείνων
τῶν ἀμαρτημάτων ποὺ ἐπιθυμοῦσε ἐσωτερικά.

90. Ἐκεῖνος ποὺ θεληματικὰ, ἀπὸ συναίσθηση τῶν ἀμαρτιῶν του δεί-
χνει ὑπομονὴ καθὼς δέχεται τίς ἐπίπονες ἐπιθέσεις τῶν ἀθέλητων πειρα-
σμῶν, μαζί μέ τὴν πρέπουσα εὐχαριστία, δὲν ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν ἔξη τῆς ἀ-
ρετῆς καί τὴ χάρη, γιὰτὶ ὑποτάχθηκε μέ τὴ θέλησή του στὸ ζυγὸ τοῦ βασι-
λιᾶ τῆς Βαβυλώνας⁴⁵ καί δέχεται τίς δοκιμασίες σὰν νὰ πληρώνει χρέος.
Ἀλλὰ παραμένοντας σ' αὐτές, στὸ βασιλεῖο τῆς Βαβυλώνας καταβάλλει ὡς
φόρο τοὺς βίαιους πόνους ποὺ προξενήθηκαν ἀπὸ τὸ παθητικὸ μέρος τῆς φύ-
σεώς του, καί τὴν κατὰ διάνοια συγκατάθεση γι' αὐτούς, ὡς χρεώστης τους
γιὰ τίς προηγούμενες ἀμαρτίες· στὸ Θεὸ ὅμως προσφέρει τὴ διόρθωση τῶν
σφαλμάτων μέσω τῆς ἀληθινῆς λατρείας, δηλαδὴ τῆς ταπεινῆς διαθέσεως.

91. Ἐκεῖνος ποὺ δὲ δέχεται μέ εὐχαριστία τὴ συμφορὰ ποὺ μέ ἀκού-
σιους πειρασμοὺς ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς πρὸς διόρθωσή του, καί δὲν ἀποβάλλει
μετανοώντας τὴν οἷση ποὺ ἔχει γιὰτὶ τάχα εἶναι δίκαιος, αὐτὸς, ἐπειδὴ ἀν-
τιτάσσεται στίς διαταγές τῆς δίκαιης κρίσεως τοῦ Θεοῦ καί δὲν καταδέχεται
νὰ ὑποταχθεῖ θεληματικὰ στὸ ζυγὸ τοῦ βασιλεῖο τῆς Βαβυλώνας, παραδίνε-
ται σύμφωνα μέ θεία διαταγὴ σὲ αἰχμαλωσία καί κλοιούς καί δεσμὰ καί
ἀρρώστια καί θάνατο καί μαχαίρι καί ἐξορίζεται ἐντελῶς ἀπὸ τὴν πατρίδα
του⁴⁶. Γιατὶ ὅλα αὐτά, καί περισσότερα ἀκόμη, παθαίνει ἐκεῖνος ποὺ ἐξορί-
ζεται ἀπὸ τὴν ἔξη τῆς ἀρετῆς καί τῆς γνώσεως σὰν ἀπὸ τὴν πατρίδα του.
Καί ὁ λόγος εἶναι ποὺ δὲν θέλει ἀπὸ ὑπερηφάνεια καί μάταιη οἷση νὰ ἐκτί-
σει τίς ποινές ποὺ τοῦ ἐπιβάλλονται γιὰ τίς ἀμαρτίες του καί νὰ χαίρεται
στίς θλίψεις, στίς ἀνάγκες καί στίς στενοχώριες ὅπως ὁ θεῖος Ἀπόστολος⁴⁷.
Γιατὶ γνώριζε ὁ μέγας Ἀπόστολος ὅτι ἡ ταπείνωση ποὺ προέρχεται ἀπὸ
τοὺς σωματικοὺς πόνους φυλάγει τοὺς θεῖους θησαυροὺς τῆς ψυχῆς· γι' αὐτὸ
καί εὐχαρίστως ἔκανε ὑπομονὴ καί γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καί γιὰ ὅσους ἦταν
τύπος ἀρετῆς καί πίστεως, ὥστε καί ἂν ὡς ὑπεύθυνοι ἀσχούν — ὅπως ὁ

45. Ἰερ. 34, 11.

46. Ἰερ. 34, 8· 35, 14.

47. Β' Κορ. 12, 10.

Κορίνθιος πού ἐπιτιμήθηκε⁴⁸—, νά ἔχουν παρηγοριά καί παράδειγμα ὑπομονῆς αὐτόν πού ὑπέφερε χωρίς νά φταίει.

92. Ἐκεῖνος πού δέ στέκεται ἐξαιτίας τῆς αἰσθήσεως στὰ σχήματα τῶν ὁρατῶν, ἀλλά μέ τὸ νοῦ ἀναζητᾷ τοὺς λόγους τοὺς ὡς ὑποτυπώσεις τῶν νοητῶν ἢ παρατηρεῖ τοὺς λόγους τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων, διδάσκεται ὅτι κανένα ἀπὸ ὅσα βλέπομε δέν εἶναι ἀκάθαρτο. Γιατὶ ὅλα ἔχουν γίνει ἐκ φύσεως πολὺ καλὰ⁴⁹.

93. Ἐκεῖνος πού δέν μεταβάλλεται μαζί μέ τὴν κίνηση τῶν αἰσθητῶν, ἐργάζεται ἀνόθευτα τίς ἀρετές. Ἐκεῖνος πού δέν ἄφησε τὰ αἰσθητὰ νά ἀποτυπώσουν στὸ νοῦ τοῦ τὰ σχήματά τους, αὐτὸς ἔχει λάβει τὴν ἀληθινὴ ἰδέα τῶν ὄντων. Ἐκεῖνος πάλι πού μέ τὴ διάνοιά του προσπέρασε καί αὐτὴ τὴν οὐσία τῶν ὄντων, αὐτὸς ὡς ἄριστος θεολόγος, ἔπειτ' ἀπὸ αὐτήν, εἶδε μέ τρόπο ἄγνωστο τῇ Μονάδᾳ.

94. Κάθε θεωρητικὸς νοῦς πού ἔχει τὸ μαχαίρι τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ⁵⁰, ἀφοῦ θανάτωσε μέσα του τὴν κίνηση τῆς ὁρατῆς κτίσεως, κατόρθωσε τὴν ἀρετὴ. Καί ἀφοῦ ἀπόκοψε ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του τὴ φαντασία τῶν αἰσθητῶν σχημάτων, βρῆκε τὴν ἀλήθεια πού ὑπάρχει μέσα στοὺς λόγους τῶν ὄντων, πάνω στὴν ὁποία στηρίζεται ἡ φυσικὴ θεωρία. Καί ἀφοῦ ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ τὴν οὐσία τῶν ὄντων, δέχεται τὸ φωτισμὸ τῆς θείας καί ἀναρχῆς Μονάδας, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ μυστήριό τῆς ἀληθινῆς θεολογίας.

95. Στὸν καθένα φανερώνεται ὁ Θεὸς ἀνάλογα μέ τὴν ἰδέα πού ἔχει περὶ Αὐτοῦ. Σ' ἐκείνους πού μέ τὴν ἐπιθυμία τους ξεπέρασαν τὴν ὕλική σύνθεση καί οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς τοὺς κινοῦνται μέ ἴση δύναμη γύρω ἀπὸ τὸ Θεὸ σὲ μία καί τὴν αὐτὴ ἀεικινήσια, φανερώνεται ὡς Μονάδα καί Τριάδα, τόσο γιὰ νά δείξει τὴν ὑπαρξή Του, ὅσο καί νά διδάξει μυστικὰ τὸν τρόπο τῆς ὑπάρξεώς Του. Σ' ἐκείνους πού ἡ ἐπιθυμία τους κινεῖται μόνο γύρω ἀπὸ τὰ ὕλικά καί οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς τοὺς δέν συνδέονται μεταξύ τους, δέν φανερώνεται ὅπως εἶναι Αὐτός, ἀλλὰ ὅπως εἶναι ἐκεῖνοι, δείχνοντάς τους ὅτι καί μέ τὰ δύο τοὺς χέρια ἔχουν ἀγκαλιάσει τὴν ὕλική δυάδα, κατὰ τὴν ὁποία συγκροτήθηκε ὁλος ὁ σωματικὸς κόσμος, ἀπὸ ὕλη δηλαδὴ καί μορφή.

96. Ὁ θεὸς Ἀπόστολος τίς διαφορὲς ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τίς ὀνομάζει διάφορα χαρίσματα⁵¹, τὰ ὁποῖα ἐνεργοῦνται ἀπὸ ἓνα καί τὸ αὐτὸ Πνεῦμα⁵². Ἄν λοιπὸν κατὰ τὸ μέτρο τῆς πίστεως καθενὸς δίνεται ἡ φανέρωση τοῦ Πνεύματος⁵³ μέ τὴ μετοχὴ στὸ τάδε χάρισμα, εἶναι φανερό ὅτι καθένας πιστὸς δέχεται τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος στὸ βαθμὸ πού ἀναλογεῖ μέ τὴν πίστη καί τὴν κατάσταση τῆς ψυχῆς του. Καί ἡ ἐνέργεια αὐ-

τὴ τοῦ χαρίζει τὴν κατάλληλη ἔξη γιὰ τὴν ἐργασία αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς ἐντολῆς.

97. Ἐνας δέχεται λόγο σοφίας, ἄλλος λόγο γνώσεως, ἄλλος λόγο πίστεως καί ἄλλος ἄλλο ἀπὸ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος πού ἀπαριθμεῖ ὁ μέγας Ἀπόστολος⁵⁴. Ἔτσι, ἓνας δέχεται μέσω τοῦ Πνεύματος τὸ χάρισμα τῆς τέλειαις καί ἄμεσης ἀγάπης πρὸς τὸ Θεό, ἡ ὁποία δέν ἔχει τίποτε ὕλικό, ἀνάλογα μέ τὴν πίστη του· ἄλλος τὸ χάρισμα τῆς τέλειαις ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον μέσω τοῦ ἴδιου Πνεύματος· καί ἄλλος κάποιο ἄλλο χάρισμα. Καί ὁ καθένας ἔχει τὸ χάρισμά του ἐνεργοποιούμενο ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα, ὅπως εἶπα· γιατί εἶναι χάρισμα τοῦ Πνεύματος κάθε ἔξη πού ἐνεργοποιεῖται πρὸς ἐργασίαν ἐντολῆς, λέει ὁ Ἀπόστολος.

98. Τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ τέλεια νέκρωση τῆς προαιρέσεώς μας πρὸς τὸν αἰσθητὸ κόσμο. Ἐνῶ τὸ ποτήρι⁵⁵, εἶναι ἡ ἄρνηση καί αὐτῆς τῆς παρούσας ζωῆς μας ὑπὲρ τῆς ἀλήθειας.

99. Τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου εἶναι τύπος τῶν δικῶν μας αὐτοπροαίρετων κόπων πού κάνομε γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς, μέ τοὺς ὁποίους ἀφοῦ καθαρίσουμε τοὺς μολυσμοὺς τῆς συνειδήσεώς μας, δεχόμεστε τὸν ἐκούσιο θάνατο τῆς προαιρέσεως πρὸς τὰ ὁράτα. Τὸ ποτήρι εἶναι τύπος τῶν περιστασιακῶν ἀκούσιων πειρασμῶν πού ἐπέρχονται σὲ μᾶς [παρὰ] τὴν προαίρεσή μας γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας. Μὲ αὐτούς, προτιμώντας τὸ θεῖο πόθο περισσότερο κι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση μας, δεχόμεστε θεληματικὰ τὸ βίαιο θάνατο τῆς φύσεως.

100. Αὐτὴ εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ βάπτισμα καί τὸ ποτήρι: τὸ βάπτισμα νεκρώνει τὴν προαίρεση πρὸς τὰ εὐχάριστα τοῦ βίου, γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ τὸ ποτήρι κάνει τοὺς εὐσεβεῖς νά προτιμοῦν τὴν ἀλήθεια καί ἀπὸ αὐτὴ τὴ φύση.

48. Α' Κορ. 5, 1-5.

50. Ἐφ. 6, 17.

52. Α' Κορ. 12, 11.

49. Γεν. 1, 31.

51. Ρωμ. 12, 6.

53. Α' Κορ. 12, 7.

54. Α' Κορ. 12, 8-10.

55. Ματθ. 20, 22.

Τέταρτη ἑκατοντάδα

Ὁ Κύριος ἀνέφερε τὸ ποτήρι πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα⁵⁶, ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ εἶναι γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ ὄχι ἡ ἀλήθεια γιὰ τὴν ἀρετὴ. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ πράττει τὴν ἀρετὴ γιὰ τὴν ἀλήθεια, εἶναι ἄτρωτος ἀπὸ τὰ βέλη τῆς κενοδοξίας. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἀσχεῖ τὴν ἀλήθεια ἕνεκα τῆς ἀρετῆς, ἔχει σύνοικο τῆς κενοδοξίας τὴν οἴηση.

2. Ἀλήθεια, λέει, εἶναι ἡ θεία γνώση· ἀρετὴ, οἱ ἀγῶνες γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας ἐκείνων ποὺ τὴν ἐπιθυμοῦν. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ γιὰ χάρη τῆς γνώσεως ὑποφέρει κόπους, δὲν κενοδοξεῖ, γιατί γνωρίζει ὅτι ἀπὸ τῆ φύσης ἡ ἀλήθεια δὲν ἀποτελεῖ κατόρθωμα κόπων· ἐπειδὴ ἐκ φύσεως τὸ πρῶτο δὲν περιορίζεται ἀπὸ τὰ δεύτερα. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἐμφανίζεται νὰ ἔχει γνώση ἐπειδὴ ἀγωνίστηκε γι' αὐτήν, εἶναι ὅπως δὴποτε κενοδόξος γιατί νομίζει ὅτι ἔλαβε τὰ στεφάνια πρὶν ἀπὸ τοὺς ἰδρώτες, μὴ γνωρίζοντας ὅτι οἱ κόποι εἶναι γιὰ τὰ στεφάνια, ἀλλὰ ὄχι τὰ στεφάνια γιὰ τοὺς κόπους. Γιατὶ ἐκ φύσεως παύει νὰ ἐνεργεῖται κάθε μέθοδος, ὅταν ὁ σκοπὸς τῆς κατορθωθεῖ ἢ νομιστεῖ ὅτι κατορθώθηκε.

3. Ἐκεῖνος ποὺ καταγίνεται, εἴτε μὲ τὴ μορφή μόνον τῆς γνώσεως, ποὺ εἶναι ὁ ἀπογυμνωμένος λόγος, εἴτε μὲ τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς, ποὺ εἶναι ἀπογυμνωμένο ἦθος, εἶναι Ἰουδαῖος καὶ αὐτός, ὑπερφηφανεύμενος γιὰ τοὺς τύπους τῆς ἀλήθειας.

4. Ὅποιος δὲ βλέπει τὴ φαινόμενη λατρεία τοῦ Νόμου μὲ τὴν αἴσθησή του, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐξετάσει κάθε ὁρατὸ σύμβολο μὲ τὸ νοῦ του διδασκόμενος τὸ θεϊκὸ λόγο ποὺ κρύβεται στὸ καθένα, βρίσκει μέσα στὸ Νόμο τὸ Θεό, ἐρευνώντας ὀρθὰ μὲ τὴ νοερὴ δύναμή του μέσα στὴν ὕλη τῶν νομικῶν διατάξεων, σὰν μέσα σὲ σωρὸ ἀπὸ ἄχρηστα, μήπως βρεῖ κάπου κρυμμένο στὴ σάρκα τοῦ Νόμου τὸ μαργαριτάρι⁵⁷, δηλαδὴ τὸ λόγο ποὺ διαφεύγει ὁλότε-λα τὴν αἴσθησι.

5. Κι ἐκεῖνος ποὺ δὲν προσδιορίζει τὴ φύση τῶν ὄντων μόνον μὲ τὴν αἴσθησι, ἀλλὰ ἐρευνᾷ σοφὰ μὲ τὸ νοῦ τὸν λόγο ποὺ ὑπάρχει σὲ κάθε κτίσμα, βρίσκει τὸ Θεό, διδασκόμενος τὴν Αἰτία τῶν ὄντων ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπεια ποὺ παρουσιάζουν τὰ ὄντα.

6. Ἰδίωμα αὐτοῦ ποὺ ἐρευνᾷ εἶναι ἡ διάκρισις. Ὅποιος λοιπὸν ἐρευνᾷ μὲ γνώση τὰ σύμβολα τοῦ Νόμου καὶ θεωρεῖ μ' ἐπιστήμη τὴ φύση τῶν ὄντων, διακρίνει τὴ Γραφή, τὴν κτίσι καὶ τὸν ἑαυτό του. Τὴ Γραφὴ τὴ χωρίζει σὲ γράμμα καὶ πνεῦμα, τὴν κτίσι σὲ λόγο καὶ ἐξωτερικὸ φαινόμενο καὶ τὸν ἑαυτό του σὲ νοῦ καὶ αἴσθησι. Καὶ ἀφοῦ πάρει ἀπὸ τὴ Γραφὴ τὸ πνεῦμα, ἀπὸ τὴν κτίσι τὸν λόγο καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὸν νοῦ καὶ ἀφοῦ τὰ ἐνώ-

σει ἀδιάρρηκτα, βρῆκε τὸ Θεό. Τοῦτο γιατί γνώρισε ὅπως πρέπει καὶ ὅσο εἶναι δυνατόν τὸ Θεὸ ποὺ βρίσκεται ὡς Νοῦς καὶ Λόγος καὶ Πνεῦμα. Ἀπαλλάχθηκε ἔτσι ἀπὸ ὅλα ὅσα πλανοῦν καὶ παρασέρνουν σὲ μύριες δοξασίες, ἐννοῶ ἀπὸ τὸ γράμμα, τὸ φαινόμενο καὶ τὴν αἴσθησι, ὅπου ὑπάρχουν οἱ διαφορὲς τῆς ποσότητος καὶ ἀποτελοῦν ἀντίθεση στὴ μονάδα. Ἄν ὅμως κάποιος συμπλέξει καὶ ἀνακατώσει τὸ γράμμα τοῦ Νόμου, τὸ ἐξωτερικὸ φαινόμενο τῶν ὁρατῶν καὶ τὴν αἴσθησή του, αὐτὸς εἶναι τυφλὸς καὶ βλέπει θαμπὰ ὅπως οἱ μύωπες, καὶ εἶναι ἄρρωστος ἀπὸ τὴν ἄγνοια τῆς Αἰτίας τῶν ὄντων.

7. Ὁ θεῖος καὶ μέγας Ἀπόστολος ὀρίζει τὴν πίστι ὡς ἐξῆς: «Πίστι σημαίνει πεποίθησι γι' αὐτὰ ποὺ ἐλπίζομε, καὶ βεβαιότητα γι' αὐτὰ ποὺ δὲ βλέπομε»⁵⁸. Ἄν τώρα κανεὶς τὴν ὀρίσει καὶ ὡς ἕνα ἐσωτερικὸ ἀγαθὸ τῆς διαθέσεώς μας, ἢ ὡς ἀληθινὴ γνώση ποὺ ἀποκαλύπτει τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ, δὲν ἀστοχεῖ τὴν ἀλήθεια.

8. Ἡ πίστι εἶναι μιὰ δύναμη ποὺ φέρνει σὲ σχέση, ἢ μιὰ σχέση ποὺ πραγματοποιεῖ τὴν ὑπὲρ φύση ἄμεση καὶ τέλεια ἔνωση τοῦ πιστεύοντος μὲ τὸν πιστευόμενο Θεό.

9. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχὴ, ὑπόκειται σὲ δύο νόμους, τῆς σάρκας καὶ τοῦ Πνεύματος⁵⁹. Ὁ νόμος τῆς σάρκας ἐνεργεῖ στὶς αἰσθήσεις, ἐνῶ ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος στὸ νοῦ. Ὁ νόμος τῆς σάρκας, ὅταν ἐνεργεῖ στὴν αἴσθησι, συνήθως συνδέει μὲ τὴν ὕλη, ἐνῶ ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος, ὅταν ἐνεργεῖ στὸ νοῦ, προξενεῖ τὴν ἄμεση ἔνωση μὲ τὸ Θεό. Εὐ-λογα λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ δὲ θὰ διστάσει μέσα στὴν καρδιά του, ποὺ δὲ θὰ κάνει δηλαδὴ διάκρισι μέσα στὸ νοῦ του καὶ δὲ θὰ διακόψει ἔτσι τὴν ἄμεση ἔνωση μὲ τὸ Θεὸ ποὺ προκλήθηκε ἀπὸ τὴν πίστι, καθὼς εἶναι ἀπαθής, ἢ μᾶλλον καθὼς ἔγινε ἤδη θεὸς μὲ τὴν ἔνωση μέσω τῆς πίστεως, θὰ πεῖ σ' αὐτὸ τὸ βουνὸ νὰ πάει ἀλλοῦ, καὶ αὐτὸ θὰ πάει⁶⁰. Μὲ τὸ παράδειγμα αὐτὸ δηλώνεται τὸ φρόνημα καὶ ὁ νόμος τῆς σάρκας ποὺ εἶναι πράγματι βαρὺς καὶ δυσκολομετακίνητος, καὶ ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ φυσικὴ δύναμη, τελείως ἀκίνητος καὶ ἀσάλευτος.

10. Τόσο πολὺ ἔχει μὲ τὴν αἴσθησι ριζώσει στὴν ἀνθρώπινη φύση ἡ δύναμη τῆς ἀλογίας, ὥστε οἱ πολλοὶ νὰ νομίζουν ὅτι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ὁ ἄνθρωπος, παρὰ μόνον σάρκα ποὺ ἔχει τὴν αἴσθησι ὡς μέσο ἀπολαύσεως τῆς παρούσας ζωῆς.

11. «Ὅλα, λέει, εἶναι δυνατὰ σ' ὅποιον πιστεύει»⁶¹ καὶ δὲν «διακρίνε-ται», δηλαδὴ δὲν χωρίζεται ἀπὸ τὴ νοερὴ ἔνωση μὲ τὸ Θεό, ποὺ ἔχει ἐπι-τευχθεῖ σ' αὐτὸν μὲ τὴν πίστι, ἐξαιτίας τῆς σχέσεως τῆς ψυχῆς μὲ τὸ σῶμα μέσω τῆς αἰσθήσεως. Ὅλα ὅσα ἀλλοτριώνουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὴ σάρκα καὶ τὸν προσοικειώνουν στὸ Θεὸ τέλειο στά κατορθώματα, ὅλα αὐτὰ

56. Ματθ. 20, 22.

57. Ματθ. 13, 45-46.

58. Ἑβρ. 11, 1. 59. Ρωμ. 7, 23. 60. Ματθ. 17, 20· Μάρκ. 11, 23. 61. Μάρκ. 9, 23.

ἐξυπακούονται μὲ τὸ λόγο «ὅλα εἶναι δυνατὰ σ' ὅποιον πιστεύει».

12. Ἡ πίστις εἶναι γνώση πού δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδειχθεῖ. Κι ἀφοῦ εἶναι γνώση πού δὲ δέχεται ἀπόδειξη, ἄρα εἶναι μιὰ ὑπερφυσικὴ σχέση, μὲ τὴν ὁποία ἐνωθήκαμε μὲ τὸ Θεὸ μὲ τρόπο ἄγνωστο καὶ χωρὶς ἀποδείξεις σὲ μιὰ ἔνωση πού ξεπερνᾷ τὴ νόηση.

13. Ὅταν ὁ νοῦς λάβει τὴν ἄμεση ἔνωση μὲ τὸ Θεό, τότε ἡ δύναμή του νὰ νοεῖ καὶ νὰ νοεῖται μένει ὁλότελα ἀργή. Ὅταν ὅμως ἐνεργοποιήσῃ αὐτὴ τὴ δύναμη καὶ σκεφτεῖ κάτι μετὰ τὸ Θεό, τότε χωρίστηκε καὶ διέκοψε τὴν ἔνωση αὐτὴ πού ξεπερνᾷ τὴ νόηση. Ὅσο εἶναι ἔτσι ἐνωμένος μὲ τὸ Θεό, ἐπειδὴ ἔχει ξεπεράσει τὴ φύση καὶ ἔγινε κατὰ μέθεξιν θεός, μεταθέτει ἀπὸ πᾶν τοῦ σὰν κάποιο βουνὸ ἀμετακίνητο, τὸ νόμο τῆς φύσεως.

14. Ὁ ἀρχάριος στὴν εὐσέβεια πού διδάσκεται τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης, ἐπιτελεῖ τὴν πρακτικὴ μόνον ἀρετὴ, μὲ κάθε ὑπακοή καὶ πίστιν, τρώγοντας — σὰν νὰ ἦταν σάρκες — τὶς ἐξωτερικὲς ὀψεις τῶν ἀρετῶν, δηλαδὴ τὴν ἡθικὴ παιδαγωγία. Τοὺς λόγους ὅμως τῶν ἐντολῶν, στοὺς ὁποίους βρίσκεται ἡ γνώση τῶν τελείων, τοὺς ἀφήνει στὸ Θεὸ μὲ τὴν πίστιν, γιατί δὲν μπορεῖ ἀκόμη νὰ ἀπλωθεῖ σ' ὅλο τὸ μῆκος τῆς πίστεως.

15. Ὁ τέλειος, ἀφοῦ πέρασε ὅχι μόνον τῶν ἀρχαρίων τὴν τάξιν, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων πού προοδεύουν, δὲν ἀγνοεῖ τοὺς λόγους ὧν πράττει τηρώντας τὶς ἐντολές, ἀλλὰ ἔχοντας πιεῖ πρῶτα αὐτοὺς μὲ τὸ πνεῦμα, τρώει μὲ τὰ ἔργα ὅλη τὴ σάρκα τῶν ἀρετῶν, ἀνεβάζοντας στὴ νοερὴ γνώση τὴν κατ' αἴσθησιν κίνησιν ὧν γίνονται.

16. Ὁ Κύριος εἶπε: «Νὰ ζητεῖτε πρῶτα τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνη Του»⁶², δηλαδὴ πρὶν ἀπ' ὅλα τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀλήθειας καὶ ἔπειτα τὴν ἐξάσκησιν ὧν ἀρμόζουν σ' αὐτὴ· μὲ αὐτό, ἔδειξε καθαρά, ὅτι οἱ πιστοὶ πρέπει νὰ ἐπιζητοῦν μόνον τὴ θεία γνώση καὶ τὴν ἀρετὴ πού τὴ στολίζει μὲ τὰ ἔργα.

17. Εἶναι πολλὰ ἐκεῖνα πού ζητοῦνται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς γιὰ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀρετὴ, ὅπως ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη, ὑπομονὴ στοὺς πειρασμούς, λόγοι τῶν ἀρετῶν, πραγματοποίησιν τῶν τρόπων σωτηρίας, ἀποσύνδεσιν τῆς διαθέσεως τῆς ψυχῆς πρὸς τὴ σάρκα, ἀποξένωσιν τῆς αἰσθήσεως ἀπὸ τὴ σχέση τῆς μὲ τὰ αἰσθητά, τέλεια ἀναχώρησιν τοῦ νοῦ ἀπὸ ὅλα τὰ δημιουργήματα, καὶ γενικῶς χίλια-δυὸ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ὅλα συντελοῦν στὴν ἀποχτὴ τῆς κακίας καὶ τῆς ἄγνοιας καὶ στὴν κατόρθωσιν τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀρετῆς. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος εἶπε: «Ὅλα ὅσα θὰ ζητᾶτε μὲ πίστιν, θὰ τὰ λάβετε»⁶³, ἐννοώντας ὅτι οἱ εὐσεβεῖς πρέπει καὶ νὰ ἐπιδιώκουν καὶ νὰ ζητοῦν μόνον ὅλα ὅσα συντελοῦν στὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀρετὴ, μὲ συναίσθησιν καὶ πίστιν. Γιατὶ αὐτὰ ὅλα εἶναι γιὰ τὸ συμφέρον μας καὶ τὰ δίνει ὅπως ὅποτε ὁ Θεὸς σ' ἐκείνους πού τὰ ζητοῦν.

62. Ματθ. 6, 33.

63. Ματθ. 21, 22.

18. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού μόνον γιὰ τὴν πίστιν, δηλαδὴ γιὰ τὴν ἄμεση ἔνωση μὲ τὸ Θεό, ζητεῖ ὅλα ὅσα ὁδηγοῦν στὴν ἔνωση, ὅπως ὅποτε θὰ τὰ λάβει. Ἐκεῖνος πού ζητεῖ χωρὶς τὴν αἰτία αὐτὴ, εἴτε ἄλλα, εἴτε τὰ προηγούμενα, δὲν θὰ τὰ λάβει, γιατί δὲν πιστεύει, ἀλλὰ ὡς ἄπιστος ἐπιδιώκει διὰ μέσου τῶν θείων τῇ δικῇ του δόξῃ.

19. Ἐκεῖνος πού μὲ τὴν προαίρεσή του διατηρεῖται καθαρὸς ἀπὸ τὴ φθορὰ τῆς ἁμαρτίας, φθείρει τὴ φθορὰ ἐκείνων πού ἐκ φύσεως φθείρουν. Γιατὶ ἡ ἀφθαρσία τῆς προαιρέσεως ἀπὸ φυσικοῦ τῆς διατηρεῖ ἀφθαρτὴ τὴ φθαρτὴ φύσιν μας κατὰ θεία πρόνοια, μὲ τὴ χάριν τοῦ Πνεύματος πού ἔχει, καὶ δὲν τὴν ἀφήνει νὰ διαφθείρεται μὲ τὶς ἀντίθετες ιδιότητες.

20. Ἐπειδὴ ὁ λόγος τῆς φύσεως καὶ τῆς χάριτος δὲν εἶναι ἓνας καὶ ὁ αὐτός, γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἄξιο ἀπορίας, πῶς μερικοὶ ἄγιοι ἄλλοτε νικοῦσαν τὰ πάθη καὶ ἄλλοτε μᾶλλον ἔπεφταν σ' αὐτά, ἀφοῦ ἐμεῖς γνωρίζομε ὅτι τὸ θαῦμα ἀνῆκε στὴ χάριν, ἐνῶ τὸ πάθος στὴ φύσιν.

21. Ἐκεῖνος πού θυμᾶται τὴ ζωὴ τῶν ἁγίων μὲ τὸ νὰ τοὺς μιμεῖται, βγάζει ἀπὸ πάνω του τὴ νέκρωση τῶν παθῶν καὶ δέχεται τὴ ζωὴ τῶν ἀρετῶν.

22. Ὁ Θεός, ὁ Ὅποιος ὄρισε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες τὴ ζωὴ κάθε ἀνθρώπου, ὁδηγεῖ τὸν καθένα, εἴτε δίκαιο, εἴτε ἄδικο, μὲ τὸν τρόπο πού θέλει, στὸ τέλος τῆς ζωῆς πού τοῦ ἀρμόζει.

23. Ἡ ὀλοσκότεινη κακοκαιρία πού συνάντησε ὁ μακάριος Παῦλος⁶⁴, συμπεραίνω πῶς εἶναι τὸ βάρος τῶν ἀθέλητων πειρασμῶν. Τὸ νησι εἶναι ἡ σταθερὴ καὶ ἄσειστη κατοχὴ τῆς θείας ἐλπίδας, καὶ ἡ πυρά, ἡ ἔξω τῆς γνώσεως. Τὰ φρύγανα εἶναι ἡ φύσιν τῶν ὁρατῶν, πού τὴ μάζεψε μὲ τὸ χέρι του, δηλαδὴ μὲ τὴν ἐρευνητικὴ δύναμιν τοῦ νοῦ κατὰ τὴ θεωρία, καὶ μὲ τὰ νοήματα πού προέρχονται ἀπ' αὐτὴ τροφοδοτοῦσε σὰν πυρὰ τὴν ἔξω τῆς γνώσεως, ἡ ὁποία θεραπεύει τὴ σκυθρωπότητα πού προκάλεσε στὸ νοῦ ἡ κακοκαιρία τῶν πειρασμῶν. Ἡ ἔχιδνα εἶναι ἡ πονηρὴ καὶ καταστρεπτικὴ δύναμιν πού κρύβεται ἀόρατῇ στὰ αἰσθητά· αὐτὴ τοῦ δάγκωσε τὸ χέρι, δηλαδὴ τὴ νοερὴ ἐρευνητικὴ ἐνέργεια τῆς θεωρίας, δὲν ἔβλαψε ὅμως τὸν διορατικὸ νοῦ, γιατί μὲ τὸ φῶς τῆς γνώσεως ἀμέσως σὰν μέσα σὲ φωτιὰ τὴν ἀφάνισε⁶⁵, αὐτὴ τὴν καταστρεπτικὴ δύναμιν πού ἡ θεωρία τῶν αἰσθητῶν εἴχε κολλήσει στὴν πρακτικὴ κίνησιν τοῦ νοῦ.

24. Ὁ Ἀπόστολος ἦταν ὁσμη πού ὁδηγοῦσε ἀπὸ ζωὴ σὲ ζωὴ⁶⁶, γιατί μὲ τὸ παράδειγμά του ἔκανε τοὺς πιστοὺς νὰ κινοῦνται μὲ τὴν πράξιν πρὸς τὴν εὐωδίαν τῶν ἀρετῶν, ἢ γιατί, ὡς κήρυκας, μετέφερε ὅσους πειθόνταν στὸ λόγο τῆς χάριτος ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν αἰσθήσεων στὴν πνευματικὴ ζωὴ. Καὶ ἦταν ὁσμη θανάτου πού ὁδηγεῖ σὲ θάνατον, γιὰ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὸ θάνατον τῆς ἄγνοιας, προχώρησαν στὸ θάνατον τῆς ἀπιστίας, μὲ τὸ νὰ τοὺς κάνει νὰ

64. Πράξ. 27, 20.

65. Πράξ. 28, 1-4.

66. Β' Κορ. 2, 16.

αἰσθάνονται τῇ μέλλουσα κατάκρισή τους. Ἡ πάλι ἦταν ὁσμή ἀπὸ ζωῆ σὲ ζωῆ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὴν πράξη στὴ θεωρία· καὶ ὁσμή θανάτου ποὺ ὁδηγεῖ σὲ θάνατο γιὰ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ μὲ τὴν ἀργία τῆς ἀμαρτίας νεκρώσουν τὰ μέλη τους ποὺ ἐπιθυμοῦν τὰ γήινα⁶⁷, φτάνουν καὶ στὴν ἀξιέπαινη νέκρωση τῶν ἐμπαθῶν νοημάτων καὶ φαντασιῶν.

25. Τρεῖς εἶναι οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, τὸ λογικόν, ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία. Μὲ τὸ λογικὸ ζητοῦμε, μὲ τὴν ἐπιθυμία ποθοῦμε τὸ ἀγαθὸ ποὺ ζητήσαμε, μὲ τὸ θυμὸ ἀγωνιζόμαστε γι' αὐτό. Ὅσοι ἀγαποῦν τὸ Θεό, μὲ αὐτὲς τὶς δυνάμεις παραμένουν κοντὰ στὸ θεῖο λόγο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως· μὲ τὴ μιὰ τὸν ζητοῦν, μὲ τὴν ἄλλη τὸν ποθοῦν καὶ μὲ τὴν τρίτη ἀγωνίζονται γι' αὐτόν. Ἔτσι δέχονται τροφὴ ἀφθαρτὴ ποὺ χορταίνει⁶⁸ τὸ νοῦ μὲ τὴ γνώση τῶν δημιουργημάτων.

26. Τὴν ἀνθρώπινη φύση, ποὺ [κενώθηκε] ἀπὸ τὴ γνώση ποὺ τῆς δόθηκε, ὅταν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος τὴ γέμισε πάλι μὲ γνώση. Καὶ ἀφοῦ τὴν ἰσχυροποίησε ὥστε νὰ εἶναι ἀμετάτρεπτη, τὴ θεοποίησε, ὅχι κατὰ τὴ φύση, ἀλλὰ κατὰ τὴν ιδιότητα. Καὶ τὴ σφράγισε ὁλοκληρωτικὰ μὲ τὸ Πνεῦμα Του, ὅπως μετέβαλε τὸ νερὸ στὴ δυνατὴ φύση τοῦ κρασιοῦ. Γιατὶ γι' αὐτὸ ἔγινε ἀληθινὰ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μᾶς κάνει κατὰ χάρη Θεοῦ.

27. Ὁ Θεὸς ποὺ δημιούργησε τὴν ἀνθρώπινη φύση, μόλις τῆς ἔδωσε τὸ εἶναι κατὰ τὴ θέλησή Του, συνένωσε μ' αὐτὴ καὶ τὴ δύναμη νὰ κάνει ὅσα πρέπει. Δύναμη ἐννοῶ τὴν κίνηση ποὺ εἶναι οὐσιωδῶς σπαρμένη στὴν ἀνθρώπινη φύση γιὰ τὴν ἐνέργεια τῶν ἀρετῶν, καὶ ἡ ὁποία ἐμφανίζεται στὴν πράξη σύμφωνη μὲ τὴ γνώμη καὶ τὴ βούληση αὐτοῦ ποὺ τὴν ἔχει.

28. Φυσικὸ κριτήριον ἔχομε τὸ νόμο τῆς φύσεως, ὁ ὁποῖος μᾶς διδάσκει ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν κατάκτηση τῆς σοφίας τῶν ὄλων, ἔπρεπε νὰ κινεῖ τὴν ἐπιθυμία μας ἡ μυσταγωγία στὴ γνώση τοῦ Δημιουργοῦ τῶν ὄλων.

29. Τὸ πηγάδι τοῦ Ἰακώβ⁶⁹ εἶναι ἡ Γραφή. Τὸ νερὸ εἶναι ἡ θεία γνώση ποὺ περιέχει ἡ Γραφή. Τὸ βάθος εἶναι τὸ δυσκολοπλησίαστο νόημα τῶν γραφικῶν αἰνιγμάτων. Τὸ δοχεῖο γιὰ τὴν ἀντλήση εἶναι ἡ μάθηση τοῦ θείου λόγου μέσω ἀναγνώσεως, τὴν ὁποία δὲν εἶχε ὁ Κύριος, γιατί Λόγος εἶναι ὁ ἴδιος καὶ δὲν παρέχει σ' ὅσους πιστεύουν τὴ γνώση ποὺ προέρχεται ἀπὸ μάθηση καὶ μελέτη, ἀλλὰ δωρίζει στοὺς ἄξιους τὴ σοφία ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν πνευματικὴ χάρη καὶ ποὺ ρεεῖ ἀσταμάτητα καὶ ἀστείρευτα. Γιατὶ τὸ δοχεῖο τῆς ἀντλήσεως, δηλαδὴ ἡ μάθηση, παίρνει ἓνα ἐλάχιστο μέρος τῆς γνώσεως καὶ ἀφήνει τὸ ὅλον ποὺ μὲ κανένα λόγο δὲν πιάνεται· ἐνῶ ἡ κατὰ χάρη γνώση ἔχει τὸ σύνολο — καὶ μάλιστα χωρὶς μελέτη — τῆς δυνατῆς γιὰ ἀνθρώπους σοφίας, ἡ ὁποία ἀναβλύζει ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες.

30. Ὑπάρχει μεγάλη καὶ ἀπερίγραπτη διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ δέντρο τῆς ζωῆς καὶ στὸ ἄλλο ποὺ δὲν εἶναι τέτοιο, ἡ ὁποία φαίνεται καὶ μόνο ἀπὸ τὸ

ὅτι τὸ ἓνα ὀνομάστηκε δένδρο τῆς ζωῆς, ἐνῶ τὸ ἄλλο ὅχι τῆς ζωῆς, ἀλλὰ τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ⁷⁰. Γιατὶ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς ὅπως-δήποτε προξενεῖ ζωὴ, ἐνῶ αὐτὸ ποὺ δὲν εἶναι τῆς ζωῆς, εἶναι φανερό ὅτι προξενεῖ θάνατο. Αὐτὸ ποὺ δὲν προξενεῖ ζωὴ — γιὰτὶ δὲν ὀνομάστηκε δένδρο τῆς ζωῆς — σαφῶς προξενεῖ τὸ θάνατο· γιατί τίποτε ἄλλο δὲν ἀντιδιαστέλλεται κατ' ἐναντίωση πρὸς τὴ ζωὴ.

31. Τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, καὶ ὡς σοφία ποὺ εἶναι, ἔχει πολὺ μεγάλη διαφορὰ ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖο μήτε σοφία ἦταν, μήτε ὀνομάστηκε ἔτσι. Γιατὶ ἰδίωμα τῆς σοφίας εἶναι ὁ νοῦς καὶ τὸ λογικόν, ἐνῶ ἰδίωμα τῆς καταστάσεως τῆς ἀντίθετης πρὸς τὴ σοφία εἶναι ἡ ἀλογία καὶ ἡ αἴσθηση.

32. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ἀποτελούμενος ἀπὸ ψυχὴ νοερὴ καὶ σῶμα μὲ αἰσθήσεις, ἃς δεχτοῦμε, σύμφωνα μὲ μία ἄποψη, ὅτι «δένδρο τῆς ζωῆς» εἶναι ὁ νοῦς τῆς ψυχῆς, ὅπου ὑπάρχει ἡ σοφία, καὶ «δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ» ἡ σωματικὴ αἴσθηση, ὅπου ὑπάρχει ξεκάθαρη ἡ κίνηση τῆς ἀλογίας. Ὁ ἄνθρωπος ἔλαβε θεία ἐντολὴ νὰ μὴ λάβει πείρα αὐτῆς μέσω κάποιας ἐνέργειάς του, ἀλλὰ δὲν τὴ φύλαξε.

33. Καὶ τὰ δύο δένδρα ποὺ λέει ἡ Γραφή, δηλαδὴ ὁ νοῦς καὶ ἡ αἴσθηση, ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ χαρακτηρίζουν. Ὁ νοῦς ἔχει τὴ δύναμη νὰ διακρίνει τὰ νοητὰ καὶ τὰ αἰσθητὰ, τὰ πρόσκαιρα καὶ τὰ αἰώνια. Ἡ μᾶλλον, ἐπειδὴ εἶναι ἡ διακριτικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς, τὴν πείθει σὲ ἄλλα νὰ προσηλῶνεται καὶ ἄλλα νὰ τὰ ξεπερνᾷ. Ἡ αἴσθηση ἔχει τὴ δύναμη νὰ διακρίνει τὴν ἡδονὴ τῶν σωμάτων καὶ τὴν ὀδύνη. Ἡ μᾶλλον, ἐπειδὴ εἶναι δύναμη σωμάτων ἐμψυχων καὶ μὲ αἴσθηση, τὰ πείθει νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἡδονὴ καὶ νὰ ἀποδιώχνουν τὴν ὀδύνη.

34. Ἄν ὁ ἄνθρωπος περιοριστεῖ στὴν ἐνέργεια τῆς αἰσθήσεως νὰ διακρίνει ἀνάμεσα στὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὀδύνη τῶν σωμάτων, τότε, παραβαίνοντας τὴ θεία ἐντολή, τρώει ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, δηλαδὴ τὴν ἀλογία τῆς αἰσθήσεως. Καὶ τοῦτο, γιατί ἔχει μόνο τὴ διάκριση ποὺ φροντίζει γιὰ τὸ σῶμα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία θεωρεῖ καλὸ τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ἐπιδιώκει, ἐνῶ θεωρεῖ κακὸ τὴν ὀδύνη καὶ τὴν ἀποφεύγει. Ἄν ὅμως περιοριστεῖ τελείως στὴ διάκριση τοῦ νοῦ ποὺ διακρίνει τὰ πρόσκαιρα ἀπὸ τὰ αἰώνια, τότε, ἔχοντας φυλάξει τὴ θεία ἐντολή, τρώει ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, δηλαδὴ τὴ σοφία ποὺ ἔρχεται στὸ νοῦ. Καὶ τοῦτο, γιατί ἔχει μόνο τὴ διάκριση ποὺ φροντίζει γιὰ τὴν ψυχὴ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία θεωρεῖ καλὸ τὴ δόξα τῶν αἰωνίων καὶ τὴν ἐπιδιώκει, ἐνῶ θεωρεῖ κακὸ τὴ φθορὰ τῶν προσκαίρων καὶ τὴν ἀποφεύγει.

35. Καλὸ τοῦ νοῦ εἶναι ἡ ἀπαθὴς διάθεση πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ κακὸ ἡ ἐμπαθὴς σχέσις πρὸς τὴν αἴσθηση. Καλὸ γιὰ τὴν αἴσθηση εἶναι ἡ ἔνεκα ἡδο-

67. Κολ. 3, 5.

68. Ματθ. 15, 32-37.

69. Ἰω. 4, 5-14.

70. Γεν. 2, 9.

νῆς ἐμπαθῆς κίνηση πρὸς σῶμα, καὶ κακὸ ἡ διάθεση ποὺ δημιουργεῖται ὅταν τὴν στερηθεῖ.

36. Ἐκεῖνος ποὺ ἔπεισε τὴ συνειδησὴν τοῦ νὰ θεωρεῖ τὸ κάκιστο ποὺ κάνει ὅτι εἶναι ἐκ φύσεως καλὸ, αὐτὸς ἀφοῦ ἄπλωσε τὴν πρακτικὴν τοῦ σὰν νὰ ἦταν χέρι, πῆρε ἀξιοκατηγόρητα ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, νομίζοντας ὅτι τὸ κάκιστο εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ ἀθάνατο. Γι' αὐτὸ ὁ Θεός, θέτοντας φυσικὰ στὴ συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου τὴν καταδίκη τοῦ κακοῦ, τὸν ξεχώρισε ἀπὸ τὴ ζωὴ, γιατί ἔγινε κακὸς κατὰ τὴν προαίρεση· ἔτσι ἂν κάνει τὸ κακὸ, νὰ μὴν μπορεῖ νὰ πείσει τὴ συνειδησὴν τοῦ ὅτι τὸ κάκιστο εἶναι ἐκ φύσεως καλὸ.

37. Τὸ κλῆμα κάνει τὸ κρασί· τὸ κρασί τὴ μέθη· ἡ μέθη τὴν ἔκσταση. Λοιπὸν, τὸ καλοφυτεμένο λογικόν, ποὺ εἶναι τὸ κλῆμα, ὅταν καλλιεργεῖται μὲ τίς ἀρετές, γεννᾷ τὴ γνώση· ἡ γνώση γεννᾷ τὴν καλὴν ἔκσταση, ἡ ὁποία ἀποσπᾷ τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ σχέσιν μὲ τὴν αἴσθησιν.

38. Μέσα στὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν ὁ διάβολος συνηθίζει μὲ κακουργία νὰ συμπλέκει τίς μορφές καὶ τὰ σχήματα τῶν αἰσθητῶν, μὲ τὰ ὁποῖα δημιουργοῦνται τὰ πάθη γύρω ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα τῶν ὁρατῶν. Σταματᾷ τότε ἡ λογικὴ ἐνέργεια μέσα μας διὰ μέσου τῆς αἰσθήσεως τὴν ἄνοδό της πρὸς τὰ νοητά. Γι' αὐτὸ καὶ ὑπερισχύοντας ὁ διάβολος, λεηλατεῖ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ σέρνει στὴ σύγχυση τῶν παθῶν.

39. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι λυχνάρι καὶ συγχρόνως φῶς⁷¹, καὶ γιατί φωτίζει τοὺς κατὰ φύσιν λογισμοὺς τῶν πιστῶν, καὶ γιατί καίει τοὺς παρὰ φύσιν, καὶ γιατί διαλύει τὸ σκοτάδι τῆς ζωῆς τῶν αἰσθήσεων γιὰ ὅσους βιάζονται μέσω τῶν ἐντολῶν νὰ προχωροῦν στὴν ἐλπιζόμενη ζωὴ, καὶ γιατί τιμωρεῖ μὲ τὸ κάψιμο τῆς κρίσεως ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶναι θεληματικὰ προσηλωμένοι στὴ σκοτεινὴ αὐτὴ νύκτα τοῦ βίου ἀπὸ φιλία πρὸς τὴ σάρκα.

40. Ὅποιος δὲν ἀνέβηκε, λέει, πρὸς τὸν ἑαυτὸν τοῦ πρῶτα μὲ τὴν ἀπόρριψη τῶν παρὰ φύσιν παθῶν, δὲ θὰ ἀνεβεῖ πρὸς τὴν Αἰτία του, δηλαδὴ τὸ Θεό, μέσω τῆς ἀποκτήσεως τῶν ὑπερφυσικῶν ἀγαθῶν μὲ τὴ βοήθεια τῆς θείας χάριτος. Γιατί πρέπει νὰ χωριστεῖ κατὰ διάνοιαν ἀπὸ τὰ δημιουργήματα ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ἐνωθεῖ ἀληθινὰ μὲ τὸ Θεό.

41. Ἔργο τοῦ γραπτοῦ νόμου εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη, ἐνῶ τοῦ φυσικοῦ ἡ ἀπόδοση ἰσῆς τιμῆς πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους σύμφωνα μὲ τὸ δίκαιο. Τοῦ πνευματικοῦ νόμου ὁλοκλήρωση εἶναι ἡ ἐξομίσωση πρὸς τὸ Θεό —ὅσο εἶναι δυνατὸ στὸν ἄνθρωπο.

42. Τὴ γνώση τῶν σωμάτων καὶ ἀσωμάτων εἶναι ἱκανὴ ἀπὸ τὴ φύσιν της νὰ τὴν δεχτεῖ ἡ δύναμις τοῦ νοῦ. Τῆς Ἁγίας Τριάδος ὅμως μόνον κατὰ χάριν δέχεται τίς φανερώσεις, πιστεύοντας μόνον ὅτι ὑπάρχει, χωρὶς νὰ αὐθαδιάζει γιὰ τὸ τί εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν Τῆς, ὅπως ὁ δαιμονικὸς νοῦς. Γιατί ἐκεῖνος ποὺ στερεῖται τὴ γνώση, καθόλου δὲν γνωρίζει τὸν τρόπο καθάρσεως ἀπὸ τὴν κακίαν μέσω τῆς ἀρετῆς.

71. Ψαλμ. 118, 105.

43. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸ ψεῦδος, παραδίνεται σ' αὐτὸ γιὰ νὰ ἀπωλεσθεῖ, ὥστε παθαίνοντας ν' ἀντιληφθεῖ τί ἦταν ἐκεῖνο ποὺ θεληματικὰ περιποιόταν καὶ νὰ μάθει μὲ προσωπικὴ πείρα ὅτι χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει ἀγκάλιαζε ἀντὶ τῆ ζωῆς τὸν θάνατο.

44. Ὁ Θεός ἔχει τὴ γνώση μόνον τοῦ καλοῦ, γιατί εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν Του φύση καὶ γνώση τοῦ καλοῦ. Τὸ κακὸ τὸ ἀγνοεῖ, γιατί ἀδυνατεῖ νὰ τὸ πράξει. Γιατί γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔχει ἐκ φύσεως τὴ δύναμη, γι' αὐτὰ ἔχει οὐσιωδῶς τὴ γνώση.

45. Τὸ «στηθύνιο» ποὺ ἀναφέρεται στὸ Λευϊτικόν⁷² φανερῶνει τὴν καλύτερη καὶ ὑψηλὴ θεωρία, ἐνῶ ὁ «βραχίων» τὴν πράξιν, δηλαδὴ τὴν ἔξιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς διάνοιαν, ἢ τὴ γνώση καὶ τὴν ἀρετὴν. Γιατί ἡ γνώση ὁδηγεῖ ἀμέσως τὸ νοῦ στὸν ἴδιο τὸ Θεό, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ κατὰ τὴν ἄσκησίν της τὸν βγάζει μέσα ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν ὄντων. Αὐτὰ τὰ δύο ὁ Λόγος τὰ ξεχώρισε γιὰ τοὺς ἱερεῖς, ἐπειδὴ αὐτοὶ τὸ Θεό μόνον εἶχαν λάβει ὡς κληρονομία⁷³ καὶ δὲν εἶχαν τίποτε ὁλότελα τὸ ἐπίγειο.

46. Ἐκεῖνοι ποὺ τὸ πνεῦμα τοὺς ἔχει ὁλότελα διαμορφωθεῖ ἀπὸ τὴ γνώση καὶ τὴν ἀρετὴν, κάνουν μὲ τὴ διδαχὴ τοὺς τίς καρδιὰς τῶν ἄλλων ἱκανὲς νὰ δεχτοῦν τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν πίστη, καὶ ἀπομακρύνοντας τὴν πρακτικὴν ἔξιν καὶ τὴ δύναμήν τους ἀπὸ τίς ἐπιδιώξεις τίς σχετικὰς μὲ τὴ φθαρτὴ φύσιν, τίς μεταφέρουν πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῶν ὑπὲρ φύσιν ἀφθαρτῶν ἀγαθῶν. Εὐλόγα λοιπὸν ὁ λόγος πρόσταξε, τὸ στηθύνιο τοῦ σφαγίου, δηλαδὴ ἡ καρδιὰ τῶν προσφερομένων νὰ θυσιαστοῦν στὸ Θεό, καὶ ὁ βραχίονας, δηλαδὴ ἡ πράξις τῶν ἰδίων, νὰ ἀφιερώνονται στοὺς ἱερεῖς.

47. Ὅλη ἡ ἐδῶ δικαιοσύνη, ὅταν συγκριθεῖ μὲ τὴ μέλλουσα, εἶναι σὰν καθρέφτης ποὺ περιέχει τὴν εἰκόνα τῶν ἀρχετύπων καὶ ὅχι τὰ ἴδια τὰ πράγματα ὅπως ὑπάρχει τὸ καθένα. Καὶ κάθε γνώση ἐδῶ τῶν οὐρανίων, ὅταν συγκριθεῖ μὲ τὴ μέλλουσα, εἶναι ἕνα σκοτεινὸ αἶνιγμα ποὺ περιέχει μόνον εἰκόνα τῆς ἀλήθειας, ἀλλ' ὅχι τὴν ἴδια τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν ποὺ μέλλει νὰ φανεῖ.

48. Ἐπειδὴ τὰ θεῖα συγκρατοῦνται μὲ ἀρετὴ καὶ γνώση, ὁ καθρέφτης δείχνει τὰ πρωτότυπα τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ τὸ αἶνιγμα⁷⁴ θέλει νὰ φανερώσει τὰ ἀρχέτυπα τῆς γνώσεως.

49. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν πρακτικὴν ἄσκησιν εὐαρέστησε στὸ Θεό, μὲ τὴ θεωρία εἶναι φανερό ὅτι μεταθέτει τὸ νοῦ του στὴ χώρα τῶν νοητῶν. Καὶ αὐτὸ γιὰ νὰ μὴν ὑποστῇ ἐξαιτίας κάποιας φαντασίας τὸ θάνατο⁷⁵ ποὺ προξενοῦν τὰ πάθη μέσω τῆς αἰσθήσεως, καθὼς δὲ θὰ βρῖσκεται διόλου ἀπὸ κανένα ἀπ' ὅσα θέλουν νὰ τὸν συλλάβουν.

50. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὸ καθαρὸ μάτι τῆς πίστεως εἶδε τὴν ὠραιότητα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ὑπακούει στὴ διαταγὴ νὰ βγεῖ μὲ προθυμία ἀπὸ τὴ

72. Λευϊτ. 7, 31-34.

73. Ἀριθ. 18, 20.

74. Α' Κορ. 13, 12.

75. Ἐβρ. 11, 5.

γῆ του καὶ τοὺς συγγενεῖς του καὶ τὸ πατρικὸ του σπίτι⁷⁶, ἐγκαταλείποντας τὴ σάρκα, τὴν αἴσθησι καὶ τὰ αἰσθητά, ὅπως καὶ τὴ σχέση καὶ τὴν ἐμπαθὴ κλίση πρὸς αὐτά. Καὶ σὲ καιρὸ πειρασμοῦ καὶ ἀγώνων εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴ φύση, προτιμώντας ἀπὸ τὴ φύση τὴν Αἰτία της, ὅπως ὁ μέγας Ἀβραάμ προτίμησε ἀντὶ τὸν Ἰσαάκ τὸ Θεό⁷⁷.

51. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐπιδιώκει νὰ ἀσκήσει τὴν ἀρετὴ ἢ τὴ μελέτη τῶν θείων λόγων γιὰ δόξα ἢ ὡς κάλυμμα τῆς πλεονεξίας ἢ γιὰ κολακεία καὶ ἀνθρωπαρέσκεια καὶ ἐπίδειξη⁷⁸, ἀλλὰ γιὰ τὸ Θεὸ κάνει καὶ λέει καὶ σκέφτεται τὰ πάντα, αὐτὸς βαδίζει μὲ γνώση τὸ δρόμο τῆς ἀλήθειας. Γιατὶ σὲ μὴ ἴσιους δρόμους δὲν συνηθίζει νὰ περπατεῖ ὁ θεῖος λόγος, ἀκόμη καὶ ἂν βρεῖ σὲ μερικὰ σημεῖα ἔτοιμη τὴν ὁδὸ⁷⁹.

52. Νηστεύει κανεὶς καὶ ἀπέχει ἀπὸ δίσαιτα ποὺ φλογίζει τὰ πάθη, καὶ πράττει ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα βοηθοῦν νὰ ἀπαλλαχθεῖ ἀπὸ τὴν κακία· αὐτὸς ἐτοίμασε ἐκεῖνο ποὺ λέγεται «ὁδός». Ἄν ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ κάνει ἀπὸ κενοδοξία ἢ πλεονεξία ἢ κολακεία ἢ ἄλλη αἰτία, καὶ ὄχι γιὰ τὴν εὐαρέστηση τοῦ Θεοῦ, τότε δὲν ἔκανε ἴσιους τοὺς δρόμους τοῦ Κυρίου⁷⁹. Ἔτσι τὸν κόπο τῆς ἐτοιμασίας τῆς ὁδοῦ τὸν ὑπέφερε, δὲν εἶχε ὅμως τὸ Θεὸ νὰ περπατᾷ στοὺς δρόμους του.

53. Κάθε χαράδρα θὰ γεμίσει⁸⁰. ὄχι ὅμως ὅλες οἱ χαράδρες γενικῶς, οὔτε ὅλων τῶν ἀνθρώπων, δηλαδὴ ὄχι καὶ ἐκείνων ποὺ δὲν ἐτοίμασαν τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου καὶ δὲν ἔκαναν ἴσιους τοὺς δρόμους Του. Ὅταν λοιπὸν ἡ χαράδρα, δηλαδὴ ἡ σάρκα ἢ ἡ ψυχὴ ἐκείνων ποὺ ἐτοίμασαν ὅπως εἶπα τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου καὶ ἔκαναν ἴσιους τοὺς δρόμους Του, γεμίσει ἀπὸ γνώση καὶ ἀρετὴ μὲ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ Λόγου ποὺ περπατᾷ σ' αὐτοὺς διὰ τῶν ἐντολῶν, τότε ὅλα τὰ πνεύματα τῆς κίβδηλης γνώσεως καὶ κακίας χαμηλώνουν καθὼς τὰ πατεῖ ὁ Λόγος καὶ τὰ ὑποτάσσει καὶ σωριάζει τὸ κράτος τῆς κακίας ποὺ ὑψώνεται κατὰ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καὶ κατασκάπτει κατὰ κάποιον τρόπο τὸ μέγεθος καὶ τὸ ὕψος τῶν ὀρέων καὶ τῶν βουνῶν καὶ γεμίζει μ' αὐτὸ τὶς χαράδρες. Γιατὶ ἡ ἀποβολὴ τῶν παρὰ φύσιν παθῶν καὶ ἡ ἐγκατάστασις τῶν κατὰ φύσιν ἀρετῶν ἐξομαλύνει τὶς χαραδρώσεις τῆς ψυχῆς καὶ ταπεινώνει τὴν ἐξουσία τῶν πονηρῶν πνευμάτων ποὺ ὑψώνεται σὰν βουνό.

54. Οἱ κακοτράχαλοι δρόμοι, δηλαδὴ οἱ ἀθέλητες συμφορές, θὰ γίνουν ὁμαλοί, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ νοῦς νιώθοντας χαρὰ καὶ εὐφροσύνη δέχεται εὐχαρίστως τὶς ἀσθένειες, τὶς θλίψεις καὶ τὶς ἀνάγκες⁸¹, ἐξουδετερώνοντας μὲ τὶς ἀθέλητες συμφορές ὅλη τὴν ἐξουσία τῶν ἐκούσιων παθῶν. Γιατὶ κακοτράχαλους δρόμους ὀνομάζει τὶς ἀθέλητες συμφορές, ποὺ ὅμως μεταβάλλονται σὲ ὁμαλοὺς μὲ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν εὐχαριστία.

76. Γεν. 12, 1.
77. Γεν. 22, 12.

78. Α' Θεσ. 2, 4-6.
79. Ἦσ. 40, 3· Λουκ. 3, 4.

80. Ἦσ. 40, 4· Λουκ. 3, 5.
81. Β' Κορ. 12, 10.

55. Ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ τὴν ἀληθινὴν ζωὴ, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι κάθε πόνος εἴτε θεληματικὸς εἴτε ἀθέλητος γίνεται ὁ θάνατος τῆς μητέρας τοῦ θανάτου, τῆς ἡδονῆς, θὰ δεχτεῖ μὲ πολλὴ χαρὰ ὅλες τὶς σκληρὲς συμφορές τῶν ἀθέλητων πειρασμῶν. Μὲ τὴν ὑπομονὴ τοῦ μετατρέπει τὶς θλίψεις σὲ δρόμους εὐκόλους καὶ ὁμαλοὺς ποὺ τὸν ὁδηγοῦν ἀλάθευτα στὸ βραβεῖο τῆς οὐράνιας κλήσεως τοῦ⁸² ὅταν κάνει μ' εὐσέβεια τὴ θεία πορεία σ' αὐτοὺς. Γιατὶ βέβαια, μητέρα τοῦ θανάτου εἶναι ἡ ἡδονή, ἀλλὰ θάνατος τῆς ἡδονῆς εἶναι ὁ πόνος, καὶ ὁ προαιρετικὸς καὶ ὁ ἀθέλητος.

56. Καθένας λοιπὸν ποὺ μὲ τὴν ἐγκράτεια διέλυσε τὴν πολύστροφη καὶ πολύπλοκη ἡδονή, ἡ ὁποία εἶναι πλεγμένη μὲ ὅλα γενικῶς τὰ αἰσθητά, αὐτὸς ἔκανε τὰ στραβὰ ἴσια. Κι ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν ὑπομονὴ καταπάτησε τὴ δύσβατη καὶ τραχιὰ ἐπιφορὰ τῶν πόνων, αὐτὸς τοὺς κακοτράχαλους δρόμους τοὺς ἔκανε ἴσιους. Γι' αὐτὸ σὰν βραβεῖο τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν κόπων γι' αὐτὴν, ἐπειδὴ ἀγωνίστηκε νόμιμα καὶ σωστὰ καὶ νίκησε τὴν ἡδονὴ μὲ τὸν πόθο τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ καταπάτησε τὴν ὁδύνη μὲ τὸν ἔρωτα τῆς γνώσεως καὶ διεξήγαγε καὶ στὰ δύο πεδία μὲ γενναιότητα τοὺς θείους ἀγῶνες, αὐτὸς θὰ δεῖ, ὅπως λέει ἡ Γραφή⁸³, τὴ σωτηρία τοῦ Θεοῦ.

57. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴν, κατευνάζει θεληματικὰ τὸ καμίνι τῶν ἡδονῶν. Ἐκεῖνος ποὺ ὁ νοῦς του ἔχει διαποτιστεῖ ἀπὸ τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας, δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ τοὺς ἀθέλητους πόνους στὴν ἀεικινησία τῆς ἐπιθυμίας του ποὺ τὸν ὁδηγεῖ πρὸς τὸν Θεό.

58. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν ἐγκράτεια ἴσωσε τὴ στρεβλότητα τῶν θεληματικῶν παθῶν, δηλαδὴ τὰ κινήματα τῆς ἡδονῆς, καὶ μὲ τὴν ὑπομονὴ ἐξομάλυνε τὴν τραχύτητα τῶν συμφορῶν τῶν ἀθέλητων πειρασμῶν, δηλαδὴ τὶς διαφορὲς περιπτώσεις τῆς ὁδύνης, καὶ τὶς ἔκανε δρόμους λείους, αὐτὸς εὐλογα θὰ δεῖ τὴ σωτηρία ποὺ στέλνει ὁ Θεός, γιατί ἔγινε καθαρὸς στὴν καρδιά. Μ' αὐτὴ μέσω τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν εὐσεβῶν θεωριῶν, βλέπει τὸ Θεὸ στὸ τέλος τῶν ἀγώνων, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο: «Μακάριοι ὅσοι εἶναι καθαροὶ στὴν καρδιά, γιατί αὐτοὶ θὰ δοῦν τὸ Θεό».⁸⁴ Γιὰ τοὺς κόπους τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἔλαβε τὴ χάρη τῆς ἀπάθειας, περισσότερο ἀπὸ τὴν ὁποία τίποτε ἄλλο δὲ φανερώνει τὸ Θεὸ σ' ὅσους τὴν ἔχουν.

59. Λάγκους ὀνομάζει ἡ Γραφή τὶς καρδιές ποὺ εἶναι κατάλληλες νὰ δέχονται τὰ οὐράνια χαρίσματα τῆς ἀγίας γνώσεως, καρδιές ποὺ εἶναι πελεκημένες μὲ τὸν δυνατὸν λόγο τῶν ἐντολῶν καὶ ἔχουν ἀφαιρέσει σὰν πετρωμένο πουρὶ τὴ φιληδονία πρὸς τὰ πάθη καὶ τὴ σχέση τῆς φύσεως πρὸς τὰ αἰσθητά καὶ γεμίζουν ἀπὸ τὴν πνευματικὴν γνώση ποὺ ἔρχεται ἀπὸ ψηλὰ καὶ καθαρίζει τὰ πάθη καὶ ζωοποιεῖ καὶ τρέφει τὶς ἀρετές.

60. Ὁ Κύριος ἀνοίγει λάγκους στὴν ἔρημο⁸⁵, θέλω νὰ πῶ στὸν κόσμον καὶ στὴν ἀνθρώπινη φύση, βγάζοντας τὸ χῶμα ἀπὸ τὶς καρδιές τῶν ἀξίων

82. Φιλίπ. 3, 14. 83. Ἦσ. 40, 5· Λουκ. 3, 6. 84. Ματθ. 5, 8. 85. Β' Παρ. 26, 10.

καὶ καθαρίζοντάς τες ἀπὸ τὸ ὕλικὸ βάρος καὶ φρόνημα καὶ κἀνοντάς τες εὐ-
ρύχωρες, ὥστε νὰ δέχονται τὶς θεῖες βροχὲς τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως
γιὰ νὰ ποτίζουν τὰ κτήνη τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ ἐκείνους ποὺ λόγῳ νηπιότη-
τας τῆς ψυχῆς ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἡθικὴ διδασκαλία.

61. Ὁρεινὴ⁸⁵ ὀνομάζει ἡ Γραφή τὴν ὑψηλὴ πνευματικὴ θεωρία τῆς φύ-
σεως, τὴν ὁποία καλλιεργοῦν ἐκεῖνοι ποὺ νεκρώθηκαν ὡς πρὸς τὶς φαντα-
σίες τῶν αἰσθητῶν καὶ πέρασαν διὰ μέσου τῶν ἀρετῶν στοὺς νοητοὺς λό-
γους τους.

62. Ὁ νοῦς, ὅσον καιρὸ διατηρεῖ μέσα τοῦ ζωντανῆ τῆ μνήμη τοῦ
Θεοῦ, ζητεῖ μέσῳ τῆς θεωρίας μ' ἐπιμονὴ τὸν Κύριο, ὅχι ἔτσι ἀπλῶς, ἀλλὰ
μὲ φόβο Κυρίου⁸⁶, δηλαδὴ μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν. Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ
μὲ τὴ θεωρία μόνον τὸν Κύριο, χωρὶς ἐργασία τῶν ἐντολῶν, δὲν τὸν βρίσκει,
γιατὶ δὲν ζήτησε τὸν Κύριο μὲ φόβο Κυρίου, γιὰ νὰ τὸν βοηθήσει ὁ Κύριος.
Γιατὶ στὸν καθένα ποὺ συνδυάζει τὴ γνώση μὲ τὴν πράξη, ὁ Κύριος ἀνοίγει
τὸ δρόμο, διδάσκοντας σ' αὐτὸν τοὺς τρόπους τῶν ἐντολῶν καὶ ἀποκαλύ-
πτοντας τοὺς ἀληθινοὺς λόγους τῶν ὄντων.

63. Ὁ ὑψηλὸς λόγος περὶ τῆς θεότητος εἶναι πύργος τῆς ψυχῆς ὁχυρω-
μένος μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν. Καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ λέει ἡ Γραφή ὅτι ὁ
Ὁζίας ἔκτισε πύργους στὴν Ἱερουσαλήμ⁸⁷. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ προχωρεῖ κα-
λὰ στὴν ἐπιμονὴ ἀναζήτησιν τοῦ Κυρίου μέσῳ τῆς θεωρίας μὲ τὸν πρέποντα
φόβο, δηλαδὴ μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, αὐτὸς οἰκοδομεῖ πύργους στὴν
Ἱερουσαλήμ· μὲ ἄλλα λόγια ἀνυψώνει τοὺς περὶ θεότητος λόγους ἐπάνω
στὴν ἀπλὴ καὶ ἡρεμὴ κατάστασι τῆς ψυχῆς.

64. Οἱ μερικοὶ λόγοι, ὅταν προχωροῦν πρὸς τοὺς καθολικοὺς, ἐπιφέρουν
τὴν ἔνωσιν τῶν διαιρεμένων. Γιατὶ οἱ καθολικότεροι λόγοι περιχλύνουν συνο-
πτικὰ καὶ τοὺς πιὸ μερικοὺς, καὶ σ' αὐτοὺς ἀναφέρονται φυσικῶς τὰ ἐπιμέ-
ρους. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ κάποιος πνευματικὸς λόγος ποὺ συσχετίζει τὸ νοῦ
μὲ τὴν αἴσθησιν, τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ γῆ, τὰ αἰσθητὰ μὲ τὰ νοητὰ, τὴ φύσιν μὲ
τὸ λόγο, καὶ ὁ ὁποῖος τὰ ἐνώνει μεταξύ τους.

65. Ἐκεῖνος ποὺ μπόρεσε ν' ἀπαχιστρώσει τὶς αἰσθήσεις ἀπὸ τὰ πάθη
καὶ ν' ἀποσυνδέσει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ σχέση πρὸς τὶς αἰσθήσεις, κατόρθωσε
νὰ ἀποκλείσει τὴν εἴσοδον τοῦ διαβόλου στὸ νοῦ ποὺ γίνεται διὰ μέσου τῶν
αἰσθήσεων. Γι' αὐτὸ καὶ μέσα στὴν ἔρημο, ἐννοῶ τὴ φυσικὴ θεωρία, οἰκοδό-
μησε σὰν πύργους ἀπόρθητους⁸⁵ τὶς εὐσεβεῖς ἀντιλήψεις περὶ τῶν ὄντων.
Ὅποιος καταφεύγει σ' αὐτές, δὲν φοβᾶται τοὺς δαίμονες ποὺ ληστεύουν σ'
αὐτὴ τὴν ἔρημο, δηλαδὴ τὴ φύσιν τῶν ὁρατῶν, καὶ πλανοῦν τὸ νοῦ μὲ τὴν
αἴσθησιν, σέρνοντάς τον στὸ σκοτάδι τῆς ἄγνοιας. Ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ λέγα-
με, δὲ φοβᾶται τοὺς δαίμονες ποὺ πλανοῦν τοὺς ἀνθρώπους μέσῳ τῶν ὁρα-
τῶν.

86. Β' Παρ. 26, 5.

87. Β' Παρ. 26, 9.

66. Κάθε νοῦς ποὺ ἔχει δύναμη θεωρίας, εἶναι ἀληθινὸς γεωργός, καὶ
μὲ τὴ φροντίδα καὶ τὴν ἐπιμέλειά του φυλάει καθαρὰ ἀπὸ ζιζάνια τὰ θεῖα
σπέρματα τῶν ἀγαθῶν, ὅσο τὸν συγκρατεῖ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Λέει ἡ Γρα-
φή: «Καὶ ζητοῦσε ἐπίμονα τὸν Κύριο, στὸν καιρὸ τοῦ Ζαχαρία, μὲ φόβο Κυ-
ρίου»⁸⁶. Γνωρίζομε ὅτι Ζαχαρίας στὴν Ἑλληνικὴ γλῶσσα μεταφράζεται
μνήμη Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ἃς παρακαλέσουμε τὸν Κύριο νὰ διατηρεῖται πάντοτε
μέσα μας ἡ σωτήρια μνήμη Του, γιὰ νὰ μὴ διαφθαρεῖ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ κα-
τορθώματά της καὶ ἀποτολμήσει ἀπὸ ὑπερηφάνεια νὰ κάνῃ πράγματα πά-
νω ἀπὸ τὴ φύσιν της, ὅπως ὁ Ὁζίας⁸⁸.

67. Ἡ χωρὶς πλάνη θεωρία τῶν ὄντων χρειάζεται ψυχὴ ἀπαλλαγμένη
ἀπὸ τὰ πάθη. Μὲ τέτοια ψυχὴ λέγεται Ἱερουσαλήμ, τόσο γιὰ τὴν ὁλοκλη-
ρωμένη ἀρετὴ της, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἄυλη γνώση της, ἡ ὁποία ἔρχεται ὅχι μὲ
τὴν ἀπουσία τῶν παθῶν μόνον, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τῶν φαντασιῶν τῶν αἰσθη-
τῶν.

68. Χωρὶς πίστη, ἐλπίδα καὶ ἀγάπη, οὔτε κανένα κακὸ καταργεῖται ἐν-
τελῶς, οὔτε κανένα καλὸ κατορθώνεται. Ἡ πίστη πείθει τὸ νοῦ ποὺ πολε-
μεῖται νὰ προσφεύγει στὸ Θεὸ καὶ τοῦ ἐτοιμάζει ὅλα τὰ πνευματικὰ ὅπλα
γιὰ θάρρος καὶ ἐνίσχυση. Ἡ ἐλπίδα τοῦ γίνεται ἀψευδὴς ἐγγυητὴς τῆς θείας
βοήθειας καὶ τοῦ ὑπόσχεται τὴν κατανίκησιν τῶν δαιμονικῶν δυνάμεων. Ἡ
ἀγάπη τὸν κάνῃ δυσκολομετακίνητο, ἢ μᾶλλον τελειῶς ἀκίνητο ἀπὸ τὴ
στοργὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅταν πολεμεῖται, προσηλώνοντας στὸ θεῖο πόθο ὅλη του
τὴ φυσικὴ δύναμη.

69. Ἡ πίστη παρηγορεῖ τὸ νοῦ ποὺ πολεμεῖται, δυναμώνοντάς τον μὲ
τὴν ἐλπίδα τῆς θείας βοήθειας. Ἡ ἐλπίδα, φέρνοντας μπροστὰ τοῦ τὴ βοή-
θεια ποὺ πίστεψε, ἀποκρούει τὴν ἐπίθεσιν τῶν ἐχθρῶν. Ἡ ἀγάπη νεκρώνει,
γιὰ τὸ νοῦ ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, τὴν ἐπίθεσιν τῶν ἐχθρῶν, ἡ ὁποία ἐξασθενίζει
τελείως ἀπὸ τὴ μεγάλη ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ.

70. Πρῶτο καὶ μοναδικὸ γέννημα τῆς θείας ὄντως μερίδας, δηλαδὴ τῆς
ἀληθινῆς γνώσεως, εἶναι ὁ λόγος τῆς θείας ἀναστάσεως μέσα μας μέσῳ τῆς
πίστεως, ποὺ μαζί μὲ τὴν ἀπαραίτητη οἰκονομία τῆς προαιρέσεως —δηλαδὴ
τὴ διάκριση— ἐξουδετερώνει μ' ἐπιτυχία τὶς ἐπαναστάσεις τῶν ἐκουσίων
[καὶ ἀκουσίων] πειρασμῶν. Γιατὶ ἡ πίστη ποὺ οἰκονομεῖται σωστὰ μὲ τὰ
ἔργα τῶν ἐντολῶν ἀποτελεῖ τὴν πρώτη ἀνάστασις μέσα μας τοῦ Θεοῦ, ποὺ
μὲ τὴν ἄγνοια εἶχε νεκρωθεῖ σ' ἐμᾶς.

71. Ἡ στροφή πρὸς τὸ Θεὸ φανερώνει καθαρὰ τὴν πλήρη ἐλπίδα σ'
Αὐτόν, χωρὶς τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ κανένας μὲ κανένα τρόπο νὰ συγκατα-
θεθεῖ σ' ὅ,τιδήποτε στὸ Θεό· γιατί ἡ ἐλπίδα ἔχει ἰδίωμα νὰ φέρνῃ μπροστὰ
τὰ μέλλοντα ὡς παρόντα καὶ νὰ πείθει ὅτι, ἐκείνους ποὺ πολεμοῦνται ἀπὸ
τὶς δαιμονικὰς δυνάμεις, καθόλου δὲν τοὺς ἀφήνει ὁ Θεὸς ποὺ τοὺς ὑπερα-

88. Β' Παρ. 26, 16.

σπίζεται, ἀφοῦ γιὰ χάρη Αὐτοῦ καὶ ἐξαιτίας Αὐτοῦ γίνεται ὁ πόλεμος τῶν Ἀγίων. Χωρὶς προσδοκία, ἢ εὐχάριστη ἢ δυσάρεστη, δὲ γίνεται ποτὲ στροφὴ πρὸς τὸ καλόν.

72. Πράγματι, τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγάπη δὲ μαζεῦει τοὺς διασκορπισμένους καὶ δὲ δημιουργεῖ μιὰ γνώμη μεταξὺ τους ποὺ συγκρατεῖται μὲ τὴ σύμπνοια. Γνώρισμά της εἶναι τὸ κάλλος τοῦ νὰ ἀπονέμει κανεὶς τὴν ἴδια τιμὴ σ' ὅλους. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγάπη εἶναι γέννημα τῆς συγκεντρώσεως καὶ ἐνώσεως γύρω ἀπὸ τὰ θεῖα τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, δηλαδὴ τῆς λογικῆς, τῆς θυμικῆς καὶ τῆς ἐπιθυμητικῆς. Στὴν κατάστασι αὐτῇ, ὅσοι ἔλαβαν ἤδη μέσω τῆς χάρης τὸ νὰ θεωροῦν ὅλους ἴσους ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, χαρίζουν στὴ μνήμη τὸ κάλλος τῆς θείας ωραιότητος καὶ δὲ λησμονοῦν ποτὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς θείας ἀγάπης, ἢ ὁποία γράφει καὶ ἐντυπώνει αὐτὸ τὸ καθαρὸ κάλλος στὸ νοῦ, τὸ ἡγεμονικὸ μέρος τῆς ψυχῆς.

73. Κάθε νοῦς ποὺ ἔχει περιβληθεῖ θεῖα ἐξουσία, κατέχει σὰν συμβούλους καὶ ἄρχοντες τὴ λογικὴ δύναμη, τὴν ἐπιθυμητικὴ καὶ τὴ θυμικὴ. Ἀπὸ τὴν πρώτη γεννιέται ἡ πίστις μὲ γνώση, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ νοῦς διδάσκεται ἀνέκφραστα ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πάντοτε παρών, καὶ ἐνώνεται μέσω τῆς ἐλπίδας μὲ τὰ μέλλοντα σὰν νὰ εἶναι παρόντα. Ἀπὸ τὴ δεύτερη δύναμη συγκροτεῖται ἡ θεῖα ἀγάπη, μὲ τὴν ὁποία ὁ νοῦς, προσηλωμένος θεληματικὰ στὸν πόθο τῆς ἄχραντης θεότητος, ἔχει ἀκατάπαυστη τὴν ἐπιθυμία τοῦ ποθομένου. Μὲ τὴν τρίτη, κρατᾷ ἀχώριστα τὴ θεῖα εἰρήνη καὶ διεγείρει πρὸς τὸ θεῖο ἔρωτα τὴν κίνηση τῆς ἐπιθυμίας. Αὐτὲς τὶς δυνάμεις τὶς ἔχει κάθε νοῦς καὶ τὸν βοηθοῦν στὴν ἐξουδετέρωσι τῆς κακίας καὶ στὴν ἀπόκτησι καὶ διατήρησι τῆς ἀρετῆς.

74. Χωρὶς τὴ λογικὴ δύναμη δὲν ὑπάρχει ἀκριβὴς γνώσι· καὶ χωρὶς γνώσι δὲν ὑπάρχει πίστις, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται τὸ καλὸ γέννημα, ἢ ἐλπίδα, μὲ τὴν ὁποία ἐνώνεται ὁ πιστὸς μὲ τὰ μέλλοντα σὰν νὰ εἶναι παρόντα. Χωρὶς τὴ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας δὲν ὑπάρχει πόθος, τέλος τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἀγάπη· γιὰ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς ἔρωτα γιὰ κάτι, εἶναι ἰδίωμα τῆς ἐπιθυμίας. Καὶ χωρὶς τὴ θυμικὴ δύναμη, ἢ ὁποία δυναμώνει τὴν ἐπιθυμία στὸ νὰ ἐνωθεῖ μὲ ὅ,τι τὴν εὐχαριστεῖ, δὲν μπορεῖ καθόλου νὰ γίνῃ εἰρήνη — ἂν βέβαια εἰρήνη εἶναι ἀληθινὰ ἢ ἀνενόχλητη καὶ τέλεια κατοχὴ τοῦ ἐπιθυμητοῦ.

75. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν καθαρίστηκε πρωτύτερα ἀπὸ τὰ πάθη, δὲν πρέπει νὰ ἐγγίξει τὴ φυσικὴ θεωρίαν· γιὰ τὴν ὁποία οἱ εἰκόνες τῶν αἰσθητῶν νὰ κινήσουν σὲ πάθος τὸ νοῦ ἐκείνου ποὺ δὲν ἐλευθερώθηκε τελείως ἀπὸ τὰ πάθη. Γιὰ τὸν νοῦ ποὺ μὲ τὴ φαντασία μένει στὴν ἐξωτερικὴ ὄψιν τῶν ὁρατῶν ἐξαιτίας τῆς αἰσθήσεως, γίνεται δημιουργὸς ἀκάθαρτων παθῶν, ἀδυνατώντας νὰ διαβεῖ μὲ τὴ θεωρίαν πρὸς τὰ συγγενῆ νοητά.

76. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐξεγέρσεως τῶν παθῶν ἔ-

κλεισε μὲ ἀνδρεία τὶς αἰσθήσεις καὶ ἔδιωξε τελείως τὴ φαντασία καὶ τὴ μνήμη τῶν αἰσθητῶν καὶ περιόρισε τελείως τὶς φυσικὲς κινήσεις τοῦ νοῦ σχετικὰ μὲ τὴν ἔρευνα τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων, αὐτὸς ταπεινώσε τὴν πονηρὴ καὶ τυραννικὴ δύναμη ποὺ ἐπαναστάτησε ἐναντίον τοῦ καὶ τὴ νίκησε μὲ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ.

77. Ὅταν τὸ λογικὸ καταντήσῃ χωρὶς νοῦ καὶ ὁ θυμὸς ἀκράτητος καὶ παράλογος ἢ ἐπιθυμία, καὶ κυριαρχοῦν στὴν ψυχὴ ἡ ἄγνοια, ἢ τυραννικὴ διάθεσι καὶ ἡ ἀκολασία, τότε ἡ ἔξις τῆς κακίας γίνεται ἐνεργητικὴ, καθὼς ἐνώθηκε μὲ τὴ βλαβερὴ ἡδονὴ τῶν αἰσθήσεων.

78. Πρέπει ὁ νοῦς ποὺ ξέρεי νὰ διαλύει μὲ γνώσι τὶς ἀόρατες συμπλοκὰς τῶν δαιμόνων, μὴτε τὴ φυσικὴ θεωρίαν νὰ ἀσχεῖ, μὴτε ἄλλο τίποτε νὰ κάνῃ στὸν καιρὸ τῆς ἐπιθέσεως τῶν πονηρῶν δυνάμεων· μόνο νὰ προσεύχεται, νὰ δαμάζει μὲ κόπους τὸ σῶμα καὶ μὲ ὅλο τὸ ζῆλο τοῦ νὰ ταπεινώνει τὸ χοῖκὸ φρόνημα καὶ νὰ φυλάει τὰ τεύχη τῆς πόλεως, δηλαδὴ τὶς ἀρετὰς ποὺ εἶναι φρουροὶ τῆς ψυχῆς καὶ τὶς μεθόδους ποὺ φυλάγουν τὶς ἀρετὰς, ἐννοῶ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ὑπομονή. Ἀλλιῶς μπορεῖ ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος θολώνει καὶ ἀνατρέπει⁸⁹ τὴν ψυχὴ, νὰ τὸν ἀπατήσῃ ἀπὸ τὰ δεξιὰ καὶ νὰ τοῦ ὑποκλέψῃ τὴν ἐπιθυμία ἀποκρύνοντάς τὴν ἀπὸ τὸ Θεόν, καὶ μὲ αὐτὰ ποὺ θεωροῦνται καλὰ νὰ παρασύρει πρὸς τὰ χειρότερα τὴ διάνοιαν ποὺ ζητεῖ τὰ καλὰ.

79. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀποφασιστικὰ μὲ τὴ μετρημένη καὶ γενικὴ ἐγκράτεια καὶ ὑπομονὴ ἔκλεισε τὶς αἰσθήσεις τοῦ καὶ ἀπόκλεισε μὲ τὶς ψυχικὰς τοῦ δυνάμεις τὴν εἴσοδο στὸ νοῦ τῶν αἰσθητῶν σχημάτων, καταστρέφει εὐκόλως τὶς πονηρὰς μηχανὰς τοῦ διαβόλου καὶ τὸν στέλνει ντροπιασμένο πίσω ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ ἦρθε. Καὶ δρόμος ἀπ' ὅπου ἔρχεται ὁ διάβολος εἶναι τὰ ὕλικά πράγματα ποὺ νομίζομε ὅτι χρειάζονται γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ σώματος.

80. Ὁ νοῦς ποὺ ἔνωσε μὲ τὸν ἑαυτὸ τοῦ κατὰ φύσιν διὰ μέσου τοῦ λογικοῦ τὴν αἴσθησι, πορίζεται τὴν ἀληθινὴν γνώσι ἀπὸ τὴ φυσικὴ θεωρίαν.

81. Οἱ πηγὰς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν, δηλαδὴ τὴν ψυχὴ, τὶς ὁποῖες φράζει ὁ Ἐξεκίας⁹⁰, εἶναι ὅλα τὰ αἰσθητά. Τὰ νερά τῶν πηγῶν αὐτῶν εἶναι τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν. Ποταμὸς ποὺ περνᾷ ἀπὸ τὸ μέσον τῆς πόλεως εἶναι ἡ γνώσι ποὺ συνάγεται μὲ τὴ φυσικὴ θεωρίαν ἀπὸ τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν καὶ ποὺ περνᾷ ἀπὸ τὸ μέσο τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι ἡ μεθόριος ἀνάμεσα στὸ νοῦ καὶ τὴν αἴσθησι. Γιὰ τὴν ὁποία τὴν γνώσι τῶν αἰσθητῶν οὔτε ἐντελὴς ξένη εἶναι ἀπὸ τὴ νοερὴ δύναμη, οὔτε ἀνήκει ἐξ ὁλοκλήρου στὴν ἐνέργεια τῆς αἰσθήσεως, ἀλλὰ ἐπειδὴ συμβαίνει νὰ εἶναι τὸ ἐνδιάμεσο σημεῖο ὅπου συναντιέται ὁ νοῦς μὲ τὴν αἴσθησι καὶ ἡ αἴσθησι μὲ τὸ νοῦ, γίνεται τὸ μέσο ποὺ φέρνει σὲ συνάφεια μεταξὺ τους αὐτὰ τὰ δύο. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς αἰσθήσεως μὲ τὸ νὰ ἐντυπώνεται μὲ τὰ σχήματα τῶν αἰσθητῶν ἀπὸ τὴν

89. Ἀββ 2. 15.

90. Β' Παρ. 32, 3-4.

πλευρὰ τοῦ νοῦ, μὲ τὸ νὰ ἀνάγει σὲ λόγους τοὺς τύπους τῶν σχημάτων. Γι' αὐτὸ ἡ γνώση τῶν ὁρατῶν εὐλόγα ὀνομάστηκε ποταμὸς ποὺ περνᾷ μέσα ἀπὸ τὴν πόλη, ἐπειδὴ εἶναι στὸ μεταίχμιο τῶν ἄκρων, δηλαδὴ τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως.

82. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐξεγέρσεως τῶν παθῶν ἀπέχει ἀπὸ τῆ φυσικῆ θεωρία, εἶναι ὅμως προσηλωμένος στὴν προσευχὴ μὲ συγκέντρωση τοῦ νοῦ τοῦ ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα πρὸς τὸν ἑαυτὸ τοῦ μόνο καὶ τὸ Θεό, αὐτὸς σκοτῶνει τὴν ἔξη ποὺ προκαλεῖ τὴν κακία καὶ διώχνει πίσω ντροπιασμένο τὸν διάβολο ποὺ ὑποβάλλει τὴν ἔξη ποὺ εἴπαμε καὶ ποὺ σ' αὐτὴν βασιζόμενος ἦρθε μὲ τὴ γνωστὴ του ἀλαζονεία στὴν ψυχὴ μέσω τῶν ὑπερήφανων λογισμῶν, ὑψηλοφρονώντας ἀπέναντι στὴν ἀλήθεια. Αὐτὸ φαίνεται ἀφοῦ ἔμαθε καὶ ἔπαθε καὶ ἔπραξε ὁ μέγας Δαβὶδ ποὺ εἶχε μεγάλη πείρα ἀπὸ τὴν τακτικὴ τῶν νοητῶν πολέμων, λέει: «Ὅσο εἶχα ν' ἀντιμετωπίσω τὸν ἁμαρτωλό, γινόμεουν σὰν κωφάλαλος, ταπεινωνόμουν καὶ σιγοῦσα ἀκόμη καὶ γιὰ τὰ καλὰ»⁹¹. Καὶ ὁ θεῖος Ἱερεμίας ἔκανε τὸ ἴδιο μ' αὐτόν, προστάζοντας τὸ λαὸ νὰ μὴ βγοῦν ἀπὸ τὴν πόλη, γιατί τὸ σπαθὶ τῶν ἐχθρῶν εἶναι κρυμμένο παντοῦ γύρω⁹².

83. Ἄν λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Ἀβελ φυλαγόταν καὶ δὲν ἔβγαινε μαζὶ μὲ τὸν Κάιν στὴν πεδιάδα, δηλαδὴ στὸ πλάτος τῆς φυσικῆς θεωρίας πρὶν ἀποκτήσει τὴν ἀπάθεια, δὲ θὰ τὸν σκότωνε ὀρμώντας πάνω του⁹³ ὁ νόμος τῆς σάρκας —ποὺ εἶναι καὶ λέγεται Κάιν—, ξεγελώντας τον μὲ δόλο πρωτύτερα ἀπὸ τὰ δεξιὰ, μὲ τὴ θεωρία δηλαδὴ τῶν ὄντων πρὶν ἀπὸ τὴν τέλεια ἔξη τῆς ἀρετῆς.

84. Ὁμοίως καὶ ἡ Δεῖνα, ἡ κόρη τοῦ μεγάλου Ἰακώβ, ἂν δὲν ἔβγαινε ἔξω μαζὶ μὲ τίς κόρες τῶν ἐντοπίων, δηλαδὴ μὲ τίς αἰσθητὲς φαντασίες, δὲν θὰ τὴν ἔβλεπε ὁ Συχέμ, ὁ γιὸς τοῦ Ἐμμώρ, καὶ δὲν θὰ τὴν ἀτίμαζε⁹⁴.

85. Καλὸ εἶναι, πρὶν ἀπὸ τὴν τέλεια ἔξη τῆς ἀρετῆς νὰ μὴν ἐπιχειροῦμε τὴ φυσικὴ θεωρία, γιὰ νὰ μὴ μαζέψουμε πάθη χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε, ἐνῶ ζητοῦμε λόγους πνευματικὸς ἀπὸ τὰ βλεπόμενα κτίσματα. Γιατί στοὺς ἀτελεῖς, τὰ ἐξωτερικὰ σχήματα τῶν ὁρατῶν ἔχουν μεγαλύτερη ἰσχύ πάνω στὴν αἴσθηση ἀπ' ὅ,τι ἔχουν πάνω στὴν ψυχὴ οἱ λόγοι τῶν κτισμάτων, οἱ κρυμμένοι στὰ σχήματα. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ ἔδεσαν τὴ διάνοιά τους μὲ ἰουδαϊκὸ τρόπο μόνο στὸ γράμμα, περιμένουν στὸν τωρινὸ αἰῶνα τίς ὑποσχέσεις τῶν θείων ἀγαθῶν καὶ δὲ γνωρίζουν ποιά εἶναι τὰ ἀγαθὰ τὰ σύμφωνα μὲ τὴ φύση τῆς ψυχῆς.

86. Ἐκεῖνος ποὺ φόρεσε τὴν «εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου»⁹⁵, προσπαθεῖ μὲ ὅλα τὰ μέσα νὰ ἀκολουθεῖ τὸ πνεῦμα τῆς ἀγίας Γραφῆς, μέσα στὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται ἡ συντήρηση τῆς ψυχῆς μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση. Ἐνῶ ἐ-

91. Ψαλμ. 38, 2-3.

93. Γεν. 4, 8.

95. Α' Κορ. 15, 49.

92. Ἱερ. 6, 25.

94. Γεν. 34, 1-2.

κεῖνος ποὺ φορεῖ τὴν «εἰκόνα τοῦ χοῦκου», προσέχει μόνο στὸ γράμμα καὶ ἔτσι ὁδηγεῖται στὴν ὑπηρεσία τοῦ σώματος μέσω τῆς αἰσθήσεως, ἡ ὁποία δημιουργεῖ τὰ πάθη.

87. Δύναμη Θεοῦ εἶναι ἡ ἀρετὴ ποὺ ἀφανίζει τὰ πάθη καὶ περιφρουρεῖ τοὺς εὐσεβεῖς λογισμούς. Τὴν ἀρετὴ γεννᾷ ἡ ἐργασία τῶν ἐντολῶν, μὲ τὴν ὁποία καταστρέφουμε τίς πονηρὲς δυνάμεις ποὺ ἐναντιώνονται στὸ ἀγαθόν, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἢ μάλλον μὲ μόνη τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Ὑψος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ γνώση τῆς ἀλήθειας, τὴν ὁποία γεννᾷ ὁ κόπος γιὰ χάρη τῆς θεωρίας τῶν δημιουργημάτων καὶ οἱ ἰδρωτὲς τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν πατέρες αὐτοῦ τοῦ κόπου. Μὲ τὴ γνώση αὐτὴ ἐξαφανίζουμε τελείως τὴ δύναμη τοῦ ψεύδους ποὺ εἶναι ἀντίθετη στὴν ἀλήθεια, ταπεινώνοντας καὶ καταβάλλοντας κάθε ἔπαρση τῶν πονηρῶν πνευμάτων ποὺ ξεσηκώνονται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ⁹⁶. Γιατί ὅπως ἡ πράξη γεννᾷ τὴν ἀρετὴ, ἔτσι καὶ ἡ θεωρία γεννᾷ τὴ γνώση.

88. Ἡ ἀνεξάλειπτη γνώση, τῆς ὁποίας ἡ νοερὴ κίνηση γύρω ἀπὸ τὴν ἀπειρία τοῦ Θεοῦ εἶναι χωρὶς ὄρια καὶ πάνω ἀπὸ τὴ νόηση, εἰκονίζει μὲ τὴν ἀπεριοριστία της τὴν ὑπεράπειρη δόξα τῆς ἀλήθειας. Ἡ αὐτοπροαίρετη μίμηση τῆς σοφῆς ἀγαθότητος ποὺ ἔχει ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἔχει ὡς βραβεῖο τὴν ὀλοφάνερη ἐξομολόγηση, κατὰ τὴ διάθεση τοῦ νοῦ, μὲ τὸ Θεό, ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατό.

89. Ἡ γλώσσα εἶναι τὸ σύμβολο τῆς γνωστικῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς. Ὁ λάρυγγας εἶναι σημάδι τῆς φυσικῆς φιλίας πρὸς τὸ σῶμα. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀξιοκατηγόρητα κόλλησε αὐτὰ μεταξύ τους, δὲν μπορεῖ νὰ θυμηθεῖ τὴν εἰρηνικὴ κατάστασιν⁹⁷ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως, γιατί εὐχαριστεῖται μὲ πολλὴ προθυμία στὴ σύγχυση τῶν σωματικῶν παθῶν.

90. Οἱ κατὰ φύση ὀρέξεις καὶ ἡδονὲς ποὺ εἶναι ἀδιάβλητες, εἶναι ἀναγκαῖο παρακολούθημα τῆς φυσικῆς ὀρέξεως. Γιατί ἐκ φύσεως προκαλεῖ ἡδονή, ἀκόμη καὶ χωρὶς νὰ θέλομε, καὶ ἡ ὁποία τροφή ποὺ ἱκανοποιεῖ τὴ σχετικὴ ἀνάγκη, καὶ τὸ νερὸ ποὺ ἀπομακρύνει τὴν ἐνόχληση τῆς δίψας, καὶ ὁ ὕπνος ποὺ ἀνανεώνει τίς δυνάμεις ποὺ ξοδεύονται κατὰ τὴν ἐργήγορση. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ ὅσα ἄλλα τυχαίνει νὰ εἶναι φυσικὲς μας κλίσεις, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴ σύσταση τῆς φύσεώς μας καὶ χρήσιμα στοὺς ἀγωνιστὲς πρὸς ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς. Αὐτὰ τὰ ὑπερβαίνει κάθε νοῦς κατὰ τὴν ἔξοδό του ἀπὸ τὴ σύγχυση τῆς ἁμαρτίας, γιὰ νὰ μὴ μείνει ἐξαιτίας τους ὑποδωλωμένος στὰ διαβλητὰ καὶ παρὰ φύση πάθη, τὰ ἐξαρτώμενα ἀπὸ μᾶς, ποὺ δὲν ἔχουν μέσα μας ἄλλη ἀπὸ τὴν κίνηση τῶν κατὰ φύση παθῶν καὶ τὰ ὁποῖα ἐξάλλου οὔτε ἔχουν στὴ φύση τους νὰ μᾶς ἀκολουθοῦν στὴν ἀθάνατη καὶ αἰώνια ζωὴ.

91. Οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ, ὅταν προφέρονται μόνο ὡς γυμνὰ λόγια, δὲν ἀ-

96. Β' Κορ. 10, 5.

97. Ψαλμ. 136, 6.

κούγονται, γιατί δὲν ἔχουν ὡς ἤχο τὴν πράξη αὐτῶν ποὺ τοὺς λένε. "Αν ὁμῶς λέγονται μὲ τὴ φωνὴ τῆς πράξεως τῶν ἐντολῶν, τότε κάνουν καὶ τοὺς δαίμονες νὰ λιώνουν μὲ τὴν φωνὴ αὐτῇ, καὶ τοὺς ἀνθρώπους νὰ οἰκοδομοῦν πρόθυμα τὸ θεῖο ναὸ τῆς καρδιάς μὲ τὴν προκοπὴ στὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης.

92. "Ὅπως ὁ Θεὸς δὲν ὑπόκειται σὲ γνώση τῆς οὐσίας Του, ἔτσι οὔτε ὁ λόγος Του περιλαμβάνεται στὴν ἀνθρώπινη γνώση. Γιατὶ ὁ λόγος τῆς ἀγίας Γραφῆς, ἂν καὶ δέχεται περιορισμὸ κατὰ τὸ γράμμα, ἀφοῦ τελειώνει κι αὐτὸς μαζί μὲ τὸ χρόνον τῶν γεγονότων ποὺ ἐξιστορεῖ, κατὰ τὸ πνεῦμα ὁμῶς, ὅσον ἀφορᾷ στὶς θεωρίες τῶν νοημάτων, μένει παντοτινὰ ἀπεριόριστος.

93. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ γνώση νοεῖ τὴν ἀγία Γραφὴ κατὰ Χριστόν, ἐφαρμόζοντας τὸ νόημα στὴν ψυχὴ, πρέπει νὰ ἐξασκηθεῖ φιλόπονα καὶ στὴν ἐρμηνεία τῶν ὀνομάτων, γιατί ἔτσι μπορεῖ νὰ διασαφηνίσει ὅλη τὴν ἔννοια τῶν γραφομένων, ἂν πράγματι φροντίζει γιὰ τὴν ἀκριβὴ κατανόηση τῆς Γραφῆς. Ὅχι μὲ τρόπο ἰουδαϊκὸ νὰ κατεβάζει στὴ γῆ καὶ στὸ σῶμα τὸ ὕψος τοῦ Πνεύματος, καὶ τίς θεῖες καὶ ἀψευδεῖς ὑποσχέσεις γιὰ τὰ νοητὰ ἀγαθὰ νὰ τίς περιορίζει μέσα στὴ φθορὰ τῶν περαστικῶν πραγμάτων.

94. "Ὅπως εὐχὴ εἶναι ὑπόσχεση τῶν ἀγαθῶν ποὺ προσφέρουν οἱ ἄνθρωποι στὸ Θεό, ἔτσι προσευχὴ εἶναι ἡ αἵτηση τῶν ἀγαθῶν ποὺ χορηγοῦνται ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴ σωτηρία τους, ὡς ἀνταμοιβὴ τῆς καλῆς διαθέσεως ποὺ ἔχουν. Βοῆ εἶναι, στὸν καιρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν πονηρῶν δαιμόνων, ἡ ἐπίταση καὶ ἐπαύξηση τῶν πρακτικῶν τρόπων τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν γνωστικῶν συλλήψεων τῆς θεωρίας· αὐτὴ τὴ βοῇ προπαντὸς ἀκούει φυσικὰ ὁ Θεός, σὰν δυνατὴ φωνή, ἀπ' ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐπιμελοῦνται τὴν κατάσταση τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως.

95. Ἡ κακὴ καὶ ὀλέθρια βασιλεία τοῦ διαβόλου, ποὺ συμβολίζεται μὲ τὴ βασιλεία τῶν Ἀσσυρίων⁹⁸, ἀφοῦ ξεσήκωσε πόλεμον ἐναντίον τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως, μηχανεύεται νὰ κατατροπώσῃ τὴν ψυχὴ μὲ τίς ἔμφυτες δυνάμεις της. Ἐρεθίζει πρῶτα τὴν ἐπιθυμία νὰ ὀρέγεται τὰ παρὰ φύσιν καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν πείσῃ νὰ προτιμᾷ τὰ αἰσθητὰ ἀπὸ τὰ νοητὰ. Διεγείρει ἔπειτα τὸ θυμὸ νὰ ἀγωνίζεται νὰ κατακτήσῃ τὸ αἰσθητὸ ποὺ διάλεξε ἡ ἐπιθυμία, καὶ τέλος διδάσκει τὸ λογικὸ νὰ ἐπινόει τρόπους ἀπολαύσεως τῶν ἡδονῶν τῆς αἰσθήσεως.

96. Τῆς ἄκρας Ἀγαθότητος ἰδίωμα δὲν εἶναι μόνον τὸ νὰ κάνουν τίς θεῖες καὶ ἀσώματες οὐσίες τῶν νοητῶν ἀπεικονίσαις τῆς ἀνέκφραστης θείας δόξας ποὺ νὰ δέχονται ὅσο ἐπιτρέπεται, ἀνάλογα μὲ τὴ δυνατότητά τους, ὅλη τὴν ἀκατάληπτη ὠραιότητα τοῦ ἀπλησίαστου θεοῦ κάλλους. Εἶναι καὶ τοῦτο· μέσα στὰ αἰσθητὰ, ποὺ εἶναι πολὺ κατώτερα ἀπὸ τίς νοητὲς οὐσίες, νὰ ἀναμελῇ ἀντανακλάσεις τῆς θείας μεγαλειότητος, οἱ ὁποῖες, ὅταν χρησιμο-

98. Β' Παρ. 32, 1.

ποιοῦνται σὰν ὄχημα ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ, μποροῦν νὰ τὸν μεταφέρουν κατευθεῖαν στὸ Θεό, ξεπερνώντας ὅλα τὰ ὁρατὰ καὶ φτάνοντας στὴν ἄκρα μακαριότητα.

97. Κάθε νοῦς στεφανωμένος μὲ ἀρετὴ καὶ γνώση, ποὺ τοῦ δόθηκε ὁπῶς στὸν μέγα Ἐζεκία νὰ βασιλεύει στὴν Ἱερουσαλήμ⁹⁹ (ἡ ὁποία σημαίνει τὴν ἔξιν ποὺ βλέπει μόνον τὴν εἰρήνην, δηλαδὴ τὴν κατάστασιν ἀπ' ὅπου λείπει κάθε πάθος, ἐπειδὴ Ἱερουσαλήμ ἐρμηνεύεται ὁραση εἰρήνης), ἔχει ὅλη τὴν κτίσιν ὑποχείριά του μέσω ὅλων τῶν μορφῶν ποὺ τὴ γεμίζουν. Ἔτσι ἡ κτίσις προσφέρει μέσω τοῦ νοῦ σὰν δῶρα στὸ Θεὸ τοὺς πνευματικὸς λόγους τῆς γνώσεως ποὺ βρίσκονται σ' αὐτήν, ἐνῶ στὸ νοῦ παρέχει σὰν εἰσφορὰς τοὺς τρόπους ποὺ κατὰ τὸ φυσικὸ νόμον ὑπάρχουν μέσα της καὶ ποὺ ὁδηγοῦν στὴν ἀρετὴ. Καὶ μὲ αὐτὰ τὰ δύο τιμὰ ἐκείνον ποὺ μπορεῖ μὲ πολλὴ δύναμη νὰ εὐδοχιμῇ καὶ στὰ δύο, ἐννοῶ τὸν φιλόσοφο νοῦ, ὁ ὁποῖος μέσω τῆς πράξεως καὶ τῆς θεωρίας ἔφτασε στὴν τελειότητα κατὰ τὸ λόγο καὶ τὸ βίον.

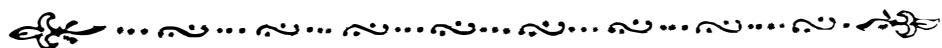
98. Ἐκεῖνος ποὺ κατόρθωσε μὲ τὴν πράξιν καὶ τὴ θεωρίαν νὰ φτάσῃ στὴν κορυφὴ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως, εὐλογα ὑψώνεται πάνω ἀπὸ κάθε σαρκικὸ καὶ διαβλητὸ πάθος. Γιατὶ μὲ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ του ἔφτασε παρὰ πᾶν καὶ ἀπὸ τὰ φυσικὰ λεγόμενα σώματα, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ ὄντα ποὺ ὑπόκεινται σὲ γένεση καὶ φθορά. Καὶ γενικά, γιὰ νὰ μιλήσω συνοπτικὰ, αὐτὸς ἀφοῦ κατὰ τὴ θεωρίαν ὅλων τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν ξεπέρασε μὲ τὴ γνώσιν ὅλους τοὺς λόγους ποὺ αὐτὰ περιέχουν, ἀνύψωσε τὸ νοῦ του πρὸς τὰ συγγενικὰ μὲ αὐτὸν καὶ θεῖα.

99. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τοὺς κόπους τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς ἔλαβε τὸ νὰ κατοικεῖ στὴν ἀπάθεια σὰν σὲ κάποια Ἱερουσαλήμ, καὶ ἔχει ἀπαλλαχθεῖ ἀπὸ κάθε ἐνόχλησιν τῆς ἀμαρτίας, καὶ μόνον τὴν εἰρήνην καὶ πράττει καὶ λέει καὶ ἀκούει καὶ συλλογίζεται, αὐτός, ἀφοῦ δεχθεῖ διὰ τῆς φυσικῆς θεωρίας τὴ φύσιν τῶν ὁρατῶν νὰ προσκομίζει διὰ μέσου του σὰν δῶρα στὸν Κύριον τοὺς πρὸς θεοῦς λόγους ποὺ αὐτὴ ἔχει, καὶ στὸν ἴδιον νὰ προσφέρει σὰν εἰσφορὰς σὲ βασιλεῖα τοὺς νόμους ποὺ ὑπάρχουν σ' αὐτήν, ὑψώνεται μπροστὰ σὲ ὅλα τὰ ἔθνη¹⁰⁰. Γιατὶ τότε ἔχει ὑπερβεῖ τὰ πάντα· μὲ τὴν πράξιν ἔχει ὑπερβεῖ τὰ πάθη τῆς σάρκας καὶ τὰ φυσικὰ σώματα, ἐνῶ μὲ τὴ θεωρίαν ὅλα τὰ αἰσθητὰ εἶδη, ξεπερνώντας τοὺς πνευματικὸς λόγους καὶ τρόπους ποὺ κρύβονται σ' αὐτά.

100. Ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία ἀνεβάζει τὸν πρακτικὸ πάνω ἀπὸ τὰ πάθη. Ἡ θεωρία ὁδηγεῖ τὸν γνωστικὸ πάνω ἀπὸ τὰ ὁρατὰ, ἀνεβάζοντας τὸ νοῦ στὰ συγγενῆ νοητὰ.

99. Β' Παρ. 29, 1.

100. Β' Παρ. 32, 23.

Πέμπτη ἑκατοντάδα

Εκείνος πού τή γνώση του συνοδεύει ἡ πράξη καί τήν πράξη του ἡ γνώση, εἶναι θρόνος καί ὑποπόδιο τοῦ Θεοῦ¹⁰¹. Θρόνος εἶναι γιά τή γνώση πού ἔχει, καί ὑποπόδιο γιά τήν πρακτική του ἀρετή. "Αν τώρα κανεῖς ὑποστηρίξει ὅτι καί ὁ ἀνθρώπινος νοῦς εἶναι οὐρανός, καθαρός ἀπό κάθε ὑλική φαντασία καί ἀσχολούμενος, ἢ μάλλον καταστολισμένος μέ τοὺς θείους λόγους τῶν νοητῶν, νομίζω ὅτι δέ βρίσκεται ἔξω ἀπό τήν ἀλήθεια.

2. Κάθε φιλόσοφος καί εὐσεβής πού φρουρεῖται ἀπό τήν ἀρετή καί τή γνώση, ἢ τήν πράξη καί τή θεωρία, ὅταν δεῖ νά ἔχει ἐξεγερθεῖ ἐναντίον του μέ τὰ πάθη ἢ πονηρὴ δύναμη, ὅπως ἐναντίον τοῦ Ἑζεκία ὁ βασιλιάς τῶν Ἀσσυρίων¹⁰², μία μόνο βοήθεια ἔχει γιά τή διάλυση τῶν δεινῶν, τὸ Θεό, πού Τὸν ἐξιλεώνει μέ ἀλάλητη κραυγὴ, μέ τήν ἐπίταση δηλαδή τῆς ἀρετῆς καί τῆς γνώσεως. Καί τότε δέχεται σέ συμμαχία, ἢ μάλλον πρὸς σωτηρία, ἄγγελο, δηλαδή λόγο ἀνώτερης σοφίας καί γνώσεως, πού συντρίβει κάθε δυνατὸ πολεμιστὴ καί ἄρχοντα καί στρατηγὸ στὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο¹⁰³.

3. Ἀρχὴ κάθε πάθους εἶναι τὸ ἀντίστοιχο αἰσθητό. Χωρὶς νά ὑπάρχει κάτι πού νά κινεῖ πρὸς τὸν ἑαυτὸ του τίς δυνάμεις τῆς ψυχῆς διὰ μέσου κάποιας αἰσθήσεως, πάθος δέ δημιουργεῖται ποτέ. Γιατί χωρὶς αἰσθητὸ πράγμα δέ σχηματίζεται πάθος. "Αν δὲν ὑπάρχει π.χ. γυναίκα, δὲν ὑπάρχει πορνεία· χωρὶς φαγητά, δὲν ὑπάρχει γαστριμαργία· καί ἂν δὲν ὑπάρχει χρυσάφι, δὲν ὑπάρχει φιλαργυρία. Λοιπὸν σέ κάθε ἐμπαθὴ κίνηση τῶν φυσικῶν μας δυνάμεων δεσπόζει κάποιο αἰσθητό, δηλαδή διὰ μέσου αὐτοῦ ἐρεθίζει ὁ δαίμονας τήν ψυχὴ νά ἀμαρτήσῃ.

4. Ἡ τριβὴ ἐξαφανίζει μόνο τὴν ἐνέργεια, ἐνῶ ἡ ἐκτριβὴ καί αὐτὴ τὴ θύμηση τῆς κακίας. Γιατί ἡ τριβὴ καταργεῖ μόνο τὴν ἐνεργητικὴ ἐμπαθὴ πράξη, ἐνῶ ἡ ἐκτριβὴ ἐξαφανίζει ἐντελῶς καί τίς πονηρὲς κινήσεις τῆς διάνοιας.

5. Ἀνάμεσα στὸ Θεὸ καί στοὺς ἀνθρώπους εἶναι τὰ αἰσθητὰ καί τὰ νοητά, τὰ ὁποῖα ὑπερβαίνει ὁ ἀνθρώπινος νοῦς πού κινεῖται πρὸς τὸ Θεό. Αὐτὸ συμβαίνει ὅταν ὁ νοῦς κατὰ τὴν πράξη δὲν ὑποδουλώνεται στὰ αἰσθητά, καί κατὰ τὴ θεωρία δὲν ἀνακόπτεται καθόλου ἀπὸ τὰ νοητά.

6. Ἡ κτίση γίνεται κατήγορος τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων. Γιατί μέ τοὺς λόγους πού βρίσκονται μέσα σ' αὐτήν, κηρύττει τὸν Ποιητὴ τῆς, ἐνῶ μέ τοὺς φυσικοὺς νόμους πού ἀφοροῦν καθένα εἶδος, παιδαγωγεῖ τὸν ἀνθρωπο πρὸς τὴν ἀρετή. Οἱ λόγοι λοιπὸν ἀναγνωρίζονται στὴ συνοχὴ τῆς μονιμότητος καθενὸς εἶδους, ἐνῶ οἱ νόμοι φαίνονται στὴν ταυτότητα τῆς φυσικῆς ἐ-

νέργειας τοῦ κάθε εἶδους. "Όταν ὅμως δέ μελετᾶμε αὐτὰ μέ τὴ νοερὴ δύναμη πού ἔχομε μέσα μας, τότε καί τὴν Αἰτία τῶν ὄντων ἀγνοοῦμε καί εἴμαστε προσκολλημένοι σέ ὅλα τὰ παρὰ φύσιν πάθη.

7. Ὁ θεῖος λόγος μᾶς συμβουλεύει νά προσφέρομε δῶρα στὸ Θεό, γιὰ νά μᾶς δείξει πόσο ἄπειρη εἶναι ἡ θεία ἀγαθότητα, καί σὰν νά μὴ μᾶς ἔχει δώσει τίποτα ἐκ τῶν προτέρων, δέχεται τίς εἰσφορὲς ἀπὸ ἐμᾶς σὰν δῶρα καί ἀποδίδει τὴν εἰσφορὰ ὁλόκληρη σ' ἐμᾶς. Μὲ αὐτὸ δείχνει ὅτι εἶναι μεγάλη καί ἀνέκφραστη ἡ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμᾶς, ἀφοῦ δέχεται ὡς δικὰ μας τὰ δικὰ Του πού ἐμεῖς τοῦ προσφέρομε καί ὁμολογεῖ ὅτι μᾶς τὰ ὀφείλει, σὰν νά μὴν εἶναι δικὰ Του.

8. Ὁ ἄνθρωπος κατανοώντας τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῶν ὁρατῶν, μαθαίνει ὅτι ὑπάρχει κάποιος Δημιουργὸς ὅσων βλέπομε, δὲν ἐξετάζει ὅμως πῶς εἶναι Αὐτός, γιατί τοῦτο εἶναι ἀνέφικτο. Γιατί ἡ κτίσις, ὅπως τὴ βλέπομε, μᾶς δίνει νά καταλάβομε ὅτι ὑπάρχει Δημιουργός, ὅχι ὅμως καί πῶς εἶναι.

9. Ὁργὴ Θεοῦ εἶναι ἡ ὀδυνηρὴ αἴσθησις ἐκείνων πού παιδαγωγοῦνται ἀπὸ τὸ Θεό. Καί γίνεται ὀδυνηρὴ αἴσθησις ὅταν ἔρχονται ἀθέλητοι πόνοι, μέ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ὀδηγεῖ πολλὰς φορὲς τὸ νοῦ, πού φουσκώνει γιά τὴν ἀρετὴ καί τὴ γνώση του, σέ συστολὴ καί ταπείνωσις· ἔτσι παραχωρεῖ ν' ἀποκτήσῃ ἐπίγνωση τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ του καί συναίσθησις τῆς ἀσθενείας του. Κι ὅταν τὴ συναισθανθεῖ, ἀποβάλλει τὴ μάταιη ἔπαρσις τῆς καρδιάς του.

10. Ὁργὴ Κυρίου εἶναι τὸ σταμάτημα τῆς χορηγίας τῶν θείων χαρισμάτων, ἢ ὁποῖα γίνεται σέ κάθε νοῦ πού μετεωρίζεται στὰ ὕψη καί καυχίεται γιὰ τὰ καλὰ πού τοῦ ἔδωσε ὁ Θεός, σὰν νά εἶναι δικὰ του.

11. Ὁ κάθε γνωστικὸς καί φιλόσοφος νοῦς κατέχει καί τὴν Ἰουδαία καί τὴν Ἱερουσαλήμ· τὴν Ἰουδαία ὡς πρακτικὴ φιλοσοφία, ἐνῶ τὴν Ἱερουσαλήμ ὡς θεωρητικὴ μυσταγωγία. "Όταν λοιπὸν μέ τὴ θεία χάρις ὁ φιλόθεος νοῦς ἀποκροῦει στὴν πράξη καί τὴ θεωρία κάθε δύναμη πού εἶναι ἐνάντια στὴν ἀρετὴ καί τὴ γνώση καί ἀναδειχθεῖ τέλειος νικητὴς τῶν πονηρῶν πνευμάτων, δὲν ἀποδώσει ὅμως τὴν πρέπουσα εὐχαριστία στὸ Θεὸ πού εἶναι αἴτιος τῆς νίκης, ἀλλὰ ὑπερηφανευτεῖ καί νομίσει τὸν ἑαυτὸ του αἴτιο τοῦ ὅλου κατορθώματος, τότε ἐπειδὴ δὲν ἀνταπέδωσε στὸ Θεὸ τίς εὐεργεσίες πού τοῦ ἔκανε, δέχεται ὅχι μόνον αὐτὸς τὴν ὀργὴ τῆς ἐγκαταλείψεως ἀπὸ τὸ Θεό, νά ξεσπᾷ ἐπάνω του, ἀλλὰ καί ἡ Ἰουδαία καί ἡ Ἱερουσαλήμ¹⁰⁴, δηλαδή ἡ ἔξη τῆς πράξεως καί τῆς θεωρίας. Καί ἀμέσως, κατὰ παραχώρησις Θεοῦ, ἀπὸ τὴ μιὰ ἐπαναστατοῦν ἐναντίον τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας καί μολύνουν τὴν μέχρι τότε καθαρὴ συνειδησις· κι ἀπὸ τὴν ἄλλη, συμπλέκονται μέ τὴ θεωρία τῶν ὄντων οἱ ψεύτικες ἐννοιες καί

101. Ἦσ. 66, 1.

102. Β' Παρ. 32, 1.

103. Β' Παρ. 32, 20-21.

104. Β' Παρ. 32, 25.

διαστρέφουν τὴ μέχρι τότε σωστὴ γνώση. Γιατὶ ἐκείνον ποὺ ὑπερηφανεύεται γιὰ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ, τὸν περιμένει ἡ ἀτιμία τῶν παθῶν· κι ἐκείνον ποὺ ἐπαίρεται γιὰ τὴ γνώση, τὸν ἀφήνει ἡ δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ νὰ σφάλλει γύρω ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ θεωρία.

12. Ὑπάρχει μέσα στὰ ὄντα κατὰ θεία πρόνοια θεϊκὸς ἀληθινὰ κανόνας καὶ νόμος ποὺ ἐπιτρέπει, ἐκεῖνοι ποὺ φάνηκαν ἀγνώμονες γιὰ τὰ καλὰ ποὺ ἔλαβαν, νὰ τιμωροῦνται μὲ τὰ ἀντίθετά τους, γιὰ νὰ γίνουν εὐγνώμονες καὶ τὴν πείρα ἀπὸ αὐτὰ νὰ τὴν κάνουν ἐπίγνωση τῆς θείας δυνάμεως ποὺ κατορθώνει τὰ καλὰ. Τοῦτο γιὰ νὰ μὴν παραχωρηθεῖ ἀπὸ τὴν πρόνοια νὰ ἔχομε ἀνίκητη τὴν οἴηση γιὰ τὰ κατορθώματα καὶ γλιστρήσουμε στὴν ἀντίθετη ὑπερηφάνεια, νομίζοντας ὅτι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ γνώση εἶναι κτῆμα δικό μας ἀπὸ τὴ φύση μας καὶ ὅχι μεταγενέστερο ἀπόκτημα μὲ τὴ δύναμη τῆς χάρης. Ὅποτε θὰ φανεῖ ὅτι μεταχειριζόμαστε τὸ καλὸ γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ κακοῦ, κι ἀκόμα ὅτι αὐτά, μὲ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ συσφιχθεῖ περισσότερο καὶ νὰ μείνει ἀσάλευτη μέσα μας ἡ θεία ἐπίγνωση, νὰ γίνονται —ὅπως δὲν ἔπρεπε— αἰτία νὰ περιπέσουμε στὴν ἄγνοιά της.

13. Γνωρίζουμε ὅτι ἡ πρόνοια ποὺ συγκρατεῖ τὰ ὄντα ἐνυπάρχει σ' αὐτὰ ὡς θεῖος κανόνας καὶ νόμος. Αὕτῃ, κατὰ δίκαιη κρίση, ἐκείνους ποὺ φάνηκαν ἀχάριστοι ἀπέναντι στὸ Θεὸ γιὰ τὰ ἄφθονα ἀγαθὰ ποὺ τοὺς ἔδωσε, τοὺς παιδαγωγεῖ μὲ τὴ στέρηση τῶν ἀγαθῶν ὥστε νὰ γίνουν εὐγνώμονες, καὶ μὲ τὰ ἀντίθετα τοὺς ὁδηγεῖ σὲ συναίσθηση καὶ ἀναγνώριση Αὐτοῦ ποὺ χαρίζει τὰ καλὰ. Γιατὶ ἡ οἴηση γιὰ τὴν ἀρετὴ, ὅταν μένει ἀτιμώρητη, γεννᾷ τὸ νόσημα τῆς ὑπερηφάνειας ποὺ κάνει τὴν προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου νὰ εἶναι ἀντίθετη μὲ τὸ Θεό.

14. Ἐκεῖνος ποὺ νομίζει ὅτι ἔφτασε στὸ ἄκρο τῆς ἀρετῆς, δὲν θὰ ζητήσει διόλου πλέον τὴν πηγαία Αἰτία ποὺ παρέχει τὰ καλὰ, γιατί περιορίσει τὴ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας στὸν ἑαυτό του μόνο, καὶ τὸν ὅρο τῆς σωτηρίας του, ἐννοῶ τὸ Θεό, τὸν χάνει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ συναισθάνεται τὴ φυσικὴ φτώχεια του στὰ καλὰ, δὲ σταματᾷ νὰ τρέχει βιαστικὰ πρὸς Ἐκείνον ποὺ μπορεῖ νὰ ἀναπληρώσει τὶς ἐλλείψεις του.

15. Ἐκεῖνος ποὺ κατάλαβε ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀπεριόριστη, δὲν παύει ποτέ νὰ τρέχει πρὸς αὐτὴ, πρῶτα γιὰ νὰ μὴ χάσει τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ἀρετῆς, δηλαδὴ τὸ Θεό, περιορίζοντας τὴν κίνησή της ἐπιθυμίας του γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, καὶ δεύτερο, μὴν τυχόν, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθεῖ, νομίζει ὅτι ἔφτασε στὴν τελειότητα καὶ ξεπέσει ἀπὸ τὸ ἀληθῶς Ὄν, πρὸς τὸ Ὅποιο βιάζεται νὰ φτάσει κάθε ἀγωνιστής.

16. Στὸ νοῦ ποὺ ὑψηλοφρονεῖ, δίκαια ἐπέρχεται ὀργή, δηλαδὴ ἐγκατάλειψη, ὅπως εἰπώθηκε· παραχώρηση δηλαδὴ νὰ ἐνοχλεῖται ἀπὸ τοὺς δαίμονες κατὰ τὴ θεωρία, γιὰ νὰ συναισθανθεῖ τὴν φυσικὴ ἀσθενεία του καὶ νὰ γνωρίσει καλὰ τὴ θεία δύναμη καὶ χάρη ποὺ τὸν σκεπάζει καὶ κατορθώνει

κάθε ἀγαθό, καὶ τέλος νὰ ταπεινωθεῖ καὶ νὰ ἀπομακρύνει ἐντελῶς τὸ ἀλλόκοτο καὶ παρὰ φύση ὑπερήφανο φρόνημα, ὥστε νὰ μὴν ἐπέλθει σ' αὐτὸν ἡ ἄλλη ὀργή, ἡ ἀφαίρεση δηλαδὴ τῶν χαρισμάτων ποὺ τοῦ δόθηκαν, ἀφοῦ θὰ ἔχει ταπεινωθεῖ καὶ θὰ ἔχει ἔρθει σὲ συναίσθηση Ἐκείνου ποὺ χορηγεῖ τὰ καλὰ.

17. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὸ πρῶτο εἶδος τῆς ὀργῆς, δηλαδὴ τῆς ἐγκαταλείψεως, δὲ σωφρονίστηκε, ὥστε νὰ ἔρθει σὲ ταπείνωση, θεωρώντας τὴν δάσκαλο τῆς θεογνωσίας, αὐτὸς δέχεται τὸ δεύτερο εἶδος τῆς ὀργῆς, ἡ ὁποία τοῦ ἀφαίρει τὴν ἐνέργεια τῶν χαρισμάτων καὶ τὸν ἀφήνει ἔρημο ἀπὸ τὴ δύναμη ποὺ τὸν φρουροῦσε πρωτύτερα. Γιατὶ λέει ὁ Θεὸς γιὰ τὸν ἀχάριστο Ἰσραήλ: «Θὰ ἀφαιρέσω τὸ περίφραγμα τοῦ καὶ θὰ παραδοθεῖ στὴ διαρπαγῇ, θὰ χαλάσω τὸν τοῖχο τοῦ καὶ θὰ καταπατηθεῖ· θὰ ἐγκαταλείψω τὸ ἀμπέλι μου καὶ δὲ θὰ κλαδευτεῖ οὔτε θὰ σκαφεῖ· θὰ μείνει χέρσο καὶ θὰ γεμίσει ἀγκάθια καὶ θὰ δώσω διαταγὴ στὰ σύννεφα νὰ μὴ βρέξουν πάνω του»¹⁰⁵.

18. Ἡ ἀναισθησία γιὰ τὴ στέρηση τῶν ἀρετῶν εἶναι κατήφορος πρὸς τὴν ἀσέβεια. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ συνήθισε γιὰ τὶς ἡδονές τῆς σάρκας νὰ παρακούει τὸ Θεό, θὰ φτάσει καὶ νὰ Τὸν ἀρνηθεῖ ὅταν δοθεῖ ἀφορμή, καὶ θὰ προτιμήσει τὴ ζωὴ τῆς σάρκας ἀντὶ τὸ Θεό, τὶς ἡδονές τῆς ὁποίας θεωρεῖ καλύτερες ἀπὸ τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ.

19. Ὅταν νομίσουμε μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο ὅτι κάτι ἔπαθε ὁ νοῦς, τότε νὰ πιστέψουμε ὅτι μὲ τὸ νοῦ αὐτό, σύμφωνα μὲ τὸ φυσικὸ τους λόγο, συμπάσχουν ὅπωςδήποτε τόσο ἡ πρακτικὴ, ὅσο καὶ ἡ θεωρητικὴ τοῦ δύναμη. Γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ πάθει κάτι τὸ ὑποκείμενο καὶ νὰ μὴν πάσχουν ἐκεῖνα ποὺ βρίσκονται μέσα σ' αὐτό. Ὑποκείμενο ἐννοῶ τὸ νοῦ, γιατί αὐτὸς δέχεται τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση. Μέσα σ' αὐτὸ ἐννοῶ ὅτι βρίσκεται ἡ πράξη καὶ ἡ θεωρία, οἱ ὁποῖες ἀκολουθοῦν τὸ νοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν πάσχει ὁ νοῦς, συμπάσχουν ὅπωςδήποτε καὶ αὐτές, ἔχοντας τὴν ὁποία κίνησή του ὡς ἀρχὴ τῆς δικῆς τους μεταβολῆς.

20. Κάθε θεοφιλὴς καὶ ἐνάρετος ἄνθρωπος, ὅπως ὁ Ἐζεκίας, ποὺ μὲ τὴ γνώση ἔχει ζωστεῖ δύναμη κατὰ τῶν δαιμόνων, μπορεῖ ν' ἀντιμετωπίσει ἐπίθεση τῶν πονηρῶν πνευμάτων ποὺ διεξάγουν ἀοράτως ἐναντίον του νοερὸ πόλεμο, καὶ νὰ δεχτεῖ μὲ τὴν προσευχὴ τοῦ ἁγγέλου σταλμένο ἀπὸ τὸ Θεό, ἐννοῶ λόγο ἀνώτερης σοφίας, καὶ νὰ συντρίψει καὶ νὰ διασκορπίσει ὅλο τὸ στράτευμα τοῦ διαβόλου¹⁰⁶. Ἄν αὐτὸς δὲν ἀναγνώρισει τὸ Θεὸ ὡς αἴτιο αὐτῆς τῆς νίκης καὶ σωτηρίας, ἀλλὰ ἀποδώσει ὅλη τὴ νίκη στὸν ἑαυτό του, τότε δὲν ἀνταπέδωσε στὸ Θεὸ σύμφωνα μὲ τὴ δωρεὰ Του¹⁰⁷, καὶ δὲν ἐξίσωσε τὶς εὐχαριστίες μὲ τὸ μέγεθος τῆς σωτηρίας, οὔτε ἔδειξε εὐγνωμοσύνη ἀνάλογη μὲ τὴν εὐεργεσία Ἐκείνου ποὺ τὸν ἔσωσε.

105. Ἡσ. 5, 5-6.

106. Β' Παρ. 32, 20-21.

107. Β' Παρ. 32, 25.

21. Ἄς φωτίσουμε τὸ νοῦ μὲ τὰ θεῖα νοήματα καὶ ἃς λαμπρύνουμε τὸ σῶμα μὲ τοὺς τρόπους τῶν πιὸ θείων λόγων ποὺ νοήσαμε, κάνοντάς το λογικὸ ἐργαστήριο ἀρετῆς μὲ τὴν ἀποβολὴ τῶν παθῶν. Γιατὶ τὰ ἔμφυτα πάθη τοῦ σώματος, ὅταν τὰ κυβερνᾷ τὸ λογικόν, εἶναι ἀδιάβλητα· ὅταν ὅμως κινούνται χωρὶς τὸ λογικόν, γίνονται διαβλητά. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποβάλλουμε τὰ πάθη ποὺ ἔχουν ἔμφυτη κίνηση, ἀλλὰ ποὺ δὲ γίνεται πολλὰς φορὲς σύμφωνα μὲ τὴ φύση ἢ χρῆση τους, γιατί δὲν τὴν κυβερνᾷ τὸ λογικόν.

22. Καθένας ποὺ ὑπερφηφάνηκε γιὰ τὰ χαρίσματα ποὺ ἔλαβε, καὶ ὑψηλοφρόνησε σὰν νὰ μὴν τὰ ἔλαβε ἀπὸ τὸ Θεό¹⁰⁸, δέχεται δίκαια ἐπάνω του τὴν ὀργή, μὲ τὸ νὰ παραχωρεῖ ὁ Θεὸς στὸ διάβολο νὰ τὸν πολεμήσει νοερὰ καὶ νὰ ταραξεί κατὰ τὴν πράξη τοὺς τρόπους τῆς ἀρετῆς, καὶ νὰ θολώσει κατὰ τὴ θεωρία τοὺς διαυγεῖς λόγους τῆς γνώσεως. Ἔτσι θὰ μάθει τὴν ἀσθένειά του καὶ θὰ ἀναγνωρίσει τὴ μόνη δύναμη ποὺ καταπολεμεῖ μέσα μας τὰ πάθη. Κι ἀφοῦ μετανόησει καὶ ταπεινωθεῖ, ἀπορρίπτοντας τὸν κομπασμὸ τῆς οἰήσεως, καὶ τὸ Θεὸ θὰ ἐξιλεώσει, καὶ τὴν ὀργή ποὺ ἔρχεται στοὺς ἀμετανόητους θ' ἀποφύγει, ἢ ὁποῖα ἀφαιρεῖ τὴ χάρη ποὺ φρουρεῖ τὴν ψυχὴ καὶ ἀφήνει ἔρημο τὸν ἀχάριστο νοῦ.

23. Ὁργὴ σωτήρια εἶναι ἡ παραχώρηση ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ πολεμεῖται ὁ ὑπερήφανος νοῦς μὲ τὰ πάθη ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Ἔτσι μαθαίνει, καθὼς πάσχει μὲ ἀτιμία ἐπειδὴ κόμπαζε γιὰ τὶς ἀρετὲς του, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τὶς δίνει, ἢ ἀπογυμνώνεται ἀπὸ αὐτὲς ποὺ δὲν εἶναι δικές του, ἀλλὰ ποὺ νόμιζε ὅτι τὶς ἔχει ὁ ἴδιος χωρὶς νὰ τὶς λάβει ἀπὸ τὸ Θεό.

24. Μακάριος πράγματι εἶναι ἐκεῖνος ὁ νοῦς ποὺ πέθανε μὲ τρόπο ἀξιόπαινο γιὰ ὅλα τὰ ὄντα. Γιὰ τὰ αἰσθητὰ μὲ τὴν ἀπόθεση τῆς ἐνέργειας τῶν αἰσθήσεων, ἐνῶ γιὰ τὰ νοητὰ μὲ τὴν παύση τῆς νοερῆς κινήσεως. Σημείωσε ὅτι ἐπαινετὸ θάνατο τοῦ νοῦ ἐννοεῖ τὴν προαιρετικὴ ἀποδέσμευση ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, ὕστερα ἀπὸ τὴν ὁποῖα ὁ νοῦς δέχεται τὴ ζωὴ τῆς θείας χάρης, ὅπου παίρνει ὡς ἀνταπόδοση ἀντὶ τῶν ὄντων, τὸν Αἵτιο τῶν ὄντων μὲ τρόπο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐννοηθεῖ.

25. Μακάριος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔνωσε τὴν πράξη μὲ τὸ κατὰ φύσιν ἀγαθόν, καὶ τὴ θεωρία μὲ τὴν κατὰ φύσιν ἀλήθεια. Γιατὶ κάθε πράξη γίνεται γιὰ τὸ ἀγαθόν, καὶ κάθε θεωρία ἐπιζητεῖ τὴ γνώση γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας μόνο. Ὅταν αὐτὰ ὀλοκληρωθοῦν, τίποτε ἀπολύτως δὲ θὰ ὑπάρχει πιά ποὺ νὰ ἐπηρεάζει τὴν πρακτικὴ ἱκανότητα τῆς ψυχῆς, οὔτε νὰ τραυματίζει ὁδυνηρὰ τὴ θεωρητικὴ τῆς ἱκανότητα μὲ ἄσχετα θεωρήματα. Ἡ ψυχὴ θὰ ἔχει πάει πιά πολὺ πέρα ἀπὸ ὅ,τι ὑπάρχει καὶ ἀπὸ ὅ,τι νοεῖται καὶ θὰ ἔχει εἰσδύσει στὸν ἴδιο τὸ Θεόν, τὸν μόνο ποὺ εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἀληθινὸς καὶ βρίσκεται πᾶνω ἀπὸ κάθε οὐσία καὶ κάθε νόηση.

26. Τέλος τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς εἶναι, λένε, τὸ ἀγαθόν. Ἡ ὀλοκλήρωσή

108. Α' Κορ. 4, 7.

του ὀφείλεται στὴ θεία ἐνέργεια ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς αὐτὴ τὸ λογικὸ τῆς ψυχῆς μὲ τὴ σύμφωνη μὲ τὴ φύση χρῆση τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας· σ' αὐτὴν συνηθίζει νὰ φανερώνεται τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» κάλλος. Ἡ δὲ ἀλήθεια εἶναι, λένε, τὸ τέλος τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀδιαίρετη καὶ ἐνιαία γνώση ὅλων ὅσα ἀφοροῦν τὸ Θεόν, πρὸς τὴν ὁποῖα κατευθύνεται ὁ καθαρὸς νοῦς, ἀφοῦ σβήσει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του ἐντελῶς τὴν κρίση ποὺ βασίζεται στὴν αἴσθηση. Στὴ γνώση αὐτὴ φανερώνεται ἀπαραποίητα τὸ ἀξίωμα τῆς θείας εἰκόνας.

27. Κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ δοξάζει ἀληθινὰ τὸ Θεόν, ἂν δὲν ἀγιάσει τὸ σῶμα του μὲ τὶς ἀρετὲς καὶ δὲν κατα φωτίσει τὴν ψυχὴ του μὲ τὶς γνώσεις. Γιατὶ ἡ ἐνάρετη διάθεση εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ θεωρητικοῦ νοῦ, τὸ ὁποῖο στρέφεται σὰν σὲ οὐρανὸ πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀληθινῆς γνώσεως.

28. Μακάριος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει ὅτι μὲ ὅλους ἐμᾶς ὡς ὄργανα, ὁ Θεὸς πραγματοποιεῖ τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία, τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση, τὴ νίκη καὶ τὴ σοφία, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀλήθεια, χωρὶς ἐμεῖς νὰ προσφέρουμε τίποτε, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καλὴ μας προαίρεση. Αὐτὴν εἶχε ὁ μέγας Ζοροβάβελ σχετικὰ μὲ τὰ πιὸ πάνω, κι ἔλεγε πρὸς τὸ Θεόν: «Εὐλογημένος εἶσαι, ποὺ μοῦ ἔδωσες σοφία, καὶ ὁμολογῶ, Θεὲ τῶν πατέρων μας, ὅτι ἀπὸ Σένα προέρχεται ἡ νίκη, καὶ ἀπὸ Σένα ἡ σοφία· σὲ Σένα ἀνήκει ἡ δόξα κι ἐγὼ εἶμαι δικός Σου δούλος»¹⁰⁹. Πράγματι, ὡς εὐγνώμων δούλος ἀνέθεσε τὰ πάντα στὸ Θεὸ ποὺ τοῦ χάρισε τὰ πάντα, ἀπὸ τὸν Ὅποιο εἶχε λάβει τὴ σοφία, καὶ σὲ Αὐτὸν ποὺ ἦταν Θεὸς τῶν πατέρων ὁμολογοῦσε τὴ δύναμη τῶν ἀγαθῶν ποὺ τοῦ χάρισε, τὰ ὁποῖα ὅπως εἶπαμε, εἶναι ἔνωση νίκης καὶ σοφίας, ἀρετῆς καὶ γνώσεως, πράξεως καὶ θεωρίας, ἀγαθότητος καὶ ἀληθείας. Γιατὶ αὐτὲς οἱ ἀρετὲς ἐνωμένες μαζὶ ἀστραποβολοῦν μιὰ δόξα καὶ λάμψη Θεοῦ.

29. Ὅλα τὰ κατορθώματα τῶν Ἀγίων ἦταν ὀλοφάνερα χαρίσματα τοῦ Θεοῦ, καὶ κανένας δὲν εἶχε ἀπολύτως τίποτε, παρὰ μόνο αὐτὸ τὸ ἀγαθὸ ποὺ τοῦ εἶχε δοθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριο τὸ Θεόν, καὶ ποὺ ἦταν ἀνάλογο μὲ τὸ μέτρο τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης ἐκείνου ποὺ τὸ δεχόταν. Καὶ εἶχε ἐκεῖνα μόνο, ὅσα θέλησε νὰ τοῦ δωρίσει ὁ Κύριος.

30. Ὁ νοῦς ποὺ κατευθύνει τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση καὶ εἶναι ἀποφασισμένος νὰ ἀπαλλάξει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν κακὴ δουλεία τῶν παθῶν, λέει: «Ὑπερισχύουν οἱ γυναῖκες, ὑπερνικᾷ ὅμως ἡ ἀλήθεια»¹¹⁰. Γυναῖκες ἐννοεῖ τὶς θεοποιητικὲς ἀρετὲς, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποτελεῖται ἡ ἀγάπη ποὺ ἐνώνει τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸ Θεόν καὶ μεταξὺ τους· αὐτὴ ἀρπάζει τὴν ψυχὴ μακριὰ ἀπ' ὅλα ὅσα ἐξουσιάζονται ἀπὸ τὴ γένεση καὶ τὴ φθορά, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὶς νοητὲς πᾶνω ἀπ' αὐτὰ οὐσίες, καὶ τὴν συνδέει σὲ μιὰ ἐρωτικὴ ἔνωση μὲ τὸ Θεόν, ὅσο εἶναι δυνατὸ στὴν ἀνθρώπινη φύση, καὶ δημιουργεῖ μυστικὰ τὴν ἀ-

109. Α' Ἐσδ. 4, 59-60.

110. Α' Ἐσδ. 3, 12.

μόλυντη καὶ θεία συμβίωση. Ἀλήθεια πάλι ἐννοεῖ τὴ μόνη καὶ μία Αἰτία τῶν ὄντων, τὴν ἀρχὴ καὶ τὴ βασιλεία καὶ τὴ δύναμη καὶ τὴ δόξα, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ γιὰ τὴν ὁποία ὅλα ἔγιναν καὶ γίνονται, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ μέσω τῆς ὁποίας ὅλα συγκρατοῦνται στὸ εἶναι, καὶ γιὰ χάρη τῆς ὁποίας ἐκδηλώνεται ἀπὸ τοὺς φιλόθεους κάθε ἐπιμέλεια καὶ κίνηση.

31. Λέγοντας παραπάνω, «οἱ γυναῖκες», ὑποδήλωσε τὸ τέλος τῶν ἀρετῶν, τὴν ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀμείωτη ἡδονὴ ὧν μετέχουν στὸ φύσει ἀγαθὸ πού ἐπιθυμοῦν, καὶ ἡ ἀδιάσπαστη ἔνωση μὲ αὐτό. Λέγοντας «ἀλήθεια» ὑποδήλωσε τὸ πέρας κάθε γνώσεως καὶ κάθε ἀντικειμένου γνώσεως, πρὸς τὸ ὁποῖο, σὰν ἀρχὴ καὶ τέλος ὧν τῶν ὄντων, ἔλκονται γενικῶς ὅλες οἱ φυσικὲς κινήσεις. Γιατί ἡ Ἀρχὴ καὶ Αἰτία τῶν ὧν, ὡς Ἀλήθεια, τὰ νικᾷ ὅλα ἀπὸ τὴ φύση τῆς καὶ ἔλκει πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς τὴν κίνηση τῶν ὄντων.

32. Ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἐμφανίζεται ὡς ἓνα καὶ μόνο, κατὰ τὴν ἀπόλυτη ἀπουσία τῶν πολλῶν, καλύπτοντας τίς γνωστικὲς δυνάμεις ὧν ὅσα μποροῦν νὰ νοήσουν καὶ νὰ νοηθοῦν, ἐπειδὴ ἡ ὑπερούσια ὑπαρξὴ τῆς εἶναι πάνω ἀπ' ὅσα νοοῦν καὶ ὅσα νοοῦνται. Καὶ ἐπειδὴ περικλείει μὲ ἄπειρη δύναμη τὰ ἄκρα τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τῶν ὄντων, ἔλκει πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς κάθε κίνηση ὧν. Καὶ σὲ ἄλλους παρέχει ὀλοφάνερη γνώση τῆς χάρης πού στερήθηκαν, ἐνῶ σὲ ἄλλους δωρίζει μὲ ἀνέκφραστη αἴσθηση τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀγαθότητος πού ἐπιθυμοῦσαν, ὀλοκάθαρη μὲ τὴ μετοχὴ σ' αὐτήν.

33. Ὁ νοῦς εἶναι ὄργανο τῆς σοφίας, ἐνῶ τὸ λογικόν, τῆς γνώσεως. Ἡ φυσικὴ ἐσωτερικὴ βεβαιότητα τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λογικοῦ εἶναι ὄργανο τῆς πίστεως πού συγκροτεῖται μὲ τὴ σοφία καὶ τὴ γνώση. Ἡ φυσικὴ φιλανθρωπία εἶναι ὄργανο τοῦ χαρίσματος τῶν ἱαμάτων. Γιατί κάθε χάρισμα θεϊκόν, ἔχει μέσα μας τὸ ἐπιτήδριο καὶ κατάλληλο δεκτικόν τοῦ ὄργανο σὰν δύναμη ἢ ἔξη ἢ διάθεση. Παράδειγμα· ἐκεῖνος πού καθάρισε τὸ νοῦ του ἀπὸ κάθε φαντασία αἰσθητῶν, δέχεται σοφία. Ἐκεῖνος πού ἔκανε τὸ λογικὸ κύριο τῶν ἐμφυτῶν παθῶν, ἐννοῶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, δέχεται γνώση. Ἐκεῖνος πού ἔχει τὴν ἀκλόνητη βεβαιότητα μὲ τὸ νοῦ καὶ τὸ λογικόν σχετικὰ μὲ τὰ θεῖα, δέχεται τὴν πίστη πού μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα. Κι ἐκεῖνος πού κατόρθωσε τὴ φυσικὴ φιλανθρωπία, ἀφοῦ ξερίζωσε τελείως τὴ φιλαυτία του, δέχεται χαρίσματα ἱαμάτων.

34. Ὁ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς ἀνάλογα μὲ τὴν πίστη του¹¹¹ ἔχει καὶ τίς ἐκδηλώσεις τῆς ἐνέργειας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὡστε ὁ καθένας εἶναι ταμίας τῆς χάρης γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Καὶ ποτὲ —ἂν σκέφτεται σωστά— δὲ θὰ φθονήσει ἄλλον πού προοδεύει στὰ χαρίσματα, ἀφοῦ ἀπὸ αὐτὸν ἐξαρτᾶται ἡ διάθεση πού δέχεται τὰ θεϊκὰ ἀγαθὰ.

111. Ρωμ. 12, 6.

35. Αἰτία τῆς διανομῆς τῶν θεϊκῶν ἀγαθῶν εἶναι τὸ μέτρο τῆς πίστεως τοῦ καθενός. Γιατί ἀνάλογος μὲ τὴν πίστη μας εἶναι ὁ βαθμὸς τῆς προθυμίας μας νὰ πράττομε. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού πράττει, ἀνάλογα μὲ τὴν πράξη δείχνει καὶ τὸ μέτρο τῆς πίστεώς του, καὶ δέχεται ὅσο πίστεψε τὸ μέτρο τῆς χάρης. Ἐκεῖνος πού δὲν πράττει, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀπραξία του φανερώνει καὶ τὸ μέτρο τῆς ἀπιστίας του καὶ δέχεται, ὅσο ἀπίστησε, τὴ στέρηση τῆς χάρης. Ἐπομένως δὲν κάνει καλὰ ὁ φθονερὸς νὰ φθονεῖ ἐκείνους πού κατωρθώνουν τὴν ἀρετὴ, ἀφοῦ σαφῶς ἀπὸ αὐτὸν ἐξαρτᾶται, κι ὄχι ἀπὸ ἄλλον, ἡ ἐπιλογὴ μέσω τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων του, νὰ δεχτεῖ τὴ χάρη πού ἐρχεται κατὰ τὸ μέτρο τῆς πίστεως.

36. Ἐκεῖνος πού ἔχει ἔρωτα πρὸς τὰ καλὰ, κατὰ θεῖα πρόνοια σπεύδει θεληματικὰ πρὸς τὴ χάρη τῆς θεώσεως μέσω τῶν λόγων τῆς σοφίας. Ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει τέτοιον ἔρωτα, κατὰ δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ ἀπομακρύνεται χωρὶς νὰ θέλει ἀπὸ τὴν κακία μέσω τρόπων παιδαγωγίας. Ὁ πρῶτος, ὡς φιλόθεος, θεώνεται ἀπὸ τὴν πρόνοια· ὁ δεύτερος δὲν ἀφήνεται μὲ τὴν παιδαγωγικὴ τιμωρία νὰ ἔρβει ὡς φιλόουλος σὲ καταδίκη. Γιατί ὁ Θεός, ὡς ἀγαθός, μὲ λόγους σοφίας περιποιεῖται τοὺς πρόθυμους, ἐνῶ μὲ παιδαγωγικοὺς τρόπους θεραπεύει ἐκείνους πού εἶναι δυσκίνητοι στὴν ἀρετὴ.

37. Ἡ πραγματικὴ πίστη εἶναι ἀλήθεια πού συνέχει καὶ συγκρατεῖ ὅλα καὶ δὲν περιέχει ψεῦδος. Ἡ ἀγαθὴ συνείδηση φέρνει τὴ δύναμη τῆς ἀγάπης, γιατί δὲν τὴ βαρύνει καμιά παράβαση ἐντολῆς.

38. «Καὶ θὰ ἀναπαυτοῦν —λέει— σ' αὐτὸν ἑπτὰ πνεύματα: τὸ πνεῦμα τῆς σοφίας, τὸ πνεῦμα τῆς συνέσεως, τὸ πνεῦμα τῆς γνώσεως, τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστήμης, τὸ πνεῦμα τῆς βουλῆς, τὸ πνεῦμα τῆς ἰσχύος, τὸ πνεῦμα τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ»¹¹². Ἰδιαίτερα γνωρίσματα αὐτῶν τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων εἶναι: τοῦ φόβου, ἡ ἀποβολὴ τῶν κακῶν· τῆς ἰσχύος, ἡ πραγμάτωση τῶν ἀγαθῶν· τῆς βουλῆς, ἡ διάκριση τῶν ἀντιθέτων· τῆς ἐπιστήμης, ἡ ἀνόθευτη πληροφορία γιὰ ὅ,τι ὀφείλομε· τῆς γνώσεως, ἡ ἐνεργητικὴ κατανόηση τῶν θεῶν λόγων τῶν ἀρετῶν· τῆς συνέσεως, ἡ καθολικὴ συγκατάθεση τῆς ψυχῆς πρὸς ὅσα κατανόηθηκαν· τῆς σοφίας, ἡ ἀκατανόητη ἔνωση μὲ τὸ Θεό. Κατ' αὐτὴ, ἡ ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ γίνεται γιὰ τοὺς ἄξιους ἀπόλαυση τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία μὲ τὴ μετοχὴ στὸ Θεὸ θεώνει αὐτὸν πού μετέχει καὶ τὸν κάνει ἐξηγητὴ τῆς θείας μακαριότητος κατὰ τὴν ἀέναη καὶ μυστικὴ προβολὴ καὶ κοινοποίησι τῶν θεῶν μυστηρίων σὲ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη.

39. Τὸ πνεῦμα τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀποχὴ ἀπὸ τὴ διάπραξη τῶν κακῶν· τὸ πνεῦμα τῆς ἰσχύος εἶναι ἡ πρόθυμη ὁρμὴ καὶ κίνηση πρὸς ἐργασία τῶν ἐντολῶν· τὸ πνεῦμα τῆς βουλῆς εἶναι ἡ ἔξη τῆς διακρίσεως σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία πράττομε μὲ λόγο τίς θεῖες ἐντολὰς καὶ ἀποχωρίζομε τὰ καλύτερα ἀπὸ τὰ χειρότερα· τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἡ σωστὴ πληρο-

112. Ήσ. 11, 2-3.

φορία τῶν τρόπων ποὺ πράττομε τὶς ἀρετές, ποὺ ὅταν ἐνεργοῦμε σύμφωνα μ' αὐτή, δὲν πέφτομε ἔξω στὴν ὀρθή κρίση τοῦ λογικοῦ· τὸ πνεῦμα τῆς γνώσεως εἶναι ἡ κατανόηση τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν λόγων τους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους ὑπάρχουν οἱ τρόποι τῶν ἀρετῶν· τὸ πνεῦμα τῆς συνέσεως εἶναι ἡ συγκατάθεση στοὺς τρόπους καὶ στοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν, ἡ κυριολεκτικότερα, ἡ μεταβολὴ μὲ τὴν ὁποία γίνεται ἀνάμιξη τῶν φυσικῶν δυνάμεων μὲ τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους τῶν ἐντολῶν· τὸ πνεῦμα τῆς σοφίας εἶναι ἡ ἀνάβαση πρὸς τὴν Αἰτία τῶν πᾶν πνευματικῶν λόγων τῶν ἐντολῶν καὶ ἡ ἔνωση μ' Αὐτή. Κατὰ τὴν ἔνωση αὐτή, μὲ τρόπο ἄγνωστο, εἰσαγάγουμε γενικὰ στοὺς λόγους τῶν ὄντων ποὺ ὑπάρχουν στὸ Θεὸ —ὅσο εἶναι δυνατόν στοὺς ἀνθρώπους—, καὶ ἀπὸ τὴν καρδιά μας, σὰν ἀπὸ πηγὴ ποὺ ἀναβλύζει, προσφέρουμε μὲ διάφορους τρόπους στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀλήθεια ποὺ ὑπάρχει στὰ πάντα.

40. Ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι στὸ Θεὸ μακριὰ καὶ σ' ἐμᾶς κοντά, ἀνεβαίνομε διαδοχικὰ καὶ μὲ τάξη στὰ πρῶτα, ποὺ εἶναι μακριὰ ἀπὸ μᾶς καὶ κοντὰ στὸ Θεό. Ἀπὸ τὴν ἀποχὴ τῶν κακῶν λόγῳ φόβου, προχωροῦμε μὲ τὴν ἰσχύ στὴν ἐργασία τῶν ἀρετῶν· ἀπὸ αὐτὴν, στὴ διάκριση τῆς βουλῆς· ἀπὸ τὴ διάκριση, στὴν ἔξη τῶν ἀρετῶν, δηλαδὴ τὴν ἐπιστήμη· ἀπὸ τὴν ἔξη τῶν ἀρετῶν, στὴ γνώση τῶν λόγων αὐτῶν τῶν ἀρετῶν· ἀπὸ αὐτή, στὴν ἔξη ποὺ μᾶς μεταβάλλει σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν ποὺ γνωρίσαμε, δηλαδὴ τὴ σύνεση· ἀπὸ αὐτὴν τέλος, στὴν ἀπλή καὶ ἀκριβὴ θεωρία τῆς ἀληθείας ποὺ βρίσκεται σὲ ὅλα. Ἀπὸ αὐτὴν ξεκινώντας, θὰ προσφέρουμε πολλοὺς καὶ ποικίλους εὐσεβεῖς λόγους γιὰ τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὴ σοφὴ θεωρία τῶν αἰσθητῶν ὄντων καὶ τῶν νοητῶν οὐσιῶν.

41. Τὸ καλὸ ποὺ εἶναι πρῶτο κατὰ τὴν ἐνέργειά του σ' ἐμᾶς, δηλαδὴ τὸ φόβο, ὁ λόγος τῆς Γραφῆς τὸ ἀπαρίθμησε τελευταῖο, ἐπειδὴ εἶναι ἀρχὴ τῆς σοφίας¹¹³. Ἀπὸ τὸν φόβο ξεκινοῦμε καὶ ἀνεβαίνομε στὸ τέλος τῆς σοφίας, τὴ σύνεση, ὕστερα ἀπὸ τὴν ὁποία πλησιάζομε τὸ Θεό, ἔχοντας μόνον τὴ σοφία νὰ μεσιτεύει γιὰ τὴν ἔνωσή μας μ' Αὐτόν. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχει τὴ σοφία ἐκεῖνος ποὺ διὰ μέσου τοῦ φόβου καὶ τῶν λοιπῶν ἐνδιαμέσων χαρισμάτων δὲν ἀποτίναξε τελείως ἀπὸ πάνω του τὸ μόλυσμα τῆς ἄγνοιας καὶ τὴ σκόνη τῆς κακίας. Γι' αὐτὸ ἡ τάξη τῆς Γραφῆς τοποθέτησε τὴ σοφία κοντὰ στὸ Θεὸ καὶ τὸ φόβο κοντὰ σ' ἐμᾶς, γιὰ νὰ μάθομε τὸν κανόνα καὶ τὸ νόμο τῆς σωστῆς τάξεως.

42. Ἀνεβαίνοντας λοιπὸν μ' αὐτὰ τὰ μάτια τῆς πίστεως, δηλαδὴ μὲ τοὺς φωτισμοὺς, συναγόμεστε στὴ θεία μονάδα τῆς σοφίας. Ἀποκαθιστοῦμε τὴ διαίρεση τῶν χαρισμάτων ποὺ ἔγινε γιὰ χάρη μας, μέσα στὴν Αἰτία τους, μὲ τὶς ἐπιμέρους κατακτήσεις τῶν ἀρετῶν. Δὲν παραλείπομε τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶπαμε —μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ— γιὰ νὰ μὴν χάνομε τὴν

113. Ψαλμ. 110, 10· Παροιμ. 1, 7· 9, 10.

πίστη μας, ἀμελώντας σιγά-σιγά, τυφλὴ καὶ ἀόμματη, χωρὶς δηλαδὴ τοὺς φωτισμοὺς τοῦ Πνεύματος μέσω τῶν ἔργων, καὶ κολαστοῦμε δίκαια στοὺς ἀπειροὺς αἰῶνες, γιατί τυφλώσαμε μέσα μας, ὅσο ἐξαρτιόταν ἀπὸ μᾶς, τὰ θεῖα μάτια τῆς πίστεως.

43. Καθένας ποὺ μὲ τὴν ἀπραξία τῶν ἐντολῶν τύφλωσε μέσα του αὐτὰ τὰ μάτια τῆς πίστεως, εἶναι ὅπως οἱ τυφλοὶ ἀπὸ ἀσθένεια, καὶ δὲν ἔχει πλέον τὸ Θεὸ νὰ τὸν ἐπιβλέπει. Ἄν δηλαδὴ ὁ θεῖος λόγος ἀποκαλεῖ «ὀφθαλμοὺς Κυρίου»¹¹⁴ τὶς ἐνέργειες τοῦ Πνεύματος, ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀνοίγει αὐτὰ τὰ μάτια μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, δὲν ἔχει τὸ Θεὸ νὰ τὸν ἐπιβλέπει. Γιατὶ ὁ Θεός, ὅπως εἶναι εὐλογο, ἀπὸ τὴ φύση Του δὲν ἐπιβλέπει μὲ ἄλλα μάτια τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ βέβαια ἀκτίνα τῆς θείας ὁράσεως εἶναι ὁ φωτισμὸς μας ποὺ συνοδεύει τὴν ἀρετὴ.

44. Ἡ σοφία εἶναι μονάδα, καὶ φαίνεται ἀδιαίρετη στὶς ἀρετές ποὺ πηγάζουν ἀπὸ αὐτή. Γίνεται νοητὴ μὲ τὶς ἐνέργειες τῶν ἀρετῶν σὰν ἓνα, καὶ πάλι μὲ τὶς ἀποκαταστάσεις σ' αὐτὴν τῶν ἀρετῶν ποὺ ἀπ' αὐτὴν προέρχονται, ἀποδεικνύεται ἀπλή μονάδα, ὅταν ἐμεῖς ποὺ γιὰ χάρη μας προοδεύει μὲ τὴν ἐπιτυχία κάθε μιᾶς ἀρετῆς, ἀνεβαίνομε μὲ κάθε ἀρετὴ καὶ συναγόμεστε σ' αὐτὴν.

45. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐργάζεται τὰ θεῖα προστάγματα τῆς πίστεως, ἔχει πίστη τυφλή. Γιατὶ ἂν τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ εἶναι φῶς¹¹⁵, γίνεται φανερό ὅτι εἶναι χωρὶς θεῖο φῶς ἐκεῖνος ποὺ δὲν πράττει τὰ θεῖα προστάγματα, ἀλλὰ περιφέρει κούφια καὶ χωρὶς περιεχόμενο τὴ θεία κλήση.

46. Κανένας ἀπὸ ὅσους ἁμαρτάνουν δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει συνήγορο τῆς ἁμαρτίας τὴν ἀσθένεια τῆς σάρκας. Ἡ ἔνωση μὲ τὸ Θεὸ Λόγο θεράπευσε ὅλη τὴν ἀνθρώπινη φύση μὲ τὴν κατάργηση τῆς κατάρας, στερώντας ἀπὸ δικαιολογία τὴν προσκόλλησιν τῆς προαιρέσεώς μας στὰ πάθη. Γιατὶ ἡ θεότης τοῦ Λόγου μὲ τὴν παντοτινὴ κατὰ χάρη παρουσία της σὲ ὅσους πιστεύουν σ' Αὐτόν, μαραιν timer ὁλωσδιόλου τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας ποὺ βρίσκεται στὴ σάρκα.

47. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀγάπη στὸ Θεὸ νίκησε τὶς παράλογες ἐπιθυμίες ἢ κινήσεις τῶν παρὰ φύσιν παθῶν, βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὴν περιοχὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ φυσικοῦ νόμου καὶ μεταφέρεται ὁλόκληρος στὴ χώρα τῶν νοητῶν, συνελυθερώνοντας καὶ τὸ συγγενικὸ κατὰ φύσιν μαζί μὲ ὅλα ὅσα ἔχει ἀποκτήσει, ἀπὸ τὴ δουλεία στὸν ἐχθρό.

48. Ὅταν ἡ γνώση δὲν χαλιναγωγεῖται κατὰ τὴν πράξιν ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, προκαλεῖ ἔπαρση, πειθοντας αὐτόν ποὺ ἐπαίρεται γι' αὐτὴν νὰ παρουσιάζει σὰν δικό του ὅ,τι ἔχει δανειστεῖ καὶ νὰ συλλέγει τὴ λογικὴ γνώση μὲ στόχο τὸν ἑαυτοῦ. Κι ὅταν ἡ πράξιν ποὺ αὐξάνει μαζί μὲ τὸ θεῖο πόθο δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ γνώση ποὺ εἶναι πέρα ἀπ' ὅ,τι πρέπει νὰ

114. Δευτ. 11, 12.

115. Ἦσ. 26, 9.

πραχθεῖ, κάνει ταπεινόφρονα τὸν πρακτικό, γιατί τὸν συμμαζεῦει στὰ ὅρια τῶν λόγων τῆς δυνάμεώς του.

49. Οὐράνια κατοικία εἶναι ἡ ἀπαθὴς ἔξη τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ γνώση ποὺ δὲν περιέχει κανένα στοιχεῖο πλάνης ποὺ νὰ τὴν ὑπονομεύει.

50. Τέλος τῆς μονάδας ποὺ κινήθηκε εἶναι ἡ μυριάδα, καὶ ἀρχὴ μυριάδας ποὺ δὲν κινήθηκε, ἡ μονάδα· γιατί ἀρχὴ κάθε τέλους εἶναι ἡ ἀκίνησίν του, καὶ τέλος κάθε ἀρχῆς εἶναι ἡ συμπλήρωση τῆς κινήσεώς της. Ἔτσι καὶ ἡ πίστη εἶναι φυσικὴ ἀρχὴ τῶν ἀρετῶν, καὶ τέλος ἔχει τὴν συμπλήρωση τοῦ ἀγαθοῦ μέσω τῶν ἀρετῶν. Καὶ τὸ κατὰ φύση ἀγαθό, ὡς τέλος τῶν ἀρετῶν, ἔχοντας ἀρχὴ τὴν πίστη, πρὸς αὐτὴν συνάγεται μὲ ἐνδιάθετη κίνηση. Γιατί ἡ πίστη εἶναι ἐνδιάθετο ἀγαθό, ἐνῶ τὸ ἀγαθὸ εἶναι πραγματοποιημένη πίστη. Πιστὸς ἀπὸ τὴ φύση Του καὶ ἀγαθὸς εἶναι ὁ Θεός¹¹⁶. Πιστός, ὡς πρῶτο ἀγαθό· ἀγαθός, ὡς ἔσχατο ἐπιθυμητό. Αὐτὰ ἀπὸ κάθε ἄποψη εἶναι μεταξύ τους τὸ ἴδιο, καὶ μὲ κανένα τρόπο, παρὰ μόνο θεωρητικά, δὲ διαιροῦνται τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο λόγω τῆς κινήσεως ὧν ἀρχίζουν ἀπὸ Αὐτὸν καὶ καταλήγουν σ' Αὐτόν. Ἄρα ἡ μυριάδα, ποὺ συμβολίζει τὸ ἔσχατο ἐπιθυμητό, περικλείει τέλεια τὴν ἐπιθυμία ἐκείνων ποὺ κινούνται πρὸς αὐτό. Καὶ ἡ μονάδα, ποὺ εἶναι σύμβολο τοῦ πρώτου ἀγαθοῦ, δίνει τὴν τέλεια βᾶση ἐκείνων ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ αὐτό.

51. Πρώτη ἀπάθεια εἶναι ἡ τέλεια ἀποχὴ ἀπὸ τὰ ἔμπρακτα κακά, ἡ ὁποία παρατηρεῖται στοὺς ἀρχαρίους. Δεύτερη, ἡ τέλεια ἀποβολὴ ἀπὸ τὴ διάνοια τῶν λογισμῶν τῆς συγκαταθέσεως στὰ κακά, ἡ ὁποία γίνεται σ' ἐκείνους ποὺ ἐπιδιώκουν ἔλλογα τὴν ἀρετὴ. Τρίτη, ἡ τέλεια ἀκίνησίν τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τὰ πάθη· αὕτὴ ὑπάρχει σ' ἐκείνους ποὺ βλέπουν νοερὰ μέσω τῶν σχημάτων τῶν ὁρατῶν τοὺς λόγους τους. Τέταρτη ἀπάθεια εἶναι ἡ πλήρης κάθαρση καὶ αὐτῆς τῆς ψιλῆς φαντασίας, ἡ ὁποία γίνεται σ' ἐκείνους ποὺ μὲ τὴ γνώση καὶ τὴ θεωρία ἔκαναν τὸ νοῦ τους καθαρὸ καὶ διαφανὴ καθρέφτη τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ καθάρισε τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν, ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὴ διανοητικὴ συγκατάθεση σ' αὐτά, σταμάτησε νὰ κινεῖται πρὸς τὰ πάθη μὲ τὴν ἐπιθυμία του, καὶ ἔκανε τὸ νοῦ του ἀμόλυντο καὶ ἀπὸ τὴν ψιλὴ φαντασία τῶν παθῶν, ἔχοντας καὶ τὶς τέσσερις γενικὲς ἀπάθειες, βγήκε ἔξω ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ τὰ ὕλικά καὶ τρέχει νὰ φτάσει τὸ νοερὸ καὶ θεϊκὸ καὶ εἰρηνικὸ τέρμα τῶν νοητῶν.

52. Πρώτη ἀπάθεια ἐννοεῖ τὴν κίνηση τοῦ σώματος ποὺ μένει ἀνέπαφη ἀπὸ τὴν ἐνεργητικὴ ἁμαρτία. Δεύτερη, τὴν τέλεια ἀποβολὴ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν, μὲ τὴν ὁποία μαραίνεται ὁλωσδιόλου ἡ κίνηση τῶν παθῶν τῆς πρώτης ἀπάθειας, καθὼς δὲν ἔχει νὰ τὴ διεγείρουν σὲ ἐνέργεια οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί. Τρίτη, τὴν τέλεια ἀκίνησίν τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τὰ πάθη, γιὰ τὴν ὁποία συμβαίνει καὶ ἡ δεύτερη ἀπάθεια ποὺ συνίσταται

116. Ματθ. 19, 17.

στὴν καθαρότητα τῶν λογισμῶν. Τέταρτη ἀπάθεια ἐννοεῖ τὴν τέλεια ἀπόθεση ἀπὸ τὴ διάνοια ὅλων τῶν αἰσθητῶν φαντασιῶν, ἀπὸ τὴν ὁποία δημιουργήθηκε ἡ τρίτη ποὺ δὲν ἔχει τὶς φαντασίες τῶν αἰσθητῶν νὰ μορφοποιοῦν σ' αὐτὴ τὶς εἰκόνες τῶν παθῶν.

53. Σὲ κάθε πρακτικό, τὸ λογικὸ καὶ ἡ διάνοια μοχθοῦν σὰν ὑπηρέτης καὶ ὑπηρέτρια, ἐπινοώντας καὶ δημιουργώντας τοὺς τρόπους τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς καὶ ἀντιπαράσσοντας κατὰ κάποιο τρόπο ὅλη τους τὴ δύναμη κατὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων ποὺ ἀντιστρατεύονται στὴν πρακτικὴ ἄσκησι. Ὅταν ὅμως ὁλοκληρώσουν τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία, τὴν ὁποία ὑποδήλωσε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἑξὶ ἐτῶν —γιατί ἔχει λεχθεῖ ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἑξὶ σημαίνει τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία—, τότε ἀφήνονται ἐλεύθεροι¹¹⁷, καὶ τὸ λογικὸ καὶ ἡ διάνοια, γιὰ νὰ πᾶνε στὴν πνευματικὴ φιλοσοφία, δηλαδὴ ν' ἀσχολοῦνται μὲ τὴ θεωρία τῶν λόγων τῶν ὄντων ποὺ εἶναι συγγενικοὶ τους.

54. Ἀλλοεθνὴς ὑπηρέτης καὶ ὑπηρέτρια εἶναι ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, τοὺς ὁποίους βάζει γιὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ¹¹⁸ τοῦ λογικοῦ ὁ θεωρητικὸς νοῦς μὲ τὴ δύναμη τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς σωφροσύνης, γιὰ νὰ ὑπηρετοῦν τὶς ἀρετές· καὶ δὲ δίνει καθόλου σ' αὐτοὺς ἐλευθερία, μέχρις ὅτου ὁ νόμος τοῦ πνεύματος ἀπορροφήσει τὸ νόμο τῆς φύσεως, ὅπως καταπίνεται ὁ θάνατος τῆς δύστυχης σάρκας ἀπὸ τὴν ἄπειρη ζωὴ¹¹⁹. Θὰ φανερωθεῖ ἔτσι καθαρὰ ὁλόκληρη ἡ εἰκόνα τῆς ἀναρχῆς Βασιλείας, ἡ ὁποία θὰ ἔχει μὲ τὴ μίμησι ὅλη τὴ μορφή τοῦ Πρωτοτύπου. Ὅταν φτάσει ἐκεῖ ὁ θεωρητικὸς νοῦς, ἀφήνει ἐλεύθερο τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία, μεταβάλλοντάς τὴν μὲν ἐπιθυμία στὴν ἄδολη ἡδονὴ τοῦ θείου ἔρωτα καὶ στὸ ἀμόλυντο θέληματρο, τὸ δὲ θυμὸ σὲ πνευματικὸ ζῆλο καὶ φλογερὴ ἀκατάπαυστη κίνηση καὶ σὲ μανία γεμάτη σωφροσύνη.

55. Εἰκόνα τῆς ἀναρχῆς βασιλείας εἶναι ἡ σταθερότητα τοῦ νοῦ σχετικὰ μὲ τὴν ἀληθινὴ γνώση καὶ ἡ ἀφθαρσία τῆς αἰσθήσεως σχετικὰ μὲ τὴν ἀρετὴ, ὅταν ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα εἶναι συνδεδεμένα μεταξύ τους μόνο μὲ τὸ θεῖο νόμο τοῦ Πνεύματος κατὰ τὴν πνευματικὴ μεταβολὴ τῆς αἰσθήσεως σὲ νοῦ. Στὴν κατάστασι αὕτὴ τὰ διαπερνᾷ συνεχῶς ἡ ἀεικίνητη καὶ ζωντανὴ ἐνέργεια τοῦ λόγου καὶ ἀπουσιάζει ὁλότελα κάθε ἀνομοιότητα πρὸς τὸ θεῖο.

56. Ἡ ἡδονὴ λένε πῶς εἶναι ἐπιθυμία ποὺ ἐνεργεῖται, ἂν βέβαια εἶναι παρὸν αὐτὸ ποὺ αὕτὴ θεώρησε ἀγαθό. Ὁ θυμὸς εἶναι μιὰ κίνηση μανίας ποὺ μελετοῦμε, ἐνῶ ἡ μανία εἶναι θυμὸς ποὺ ἐνεργεῖται. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ὑπόταξε στὸ λογικὸ αὐτὲς τὶς δυνάμεις, θὰ δεῖ νὰ μεταβάλλεται ἡ ἐπιθυμία του σὲ ἡδονὴ κατὰ τὴν ἄχραντη ἔνωση τῆς ψυχῆς μὲ τὸ θεῖο μέσω τῆς χάρις, ἐνῶ ὁ θυμὸς σὲ καθαρὴ φλόγα ποὺ θὰ φρουρεῖ αὕτὴ τὴν ἡδονὴ καὶ σὲ μανία φρόνιμη ποὺ θὰ ἀποσπᾷ τελείως ἀπὸ τὰ ὄντα τὴ δύναμη ποὺ θέλγει τὴν ἔφεση τῆς ψυχῆς. Ἔως ὅτου λοιπὸν ζεῖ μέσα μας ὁ κόσμος καὶ ἡ ἐκού-

117. Δευτ. 15, 12.

118. Λευϊτ. 25, 44-46.

119. Β' Κορ. 5, 4.

σια σχέση τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ὕλικά, δὲν πρέπει νὰ δίνουμε ἐλευθερία σ' αὐτὲς τὶς δύο δυνάμεις, μὴν τυχὸν ἀναμιχθοῦν μὲ τὰ αἰσθητὰ σὰν ὁμόφυλοι τους, πολεμήσουν τὴν ψυχὴ καὶ τὴ συλλάβουν, αἰχμαλωτισμένη ἀπὸ τὰ πάθη, ὅπως κατέλαβαν παλιὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ οἱ Βαβυλώνιοι¹²⁰. Γιατὶ ὁ λόγος τῆς Γραφῆς, μὲ τὸν αἰῶνα κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ Νόμος ὄριζε νὰ μένουν στὴ δουλεία οἱ ἀλλόφυλοι ὑπηρέτες¹²¹, ὑποδήλωσε τὴν προαιρετικὴ σχέση τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν κόσμον τοῦτο, δηλαδὴ πρὸς τὴν παρούσα ζωὴ, φανερώνοντας τὰ νοούμενα μὲ τὴν ἱστορικὴ διήγηση.

57. Τὸ κακὸ ἔχει ἀρχή· ἀρχὴ τοῦ εἶναι ἢ παρὰ φύσιν κίνησις ἐκ μέρους μας. Τὸ ἀγαθὸ ὅμως δὲν ἔχει ἀρχή· γιατί ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ κάθε αἰῶνα καὶ χρόνον τὸ ἀγαθὸ ἀπὸ τῆ φύσιν τοῦ. Τὸ ἀγαθὸ εἶναι νοητό, τὸ ὁποῖο μόνο πρέπει νὰ νοοῦμε. Τὸ κακὸ δὲν εἶναι νοητό, τὸ ὁποῖο μόνο δὲν πρέπει νὰ νοοῦμε. Τὸ ἀγαθὸ μπορεῖ νὰ ἐκφραστεῖ, καὶ αὐτὸ μόνο πρέπει νὰ λέμε. Ἐπίσης τὸ ἀγαθὸ γίνεται· γιατί ἂν καὶ ἀπὸ τῆ φύσιν τοῦ εἶναι ἀγέννητο, ἀνέχεται ἀπὸ φιλανθρωπία νὰ γίνεται ἀπὸ μᾶς κατὰ χάριν, γιὰ νὰ ὁδηγεῖ στὴ θέωση ὅσους τὸ πράττουμε καὶ τὸ λέμε. Τὸ ἀγαθὸ τὸ κάνουμε, καὶ μάλιστα αὐτὸ μόνο πρέπει νὰ γίνεται. Τὸ κακὸ δὲν τὸ κάνουμε, καὶ αὐτὸ μόνο πρέπει νὰ μὴ γίνεται. Τὸ κακὸ εἶναι φθαρτό, γιατί ἀκριβῶς ἡ φύσις τοῦ κακοῦ εἶναι φθορά, καὶ δὲν ἔχει καθόλου καὶ καμιά ὑπαρξή. Τὸ ἀγαθὸ εἶναι ἀφθαρτό, γιατί ὑπάρχει πάντοτε καὶ δὲν παύει ποτὲ νὰ ὑπάρχει, καὶ φρουρεῖ ὅλους ὅσοι τὸ ἀποκτοῦν. Αὐτὸ λοιπὸν τὸ ἀγαθὸ, τὸ ζητοῦμε μὲ τὸ λογιστικόν· τὸ ποθοῦμε μὲ τὸ ἐπιθυμητικόν· μὲ τὸ θυμικὸ τὸ φυλάγομε ἀσύλητο· μὲ τὴν αἴσθησις τὸ κρατοῦμε μὲ γνώσιν καθαρὴ καὶ χωριστὴ ἀπὸ τὰ ἀντίθετά του· μὲ τὴ φωνὴ τὸ λέμε καὶ τὸ κάνουμε φανερό σ' ὅσους τὸ ἀγνοοῦν· καὶ μὲ τὴν παραγωγὴν τὸ αὐξάνουμε, ἢ καλλίτερα, ἐμεῖς αὐξανόμαστε μ' αὐτό.

58. Ὁ θεωρητικὸς νοῦς ποὺ βασιλεῦει πάνω στὰ νοήματα καὶ θεάματα τῶν ὄντων καὶ πάνω στὶς κινήσεις τους, πρέπει νὰ εἶναι σὲ μιὰ κατάστασις ἄγνοια ὡς πρὸς τὴν κακία, δηλαδὴ μήτε νὰ συλλαμβάνει καθόλου, μήτε νὰ γεννᾷ τὴν κακία. Στηριγμένος σ' αὐτὰ πρέπει νὰ κινεῖται γύρω ἀπὸ τὴ θεωρία, μὴ τυχόν, κάνοντας πνευματικὰ τὴν ἐξέτασι τῶν ὄντων, πέσει ἀσυναίσθητα στὴν ἐξουσία κάποιου πονηροῦ πνεύματος ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ νοθεύουν τὴν ἀγνή μελέτη τῆς καρδιάς μὲ κάποιο αἰσθητὸ πράγμα.

59. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει προσβληθεῖ ἀπὸ κενοδοξία γιὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἢ τὴ γνώσιν τοῦ, αὐτὸς τρέφοντας μάταια σὰν τὸν Ἀβεσαλὼμ τὰ μαλλιά τῆς οἰήσεως, ἐπιδεικνύει τὸν ἡθικὸ βίον τοῦ ἐπιτηδευμένο καὶ μεικτό, σὰν διπλῆς καταγωγῆς ἡμίονο, γιὰ νὰ ἐξαπατᾷ ὅσους τὸν βλέπουν. Καὶ πετώντας ἐξαιτίας τοῦ στὰ σύννεφα, πιστεύει ὅτι θὰ ὑποτάξει τὸν πνευματικὸν τοῦ πατέρα ποὺ τὸν γέννησε μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ λόγου, θέλοντας, ὅλη τὴ δόξα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως ποὺ ἔχει ὁ πνευματικὸς τοῦ πατέρος ἀπὸ τὸ Θεό,

120. Δ' Βασ. 25, 4.

121. Λευϊτ. 25, 44-46.

σὰν ὑπερήφανος ποὺ εἶναι νὰ τὴν τραβήξει μὲ τυραννικὸ τρόπο στὸν ἑαυτὸν τοῦ. Βγαίνοντας ὅμως αὐτὸς στὸ πλάτος τῆς πνευματικῆς θεωρίας τῆς φύσεως γιὰ τὸν λογικὸ πόλεμον ὑπὲρ τῆς ἀλήθειας, καὶ ἐπειδὴ ἡ αἴσθησίς του εἶναι ἀκόμη ζωντανή, πιάνεται στὸ δάσος ἀπὸ τὴν κοσμικὴν βελανιδιὰ τῶν ὕλικων θεαμάτων, ἔχοντας τὴν ἴδια τὴν κούφια οἴησις σὰν δεσμὸ θανάτου νὰ τὸν κρεμάει ἀνάμεσα στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ¹²². Γιατὶ ὁ κενοδοξὸς δὲν ἔχει γνώσιν ποὺ νὰ τὸν ἔλκει σὰν οὐρανὸς ἀπὸ τὴν οἴησις ποὺ τὸν σέρνει πρὸς τὰ κάτω· οὔτε ἀλλὰ ἔχει γῆ, ἐννοῶ τὴ βάσιν τῆς πράξεως ποὺ στηρίζεται στὴν ταπεινώσις, ἢ ὅποια νὰ τὸν ἔλκει κάτω ἀπὸ κεῖ ποὺ τὸν ἀνεβάζει ἢ ἔπαρσις. Αὐτόν, ἀπὸ φιλανθρωπία, τὸν πενθεῖ καὶ πεθαμένο ὁ διδάσκαλος ποὺ τὸν γέννησε¹²³ πνευματικὰ, ὡς φιλόθεος καὶ μιμούμενος τὸ Θεό, γιατί δὲ θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ὅσο τὸ νὰ μετανοήσῃ καὶ νὰ ζήσει¹²⁴.

60. Ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς σωτηρίας τοῦ καθενὸς εἶναι ἡ σοφία, ἢ ὅποια ἀρχίζει γεννώντας πρῶτα τὸ φόβον¹²⁵, καὶ ἔπειτα, καθὼς τελειοποιεῖται, δημιουργώντας τὸν πόθον. Ἡ μᾶλλον, αὐτὴ γίνεται γιὰ μᾶς κατ' οἰκονομίαν στὴν ἀρχὴ φόβος γιὰ νὰ κόψῃ ἀπὸ τὴν κακίαν τὸν ἔραστή της· καὶ στὸ τέλος γίνεται γιὰ τὸν ἑαυτὸν τῆς πόθος, γιὰ νὰ γεμίσει μὲ χαρὰ ἐκείνους ποὺ ἀντάλλαξαν τὰ πάντα μὲ τὴ συμβίωσιν μαζί της.

61. Ἡ σοφία εἶναι καὶ φόβος γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν τὴν ἐπιθυμοῦν, ποὺ γίνεται μὲ τὴν ἀποφυγὴ στέρησις· εἶναι καὶ πόθος ποὺ τὸν βρίσκει σὰν ἔξῃ ἀπολαυστικῆς ἐνέργειας σ' ἐκείνους ποὺ τὴν ἀγαποῦν. Γιατὶ ἡ σοφία, ἐλευθερώνοντας μὲ τὴν ἀπειλὴ τῆς κολάσεως τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ πάθη, προκαλεῖ φόβον, ἀλλὰ δημιουργεῖ καὶ πόθον, μὲ τὴν ἀπόκτησιν τῶν ἀρετῶν συνηθίζοντας τὸ νοῦ νὰ βλέπει τὰ μέλλοντα.

62. Κάθε ἐξομολόγησις κάνει ταπεινὴ τὴν ψυχὴ. Ἡ μία ἐξομολόγησις τὴ διδάσκει ὅτι δικαιοῦντο μὲ τὴ χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἄλλη ὅτι εἶναι ἐνοχὴ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γιὰ ἀμαρτίες ἀπὸ τὴν ῥάθυμην προαίρεσίν της.

63. Δύο σκοποὺς ἔχει ἡ ἐξομολόγησις. Ὁ ἓνας εἶναι νὰ εὐχαριστήσῃμε τὸ Θεὸ γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς ἔχει χαρίσει. Ὁ ἄλλος γίνεται γιὰ ἔλεγχον καὶ ἐξέτασιν ἐκείνων ποὺ κακῶς πράξαμε. Γιατὶ ἐξομολόγησις λέγεται καὶ ἡ ἀπαρίθμησις τῶν θείων εὐεργεσιῶν μ' εὐχαριστίαν ἀπ' ὅσους εὐεργετήθηκαν, ἀλλὰ καὶ ἡ φανέρωσις τῶν σφαλμάτων τους ἀπὸ τοὺς ἐνόχους. Καὶ οἱ δύο τρόποι φέρνουν ταπεινώσιν. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος ποὺ εὐχαριστεῖ γιὰ τὰ καλὰ καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐξετάζει τὸν ἑαυτὸν τοῦ γιὰ τὰ κακὰ ποὺ ἔπραξε, ταπεινώνονται. Ὁ πρῶτος κρίνει τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνάξιον γιὰ τὰ καλὰ ποὺ τοῦ ἔδωκε ὁ Θεός· ὁ δεύτερος παρακαλεῖ νὰ λάβῃ τὴν ἄφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ.

64. Τὸ πάθος τῆς υπερηφάνειας ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἄγνοιες, καὶ δύο ἄγνοιες ἐνωμένες μαζί ἀποτελοῦν μιὰ φρόνησις συγκεχυμένη. Γιατὶ ὑπερήφανος εἶναι μόνον ἐκεῖνος ποὺ ἀγνόησε καὶ τὴ θείαν βοήθειαν καὶ τὴν ἀνθρώπι-

122. Β' Βασ. 18, 9.

123. Β' Βασ. 18, 33.

124. Ἰεζ. 33, 11.

125. Παροιμ. 9, 10.

νη ἀσθένεια. Ἄρα λοιπὸν ὑπερηφάνεια εἶναι στέρηση θείας καὶ ἀνθρώπινης γνώσεως. Γιατί με δύο ἀρνήσεις τῶν ἀληθινῶν ἄκρων, γίνεται μία καὶ ψεύτικη κατάφαση.

65. Ἡ κενοδοξία εἶναι ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ θεῖο σκοπὸ καὶ μετάβαση σὲ ἄλλο σκοπὸ, διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ θεῖο. Κενόδοξος δηλαδὴ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐργάζεται τὴν ἀρετὴ γιὰ χάρη τῆς δικῆς του δόξας καὶ ὄχι τοῦ Θεοῦ, καὶ με τοὺς κόπους τοῦ ἐξαγοράζει τοὺς ἀνυπόστατους ἐπαίνους τῶν ἀνθρώπων.

66. Ὁ ἀνθρωπάρεσκος ἐνδιαφέρεται μόνο γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ συμπεριφορά, καὶ βέβαια καὶ γιὰ τοὺς λόγους τοῦ κόλακα. Θέλει με τὴ συμπεριφορὰ νὰ κλέβει τὴν ὄραση, καὶ με τὸν κόλακα τὴν ἀκοή ἐκείνων ποὺ εὐχαριστοῦνται ἢ καὶ καταπλήσσονται μόνο ἀπ' ὅσα ἀκοῦνε καὶ ὅσα βλέπουν καὶ ποὺ μόνον με τὴν αἴσθηση ὀρίζουν τὴν ἀρετὴ. Λέμε λοιπὸν ὅτι ἀνθρωπάρεσκεια εἶναι ἡ ἐπίδειξη ποὺ κάνει κάποιος τῆς δῆθεν ἀρετῆς του με πράξεις καὶ λόγους.

67. Ὑποκρισία εἶναι ἡ προσποίηση φιλίας· ἡ τὸ μίσος ποὺ καλύπτεται με ψεύτικο σχῆμα φιλίας· ἡ ἢ ἔχθρα ποὺ ἐκδηλώνεται με μορφὴ συμπάθειας· ἡ ὁ φθόνος ποὺ μιμεῖται τὴν ἀγάπη· ἡ ὁ βίος ποὺ στολίζεται με πλαστή κι ὄχι ἀληθινὴ ἀρετὴ· ἡ εἶναι προσποίηση δικαιοσύνης ποὺ διατηρεῖται μόνο ἀπὸ τὴν ἰδέα ὅτι ὑπάρχει· ἡ ἀπάτη ποὺ φαίνεται σὰν ἀλήθεια, τὴν ὁποία μεταχειρίζονται ἐκεῖνοι ποὺ μιμοῦνται τὴν πανουργία τοῦ φιδιοῦ με τοὺς ὑπουλοὺς τρόπους τους.

68. Ἡ αἰτία τῶν ὄντων καὶ τῶν ἀγαθῶν ποὺ ὑπάρχουν σ' αὐτὰ εἶναι ὁ Θεός. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἐπαίρεται γιὰ τὴν ἀρετὴ του ἢ τὴ γνώση του καὶ δὲν ἐπεκτείνει τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀσθένειάς του σ' ὅλο τὸ μῆκος τῆς κατὰ χάρη ἀρετῆς καὶ προκοπῆς του, αὐτὸς ὅπως δὴποτε δὲν ξέφυγε τὸ κακὸ τῆς ὑπερηφάνειας. Ἐκεῖνος ποὺ γιὰ δική του δόξα κάνει τὸ καλὸ, αὐτὸς προτιμᾷ τὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ἔχει διαπεραστεῖ ἀπὸ τὸ καρφὶ τῆς κενοδοξίας. Ἐκεῖνος ποὺ πράττει ἢ μιλάει γιὰ τὴν ἀρετὴ γιὰ νὰ τὸν δοῦν οἱ ἄνθρωποι, αὐτὸς θεώρησε ἀνώτερη τὴν ἀνθρώπινη ἀναγνώριση ἀπὸ τὴ θεϊκὴ καὶ ἀσθενεῖ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπαρέσκειας. Ἐκεῖνος ποὺ μόνο χρωμάτισε ὑπουλα τὰ ἥθη του με τὴ σεμνότητά τῆς ἀρετῆς γιὰ νὰ ἐξαπατήσει τοὺς ἄλλους καὶ σκεπάζει τὴν πονηρὴ του προαίρεση με τὸ φαινομενικὸ σχῆμα τῆς εὐλάβειας, αὐτὸς ἐξαγοράζει τὴν ἀρετὴ με τὸ δόλο τῆς ὑποκρισίας. Αὐτὸς λοιπὸν σὲ ἄλλα πράγματα ἔστρεψε τὸ σκοπὸ τῶν ἔργων του, καὶ ὄχι πρὸς τὴν Αἰτία τους.

69. Κανένας ἀπὸ τοὺς πονηροὺς δαίμονες δὲν ἐμποδίζει ποτὲ τὴν προθυμία τοῦ ἐναρέτου, ἀλλὰ μᾶλλον περιορίζει με δόλο τὶς ἐλλείψεις τῶν ἀρετῶν καὶ ὑπαγορεύει τὴν ἐπίτασή τους προθυμούμενος μαζί με τὸν ἀγωνιστὴ· θέλει νὰ κάνει τὸν ἀσκητὴ νὰ στρέψει ὅλη του τὴν ἔγνοια στὸν ἑαυτὸ του

καὶ ἀφοῦ χάσει τὸ σωστὸ μέτρο τῆς μεσότητος, χωρὶς νὰ καταλάβει νὰ βαδίζει σὲ ἄλλο τέρμα ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ σκόπευε.

70. Οἱ δαίμονες οὔτε τὴ σωφροσύνη μισοῦν, οὔτε τὴ νηστεία ἀποστρέφονται, οὔτε τὴ διανομὴ τῶν χρημάτων, οὔτε τὴ φιλοξενία, οὔτε τὴν ψαλμωδία, οὔτε τὴν ἱερὴ ἀνάγνωση, οὔτε τὸν ἡσυχαστικὸ βίον, οὔτε τὴν πιὸ ὑψηλὴ διδασκαλία, οὔτε τὴ χαμαικοιτία, οὔτε τὴν ἀγρυπνία, οὔτε ὅλα ὅσα χαρακτηρίζουν τὸν κατὰ Θεὸν βίον, ἕως ὅτου συγκλίνουν σ' αὐτοὺς ὁ σκοπὸς καὶ ἡ αἰτία τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν πράξεων.

71. Τοὺς ἄλλους δαίμονες, ἀφοῦ ὁ ἀσκητὴς τοὺς νικήσει ἴσως γρηγορότερα, ἀποφεύγει τὴ βλάβη ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτούς. Ἐκεῖνους ὅμως τοὺς δαίμονες ποὺ φαίνονται ὅτι συνεργάζονται στὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς καὶ ὅτι θέλουν νὰ κτίζουν μαζί του καὶ αὐτὸν τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου, ποιὸς ἄραγε νοὺς ἀπὸ τοὺς πολὺ ὑψηλοὺς μπορεῖ νὰ τοὺς καταλάβει, χωρὶς τὸ λόγος ποὺ εἶναι ζωντανὸς καὶ δραστικὸς καὶ εἰσχωρεῖ βαθιὰ ὡς τὸ σημεῖο νὰ διαχωρίζει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ πνεῦμα¹²⁶, δηλαδὴ νὰ διακρίνει ποιά ἔργα καὶ ποιά νοήματα εἶναι ψυχικά, δηλαδὴ φυσικὲς ἐκδηλώσεις καὶ κινήσεις τῆς ἀρετῆς, καὶ ποιά εἶναι πνευματικά, δηλαδὴ εἶναι ὑπὲρ φύση καὶ ἀποτελοῦν γνωρίσματα τοῦ Θεοῦ, δίνονται ὅμως στὴν ἀνθρώπινη φύση κατὰ χάρη ἀπὸ τὸ Θεό; Ὁ Λόγος μπορεῖ ν' ἀναγνωρίζει ἂν οἱ ἀρθρώσεις καὶ οἱ μυελοί, δηλαδὴ οἱ πνευματικοὶ λόγοι καὶ οἱ τρόποι τῆς ἀρετῆς, εἶναι συνταιριασμένοι ἀρμονικὰ ἢ ὄχι ἀρμονικὰ· καὶ διακρίνει τὶς ἐνθυμήσεις καὶ τὶς ἐννοιες τῶν καρδιῶν, δηλαδὴ τὶς ἀφανεῖς μέσα στὸ βάθος σχέσεις με ὅσα ἀναφέρθηκαν, καὶ τὶς ἀόρατες αἰτίες τους μέσα στὴν ψυχὴ. Γιὰ τὸν Λόγο δὲν ὑπάρχει κάτι κρυφὸ μέσα μας, ποὺ νομίζομε ὅτι τοῦ διαφεύγομε· εἶναι ὅλα ἀνεξαίρετως φανερά, καὶ ὅσα πράξαμε καὶ ὅσα σκεφτήκαμε, ἀκόμη κι ἐκεῖνα ποὺ θὰ πράξομε καὶ θὰ σκεφτοῦμε.

72. Διαχωρισμὸς τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ πνεῦμα ἐννοεῖ τὴ διαφορὰ τῆς προελεύσεως τῶν ἀρετῶν· εἶναι ἐκεῖνες τῶν ὁποίων τοὺς λόγους ἔχομε ἐκ φύσεως μέσα μας, καὶ ἐκεῖνες ποὺ δίνει τὸ Πνεῦμα, τῶν ὁποίων δεχόμαστε δωρεὰν τὴ χάρη. Αὐτές, κρίνοντάς τις, τὶς διαστέλλει καθαρὰ ὁ Λόγος.

73. Ἐνθυμήσεις καὶ ἐννοιες τὶς ὁποῖες διακρίνει ὁ Λόγος, λέει ὅτι εἶναι οἱ σχέσεις τὶς ψυχῆς πρὸς τοὺς θείους λόγους καὶ λογισμούς, καὶ οἱ αἰτίες αὐτῶν τῶν σχέσεων. Γιατί ἡ ἐνθύμηση κινεῖ τὴ μνήμη, στοιχεῖο τῆς ὁποίας εἶναι ἡ σχέση· ἐνῶ ἡ ἐννοια ἀποβλέπει στὸ τέρμα, τὸ ὁποῖο χαρακτηρίζει ὡς αἰτία.

74. Ἄν ὁ Θεὸς οὐσιαστικὰ εἶναι γνώση, καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε γνώση προηγεῖται νοῦς, στὸν ὁποῖο καὶ ὑπόκειται αὐτὴ ἐκ φύσεως, ἄρα ὁ Θεὸς εἶναι πάντως ἀπὸ τὴ γνώση, γιατί καὶ ἀπὸ κάθε νοῦ —στὸν ὁποῖο ὑπόκειται ἐκ φύσεως ὁποιαδήποτε γνώση— εἶναι ἀνώτερος ὑπεράπειρες φορές.

126. Ἐβρ. 4, 12-13.

75. Ποιὸς ἄραγε εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος, ἂν δὲν ἔχει ἔνοιχο τὸ θεῖο λόγο στὸ βάθος τῆς καρδιάς του, θὰ μπορέσει νὰ ἀποφύγει τὶς κρυφές πανουργίες τῆς ὑποκρισίας τῶν δαιμόνων ἐναντίον μας; Πῶς θὰ μπορέσει νὰ σταθεῖ ὁλομόναχος μὲ τὸν ἑαυτό του, χωρὶς καμιὰ σχέση μὲ αὐτούς, καὶ νὰ οἰκοδομήσει τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου, ὅπως ὁ μέγας Ζοροβάβελ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν φυλῶν¹²⁷, ποὺ φώναζαν ξεκάθαρα καὶ μὲ μεγάλη φωνὴ στοὺς ἀπατεῶνες δαίμονες τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ἀνθρωπαρέσκειας καὶ τῆς ὑποκρισίας: «Δὲν θὰ οἰκοδομήσουμε ἐμεῖς καὶ σεῖς ἀπὸ κοινοῦ τὸ ναὸ στὸν Κύριο τὸ Θεό μας· ἐμεῖς μόνοι μας θὰ οἰκοδομήσουμε στὸν Κύριο τοῦ Ἰσραὴλ»; Γιατὶ πρέπει νὰ ξέρεῖ ὅτι ἡ σχέση μὲ αὐτούς ἐπιφέρει τὴν καταστροφὴ καὶ τὸν ἀφανισμό ὅλης τῆς οἰκοδομῆς καὶ σωριάζει κάτω ὅλη τὴ χάρη τῆς εὐπρέπειας τῶν θείων ἀφιερωμάτων.

76. Κανένας δὲν μπορεῖ, ἂν ἔχει κάποιον ἀπὸ τοὺς δαίμονες ποὺ εἶπαμε ὡς συνεργάτη στὴν ἀρετὴ, νὰ οἰκοδομήσει ναὸ στὸν Κύριο. Γιατὶ δὲν ἔχει σὰν σκοπὸ τῶν ἔργων του τὸ Θεό, στὸν Ὅποιο ἀτενίζοντας τὴ φέρνει σὲ πέρας, ἀλλὰ τὸ πάθος ποὺ μέσω αὐτῆς προκαλεῖ.

77. Οἱ δαίμονες ποὺ μᾶς πολεμοῦν μὲ τὴν ἑλλειψή, εἶναι αὐτοὶ ποὺ διδάσκουν τὴν πορνεία, τὴ μέθη, τὴ φιλαργυρία καὶ τὸ φθόνο. Ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς πολεμοῦν μὲ τὴν ὑπερβολή, εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ διδάσκουν τὴν οἷση, τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ὑπερηφάνεια, καὶ μέσω τῶν δεξιῶν μᾶς παραδίνουν κρυφὰ στὰ ἄριστερά.

78. Στὰ πονηρὰ πνεύματα, τὰ ὁποῖα μᾶς προσβάλλουν ἀοράτως μὲ πλαστὴ πνευματικὴ φιλία καὶ κρυφὰ θέλουν νὰ μᾶς προκαλέσουν διὰ μέσου τοῦ ἀγαθοῦ τὸ θάνατο τῆς ἀμαρτίας, καὶ γι' αὐτὸ μᾶς λένε: «Ἄς οἰκοδομήσουμε μαζὶ σας τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου σας», μακάρι ἐμεῖς νὰ ἀπαντούσαμε πάντοτε: «Δὲ θὰ οἰκοδομήσουμε ἐμεῖς καὶ σεῖς ἀπὸ κοινοῦ τὸ ναὸ στὸν Κύριο τὸ Θεό μας· ἐμεῖς μόνοι μας θὰ οἰκοδομήσουμε στὸν Κύριο τοῦ Ἰσραὴλ»¹²⁷. Ἐμεῖς μόνοι μας, γιατί ἀφοῦ ἐλευθερωθήκαμε καὶ ξεφύγαμε ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα ποὺ μᾶς πολεμοῦν μὲ τὴν ἑλλειψή τῆς ἀρετῆς, δὲν θέλομε φουσκώνοντας μὲ τὶς ὑπερβολές μας νὰ ξαναπιαστοῦμε καὶ νὰ πέσουμε μιὰ πτώση πολὺ χειρότερη ἀπὸ τὴν πρώτη. Στὴν πρώτη εἴχαμε εὐκολὴ ἐλπίδα ἐπιστροφῆς μας, ἀφοῦ συγχωρεθοῦμε λόγω τῆς ἀδυναμίας μας· στὴ δεύτερη ὁμῶς, ἢ δὲν ἔχομε καθόλου ἐλπίδα, ἢ θὰ εἶναι δύσκολη, γιατί γινόμαστε μισητοὶ μὲ τὴν ὑπερηφάνειά μας καὶ προσπαθώντας ἀπὸ τὸ δεξιὸ νὰ κάνομε κάτι ἀκόμη δεξιότερο. Καὶ πάλι ὁμῶς δὲν εἴμαστε μόνοι μας· ἔχομε τοὺς ἁγίους ἀγγέλους βοηθοὺς στὸ καλὸ, ἢ μᾶλλον τὸν ἴδιο τὸ Θεό, ποὺ μᾶς φανερώνει τὸν ἑαυτό Του μὲ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης καὶ οἰκοδομεῖ ἐμᾶς ναὸ ἅγιο γιὰ τὸν ἑαυτό Του, ἐλεύθερο ἀπὸ κάθε πάθος.

127. Α' Ἐσθ. 5, 67-68.

79. Ὅρος τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ κατ' ἐπίγνωσιν ἔνωσις τῆς ἀνθρώπινης ἀσθένειας μὲ τὴ θεία δύναμη. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ περιορίζει τὸν ἑαυτό του στὴν ἀσθένεια τῆς φύσεώς του, δὲν ἔφτασε στὸν ὅρο τῆς ἀρετῆς καὶ γι' αὐτὸ πέφτει σὲ ἁμαρτίες, ἀφοῦ δὲν ἔλαβε τὴ δύναμη ποὺ ἐνισχύει τὴν ἀσθένεια τῆς φύσεως. Ἐκεῖνος πάλι ποὺ ἀντὶ γιὰ τὴ θεία δύναμη παρουσιάζει μὲ αὐθάδεια τὴν ἀσθένειά του σὰν δύναμη, αὐτὸς προσπέρασε τὸν ὅρο τῆς ἀρετῆς καὶ γι' αὐτὸ δὲ συναισθάνεται ὅτι ἁμαρτάνει, ἀφοῦ τὸ κατώτερο τὸ ἔκανε γι' αὐτὸν ἀνώτερο. Γιατὶ νομίζει ἀρετὴ τὸ ἁμάρτημα. Συγχωρεῖται λοιπὸν πῶς πολὺ ἐκεῖνος ποὺ περιορίσει τὸν ἑαυτό του μέσα στὴν ἀνθρώπινη ἀσθένεια καὶ ἀπὸ ἀμέλειά του ξέπεσε ἀπὸ τὴν ἀρετὴ, παρὰ ἐκεῖνος ποὺ ἀντὶ γιὰ τὴ θεία δύναμη προβάλλει τὴ δική του ἀσθένεια σὰν δύναμη γιὰ τὴν ἐκτέλεση ὅσων πρέπει νὰ γίνουν, κι ἔτσι προκάλεσε τὴν ἑκπτώσή του ἀπὸ τὴν ἀρετὴ μᾶλλον ἀπὸ αὐθάδεια.

80. Ἐπειδὴ ἔχει γραφεῖ: «Ἡ δέηση τοῦ δικαίου, ὅταν ἐνεργοποιεῖται, ἔχει μεγάλη δύναμη»¹²⁸, γνωρίζω ὅτι αὐτὴ ἐνεργοποιεῖται κατὰ δύο τρόπους. Ὁ ἓνας τρόπος εἶναι ὅταν ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται στὸ Θεὸ προσφέρει τὴ δέηση μαζὶ μὲ τὰ ἔργα τῶν ἐντολῶν, ὥστε νὰ μὴν ξεπέφτει ἡ δέηση μὲ κούφιο λόγο μόνο καὶ ἀδειανὸ ἤχο τῆς φωνῆς καὶ νὰ μένει ἄπραγη καὶ ἀνυπόστατη, ἀλλὰ νὰ ἐμφυχώνεται καὶ νὰ γίνεται ἐνεργὸς καὶ ζωντανὴ μὲ τὰ ἔργα τῶν θείων ἐντολῶν. Γιατὶ ὑπόστασις τῆς προσευχῆς καὶ τῆς δεήσεως εἶναι ὁλοφάνερα ἡ ἐκπλήρωσις τῶν ἐντολῶν μὲ τὶς ἀρετές· τότε ἡ δέηση τοῦ δικαίου εἶναι ἰσχυρὴ καὶ κατορθώνει τὰ πάντα, καθὼς ἐνεργοποιεῖται μὲ τὶς ἐντολές. Ὁ ἄλλος τρόπος εἶναι ὅταν ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν προσευχὴ τοῦ δικαίου, πράττει τὰ ἔργα τῆς προσευχῆς, διορθώνοντας τὸν προηγούμενο βίον του καὶ κάνοντας ἰσχυρὴ τὴ δέηση τοῦ δικαίου, καθὼς θὰ τὴν δυναμώνει μὲ τὴν καλὴ πολιτεία του.

81. Κανένα ὄφελος δὲν ἔχει ἀπὸ τὴ δέηση τοῦ δικαίου ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴν ἀνάγκη τῆς, ἐφόσον εὐχαριστεῖται περισσότερο στὰ ἁμαρτήματα παρὰ στὶς ἀρετές. Γιατὶ καὶ ὁ μέγας Σαμουὴλ λυπόταν γιὰ τὸν Σαοὺλ ποὺ ἁμάρτανε, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ ἐξιλεώσει τὸ Θεό, καθὼς δὲν εἶχε σύμμαχο τῆς λύπης του τὴν πρέπουσα διόρθωσις τοῦ Σαοὺλ. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς σταματώντας τὸ δούλο Του ἀπὸ τὸ [ἀνώφελο] αὐτὸ πένθος, τοῦ εἶπε: «Ὡς πότε θὰ πενθεῖς γιὰ τὸν Σαοὺλ; Ἐγὼ τὸν ἔκρινα ἀνάξιο νὰ βασιλεύει πλέον στὸν Ἰσραὴλ»¹²⁹.

82. Καὶ πάλι ὁ συμπαθέστατος Ἱερεμίας δὲν εἰσακούεται, ὅταν προσεύχεται γιὰ χάρη τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων ποὺ ἔμενε στὴν πλάνη τῶν δαιμόνων· δὲν ἐνίσχυε τὴν προσευχή του ἡ ἐπιστροφή τῶν ἄθεων Ἰουδαίων ἀπὸ τὴν πλάνη τους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἐμπόδισε νὰ προσεύχεται μάταια

128. Ἰακ. 5, 16

129. Α' Βασ. 15, 35· 16, 1.

καὶ τοῦ εἶπε: «Μὴν προσεύχεσαι γι' αὐτὸ τὸ λαὸ καὶ μὴν ἀπαιτεῖς ἀπὸ ἐμέ-
να νὰ τὸν ἐλεήσω· μὴν προσεύχεσαι καὶ μὴν ἔρθεις ἄλλο σ' ἐμένα γιὰ χάρη
τους, γιὰτὶ δὲ θὰ σὲ ἀκούσω»¹³⁰.

83. Εἶναι πράγματι πολὺ μεγάλη ἀνοησία, γιὰ νὰ μὴν πῶ παραφροσύ-
νη, νὰ ζητεῖ τὴ σωτηρία του μέσω τῆς προσευχῆς τῶν δικαίων, ἐκεῖνος ποὺ
αἰσθάνεται εὐχαρίστηση μέσα του μὲ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὶς ἐπιθυμίες του,
καὶ νὰ ζητεῖ συγχώρηση γιὰ ἐκεῖνα ποὺ καυχιέται ἐνῶ μολύνεται κάνοντάς
τα θέληματικά. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴ δέηση τοῦ δικαίου, πρέπει
νὰ μὴν τὴν ἀφήνει νὰ γίνεται ἀνενεργὸς καὶ ἀκίνητη, ἂν πράγματι μισεῖ τὰ
πονηρά, ἀλλὰ νὰ τὴν κάνει ἐνεργὸ καὶ ἰσχυρὴ καὶ νὰ τῆς δίνει φτερὰ μὲ τὶς
ἀρετές του, ὥστε νὰ φτάνει σ' Ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ νὰ δώσει τὴ συγχώρηση
τῶν ἁμαρτιῶν.

84. Ἐχει μεγάλη δύναμη ἡ δέηση τοῦ δικαίου ποὺ ἐνεργοποιεῖται εἴτε
ἀπὸ τὸν δίκαιο ποὺ τὴν κάνει, εἴτε ἀπὸ κείνον ποὺ ζητᾷ ἀπὸ τὸν δίκαιο νὰ
τὴν κάνει. Ὄταν ἐνεργοποιεῖται ἀπὸ τὸν δίκαιο, δίνει σ' αὐτὸν παρηγοσία ἐ-
νώπιον Ἐκεῖνου ποὺ μπορεῖ νὰ ἐκπληρώσει τὰ αἰτήματα τῶν δικαίων. Κι
ὅταν ἀπὸ κείνον ποὺ τὴ ζητεῖ ἀπὸ τὸ δίκαιο, τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν
πρωτοτερινή του κακία καὶ μεταβάλλει πρὸς τὴν ἀρετὴ τὴν προαίρεσή του.

85. Ὁ Ἀπόστολος εἶπε: «Γι' αὐτὸ νὰ χαίρεστε, ἔστω καὶ ἂν χρειαστεῖ
νὰ λυπηθεῖτε τώρα λίγο μὲ διάφορους πειρασμούς»¹³¹. Πῶς γίνεται νὰ λυ-
πᾶται κανεὶς λόγω πειρασμῶν καὶ νὰ μπορεῖ νὰ χαίρεται γιὰ κείνο ποὺ λυ-
πᾶται;

86. (Ἀπόκριση.) Ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας θεωρεῖ ὅτι ἡ λύπη εἶναι δύο εἰ-
δῶν. Ἡ μία δημιουργεῖται μέσα στὴν ψυχὴ χωρὶς νὰ φαίνεται, ἐνῶ ἡ ἄλλη
στὴν αἴσθηση καὶ εἶναι φανερή. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει ὅλο τὸ βάθος τῆς
ψυχῆς ποὺ τὸ δέρνει ἡ συνείδηση μὲ τὸ μαστίγιό της· ἡ δεύτερη περιορίζει
ὅλη τὴν αἴσθηση ποὺ ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ὀδυνηρῶν μαζεύεται ἀπὸ τὸ φυσικὸ
τῆς ἁπλωμα. Ἡ πρώτη εἶναι τὸ τέλος τῆς ἡδονῆς τῆς αἰσθήσεως, ἐνῶ ἡ ἄλ-
λη εἶναι τὸ τέλος τῆς ψυχικῆς χαρᾶς· ἢ μᾶλλον ἡ μία εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν
προαιρετικῶν παθῶν τῆς αἰσθήσεως, ἐνῶ ἡ ἄλλη, τῶν ἀθέλητων παθημά-
των ποὺ δοκιμάζει ἡ αἴσθηση.

87. Λύπη κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι μιὰ κατάσταση στερημένη ἀπὸ ἡ-
δονές. Τὴ στέρηση τῶν ἡδονῶν τὴν προξενεῖ ἡ ἐπιφορὰ τῶν πόνων. Πόνος
εἶναι καθαρὰ ἡ ἔλλειψη ἢ ἡ ὑποχώρηση μιᾶς φυσικῆς ἔξεως. Ἐλλειψη τῆς
φυσικῆς ἔξεως εἶναι πάθος τῆς δυνάμεως ποὺ ἀποτελεῖ τὸ φυσικὸ ὑπόβαθρο
τῆς ἔξεως. Τὸ πάθος τῆς δυνάμεως ποὺ ἔχει κατὰ φύσιν ἡ ἔξη εἶναι ὁ τρόπος
τῆς φυσικῆς ἐνέργειας κατὰ τὴν κακὴ χρῆσιν του. Κακὴ χρῆσιν τοῦ τρόπου
ἐνέργειας εἶναι ἡ κίνηση τῆς δυνάμεως πρὸς τὸ ἀφύσικο καὶ κατώτερο.

88. Ἡ λύπη τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ τέλος τῆς ἡδονῆς τῆς αἰσθήσεως, γιὰτὶ

130. Ἱερ. 7, 16.

131. Α' Πέτρ. 1, 6.

ἀπὸ τὴν ἡδονὴ γίνεται ἡ λύπη τῆς ψυχῆς· ὅπως καὶ τῆς ψυχικῆς ἡδονῆς τέ-
λος εἶναι ἡ κατὰ σάρκα λύπη, γιὰτὶ ἡ εὐφροσύνη τῆς ψυχῆς γίνεται λύπη
τῆς σάρκας.

89. Ἡ λύπη εἶναι δύο εἰδῶν. Ἡ μία εἶναι ἡ λύπη τῆς αἰσθήσεως ποὺ
δημιουργεῖται κατὰ τὴ στέρηση τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, ἐνῶ ἡ ἄλλη εἶναι
τοῦ νοῦ καὶ συμβαίνει ἀπὸ στέρηση τῶν ἀγαθῶν τῆς ψυχῆς. Δύο εἰδῶν εἶναι
καὶ οἱ πειρασμοί· ἄλλοι θεληματικοί, ἄλλοι ἀθέλητοι. Οἱ θεληματικοί εἶναι
πατέρες τῆς σωματικῆς ἡδονῆς καὶ γεννήτορες τῆς ψυχικῆς λύπης. Γιὰτὶ
μόνο ἡ ἁμαρτία ὅταν διαπραχθεῖ, λυπεῖ τὴν ψυχὴ. Οἱ ἀθέλητοι, οἱ ὁποῖοι
φανερώνονται στοὺς ἀπροαίρετους πόνους, εἶναι πατέρες τῆς ψυχικῆς ἡδονῆς
καὶ γεννήτορες τῆς σωματικῆς λύπης τῆς αἰσθήσεως.

90. Ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας, ὅπως θεωρεῖ ὅτι ἡ λύπη εἶναι δύο εἰδῶν,
καθὼς εἶπα, ἔτσι γνωρίζει ὅτι οἱ πειρασμοὶ ἐκδηλώνονται μὲ δύο τρόπους.
Ὁ ἓνας εἶναι σύμφωνος μὲ τὴ γνώμη μας· ὁ ἄλλος ἀντίθετος μ' αὐτή. Ὁ
πρῶτος τρόπος εἶναι δημιουργὸς τῶν θεληματικῶν ἡδονῶν, ὁ δεύτερος ἐπι-
φέρει ἀθέλητους πόνους. Γιὰτὶ ὁ πειρασμὸς ποὺ εἶναι σύμφωνος μὲ τὴ γνώ-
μη μας δημιουργεῖ σαφῶς τὶς κατὰ προαίρεση θεληματικὰς ἡδονές, ἐνῶ ὁ
πειρασμὸς ποὺ ἔρχεται παρὰ τὴ γνώμη μας προκαλεῖ, ὅπως εἶναι φανερό,
τοὺς ἀθέλητους πόνους ποὺ δὲ συμφωνοῦν μὲ τὴν προαίρεσή μας. Ὁ πρῶτος
τρόπος εἶναι αἷτιος τῆς ψυχικῆς λύπης, ὁ δεύτερος τῆς λύπης τῆς αἰσθήσεως.

91. Ὁ πειρασμὸς ποὺ συμφωνεῖ μὲ τὴ γνώμη τοῦ ἀνθρώπου, προκαλεῖ
τὴν ψυχικὴ λύπη καὶ σαφῶς δημιουργεῖ τὴν ἡδονὴ τῆς αἰσθήσεως. Ὁ πειρα-
σμὸς ποὺ δὲ συμφωνεῖ μὲ τὴ γνώμη τοῦ ἀνθρώπου, δημιουργεῖ τὴν ψυχικὴ
ἡδονὴ καὶ τὴ λύπη τῆς σάρκας.

92. Νομίζω ὅτι ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας, ὅταν δίδασκε τοὺς μαθητές
Του πῶς πρέπει νὰ προσεύχονται, τοὺς συμβούλεψε νὰ εὐχονται νὰ ἀποφύ-
γουν τὸ εἶδος τῶν πειρασμῶν ποὺ εἶναι σύμφωνοι μὲ τὴ γνώμη μας, λέγον-
τας: «Καὶ μὴ μᾶς βάλεις σὲ πειρασμό»¹³². Δηλαδὴ νὰ προσεύχονται νὰ μὴν
ἐγκαταλειφθοῦν καὶ δοκιμάσουν τοὺς ἡδονικοὺς καὶ σύμφωνους μὲ τὴ γνώ-
μη μας καὶ θεληματικοὺς πειρασμούς. Καὶ ὁ μέγας Ἰάκωβος, ὁ λεγόμενος
ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, διδάσκοντας νὰ μὴ διστάζουν μπροστὰ στὸ εἶδος τῶν
ἀθέλητων πειρασμῶν ὅσοι ἀγωνίζονται γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, λέει: «Θεω-
ρῆστε σὰν τὴν πιὸ μεγάλην χαρὰ, ἀδελφοί μου, τὸ νὰ πέσετε σὲ διάφορους
πειρασμούς»¹³³. δηλαδὴ σὲ πειρασμοὺς ἀθέλητους καὶ παρὰ τὴ γνώμη μας,
ποὺ φέρνουν πόνον. Αὐτὰ τὰ φανερώνουν σαφῶς, καθὼς συμπληρώνουν, ὁ
μὲν Κύριος: «Ἀλλὰ γλύτωσέ μας ἀπὸ τὸν πονηρό», ὁ δὲ μέγας Ἰάκωβος:
«Γνωρίζοντας ὅτι ἡ δοκιμασία τῆς πίστεώς σας δημιουργεῖ ὑπομονή· καὶ ἡ
ὑπομονή σας ἄς τελειοποιηθεῖ, γιὰ νὰ εἰστε τέλειοι καὶ ὁλοκληρωμένοι, χω-
ρὶς νὰ σᾶς λείπει τίποτε».

132. Μαθ. 6, 13.

133. Ἰακ. 1, 2-4.

93. Ὁ Κύριος μᾶς διδάσκει νὰ προσευχόμεσθε νὰ ἀποφύγομε τοὺς θεληματικούς πειρασμούς, γιατί προκαλοῦν ἡδονὴ στὴ σάρκα καὶ ὁδύνη στὴν ψυχὴ. Ὁ μέγας Ἰάκωβος μᾶς συμβουλεύει νὰ χαίρομαστε στοὺς ἀθέλητους πειρασμούς, γιατί ἀφαιροῦν τὴν ἡδονὴ τῆς σάρκα καὶ τὴν ὁδύνη τῆς ψυχῆς.

94. Τέλειος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ πολεμᾷ μὲ τὴν ἐγκράτεια τοὺς θεληματικούς πειρασμούς καὶ ἐγκαρτερεῖ μὲ ὑπομονὴ στοὺς ἀθέλητους. Ὁλοκληρωμένος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ καὶ τὴν πράξη κατορθώνει μὲ γνώση, ἀλλὰ καὶ τὴ θεωρίᾳ ὅχι ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν πράξη.

95. Ἀφοῦ ἡ λύπη καὶ ἡ ἡδονὴ μοιράζονται στὴν ψυχὴ καὶ στὴν αἴσθησι, ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει γιὰ τὴν ἡδονὴ τῆς ψυχῆς καὶ ὑποφέρει μὲ ὑπομονὴ τὴ λύπη τῆς αἰσθήσεως, γίνεται δόκιμος καὶ τέλειος καὶ ὀλοκληρωμένος. Δόκιμος, γιατί ἀπόκτησε τὴν πείρα ἐκείνων ποὺ εἶναι ἀντίθετα κατὰ τὴν αἴσθησι. Τέλειος, γιατί πολεμᾷ ἀνυποχώρητα ἐναντίον τῆς λύπης καὶ τῆς ἡδονῆς τῆς αἰσθήσεως μὲ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ὑπομονή. Ὁλοκληρωμένος, γιατί φυλάει ἀλώβητες μέσα στὴ σταθερότητα τῆς λογικῆς ταυτότητάς τους τὶς ἔξεις ποὺ πολεμοῦν τὶς ἀλληλομαχόμενες διαθέσεις τῆς αἰσθήσεως. Ἐξέεις ἐννοῶ τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρίᾳ, τὶς ὁποῖες κρατᾷ δεμένες μαζί κι ἀχώριστες τὴ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη· ἡ πράξη νὰ προβάλλει μὲ τὰ ἔργα τὴ γνώση τῆς θεωρίας, καὶ ἡ θεωρία νὰ εἶναι θωρακισμένη μὲ τὴν ἀρετὴ ὅχι λιγώτερο ἀπὸ τὸ λόγο.

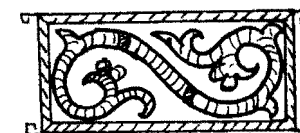
96. Ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε πείρα τῆς λύπης καὶ τῆς ἡδονῆς τοῦ σώματος, θὰ μπορούσε νὰ ὀνομαστῇ δοκιμασμένος, γιατί ἔλαβε πείρα τῶν εὐχάριστων καὶ δυσάρεστων καταστάσεων ποὺ ἀναφέρονται στὴ σάρκα. Τέλειος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κατανίκησε τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὁδύνη τῆς σάρκα μὲ τὴ δύναμη τοῦ λογικοῦ. Καὶ ὀλοκληρωμένος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ διατήρησε ἀμετάβλητες μὲ τὴ σφοδρότητα τοῦ θείου πόθου τὶς ἔξεις τῆς πράξεως καὶ τῆς θεωρίας.

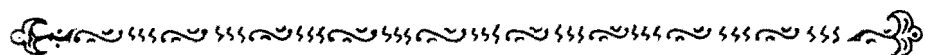
97. Ἡ ψυχικὴ λύπη εἶναι δύο εἰδῶν. Ἡ μία εἶναι γιὰ τὰ δικά μας ἁμαρτήματα, ἡ ἄλλη γιὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων. Αἰτία τῆς λύπης αὐτῆς εἶναι σαφῶς ἡ ἡδονὴ τῆς αἰσθήσεως εἴτε αὐτοῦ ποὺ λυπᾶται, εἴτε ἐκείνων γιὰ τοὺς ὁποίους λυπᾶται. Γιὰ νὰ ἀκριβολογήσομε, δὲν ὑπάρχει σχεδὸν καμία ἁμαρτία στοὺς ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἔχει ὡς ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τῆς μιᾶς ἀλόγιστης σχέσης τῆς ψυχῆς μὲ τὴν αἴσθησι γιὰ χάρη τῆς ἡδονῆς. Αἰτία τῆς ψυχικῆς ἡδονῆς εἶναι φανερά ἡ λύπη κατὰ τὴν αἴσθησι ἐκείνου ποὺ εὐχαριστεῖται καὶ χαίρεται γιὰ τὶς δικές του ἢ τὶς ξένες ἀρετές. Γιὰ τὴν ἀκρίβεια, δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ἀρετὴ στοὺς ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἔχει ὡς ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τῆς μιᾶς λογικῆς ἀποστροφῆς τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν αἴσθησι.

98. Χωρὶς τὴν ἐμπαθὴ σχέση τῆς ψυχῆς μὲ τὴν αἴσθησι, δὲν ὑπάρχει στοὺς ἀνθρώπους διόλου ἁμαρτία. Καὶ σὲ κάθε ψυχικὴ λύπη, προηγεῖται σαρκικὴ ἡδονή.

99. Ἀληθινὴ γένεσις ἀρετῆς εἶναι ἡ ἐκούσια ἀποξένωση τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴ σάρκα. Εὐφραίνει πνευματικὰ τὴν ψυχὴ ἐκεῖνος ποὺ δαμάζει τὴ σάρκα τοῦ μὲ τοὺς θεληματικούς κόπους.

100. Ὄταν ἡ ψυχὴ ἀποκτήσῃ γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς ἀποστροφή πρὸς τὴν αἴσθησι, τότε ἡ αἴσθησι θὰ βρεθεῖ κατ' ἀνάγκην μέσα σὲ πόνους, γιατί δὲν ἔχει πιὰ δεμένη μαζί της μὲ ἐκούσια σχέση τὴν ψυχικὴ δύναμη ποὺ νοεῖ τὶς ἡδονές. Ἀντιθέτως, ἀποκρούει μὲ ἀνδρεία τὴν ἐξέγερση τῶν ἡδονῶν μὲ τὴν ἐγκράτεια, μὲ τὴν ὑπομονὴ μένει τελείως ἄκαμπτη στὴν ἐπίθεσι τῶν παρὰ φύσιν καὶ ἀθέλητων πόνων, δὲν ἀπομακρύνεται διόλου ἀπὸ τὴ θεοπρεπὴ ἄξια καὶ δόξα τῆς ἀρετῆς γιὰ χάρη ἀνυπόστατης ἡδονῆς, καὶ δὲν πέφτει διόλου ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν ἀρετῶν ἀπὸ φροντίδα γιὰ τὴ σάρκα, γιὰ νὰ τὴν ἀνακουφίσει ἀπὸ τοὺς πόνους ἐξαιτίας τῆς αἰσθήσεως ποὺ ὑποφέρει. Αἰτία τῆς λύπης τῆς αἰσθήσεως εἶναι ἡ ἀποκλειστικὴ ἀσχολία τῆς ψυχῆς μὲ ὅσα εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ φύσιν τῆς. Τὴν ἡδονὴ τῆς αἰσθήσεως τὴ θεμελιώνει φανερά ἡ παρὰ φύσιν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἄλλη ἀρχὴ ὑπάρξεως, παρὰ τὴν ἀποβολὴ ὅσων εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ φύσιν τῆς ψυχῆς.

Ἑκτη ἑκατοντάδα

Η νοερὴ δύναμη τῆς ψυχῆς εἶναι ἐπινοητική. Αὐτὴ ὅταν χωριστεῖ ἀπὸ τῆς σχέσεως τῆς μετὰ τὴν αἴσθησιν, στερεῖ τὴν σάρκα ἀπὸ τῆς φροντίδας νὰ τῆς ἐξασφαλίζει τὴν ἡδονήν, ὅπως ἔκανε κατὰ τὴν θεληματικὴν σχέσιν τοὺς, καὶ δὲ θέλει οὕτως τὴν ὁδὸν τῆς σάρκα νὰ παρηγορήσῃ, ἐξαιτίας τῆς ὀλίγης καὶ ἀδιάκοπης ἀφιερώσεως τῆς γνώμης στὰ θεῖα.

2. Ὁ νοῦς καὶ ἡ αἴσθησις ἔχουν ἀντίθετες φυσικὰς ἐνέργειαι, γιὰ τὰ ἀντικείμενά τοὺς ἔχουν ἀκρότατη διαφορὰ καὶ ἐτερότητα μεταξὺ τοὺς. Ὁ νοῦς ἔχει ὡς ἀντικείμενά του τὶς νοητὰς καὶ ἀσώματους ὑπάρξεις, ποὺ ἀντιλαμβάνεται ἐκ φύσεως τὴν οὐσίαν τοὺς, ἐνῶ ἡ αἴσθησις ἔχει ὡς ἀντικείμενα τὶς αἰσθητὰς καὶ σωματικὰς φύσεις, τὶς ὁποῖες καὶ αὐτὴ ἐκ φύσεως ἀντιλαμβάνεται.

3. Ἡ ἀπόρριψις ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῶν φυσικῶν τῆς ἐνεργειῶν γίνεται ἀρχὴ τῆς ἡδονῆς τῆς αἰσθήσεως. Γιὰ τὸ ὅταν ἡ ψυχὴ καταγίνεται μετὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ταιριάζουν στὴ φύσιν τῆς, δὲν ὑπάρχει ἡ δύναμις ποὺ ἐφευρίσκει τὴν ἡδονὴν τῆς αἰσθήσεως.

4. Ὅταν κατὰ τὴν θεωρίαν τῶν ὁρατῶν τὸ λογικὸ προχωρεῖ μπροστὰ ἀπὸ τὴν αἴσθησιν, τότε ἡ σάρκα στερεῖται ὅλη τὴ σύμφωνη μετὰ τὴ φύσιν τῆς ἡδονῆς, γιὰ τὸ δὲν ἔχει ἀσύνδοτη τὴν ἐπιθυμίαν καὶ λυμένη ἀπὸ τοὺς λογικοὺς φραγμοὺς στὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἡδονῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ἐξ ἀνάγκης, ὅταν ἐπικρατεῖ μέσα μας τὸ λογικόν, βασανίζεται ἡ σάρκα ποὺ τοῦ ἔχει ὑποδουλωθεῖ γιὰ χάριν τῆς ἀρετῆς.

5. Ὅταν ὁ νοῦς νομίζει ὅτι ἡ αἴσθησις εἶναι κατὰ φύσιν δική του δύναμις, τότε πλεγμένος μετὰ τὶς ἐξωτερικὰς μορφὰς τῶν αἰσθητῶν, ἐπινόει τὶς σαρκικὰς ἡδονὰς, καθὼς δὲν μπορεῖ νὰ ξεπεράσῃ τὴ φύσιν τῶν ὁρατῶν, γιὰ τὸ ἔχει πιαστεῖ σὲ ἐμπαθὴν σχέσιν μετὰ τὴν αἴσθησιν.

6. Δὲν εἶναι δυνατόν ὁ νοῦς νὰ διαβεῖ πρὸς τὰ συγγενῆ του νοητὰ χωρὶς τὴν θεωρίαν τῶν αἰσθητῶν ποὺ μεσολαβοῦν. Ὅμως ἡ θεωρία αὕτη εἶναι τελείως ἀδύνατον νὰ γίνῃ χωρὶς τὴν αἴσθησιν ποὺ συνυπάρχει μετὰ τὸ νοῦ καὶ κατὰ τὴ φύσιν συγγενεῖ μετὰ τὰ αἰσθητὰ. Ἄν τώρα ὁ νοῦς, καθὼς παρατηρεῖ τὰ ὁρατά, παραμείνῃ σὲ τὶς ἐξωτερικὰς μορφὰς τοὺς, νομίζοντας ὅτι ἡ αἴσθησις ποὺ συνυπάρχει μ' αὐτὸν εἶναι φυσικὴ τοῦ ἐνέργειας, εὐλόγως ξεπέφτει ἀπὸ τὰ σύμφωνα μετὰ τὴ φύσιν τοῦ νοητὰ καὶ ἀγκαλιάζει μετὰ τὰ δύο τοῦ χέρια, ὅπως λένε, τὰ ἀντίθετα μετὰ τὴ φύσιν τοῦ σώματος. Καθὼς κυριαρχεῖται ἀπὸ αὐτὰ ἀντίθετα μετὰ τὴν λογικὴν, λόγῳ τῆς ἡττας τοῦ ἀπὸ τὴν αἴσθησίν τοὺς, γίνεται πρόξενος λύπης στὴν ψυχὴν μετὰ τὸ νὰ δέχεται συνεχεῖς μαστιγώσεις ἀπὸ τὴ συνειδήσιν, ἐνῶ γίνεται ὀλοφάνερα δημιουργὸς τῆς ἡδονῆς τῆς αἰσθήσεως καὶ παχύνεται μετὰ τὶς ἐπινοήσεις τρόπων νὰ περιποιεῖται τὴν σάρκα. Ἄν ὁ

μως, καθὼς παρατηρεῖ τὰ ὁρατά, διασπάσῃ ἀμέσως τὴν αἰσθητὴ ἐπιφάνειάν τοὺς καὶ δεῖ τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῶν ὄντων καθαρὸς ἀπὸ τὰ σχήματα ποὺ τοὺς καλύπτουν, τότε προξενεῖ τὴν ἡδονὴν τῆς ψυχῆς ποὺ δὲν πιάστηκε κατὰ τὴν θεωρίαν ἀπὸ κανένα αἰσθητό, ἐνῶ στὴν αἴσθησιν δημιουργεῖ λύπη, γιὰ τὴν στέρησε ἀπ' ὅλα τὰ αἰσθητὰ ποὺ εἶναι σύμφωνα μετὰ τὴ φύσιν τῆς.

7. Ἐπειδὴ τὴ λύπη τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὸν πόνο —γιὰ τὴν καὶ τὰ δύο εἶναι τὸ ἴδιον— τὴν προξενεῖ ἡ ἡδονὴ τῆς αἰσθήσεως, ἐνῶ τὴ λύπη τῆς αἰσθήσεως, δηλαδὴ τὸν πόνο, τὴν δημιουργεῖ ἀπὸ τὴ φύσιν τῆς ἡδονῆς τῆς ψυχῆς, εὐλόγως ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ μετὰ ἐλπίδα τὴ ζωὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία φυλάγεται στοὺς οὐρανοὺς γιὰ νὰ δοθεῖ μέσω τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν ὡς κληρονομία ἄφθαρτη καὶ ἀμόλυντη καὶ ἀμάρταντη¹³⁴, ἔχει ἀγαλλίασιν στὴν ψυχὴν τοῦ καὶ χαρὰ ἀνεκλάλητη καὶ εὐφραίνεται ἀκατάπαυστα μετὰ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ἐνῶ στὴν σάρκα καὶ τὴν αἴσθησιν ἔχει λύπη, δηλαδὴ τοὺς πόνους καὶ τὶς ὁδύνες ποὺ τοὺ προκαλοῦν οἱ διάφοροι πειρασμοί. Γιὰ τὸ κάθε ἀρετὴ ἀκολουθοῦν ἡδονὴ καὶ πόνος. Πόνος στὴν σάρκα, γιὰ τὸ στερεῖται τὴ μαλακίαν καὶ φιλικὴν αἴσθησιν. Ἡδονὴ στὴν ψυχὴν, γιὰ τὸ ἀπολαμβάνει τοὺς πνευματικοὺς λόγους καθαρὸς ἀπὸ κάθε αἰσθητό.

8. Στὴν παρούσα ζωὴ —αὐτὸ σημαίνει ὁ «τωρινὸς καιρὸς»—, ὁ νοῦς ὁ ὁποῖος λυπᾶται κατὰ σάρκα λόγῳ τῶν πολλῶν πόνων ποὺ τοῦ προκαλοῦν οἱ πειρασμοί ποὺ τοῦ στέλνονται γιὰ χάριν τῆς ἀρετῆς, πρέπει πάντοτε νὰ ἔχει χαρὰ στὴν ψυχὴν καὶ νὰ εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, καὶ ἄς κακοπαθεῖ ἡ αἴσθησις. «Γιὰ τὸ, λέει ὁ θεὸς Ἀπόστολος, δὲν ἔχουν καμιά ἄξίαν τὰ παθήματα τοῦ τωρινοῦ καιροῦ, ἂν συγκριθοῦν μετὰ τὴν δόξαν ποὺ πρόκειται νὰ φανερωθεῖ σὲ μᾶς»¹³⁵.

9. Ἡ σάρκα ἀνῆκει στὴν ψυχὴν, καὶ ὄχι ἡ ψυχὴ στὴν σάρκα· γιὰ τὸ χειρότερον ἀνῆκει στὸ καλότερον, καὶ ὄχι τὸ καλότερον στὸ χειρότερον. Λόγῳ τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδὰμ ζυμώθηκε μετὰ τὴν σάρκα ὁ νόμος τῆς ἀμαρτίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἡδονὴ τῆς αἰσθήσεως, τὴν ὁποία ἀκολούθησε ὡς συνέπεια ὁ θάνατος τῆς σάρκας μετὰ πόνους, ποὺ ἔχει ἐπινοηθεῖ γιὰ τὴν κατάργησιν τοῦ νόμου τῆς σάρκας. Γι' αὐτὸ ὁποῖος ἐνόησε ὅτι γιὰ τὴν ἀμαρτίαν καὶ γιὰ τὴν κατάργησίν τῆς μπῆκε στὴ μέση ὁ θάνατος, ἔχει πάντα χαρὰ στὴν ψυχὴν τοῦ, γιὰ τὸ βλέπει νὰ φεύγῃ μετὰ τοὺς διαφόρους πόνους ἀπὸ τὴν σάρκα τοῦ ὁ νόμος τῆς ἀμαρτίας, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ δεχτεῖ τὴ μέλλουσα πνευματικὴ καὶ μακάριαν ζωὴν. Αὐτὴν τὴ μακάριαν ζωὴν δὲν εἶναι δυνατόν ποτε κανεὶς νὰ τὴν ἐπιτύχῃ, ἂν πρωτύτερα στὴν παρούσα ζωὴν δὲν ἀδειάσῃ σὰν ἀπὸ ἓνα δοχεῖο ὁ νόμος τῆς ἀμαρτίας ἀπὸ τὴν σάρκα κατὰ τὴν πρὸς αὐτὴν σχέσιν τῆς προαιρέσεως.

10. Ἐκεῖνος ποὺ λυπᾶται κατὰ σάρκα λόγῳ τῶν πόνων γιὰ χάριν τῆς

134. Α' Πέτρ. 1, 4.

135. Ρωμ. 8, 18.

ἀρετῆς, χαίρεται συγχρόνως ψυχικά γι' αὐτὴ τὴν ἀρετὴν, γιατί βλέπει τὴν ωραιότητα τῶν μελλόντων σὰν νὰ εἶναι παρούσα. Γιὰ χάρη της, ὅπως λέει ὁ μέγας Δαβίδ, με τὴν ἐκούσια νέκρωση τῆς σάρκας πεθαίνει κάθε ἡμέρα¹³⁶ ἐκεῖνος ποὺ ἀνακαινίζεται διαρκῶς με τὴν καλλιέργεια τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ "Άγιο Πνεῦμα, γιατί καὶ ἡ ἡδονὴ ποὺ δοκιμάζει εἶναι σωτήρια, καὶ ἡ λύπη ωφέλιμη. Καὶ λύπη ἐννοῶ ὅχι τὴν παράλογη ποὺ βασανίζει τὴν ψυχὴ πολλῶν με τὴ στέρξη ἱκανοποιήσεως παθῶν ἢ με τὴ στέρξη ὑλικῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ ὁρμοῦν παρὰ φύση σὲ πράγματα ποὺ δὲν πρέπει, καὶ ἀποφεύγουν πάλι ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει ν' ἀποφεύγουν· ἀλλὰ, ἐννοῶ τὴ λογικὴ λύπη, τὴν ὁποία παραδέχονται καὶ οἱ σοφοὶ περὶ τὰ θεῖα, καὶ ἡ ὁποία συνοδεύει τὸ κακὸ ποὺ εἶναι παρόν. Γιατὶ λένε ὅτι ἡ λύπη εἶναι παρόν κακὸ, ποὺ δημιουργεῖται στὴν ψυχὴ ὅταν ἡ ἡδονὴ τῆς αἰσθήσεως ὑπερισχύει στὴ λογικὴ διάκριση, ἐνῶ δημιουργεῖται στὴν αἴσθηση ὅταν ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς διανύεται χωρὶς ἐμπόδιο, καὶ προκαλεῖ τόσους πόνους στὴν αἴσθηση, ὅση ἡδονὴ καὶ χαρὰ φέρνει στὴν ψυχὴ ποὺ πλησιάζει στὸ Θεὸ με τὴν ἀνάλογη ἐλαμψή μέσω τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως.

11. Σωτήρια ἡδονὴ λέει τὴ χαρὰ τῆς ψυχῆς γιὰ τὴν ἀρετὴν, καὶ ωφέλιμη λύπη τὴν ὁδύνη ποὺ ὑποφέρει ἡ σάρκα γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ εἶναι προσκολλημένος σὲ πάθη καὶ ὑλικά πράγματα ὁρμᾷ σ' ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν δέχεται εὐχαρίστως τὶς συμφορὲς ποὺ τὸν στεροῦν ἀπὸ τὴν ἱκανοποίησιν παθῶν καὶ ἀπὸ πράγματα, αὐτὸς ἀποφεύγει ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει.

12. Οὔτε ἡ θεία χάρη ἐνεργεῖ φωτισμοὺς γνώσεως, ἂν δὲν ὑπάρχει τὸ ὄργανο ποὺ ἔχει τὴ φυσικὴ δύναμη νὰ δεχτεῖ τὸ φωτισμό, οὔτε πάλι τὸ δεκτικὸ αὐτὸ ὄργανο ἐνεργεῖ τὸ φωτισμὸ τῆς γνώσεως χωρὶς τὴ χάρη ποὺ τὸν χορηγεῖ.

13. Ἡ χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος δὲν ἐνεργεῖ σοφία¹³⁷ στοὺς ἀγίους, χωρὶς τὸ νοῦ ποὺ δέχεται τὴ σοφία· οὔτε γνώση, χωρὶς τὴ δύναμη τοῦ λογικοῦ ποὺ δέχεται τὴ γνώση· οὔτε πίστη, χωρὶς τὴν πληροφορία τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λογικοῦ περὶ τῶν μελλόντων, ποὺ ἦταν ὡς τότε ἄδηλα σὲ ὅλους· οὔτε χαρίσματα ἱαμάτων, χωρὶς τὴ φυσικὴ φιλανθρωπία· οὔτε κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ λοιπὰ χαρίσματα, χωρὶς τὴ δεκτικὴ ἱκανότητα καὶ δύναμη τοῦ καθενός. Οὔτε πάλι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ ἀπὸ φυσικὴ του δύναμη ἓνα ἀπὸ τὰ χαρίσματα ποὺ ἀριθμήσαμε, χωρὶς τὴ θεία δύναμη ποὺ τὰ χορηγεῖ. Τὸ φανερώνουν αὐτὸ ὅλοι οἱ "Άγιοι, οἱ ὁποῖοι ὕστερα ἀπὸ τὶς ἀποκαλύψεις τῶν θείων ζητοῦν τοὺς λόγους ὧν τοὺς ἀποκαλύφθηκαν.

14. Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ χωρὶς πάθος, λαμβάνει τὴ χάρη νὰ μπορεῖ νὰ ἐργάζεται τὶς ἀρετές. Ἐκεῖνος ποὺ ἀναζητεῖ χωρὶς πάθος, βρίσκει κατὰ τὴ φυσικὴ θεωρία τὴν ἀλήθεια ποὺ ὑπάρχει στὰ ὄντα. Κι ἐκεῖνος ποὺ

136. Ψαλμ. 43, 23.

137. Α' Κορ. 12, 8-9.

χτυπᾷ¹³⁸ χωρὶς πάθος τὴν πόρτα τῆς γνώσεως, θὰ φτάσῃ ἀνεμπόδιστα στὴν ἀπόκρυφη χάρη τῆς μυστικῆς θεολογίας.

15. Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ χωρὶς πάθος τὰ θεῖα, θὰ λάβει ἐξάπαντος ἐκεῖνο ποὺ ζητεῖ. Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ με κάποιον πάθος, δὲν θὰ ἐπιτύχει ἐκεῖνο ποὺ ζητεῖ. Γιατὶ λέει: «Ζητεῖτε καὶ δὲν λαμβάνετε, γιατί ζητεῖτε με κακὸ σκοπό»¹³⁹.

16. Τὸ Πνεῦμα τὸ "Άγιο μέσα μας ζητεῖ καὶ ἐρευνᾷ τὴ γνώση τῶν ὄντων. Δὲν ζητεῖ ὅμως γιὰ τὸν ἑαυτὸ Του —γιατὶ εἶναι Θεὸς καὶ πολὺ πέρα ἀπὸ κάθε γνώση—, [ἀλλὰ γιὰ μᾶς ποὺ ἔχομε ἀνάγκη τὴ γνώση]. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Λόγος γίνεται σάρκα ὅχι γιὰ τὸν ἑαυτὸ Του ἀλλὰ γιὰ μᾶς, ὁλοκληρώνοντας τὸ μυστήριον τῆς Σαρκώσεως. Γιατὶ ὅπως χωρὶς σάρκα με νοερὴ ψυχὴ, ὁ Λόγος δὲν ἐνεργοῦσε με θεϊκὸ τρόπο ὅσα κατὰ φύση ἀνήκουν στὴ σάρκα, ἔτσι οὔτε καὶ τὸ "Άγιο Πνεῦμα ἐνεργεῖ στοὺς ἀγίους τὶς γνώσεις τῶν μυστηρίων, ὅταν αὐτοὶ δὲν ἔχουν τὴ δύναμη ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τῆς ζητεῖ καὶ ἐρευνᾷ τὴ γνώση.

17. Ὅπως εἶναι ἀδύνατο χωρὶς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου νὰ βλέπει κανεὶς τὰ αἰσθητά, ἔτσι καὶ χωρὶς πνευματικὸ φῶς, νοὺς ἀνθρώπου δὲν μπορεῖ νὰ δεχτεῖ πνευματικὴ θεωρία. Τὸ σωματικὸ φῶς φωτίζει ἐκ φύσεως τὴν αἴσθηση νὰ βλέπει τὰ αἰσθητά, ἐνῶ τὸ πνευματικὸ καταφωτίζει τὸ νοῦ στὴ θεωρία γιὰ νὰ κατανοεῖ τὰ πάνω ἀπὸ τὴν αἴσθηση.

18. Τὶς δυνάμεις γιὰ ἀναζήτηση καὶ ἐξερεύνηση τῶν θείων, ἡ ἀνθρώπινη φύση τὶς ἔχει μέσα στὴν οὐσία της ὡς καταβολὲς ἀπὸ τὸ Δημιουργὸ ἀπὸ αὐτὴ τὴν εἰσοδὸ της στὸ εἶναι, ἐνῶ τὶς ἀποκαλύψεις τῶν θείων τὶς προξενεῖ κατὰ χάρη ἢ δύναμη τοῦ Παναγίου Πνεύματος με τὴν ἐπιφοίτησή της. Ὅμως στὴν ἀρχὴ ὁ διάβολος, μέσω τῆς ἀμαρτίας, προσήλωσε τὶς δυνάμεις αὐτὲς στὴ φύση τῶν ὁρατῶν, καὶ δὲν ἦταν κανεὶς ποὺ νὰ ἐννοεῖ ἢ νὰ ἀναζητεῖ τὸ Θεό¹⁴⁰, καθὼς ὅλοι ὅσοι μετεῖχαν στὴν ἀνθρώπινη φύση εἶχαν τὴ νοερὴ καὶ λογικὴ δύναμή τους περιορισμένη στὴν ἐπιφάνεια τῶν αἰσθητῶν καὶ δὲν εἶχαν καμιὰ ἐννοια γιὰ ὅσα εἶναι πάνω ἀπὸ τὴν αἴσθηση. Εὐλογα λοιπὸν ἡ χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἐκείνους ποὺ βρέθηκαν μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀπάτη χωρὶς ἐνδιάθετη πρόθεση, ἀφοῦ τοὺς ἀποσύνδεσε ἀπὸ τὰ ὑλικά, ἀποκατάστησε τὴ δύναμη ποὺ εἶχε προσηλωθεῖ σ' αὐτά. Καὶ ἀφοῦ ξαναπῆραν καθαρὴ αὐτὴ τὴ δύναμη ἀπὸ τὴ χάρη, ζήτησαν πρῶτα καὶ ἐρεύνησαν γιὰ τὰ θεῖα, καὶ τότε ἐκζήτησαν καὶ ἐξερεύνησαν μέσω τῆς ἴδιας χάρης τοῦ Πνεύματος.

19. Εἶναι φανερό ὅτι τὸ τέλος τῆς πίστεως εἶναι ἡ σωτηρία τῶν ψυχῶν¹⁴¹. Τέλος τῆς πίστεως εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἀποκάλυψη ἐκεῖνου ποὺ πιστέψαμε. Ἀληθινὴ ἀποκάλυψη ὁποιοῦ πιστέψαμε εἶναι ἡ ἀνέκφραστη περιχώρηση τοῦ ἀντικειμένου τῆς πίστεως ἀνάλογα με τὴν πίστη καθενός. Ἡ περι-

138. Ματθ. 7, 7-8.

139. Ἰακ. 4, 3.

140. Ψαλμ. 52, 3.

141. Α' Πέτρ. 1, 9.

χώρηση αὐτὴ εἶναι ἡ τελικὴ ἐπάνοδος ὧσων πίστεψαν, στὴν ἀρχὴ τους. Ἡ τελικὴ ἐπάνοδος στὴν ἀρχὴ τους ὧσων πίστεψαν, ὧσων δηλαδὴ κινοῦνται πρὸς τὸ Θεό, εἶναι ἡ ἐκπλήρωση τῆς ἐπιθυμίας τους. Ἐκπλήρωση τῆς ἐπιθυμίας εἶναι ἡ ἀεικίνητη στάση ὧσων ἐπιθυμοῦν γύρω ἀπὸ τὸ ἐπιθυμητό. Ἀεικίνητη στάση ὧσων ἐπιθυμοῦν γύρω ἀπὸ τὸ ἐπιθυμητό, εἶναι ἡ παντοτινὴ καὶ ἀκατάπαυστη ἀπόλαυση τοῦ ἐπιθυμητοῦ. Ἀπόλαυση παντοτινὴ καὶ ἀκατάπαυστη τοῦ ἐπιθυμητοῦ εἶναι ἡ μέθεξι τῶν θείων, τῶνπάνω ἀπὸ τὴ φύση. Μέθεξι τῶνπάνω ἀπὸ τὴ φύση θείων εἶναι ἡ ὁμοίωση αὐτῶν πού μετέχουν μὲ τὸ μετεχόμενο. Ἡ ὁμοίωση ὧσων μετέχουν πρὸς τὸ μετεχόμενο εἶναι ἡ ἐνεργητικὴ ταυτότητα αὐτῶν πού μετέχουν πρὸς αὐτὸ τὸ μετεχόμενο μέσω τῆς ὁμοιότητας. Ἡ ἐνδεχόμενη ἐνεργητικὴ ταυτότητα μέσω τῆς ὁμοιότητας αὐτῶν πού μετέχουν, εἶναι ἡ θέωση αὐτῶν πού ἀξιῶνονται τῆς θεώσεως μέσω τῆς ὁμοιότητας πρὸς τὸ μετεχόμενο. Ἡ θέωση εἶναι συνοπτικὰ ἡ περίληψη καὶ ἡ περάτωση ὅλων τῶν χρόνων καὶ τῶν αἰώνων καὶ ὅλων ὅσα εἶναι μέσα στὸ χρόνο καὶ στὸν αἰῶνα. Περίληψη καὶ πέρας τῶν χρόνων καὶ τῶν αἰώνων καὶ ὅλων ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτούς, εἶναι ἡ ἐνότητά, σ' αὐτούς πού σώζονται, τῆς καθαρῆς καὶ καθαυτὸ ἀρχῆς μὲ τὸ καθαρό καὶ καθαυτὸ τέλος. Ἀδιάκοπη ἐνότητα τῆς καθαρῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους σ' αὐτούς πού σώζονται, εἶναι ἡ καλύπτερη ὑπέρβαση ὧσων εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ φύση καὶ πού ἡ ὑπαρξὴ τους μετρίεται μὲ ἀρχὴ καὶ τέλος. Ὑπέρβαση ὧσων εἶναι κατὰ φύση καὶ περιορίζονται μὲ ἀρχὴ καὶ τέλος, εἶναι ἡ ἄμεση καὶ ἄπειρη καὶ ἐπ' ἄπειρον συνεχιζόμενη σ' ἐκείνους πού ἀξιῶθηκαν τὴν καλύτερη ὑπέρβαση τῶν κατὰ φύση, παντοδύναμη καὶ ὑπερδύναμη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ἀμεση καὶ ἄπειρη καὶ ἐπ' ἄπειρον συνεχιζόμενη παντοδύναμη καὶ ὑπερδύναμη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀνέκφραστη καὶπάνω ἀπὸ ἀνέκφραστη ἡδονὴ καὶ χαρὰ ἐκείνων πού δέχονται τὴ θεία ἐνέργεια κατὰ τὴν ἀνέκφραστη καὶπάνω ἀπὸ κάθε νόηση ἔνωση μὲ τὸ Θεό. Γι' αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βρεῖ κανεὶς μέσα στὴ φύση τῶν ὄντων οὔτε λόγο, οὔτε τρόπο νὰ τὴ νοήσει καὶ νὰ τὴν ἐκφράσει.

20. Ἡ φύση δὲν ἔχει οὔτε τοὺς λόγους ὧσων εἶναι ὑπὲρ τὴ φύση, οὔτε τοὺς νόμους τῶν παρὰ τὴ φύση. Ὑπὲρ τὴ φύση ἐννοῶ τὴ θεία καὶ ἀσύλληπτη ἡδονή, τὴν ὁποία ἐκ φύσεως δίνει ὁ Θεός, ὅταν ἐνώνεται κατὰ χάρη μὲ τοὺς ἀξιούς. Παρὰ τὴ φύση ἐννοῶ τὴν ἀπερίγραπτη ὁδύνη, πού προκαλεῖται ἀπὸ τὴ στέρηση τῆς ἡδονῆς αὐτῆς, τὴν ὁποία ἐκ φύσεως συνηθίζει νὰ δίνει ὁ Θεός, ὅταν ἐνώνεται παρὰ τὴ χάρη μὲ τοὺς ἀναξίους. Γιατὶ ὁ Θεός, σύμφωνα μὲ τὴν ποιότητα τῆς διαθέσεως καθενός, καθὼς ἐνώνεται μὲ ὅλους ὅπως γνωρίζει. Αὐτός, δίνει στὸν καθένα τὴν αἴσθησι ἀνάλογα μὲ τὸ πῶς ὁ καθένας ἔχει διαμορφωθεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του γιὰ νὰ ὑποδεχτεῖ Ἐκεῖνον πού ὁπωσδήποτε θὰ ἐνωθεῖ μὲ ὅλους κατὰ τὸ τέλος τῶν αἰώνων.

21. Ἐκείνους πού ζητοῦν μὲ ἐπιμέλεια τοὺς πνευματικούς λόγους καὶ

τρόπους τῆς σωτηρίας, τοὺς ὁδηγεῖ στὴν κατανόησή τους τὸ "Ἅγιο Πνεῦμα, μὴν ἀφήνοντας ἀκίνητη καὶ ἀνενεργὸ τὴ δύναμη πού ἔχουν ἐκ φύσεως νὰ ζητοῦν ἐπιμελῶς τὰ θεῖα.

22. Πρῶτα ζητεῖ κανεὶς νὰ νεκρώσει τὴν ἁμαρτία πρὸς τὴν προαίρεσή του, καὶ τὴν προαίρεση πρὸς τὴν ἁμαρτία, καὶ ἔπειτα ἐρευνᾷ πῶς πρέπει καὶ μὲ ποῖο τρόπο νὰ νεκρώσει τὴν μιὰ πρὸς τὴν ἄλλη. Καὶ πάλι, ὕστερα ἀπὸ τὴν τέλεια ἀλληλονέκρωση τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς προαιρέσεως, ζητεῖ τὴ ζωὴ τῆς προαιρέσεως σύμφωνα μὲ τὴν ἀρετὴ, καὶ τὴ ζωὴ τῆς ἀρετῆς σύμφωνα μὲ τὴν προαίρεση. Κι ἔπειτα ἐρευνᾷ πῶς πρέπει καὶ μὲ ποῖο τρόπο νὰ δημιουργήσει τὴ μεταξὺ τους ζωὴ. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ πάρομε σὰν ὁρισμό, ὅτι ἡ ζήτησις εἶναι ἐπιθυμία κάποιου ἐπιθυμητοῦ, ἐνῶ ἡ ἐρευνα εἶναι τρόπος πού συντελεῖ στὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τὸ ἐπιθυμητό.

23. Πρέπει ἀληθινὰ, ἐκεῖνος πού θέλει νὰ σωθεῖ, νὰ νεκρώσει ὅχι μόνον τὴν ἁμαρτία πρὸς τὴν προαίρεση, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν προαίρεση πρὸς τὴν ἁμαρτία. Καὶ ὅχι μόνο νὰ ἀναστήσει τὴν προαίρεση γιὰ τὴν ἀρετὴ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀρετὴ γιὰ τὴν προαίρεση, σὲ τρόπο ὥστε ἡ προαίρεση, νεκρὴ καὶ χωρισμένη ὅλη ἀπ' ὅλη τὴ νεκρὴ ἁμαρτία, νὰ μὴν τὴν αἰσθάνεται, ἐνῶ ζωντανὴ ὅλη νὰ αἰσθάνεται ὅλη τὴ ζωντανὴ ἀρετὴ σὲ μιὰ ἔνωση ἀδιάσπαστη. Γιατὶ ἐκεῖνος πού νέκρωσε τὴν προαίρεσή του πρὸς τὴν ἁμαρτία, ἔχει ἐνταχθεῖ ὀργανικὰ στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, συμμετέχοντας στὸ θάνατό Του¹⁴². καὶ ἐκεῖνος πού ἀνέστησε τὴν προαίρεσή του γιὰ τὴν ἀρετὴ, συμμετέχει καὶ στὴν ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ.

24. Ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ προαίρεση, ὅταν νεκρωθοῦν ἡ μιὰ πρὸς τὴν ἄλλη, ἔχουν διπλὴ τὴν ἀναίσθησι. Καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ προαίρεση, ὅταν ζοῦν ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, ἔχουν διπλὴ τὴν αἴσθησι.

25. Ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ φύση εἶναι Θεός καὶ ἄνθρωπος, κληρονομεῖται ὑπὲρ φύση ἀπὸ ἐμᾶς ὡς Θεός μέσω τῆς χάρης μὲ τὴν ἀνέκφραστη μέθεξι, καὶ γιὰ χάρη μας, κἀνοντάς μας οἰκείους Του μὲ τὸ νὰ πάρει ὡς ἄνθρωπος τὴ δική μας μορφὴ, κληρονομεῖ μαζί μ' ἐμᾶς τὸν ἑαυτὸ Του μὲ μιὰ ἀκατανόητη συγκατάβασις. Αὐτὸν προθεωρῶντας μυστικὰ οἱ Ἅγιοι μὲ τὸ Πνεῦμα, διδάχθηκαν ὅτι τὰ παθήματα τοῦ παρόντος, πού συνδέονται μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ ἀναφέρονται στὸ Χριστό, πρέπει νὰ προηγηθοῦν ἀπὸ τὴ δόξα πού θὰ φανερωθεῖ στὸ μέλλον ἀπὸ τὸν Χριστό.

26. Ὁ νοῦς, καθὼς κινεῖται μὲ μόνη τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὴν αἰτία τῶν ὄντων χωρὶς νὰ γνωρίζει, ζητεῖ μόνο. Τὸ λογικὸ ὅμως, παρατηρῶντας μὲ διάφορους τρόπους, ἐρευνᾷ τοὺς ἀληθινούς λόγους τῶν ὄντων.

27. Ζήτησις εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἀπλὴ κίνησις τοῦ νοῦ μὲ ἐπιθυμία πρὸς τὴν αἰτία του. Ἐρευνα εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἀπλὴ διάκρισις τοῦ λογικοῦ σχετικὰ μὲ τὴν αἰτία του μὲ βάση κάποια ἔννοια. Ἐκζήτησις πάλι εἶναι ἡ μὲ κά-

¹⁴² Ρωμ. 6, 5.

ποια φλογερή ἐπιθυμία κίνηση τοῦ νοῦ πρὸς τὴν αἰτία του σύμφωνα με τὴν πνευματικὴ γνώση. Καὶ ἐξερεύνηση εἶναι ἡ διάκριση ποὺ κάνει τὸ λογικὸ σχετικὰ μετὰ τὴν αἰτία του, κατὰ τὴν ἐργασία τῶν ἀρετῶν, ποὺ γίνεται μετὰ κάποια συνετὴ καὶ σοφὴ ἔννοια.

28. Οἱ ἅγιοι καὶ θεῖοι Προφῆτες, ἀφοῦ ἐκζήτησαν καὶ ἐξερεύνησαν γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν, εἶχαν διάπυρη καὶ φλογερὴ τὴν ἐπιθυμητικὴ κίνηση τοῦ νοῦ πρὸς τὸ Θεὸ μ' ἐπιστήμη καὶ γνώση, καὶ συνετὴ καὶ σοφὴ τὴ διάκριση τοῦ λογικοῦ κατὰ τὴν ἐργασία τῶν θείων. Καὶ ὅποιοι τοὺς μιμοῦνται, μετὰ γνώση καὶ ἐπιστήμη ἐκζητοῦν τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν, καὶ ἐξερευνώντας μετὰ φρόνηση καὶ σοφία, ἀσχοῦν τὴν διάκριση στὰ θεῖα ἔργα.

29. Ἡ γνώση τῶν θείων εἶναι δύο εἰδῶν. Ἡ μία εἶναι σχετικὴ, γιατί βρίσκεται μόνο στὸ λόγο καὶ στὰ νοήματα καὶ δὲν ἔχει τὴν ἐνεργὸ αἴσθηση ἐκείνου ποὺ γνωρίσαμε μετὰ τὴν πείρα· μετὰ τὴν γνώση αὐτὴ ἐξυπηρετούμαστε κατὰ τὴν παρούσα ζωὴ. Ἡ ἄλλη εἶναι ἡ κυρίως καὶ ἀληθινὴ γνώση, ἡ ὁποία παρέχει ἐνεργητικὰ κατὰ χάρη μετὰ μέθεξη ὅλη τὴν αἴσθηση ἐκείνου ποὺ γνωρίσαμε, μόνο μετὰ τὴν πείρα, χωρὶς λόγια καὶ νοήματα· μετὰ αὐτὴ, κατὰ τὴ μέλλουσα ζωὴ, δεχόμαστε τὴν ὑπὲρ φύση θέωση νὰ ἐνεργεῖται σ' ἐμᾶς ἀκατάπαυστα. Ἡ σχετικὴ γνώση, ἐπειδὴ βρίσκεται στὸ λόγο καὶ στὰ νοήματα, λένε πὼς κινεῖ τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὴν ἐνεργητικὴ γνώση μετὰ τὴ μέθεξη· ἐνῶ ἡ ἐνεργητικὴ γνώση, ποὺ μετὰ τὴ μέθεξη καὶ τὴν πείρα παρέχει τὴν ἐπιθυμία ἐκείνου ποὺ γνωρίσαμε, λένε πὼς ἀφαιρεῖ τὴ γνώση ποὺ μένει στὸ λόγο καὶ στὰ νοήματα.

30. Δύο εἰδῶν εἶναι ἡ γνώση. Ἡ μία βρίσκεται στὸ λόγο καὶ στὰ θεῖα νοήματα καὶ δὲν ἔχει παρούσα κατ' εἶδος τὴν αἴσθηση ὅσων νοήθηκαν. Ἡ ἄλλη εἶναι ἐνεργητικὴ καὶ χωρὶς λόγο καὶ νοήματα, ἔχει μόνο τὴν κατ' εἶδος ἀπόλαυση τῶν ἀληθινῶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ λόγος φυσικῶς μετὰ τὴ γνώση ὑποδηλώνει τὸ γνωστικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, κινεῖ τὴν ἐπιθυμία ἐκείνων ποὺ κινοῦνται μετὰ τὴ δύναμή του πρὸς τὴν ἀπόλαυση ἐκείνου ποὺ ὑποδηλώθηκε.

31. Εἶναι ἀδύνατο, λένε οἱ σοφοί, νὰ συνυπάρχει μαζί μετὰ τὴν πείρα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ περὶ Θεοῦ λόγος, ἢ μετὰ τὴν αἴσθηση τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ νόησή Του. Λόγο περὶ Θεοῦ ἐννοῶ τὴν ἀναλογία τῆς γνωστικῆς θεωρίας γι' αὐτόν, ἡ ὁποία προκύπτει ἀπὸ τὰ ὄντα. Αἴσθηση, τὴν πείρα τῶν ὑπὲρ φύση ἀγαθῶν μετὰ τὴ μέθεξη. Νόηση, τὴν ἀπλὴ καὶ ἐνιαία γνώση Του ποὺ ἔχομε ἀπὸ τὰ ὄντα. Ἰσως αὐτὸ φαίνεται καὶ σ' ὅλα τ' ἄλλα πράγματα, ἀφοῦ βέβαια ἡ πείρα ἐνὸς πράγματος καταπαύει τὸν περὶ αὐτοῦ λόγο, καὶ ἡ αἴσθηση ἐνὸς πράγματος ὁδηγεῖ σὲ ἀχρησία τὴ νόηση γύρω ἀπ' αὐτό. Πείρα ἐννοῶ τὴν ἴδια τὴν κατ' ἐνέργειαν γνώση ποὺ ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ κάθε λόγο, ἐνῶ αἴσθηση τὴ μέθεξη ἐκείνου ποὺ γνωρίσαμε, ποὺ ἐμφανίζεται ὕστερα ἀπὸ κάθε νόηση. Καὶ αὐτὸ ἴσως διδάσκει μυστικὰ ὁ μέγας Ἀπόστολος, ὅταν λέει:

«Εἴτε πρόφητεῖες εἶναι, θὰ καταργηθοῦν· εἴτε γλῶσσες, θὰ σταματήσουν· εἴτε γνώση, θὰ καταργηθεῖ»¹⁴³. μιλᾷ δηλαδὴ γιὰ τὴ γνώση ποὺ βρίσκεται στὸ λόγο καὶ στὰ νοήματα.

32. Ἐπρεπε πράγματι ὁ κατὰ φύση Δημιουργὸς τῆς οὐσίας τῶν ὄντων, νὰ γίνεи καὶ ὁ Αὐτουργὸς τῆς κατὰ χάρη θεώσεως τῶν δημιουργημάτων, γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι ὁ δοτῆρας τῆς ὑπάρξεως εἶναι καὶ δωρητὴς τῆς παντοτινῆς εὐδαιμονίας. Ἀφοῦ λοιπὸν κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν γνωρίζει τίποτε ἄλλο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, τί εἶναι κατὰ τὴν οὐσία, εὐλόγως κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν προγνωρίζει κατὰ φύση κάτι ἀπ' ὅσα θὰ γίνουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Θεὸ ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὰ ὄντα. Ὁ Θεὸς καὶ τὸν ἑαυτὸ Του γνωρίζει, τί εἶναι στὴν οὐσία Του, καὶ τὴν ὑπαρξὴ ὅλων τῶν δημιουργημάτων Του γνωρίζει πρὶν ἀκόμη τὰ δημιουργήσει, καὶ μέλλει νὰ δίνει κατὰ χάρη ἀφθονα στὰ ὄντα τὴ γνώση, καὶ τὴ δικὴ τους καὶ τῶν ἄλλων, τοῦ τί εἶναι κατὰ τὴν οὐσία τους, καὶ νὰ φανερώσει σ' αὐτὰ τοὺς λόγους τῆς δημιουργίας τους ποὺ προϋπήρχαν σ' αὐτόν ἐνιαίως.

33. Ὁ Θεὸς Λόγος, ὁ ὁποῖος δημιούργησε τὴν ἀνθρώπινη φύση, δὲν ἔθεσε μέσα τῆς οὔτε ἡδονῆς, οὔτε ὀδύνης τῆς αἰσθήσεως, ἀλλὰ κάποια νοερὴ δύναμη πρὸς ἡδονή, μετὰ τὴν ὁποία θὰ μπορούσε νὰ τὸν ἀπολαύσει μετὰ τρόπο ἀνέκφραστο. Αὐτὴ τὴ δύναμη, δηλαδὴ τὴ φυσικὴ ἐπιθυμία τοῦ νοῦ πρὸς τὸ Θεό, μόλις ἔγινε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, τὴν ἔδωσε στὴν αἴσθηση καὶ ἀπόκτησε, κατ' αὐτὴ τὴν πρώτη κίνηση, τὴν ἡδονὴ ποὺ ἐνεργεῖ πάνω του παρὰ φύση μέσω τῆς αἰσθήσεως. Τότε ὁ Θεός, φροντίζοντας γιὰ τὴ σωτηρία μας, μετὰ τὴν πρόνοιά Του τοποθέτησε δίπλα τῆς τὴν ὀδύνη σὰν τιμωρητικὴ δύναμη, σύμφωνα μετὰ τὴν ὁποία ρίζωσε μετὰ σοφία μέσα στὴ φύση τοῦ σώματος ὁ νόμος τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ περιορίζει τὴν ἐπιθυμία τῆς παραφροσύνης τοῦ νοῦ ἀπὸ τὸ νὰ κινεῖται παρὰ φύση πρὸς τὰ αἰσθητὰ πράγματα.

34. Ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ ὀδύνη δὲν δημιουργήθηκαν μαζί μετὰ τὴ φύση τῆς σάρκας, ἀλλὰ ἡ παράβαση τῆς θείας ἐντολῆς ἐπινόησε τὴν ἡδονὴ γιὰ νὰ διαφθεῖρει τὴν προαίρεση, ἐνῶ ἐπέβαλε τὴν ὀδύνη σὰν καταδίκη πρὸς διάλυση τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἔτσι ὥστε ἡ μὲν ἡδονὴ νὰ προκαλέσει ἐκούσιο θάνατο τῆς ψυχῆς τὴν ἁμαρτία, ἡ δὲ ὀδύνη μετὰ τὴ διάλυση νὰ προξενήσει τὴν ἀποσύνθεση τῆς σάρκας. Σύμφωνα μετὰ τὴν πρόνοιά Του ὁ Θεός, γιὰ τιμωρία τῆς κατὰ προαίρεση ἡδονῆς, ἔδωσε στὴν ἀνθρώπινη φύση τὴν —παρὰ τὴν προαίρεσή της— ὀδύνη καὶ τὸν θάνατο ποὺ τὴν ἀκολουθεῖ.

35. Ἐξαιτίας τῆς παράλογης ἡδονῆς ποὺ ἐπῆλθε στὴν ἀνθρώπινη φύση, ἦρθε ἔπειτα ἡ κατὰ λόγον ὀδύνη μετὰ πολλὰ παθήματα, στὰ ὁποία καὶ ἀπὸ τὰ ὁποία ὑπάρχει ὁ θάνατος γιὰ νὰ ἀφαιρέσει τὴν παρὰ φύση ἡδονή. Ὅχι ὁμως νὰ προκαλέσει καὶ τὴν τέλεια ἐξόντωσή της, κατὰ τὴν ὁποία συνηθίζει νὰ φανερώνεται ἡ νοερὴ χάρη τῆς θείας ἡδονῆς.

143. Α' Κορ. 13, 8.

36. Ἡ ἐπινόηση τῶν ἐκούσιων πόνων καὶ ἡ ἐπιφορὰ τῶν ἀκούσιων, ἀφαιροῦν τὴν ἡδονὴν καὶ καταργοῦν τὴν ἐνεργητικὴν κίνησίν της. Δὲν ἐξαφανίζουσι ὅμως τὴ δύναμιν ποὺ βρίσκεται σὰν νόμος μέσα στὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ ποὺ δημιουργεῖ τὴν ἡδονήν. Γιατὶ ὁ ἐνάρετος βίος προκαλεῖ ἀπάθεια τῆς προαιρέσεως, ὅχι ὅμως καὶ τῆς φύσεως. Μὲ τὴν ἀπάθεια τῆς προαιρέσεως ἔρχεται στὸ νοῦ ἡ χάρις τῆς θείας ἡδονῆς.

37. Κάθε πόνος, ἐπειδὴ ἔχει κατ' ἐνέργειαν ὡς αἰτία τῆς δημιουργίας τοῦ τὴν ἡδονὴν ποὺ προηγείται, εἶναι φανερό ὅτι ἀποτελεῖ χρέος, τὸ ὁποῖο σύμφωνα μὲ τὴν αἰτία τοῦ πληρῶνεται φυσικῶς ἀπ' ὅλους ὅσοι μετέχουν στὴν ἀνθρώπινη φύση. Γιατὶ στὴν ἡδονήν, ποὺ εἶναι παρὰ φύσιν, ὅπωςδήποτε ἀκολουθεῖ φυσικὸς ὁ πόνος σὲ ὅλα, στῶν ὁποίων τὴ γένεσιν προηγήθηκε ὁ νόμος τῆς ἡδονῆς χωρὶς αἰτία. Καὶ χωρὶς αἰτία ἐννοῶ τὴν ἡδονὴν ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν παράβαση τῶν πρωτοπλάστων, γιατί δὲν διαδέχθηκε κάποιον πόνον ποὺ εἶχε προηγηθεῖ.

38. Ἦταν τελείως ἀδύνατο ἡ ἀνθρώπινη φύση ποὺ ἔπεσε στὴν κατὰ προαίρεσιν ἡδονὴν καὶ στὴν ἀθέλητη θλίψη, νὰ ἐπιστρέφει πάλιν στὴν ἀρχικὴ ζωὴ, ἂν δὲ γινόταν ἄνθρωπος ὁ Δημιουργὸς καὶ δὲν δεχόταν μὲ τὴν προαίρεσίν Του τὴν ὁδύνην ποὺ εἶχε ἐπινοηθεῖ πρὸς τιμωρίαν τῆς κατὰ προαίρεσιν ἡδονῆς τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ὁδύνην στὴν ὁποία δὲν εἶχε προηγηθεῖ ἡ γένεσίν της ἀπὸ ἡδονῆς. Καὶ καταδέχθηκε γέννησιν ποὺ δὲν εἶχε τὴν ἀρχὴν της στὴν ἡδονήν, γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν ἀνθρώπινη φύσιν ἀπὸ τὴ γέννησιν ποὺ προῆλθε ἀπὸ καταδίκην.

39. Μετὰ τὴν παράβαση ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχαν τὴν ἡδονὴν νὰ προηγείται φυσικῶς ἀπὸ τὴ γέννησίν τους, καὶ ἀπολύτως κανεὶς δὲν ὑπῆρχε φυσικῶς ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν ἐμπαθὴ μὲ ἡδονὴ γέννησιν· ὅλοι, σὰν νὰ κατέβαλλαν φυσικὸ χρέος, ὑπέφεραν τοὺς πόνους καὶ τὸ θάνατον ἐξαιτίας της. Καὶ ἦταν τελείως ἀδύνατον νὰ βρεθεῖ τρόπος ἀπελευθερώσεως γι' αὐτοὺς ποὺ τυραννοῦνταν ἀπὸ τὴν ἄδικη ἡδονὴν καὶ κρατοῦνταν ἀπὸ τοὺς δίκαιους πόνους καὶ τὸν ἀκόλουθο δικαιοῦτατον θάνατον. Ὁ ἄνθρωπος, καθὼς εἶχε τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς τοῦ ἀπὸ τῆς φθορᾶς μὲ τὴν ἡδονὴν καὶ τελείωνε τὴ ζωὴν του στὴ φθορᾶ μὲ τὸ θάνατον, σπαραζόταν μὲ ἐλεεινὸν τρόπο πάσχοντας ἀπὸ τὴν ἀδικότατην ἡδονὴν καὶ τοὺς ἐξαιτίας της δικαιοῦτατους πόνους. Γιὰ τὴν ἐξάλειψιν λοιπὸν αὐτῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν ἐπανόρθωσιν τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ποὺ ἔπαθε, ἔπρεπε νὰ ἐπινοηθεῖ πόνος καὶ θάνατος ἄδικος μαζὶ καὶ ἀναίτιος· ἀναίτιος, γιατί δὲν θὰ εἶχε καθόλου τὴν ἡδονὴν νὰ προηγείται καὶ νὰ τὸν δημιουργεῖ, καὶ ἄδικος, γιατί δὲν θὰ διαδεχόταν καμιά ἐμπαθὴ ζωὴ· ἔτσι ὥστε, ἀφοῦ βρεθεῖ, ἀνάμεσα σὲ ἄδικη ἡδονὴν καὶ σὲ δικαιοῦτατον πόνον καὶ θάνατον, ἀδικότατος πόνος καὶ θάνατος, νὰ ἐξαλείψῃ ὁλότελα τὴν ἀδικότατην ἀρχὴν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἡδονὴν καὶ τὸ ἐξαιτίας τῆς ἡδονῆς δικαιοῦτατον τέλος τῆς ἀνθρώπινης φύσεως μὲ τὸ θάνατον, καὶ νὰ γίνῃ πάλιν ἐλεύθερο τὸ γένος τῶν

ἀνθρώπων ἀπὸ ἡδονῆς καὶ ὁδύνης καὶ νὰ πάρῃ πάλιν πίσω τὴν ἀρχικὴν εὐτυχίαν ἡ ἀνθρώπινη φύσις, χωρὶς νὰ τὴ μολύνῃ κανένα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα ὧν βρίσκονται κάτω ἀπὸ γέννησιν καὶ θάνατον. Γι' αὐτό, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι τέλειος Θεὸς κατὰ τὴ φύσιν, γίνεται τέλειος ἄνθρωπος μὲ ψυχὴ νοερὴ καὶ σῶμα κατὰ φύσιν ἐπιδεκτικὸ παθημάτων παρόμοια μ' ἐμᾶς, μόνο ποὺ δὲν εἶχε ἁμαρτίαν. Δὲν εἶχε διόλου τὴν ἡδονὴν ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν παρακοὴν νὰ προηγείται τῆς γεννήσεώς Του μέσα στὸ χρόνον ἀπὸ γυναῖκα. Τὴν ὁδύνην πάλιν ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν ἡδονὴν καὶ ἀποτελεῖ τὸ τέλος τῆς φύσεως, τὴν ἀναδέχθηκε θεληματικὰ ἀπὸ φιλάνθρωπιά, μὲ σκοπὸ, πάσχοντας ἀδίκως, ν' ἀφανίσῃ τὴν ἀπὸ ἄδικη ἡδονῆς ἀρχὴν τῆς γενέσεως ποὺ κυριαρχεῖ στὴν ἀνθρώπινη φύσιν —γιατὶ ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου δὲν ἦταν σὰν χρέος ποὺ θὰ πληρωνόταν ἐξαιτίας της, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀλλὰ μᾶλλον ἦταν ὅπλον ἐναντίον της—, ὅπως ἐπίσης καὶ νὰ ἐξαφανίσῃ τὸ δίκαιο μέσω τοῦ θανάτου τέλος τῆς φύσεως, γιατί δὲν εἶχε ὡς αἰτία τοῦ εἶναι Του τὴν παράνομον ἡδονήν, λόγῳ τῆς ὁποίας εἰσῆλθε ὁ θάνατος καὶ ἀποτελεῖ τὴ δίκαιον τιμωρίαν της.

40. Ὁ Κύριος εἶναι κατὰ φύσιν σοφὸς καὶ δίκαιος καὶ δυνατός. Ἐπρεπε λοιπὸν, πράγματι ἔπρεπε, ὡς σοφὸς νὰ μὴν ἀγνοῇ τὸν τρόπο τῆς θεραπείας τοῦ ἀνθρώπου· ὡς δίκαιος, νὰ μὴν κάνῃ τυραννικὴ τὴ σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶχε καταληφθεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν μὲ τὴν προαίρεσίν του· καὶ ὡς παντοδύναμος, νὰ μὴ φανεῖ ἀδύναμος νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν θεραπεία.

41. Ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ὅτι ἐγίνετο ἀληθινὰ ἄνθρωπος κατὰ φύσιν. Ἡ δικαιοσύνη Του, ἀπὸ τὸ ὅτι κατὰ τὴ γέννησίν Του πῆρε φύσιν ἐπιδεκτικὴν παθημάτων, ὅπως καὶ ἐμεῖς. Ἡ δύναμὴ Του, ἀπὸ τὸ ὅτι μέσω παθῶν καὶ θανάτου δημιούργησε αἰώνια ζωὴ καὶ ἀμετάτρεπτη ἀπάθεια γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύσιν.

42. Ὁ Κύριος φανέρωσε τὴ σοφίαν μὲ τὸν τρόπο τῆς θεραπείας, μὲ τὸ νὰ γίνῃ ἄνθρωπος χωρὶς μετατροπὴν ἢ τὴν ὁποιαδήποτε ἀλλοίωσιν. Τὴν ἰσότητά τῆς δικαιοσύνης τὴν ἔδειξε μὲ τὸ μέγεθος τῆς συγκαταβάσεως, παίρνοντας ἐπάνω Του θεληματικὰ τὴν καταδίκην, στὴν ὁποία ὑπόκειται ἡ ἐπιδεκτικὴ παθημάτων ἀνθρώπινη φύσις, καὶ κάνοντάς τὴν ὅπλον γιὰ τὴν ἐξάλειψιν τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου ποὺ προῆλθε ἀπ' αὐτήν, δηλαδὴ τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὁδύνης ποὺ προῆλθε ἀπ' αὐτήν. Μέσα στὴν παθητότητα ὑπῆρχε ἡ δύναμις τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου καὶ ἡ τυραννία τῆς ἁμαρτίας μέσω τῆς ἡδονῆς καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ θανάτου μέσω τῆς ὁδύνης. Γιατὶ εἶναι φανερό ὅτι στὴν παθητότητα τῆς φύσεως ὑπάρχει ἡ δύναμις τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὁδύνης. Ὅταν δηλαδὴ ἐπιτείνεται ἡ φυσικὴ τιμωρία μὲ τὴν ὁδύνην, τότε φροντίζομε νὰ παρηγοροῦμε κάπως τὴ φύσιν μὲ τὴν ἡδονήν. Γιατὶ θέλοντας νὰ ἀποφύγομε τὴν αἴσθησιν τῆς ὁδύνης, καταφεύγομε στὴν ἡδονήν, ἐπιχειρώντας νὰ παρηγορήσομε τὴ φύσιν ποὺ ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὴν κάκωσιν τῆς ὁ-

δύνης. Φροντίζοντας όμως ν' αμβλύνουμε με την ήδονή τα κινήματα της οδύνης, απλώς κάνουμε το χρέος μας μεγαλύτερο, μη μπορώντας να έχουμε την ήδονή ελεύθερη από οδύνη και πόνους.

43. 'Ο Κύριος φανέρωσε την υπερβολική Του δύναμη, όταν με τα παθήματα τα οποία υπέφερε έκανε αμετάβλητη την ανθρώπινη φύση. 'Αφού δηλαδή με το πάθος έδωσε στην ανθρώπινη φύση την απάθεια και με τους πόνους την ανάπαυση και με τον θάνατό Του την αιώνια ζωή, αποκατάστησε ανακατασκευασμένες με τις στερήσεις της σάρκας Του τις έξεις της ανθρώπινης φύσεως, και με τη σάρκωσή Του έδωσε στην ανθρώπινη φύση την υπερφυσική χάρη, δηλαδή τη θέωση.

44. 'Ο Θεός έγινε αληθινά άνθρωπος και έδωσε άλλη αρχή για δεύτερη γέννηση στην ανθρώπινη φύση, ή οποία καταλήγει μέσω του πόνου στην ήδονή της μέλλουσας ζωής. 'Ο προπάτορας 'Αδάμ με την παράβαση της θείας εντολής εισήγαγε για την ανθρώπινη φύση άλλη, διαφορετική από την πρώτη, αρχή γεννήσεως, ή οποία προέρχεται από την ήδονή και τελειώνει στο θάνατο μέσα από πόνο, και την οποία επινόησε με τη συμβουλή του φιδιού. 'Η ήδονή αυτή δεν διαδέχθηκε προηγούμενο πόνο, αλλά μάλλον κατέληγε στον πόνο. Και έτσι, όλοι όσοι προέρχονται από τον 'Αδάμ κατά σάρκα, ένεκα της από ήδονή άδικης αρχής, δικαίως υπομένουν μαζί του το τέλος του θανάτου μέσω του πόνου. Γι' αυτό και ο Κύριος, έγινε άνθρωπος και δημιούργησε άλλη αρχή δεύτερης γεννήσεως από το "Άγιο Πνεύμα για την ανθρώπινη φύση και καταδέχθηκε τον οδυνηρό και δικαιοτάτο θάνατο του 'Αδάμ, (που ήταν βέβαια άδικότατος για το Χριστό, γιατί Αυτός δεν είχε ως αρχή της γεννήσεώς Του την άδικότατη ήδονή του προπάτορα κατά την παρακοή). Και έτσι εξαφάνισε και τα δύο, και την αρχή και το τέλος της γεννήσεως από τον 'Αδάμ, γιατί αυτά δεν είχαν προέλθει αρχικά από το Θεό. Και όλους εκείνους που ξαναγεννιούνται πνευματικά από Αυτόν, τους έλευθέρωσε από την ένοχη της παρακοής του 'Αδάμ.

45. 'Ο Κύριος, αφού αφαίρεσε την ήδονή που προέρχεται από το νόμο της αμαρτίας, για να ακυρώσει την επίδραση της κατά σάρκα γεννήσεως σ' εκείνους που γεννιούνται στη ζωή που δίνει Αυτός με τη χάρη του Πνεύματος, επιτρέπει, για την κατάκριση της αμαρτίας, να δέχονται αυτοί το θάνατο που προηγούμενως απέβλεπε στην καταδίκη της φύσεως. Αυτοί δεν έχουν πια την ήδονή της γεννήσεως που προήλθε από τον 'Αδάμ, αλλά μόνο την εξαιτίας του 'Αδάμ οδύνη, ή οποία ενεργεί σ' αυτούς το θάνατο, όχι σαν χρέος λόγω της αμαρτίας, αλλά κατά της αμαρτίας, κατ' οικονομίαν λόγω της καταστάσεως της ανθρώπινης φύσεως· επειδή όταν ο θάνατος δεν έχει μητέρα την ήδονή —της οποίας και γίνεται τιμωρός—, γίνεται πατέρας βεβαίως της αιώνιας ζωής. Γιατί όπως ή ήδονική ζωή του 'Αδάμ έγινε μητέρα θανάτου και φθοράς, έτσι και ο θάνατος του Κυρίου υπέρ του 'Αδάμ, με

το να είναι ελεύθερος από την ήδονή του 'Αδάμ, γεννά την αιώνια ζωή.

46. Μετά την παράβαση του 'Αδάμ, ή ανθρώπινη φύση έχει αρχή της γενέσεώς της την με ήδονή σύλληψη και γέννηση μέσω σποράς από πατέρα, και τέλος της το θάνατο με οδύνη και φθορά. 'Ο Κύριος όμως, επειδή δεν είχε τέτοια αρχή της κατά σάρκα γεννήσεώς Του, δεν ήταν δυνατόν ούτε από το τέλος, δηλαδή το θάνατο, να κυριευθεί.

47. 'Η αμαρτία, δειλιάζοντας στην αρχή τον 'Αδάμ, τον κατάφερε να παραβεί τη θεία εντολή¹⁴⁴, όποτε αφού έδωσε ύπαρξη στην ήδονή και έβαλε τον έαυτό της σταθερά με την ήδονή στα κατάβαθα της ανθρώπινης φύσεως, καταδίκασε σε θάνατο όλη τη φύση, ώθώντας με το θάνατο του ανθρώπου στην καταστροφή τα δημιουργήματα του Θεού. Γιατί ο σπορέας της αμαρτίας και πατέρας της κακίας πονηρός διάβολος, ο οποίος και τον έαυτό του απομάκρυνε λόγω υπερηφάνειας από τη θεία δόξα, και από φθόνο έναντίον μας και έναντίον του Θεού έβγαλε τον 'Αδάμ από τον παράδεισο¹⁴⁵, μηχανεύθηκε τουτό, να αφανίσει δηλαδή τα έργα του Θεού και να διαλύσει όσα έχουν δημιουργηθεί.

48. 'Ο διάβολος, φθονώντας έμάς και το Θεό και παραπείθοντας τον άνθρωπο ότι ο Θεός τον φθονεί¹⁴⁶, τον έκανε να παραβεί τη θεία εντολή. Το Θεό τον φθόνησε, για να μην έκδηλωθεί στην πράξη ή πανύμνητη δύναμή Του να θεώνει τον άνθρωπο. Τον άνθρωπο όλοφανερα τον φθόνησε, για να μη γίνει με την άρετή μέτοχος της θείας δόξας. Γιατί φθονεί ο άκαθαρότατος όχι μόνον έμάς λόγω της δόξας που μάς δίνει ο Θεός για την άρετή, αλλά και το Θεό λόγω της πανύμνητης δυνάμεώς Του για τη σωτηρία μας.

49. "Όπως στον 'Αδάμ ο θάνατος ήταν καταδίκη της φύσεως¹⁴⁷, επειδή είχε αρχή της γενέσεώς της την ήδονή, έτσι και ο θάνατος του Χριστού έγινε καταδίκη της αμαρτίας¹⁴⁸, γιατί στο Χριστό ή ανθρώπινη φύση βρήκε πάλι τη γένεσή της καθαρή από ήδονή.

50. "Αν έμείς, που με τη χάρη του Πνεύματος άξιωθήκαμε να γίνουμε οίκος Θεού¹⁴⁹, όφειλομε να δείχνουμε τόσο μεγάλη ύπομονή στα παθήματα προς χάρη της δικαιοσύνης για καταδίκη της αμαρτίας, και σαν να είμαστε κακούργοι να υπομένουμε πρόθυμα τον έπονείδιστο θάνατο, ενώ είμαστε άγαθοί, τότε ποιό θά είναι το τέλος εκείνων που άπειθούν στο Εύαγγέλιο του Θεού¹⁵⁰; Δηλαδή ποιό θά είναι το τέλος, ή καταδίκη, εκείνων οι όποιοι όχι μόνον διατήρησαν με προθυμία ζωντανή και ενεργό στην ψυχή και στο σώμα με την προαίρεση και τη φύση τους ως το τέλος την με ήδονή γένεση της φύσεως που όφείλεται στον 'Αδάμ και που κυριάρχησε στη φύση, αλλά και δέ δέχθηκαν μήτε το Θεό Πατέρα που τους καλούσε κοντά Του δια μέσου του σαρκωθέντος Υιού Του, μήτε πάλι τον ίδιο τον Υίο και μεσίτη που

144. Γεν. 3, 6.

146. Γεν. 3, 5.

148. Ρωμ. 8, 3.

150. Α' Πέτρ. 4, 17.

145. Σ. Σολ. 2, 21.

147. Γεν. 2, 17.

149. Έβρ. 3, 6.

ἦρθε ἀπεσταλμένος τοῦ Πατέρα¹⁵¹; Ὁ ὁποῖος Υἱός, γιὰ νὰ μᾶς συμφιλιώσει μὲ τὸν Πατέρα, παρέδωσε θεληματικὰ καὶ μὲ τὴ βούληση τοῦ Πατέρα τὸν ἑαυτοῦ Τοῦ στὸ θάνατο γιὰ χάρις μας, ἔτσι ὥστε νὰ δοξάσει ἐμᾶς μὲ τὸν ἑαυτοῦ Τοῦ, καταλαμπρύνοντάς μας μὲ τὸ κάλλος τῆς θεότητάς Του τόσο, ὅσο Αὐτὸς γιὰ χάρις μας καταδέχθηκε νὰ περιφρονηθεῖ γιὰ τὰ παθήματά μας.

51. Ὅλων ἐκείνων ποὺ σώζονται, ὁ Θεὸς θὰ εἶναι τόπος ἀπεριόριστος, χωρὶς ἐναντιότητες καὶ ἄπειρος, ποὺ θὰ γίνεῖ σὲ ὅλους τὰ πάντα, ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμὸ τῆς δικαιοσύνης καθενός, ἢ μᾶλλον ἀνάλογα μὲ ὅσα καθέννας ἔπαθε ἐδῶ μὲ γνώση γιὰ τὴ δικαιοσύνη· θὰ δωρίζει σὲ κάθε μέλος τὸν ἑαυτοῦ Τοῦ, ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη ποὺ ἔχει κάθε μέλος, ἢ ὁποῖα φανερώνει τὸν ἑαυτοῦ τῆς νὰ ἐνεργεῖ καὶ ποὺ συνδέει τὰ μέλη μὲ τὸν ἑαυτοῦ τῆς, ὥστε νὰ συγκρατοῦνται μεταξύ τους γιὰ νὰ ὑπάρχουν καὶ νὰ ζοῦν. Ἐπειτα ἀπ' αὐτό, ποὺ θὰ φανεῖ ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλός¹⁵², ἀφοῦ θὰ στερεῖται αὐτὴ τὴ χάρις; Ἐκεῖνος δηλαδὴ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ δεχτῇ ἐνεργῶς τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ τὴ μακαριότητα, ποὺ θὰ φανεῖ ὅταν ξεπέσει ἀπὸ τὴ θεϊκὴ ζωὴ ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ αἰῶνα καὶ χρόνο καὶ τόπο;

52. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει τὸ Θεὸ νὰ τοῦ συγκρατεῖ τὴ ζωὴ στὴ μακαριότητα, τὸ Θεὸ ποὺ θὰ γίνεῖ στὴ μέλλουσα ζωὴ τόπος τῶν ἀξίων, τί θὰ ἀπογίνει, μὴ ἔχοντας τὸ Θεὸ ὡς τόπο κατὰ τὴν ἐγκατάσταση καὶ διαμονὴ τῶν ἀξίων στὸ Θεὸ μὲ μακαριότητα; Καὶ ἂν μὲ πολλὴ δυσκολία σώζεται ὁ δίκαιος¹⁵², τί θὰ γίνεῖ ἢ τί θὰ πάθει ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔκανε στὴν παρούσα ζωὴ τίποτα σχετικὸ μὲ τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν ἀρετὴ;

53. Ὁ Θεός, μὲ τὴν ἀπειροδύναμη βούληση τῆς ἀγαθότητάς Του, θὰ μαζέψει ὅλους, καὶ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, καλοὺς καὶ κακοὺς. Ὅλοι ὁμοῦ αὐτοὶ δὲ θὰ ἔχουν ἴση μέθεξι τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος πέρασε ἀνάμεσα ἀπ' ὅλους χωρὶς διάκριση, ἀλλὰ ὁ καθέννας ἀνάλογα μὲ τὴ δεκτικότητά του.

54. Ἐκεῖνοι ποὺ φύλαξαν τὴν προαίρεσή τους ἰσόνομη σὲ ὅλα μὲ τὴ φύση καὶ τὴν ἔκαναν ἐνεργητικὰ δεκτικὴ τῶν λόγων τῆς φύσεως σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς μακαριότητος, λόγῳ τῆς συμμορφώσεως τῆς προαιρέσεώς τους μὲ τὴ θεία βούληση, θὰ ἔχουν πλήρη μέθεξι τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴ θεία ζωὴ ποὺ θὰ λάμπει πάνω τους, εἴτε ἄγγελοι εἶναι αὐτοὶ, εἴτε ἄνθρωποι. Ἐκεῖνοι ὁμοῦ ποὺ σὲ ὅλα ἔκαναν τὴν προαίρεσή τους ἀνίσονομη πρὸς τὴ φύση καὶ τὴν ἔδειξαν κατὰ τὴν ἐνέργειά της νὰ διασκορπίζει τοὺς λόγους τῆς φύσεως, τελείως ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀρχὴ τῆς μακαριότητος, λόγῳ τῆς ἀντιθέσεως τῆς προαιρέσεώς τους στὴ θεία βούληση, θὰ ξεπέσουν ὁλοτέλεια ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα ἐξαιτίας τῆς οἰκειώσεως ποὺ ἔχουν πρὸς τὴν [ἀθλιότητα]. Ἀπὸ τὴν κατάσταση αὐτὴ θὰ προέλθει ἡ διάστασή τους πρὸς τὸ Θεό, καθὼς δὲν θὰ ἔχουν, σύμφωνα μὲ τὴν πρόθεση τῆς γνώμης τους, τὴν

151. Α' Τιμ. 2, 5.

152. Παροιμ. 11, 31· Α' Πέτρ. 4, 18.

ἀρχὴ τῆς μακαριότητος νὰ ζωογονεῖται μὲ τὴν ἐνέργεια τῶν ἀγαθῶν, ὅπου ἀπὸ τὴ φύση τῆς φανερώνεται ἡ θεία ζωὴ.

55. Ζυγαριὰ τῆς προαιρέσεως τοῦ καθενὸς κατὰ τὴν Κρίση θὰ εἶναι ὁ λόγος τῆς φύσεως ποὺ θὰ ἐλέγχει τὴν κίνησή της πρὸς τὴν ἀθλιότητα ἢ τὴ μακαριότητα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποῖα θὰ γίνεῖ ἡ μέθεξι ἢ ὄχι τοῦ καθενὸς στὴ θεία ζωὴ. Γιατὶ ὁ Θεὸς θὰ παρουσιαστεῖ καὶ θὰ μαζέψει ὅλους γιὰ τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν αἰώνια ὑπαρξὴ. Γιὰ τὴν αἰώνια ὁμοῦ μακαριότητα θὰ μαζέψει μὲ ἰδιαίτερο τρόπο μόνο τοὺς ἀγίους, ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, καὶ θ' ἀφήσει τὴν αἰώνια ἀθλιότητα νὰ πέσει στοὺς μὴ ἀγίους, σὰν καρπὸ τῆς προαιρέσεώς τους.

56. Τὸ μυστήριον τῆς θείας Σαρκώσεως δὲν ἐπιφέρει, μαζὶ μὲ τὴ διαφορὰ τῶν δύο φύσεων, καὶ διαφορὰ τῆς ὑποστάσεως. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος, γιὰ νὰ μὴ γίνεῖ προσθήκη στὸ μυστήριον τῆς Ἀγίας Τριάδας· καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο, γιὰ νὰ μὴ ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ εἶναι κατὰ τὴ φύση ὁμογενὲς καὶ ὁμοούσιο μὲ τὴ θεότητα. Ἐγινε δηλαδὴ ἔνωση δύο φύσεων σὲ μιὰ ὑπόσταση καὶ ὄχι σὲ μιὰ φύση, τόσο γιὰ νὰ φανερωθεῖ ὅτι ἀπὸ τὴ συνδρομὴ τῶν δύο φύσεων ἀποτελέσθηκε μιὰ ὑπόσταση κατὰ τὴν ἔνωση, ὅσο καὶ γιὰ νὰ πιστευθεῖ ἡ διαφορὰ, σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ ἰδιαιτερότητά τους, αὐτῶν ποὺ ἦρθαν σὲ ἀδιάσπαστη ἔνωση —διαφορὰ ποὺ μένει ἔξω ἀπὸ κάθε μεταβολὴ καὶ σύγχυση.

57. Προκειμένου γιὰ τὸ Χριστό, δὲ μιλοῦμε γιὰ διαφορὰ ὑποστάσεων, γιατί καὶ ἀφοῦ σαρκώθηκε ὁ Λόγος, ἡ Τριάδα ἔμεινε Τριάδα, χωρὶς νὰ προστεθεῖ πρόσωπο στὴν Ἀγία Τριάδα ἀπὸ τὴ Σάρκωση. Μιλοῦμε γιὰ διαφορὰ φύσεων, γιὰ νὰ μὴ θεωροῦμε τὴ σάρκα ὁμοούσια κατὰ τὴ φύση μὲ τὸ Λόγο.

58. Ἐκεῖνος ποὺ δὲ δέχεται διαφορὰ θείας καὶ ἀνθρώπινης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἔχει ἀπὸ ποῦ νὰ βεβαιώσει τὴν ὁμολογίαν ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα¹⁵³ χωρὶς μεταβολή. Καὶ τοῦτο γιατί δὲν ἀναγνωρίζει ὅτι στὴ μιὰ ὑπόσταση τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Σωτήρα, μετὰ τὴν ἔνωση διατηρεῖται σὺν τόσο ἐκεῖνο ποὺ προσέλαβε, ὅσο καὶ ἐκεῖνο ποὺ προσλήφθηκε.

59. Ἄν ὑπάρχει στὸ Χριστὸ μετὰ τὴν ἔνωση διαφορὰ κατὰ φύση μετὰ ξὺ σάρκας καὶ θεότητος —γιατὶ κατὰ τὴν οὐσίαν δὲν εἶναι ποτὲ τὸ ἴδιο ἢ θεότητα καὶ ἡ σάρκα—, τότε ἡ ἔνωση αὐτὴ δὲν ἔγινε καθόλου γιὰ νὰ ἀποτελεσθεῖ μιὰ φύση, ἀλλὰ μιὰ ὑπόσταση, κατὰ τὴν ὁποῖα δὲ βρίσκομε στὸ Χριστὸ καμία διαφορὰ μὲ κανένα τρόπο, γιατί ὁ Λόγος εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὴ σάρκα Του κατὰ τὴν ὑπόσταση. Ἄν ὁ Χριστὸς εἶχε κάποια διαφορὰ, μὲ κανένα τρόπο δὲ θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἓνα. Καθὼς ὁμοῦ δὲν ἐπιδέχεται διόλου τὴν ὁποιαδήποτε διαφορὰ, τότε μὲ κάθε τρόπο συμφωνεῖ μὲ τὴν εὐσέβεια, τὸ νὰ εἶναι Αὐτὸς καὶ νὰ λέγεται πάντοτε «ἓνα» κατὰ τὴν ὑπόσταση.

153. Ἰω. 1, 14.

60. Ἡ πίστις τελειοποιεῖ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ διὰ μέσου τῆς ἐλπίδας. Ἡ ἀγαθὴ συνειδησιὶς μέσω τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν δημιουργεῖ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον. Γιατὶ ἡ ἀγαθὴ συνειδησιὶς δὲν ἔχει ὡς κατήγορο κάποια καταπατημένη ἐντολή. Ἐνῶ αὐτὲς (τὴν πίστιν, τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀγάπην) τίς πιστεύουν μὲ τὴν καρδιά τους μόνον ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιθυμοῦν τὴν ἀληθινὴ σωτηρίαν.

61. Κανένα ἄλλο δὲν εἶναι ταχύτερο ἀπὸ τὸ νὰ πιστεύει κανεὶς, οὔτε εὐκολότερο ἀπὸ τὸ νὰ ὁμολογεῖ προφορικὰ τὴν πίστιν του. Τὸ πρῶτο φανερώνει τὴν ἀπὸ ψυχῆς ἀγάπην τοῦ πιστοῦ πρὸς τὸν Ποιητὴ του. Τὸ δεύτερο φανερώνει τὴ θεάρεστη διάθεσιν πρὸς τὸν πλησίον. Ἡ ἀγάπη πάλι καὶ ἡ εὐλιχρινὴς διάθεσις, δηλαδὴ ἡ πίστις καὶ ἡ ἀγαθὴ συνειδησιὶς, εἶναι φανερὴ ἐκδήλωσις τῆς κινήσεως τῆς καρδιάς, ἡ ὁποία δὲν ἔχει ἀνάγκη [ἐξωτερικοῦ] ὑλικοῦ γιὰ νὰ γεννηθεῖ.

62. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει περιπέσει σὲ τέλεια ἀκίνησις πρὸς τὸ καλόν, εἶναι ὁπωσδήποτε εὐκίνητος στὸ κακόν. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ εἶναι κανεὶς ἀκίνητος καὶ στὰ δύο. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Γραφή, τὴν ἀδιαφορίαν τῆς ψυχῆς γιὰ τὰ καλὰ τὴν ὀνομάζει «πέτρες», γιὰτὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀναίσθητη στὰ καλὰ· ἐνῶ ὀνομάζει «ξύλα»¹⁵⁴ τὴν προθυμίαν στὰ κακά. Ἡ κίνησις τῆς αἰσθήσεως, ὅταν ἐνωθεῖ μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ νοῦ, δημιουργεῖ τὴν ἀρετὴν ποὺ εἶναι ἐνωμένη μὲ γνώση.

63. «Μεσότοιχο» νομίζω ὅτι ἡ Γραφή ὀνομάζει τὸ φυσικὸ νόμον τοῦ σώματος, ἐνῶ «φραγμός»¹⁵⁵, τὴ σχέση πρὸς τὰ πάθη ποὺ ὀρίζει ὁ νόμος τῆς σάρκας, δηλαδὴ τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ μόνον αὕτῃ ἡ σχέση πρὸς τὰ ἀτιμωτικὰ πάθη γίνεται φραγμός τοῦ φυσικοῦ νόμου, δηλαδὴ τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς φύσεως, ὁ ὁποῖος χωρίζει σὰν μὲ τείχος τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ψυχὴν καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐνεργηθεῖ ἡ διάβασις τοῦ λόγου τῶν ἀρετῶν πρὸς τὴν σάρκα διὰ μέσου τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν. Ὅταν ὅμως ὁ λόγος περάσει καὶ κατανικήσει τὸ φυσικὸ νόμον, δηλαδὴ τὸ παθητικὸ μέρος τῆς φύσεως, τότε καταργεῖ τὴν σχέση του μὲ τὰ παρὰ φύσιν πάθη.

64. Ὅταν ὁ διάβολος κλέβει μὲ δόλο καὶ ἀπάτη τὴν σχετικὴν μὲ τὸ Θεὸ ἔμφυτη [γνώση] τῆς φύσεως καὶ τὴν σφετερίζεται, εἶναι κλέφτης, προσπαθώντας νὰ μεταφέρει τὸ σεβασμὸ ἀπὸ τὸ Θεόν, στὸν ἑαυτὸ του. Ἀπομακρύνει δηλαδὴ ἀπὸ τὴ νοερὴ θεωρίαν τῶν πνευματικῶν λόγων ποὺ ὑπάρχουν στὰ δημιουργήματα καὶ περιορίζει τὴ νοερὴ δύναμιν μόνον στὴν ἐπιφάνεια τῶν αἰσθητῶν. Ὅταν πάλι, κάνοντας ἀρχὴ ἀπὸ τίς φυσικὰς ὁρμές, τραβήξει πρὸς τὰ παρὰ φύσιν μὲ σοφιστικὸ τρόπο τὴν πρακτικὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς καὶ προσηλώσει πειστικά, μέσω τῶν νομιζομένων καλῶν, τὴν ἐπιθυμίαν τῆς στὰ χειρότερα, τότε ὀρκίζεται ψεύτικα στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ ὁδηγεῖ, ἀντίθετα μὲ τὴν ὑπόσχασή του, σὲ ἄλλα τὴν ψυχὴν ποὺ τὸν πιστεύει. Καὶ εἶναι κλέ-

154. Ζαχ. 5, 4.

155. Ἐφ. 2, 14.

φτης ὁ διάβολος, γιὰτὶ ἀρπάζει πρὸς τὸν ἑαυτὸ του τὴν γνώση τῆς φύσεως· ἐπίορκος πάλι εἶναι ἐπειδὴ πείθει τὴν ψυχὴν νὰ ἀπασχολεῖ μάταια τὴν πρακτικὴν τῆς δύναμιν στὰ παρὰ φύσιν.

65. Ἡ πάλι κλέφτης εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γιὰ νὰ ἐξαπατήσῃ ὅσους τὸν ἀκοῦνε, μελετᾷ δῆθεν διαρκῶς τοὺς θεοὺς λόγους, τῶν ὁποίων τὴ δύναμιν δὲ γνώρισε μὲ τὰ ἔργα, καὶ ἀγοράζει τὴ δόξαν μὲ τὸ νὰ μιλάει ἀπλῶς γι' αὐτούς, καὶ κυνηγᾷ μὲ τὸν λόγο τοῦ ἀπὸ τοὺς ἀκροατὲς τὸν ἔπαινον νὰ τὸν νομίζουν δίκαιο. Καὶ μὲ δύο λόγια, ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ζωὴ ἀταίριαστη μὲ τὰ λόγια τοῦ καὶ ἡ διάθεσις τῆς ψυχῆς του εἶναι ἀντίθετη στὴ γνώση, εἶναι κλέφτης, χωρὶς νὰ διακρίνεται καλὰ ἀπὸ τὰ ξένα ἀγαθὰ. Πρὸς αὐτὸν εὐλογαθὰ πεῖ ἡ Γραφή: «Εἶπε ὁ Θεὸς στὸν ἁμαρτωλό· γιὰτὶ ἐσὺ μιλάς γιὰ τίς ἐντολὰς μου καὶ παίρνεις τὴν διαθήκην μου στὸ στόμα σου;»¹⁵⁶

66. Κλέφτης ἐπίσης εἶναι καὶ ἐκεῖνος ποὺ μὲ τοὺς φαινομενικοὺς τρόπους καὶ τὴ συμπεριφορὰ του σκεπάζει τὴν κακουργίαν τῆς ψυχῆς του καὶ μὲ προσποιητὴν πραότητα σκεπάζει τὴν ἐσωτερικὴν του διάθεσιν. Κι ὅπως ὁ προηγούμενος μὲ τὴν ἀπαγγελίαν τῶν λόγων τῆς γνώσεως κλέβει τὴν γνώμην ὧσων τὸν ἀκοῦνε, ἔτσι ἐξαπατᾷ καὶ τοῦτος μὲ τὸν τρόπο τῆς ὑποκριτικῆς συμπεριφορᾶς τὴν ἀντίληψιν ἐκείνων ποὺ τὸν βλέπουν. Πρὸς αὐτὸν θὰ πεῖ παρόμοια ἡ Γραφή: «Ντραπεῖτε ὅσοι φορᾶτε ξένα φορέματα»¹⁵⁷, καί: «Ὁ Κύριος θ' ἀποκαλύψει τὴν προσηλοσύνην τους τὴν μέραν ἐκείνην»¹⁵⁸. Κάθε μέρα, μέσα στὸ κρυφὸ ἐργαστήριον τῆς καρδιάς μου, νομίζω πῶς ἀκούω τὸ Θεὸ νὰ μοῦ τὰ λέει αὐτά, γιὰτὶ εἶμαι σαφῶς καταδικασμένος καὶ γιὰ τὰ δύο παραπάνω ἁμαρτήματα.

67. Εἶναι ἐπίορκος, δηλαδὴ ὀρκίζεται στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ψεύτικα, ἐκεῖνος ποὺ ὑποσχέθηκε στὸ Θεὸ νὰ ζήσει ἐνάρετα, καὶ κάνει ἀντίθετα ἀπὸ τὴν ὑπόσχασή του καὶ παραβαίνει τὴ συμφωνίαν γιὰ σεμνὸ βίον μὲ τὸ νὰ μὴν ἐργάζεται τίς ἐντολὰς. Καὶ μὲ λίγα λόγια, ἐκεῖνος ποὺ ἐνῶ διάλεξε νὰ ζεῖ σύμφωνα μὲ τίς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ, δὲ νεκρώνεται ὅμως τελείως γιὰ τὸν παρόντα βίον, εἶναι ψεύτης καὶ ἐπίορκος, γιὰτὶ ὀρκίστηκε στὸ Θεόν, δηλαδὴ ὑποσχέθηκε νὰ βαδίσει τὸν ἀκατηγόρητον δρόμον τῶν θείων ἀγώνων, ἀλλὰ δὲν ἐκπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσιν καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔχει κανένα ἔπαινον. Γιατὶ θὰ ἐπαινεθεῖ καθέννας ποὺ ὀρκίζεται σ' Αὐτόν¹⁵⁹, δηλαδὴ καθέννας ποὺ ὑποσχέθηκε τὴν ζωὴν του στὸ Θεόν καὶ μὲ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης ἐκπληρώνει τοὺς ὅρκους τῆς καλῆς ὑποσχέσεως.

68. Ἐκεῖνος ποὺ ὑποκρίνεται γνώση μόνον μὲ τὴν ἀπαγγελίαν λόγων, κλέβει τὴν διάνοιαν ὧσων ἀκοῦνε, γιὰ νὰ δοξαστεῖ ὁ ἴδιος. Κι ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν συμπεριφορὰν τοῦ ὑποκρίνεται τὴν ἀρετὴν, κλέβει τὴν ὄραση ὧσων τὸν βλέπουν, γιὰ νὰ δοξαστεῖ ὁ ἴδιος. Καὶ κλέβοντας μὲ ἀπάτη καὶ οἱ δύο, πλα-

156. Ψαλμ. 49, 16.

158. Ἠσ. 3, 17.

157. Σοφον. 1, 8.

159. Ψαλμ. 62, 12.

ἀποκτήσουν τὴ μόνιμη ἀτρεψία, ἀφοῦ θὰ ἔχουν περάσει ὅλα γενικῶς τὰ ἐνδιάμεσα, στὰ ὁποῖα ὑπῆρχε κάποτε ὁ κίνδυνος νὰ σφάλουν ὡς πρὸς τὴ γνώση. Ἐνδιάμεσα ὀνομάζω τὴν οὐσία τῶν νοητῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν, μέσω τῶν ὁποίων ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀνεβαίνει πρὸς τὸ Θεό, τὴν αἰτία τῶν ὄντων.

80. Τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία (ἀρετὴ), τὴν πραγματοποιοῦν ὁ φόβος, ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ γνώση. Τὴ φυσικὴ θεωρία μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, τὴν κατορθώνουν ἡ δύναμη, ἡ θέληση καὶ ἡ σύνεση. Τὴ μυστικὴ θεολογία τὴ χαρίζει μόνο ἡ θεία σοφία.

81. Ὅπως χωρὶς λάδι δὲν μπορεῖ νὰ κρατηθεῖ τὸ λυχνάρι ἄσβηστο, ἔτσι χωρὶς τὴν ἔξη ποὺ μὲ κατὰλληλους λόγους καὶ τρόπους καὶ συμπεριφορὰ καὶ ὀρθὰ νοήματα καὶ λογισμοὺς τρέφει τὰ καλὰ, εἶναι ἀδύνατο νὰ κρατηθεῖ τὸ φῶς τῶν θείων χαρισμάτων. Γιατὶ κάθε πνευματικὸ χάρισμα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν κατὰλληλη ἔξη ποὺ θὰ τοῦ ρίχνει ἀκατάπαυστα, σὰν λάδι, τὸ νοερὸ ὕλικό, γιὰ νὰ μείνει κρατημένο σταθερὰ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὸ ἔλαβαν.

82. Χωρὶς ἐλιά δὲν μπορεῖ νὰ βρεθεῖ στὴ φύση ἀληθινὸ καὶ γνήσιο λάδι· χωρὶς δοχεῖο ποὺ δέχεται τὸ λάδι, αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατό νὰ κρατηθεῖ· καὶ ἂν δὲν τροφοδοτεῖται μὲ λάδι, σβήνει ὅπως δὴποτε τὸ φῶς τοῦ λυχνarioῦ. Ἔτσι καὶ χωρὶς τίς ἅγιες Γραφεὶς δὲν ὑπάρχει ἀληθινὰ δύναμη νοημάτων ποὺ νὰ ἀρμόζει στὸ Θεό· χωρὶς ἔξη ποὺ σὰν ἀγγεῖο δέχεται τὰ νοήματα, ποτὲ δὲν θὰ ἀποτελεστεῖ κάποιον θεῖο νόημα· καὶ ἂν τὸ φῶς τῆς γνώσεως ποὺ ὑπάρχει μέσα στὰ χαρίσματα δὲν τρέφεται μὲ θεῖα νοήματα, δὲν παραμένει ἄσβηστο σ' ἐκείνους ποὺ τὸ ἔχουν.

83. Νομίζω ὅτι ἡ ἐλιά ποὺ εἶναι ἀριστερὰ¹⁶⁴ σημαίνει τὴν παλαιὰ Διαθήκη, ἐπειδὴ αὐτὴ φροντίζει περισσότερο γιὰ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία, ἐνῶ ἐκείνη ποὺ εἶναι στὰ δεξιὰ σημαίνει τὴ νέα Διαθήκη, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι δάσκαλος νέου μυστηρίου καὶ δημιουργεῖ σὲ κάθε πιστὸ τὴν ἔξη τῆς θεωρίας. Ἡ πρώτη διδάσκει τρόπους ἀρετῆς, ἡ ἄλλη προσφέρει λόγους γνώσεως σ' ἐκείνους ποὺ φιλοσοφοῦν γύρω ἀπὸ τὰ θεῖα. Ἡ μία ἀρπάζει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν ὁμίχλη τῶν ὁρατῶν καὶ τὸν ὑψώνει στὰ συγγενή του νοητὰ, ἀφοῦ καθαρίσει ἀπὸ κάθε ὕλική φαντασία. Ἡ ἄλλη τὸν καθαρίζει ἀπὸ κάθε προσκόλλησιν στὰ ὕλικά καὶ μὲ τὴ δύναμη τῆς ἀνδρείας σὰν σφυρὶ σπάζει τὰ καρφία ποὺ κρατοῦν τὴν προαίρεση στραμμένη πρὸς τὸ σῶμα.

84. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀνεβάξει τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχὴ λογικοποιώντας το διὰ μέσου τῶν ἀρετῶν, καὶ ἐμποδίζει τὸ νοῦ νὰ κατεβαίνει πρὸς τὸ σῶμα. Ἡ Καινὴ ἀνεβάξει τὸ νοῦ στὸ Θεὸ πυρώνοντάς τον μὲ τὴ φωτιὰ τῆς ἀγάπης. Ἡ μία κάνει τὸ σῶμα ἴδιο μὲ τὸ νοῦ κατὰ τὴν ἐνέργεια τῆς θελήσεως. Ἡ ἄλλη κάνει τὸ νοῦ ἴδιο μὲ τὸ Θεὸ μὲ τὴν ἀπόκτηση τῆς χάρης καὶ νὰ ἔχει τόση ὁμοιότητα μὲ τὸ Θεό, ὥστε ν' ἀναγνωρίζεται διὰ

164. Ζαχ. 4, 3.

μέσου τοῦ ὁ Θεὸς (τὸν Ὅποιο κατὰ φύσιν διὰ μέσου τοῦ ἴδιου δὲ γνωρίζει κανέναν οὔτε στὸ ἐλάχιστο), ὅπως ἀναγνωρίζομε ἀπὸ μιὰ εἰκόνα τὸ πρωτότυπο.

85. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἐπειδὴ συμβολίζει τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς, κάνει τὸ σῶμα νὰ συμφωνεῖ μὲ τὸ νοῦ κατὰ τὴν κίνησιν. Ἡ Καινὴ, ἐπειδὴ προξενεῖ θεωρία καὶ γνώση, καταλαμβάνει μὲ τὰ θεῖα νοήματα καὶ χαρίσματα τὸ νοῦ ποὺ εἶναι μυστικὰ προσηλωμένος σ' αὐτήν. Ἡ Παλαιὰ παρέχει στὸν γνωστικὸ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν. Ἡ Νέα χαρίζει στὸν πρακτικὸ τοὺς λόγους τῆς ἀληθινῆς γνώσεως.

86. Ὁ Θεὸς λέγεται καὶ γίνεται Πατέρας κατὰ χάρη ἐκείνων μόνο ποὺ ἔχουν τὴν ἐκούσια πνευματικὴ γέννησιν κατὰ τὴν ἀρετὴ. Σύμφωνα μ' αὐτήν, ἔχοντας νὰ φαίνονται σὲς ἀρετὲς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Θεοῦ ποὺ τοὺς γέννησε, ὅπως φαίνονται στὸ πρόσωπο τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ψυχῆς, κάνουν ἐκείνους ποὺ τοὺς βλέπουν νὰ δοξάζουν τὸν Θεὸ γιὰ τὴ μεταβολὴ τῶν τρόπων τους, προσφέροντας τὸν βίον τοὺς ἐκλεκτοὺς παράδειγμα ἀρετῆς πρὸς μίμηση. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν δοξάζεται μόνο μὲ λόγια, ἀλλὰ μὲ ἔργα ἀρετῆς, τὰ ὁποῖα φωνάζουν πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὰ λόγια τὴν θεῖα μεγαλοπρέπεια.

87. Ἀριστερὸς εἶναι ὁ φυσικὸς νόμος γιατί σχετίζεται μὲ τὴν αἴσθησιν· προσκομίζει στὸ λογικὸ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν καὶ κάνει ἐνεργὸ τὴ γνώση. Ὁ πνευματικὸς νόμος εἶναι δεξιὸς γιατί σχετίζεται μὲ τὸ νοῦ· ἐνώνει μὲ τὴν αἴσθησιν τοὺς πνευματικὸς λόγους τῶν ὄντων καὶ κάνει ἔλλογην τὴν ἄσκησιν τῆς ἀρετῆς.

88. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπέδειξε ὅτι ἡ γνώση τοῦ σωματοποιεῖται μὲ τὴν πράξιν καὶ ἡ πράξις ἐμψυχώνεται ἀπὸ τὴν γνώσιν, βρῆκε τὸν ἀκριβῆ τρόπο τῆς θείας ἐνέργειας. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει χωρίσει τὴ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἢ τὴν γνώσιν ἔκανε ἀνυπόστατη φαντασία, ἢ τὴν πράξιν εἶδωλο. Γιατὶ ἡ γνώση χωρὶς πράξιν δὲ διαφέρει διόλου ἀπὸ φαντασία, ἀφοῦ δὲν ἔχει γιὰ στήριγμα τὴν πράξιν· καὶ πράξις ἀλόγιστη μοιάζει μὲ εἶδωλο, ἀφοῦ δὲν ἔχει τὴν γνώσιν νὰ τὴν ἐμψυχώνει.

89. Τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας μας κάνει τὸ βίον ἀπόδειξιν τοῦ λόγου καὶ τὸ λόγο δόξαν τοῦ βίου. Τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ τὴν κάνει θεωρία ποὺ ὑλοποιεῖται, ἐνῶ τὴ θεωρία, πράξις ποὺ μυσταγωγεῖται. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συνομιλία, τὴν ἀρετὴ τὴν κάνει φανέρωσιν τῆς γνώσεως καὶ τὴν γνώσιν δύναμιν ποὺ συντηρεῖ τὴν ἀρετὴ· καὶ μὲ τίς δύο —ἀρετὴ καὶ γνώση— φανερώνει ὅτι ἀποτελεῖται μιὰ σοφία, γιὰ νὰ μάθομε ὅτι οἱ δύο Διαθήκες συμφωνοῦν σὲ ὅλα κατὰ τὴ χάρη καὶ ὅτι κατὰ τὴ σύνθεσίν τους ταιριάζουν μεταξύ τους γιὰ τὴν ὁλοκλήρωσιν ἐνὸς μυστηρίου περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ταιριάζουν ψυχὴ καὶ σῶμα γιὰ τὸ σχηματισμὸ ἐνὸς ἀνθρώπου.

90. Ὅπως ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα μὲ τὴ σύνθεσίν τους κάνουν ἓναν ἄν-

θρῶπο, ἔτσι ἡ πράξη καὶ ἡ θεωρία μὲ τὴ συνύπαρξή τους ἀποτελοῦν μία γνωστικὴ σοφία, καὶ ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα Διαθήκη ὁλοκληρώνουν ἓνα μυστήριον. Τὸ ἀγαθὸ κατὰ φύσιν ἀνήκει μόνον στὸ Θεό, ἀπὸ τὸν ὁποῖο μετέχοντας φωτίζονται καὶ γίνονται ἀγαθὰ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἐκ φύσεως δεκτικὰ φωτισμοῦ καὶ ἀγαθότητος.

91. Ἐκεῖνος ποὺ νοεῖ τὸν κόσμον ποὺ φαίνεται, θεωρεῖ τὸν κόσμον ποὺ νοεῖται. Γιατὶ ἀποτυπώνει στὴν αἴσθησή του τὰ νοητά, δίνει μέσα στὸ νοῦ του μορφὴ τοῦς λόγους ποὺ ἀντιλήφθηκε καὶ μεταφέρει, στὴ μὲν αἴσθηση τὴ σύσταση τοῦ νοητοῦ κόσμου μὲ πολλοὺς τρόπους, στὸ δὲ νοῦ τὴν πολὺ-πλοχὴ σύνθεση τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου. Μέσα στὸ νοητὸν κόσμον νοεῖ τὸν αἰσθητὸ μεταφέροντας στὸ νοῦ τὴν αἴσθηση μὲ τοῦς λόγους τῶν αἰσθητῶν, καὶ στὸν αἰσθητὸν κόσμον νοεῖ τὸ νοητὸ ἐγκλωβίζοντας μὲ βαθιὰ γνώση τὸ νοῦ στὴν αἴσθηση μὲ τοῦς τύπους τῶν νοητῶν.

92. Τὸν πρῶτον λόγο περὶ τῆς Μονάδος, ὁ Προφήτης τὸν ὀνόμασε «κεφαλὴ», ὡς ἀρχὴ καθε ἀρετῆς, ὅπως λέει: «Ἡ κεφαλὴ μου στὶς χαράδρες τῶν βουνῶν»¹⁶⁵. «Χαράδρες τῶν βουνῶν» λέει τίς διάνοιες τῶν πονηρῶν πνευμάτων, οἱ ὁποῖες κατάπιαν τὸ νοῦ μας μὲ τὴν παράβασιν. «Κατώτατη γῆ» λέει τὴν ἔξιν ποὺ δὲν αἰσθάνεται καθόλου τὴ θεία γνώση, οὔτε ἔχει τὴν ὁποιαδήποτε κίνησιν γιὰ τὴν ἐνάρετον ζωὴν. «Ἄβυσσος» λέει τὴν ἄγνοια ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν ἔξιν τῆς κακίας καὶ ποὺ πάνω της —σὰν σὲ ἄλλη γῆ— ἀπλώνονται τὰ πελάγη τῆς κακίας. Ἡ διαφορετικὰ, «γῆ» εἶπε τὴ μόνιμην ἔξιν τῆς κακίας, καὶ «αἰώνιους μοχλοὺς» τίς ἐμπαθεῖς προσκολληθεῖς στὰ ὕλικά, οἱ ὁποῖες συντηροῦν τὴν κάκιστην ἔξιν.

93. Ἡ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐξαντλεῖ τὴν πονηρὴν δύναμιν τοῦ διαβόλου ποὺ ἐπιτίθεται ἐναντίον τους. Γιατὶ τοὺς πείθει νὰ θεωροῦν στολίδι τοὺς τοὺς ἀγῶνες γιὰ χάριν τῆς ἀλήθειας καὶ τοὺς διδάσκει νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ παθήματα περισσότερον ἀπ' ὅσο τίς ἀνέσεις ἐκείνοι ποὺ φροντίζουν ὑπερβολικὰ γιὰ τὴ σαρκικὴ ζωὴ. Κάνει τὴ φυσικὴ ἀσθένεια τῆς σάρκατος σχετικὰ μὲ τὸν πόνον ἀφορμὴ ὑπερβολικῆς πνευματικῆς δυνάμεως. Κοίτα λοιπὸν πῶς ἀφορμὴ τῆς ὑπερβολικῆς θείας δυνάμεως εἶναι ἡ φυσικὴ ἀδυναμία τῶν ἁγίων, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ Κύριος ἀπέδειξε τὸν διάβολον κατώτερον.

94. Ὁ λόγος τῆς χάριτος, ἀφοῦ ἔφτασε μέσα ἀπὸ πολλοὺς πειρασμοὺς στὴ φύσιν τῶν ἀνθρώπων, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησίαν τῶν ἐθνῶν, ὅπως ὁ Ἰωνᾶς ὕστερα ἀπὸ πολλὰς θλίψεις ἔφτασε στὴ μεγάλη πόλιν Νινευί, ἔπεισε τὸ φυσικὸν νόμον ποὺ βασιλεῦε νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ θρόνον, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν προηγούμενην ἔξιν τῆς κακίας ποὺ συνδέεται μὲ τὴν αἴσθησιν, ν' ἀφαιρέσει τὴ στολὴν του, δηλαδὴ ν' ἀποθέσει τὴν ἔπαρσιν τῆς κοσμικῆς δόξης ἀπὸ τὰ ἦθη του, νὰ φορέσει σάκκον, δηλαδὴ τὸ πένθος καὶ τὴ δύσκολη καὶ τραχιὰ ἄσκηση τῆς κακοπάθειας ποὺ ἀρμόζει στὴν κατὰ Θεὸν ζωὴ, καὶ νὰ καθίσει πάνω

165. Ἰωνᾶ 2, 6-7.

στὴν στάχτη¹⁶⁶. Στάχτη εἶναι ἡ αἴσθησις ὅτι κανεὶς εἶναι φτωχὸς μπροστὰ στὸ Θεό, πάνω στὴν ὁποία κάθεται καθένας ποὺ μαθαίνει νὰ ζεῖ μὲ εὐσέβεια καὶ ποὺ ἔχει τὸ μαστίγιον τῆς συνειδήσεως νὰ τὸν χτυπᾷ ἀλύπητα γιὰ τ' ἀμαρτήματά του.

95. Παρατήρησε ὅτι βασιλιὰ ἐννοεῖ τὸν φυσικὸν νόμον, θρόνον τὴν ἐμπαθεῖ ἔξιν ποὺ συνδέεται μὲ τὴν αἴσθησιν, στολὴ τὸ φόρεμα τῆς ματαιοδοξίας, σάκκον τὸ πένθος ποὺ συνοδεύει τὴ μετάνοια, στάχτη τὴν ταπεινοφροσύνην, ἀνθρώπους ἐκείνους ποὺ ἀμαρτάνουν μὲ τὴν ἐπιθυμίαν, βόδια ἐκείνους ποὺ ἀμαρτάνουν μὲ τὸ θυμὸ καὶ πρόβατα ἐκείνους ποὺ ἀμαρτάνουν στὴ θεωρίαν τῶν ὁρατῶν.

96. Ἐκεῖνος ποὺ γιὰ χάριν τῆς σύμφωνης μὲ τὸ θεῖον νόμον ἀρετῆς ξεχνᾷ τὰ πάθη τῆς σάρκατος θεωρώντας τὰ «ἀριστερά», καὶ ἐξαιτίας τῆς χωρὶς σφάλμα γνώσεως δὲν κυριεύεται ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς ὑπερφηφάνειας γιὰ τὰ κατορθώματά του, ἡ ὁποία φουσκώνει τὸν ἄνθρωπον καὶ θεωρεῖται «δεξιὰ», αὐτὸς ἔγινε ἄνθρωπος ποὺ δὲ γνωρίζει τὸ δεξιὸν τοῦ χερίου —γιατὶ δὲν ἐπιθυμεῖ πρόσκαιρην δόξαν—, οὔτε τὸ ἀριστερόν του¹⁶⁷ —γιατὶ δὲν ἐρεθίζεται ἀπὸ τὰ πάθη τῆς σάρκατος—. Ὅπως φαίνεται, ὁ λόγος ὀνόμασε δεξιὸν χεῖρ τὴν κενοδοξίαν γιὰ τὰ δῆθεν κατορθώματα, καὶ ἀριστερόν τὴν ἀκολασία τῶν αἰσχυρῶν παθῶν. Γιατὶ ὁ λόγος τῆς ἀρετῆς δὲ γνωρίζει ἀμαρτίαν τῆς σάρκατος, ἡ ὁποία θεωρεῖται «ἀριστερά». ἐνῶ ὁ λόγος τῆς γνώσεως δὲ γνωρίζει κακίαν τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία θεωρεῖται «δεξιὰ».

97. Ἡ ἕλλογι γνώση τῶν ἀρετῶν, δηλαδὴ ἡ ἐνεργητικὴ καὶ ἀληθινὴ ἐπίγνωσις τῆς αἰτίας τῶν ἀρετῶν, ἐκ φύσεως προκαλεῖ πλήρη ἄγνοια τῆς ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως ποὺ βρίσκονται στὰ δεξιὰ καὶ στ' ἀριστερά τῆς μεσότητος τῶν ἀρετῶν. Γιατὶ ἂν στὸ λογικὸν ἐκ φύσεως δὲν ὑπάρχει κανένα ἀπολύτως παράλογον, εἶναι φανερόν ὅτι ὅποιος ὑψώθηκε στὸν λόγο τῶν ἀρετῶν, δὲ θὰ γνωρίσει καθόλου τὴν κατάστασιν τῶν παραλόγων· γιατί δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κοιτάξει κανεὶς ταυτόχρονα δύο πράγματα ἀντίθετα, καὶ μαζὶ μὲ τὸ ἓνα ν' ἀντιληφθεῖ καὶ τὸ ἄλλο.

98. Ἄν μέσα στὴν πίστη δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος ἀπιστίας, οὔτε τὸ φῶς μπορεῖ κατὰ φύσιν νὰ εἶναι αἰτία τοῦ σκοταδιοῦ, οὔτε μὲ τὸν Χριστὸ μπορεῖ νὰ φανερώνεται ὁ διάβολος¹⁶⁸, εἶναι φανερόν ὅτι οὔτε μὲ τὸ λογικὸν εἶναι δυνατόν νὰ συνυπάρχει τὸ παράλογον. Καὶ ἂν μὲ τὸ λογικὸν δὲν μπορεῖ ποτε νὰ συνυπάρχει τὸ παράλογον, ἐκεῖνος ποὺ ὑψώθηκε στὸν λόγο τῶν ἀρετῶν δὲ θὰ γνωρίσει καθόλου τὴν κατάστασιν τῶν παραλόγων, ἐπειδὴ γνωρίζει μόνον τὴν ἀρετὴν ὅπως εἶναι, καὶ ὅχι ὅπως νομίζεται, καὶ γι' αὐτὸ δὲν γνωρίζει μήτε δεξιὰ μὲ τὴν ὑπερβολήν, μήτε ἀριστερά μὲ τὴν ἑλλειψιν. Γιατὶ καὶ στὰ δύο αὐτὰ εἶναι ὁλοφάνερο τὸ παράλογον.

99. Ἀπιστία λέει τὴν ἄρνησιν τῶν ἐντολῶν. Πίστις τὴ συγκατάθεσιν στὶς

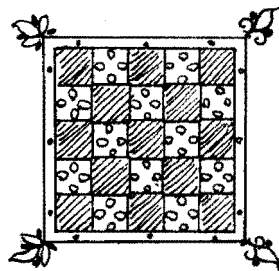
166. Ἰωνᾶ 3, 6-7.

167. Ἰωνᾶ 4, 11.

168. Β' Κορ. 6, 14-15.

έντολές. Σκοτάδι λέει τὴν ἄγνοια τοῦ καλοῦ, ἐνῶ φῶς τὴν ἀκριβή γνώση τοῦ καλοῦ. Χριστὸ ὀνόμασε τὴν οὐσία καὶ τὴν ὑπόσταση τοῦ καλοῦ, ἐνῶ διάβολο τὴν κάκιστη ἔξη ποῦ γεννᾷ ὅλα τὰ κακά.

100. Ἄν τὸ λογικὸ εἶναι κανόνας καὶ μέτρο τῶν ὄντων, ταυτόσημο μὲ τὴν ἀλογία καὶ γι' αὐτὸ παράλογο εἶναι νὰ κινεῖται κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὸν κανόνα καὶ τὸ μέτρο ἢ πάνω ἀπὸ τὸν κανόνα καὶ τὸ μέτρο. Γιατὶ τὰ δύο ἔξι- σου, σ' ὅσους κινοῦνται ἔτσι, προκαλοῦν τὴν ἔκπτωση ἀπὸ τὸ ἀπόλυτο ὄν. Τὸ δεύτερο τοὺς πείθει νὰ κάνουν τὴν πορεία τους ἀβέβαιη καὶ ὄχι συγκε- κριμένη καὶ νὰ μὴν ἔχει, ἐξαιτίας τῆς ἀμετρίας τοῦ νοῦ τους, σκοπὸ τῆς τὸ Θεὸ σὰν τέλος ποῦ τὸ καθόρισαν ἐκ τῶν προτέρων, γιατί ἐπινοοῦν κάτι κα- λύτερο τάχα ἀπὸ τὸ καλὸ. Τὸ ἄλλο τοὺς πείθει νὰ κάνουν τὴν πορεία τους ἔξω ἀπὸ τὸ σκοπὸ πρὸς μόνη τὴν αἴσθηση, ἀπὸ χαλαρότητα τοῦ νοῦ τους, καὶ νὰ θεωροῦν ὡς τέλος προκαθορισμένο ἐκεῖνο ποῦ περιορίζεται στὴν αἴ- σθησή τους. Αὐτὸ τὸ ἀγνοεῖ, ἐπειδὴ δὲν τὸ πάσχει, ὅποιος εἶναι ἐνωμένος μόνο μὲ τὸ λόγῳ τῆς ἀρετῆς καὶ ἔχει περιχαρᾶσθαι μ' αὐτὸν ὅλη τὴν κίνη- ση τῆς νοερῆς του δυνάμεως καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ διανοηθεῖ τίποτε πάνω ἀπὸ τὸ λογικὸ ἢ ἔξω ἀπὸ τὸ λογικόν.

Ἑβδομη ἐκατοντάδα

Ὁ φυσικὸς λόγος διὰ μέσου τῶν ἀρετῶν ἀνυψώνει πρὸς τὸ νοῦ ἐκεῖνον ποῦ ἐπιμελεῖται τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ. Ὁ νοῦς εἰσάγει στὴ σοφία μέ- σω τῆς θεωρίας ἐκεῖνον ποῦ ἐπιθυμεῖ τὴ γνώση. Τὸ παράλογο πά-θος παρασύρει νὰ φέρεται πρὸς τὴν αἴσθηση ἐκεῖνον ποῦ ἀμελεῖ τίς ἐντολές, πράγμα ποῦ καταλήγει στὸ νὰ δεθεῖ ὁ νοῦς στὴν ἡδονή.

2. Ἀρετὴ λέει τὴν ἀπαθέστατη καὶ μόνιμη ἔξη τοῦ καλοῦ ποῦ δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὰ δεξιὰ ἢ τ' ἀριστερά, ἔχει ὅμως τὴ σφραγίδα τοῦ Θεοῦ στὴν ὁποία τίποτε δὲν εἶναι ἐνάντιο. Αἰτία τῶν ἀρετῶν εἶναι ὁ Θεός. Ἐνεργητικὴ γνώση τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀλλοίωση κατὰ τὴν ἔξη ἐκεῖνου ποῦ γνώρισε ἀληθι- νὰ τὸ Θεό, ὥστε νὰ συμμορφωθεῖ πρὸς τὸ Πνεῦμα.

3. Ἄν ὁ λόγος ἔχει προσδιορίσει ὅπως εἶναι φυσικὸ τὴν ἀρχὴ καθενός, κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν ξεπερνᾷ οὔτε πέφτει παρακάτω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Ἐπομένως, κανόνας τῶν ὄντων εἶναι ἡ ἐπιθυμία καὶ ἐπίγνωση τῆς Αἰτίας τους, ἐνῶ μέτρο τους εἶναι ἡ ἐνεργητικὴ μίμηση τῆς Αἰτίας, ὅσο εἶναι ἐπι- κτὸ στὰ ὄντα. Τὸ νὰ πηγαίνει ἡ ἐπιθυμία ὅσων κινοῦνται πρὸς τὸ Θεὸ πάνω ἀπὸ τὸν κανόνα καὶ τὸ μέτρο, κάνει ἀνώφελο τὸ δρόμο τους, γιατί δὲν κα- ταλήγουν στὸ Θεό, στὸν ὁποῖο σταματᾷ ἡ ἐπιθυμητικὴ κίνηση ὅλων, καθὼς δέχεται ὡς αὐθύπαρκτο τέλος τὴν ἀπόλαυση τοῦ Θεοῦ. Τὸ νὰ πηγαίνει ἡ ἐ- πιθυμία ὅσων κινοῦνται πρὸς τὸ Θεὸ ἔξω ἀπὸ τὸν κανόνα καὶ τὸ μέτρο, κά- νει ἀνώφελο τὸ δρόμο τους, γιατί ἀντὶ γιὰ τὸ Θεὸ καταλήγουν στὴν αἴσθη- ση, ὅπου ἔχει ἐγκατασταθεῖ ἡ ἡδονικὴ ἀπόλαυση τῶν παθῶν ποῦ δὲν ἔχει οὐσιαστικὴ ὕπαρξη.

4. Ὁ νοῦς ποῦ ὑψώθηκε ἀκράτητα πρὸς τὴν Αἰτία τῶν ὄντων, θ' ἀπο- κτήσῃ πλήρη ἄγνοια καθὼς δὲ θὰ θεωρεῖ κανένα λόγο στὸ Θεό, ὁ ὅποιος κατὰ τὴν οὐσία καὶ σύμφωνα μὲ κάθε αἰτία εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε λόγο. Ὅταν ὁ νοῦς ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ συγκεντρωθεῖ στὸ Θεό, δὲ γνωρίζει κανένα λόγο ἐκεῖνων ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπομακρύνθηκε, γιατί βλέπει μὲ τρόπο ἀνερμήνευτο Ἐκεῖνον μόνο στὸν ὁποῖο ἔφτασε κατὰ χάρη. Γιατὶ ὁ νοῦς ποῦ ὑψώθηκε μὲ ἔκσταση πρὸς τὸ Θεό, ἐγκαταλείπει ἀκόμη καὶ τοὺς λόγους τῶν ἀσωμάτων. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατό νὰ παρατηρεῖ κανεὶς μαζὶ μὲ τὸ Θεὸ καὶ κάτι ἀπ' ὅσα εἶναι μετὰ τὸ Θεό.

5. Καταραμένο πράγματι πάθος εἶναι ἡ ἔπαρση, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ σύνθεση δύο κακῶν, τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τῆς κενοδοξίας. Ἀπὸ αὐτά, ἡ ὑπερηφάνεια ἀρνεῖται τὴν Αἰτία τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φύσεως, ἐνῶ ἡ κενοδο- ξία καὶ τὴ φύση καὶ αὐτὴ τὴν ἀρετὴ τίς κάνει νόθες. Γιατὶ τίποτε δὲν κάνει ὁ ὑπερήφανος κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ τίποτε δὲν κάνει κατὰ φύση ὁ κενόδοξος.

6. Εἶναι ἰδίωμα τῆς ὑπερηφάνειας νὰ ἀρνεῖται ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φύσεως. Καὶ ἰδίωμα τῆς κενοδοξίας νὰ δέχεται διακρίσεις στὴ φύση τῶν ἀνθρώπων ὥστε νὰ ὑποτιμᾷ ὀρισμένους. Φυσικὸ γέννημά τους εἶναι ἡ ἔπαρση, ποὺ εἶναι σύνθετη ἔξη κακίας καὶ περιέχει θεληματικὴ ἄρνηση τοῦ Θεοῦ καὶ ἄγνοια τῆς φυσικῆς ἰσοτιμίας ὅλων.

7. Ἡ ἔπαρση εἶναι μεῖγμα ὑπερηφάνειας καὶ κενοδοξίας. Δείχνει καταφρόνηση στοῦ Θεοῦ κατηγορώντας βλάβη τὴν πρόνοιάν Του, ἐνῶ ἔχει ἀλλοτρίωση πρὸς τὴ φύση, ποὺ τὴν κάνει ὅλα τὰ φυσικὰ νὰ τὰ μεταχειρίζεται παρὰ φύση, ὥστε νὰ καταστρέφει μὲ αὐτὴ τὴν κακὴ χρῆση τὴν ὠραιότητα τῆς φύσεως.

8. Ὁ «καυτὸς ἄνεμος»¹⁶⁹ δηλώνει ὅχι μόνον τοὺς πειρασμούς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐγκατάληψη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους τὴν χορηγία τῶν θείων χαρισμάτων. Ἡ πνευματικὴ συγγένεια λύνει τὴ σχέση τῆς προαιρέσεως πρὸς τὴ σάρκα καὶ τὴν [προσδένει] στοῦ Θεοῦ, προσηλωμένη σ' Αὐτὸν μὲ πόθο.

9. Ὁ φυσικὸς [νόμος], ὅταν ἡ αἴσθησις δὲν πλεονεχτεῖ σὲ βάρος τοῦ λογικοῦ, πείθει ὅλους χωρὶς ἰδιαίτερη διδασκαλία, νὰ ἀγαποῦν τοὺς συνανθρώπους τους, ἔχοντας τὴν ἴδια τὴν ἀνθρώπινη φύση δάσκαλο γιὰ τὴ βοήθεια ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀνάγκη· καὶ νὰ θέλουν ὅλοι γιὰ τοὺς ἄλλους ἐκεῖνο ποὺ θέλει ὁ καθένας νὰ κάνουν οἱ ἄλλοι πρὸς αὐτόν. Αὐτὸ διδάξε ὁ Κύριος, ὅταν εἶπε: «Ὅσα θέλετε νὰ σᾶς κάνουν οἱ ἄνθρωποι, τὰ ἴδια νὰ κάνετε καὶ σεῖς σ' αὐτούς»¹⁷⁰.

10. Ὁ φυσικὸς νόμος ἀποβλέπει στὴν ὁμόθυμη αὐτοπροαίρετη σχέση ὅλων πρὸς ὅλους. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι προικισμένοι μὲ τὴ λογικὴ, αὐτοὶ ἐκ φύσεως ἔχουν μία διάθεση. Κι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν μιὰ διάθεση, ἔχουν φυσικὰ μία συμπεριφορὰ καὶ ἓνα τρόπο τοῦ βίου. Ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν μία συμπεριφορὰ κι ἓνα τρόπο τοῦ βίου, εἶναι φανερό ὅτι ἔχουν κατὰ τὴν προαίρεση τὸν ἴδιο δεσμό μεταξύ τους, ποὺ τοὺς ὁδηγεῖ ὅλους μὲ μιὰ γνώμη πρὸς τὸν ἓνα λόγο τῆς φύσεως, στὸν ὁποῖο καθόλου δὲν ὑπάρχει ἡ διαίρεση ποὺ ἐπικρατεῖ τώρα στὴ φύση ἐξαιτίας τῆς φιλαυτίας. Ὁ γραπτὸς νόμος, μὲ τὸ φόβο τῶν τιμωριῶν συγκρατεῖ τίς ἄτακτες ὁρμὲς τῶν ἀνοήτων καὶ τοὺς συνηθίζει μὲ τὴ διδασχὴ του νὰ ἀποβλέπουν στὴν ἰσότητα, μὲ τὴν ὁποία ἡ δύναμη τῆς δικαιοσύνης, ἀφοῦ σταθεροποιηθεῖ μὲ τὸν καιρὸ, γίνεται μέρος τῆς φύσεως καὶ μετρατρέπει τὸ μὲν φόβο σὲ διάθεση ποὺ δυναμώνει σιγὰ-σιγὰ μαζὶ μὲ τὴν προαίρεση πρὸς τὸ καλὸ, τὴ δὲ συνήθεια σὲ ἔξη ποὺ καθαρίζεται μὲ τὴ λήθη τῶν προηγούμενων κακῶν καὶ γεννᾷ μαζὶ τὴν τὴ φιλαλληλία.

11. Ὁ γραπτὸς νόμος, ἐμποδίζοντας μὲ τὸ φόβο τὴν ἀδικία, δημιουργεῖ ἔθισμὸ στὴ δικαιοσύνη. Μὲ τὸν καιρὸ, ὁ ἔθισμός παράγει διάθεση φιλοδίκαιη, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννιέται μόνιμη ἔξη στοῦ καλοῦ, ποὺ προκαλεῖ λήθη τῆς προηγούμενης κακίας.

169. Ἰωνᾶ 4, 8.

170. Λουκ. 6, 31.

12. Ὁ νόμος τῆς χάρης διδάσκει νὰ μιμούμαστε τὸν ἴδιο τὸ Θεό, ὁ Ὅποιος τόσο πολὺ, πάνω καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ Του —ἀν ἐπιτρέπεται νὰ πῶ— μᾶς ἀγάπησε, καὶ μάλιστα ἐνῶ ἡμαστέ ἐχθροὶ Του ἐξαιτίας τῆς ἀμαρτίας, ὥστε καὶ τὴν οὐσία μας ἔλαβε χωρὶς μεταβολὴ τῆς θεότητάς Του —ἐνῶ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε οὐσία—, καὶ καταδέχτηκε τὴ φύση μας, κατὰ τρόπο ὑπερούσιο, ὥστε νὰ γίνῃ ἄνθρωπος καὶ νὰ θελήσῃ νὰ ζήσει ὡς ἓνας ἄνθρωπος καὶ νὰ μὴν παραιτηθεῖ νὰ κάνει δική Του τὴν καταδίκη μας. Καὶ τόσο πολὺ μᾶς θέωσε κατὰ χάρη, ὅσο Αὐτὸς κατ' οἰκονομίαν ἔγινε ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μάθομε ὅχι μόνον νὰ βοηθοῦμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο μὲ τρόπο φυσικὸ καὶ νὰ ἀγαποῦμε ὁ ἓνας τὸν ἄλλο σὰν τὸν ἑαυτὸ μας μὲ τρόπο πνευματικὸ, ἀλλὰ καὶ νὰ φροντίζομε ὁ ἓνας γιὰ τὸν ἄλλο περισσότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας μὲ τρόπο θεϊκὸ καὶ νὰ δίνουμε ὡς ἀπόδειξη τῆς μεταξύ μας ἀγάπης τὸ νὰ προτιμοῦμε πρόθυμα τὸν σύμφωνο μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ ἐκούσιο θάνατο ὁ ἓνας γιὰ χάρη τοῦ ἄλλου. Γιατὶ λέει ὁ Κύριος: «Δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη ἀγάπη ἀπὸ αὐτή, νὰ δίνει κάποιος τὴ ζωὴ του γιὰ τὸ φίλο του»¹⁷¹.

13. Ὁ νόμος τῆς φύσεως, γιὰ νὰ μιλήσω συνοπτικά, εἶναι φυσικὸς λόγος ποὺ πῆρε ὑποχείριά του τὴν αἴσθησις, γιὰ νὰ τῆς ἀφαιρέσει τὴν ἀλογία ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται ἡ διαίρεση ὅσων εἶναι φυσικὰ ἐνωμένα. Ὁ γραπτὸς νόμος εἶναι φυσικὸς λόγος ποὺ μετὰ τὴν ἀφαίρεση τῆς ἀλογίας τῆς αἰσθήσεως ἔχει προσλάβει καὶ πνευματικὸ πόθο, ὁ ὁποῖος συντηρεῖ τὴν ἀλληλοεξάρτηση τῶν ἀνθρώπων. Ὁ νόμος τῆς χάρης εἶναι λόγος ὑπερφυσικὸς ποὺ σκοπεύει τὴ θέωση· ἀλλάζει τὴν ἀνθρώπινη φύση χωρὶς νὰ τὴν μεταβάλλει καὶ δείχνει στὴν ἀνθρώπινη φύση σὰν σὲ εἰκόνα, μὲ τρόπο ἀκατάληπτο, τὸ Ἀρχέτυπο ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ οὐσία καὶ φύση, καὶ παρέχει τὴν παντοτινὴ μακαριότητα.

14. Τὸ νὰ ἔχει κανεὶς τὸν πλησίον τοῦ ὅπως τὸν ἑαυτὸ του, εἶναι τὸ νὰ φροντίζει μόνον γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἄλλου, πράγμα ποὺ ἀναφέρεται στοῦ φυσικοῦ νόμο. Τὸ νὰ ἀγαπᾷ κανεὶς τὸν πλησίον τοῦ ὅπως τὸν ἑαυτὸ του, εἶναι νὰ προνοεῖ ἐπιπλέον γιὰ τὴ σύμφωνη μὲ τὴν ἀρετὴ μακαριότητα τοῦ πλησίον, πράγμα ποὺ ὀρίζει ὁ γραπτὸς νόμος¹⁷². Τὸ νὰ ἀγαπήσῃ τώρα κανεὶς τὸν πλησίον παραπάνω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στοῦ νόμο τῆς χάρης.

15. Ἐκεῖνος ποὺ ἀποφεύγει τίς ἀφορμὲς τῶν ἡδονῶν τοῦ σώματος, μαθαίνει τοὺς λόγους τῆς Πρόνοιᾶς, ἡ ὁποία ἐμποδίζει τὸ ὑλικὸ ποὺ ἐξάπτει τὰ πάθη. Ἐκεῖνος ποὺ δέχεται τίς ὀδυνηρὲς τιμωρίες τοῦ σώματος, μαθαίνει τοὺς λόγους τῆς κρίσεως, ἡ ὁποία τὸν καθαρίζει ἀπὸ προηγούμενους μολυσμούς μὲ ἀθέλητους πόνους.

16. Ἄν ὁ λόγος τῆς Γραφῆς μᾶς παρουσίασε τὸν Προφήτη νὰ λυπᾶται γιὰ τὴ σκηνὴ καὶ τὴν κολοκυθιά —δηλαδή γιὰ τὴ σάρκα καὶ τὴν ἡδονὴ τῆς σάρκα—, καὶ τὸ Θεὸ νὰ θέλει νὰ σώσει τὴ Νινευί, εἶναι φανερό ὅτι ἀπ' ὅλα

171. Ἰω. 15, 13.

172. Ἰωνᾶ 4, 9-11.

ὅσα ἐκτιμῶν καὶ ἀγαποῦν οἱ ἄνθρωποι, αὐτὸ πού ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς εἶναι πολὺ ἀνώτερο καὶ τιμιότερο· καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὰ δὲν ἔχουν οὐσιαστικὴ ὕπαρξη, ἀλλὰ νομίζονται ἀπὸ ἐσφαλμένη κρίση ὅτι ὑπάρχουν. Αὐτὰ δὲν ἔχουν κανένα ἀπολύτως λόγο ὑπάρξεως, ἀλλὰ μόνο ἡ φαντασία, ἐξαπατώντας τὸ νοῦ, δίνει μέσω τοῦ πάθους σ' αὐτὰ πού δὲν ὑπάρχουν ἓνα κούφιο σχῆμα, [ὄχι] ὅμως καὶ ὑπόστασι.

17. Ἡ ἀκριβὴς γνώση τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος φανερώνεται μόνο σὲ ὅσους εἶναι ἄξιοι τοῦ Πνεύματος, οἱ ὅποιοι ἀφοῦ μετὰ τὴν πολλὴ ἐπιμέλεια τῶν ἀρετῶν καθάρισαν τὸ νοῦ τους ἀπὸ τὴν καπνιά τῶν παθῶν, σὰν ἓνα καθαρὸ καὶ λαμπερὸ καθρέφτη, δέχονται τὴ γνώση τῶν θείων, ἀμέσως μόλις πέσει ἐπάνω τους, ν' ἀποτυπώνεται καὶ νὰ μένει σ' αὐτοὺς ὅπως ἓνα πρόσωπο στὸν καθρέφτη. Σ' ἐκείνους ὅμως πού τὰ πάθη ἔχουν κατασπιλῶσαι τὸ βίον τους, μόλις πού μποροῦν ἀπὸ εὐλόγους στοχασμοὺς νὰ συμπεράνουν τὴ γνώση τῶν θείων —ὄχι νὰ ἔχουν τὴν αὐθάδεια ὅτι τὴν κατανόησαν καὶ τὴ διατύπωσαν μετὰ ἀκριβεία.

18. Ἐκεῖνος πού ἔλαβε ὡς μορφή τοῦ νοῦ τοῦ τὴ γνώση πού προέρχεται ἀπὸ τὶς ἀρετὲς μετὰ τὴ χάρι τοῦ θείου Πνεύματος, λέγεται ὅτι «ἐπαθε» τὰ θεία, γιατί δὲν τὴν ἔλαβε ἀπὸ τὴ φύση μαζί μετὰ τὴν ὑπαρξή, ἀλλὰ κατὰ μέθεξιν μετὰ τὴ χάρι. Ἐκεῖνος ὅμως πού δὲν ἔλαβε τὴ γνώση ἀπὸ τὴ χάρι, κι ἂν ἀκόμη λείπει κάτι γνωστικόν, δὲ γνωρίζει μετὰ δική του πείρα τὴ δύναμιν τοῦ λόγου του. Γιατὶ ἡ φιλή μάθησι δὲν δίνει τὴ γνώση πού ἀποτελεῖ ἔξιν.

19. Ὁ νοῦς πού καθαρίστηκε τελείως μετὰ τὶς ἀρετὲς, εὐλόγα μπορεῖ νὰ [μαθαίνει] τοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν, κάνοντας δικόν του πρόσωπο τὴ γνώση, ἢ ὅποια ἔλαβε ἀπὸ αὐτοὺς θεία χαρακτηριστικά. Γιατὶ κάθε νοῦς καθ' ἑαυτὸν εἶναι χωρὶς μορφή καὶ χαρακτηριστικά, καὶ παίρνει μορφή ἐπίκτητη εἴτε τὴ γνώση πού δημιουργήθηκε ἀπὸ τὶς ἀρετὲς μετὰ τὸ Πνεῦμα, εἴτε τὴν ἄγνοια πού προέρχεται ἀπὸ τὰ πάθη.

20. Ὅποιος ξέπεσε ἀπὸ τὴ θεία ἀγάπη, ἔχει βασιλιά του τὸ νόμον τῆς σάρκας πού βασιλεύει μετὰ τὴν ἡδονή, καὶ οὔτε μπορεῖ, οὔτε θέλει νὰ φυλάξει καμία θεία ἐντολή. Γιατὶ ἀφοῦ προτίμησε τὴ φιλήδονον ζωὴ ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ βασιλεία πού διεξάγεται μετὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ σύμφωνα μετὰ τὴν ἀρετή, προξένησε στὸν ἑαυτό του τὴν ἄγνοια ἀντὶ τῆς γνώσεως.

21. Ἐκεῖνος πού δὲ διαβαίνει νοερὰ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴ πνευματικὴ καὶ θεία ὠραιότητα πού κρύβεται στὸ γράμμα τοῦ Νόμου, αὐτὸς δημιουργεῖ τὴ φιλήδονον σχέσιν τῆς προαιρέσεως, δηλαδὴ τὴν προσκόλλησιν στὰ κοσμικὰ καὶ τὴ φιλοκοσμία, καθὼς ἡ μάθησί του βασίζεται μόνο στὰ λόγια.

22. Ντροπὴ τοῦ στόματος εἶναι ἡ ἀπασχόλησις τοῦ νοῦ μετὰ φιλόκοσμους καὶ φιλοσώματους λογισμούς. Ὅταν δηλαδὴ μένομε στὴ σωματικὴ διαμόρφωσι πού δείχνει τὸ γράμμα τοῦ Νόμου, εἶναι φυσικὸ νὰ γεννιέται κατὰ τὴν κλίση τῆς προαιρέσεως ὁ κόσμος, δηλαδὴ ἡ φιλόκοσμη διάθεσι καὶ ἡ

νοερὴ ἀπασχόλησις μετὰ φιλήδονους λογισμούς. Γιατὶ μετὰ ὅ,τι ἔχομε συνδεθεῖ, αὐτὸ καὶ μελετοῦμε μετὰ τὸ νοῦ μας.

23. Ἡ πάλιν, ντροπὴ τοῦ στόματος εἶναι ἡ κίνησις τοῦ νοῦ πού δίνει μορφή στὰ πάθη καὶ διαμορφώνει τὸ κάλλος σύμφωνα μετὰ τὴν ἡδονή, ὥστε νὰ τὸ δεχτεῖ ἡ αἴσθησις. Γιατὶ χωρὶς τὴν ἐπινοητικὴ δύναμιν τοῦ νοῦ δὲν ὀδηγεῖται κάποιο πάθος μετὰ κανένα τρόπο σὲ διάπλασι μιᾶς μορφῆς. Ἡ, «ἀνάθεμα» εἶναι ἡ πρόσυλη, χωρὶς κάλλος καὶ ἀδιαμόρφωτη κίνησις τῶν παθῶν, ἐνῶ «ντροπὴ τοῦ στόματος» εἶναι ἡ νοερὴ κίνησις πού δίνει μορφή στὸ πάθος ὥστε νὰ τὸ δεχτεῖ ἡ αἴσθησις, καὶ προσπορίζει στὸ πάθος μετὰ τὶς ἐπινοήσεις τῆς κατάλληλο ὕλικό.

24. Ἐκεῖνος πού νομίζει ὅτι οἱ θυσίαι καὶ οἱ γιορτές, τὰ σάββατα καὶ οἱ πρωτομηνιᾶς ἔχουν διαταχθεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ στὸ νόμον Του γιὰ σωματικὴ ἀπόλαυσι καὶ ἀνάπαυσι, θὰ βρεθεῖ ὅπωςδὴποτε κάτω ἀπὸ τὴν πλήρη κατοχὴ τῆς ἐνέργειας τῶν παθῶν καὶ τὴν ντροπὴ τῆς ἀκαθαρσίας τῶν σχετικῶν μετὰ τὰ πάθη αἰσchrῶν λογισμῶν. Καὶ θὰ εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ φθαρτοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀπασχολήσεως μετὰ φιλοσώματους λογισμούς, ὅπως ἐπίσης καὶ τοῦ ὕλικου καὶ τῆς μορφῆς τῶν παθῶν, καὶ δὲ θὰ μπορεῖ νὰ θεωρεῖ πολῦτιμο τίποτε ἄλλο πέρα ἀπὸ τὰ φθαρτά.

25. Ἐκεῖνος πού πιστεύει ὅτι εἶναι θεία διαταγὴ νὰ ἀπολαμβάνει σωματικῶς ὅσα ὀρίζει ὁ Νόμος, αὐτὸς δέχεται σὰν δῶρο Θεοῦ τὴ γαστριμαργία καὶ ζεῖ μαζί τῆς μετὰ χαρὰ, ἀπὸ τὴν ὅποια γεννᾷ μετὰ τὴν παράχρησιν τοὺς τρόπους πού μολύνουν τὴν ἐνέργεια τῶν αἰσθητῶν.

26. Ὅταν τὸ θεωρητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς ἀγκαλιᾶζει τὸν τρυφηλὸ βίον σὰν θεία ἐντολὴ σύμφωνα μετὰ τὸ γράμμα τοῦ Νόμου, τότε μεταχειρίζεται τὶς αἰσθήσεις παρὰ φύσιν καὶ δὲν ἀφήνει νὰ φαίνεται καμιάς ἐνέργειας ἢ φυσικῆς χρήσις. Γιατὶ γεννᾷ καὶ τὴν ἔξιν καὶ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν, καὶ ἐγκαθιστᾷ μέσα του σὰν κάτι θεῖον τὴ γαστριμαργία, δημιουργώντας ἔτσι τοὺς τρόπους πού μολύνουν μετὰ τὴν παράχρησιν τὶς αἰσθήσεις, ὥστε νὰ ἀφανίζονται οἱ φυσικοὶ λόγοι καὶ τὰ σπέρματα πού βρίσκονται στὰ ὄντα.

27. Κανένας πού εἶναι προσηλωμένος στὴ σωματικὴ λατρεία τοῦ Νόμου, δὲν μπορεῖ νὰ δεχτεῖ διόλου ἓνα φυσικὸν λόγον ἢ λογισμό· γιατί δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὰ σύμβολα καὶ ἡ φύσις. Ἐκεῖνος πού μένει στὰ σύμβολα τοῦ Νόμου, δὲν μπορεῖ νὰ βλέπει σύμφωνα μετὰ τὸ λογικὸν τὴ φύσιν τῶν ὄντων καὶ νὰ προσλαμβάνει τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους ἔθεσε οὐσιωδῶς στὰ ὄντα ὁ Δημιουργός, γιατί ἔχουν διαφορὰ τὰ σύμβολα ἀπὸ τὴ φύσιν τῶν ὄντων.

28. Ἐκεῖνος πού ἔχει γιὰ Θεὸ τὴν κοιλία του καὶ νομίζει γιὰ δόξα του πράξεις πού φέρνουν ντροπὴ¹⁷³, εἶναι προσηλωμένος μετὰ μεγάλη ἐπιμέλεια μόνο στὰ πάθη τῆς ἀτιμίας σὰν νὰ ἦσαν πράγματα θεία, καὶ γι' αὐτὸ ἀσχολεῖται μόνο μετὰ τὰ πρόσκαιρα, δηλαδὴ μετὰ τὴν ὕλη καὶ τὴ μορφή τῶν πραγ-

173. Φιλίπ. 3, 19.

μάτων καὶ τὴν κακὴ χρῆση τῆς πενταπλῆς ἐνέργειας τῶν αἰσθήσεων. Γιατὶ ὅταν ἡ αἴσθησις περιπλεχτεῖ καὶ ἐνωθεῖ μετὰ τὴν ὕλη καὶ τὴν μορφή τῶν πραγμάτων, παράγει τὸ πάθος καὶ σκοτώνει καὶ ἀφανίζει τοὺς φυσικοὺς λόγους. Πάθος καὶ φύσις, σύμφωνα μετὰ τὸν λόγο τῆς ὑπάρξεως, ποτὲ δὲ συνυπάρχουν, γιατί ποτὲ δὲ φαίνεται σὲ κάποιο πάθος κανένας λόγος φύσεως, ὅπως οὕτως κάποιο πάθος γεννιέται μαζί με τὴν φύση.

29. Ὅποιος δὲν πιστεύει ὅτι ἡ Γραφή εἶναι πνευματικὴ, δὲν αἰσθάνεται ὅτι εἶναι φτωχὸς στὴ γνώση, ἂν καὶ πεθαίνει ἀπὸ πείνα. Γιατὶ εἶναι πράγματι πείνα ἡ ἔλλειψις τῶν γνωστῶν ἀπὸ τὴν πείρα ἀγαθῶν καὶ ἡ πλήρης ἀνέχεια καὶ στέρηση τῶν πνευματικῶν τροφῶν ποὺ συγκρατοῦν τὴν ψυχὴ. Καὶ πῶς θὰ νομίζει κανεὶς πείνα ἢ ζημίαν τὴν ὀλικὴ ἀφαίρεσις ἐκείνων ποὺ δὲν ἔχει γνωρίσει διόλου;

30. Πεινᾷ πράγματι ὁ λαὸς ἐκείνων ποὺ πιστεύουν καὶ ἔχουν γνωρίσει τὴν ἀλήθεια, ὅπως καὶ ἡ ψυχὴ καθενὸς ποὺ ἄφησε τὴν πνευματικὴ θεωρίαν μετὰ τὴν χάριν καὶ ὑποδουλώθηκε στὴν τυπικὴ δουλείαν τοῦ γράμματος καὶ δὲν τρέφει τὸ νοῦ μετὰ τὰ πετάγματα τῶν μεγάλων νοημάτων, ἀλλὰ γεμίζει τὴν αἴσθησιν μετὰ ἐμπαθὴ φαντασίαν, μετὰ τὴν σωματικὴν διατυπώσιν τῶν συμβόλων τῆς Γραφῆς.

31. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν παραδέχεται τὴν πνευματικὴν θεωρίαν τῆς ἀγίας Γραφῆς, μαζί μ' αὐτὴν ἀπώθησε καὶ τὸν φυσικὸ καὶ τὸν γραπτὸ νόμον τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀγνόησε τὸν νόμον τῆς χάριτος, ποὺ γι' αὐτὸν δίνεται ἡ θεωρία σ' ὅσους πορεύονται σύμφωνα μ' αὐτόν. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἐννοεῖ τὸν γραπτὸ νόμον σωματικῶς, δὲν τρέφει μετὰ ἀρετῆς τὴν ψυχὴ. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲ συλλαμβάνει τοὺς λόγους τῶν ὄντων, δὲν φιλοτιμεῖται νὰ προσφέρει στὸ νοῦ τοῦ τὴν ποικιλίαν σοφίας τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲ γνωρίζει τὸ μέγα μυστήριον τῆς νέας χάριτος, δὲν χαίρεται μετὰ τὴν ἐλπίδα τῆς μελλοντικῆς θεώσεως. Ἡ ἔλλειψις λοιπὸν τῆς θεωρίας τοῦ γραπτοῦ νόμου ἔχει ὡς συνέπεια τὴν στέρηση τῆς ποικίλης σοφίας τοῦ Θεοῦ ποὺ νοεῖται στὸ φυσικὸ νόμον, καὶ ὡς ἐπακόλουθον τὴν πλήρη ἄγνοια τῆς θεώσεως ποὺ θὰ δοθεῖ μετὰ τὴν χάριν σύμφωνα μετὰ τὸν νέο μυστήριον.

32. Κάθε νοῦς ποὺ ἔλαβε ἀπὸ τὸ Χριστὸ διορατικὴν δύναμιν ὁράσεως, ἐπιθυμεῖ πάντοτε καὶ ζητεῖ τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου. Πρόσωπον τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ ἀληθινὴ μέσος τῆς ἀρετῆς θεωρία καὶ γνώσις τῶν θείων, ποὺ ἀναζητῶντας τὴν μαθαίνει τὴν αἰτία τῆς φτώχειας καὶ τῆς στέρησεώς του. Ὅπως δηλαδὴ τὸ πρόσωπον εἶναι ποὺ χαρακτηρίζει τὸν καθένα, ἔτσι καὶ ἡ πνευματικὴ γνώσις εἶναι τὸ φανερὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ θείου, καὶ ὅποιος τὴν ζητεῖ, λέγεται ὅτι ζητεῖ τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ γίνεται σαρκικὸς μετὰ τὴν αἱματηρὴν θυσίαν σύμφωνα μετὰ τὸ γράμμα τοῦ Νόμου, ἀποκτᾷ τὴν ἄγνοια ποὺ ἐπιθυμεῖ, καθὼς δέχεται τὴν ἐντολὴν μόνον ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἡδονῆς τῆς σάρκα καὶ περιορίζεται σωματικὰ μόνον στὸ περι-

χόμενον τοῦ γράμματος ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν αἴσθησιν.

33. Ὅποιος περιορίζεται σὲ λατρεία σωματικὴ σύμφωνα μετὰ τὸν Νόμον, γεννᾷ τὴν ἐμπρακτικὴν ἁμαρτίαν ὡς ὕλη, καὶ ὡς εἶδος διαμορφώνει ὕλιν τὴν συγκατάθεσιν τοῦ [νοῦ] σ' αὐτὴν μετὰ τὴν ἡδονὴν τῶν αἰσθήσεων. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἐννοεῖ τὴν Γραφὴν πνευματικῶς, θανατώνει ὡς ὕλη τὴν ἐνέργειαν τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὡς εἶδος τὴν συγκατάθεσιν σ' αὐτὴν μαζί με τοὺς τρόπους κακῆς χρήσεως τῆς αἰσθήσεως γιὰ τὴν ἡδονήν· καὶ αὐτὸ τὸ κάνει μετὰ τοὺς φυσικοὺς λογισμοὺς στὸ ὕψος τῆς θεωρίας.

34. Αὐτὰ ὅλα, τὴν ὕλη καὶ τὸ εἶδος καὶ τοὺς σχετικοὺς μ' αὐτὰ πέντε τρόπους κακῆς χρήσεως τῶν πέντε αἰσθήσεων, ἐννοῶ τὴν ἐμπαθὴ καὶ παρὰ φύσιν ἀνάμιξιν τῶν αἰσθήσεων μετὰ τὰ αἰσθητά, δηλαδὴ τὰ πρόσκαιρα καὶ ρευστά, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς σύμφωνης μετὰ τὸ γράμμα σωματικῆς λατρείας ποὺ ἀναφέρεται στὸν Νόμον, καὶ μετὰ τὸ ξεπέραςμα τῆς ἄγνοιας, τὰ παραδίδει ὁ πνευματικὸς λόγος ἢ νοῦς, γιὰ νὰ θανατωθῶν, στοὺς ὑψηλότερους λόγους καὶ λογισμοὺς τῆς φυσικῆς θεωρίας, ὥστε αὐτοί, καθὼς θὰ φτάσουν στὸ ὕψος τοῦ νόμου τῆς πνευματικῆς θεωρίας, ν' ἀφανίσουν καὶ νὰ θανατώσουν τὴν καθολικὴν σχέσιν τῶν προσκαίρων μετὰ τὴν αἴσθησιν καὶ τὸ σῶμα, ἢ ὅποια στηρίζεται στὰ σύμβολα τοῦ Νόμου.

35. Χωρὶς τὴν φυσικὴν θεωρίαν κανεὶς δὲ διακρίνει τὴν ἀνομοιότητα τῶν συμβόλων τοῦ Νόμου πρὸς τὰ θεῖα. Γιατὶ ἂν κανεὶς, ἀφοῦ πρωτίτερα ἀντιληφθεῖ μετὰ τὴν φυσικὴν θεωρίαν τὴν ἀνομοιότητα τῶν συμβόλων μετὰ τὰ θεῖα καὶ νοητά, δὲν ποθήσει νὰ ἔρθῃ μετὰ τὸν νοῦ στὴν ὠραιότητα τῶν νοητῶν ἀφήνοντας ἔξω ὁλότελα τὴν αἴσθησιν, δὲν μπορεῖ νὰ χωριστεῖ τελείως ἀπὸ τὴν σωματικὴν ποικιλίαν ποὺ ὑπάρχει στοὺς [τύπους]. Ὅσο κινεῖται μέσα σ' αὐτὴν ἀκολουθώντας τὸ γράμμα, εὐλογα δὲν ἱκανοποιεῖ τὴν πείναν τοῦ γιὰ τὴν γνώσιν, γιατί καταδίκασε τὸν ἑαυτό του σὰν τὸ φίδι νὰ τρώει τὴν γῆ¹⁷⁴ τῆς Γραφῆς, δηλαδὴ τὸ σωματικὸ νόημα, καὶ ὅχι, ἀκολουθώντας τὸ Χριστό, νὰ τρώει τὸν οὐρανόν, δηλαδὴ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴ τῆς Γραφῆς, πράγμα ποὺ εἶναι τὸ οὐράνιον καὶ ἀγγελικὸ φῶς. Θέλω νὰ πῶ ὅτι δὲ θὰ τρέφεται μετὰ τὴν πνευματικὴν θεωρίαν καὶ γνώσιν τῶν Γραφῶν μετὰ τὸ φωτισμὸν τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὅποια δίνει ἄφθονη ὁ Θεὸς σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν, ὅπως εἶναι γραμμένον: «Τοὺς ἔδωσε φῶς τοῦ οὐρανοῦ· ὁ ἄνθρωπος ἔφαγε φῶς τῶν ἀγγέλων»¹⁷⁵.

36. Τὴν κατὰ γράμμα ἐρμηνείαν τῆς Γραφῆς ποὺ γίνεται σύμφωνα μετὰ τὴν αἴσθησιν, ἐπειδὴ ὀλοφάνερα γεννᾷ τὰ πάθη καὶ τὴν διάθεσιν ποὺ κλίνει πρὸς τὰ πρόσκαιρα καὶ ρευστά, δηλαδὴ τὴν ἐμπαθὴ ἐνέργειαν τῆς αἰσθήσεως πρὸς τὰ αἰσθητά, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὴν ἀφανίσουμε, ὅπως τὰ παιδιὰ καὶ τὰ ἐγγόνια τοῦ Σαοὺλ¹⁷⁶, ἀνυψώνοντας σὰν σὲ ὄρος τὰ θεῖα ρητὰ μέσῳ τῆς φυσικῆς θεωρίας, ἂν βέβαια ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐμφορηθοῦμε ἀπὸ θεῖαν χάριν.

174. Γεν. 3, 14.

175. Ψαλμ. 77, 24-25.

176. Β' Βασ. 21, 8-9.

37. Ἄδικεῖ τὴν ἀλήθεια, καὶ ὁ Νόμος ὅταν νοεῖται μόνο κατὰ γράμμα, καὶ ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὅποιος ἄλλος μιμεῖται τὸν τρόπο σκέψεως τους, περιορίζοντας μόνο στὸ γράμμα τὴ δύναμη τοῦ Νόμου χωρὶς νὰ δέχεται, γιὰ τὴ φανέρωση τῆς γνώσεως ποὺ κρύβεται μυστικὰ μέσα στὸ γράμμα τοῦ Νόμου, τὴ φυσικὴ θεωρία, ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἐνδιάμεσο μεταξὺ τύπων καὶ ἀλήθειας καὶ ἀπομακρύνει ἀπὸ τοὺς τύπους ὅσους τὴν ἀκολουθοῦν, ξαναφέρνοντάς τους στὴν ἀλήθεια· αὐτός, ἀντίθετα, σὰν νὰ ἀρνεῖται ὁλότελα τὴ φυσικὴ θεωρία καὶ σὰν νὰ τὴν ἀποκλείει ἀπὸ τὴ μυσταγωγία τῶν θείων. Αὕτῃ λοιπὸν τὴ σωματικὴ καὶ πρόσκαιρη ἐρμηνεία τοῦ Νόμου, ἐπειδὴ ὑπόκειται στὸ χρόνο καὶ τὴ μεταβολή, πρέπει νὰ ἀφανίζονται μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία στὸ ὅρος, δηλαδή τὸ ὕψος τῆς γνώσεως, ὅσοι ἔχουν ζῆλο γιὰ τὰ θεῖα θεάματα.

38. Ἀφανίζει ὁλότελα τὸ σωματικὸ νόημα τῆς Γραφῆς ἐκεῖνος ποὺ κατὰ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση φονεύει μέσω τῆς φυσικῆς θεωρίας τὴ φιλήδονη καὶ φιλοσώματη σχέσι πρὸς τὴν ἄστατη καὶ ρευστὴ ὕλη, ποὺ δημιουργήθηκε στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ γράμμα τοῦ Νομοῦ, [κατασφάζοντας] σὰν παιδιὰ καὶ ἀπογόνους τοῦ Σαοὺλ, διὰ μέσου τῆς φυσικῆς θεωρίας, τὴ χαμαίζηλη ἐρμηνεία τοῦ Νόμου, ἀφοῦ ἀνεβῆ σὰν σὲ ὅρος στὸ ὕψος τῆς γνώσεως, καὶ φανερώνοντας ἐνώπιον τοῦ Κυρίου μὲ τὴν ἐξομολόγησι ὅτι πρωτότερα ἐρμήνευε τὸ Νόμο σωματικά. Ἔτσι μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἀπὸ τοὺς φιλομαθεῖς ἡ φράσι «νὰ τοὺς κρεμάσουν κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο ἐνώπιον τοῦ Κυρίου»¹⁷⁶. νὰ βγάλουν δηλαδή στὸ φῶς μέσω τῆς γνώσεως τὴ σφαλερὴ προσκόλλησι στὸ γράμμα, πράγμα ποὺ σημαίνει νὰ δείξουν στὸ ὕψος τῆς θεωρίας νεκρὸ τὸ γράμμα τοῦ Νόμου, μέσω τῆς πνευματικῆς γνώσεως.

39. «Τὸ γράμμα φονεύει, ἐνῶ τὸ πνεῦμα δίνει ζωὴν»¹⁷⁷, λέει ἡ Γραφή. Γι' αὐτὸ πρέπει, ἐκεῖνο ποὺ ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ φονεύει, νὰ φονεύεται ἀπὸ τὸ ζωοποιὸ Πνεῦμα. Γιατὶ εἶναι ὁλότελα ἀδύνατο νὰ συνυπάρχουν καὶ νὰ συνενεργοῦν καὶ τὰ δύο, τὸ σωματικὸ καὶ τὸ θεῖο στοιχεῖο τοῦ Νόμου, δηλαδή τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα, ἀφοῦ οὔτε εἶναι φυσικὸ νὰ συμφωνεῖ ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ νὰ ἀφαιρεῖ τὴ ζωὴ μ' ἐκεῖνο ποὺ κατὰ φύσιν τὴν παρέχει.

40. Τὸ πνεῦμα εἶναι ποὺ παρέχει ζωὴν, τὸ γράμμα ἀφαιρεῖ τὴ ζωὴν. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πράττει κανεὶς καὶ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα μαζὶ, ὅπως δὲν μποροῦν νὰ συνυπάρχουν τὸ ζωοποιὸ μὲ τὸ φθοροποιό.

41. Μυστικὴ περιτομὴ εἶναι ἡ τέλεια ἀφαίρεσις τῆς ἐμπαθοῦς σχέσεως τοῦ νοῦ πρὸς τὸν κτιστὸ κόσμον. Γιατί, βλέποντας φυσικῶς τὰ πράγματα, ξέρομε ὅτι δὲν εἶναι τελειότητα ἡ ἀφαίρεσις τῆς φυσικῆς ἀρτιότητος ποὺ ἔχει δώσει ὁ Θεός. Δὲν τελειοποιεῖται βέβαια ἡ φύσις ὅταν κουτσουρεύεται σύμφωνα μὲ κάποια τέχνη καὶ τῆς ἀφαιρεῖται μὲ ἐπιδεξιότητα ἐκεῖνο ποὺ τῆς ἔδωσε ὁ Θεὸς κατὰ τὴ δημιουργίαν· διαφορετικὰ, παρουσιάζομε τὴν τέχνη ἀ-

177. Β' Κορ. 3, 6.

νώτερη ἀπὸ τὸ Θεὸ στὸ νὰ βεβαιώνει τάχα τὴ δικαιοσύνη, καὶ κάνομε τὴν μελετημένη ἔλλειψι τῆς φύσεως ἱκανὴ ν' ἀναπληρώσει τὴν ἔλλειψι δικαιοσύνης κατὰ τὴ δημιουργίαν. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴ θέσι ποὺ ἔχει στὸ σῶμα τὸ μέλος ποὺ περιτέμνεται, διδασκόμαστε νὰ κάνομε προαιρετικὰ τὴν περιτομὴ τῆς ἐμπαθοῦς διαθέσεως τῆς ψυχῆς, μὲ τὴν ὁποία ρυθμίζεται ἡ προαίρεσις νὰ συμβαδίζει περισσότερο μὲ τὴ φύσιν, διορθώνοντας τὸν ἐμπαθὴ νόμον τῆς σχέσεως πρὸς τὸν κτιστὸ κόσμον.

42. Ἡ ἀκροβυστία εἶναι κάτι φυσικόν. Καὶ κάθε τι τὸ φυσικόν εἶναι ἔργο θείας δημιουργίας καὶ πολὺ καλόν, σύμφωνα μὲ τὸ ρητό: «Καὶ εἶδε ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα δημιούργησε καὶ ἰδοὺ, ἦταν πολὺ καλὰ»¹⁷⁸. Ὁ Νόμος ὅμως, μὲ τὸ νὰ διατάζει τὴν ἀφαίρεσις μὲ περιτομὴ τῆς ἀκροβυστίας ὡς ἀκάθαρτης¹⁷⁹, παρουσιάζει τὸ Θεὸ νὰ διορθώνει μὲ τέχνη τὸ ἔργο Του, πράγμα ποὺ καὶ νὰ τὸ διανοηθεῖ μόνο κανεὶς εἶναι ἀσεβέστατο. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ μελετᾷ ἀπὸ φυσικὴ ἄποψιν τὰ σύμβολα τοῦ Νόμου, γνωρίζει ὅτι ὁ Θεὸς δὲ διορθώνει τὴ φύσιν μὲ τὴν τέχνη, ἀλλὰ διατάζει νὰ περιτέμνεται τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς ποὺ ὀφείλει νὰ ὑπακούει στὸ λογικόν· αὐτὸ δηλώνεται συμβολικὰ μὲ τὸ σωματικὸ μόριο καὶ ἀποβάλλεται ἀπὸ τὴ γνώσι μέσω τῆς ἀνδρείας τῆς προαιρέσεως ποὺ ἐκδηλώνεται στὴν πράξι. Γιατὶ ὁ ἱερέας ποὺ ἐκτελεῖ τὴν περιτομὴ σημαίνει τὴ γνώσι, ἡ ὁποία ἔχει γιὰ μαχαίρι ἐναντίον τοῦ πάθους τὴν ἔμπρακτον ἀνδρεία τοῦ λογικοῦ. Σβήνει ἡ παράδοσις τοῦ Νόμου ὅταν τὸ πνεῦμα ὑπερτερεῖ ἐπάνω στὸ γράμμα.

43. Τὸ Σάββατο¹⁸⁰ εἶναι ἡ ἀνάπαυσις ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἀπὸ τὴν κίνησι τοῦ νοῦ γύρω ἀπὸ τὴ φύσιν τῶν ὄντων. Ἡ, εἶναι ἡ τέλεια ἀπραξία τῶν παθῶν καὶ ἡ γενικὴ παύσις τῆς κινήσεως τοῦ νοῦ γύρω ἀπὸ τὰ δημιουργήματα καὶ ἡ τέλεια μετάβασις πρὸς τὸ Θεόν. Ἐκεῖνος ποὺ ἔφτασε —ὅσο εἶναι δυνατόν— στὸ Σάββατο αὐτὸ μέσω τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως, δὲν πρέπει διόλου νὰ θυμᾶται ὅ,τιδήποτε ποὺ σὰν ξύλα ἀνάβουν τὰ πάθη, οὔτε πάλι ν' ἀναλογίζεται διόλου τοὺς λόγους τῆς φύσεως, γιὰ νὰ μὴ δογματίζομε ὅπως οἱ εἰδωολάτρες ὅτι ὁ Θεὸς εὐχαριστεῖται στὰ πάθη ἢ μετριέται μὲ τὰ μέτρα τῆς φύσεως, Αὐτὸς ποὺ μόνο ἡ τέλεια σιγὴ Τὸν κηρύττει, καὶ Τὸν παρουσιάζει ἡ τέλεια καὶ ἄκρα ἀγνωσία.

44. «Στεφάνι ἀγαθότητας»¹⁸¹ εἶναι ἡ καθαρὴ πίστις ποὺ εἶναι στολισμένη σὰν μὲ πολυτίμους λίθους ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ δόγματα καὶ τοὺς πνευματικούς λόγους καὶ νοήματα, καὶ ποὺ στεφανώνει σὰν νὰ ἦταν κεφάλι τὸ θεοφιλὲς νοῦ. Ἡ καλύτερα, «στεφάνι ἀγαθότητας» εἶναι αὐτὸς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ μὲ τὴν ποικιλία τῶν τρόπων τῆς πρόνοιος καὶ τῆς κρίσεως —δηλαδή μὲ τὴν ἐγκράτεια τῶν θεληματικῶν παθῶν καὶ τὴν ὑπομονὴ τῶν ἀκουσίων— περιβάλλει τὸ νοῦ σὰν νὰ ἦταν κεφάλι, καὶ μὲ τὴ μετοχὴ τῆς χάριος τῆς θεώσεως κάνει τὸ νοῦ ὠραιότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του.

178. Γεν. 1, 31. 179. Γεν. 17, 10-14. 180. Ἐξ. 16, 23· 20, 10. 181. Ψαλμ. 64, 12.

45. Ἐδῶ λέει ὅτι ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἔργο τῆς πρόνοιας γιατί καθαρίζει ἀπὸ τὰ ἐκούσια πάθη. Ἡ ὑπομονὴ λέει ὅτι εἶναι ἔργο τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ, γιατί ἀντιστέκεται στοὺς ἀθέλητους πειρασμοὺς καὶ εἶναι σύμβολο τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας καὶ ὁδηγεῖ στὴν ἀρετὴ, βγάζοντας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο τῆς ἁμαρτίας ἐκείνους ποὺ ἦταν κρατούμενοι σ' αὐτή.

46. Ὁ Θεὸς δὲν πρόσταξε νὰ τιμηθοῦν τὸ Σάββατο, οἱ πρωτομηνιῆς καὶ οἱ γιορτές ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τιμῶνται οἱ ἡμέρες ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους —γιατί ἔτσι θὰ ὀριζε ὡς ἐντολὴ τοῦ Νόμου τὸ νὰ λατρεύεται ἡ κτίσις καὶ ὄχι ὁ Κτίστης¹⁸² καὶ νὰ θεωροῦνται ἱερὲς οἱ ἡμέρες καὶ γι' αὐτὸ ἄξιες νὰ προσκυνοῦνται· ἀλλὰ ὑπέδειξε συμβολικὰ νὰ τιμᾶται Αὐτὸς μέσω τῶν ἡμερῶν. Γιατί Αὐτὸς εἶναι Σάββατο, καθὼς εἶναι ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς σάρκα καὶ παύση τῶν ἀγώνων τῆς ἀρετῆς· εἶναι Πάσχα, ὡς ἐλευθερωτὴς ἐκείνων ποὺ κρατοῦνται στὴν πικρὴ δουλεία τῆς ἁμαρτίας· εἶναι Πεντηκοστή, ὡς ἀρχὴ καὶ τέλος τῶν ὄντων καὶ λόγος μὲ τὸν ὁποῖον ὑπάρχουν ἐκ φύσεως τὰ πάντα. Πρόσεξε πῶς ὁ Νόμος καταστρέφει ἐκείνους ποὺ τὸν ἐννοοῦν σωματικῶς, μὲ τὸ νὰ τοὺς πείθει νὰ λατρεύουν τὴν κτίσις καὶ ὄχι τὸν Κτίστη, καὶ νὰ νομίζουν ἐκ φύσεως ἱερὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔγιναν γι' αὐτούς, ν' ἀγνοοῦν ὅμως Ἐκεῖνον, γιὰ τὸν ὁποῖο δημιουργήθηκαν οἱ ἴδιοι.

47. Ὁ κόσμος εἶναι τόπος πεπερασμένος καὶ σταθερότητα περιορισμένη. Ὁ χρόνος εἶναι κίνηση περιορισμένη, καὶ γι' αὐτὸ ἡ κίνηση ὅσων ζοῦν μέσα σ' αὐτὸν ὑπόκειται σὲ ἀλλοίωση. Ὅταν ἡ φύσις ξεπεράσει καὶ τὸ χρόνο καὶ τὸν τόπο κατὰ τὴν ἐνέργεια καὶ τὴν ἐννοία, δηλαδὴ τὰ ἀπαραίτητα, τὴν πεπερασμένη σταθερότητα καὶ κίνηση, καὶ ἐνωθεὶ κατὰ τρόπο ἄμεσο μὲ τὴν Πρόνοια, τότε βρίσκει στὴν Πρόνοια λόγο ἀπλὸ καὶ σταθερὸ κατὰ τὴ φύσις, ποὺ δὲν περιορίζεται ἀπὸ τίποτε καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔχει καὶ καμμία ἐντελὴς κίνηση.

48. Ἡ φύσις, ἐπειδὴ βρίσκεται χρονικῶς μέσα στὸν κόσμο, ἔχει κίνηση ποὺ ὑπόκειται σὲ ἀλλοίωση λόγω τῆς πεπερασμένης σταθερότητας τοῦ κόσμου καὶ τῆς μεταβαλλόμενης φορᾶς τοῦ χρόνου. Ὅταν φτάσει στὸ Θεό, ἐπειδὴ Αὐτὸς εἶναι ἐκ φύσεως μονάδα, θὰ ἔχει στάση ἀκίνητη καὶ στάσιμη ταυτοκινήσια ποὺ θὰ γίνεται αἰωνίως γύρω ἀπὸ Αὐτὸ ποὺ εἶναι ἓνα καὶ μοναδικὸ καὶ πάντα τὸ ἴδιο. Αὐτὴ ἔχει λεχθεῖ ὅτι εἶναι ἡ ἄμεση καὶ μόνιμη ἐγκατάσταση γύρω ἀπὸ τὸ πρῶτο Αἷτιο ἐκείνων ποὺ δημιουργήθηκαν ἀπ' Αὐτό.

49. Τὸ μυστήριον τῆς Πεντηκοστῆς εἶναι ἡ ἄμεση ἔνωση τῶν προνοουμένων μὲ τὴν πρόνοια, δηλαδὴ ἡ ἔνωση τῆς φύσεως μὲ τὸ Λόγο σύμφωνα μὲ τὴ διευθέτηση τῆς πρόνοιας, κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει καμμία ἐντελὴς ἐνδειξη χρόνου καὶ γενέσεως. Ὁ Λόγος εἶναι ἐπίσης ἡ σάλπιγγά μας¹⁸³, γιατί μᾶς κάνει ν' ἀκοῦμε τίς θεῖες καὶ ἀνέκφραστες γνώσεις· εἶναι ἡ ἐξί-

182. Ρωμ. 1, 25.

183. Λευϊτ. 23, 24.

λέωσή μας¹⁸⁴, γιατί στὸν ἑαυτὸ Του διαλύει τὰ ἁμαρτήματά μας, ἀφοῦ ἔγινε ὅμοιος μ' ἐμᾶς, καὶ μὲ τὴ δωρεὰ τῆς χάρις θεοποιεῖ μέσω τοῦ Πνεύματος τὴ φύσις ποὺ ἁμάρτησε· καὶ εἶναι Σκηνοπηγία¹⁸⁵, γιατί εἶναι ἡ πραγμάτωση τῆς ἀμεταβλησίας μας στὸ καλὸ σύμφωνα μὲ τὴ θεομίμητη ἔξη ποὺ ἀποκτοῦμε, καὶ ὁ δεσμὸς ποὺ μᾶς συνέχει κατὰ τὴ μεταποίησή μας πρὸς τὴν ἀθανασία.

50. Ἐκεῖνος ποὺ δέχεται μὲ χαρὰ τίς αἱματηρὲς θυσίες, εἶναι ἐμπαθὴς καὶ κάνει ἐκείνους ποὺ θυσιάζουν σ' αὐτόν, νὰ καλλιεργοῦν τὰ πάθη· γιατί ὁ γνήσιος προσκυνητὴς ἀγαπᾷ νὰ χαίρεται μὲ ὅ,τι χαίρεται αὐτὸς ποὺ προσκυνεῖ. Γι' αὐτὸ ἡ Γραφή ἐννοεῖ ὡς θυσίες μᾶλλον τὴ σφαγὴ τῶν παθῶν καὶ τὴν προσφορὰ τῶν φυσικῶν δυνάμεων. Ἀπ' αὐτές, τύπος τοῦ λόγου εἶναι τὸ κριαρί¹⁸⁶, σύμβολο τοῦ θυμοῦ ὁ ταῦρος¹⁸⁷ καὶ ὑποδήλωση τῆς ἐπιθυμίας ἡ αἶγα¹⁸⁸.

51. Γνωρίζουμε ὅτι θυσίες πνευματικὲς εἶναι ὄχι μόνο ἡ νέκρωση τῶν παθῶν ποὺ σφάζονται μὲ τὸ μαχαίρι τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ¹⁸⁹, καὶ ἡ ἐκούσια κένωση καὶ χύση ὅλης τῆς σαρκικῆς ζωῆς σὰν νὰ ἦταν αἷμα, ἀλλὰ καὶ ἡ προσφορὰ ὅλης τῆς ἐνάρετης διαγωγῆς καὶ ὅλων τῶν φυσικῶν δυνάμεων, ποὺ ἀφιερώνονται στὸ Θεὸ καὶ ὀλοκαυτώνονται μὲ τὴ φωτιὰ τῆς χάρις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὴν θεία τελείωσις.

52. Τὸ γήινο νόημα τῆς Γραφῆς, ὅταν κυριεύει τὴν ψυχὴ, ἀποβάλλει τοὺς φυσικοὺς λόγους, ἐξαφανίζοντάς τους μὲ τὴν παράχρηση τῶν φυσικῶν δυνάμεων. Γιατί ὅταν αὐτὸ ζεῖ, ἐξολοθρεῖ πράγματι καὶ καταδιώκει καὶ καταστρέφει τοὺς φυσικοὺς λόγους καὶ λογισμοὺς, περιορίζοντας τὸ Νόμο μόνο στὴ σάρκα καὶ τιμώντας σὰν θεῖα τὰ πάθη τῆς ἁμαρτίας, τὰ ὁποῖα οἱ φυσικοὶ λογισμοί, ἀφοῦ πάρουν θάρρος ἀπὸ τὸν νόμο τοῦ πνεύματος, τὰ χτυποῦν καὶ τὰ θανατώνουν.

53. Ὅταν κανεὶς ἀσχοληθεῖ λογικὰ μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἀρετῶν, ταυτόχρονα μεταφέρει φυσικὰ τὸ νόημα τῶν Γραφῶν πρὸς τὸ πνεῦμα, λατρεύοντας ἔμπρακτα τὸ Θεὸ μέσω τῶν ὑψηλῶν θεωριῶν μὲ τρόπο νέο, ὅπως καθοδηγεῖ τὸ Πνεῦμα, καὶ ὄχι μὲ τὸν παλιὸ τρόπο ποὺ ὀριζε τὸ γράμμα τοῦ Νόμου¹⁹⁰ καὶ ποὺ μὲ τὴν ταπεινότερη σωματικὴ ἐρμηνεία του σύμφωνα μὲ τὴν αἴσθηση κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ καλλιεργεῖ τὰ πάθη, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ νὰ ὑπηρετεῖ τὴν ἁμαρτία.

54. Ὅταν κανεὶς πάφει νὰ ἐρμηνεύει τὴ Γραφὴ σωματικὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν αἴσθηση, ἀμέσως ἀνατρέχει μὲ τὸ νοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα διὰ μέσου τῆς φύσεως, πράττοντας πνευματικῶς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐπιτελοῦσε σωματικῶς ὁ Ἰουδαῖος καὶ προκαλοῦσε τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ.

55. Κάθε νοῦς ὑψηλὸς κατὰ Θεὸν καὶ μεταρσιωμένος, κατασφάζει συγ-

184. Λευϊτ. 25, 9. 186. Λευϊτ. 5, 15. 188. Ἀρ. 15, 27. 190. Ρωμ. 7, 6.

185. Λευϊτ. 23, 42. 187. Ἐξ. 29, 36. 189. Ἐφ. 6, 17.

χρόνως καὶ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν καὶ τὴν ἄπρεπη κίνηση τῶν λογισμῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ τοὺς ἀκόλαστους τρόπους πού ὀφείλονται στὴν κακὴ χρῆση τῆς ἐνέργειας τῶν αἰσθήσεων. Γιατὶ τὰ πάθη φονεύονται ἀπὸ τοὺς ὑψηλοὺς λογισμοὺς τῆς φύσεως, ἀφοῦ νικηθοῦν θριαμβευτικὰ κατὰ τὴν ὑψηλὴ θεωρία.

56. Τὸ κράτος τῆς ἀμαρτίας, δηλαδή τὸ σαρκικὸ φρόνημα, τὸ ἀφανίζει ἢ χάρη τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, ἐνῶ ἡ ἐμπρακτὴ ὑπακοὴ στίς θεῖες ἐντολές τὸ φονεῦει μὲ τὸ μαχαίρι τοῦ Πνεύματος¹⁹¹ —δηλαδή μὲ τὸ λόγο τῆς θείας γνώσεως πού χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα—, φωνάζοντας μυστικὰ πρὸς τὸ πάθος τῆς ἀμαρτίας, ὅπως φώναξε ὁ μέγας Σαμουὴλ πρὸς τὸν Ἄγαγ: «Ἐπειδὴ τὸ μαχαίρι σου ἄφησε γυναῖκες χωρὶς παιδιὰ, θά μείνει σήμερα χωρὶς παιδί ἢ μητέρα σου»¹⁹².

57. Τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας ἄφησε πολλὰς ἀρετὰς χωρὶς παιδιὰ, χρησιμοποιώντας σὰν μαχαίρι τὸ γλιστερό λογισμὸ τῆς ἡδονῆς. Γιατὶ μὲ τὴν ἀκράτεια φονεῦει τὰ σπέρματα τῆς σωφροσύνης, μὲ τὴν πλεονεξία καταστρέφει τὴν ἰσοτιμία τῆς δικαιοσύνης καὶ μὲ τὴ φιλαυτία κόβει τὸ φυσικὸ σύνδεσμο τῆς φιλανθρωπίας. Καὶ γενικὰ, τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας καταστρέφει ὅλους τοὺς καρποὺς τῶν ἀρετῶν.

58. Τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας σκοτώνει τοὺς θεῖους καρποὺς τῶν ἀρετῶν, κι αὐτὸ σκοτώνεται μὲ τὴ χάρη τῆς πίστεως, μὲ τὴν ὑπακοὴ τῶν θείων ἐντολῶν καὶ μὲ τὸν λόγο τῆς γνώσεως.

59. Ὁ Κύριός μας εἶναι ἀληθινὰ φῶς τῶν ἐθνῶν¹⁹³, γιατί ἀνοίγει μὲ τὴν ἀληθινὴ ἐπίγνωση τὰ μάτια τῆς διάνοιάς τους πού ἦταν κλειστὰ ἀπὸ τὸ βαθύ σκοτάδι τῆς ἄγνοιας, καὶ γιατί μὲ τὴ θεία ἀναστροφή Του ἔκανε τὸν ἑαυτὸ Του γιὰ τοὺς πιστοὺς λαοὺς ἄριστο παράδειγμα ἀρετῆς καὶ ἔγινε σ' αὐτοὺς τύπος καὶ ὑπογραμμὸς ἐνάρετου προσώπου· πρὸς τὸν Ὅποιο ἀποβλέποντας ὡς ἀρχηγὸ τῆς σωτηρίας μας¹⁹⁴, κατορθώνουμε κατὰ μίμησὴ Του, ὅσο μᾶς εἶναι δυνατόν, τίς ἀρετὰς στὴν πράξη.

60. Καθένας πού ἀπὸ φθόνον μισεῖ καὶ διαβάλλει ἐκεῖνον πού εἶναι δυνατότερός του στοὺς ἀγῶνες τῶν ἀρετῶν καὶ τὸν πλοῦτο τοῦ λόγου τῆς πνευματικῆς γνώσεως, εἶναι Σαοὺλ πού πνίγεται ἀπὸ πονηρὸ πνεῦμα¹⁹⁵, καθὼς δὲν ὑποφέρει τὴ δόξα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως τοῦ καλυτέρου του. Καὶ αὐτὸ πού τὸν φέρνει σὲ μεγαλύτερη μανία εἶναι ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ σκοτώσει τὸν εὐεργέτη του¹⁹⁶. Πολλὰς φορές διώχνει μὲ κακὸ τρόπο καὶ αὐτὸν τὸν φίλτατο Ἰωνάθαν¹⁹⁷, δηλαδή τὸν ἔμφυτο λογισμὸ τῆς συνειδήσεως, πού τὸν ἐλέγχει γιὰ τὸ ἄδικο μίσος καὶ διηγεῖται μὲ φιλαλήθεια τὰ κατορθώματα τοῦ ἄλλου.

191. Ἐφ. 6, 17.

194. Ἐβρ. 2, 10.

196. Α' Βασ. 18, 10-11.

192. Α' Βασ. 15, 33.

195. Α' Βασ. 16, 14.

197. Α' Βασ. 20, 30-34.

193. Ἠσ. 49, 6· Λουκ. 2, 32.

61. Ἄς παρακαλέσουμε κι ἐμεῖς τὸν νοητὸ Δαβίδ, νὰ παῖξει τὴν κιθάρα τῆς πνευματικῆς θεωρίας καὶ γνώσεως στὸ νοῦ μας, πού κάνει σὰν ἐπιληπτικὸς γιὰ τὰ ὕλικά, καὶ νὰ διώξει τὸ πονηρὸ πνεῦμα τῆς ἐμπλοκῆς τῆς αἰσθήσεως στὰ ὕλικά, ὥστε νὰ μπορέσουμε νὰ κατανοήσουμε τὸ Νόμο πνευματικὰ καὶ νὰ βροῦμε μυστικὰ τὸν λόγο πού εἶναι κρυμμένος μέσα σ' αὐτὸν καὶ νὰ τὸν κάνουμε μόνιμο κτῆμα μας, χρήσιμο γιὰ τὸ δρόμο τῆς αἰώνιας ζωῆς.

62. Καθένας πού ἐπιθυμεῖ τὴ σωτηρία του, προσηλώνεται ὅπωςδὴποτε ἢ στὴν πράξη ἢ στὴ θεωρία· γιατί χωρὶς ἀρετὴ καὶ γνώση, ἀπολύτως κανεὶς ποτὲ δὲν μπόρεσε νὰ σωθεῖ. Ἀφοῦ βέβαια ἰδίωμα τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ ὑποταγὴ τῶν κινήματων τοῦ σώματος καὶ ἡ σοφὴ ἀναχαίτιση, μὲ τὸν ὀρθὸ λογισμὸ σὰν μὲ χαλινάρι, τῆς φορᾶς του πρὸς τὰ ἄτοπα· κι ἀφοῦ ἰδίωμα τῆς θεωρίας εἶναι τὸ νὰ ἔχει τὴ φρόνηση νὰ προτιμᾷ καὶ νὰ ἐγκρίνει ἐκεῖνα πού ἐξετάστηκαν καὶ κρίθηκαν ὀρθά.

63. Ἐκεῖνο πού νοεῖ εἶναι νοερό, καὶ αὐτὸ πού νοεῖται εἶναι νοητό· ἐνῶ τροφή καὶ κατὰ κάποιον τρόπο οὐσία ἐκεῖνου πού νοεῖ εἶναι αὐτὸ πού νοεῖται. Εὐλόγα λοιπὸν ὁ Θεός, ἐπειδὴ Αὐτὸς εἶναι πού νοεῖται ἀπὸ τοὺς ἀσώματους νόες καὶ γίνεται νοητὸς σ' αὐτοὺς ὅσο μποροῦν νὰ τὸν φτάσουν, τοὺς φωτίζει ἐσωτερικὰ, ὅποτε ὁ νοῦς καὶ νοεῖ καὶ τρέφεται.

64. Ἄλλο εἶναι νοητὸ καὶ ἄλλο νοερό· γιατί, ὅπως εἶπαμε, τὸ νοητὸ εἶναι σὰν τροφή τοῦ νοεροῦ. Ἀφοῦ βέβαια ἐκεῖνο πού νοεῖται, πού εἶναι δηλαδή νοητό, εἶναι μεγαλύτερο καὶ θεωρεῖται προγενέστερο ἀπὸ αὐτὸ πού νοεῖ, τὸ ὁποῖο εἶναι νοερό. Γιατὶ νοερὰ λέγονται ὅσα, ἐπειδὴ [εἶναι] νόες, νοοῦν τὰ νοητὰ τὰ ὁποῖα εἶναι παραπάνω ἀπὸ αὐτά. Νοητὸ εἶναι ἐκεῖνο πού νοεῖται, τὸ ὁποῖο εἶναι καὶ τροφή τοῦ νοεροῦ, δηλαδή αὐτοῦ πού νοεῖ.

65. Πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι τὰ αἰτιατὰ (τὰ ἀποτελέσματα) φέρουν κατὰ τὸ δυνατόν τίς εἰκόνες τῶν αἰτίων. Αἰτιατὰ εἶναι ὅλα ὅσα ἔχουν δημιουργηθεῖ. Αἷτια εἶναι ἐκεῖνα πού τὰ δημιούργησαν. Καμία ὁμοιότητα δὲν ὑπάρχει μεταξὺ αἰτίων καὶ αἰτιατῶν.

66. (Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ ἔχει ληφθεῖ ἀπὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη.) Πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι ὁ νοῦς μας ἔχει τὴ δύναμη νὰ νοεῖ, μέσω τῆς ὁποίας βλέπει τὰ νοητὰ· ἔχει ἐπίσης τὴν ἰκανότητα πρὸς ἔνωση, ἡ ὁποία ἀνυψώνει τὴ φύση τοῦ νοῦ, καὶ μὲ αὐτὴ ἐνώνεται μὲ ὅσα εἶναι πέρα ἀπὸ αὐτόν. Μ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπο πρέπει νὰ νοήσουμε ὅτι γίνεται ἡ ἔνωση μὲ τὸ Θεὸ καὶ ὄχι μὲ τὰ δικά μας μέσα, ἀλλὰ μὲ μία ὁλοκληρωτικὴ ἔκσταση ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας καὶ μὲ τὸ νὰ γίνουμε ὁλόκληροι τοῦ Θεοῦ· γιατί εἶναι καλύτερο νὰ ἀνήκομε στὸ Θεὸ παρὰ στὸν ἑαυτὸ μας. Μόνον σ' ὅσους ἀνήκουν στὸ Θεὸ θὰ δοθοῦν τὰ θεῖα.

67. (Σχόλιο στὸ παραπάνω.) Ὁ νοῦς, θέλοντας νὰ νοήσει, κατεβαίνει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του στίς νοήσεις. Οἱ νοήσεις εἶναι κατώτερες ἐκεῖνου ὁ ὁποῖος νοεῖ, γιατί εἶναι ἀντικείμενα νοήσεως καὶ κατανοήσεως καὶ εὐλόγα ἀ-

ποτελούν διασκορπισμό καὶ διάσπαση τῆς ἐνότητος τοῦ νοῦ· γιατί ὁ νοῦς εἶναι ἀπλὸς καὶ ἀδιαίρετος, ἐνῶ οἱ νοήσεις εἶναι πάμπολλες, μποροῦν νὰ διασκορπιστοῦν, καὶ ἀποτελοῦν κατὰ κάποιον τρόπο μορφές τοῦ νοῦ. Γι' αὐτὸ τὰ νοερά, δηλαδή ὅσα νοοῦν, εἶναι κατώτερα τῶν νοητῶν, δηλαδή ὅσων νοοῦνται. Ἐνωση τοῦ νοῦ ἐννοεῖ —ὅπως ἀναφέρει σαφέστερα στὰ παρακάτω— ἐκείνη μὲ τὴν ὁποία ὁ νοῦς ὑψώνεται πρὸς ὅσα εἶναι πέρα ἀπ' αὐτόν, δηλαδή πλησιάζει στὴ θεωρία τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ νὰ βγεῖ ἔξω ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ νοητὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴν κίνηση. Ἔτσι κατόπιν δέχεται τὴν ἀκτίνα τῆς θείας γνώσεως.

68. Ἄν τὸ νοερὸ κινεῖται νοερά, ἀνάλογα δηλαδή μὲ τὸν ἑαυτὸ του, ὅπως δὴποτε καὶ νοεῖ. Καὶ ἂν νοεῖ, ὅπως δὴποτε καὶ ἀγαπᾷ αὐτὸ πὺν νόησε. Κι ἂν ἀγαπᾷ, πᾶσχει ὅπως δὴποτε καὶ τὴν ἔκσταση πρὸς αὐτὸ τὸ ἐραστό. Κι ἂν πᾶσχει, εἶναι φανερό ὅτι καὶ σπεύδει. Κι ἂν σπεύδει, ὅπως δὴποτε καὶ δυναμῶνει τὴ σφοδρότητα τῆς κινήσεώς του. Κι ἂν δυναμῶνει μὲ σφοδρότητα τὴν κίνηση, δὲ σταματᾷ μέχρις ὅτου βρεθῇ ὅλο μέσα σ' ὅλο τὸ ἐραστό καὶ περιληφθῇ ὅλο σὲ ὅλο ἐκεῖνο θεληματικὰ καὶ δεχτεῖ αὐτοπροαίρετα αὐτόν τὸ σωτήριο περιορισμό, γιὰ νὰ γίνεῖ ὅλο τῆς ἴδιας ποιότητος μὲ ὅλο ἐκεῖνο πὺν τὸ περιορίζει, ὥστε στὸ ἐξῆς νὰ μὴ θέλει διόλου νὰ μπορεῖ νὰ γνωρίζεται τὸ ἴδιο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνο πὺν τὸ περιορίζει: ὅπως ὁ ἀέρας γίνεται τελείως φωτεινὸς ἀπὸ τὸ φῶς, καὶ τὸ σίδηρο ὅλο γίνεται τελείως πυρακτωμένο ἀπὸ τὴ φωτιά, κι ὅπως καὶ σ' ἄλλα παρόμοια παραδείγματα συμβαίνει.

69. Δὲν ὑπάρχει ἀκριβὴς ὁμοιότητα μεταξὺ τῶν αἰτιατῶν καὶ τῶν αἰτίων, ἀλλὰ τὰ αἰτιατὰ φέρουν κατὰ τὸ δυνατόν τὶς εἰκόνες τῶν αἰτίων, τὰ ἴδια ὅμως τὰ αἴτια εἶναι ὑψηλότερα ἀπὸ τὰ αἰτιατὰ καὶ εἶναι θεμελιωμένα πάνω ἀπὸ αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὸ ἀρχικὸ λόγο τους. Γιατί τὰ ἰδιώματα τῶν αἰτιατῶν προϋπάρχουν οὐσιαστικὰ καὶ μὲ ἀφθονία μέσα στὰ αἴτια.

70. Αἰτιατὰ εἶναι ὅλα τὰ δημιουργήματα, εἴτε στὸν οὐρανό, εἴτε στὴ γῆ. Αἴτια εἶναι ἐκεῖνα πὺν τὰ δημιουργήσαν, δηλαδή οἱ τρεῖς ὑποστάσεις τῆς Ἀγίας Τριάδας, ὁ Πατέρας, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Εἶναι φανερό λοιπὸν ὅτι καμία ὁμοιότητα δὲν ὑπάρχει μεταξὺ αἰτίων καὶ αἰτιατῶν.

71. Εἶναι στενὴ ἡ σχέση ὅσων νοοῦν μὲ ὅσα νοοῦνται, καθὼς καὶ ἡ σχέση ὅσων αἰσθάνονται μὲ τὰ αἰσθητὰ. Ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ψυχὴ καὶ ἀπὸ σῶμα μὲ αἰσθήσεις, μὲ τὴν ἀμοιβαία φυσικὴ σχέση καὶ ἰδιότητα πὺν ἔχει ὡς πρὸς τὰ δύο τμήματα τῆς κτίσεως (τὰ νοούμενα καὶ τὰ αἰσθητὰ), καὶ περιορίζεται καὶ περιορίζει· τὸ ἓνα κατὰ τὴν οὐσία του, τὸ ἄλλο μὲ τὴ δύναμη. Περιορίζεται δηλαδή ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ νοητὰ, ἐπειδὴ εἶναι ψυχὴ καὶ σῶμα, καὶ μπορεῖ νὰ τὰ περιορίζει, ἐπειδὴ νοεῖ καὶ αἰσθάνεται. Ὁ Θεὸς ὅμως ὑπάρχει κατὰ τρόπο ἀπλὸ καὶ ἀπεριόριστο πάνω ἀπ' ὅλα τὰ ὄντα, καὶ ὅσα περιέχουν ἄλλα, καὶ ὅσα περιέχονται, ἐπειδὴ δὲν ἔχει καμιά ὁλότελα σχέση μὲ κανένα.

72. Κάθε ἡδονὴ ἀπὸ τὶς ἀπαγορευμένες, γίνεται ἀπὸ πάθος διὰ μέσου τῆς αἰσθήσεως καὶ σὲ σχέση μὲ κάτι αἰσθητό. Γιατί ἡ ἡδονὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μορφὴ τῆς αἰσθήσεως πὺν μορφοποιεῖται στὸ αἰσθητικὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπου μέσω κάποιου αἰσθητοῦ. Ἡ εἶναι τρόπος ἐνέργειας τῆς αἰσθήσεως πὺν ἀποτελεῖται ἀπὸ παράλογη ἐπιθυμία. Γιατί ἂν ἡ ἐπιθυμία προστεθεῖ στὴν αἴσθηση, μεταπίπτει στὴν ἡδονή, δίνοντας σ' αὐτὴ μορφὴ· καὶ ἡ αἴσθηση, ὅταν κινήθῃ μὲ ἐπιθυμία, προξενεῖ ἡδονή, ἀφοῦ προσλάβει τὸ αἰσθητό. Οἱ Ἅγιοι λοιπὸν, ὅταν κατάλαβαν ὅτι ἡ ψυχὴ, μὲ τὴν ἔξω ἀπὸ τὴ φύση τῆς κίνηση πρὸς τὴν ὕλη διὰ μέσου τῆς σάρκας, φορᾷ τὴ χωμάτινη μορφὴ, ἔθεσαν σκοπὸ νὰ κινήθουν οἱ ἴδιοι κατὰ φύση πρὸς τὸ Θεὸ διὰ μέσου τῆς ψυχῆς καὶ νὰ κάνουν καὶ τὴ σάρκα ὅπως πρέπει οἰκεία στὸ Θεό, καλλωπίζοντάς τὴν, ὅσο εἶναι δυνατόν, μὲ τὶς θείες ἀνταύγειες διὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν.

73. Οἱ Ἅγιοι πέρασαν μὲ μεγαλοσύνη τὸν παρόντα αἰῶνα τῶν ἀγῶνων, σύμφωνα μὲ τὸν ἀληθινὸ καὶ χωρὶς σφάλματα τρόπο τῆς κατὰ φύση κινήσεως. Ἐνωσαν διὰ μέσου τοῦ λογικοῦ τὴν αἴσθηση μὲ τὸ νοῦ πὺν κατεῖχε [ἀπλοῦς] τοὺς λόγους τῶν ὄντων, καὶ τὸ νοῦ πὺν ἐλευθερώθηκε ὁλότελα ἀπὸ τὴν κίνηση γύρω ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ ἡρέμησε καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ φυσικὴ του ἐνέργεια ἀκόμη, τὸν πρόσφεραν στὸ Θεό. Καὶ ἀφοῦ ἔτσι μαζεύτηκαν ὁλοκληρωτικὰ στὸ Θεό, ἀξιώθηκαν νὰ γίνουν ὁλόκληροι ἓνα μὲ ὅλο τὸ Θεὸ μέσω τοῦ Πνεύματος, ἀφοῦ φόρεσαν ὅλη τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ¹⁹⁸ —ὅσο εἶναι δυνατόν στοὺς ἀνθρώπους— καὶ εἴλκυσαν τόσο ἀπὸ τὴ θεία ἐμφάνεια, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ ποῦμε, ὅσο ἐλκύστηκαν κι αὐτοὶ καὶ παραδόθηκαν στὸ Θεό.

74. Ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος, καθὼς λένε, εἶναι τὸ παράδειγμα ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου. Καὶ τόσο ὁ Θεὸς ἀπὸ φιλάνθρωπία γίνεται ἄνθρωπος γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ὅσο ὁ ἄνθρωπος μπόρεσε μὲ τὴν ἀγάπη νὰ κάνει τὸν ἑαυτὸ του ὅμοιο μὲ τὸ Θεό. Καὶ τόσο ἀρπάζεται νοερά ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ Θεὸ πρὸς τὴ γνώση, ὅσο ὁ ἄνθρωπος ἔκανε φανερό μέσω τῶν ἀρετῶν του τὸ Θεὸ πὺν εἶναι φύσει ἀόρατος.

75. Καθένας πὺν νέκρωσε τὰ γήινα μέλη του¹⁹⁹ καὶ ἔσβησε ὅλο τὸ φρόνημα τῆς σάρκας του καὶ τίναξε ἀπὸ πάνω του τὴ σχέση μὲ τὴ σάρκα, μὲ τὴν ὁποία διαμοιράζεται ἡ ἀγάπη μας πὺν μόνο στὸ Θεὸ ὀφείλεται, καὶ ἀρνήθηκε τὰ γνωρίσματα τῆς σάρκας καὶ τοῦ κόσμου γιὰ τὴ θεία χάρη, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ λείει μαζί μὲ τὸν μακάριο ἀπόστολο Παῦλο: «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ κλπ.»²⁰⁰, αὐτὸς ἔγινε χωρὶς πατέρα, χωρὶς μητέρα, χωρὶς γενεαλογία²⁰¹, ὅπως ὁ μέγας Μελχισεδέκ, χωρὶς νὰ ἔχει τίποτε ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ τὴν ἀνθρώπινη φύση πὺν νὰ τὸν κρατᾷ, λόγῳ τῆς συνάφειάς του μὲ τὸ Πνεῦμα.

198. Α' Κορ. 15, 49.

199. Κολ. 3, 5.

200. Ρωμ. 8, 35.

201. Ἐβρ. 7, 3.

76. Τὸ τέλος αὐτῆς τῆς ζωῆς, δὲν εἶναι δίκαιο νομίζω νὰ ὀνομάζεται θάνατος, ἀλλὰ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ χωρισμὸς ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὴ δουλεία καὶ παύση τῆς ταραχῆς καὶ ἐξάλειψη τῶν πολέμων καὶ ὑποχώρηση τοῦ σκότους καὶ ἀνάπαυση ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ ἡρεμία τῆς πυρώσεως καὶ συγκάλυψη τῆς ντροπῆς καὶ ἀποφυγὴ παθῶν καί, μὲ μιὰ λέξη, τέρμα ὅλων τῶν κακῶν. Αὐτὰ οἱ Ἅγιοι τὰ κατόρθωσαν μὲ τὴ θεληματικὴ τους νέκρωση καὶ φανέρωσαν τοὺς ἑαυτοὺς των ξένους καὶ περαστικούς ἀπὸ τὴ ζωὴ²⁰², πολεμώντας γενναῖα τὸν κόσμον καὶ τὸ σῶμα καὶ τὶς ἐπαναστάσεις τοῦ κόσμου καὶ τοῦ σώματος. Καὶ ἀφοῦ κατέπνιξαν τὴν ἀπάτη πού προέρχεται ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ τὸ σῶμα μέσω τῆς συνδέσεως τῶν αἰσθήσεων μὲ τὰ αἰσθητά, φύλαξαν ἀδούλωτο τὸ ἀξίωμα τῆς ψυχῆς τους.

77. Ἀπόδειξη ὅχι μικρὴ ὅτι ἔχει σπαρθεῖ μέσα μας ἐκ φύσεως ἡ γνώση τῆς πρόνοιας, μᾶς δίνει ἡ ἴδια ἡ φύσις: χωρὶς νὰ τὸ διδασθοῦμε, μᾶς κάνει στίς ξαφνικὲς συμφορὲς μας νὰ ζητοῦμε μὲ τίς προσευχάς μας ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ μᾶς σώσει. Ὄταν δηλαδὴ βρεθοῦμε σὲ ξαφνικὴ ἀνάγκη, χωρὶς νὰ θέλωμε καὶ πρὶν σκεφτοῦμε κάτι, ἐπικαλούμαστε τὸ Θεό. Εἶναι σὰν νὰ μᾶς τραβᾷ ἡ ἴδια ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἑαυτὸ της καὶ χωρὶς δική μας σκέψη, νικώντας σὲ ταχύτητα τὴ νοερὴ δύναμή μας, μᾶς δείχνει ἀπὸ πρὶν ὅτι ἡ θεία βοήθεια εἶναι δυνατότερη ἀπ' ὅλα τὰ μέσα. Δὲ θὰ μᾶς ὀδηγοῦσε ἡ φύσις χωρὶς νὰ θέλωμε σὲ κάτι πού δὲν εἶναι φυσικό. Καὶ κάθε τι πού εἶναι φυσικὰ ἐπόμενο σὲ κάτι, εἶναι σὲ ὅλους φανερό ὅτι ἔχει τὴ δύναμη τῆς ἀλήθειας ὡς ἰσχυρὴ καὶ ἀκαταμάχητη ἀπόδειξη.

78. Ἀπὸ τὰ ὄντα, ἄλλα εἶναι ἀγαθὰ καὶ ἄλλα κακά, καὶ αὐτὰ εἶναι ἢ παρόντα ἢ μέλλοντα. Τὸ ἀγαθὸ πού περιμένομε, προκαλεῖ ἐπιθυμία, ἐνῶ ὅταν εἶναι παρόν, ἡδονή· καὶ πάλι τὸ κακὸ πού περιμένομε, προκαλεῖ φόβον, ἐνῶ ὅταν εἶναι παρόν, λύπη. Ὡστε, σὲ σχέση μὲ τὰ καλά, εἴτε εἶναι πραγματικά, εἴτε νομίζονται τέτοια, ὑπάρχει καὶ θεωρεῖται ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ ἐπιθυμία, ἐνῶ σὲ σχέση μὲ τὰ κακά, ἡ λύπη καὶ ὁ φόβος. Γιατὶ ὅταν πετυχαίνει ἡ ἐπιθυμία, προξενεῖ ἡδονή, ἐνῶ ὅταν δὲν πετυχαίνει, προξενεῖ λύπη.

79. Κάθε λύπη, ὅπως λένε, εἶναι ἀπὸ τὴ φύση της κακὴ. Καὶ ἂν ὁ ἄγωνιστὴς τῶν ἀρετῶν λυπᾶται γιὰ τὰ δεινὰ τῶν ἄλλων, ὡς ἐλεήμων, δὲ λυπᾶται ὥστος ἀπὸ πρὶν σύμφωνα μὲ τὴν πρόθεσή του, ἀλλὰ ἐκ τῶν ὑστέρων λόγων τῆς περιστάσεως. Ὁ θεωρητικὸς ὅμως καὶ σ' αὐτὰ ἀκόμη εἶναι ἀπαθής, γιατί ἔνωσε τὸν ἑαυτὸ του μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὸν ἀποξένωσε ἀπὸ ὅλα τὰ ἐδῶ πράγματα.

80. Ὅλοι οἱ Ἅγιοι διαβῆκαν τὸν παρόντα αἰῶνα προσηλωμένοι γνήσια στὸ θεῖον καὶ ἀπλανὴ λόγον, χωρὶς νὰ στηρίξουν τὴν πορεία τῆς ψυχῆς τους σὲ κανένα ἀπὸ τὰ εὐχάριστα τοῦ κόσμου. Γιατὶ ἀφοῦ ἄπλωσαν εὐλόγα τὸ νοῦ τους πρὸς τοὺς ἀκραίους ἀπὸ τοὺς κατορθωτοὺς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους

202. Ἐβρ. 11, 13.

λόγους περὶ Θεοῦ, ἐννοῶ τοὺς λόγους τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀγάπης, ἔμαθαν ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς κινήθηκε ὁ Θεὸς καὶ ἔδωσε στὰ ὄντα καὶ τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴ μακαριότητα, ἂν βέβαια ἐπιτρέπεται, προκειμένου περὶ τοῦ Θεοῦ πού εἶναι ὁ μόνος ἀκίνητος, νὰ μιλάμε γιὰ κίνηση· μᾶλλον εἶναι ἡ βούλησή Του πού τὰ πάντα κινεῖ καὶ φέρνει στὴν ὑπαρξὴ καὶ συγκρατεῖ, οὐδέποτε ὅμως κινεῖται.

81. Ἡ ψυχὴ, ἐπειδὴ εἶναι οὐσία νοερὴ καὶ λογικὴ, καὶ νοεῖ καὶ συλλογίζεται. Ὡς δύναμη ἔχει τὸ νοῦ, ὡς κίνηση τὴ νόηση καὶ ὡς ἐνέργεια τὸ νόημα. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πέρας τῆς νοήσεως, καὶ ἐκείνου πού νοεῖ καὶ ἐκείνου πού νοεῖται, ἐπειδὴ καθορίζει τὴ σχέση τῶν δύο αὐτῶν ἄκρων μεταξύ τους. Ὄταν δηλαδὴ ἡ ψυχὴ νοεῖ, σταματᾷ νὰ νοεῖ ἐκεῖνο πού νοήθηκε πιά, ἀφοῦ τὸ ἔχει νοήσει. Γιατὶ ἐκεῖνο πού ἔχει νοηθεῖ μιὰ φορὰ, δὲν προσελκύει πλέον τὴ δύναμη τῆς νοήσεως. Καὶ ἔτσι κάθε νόημα δέχεται στάση τῆς νοήσεως, τῆς σχετικῆς μ' αὐτὸ πού νοήθηκε.

82. Ὅπως ἡ ἄγνοια χωρίζει ἐκείνους πού ἔχουν πλανηθεῖ, ἔτσι ἡ παρούσα τοῦ νοητοῦ φωτὸς συνάγει τοὺς φωτιζομένους καὶ τοὺς ἐνώνει καὶ τοὺς τελειοποιεῖ καὶ τοὺς ἐπιστρέφει πρὸς τὸ ὄντως Ὄν, ἀποσπώντας τοὺς ἀπὸ τίς πολλὰς δοξασίες καὶ τίς ποικίλες μορφές, ἢ καλύτερα φαντασίες, καὶ συνάγοντάς τοὺς σὲ μιὰ ἀληθινὴ καὶ καθαρὴ καὶ ἀπλὴ γνώση καὶ χορταίνοντάς τοὺς μὲ τὸ ἕνα φῶς πού συντελεῖ στὴν ἔνωσή τους.

83. Τὸ καλὸ εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἀγαθόν, γιατί τὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ ὅλα τὸ ἐπιθυμοῦν μὲ κάθε αἰτία καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα ὄν πού νὰ μὴ μετέχει στὸ καλὸ καὶ ἀγαθόν. Γιατὶ σὲ ὅλα τὰ ὄντα τὸ καλὸ καὶ ἀγαθόν, καθὼς εἶναι ὄντως θαυμαστό, εἶναι ἐπιθυμητὸ καὶ ἀγαπητὸ καὶ ἀρεστὸ καὶ προτιμητὸ καὶ ἀξιαγάπητο. Σημείωσε ὅτι ὁ θεὸς ἔρωτας, ὁ ὁποῖος προϋπῆρχε μέσα στὸ ἀγαθόν, γέννησε τὸν ἀγαθὸ ἔρωτα μέσα μας, μὲ τὸν ὁποῖο ἐπιθυμοῦμε τὸ καλὸ καὶ ἀγαθόν, σύμφωνα μ' ἐκεῖνον πού εἶπε: «Ἐγὼ ἐραστής τῆς ὁμορφιάς της»²⁰³, καί: «Ἀγάπησέ την καὶ θὰ σὲ προφυλάξει· περιφρούρησέ την καὶ θὰ σὲ ἀνυψώσει»²⁰⁴.

84. Οἱ θεολόγοι ὀνομάζουν τὸ θεῖον ἄλλοτε ἔρωτα, ἄλλοτε ἀγάπη, ἄλλοτε ἐραστὸ καὶ ἀγαπητό. Γι' αὐτό, ὡς ἔρωτας πού εἶναι καὶ ἀγάπη, κινεῖται, ὡς ἐραστὸ δὲ καὶ ἀγαπητό, κινεῖ πρὸς τὸν ἑαυτὸ Του ὅλα ὅσα εἶναι δεκτικὰ ἔρωτα καὶ ἀγάπης. Καὶ γιὰ νὰ τὸ ξαναποῦμε καθαρότερα, κινεῖται, γιατί προξενεῖ μιὰ ἐσωτερικὴ σχέση ἔρωτα καὶ ἀγάπης σ' ἐκεῖνα πού εἶναι δεκτικὰ τούτων· καὶ κινεῖ, γιατί εἶναι ἐκ φύσεως ἐλκυστικὸ τῆς ἐπιθυμίας ἐκείνων πού κινοῦνται πρὸς Αὐτό. Καὶ πάλι, κινεῖ καὶ κινεῖται, γιατί διψᾷ νὰ διψᾶται, καὶ ποθεῖ νὰ ποθεῖται, καὶ ἀγαπᾷ νὰ ἀγαπιέται.

85. (Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ ἔχει ληφθεῖ ἀπὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη.) Ὁ θεὸς ἔρωτας εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἐκστατικὸς, μὴν ἀφή-

203. Σ. Σολ. 8, 2.

204. Παροιμ. 4, 6.

νοντας τοὺς ἐραστές νὰ ἀνήκουν στὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ στοὺς ἀγαπημένους τους. Καὶ αὐτὸ τὸ δείχνουν τὰ ἀνώτερα, ἀπὸ τὴν πρόνοια ποὺ ἔχουν γιὰ τὰ κατώτερα· καὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι τῆς ἴδιας σειρᾶς, ἀπὸ τὴν μεταξύ τους συνοχή· καὶ τὰ χαμηλότερα, ἀπὸ τὴν θειότερη ἐπιστροφή τους πρὸς τὰ πρῶτα. Γι' αὐτὸ ὁ μέγας Παῦλος, ὁ ὁποῖος κυριεύθηκε ἀπὸ τὸ θεῖο ἔρωτα καὶ δοκίμασε τὴν ἐκστατική του δύναμη, λέει μὲ ἔνθεο στόμα: «Δὲ ζῶ πιά ἐγώ, ἀλλὰ ζεῖ μέσα μου ὁ Χριστός»²⁰⁵, σὰν ἀληθινὸς ἐραστής ποὺ εἶχε ὑποστεί ἐκσταση πρὸς τὸ Θεό, ὅπως λέει ὁ ἴδιος²⁰⁶, καὶ δὲ ζοῦσε πιά τὴ δική του ζωὴ, ἀλλὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀγαπημένου του, ὡς ὑπερβολικὰ ἀγαπητὴ.

86. (Καὶ τοῦτο ἐπίσης εἶναι τοῦ ἁγίου Διονυσίου.) "Ἄς τολμήσουμε νὰ ποῦμε καὶ τοῦτο γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, ὅτι καὶ Αὐτὸς ὁ Αἷτιος τῶν ὅλων, ἐξαιτίας τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἔρωτα γιὰ ὅλα, ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴ τῆς ἐρωτικῆς ἀγαθότητος, βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του μὲ τίς πρόνοιές Του γιὰ ὅλα τὰ ὄντα. Καὶ θέλγεται κατὰ κάποιον τρόπο, ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀγάπη καὶ τὸν ἔρωτα, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα καὶ ἀπ' ὅλα ἀπειρώς ψηλότερα, κατεβαίνει σὲ ὅλα, μὲ ἐκστατικὴ δύναμη ὑπερούσια, χωρὶς νὰ ἐξέρχεται οὐσιωδῶς ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ξέρουν πολὺ καλὰ τὰ θεῖα, τὸν ὀνομάζουν ζηλωτὴ²⁰⁷, ἐπειδὴ ἔχει πολὺ καὶ ἀγαθὸ ἔρωτα πρὸς τὰ ὄντα, καὶ ἡ ἐρωτικὴ ἐπιθυμία Του διεγείρει τὸ ζῆλο Του καὶ τὸν ἀποδεικνύει ζηλωτὴ· καὶ ἐκεῖνα ποὺ τὸν ἐπιθυμοῦν, ἔχουν ζῆλο πρὸς Αὐτόν, καὶ Αὐτὸς δείχνει ζῆλο πρὸς ἐκεῖνα, γιὰ τὰ ὁποῖα προνοεῖ.

87. Πηγὴ καὶ γεννήτορας τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἔρωτα, ὅπως λένε, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Γιατὶ Αὐτός, ἐνῶ αὐτὰ ὑπῆρχαν μέσα Του, τὰ πρόβαλε πρὸς τὰ ἔξω, δηλαδὴ πρὸς τὰ κτίσματα. Καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ἔχει λεχθεῖ: «Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη»²⁰⁸, καὶ πάλι: «Γλυκύτητα καὶ ἐπιθυμία»²⁰⁹, δηλαδὴ ἔρωτας. Τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἔρωτα, ἀληθινὰ εἶναι Αὐτός. Λοιπὸν, μὲ τὸ νὰ ξεχύνεται ἀπὸ Αὐτόν ὁ ἀγαπητικὸς ἔρωτας, λέγεται ὅτι κινεῖται Αὐτός ὁ ὁποῖος τὸν γεννᾷ· μὲ τὸ νὰ εἶναι Αὐτός τὸ πράγματι ἀξιέραστο καὶ ἀγαπητὸ καὶ ἐπιθυμητὸ καὶ προτιμητὸ, κινεῖ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι στραμμένα καὶ βλέπουν πρὸς Αὐτόν, ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας τους.

88. Γνώριζε ὅτι ὁ Θεὸς γίνεται προαγωγὸς καὶ κινεῖ πρὸς τὴν ἐρωτικὴ συνάφεια ποὺ ἐνεργεῖ τὸ Πνεῦμα· γίνεται δηλαδὴ μεσίτης γι' αὐτὴν καὶ συναρμόζει σ' αὐτήν, ὥστε τὰ δημιουργήματά Του νὰ νιώθουν ἔρωτα καὶ ἀγάπη πρὸς Αὐτόν. Λέμε ὅτι «κινεῖ», ἐπειδὴ Αὐτὸς κινεῖ τὰ πλάσματά Του—τὸ καθένα σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς οὐσίας του— νὰ ἐπιστρέφει πρὸς Αὐτόν. Ἡ λέξη τῶρα «προαγωγός», ἂν καὶ στοὺς κοσμικοὺς ἔχει κακόφημη σημασία, ἐδῶ σημαίνει τὴ μεσιτεία ποὺ ἐπιφέρει τὴν ἔνωση μὲ τὸ Θεό.

205. Γαλ. 2, 20.

206. Β' Κορ. 5, 13.

207. Δευτ. 5, 9.

208. Α' Ίω. 4, 16.

209. Ἄσμα 5, 16.

89. Ἡ ἐρωτικὴ κίνησις τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ ὁποία προϋπάρχει στὸ ἀγαθό, ἐπειδὴ εἶναι ἀπλή καὶ κινεῖται ἀπὸ τὸν ἑαυτό της καὶ πηγάζει ἀπὸ τὸ ἀγαθό, πάλι σ' αὐτὸ ξαναγυρίζει, γιατί εἶναι χωρὶς τέλος καὶ χωρὶς ἀρχή. Αὐτὸ φανερώνει τὴν ἀκατάπαυστη ἐπιθυμία μας πρὸς ἔνωση μὲ τὸ θεῖο. Γιατὶ ἡ ἀγαπητικὴ ἔνωση μὲ τὸ Θεό, εἶναι πολὺ πάνω καὶ πολὺ ἔξω ἀπὸ κάθε ἄλλη ἔνωση.

90. (Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ εἶναι ἀπὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Ἱεροθέου.) Τὸν ἔρωτα, εἴτε τὸ θεῖο ποῦμε, εἴτε τὸν ἀγγελικόν, εἴτε τὸ νοερόν, εἴτε τὸν ψυχικόν, εἴτε τὸ φυσικόν, πρέπει νὰ τὸν ἐννοήσουμε σὰν μιὰ δύναμη ποὺ προξενεῖ ἔνωση καὶ σύμμιξη. Καὶ κινεῖ τὰ ἀνώτερα νὰ προνοοῦν γιὰ τὰ κατώτερα· καὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι τῆς ἴδιας σειρᾶς, νὰ ἔχουν ἀμοιβαία συνοχή καὶ κοινωνία· καὶ τέλος κινεῖ τὰ κατώτερα νὰ ἐπιστρέφουν πρὸς τὰ καλύτερα καὶ ἀνωτέρά τους.

91. (Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ εἶναι τοῦ ἁγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη.) "Ἄν ἡ γνώσις συντελεῖ στὴν ἔνωση ἐκείνων ποὺ ἔχουν γνωσθεῖ, καὶ ἡ ἄγνοια εἶναι πάντοτε αἰτία μεταβολῆς καὶ γιὰ τοῦτο αἰτία διαιρέσεως γιὰ ὅποιον ἀγνοεῖ, ἄρα ἐκεῖνον ποὺ πιστεύει ἀληθινὰ, σύμφωνα μὲ τὴν ἁγία Γραφή, τίποτε δὲ θὰ τὸν μετακινήσει ἀπὸ τὴ βάση του στὴν ἀληθινὴ πίστη, στὴν ὁποία θ' ἀποκτήσει τὴ μόνιμη ταυτότητα ποὺ δὲν ἔχει κίνησις καὶ μεταβολή. Γνωρίζει καλὰ ἐκεῖνος ποὺ ἐνώθηκε μὲ τὴν ἀλήθεια, ὅτι εἶναι καλὰ, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ πολλοὶ τὸν συμβουλευοῦν σὰν νὰ βγῆκε ἀπὸ τὰ λογικά του. Γιατὶ βέβαια αὐτοὶ λησμονοῦν ὅτι αὐτὸς μὲ τὴν ἀλήθεια τῆς πραγματικῆς πίστεως βγῆκε ἔξω ἀπὸ τὴν πλάνη· αὐτὸς ὅμως γνωρίζει ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ οἱ ἄλλοι τὸν λένε, δηλαδὴ τρελός, ἀλλὰ ὅτι ἔχει ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν ἄστατη καὶ μεταβλητὴ φθορὰ τῆς πολυποικιλῆς πλάνης μέσω τῆς ἀπλῆς καὶ πάντοτε ἀπαράλλακτης ἀλήθειας.

92. Οἱ Ἅγιοι ἔφτασαν νὰ γίνουν ἀγαθοὶ καὶ φιλόανθρωποι, σπλαχνικοὶ καὶ οἰκτιρμονες, καὶ ἔπεισαν τοὺς ἑαυτοὺς των νὰ ἔχουν τὴν ἴδια διάθεση ἀγάπης πρὸς ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Μὲ τὴν ἀγάπη αὐτὴ ἔγιναν κάτοχοι γιὰ ὅλη τους τὴ ζωὴ τοῦ πιὸ ἐξαιρετικοῦ ἀπ' ὅλα τὰ ἀγαθὰ, δηλαδὴ τῆς ταπεινώσεως, ἡ ὁποία φυλάει τὰ ἀγαθὰ καὶ καταστρέφει τὰ κακὰ. Καὶ ἔτσι δὲν κυριεύτηκαν ἀπὸ κανέναν ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ποὺ τοὺς ἐνοχλοῦσαν, οὔτε ἀπὸ τοὺς ἐκούσιους ποὺ εἶναι στὴν ἐξουσία μας, οὔτε ἀπὸ τοὺς ἀκούσιους ποὺ δὲν εἶναι στὸ χέρι μας. Αὐτὸ τὸ πέτυχαν μὲ τὸ νὰ καταμαραίνουν μὲ τὴν ἐγκράτεια τίς ἐπαναστάσεις τῶν ἐκούσιων πειρασμῶν, καὶ μὲ τὸ νὰ ἀποκρούουν τοὺς ἀκούσιους μὲ τὴν ὑπομονή.

93. Τὴν τέλεια πράξη τῆς ἀρετῆς τὴν προξενεῖ ἡ ὀρθὴ πίστη καὶ ὁ ἀνόθευτος φόβος τοῦ Θεοῦ. Τὴν χωρὶς πλάνες φυσικὴ θεωρία κατὰ τὴν πνευματικὴ ἀνάβαση, ἡ βέβαιη ἐλπίδα καὶ ἡ ὑγιὲς σύνεση. Καὶ τὴ θέωση κατὰ τὴν ἀνάληψή μας στὸ Θεό, τὴν προξενεῖ ἡ τέλεια ἀγάπη καὶ ὁ νοὺς ποὺ λόγῳ

τῆς ὑπεροχικῆς του θέσεως ἔγινε θεληματικὰ τυφλὸς γιὰ ὅλα τὰ ὄντα.

94. Ἔργο τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας εἶναι, ὅπως λένε, νὰ κάνει τὸ νοῦ καθαρὸ ἀπὸ κάθε ἐμπαθῆ φαντασία. Τῆς φυσικῆς θεωρίας, νὰ ἀναδείξει τὸ νοῦ κάτοχο ὅλης τῆς ἀληθινῆς γνώσεως τῶν ὄντων, τῆς σχετικῆς μὲ τὴν αἰτία τῆς ὑπάρξεώς τους. Καὶ τῆς θεολογικῆς μυήσεως, νὰ κάνει τὸ νοῦ ὅμοιο μὲ τὸ Θεό, καὶ ὅσο εἶναι δυνατό, ἴσο μὲ Αὐτὸν μὲ τὴ χάρη, ὥστε ἐξαιτίας τῆς ὑπεροχῆς του νὰ μὴ νοεῖ πιά τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶναι ἔπειτα ἀπὸ τὸ Θεό.

95. Ὅ,τι εἶναι ὁ αἰθέρας, δηλαδὴ τὸ πύρινο στοιχεῖο, στὸν αἰσθητὸ κόσμο, τοῦτο στὸν κόσμο τῆς διάνοιας εἶναι ἡ φρόνηση, ὡς ἔξη ἱκανὴ νὰ φωτίζει, νὰ ἀποκαλύπτει τοὺς πνευματικοὺς λόγους τοὺς ἰδιαίτερους σὲ καθένα ἀπὸ τὰ ὄντα, φανερώνοντας χωρὶς πλάνη μέσω αὐτῶν τὴν Αἰτία ποὺ ὑπάρχει σὲ ὅλα, καὶ νὰ ἐλκύει τὴν ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ Θεό. Καὶ ὅ,τι στὸν αἰσθητὸ κόσμο εἶναι ὁ ἀέρας, τοῦτο στὸν κόσμο τῆς διάνοιας εἶναι ἡ ἀνδρεία, ὡς ἔξη ἱκανὴ νὰ κινεῖ, νὰ συνέχει καὶ νὰ δραστηριοποιεῖ τὴν ἔμφυτη πνευματικὴ ζωὴ, καὶ νὰ τονώνει τὴν ἀεικίνησίαν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ Θεό. Καὶ ὅ,τι στὸν αἰσθητὸ κόσμο εἶναι τὸ νερό, αὐτὸ στὸν κόσμο τῆς διάνοιας εἶναι ἡ σωφροσύνη, ὡς ἔξη ποὺ προξενεῖ τὴ ζωτικὴ γονιμότητα τοῦ πνεύματος καὶ γεννᾷ τὴν ἀέναη ἐρωτικὴ γοητεία τῆς ἐπιθυμίας ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ ὅ,τι στὸν αἰσθητὸ κόσμο εἶναι ἡ γῆ, αὐτὸ στὸν κόσμο τῆς διάνοιας εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ὡς ἔξη ποὺ γεννᾷ ὅλους τοὺς λόγους τῶν ὄντων σύμφωνα μὲ τὸ εἶδος τους καὶ ἀπονέμει μὲ ἰσότητα στὸ καθένα τὰ πνευματικὰ δῶρα τῆς ζωῆς, καὶ ποὺ εἶναι ἡ ἀμετάκλητη στερῆσις τῆς τοποθετήσεώς της στὸ καλόν.

96. Ὅπως, ὅσο ἡ σὰρκα ἀκμάζει καὶ παχαίνει, ἡ ψυχὴ βασανίζεται καὶ σκοτιζεται ἀπὸ τὰ πάθη, καθὼς ὑποχωροῦν ἡ ἔξη τῶν ἀρετῶν καὶ ὁ φωτισμὸς τῆς γνώσεως, ἔτσι καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ φυλάγεται καὶ φωτίζεται μὲ τὴ θεία ὡραιότητα τῶν ἀρετῶν καὶ μὲ τὸ φωτισμὸ τῆς γνώσεως, ὁ ἐξωτερικὸς ἄνθρωπος ἀδυνατίζει, καθὼς ἡ σὰρκα ἀποβάλλει λόγῳ τῆς παρουσίας τοῦ λόγου τῆ φυσικῆς τῆς εὐεξίας.

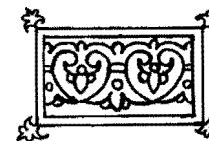
97. Δὲν εἶναι δυνατό ν' ἀποδειχθεῖ μὲ ἄλλο τρόπο υἱὸς Θεοῦ καὶ θεὸς κατὰ χάρη ὁ ἄνθρωπος, ἂν δὲν γεννηθεῖ προηγουμένως μὲ τὴν προαίρεσή του ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἐπειδὴ ὑπάρχει σ' αὐτὸν ἡ δύναμη νὰ κινεῖται μόνος του καὶ ἀνεξάρτητος. Τὴν θεοποιὸ καὶ θεία καὶ ἅυλη αὐτὴ γέννηση, ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τὴν παραμέλησε, ἐπειδὴ προτίμησε ἀπὸ τὰ νοητὰ ἀγαθὰ ποὺ ἦταν ἀκόμη ἀφανέρωτα, τὸ εὐχάριστο στὴν αἴσθησι καὶ φανερό· γι' αὐτὸ καὶ εὐλόγα καταδικάστηκε νὰ ἔχει σωματικὸ τρόπο γεννήσεως ποὺ δὲν τὸν διαλέγει ὁ ἴδιος, ὑλικὸ καὶ φθαρτό.

98. Ὁ ἄνθρωπος, στὴν τωρινή του κατάστασι, κινεῖται ἢ γύρω ἀπὸ παράλογες φαντασίες παθῶν ἐξαπατῶμενος ἀπὸ τὴ φιληδονία, ἢ γύρω ἀπὸ τέχνες καὶ ἐπινοήσεις περιστατικὰς γιὰ τίς ἀνάγκες του, ἢ γύρω ἀπὸ φυσι-

κοὺς λόγους τῆς φύσεως γιὰ νὰ μάθει. Ἀπ' αὐτὰ στὴν ἀρχὴ κανένα δὲν τραβοῦσε τὸν ἄνθρωπο ἀναγκαστικά, γιατί ἦταν πάνω ἀπ' ὅλα. Ἔτσι ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ ἀρχικὸς ἄνθρωπος, νὰ μὴν ἔχει περισπασμὸ ἀπὸ τὰ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν ἢ τὰ γύρω ἀπ' αὐτὸν ἢ τὰ σχετικὰ μ' αὐτόν. Γιὰ νὰ φτάσει στὴν τελειότητα, ἀπὸ ἓνα μόνο εἶχε ἀνάγκη, ἀπὸ τὴν ἀσυγκράτητη κίνησι πρὸς τὸν πάνω ἀπ' αὐτόν, δηλαδὴ πρὸς τὸ Θεό, μὲ ὅλη τὴν ἀγαπητικὴ δύναμη.

99. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος δὲν εἶχε τίποτε νὰ παρεμβάλλεται μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτοῦ, ποὺ νὰ χρειάζεται νὰ τὸ γνωρίσει καὶ ποὺ νὰ τὸν ἐμποδίζει στὴν αὐτόβουλή συγγενεία του πρὸς τὸ Θεό, ἡ ὁποία θὰ πραγματοποιιόταν μέσω τῆς ἀγάπης κατὰ τὴν κίνησι πρὸς Αὐτόν. Ἐπειδὴ μὲ τὴ βοήθεια τῆς χάρης ἦταν ἀπαθής, δὲν μπορούσαν νὰ τὸν ἐξαπατήσουν μὲ τὴν ἡδονὴ οἱ φαντασίες τῶν παθῶν· ἐπειδὴ ἦταν χωρὶς ἀνάγκες, ἦταν ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν περιστατικὴ ἀνάγκη τῶν τεχνῶν γιὰ τὴ χρεια· καὶ ἐπειδὴ ἦταν σοφός, ἦταν χάρη στὴ γνώσι πρὸ πάνω ἀπὸ τὴ θεωρία γύρω ἀπὸ τὴ φύσι.

100. Ὁ Θεός, ὁ Ὅποιος ἔδωσε μὲ σοφία ὑπαρξὴ στὴ φύσι καὶ ἔβαλε μέσα στὶς δυνατότητες τῶν λογικῶν οὐσιῶν μυστικὰ τὴ γνώσι Του, ἔβαλε καὶ σ' ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς μεγαλόδωρος Κύριος, φυσικὸ τὸν πόθο καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς Αὐτόν, συμπλέκοντας μαζί καὶ τὴ δύναμη τοῦ λογικοῦ. Ἔτσι θὰ μπορέσουμε νὰ μάθομε εὐκόλα τοὺς τρόπους τῆς ἐκπληρώσεως αὐτοῦ τοῦ πόθου καὶ νὰ μὴν ἀποτύχομε ἀπὸ σφάλμα μας σ' ἐκεῖνο ποὺ ἀγωνιζόμαστε νὰ ἐπιτύχομε. Καθὼς κινούμεστε λοιπὸν σύμφωνα μ' αὐτὸν τὸν πόθο, παρακινούμεστε νὰ ἀναζητοῦμε σχετικὰ μὲ [τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια, ὅπως καὶ μὲ τὴ σοφία καὶ] τὴ φροντίδα [ποὺ εἶναι φανερὲς σ' ὅλα μὲ εὐταξία], ἐπιθυμώντας νὰ ἐπιτύχομε μ' αὐτὰ Ἐκεῖνον ποὺ γιὰ χάρι Του λάβαμε τὸν πόθο αὐτό.

Σύντομη ἑρμηνεία στὴν προσευχὴ «Πάτερ ἡμῶν» σταλμένη πρὸς κάποιον φιλόχριστο

Λεχόμενος τὰ πολύτιμα γράμματά του, δέχτηκα κοντά μου τὸν ἴδιο τὸν θεοφροῦρητο κύριό μου· ὁ ὁποῖος εἶναι πάντοτε παρὼν πνευματικά καὶ καθόλου δὲν μπορεῖ νὰ λείπει, ἀλλὰ ἐξαιτίας τοῦ πλούτου τῆς ἀρετῆς του δὲν ἀποφεύγει νὰ ἐπικοινωνήσῃ με τοὺς δούλους του, μιμούμενος τὸ Θεό, σύμφωνα με τὴ δυνατότητα ποὺ ἔχει δώσει ὁ Θεὸς στὴν ἀνθρώπινη φύση. Γι' αὐτό, ἀφοῦ θαύμασα τὴ μεγάλη του συγκατάβαση, ἀνέμιξα τὸ φόβο μου πρὸς αὐτὸν μαζί με πόθο, καὶ σχημάτισα ἀπὸ τὰ δύο —τὸ φόβο καὶ τὸν πόθο— μία ἀγάπη, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ συστολὴ καὶ εὐνοια. Κι αὐτό, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ μῆτε μίσος ὁ φόβος, με τὸ νὰ γυμνωθεῖ ἀπὸ τὸν πόθο, μῆτε καταφρόνηση ὁ πόθος, με τὸ νὰ μὴν εἶναι ἐνωμένος με τὸ φρόνιμο φόβο· ἀλλὰ ν' ἀποδειχθεῖ ἡ ἀγάπη ἑνας ἐσωτερικὸς νόμος γεμάτος στοργὴ ποὺ ἀγκαλιάζει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὑποτάσσοντας τὸ μίσος με τὴν εὐνοια, καὶ ἀπομακρύνοντας τὴν καταφρόνηση με τὴ συστολή.

Αὐτὸν ἀκριβῶς, ἐννοῶ τὸ φόβο, ἐπειδὴ κατάλαβε ὁ μακάριος Δαβὶδ ὅτι συγκρατεῖ περισσότερο ἀπ' ὅλα τὴ θεία ἀγάπη, λέει: «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου εἶναι ἀγνὸς καὶ μένει αἰώνια»¹. Ἦξερε δηλαδὴ ὅτι αὐτὸς εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὸ δέος τῆς τιμωρίας τῶν ἀμαρτημάτων. Γιατὶ τοῦτος ἐκδιώκεται καὶ ἀφανίζεται ὁλότελα ἀπὸ τὴν παρουσία τῆς ἀγάπης, ὅπως δείχνει ὁ μέγας εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, λέγοντας κάπου στοὺς λόγους του: «Ἡ ἀγάπη διώχνει τὸ φόβο»². ἐνῶ ὁ προηγούμενος φόβος εἶναι φυσικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ νόμου τῆς ἀληθινῆς στοργῆς, καὶ με τὴ συστολὴ ἐξασφαλίζει στοὺς αἰῶνες γιὰ τοὺς ἀγίους τὸ θέσπισμα καὶ τὴν ἐκδήλωσή τῆς ἀγάπης ὁλότελα ἀδιάφθορα πρὸς τὸ Θεὸ καὶ μεταξύ τους.

Συγκερνώντας λοιπὸν, ὅπως εἶπα, τὸ φόβο μου πρὸς τὸν κύριό μου με τὸν πόθο, φύλαξα μέχρι σήμερα αὐτὸν τὸ νόμο τῆς ἀγάπης. Ἔτσι ἐμποδιζόμουν νὰ γράψω ἀπὸ τὴ συστολή, γιὰ νὰ μὴ βρεῖ τόπο ἡ καταφρόνηση· ἡ εὐνοια πάλι μ' ἐσπρωχνε στὸ νὰ γράφω, γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ μίσος ἡ τέλεια ἀποφυγὴ νὰ γράψω. Γράφω λοιπὸν, ἐπειδὴ διατάζομαι νὰ τὸ κάνω, ὅχι ὅσα σκέφτομαι ἐγώ, ἀλλὰ ὅσα θέλει ὁ Θεὸς καὶ παρέχει με τὴ χάρη Του ὥστε νὰ προκύψῃ ὠφέλεια. Γιατὶ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ὅπως λέει ὁ Δαβὶδ, παραμένει στοὺς αἰῶνες, καὶ οἱ λογισμοὶ τῆς καρδιᾶς Του σὲ γενεὰ καὶ γενεὰ³. Θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ἴσως εἶπε τὴν ἀπόρρητη κένωση τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ γιὰ τὴ θέωση τῆς φύσεώς μας, μέσα στὴν ὁποία περιορίζει τὸ πέρας ὅλων τῶν αἰώνων. Καὶ λογισμοὺς τῆς καρδιᾶς Του ἴσως εἶπε τοὺς

λόγους τῆς πρόνοιας καὶ τῆς κρίσεως, σύμφωνα με τοὺς ὁποίους διευθύνει σοφὰ καὶ τὴν παρούσα ζωὴ μας καὶ τὴ μέλλουσα, σὰν κάποιες ξεχωριστὲς γενεές, προσδίδοντας κατάλληλα στὴν κάθε μία τὸν τρόπο ἐνέργειας ποὺ τῆς ἀρμόζει.

Ἐφόσον τώρα ἔργο τοῦ θεοῦ θελήματος εἶναι ἡ θέωση τῆς φύσεώς μας, καὶ σκοπὸς τῶν θείων λογισμῶν εἶναι ἡ ὁδήγησή στὸ τέλος τοῦ τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς μας, ἄρα συμφέρει νὰ γνωρίσουμε τὴ δύναμη τῆς Προσευχῆς τοῦ Κυρίου καὶ νὰ τὴν κάνομε πράξη, καὶ ἔπειτα νὰ τὴν ἐκθέσουμε γραπτῶς ὅπως πρέπει. Κι ἀφοῦ μάλιστα ὁ κύριός μου αὐτὴν τὴν προσευχὴ θυμῆθηκε γράφοντας σ' ἐμένα τὸ δοῦλο του παρακινημένος ἀπὸ τὸ Θεό, αὐτὴν θὰ κάνω κι ἐγὼ ἀναγκαστικὰ θέμα τῶν λόγων μου, καὶ παρακαλῶ τὸν Κύριο ποὺ μᾶς δίδαξε αὐτὴ τὴν προσευχή, νὰ ἀνοίξῃ τὸ νοῦ μου γιὰ νὰ κατανοήσω τὰ μυστήρια ποὺ αὐτὴ περιέχει, καὶ νὰ μοῦ δώσει τὸν κατάλληλο λόγο γιὰ νὰ τὰ ἐκφράσω με σαφήνεια. Γιατὶ ἡ προσευχὴ αὐτὴ με τρόπο συνοπτικὸ περιέχει κρυμμένο μυστικὰ ὅλο τὸ σκοπὸ ὅσων ἀναφέρθηκαν, ἦ, γιὰ νὰ κυριολεκτήσω, τὸν κηρύττει καθαρὰ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν δεκτικὸ νοῦ. Ἡ προσευχὴ αὐτὴ περιέχει αἵτηση ὅλων ὅσα προξένησε με τὴν κένωσή Του κατὰ τὴ σάρκωσή ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ διδάσκει νὰ ἐπιδιώκομε ἐκεῖνα τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα μόνον ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, μέσω τῆς φυσικῆς μεσιτείας τοῦ Υἱοῦ, χορηγεῖ ἀληθινὰ με τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἐπειδὴ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων —κατὰ τὸν θεῖο Ἀπόστολο— εἶναι ὁ Κύριος Ἰησοῦς⁴, καθὼς με τὴ σάρκωσή Του φανερῶναι στοὺς ἀνθρώπους τὸν Πατέρα ποὺ ἀγνοοῦσαν, καὶ στὸν Πατέρα φέρνει μέσω τοῦ Πνεύματος τοὺς ἀνθρώπους συμφιλιωμένους με Αὐτόν⁵, γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας τῶν ὁποίων ἔγινε ἄνθρωπος χωρὶς νὰ ὑποστῇ μεταβολή. Καὶ ἔγινε διδάσκαλος καὶ αὐτουργὸς πολλῶν νέων μυστηρίων, τῶσων ὥστε δὲν μπορεῖ ποτὲ ὁ λόγος νὰ τὰ συλλάβῃ στὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθός τους.

Ἀπὸ αὐτά, φαίνεται πὼς δώρισε με ἐξαιρετικὴ μεγαλοδωρία στοὺς ἀνθρώπους ἐφτά, γενικότερα ἀπὸ τὰ ἄλλα, κι αὐτῶν τὴ δύναμη, καθὼς εἶπα, περιέχει μυστικὰ ὁ σκοπὸς τῆς προσευχῆς. Αὐτὰ εἶναι: θεολογία, υἱοθεσία με τὴ χάρη, ἰσοτιμία πρὸς τοὺς ἀγγέλους, μετοχὴ στὴν αἰώνια ζωὴ, ἀποκατάσταση τῆς φύσεως ποὺ στρέφεται ἀπαθῶς στὸν ἑαυτὸ της, κατάλυση τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας καὶ κατάργηση τῆς τυραννίας τοῦ πονηροῦ ποὺ κυριάρχησε πάνω μας με ἀπάτη. Ἄς ἐξετάσουμε λοιπὸν τὴν ἀλήθεια τῶν λεγομένων.

Θεολογία διδάσκει ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ με τὴ σάρκωσή Του, καθὼς φανερῶναι στὸν ἑαυτὸ Του τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ ὅλος ὁ Πατέρας καὶ ὅλο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἦταν κατὰ τὴν οὐσίαν σὲ ὅλο τελείως τὸν Υἱὸ καὶ κατὰ τὴ σάρκωσή Του, χωρὶς Αὐτοὶ νὰ σαρκωθοῦν, ἀλλὰ ὁ μὲν

1. Ψαλμ. 18, 10.

2. Α' Ἰω. 4, 18.

3. Ψαλμ. 32, 11.

4. Α' Τιμ. 2, 5.

5. Ἐφ. 2, 18.

Πατέρας εὐδοκοῦσε, τὸ δὲ Πνεῦμα συνεργοῦσε μὲ τὸν Υἱὸ ποὺ δεχόταν ὁ Ἰδιος τὴ σάρκωση, ἀφοῦ βέβαια ὁ Λόγος ἐξακολούθησε νὰ ἔχει Νοῦ καὶ Ζωή, μὴ χωρώντας σὲ ἀπολύτως τίποτε ἄλλο κατὰ τὴν οὐσία Του, παρὰ μόνο στὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ πραγματοποιώντας τὴν ὑποστατική Του ἔνωση μὲ τὴ σάρκα ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο.

Υἱοθεσία παρέχει, χαρίζοντας τὴν ὑπὲρ φύση οὐράνια γέννηση καὶ συνθέωση μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Αὐτὸ ποὺ φυλάγει κατὰ Θεὸν καὶ διατηρεῖ τὴν υἱοθεσία, εἶναι ἡ προαίρεση ἐκείνων ποὺ ἔλαβαν αὐτὴ τὴ γέννηση, ἡ προαίρεση ποὺ δέχεται μὲ εἰλικρινὴ διάθεση τὴ χάρη ποὺ δόθηκε καὶ ποὺ ὁμορφαίνει πρὸς πολὺ μὲ τὴν ἐπιμελὴ ἐργασία τῶν ἐντολῶν τὸ κάλλος ποὺ δόθηκε κατὰ χάρη. Αὐτὴ μὲ τὴν ἀποβολὴ τῶν παθῶν οἰκαιοποιεῖται τόσο πολὺ τὴ θεότητα, ὅσο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἐκούσια κένωσή Του ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ δόξα Του κατ' οἰκονομίαν ἔγινε ἀληθινὰ ἄνθρωπος.

ἔχανε τοὺς ἀνθρώπους ἰσότητους μὲ τοὺς ἀγγέλους, ὅχι μόνον ἐπειδὴ μὲ τὸ αἷμα τοῦ σταυροῦ Του εἰρηνοποίησε τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ ἐπουράνια⁶ καὶ καταργώντας τὶς ἐχθρικές δυνάμεις ποὺ βρίσκονται στὴν περιοχὴ μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἔδειξε πῶς ὑπάρχει μία σύναξη τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων γιὰ τὴ [διανομή] τῶν θείων δώρων, καθὼς ἡ ἀνθρώπινη φύση γεμάτη ἀγαλλίαση μὲ μία κοινὴ θέληση συμψάλλει μὲ τὶς οὐράνιες δυνάμεις τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ, μετὰ τὴν ἐκπλήρωση τῆς γιὰ χάρη μας οἰκονομίας, καθὼς ἀναλήφθηκε στοὺς οὐρανούς μαζί μὲ τὸ σῶμα ποὺ εἶχε προσλάβει, ἔνωσε μέσω τοῦ ἑαυτοῦ Του τὴ γῆ μὲ τὸν οὐρανὸ καὶ σύναψε τὰ αἰσθητὰ μὲ τὰ νοητὰ καὶ ἔδειξε μιὰ τὴν κτιστὴ φύση, ποὺ παρὰ τὶς ἀκρότητες τῶν μερῶν της, εἶναι ἐνωμένη μὲ τὸν ἑαυτὸ της μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἐπίγνωση τῆς πρώτης Αἰτίας. Ἐδειχνε νομίζω, μὲ ὅσα κατὰ μυστικὸ τρόπο ἐπιτελοῦσε, ὅτι ὁ λόγος εἶναι ἡ ἔνωση τῶν διαιρεμένων, ἐνῶ ἡ ἀλογία διαίρεση τῶν ἐνωμένων. Ἄς μάθομε ἐπομένως, νὰ ἐπιδιώκομε τὴ λογοποίηση μὲ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ, γιὰ νὰ μὴ ἐνωθοῦμε μόνο μὲ τοὺς ἀγγέλους μέσω τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ Θεὸ μέσω τῆς γνώσεως, κατὰ τὴν ἀπομάκρυνσή μας ἀπὸ τὰ ὄντα.

Μεταδίδει θεία ζωὴ κάνοντας τὸν ἑαυτὸ Του τροφὴ μας, ὅπως γνωρίζει Αὐτὸς καὶ ὅσοι ἔλαβαν ἀπ' Αὐτὸν αὐτὴ τὴ νοερὴ αἴσθηση, ὥστε μὲ τὴ γεύση αὐτῆς τῆς τροφῆς νὰ μάθουν ἀληθινὰ μὲ ἐπίγνωση, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός⁷ καὶ μεταδίδει θεία ποιότητα πρὸς θέωση σ' ὅσους Τὸν τρῶνε, ἀφοῦ ὀλοφάνερα καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεται ἄρτος ζωῆς καὶ δυνάμεως⁸.

Ἀποκαθιστᾷ τὴ φύση στὸν ἑαυτὸ της, ὅχι μόνο γιὰ τὸ ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος κράτησε τὴ διάθεση τοῦ ἀπαθὴ καὶ εἰρηνικῆ ἀπέναντι στὴν ἀνθρώπινη φύση, χωρὶς οὔτε ἀπέναντι τῶν σταυρωτῶν Του νὰ σαλευθεῖ στὸ ἐλάχιστο, ἀλλὰ ἀντίθετα μᾶλλον, προτίμησε τὸ θάνατο γιὰ χάρη τοὺς ἀντὶ τῆ ζωῆ,

6. Κολ. 1, 20.

7. Ψαλμ. 33, 9.

8. Ἰω. 6, 33 καὶ 35.

πράγμα ποὺ δείχνει ὅτι τὸ πάθος ἦταν ἐκούσιο, γιὰ τὴν ἐπικυρώνεται ἀπὸ τὴ φιλάνθρωπη διάθεση τοῦ πάσχοντος. Ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν κατάργησιν τὴν ἐχθρὰ καρφώνοντας πάνω στὸ σταυρὸ τὸ χειρόγραφο τῆς ἁμαρτίας⁹, γιὰ τὸ ὅποιο ἡ φύση εἶχε ἀδιάλλακτο πόλεμο ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της, καὶ ἀφοῦ κάλεσε καὶ ἐκείνους ποὺ ἦταν μακριὰ καὶ ἐκείνους ποὺ ἦταν κοντά, δηλαδὴ τοὺς Ἰουδαίους ποὺ εἶχαν τὸ Νόμο καὶ τοὺς ἐθνικούς, γκρέμισε τὸ μεσότοιχο ποὺ τοὺς χώριζε, δηλαδὴ ἀποσαφήνισε τὶς ἐντολὰς τοῦ Νόμου μὲ τὴ διδασκαλία Του, καὶ ἔκτισε ἀπὸ τοὺς δύο ἕνα καινούργιο ἄνθρωπο, φέρνοντας εἰρήνη καὶ συμφιλιώνοντάς μας μέσω τοῦ ἑαυτοῦ Του μὲ τὸν Πατέρα¹⁰ καὶ μεταξύ μας, ὥστε νὰ μὴ ἔχομε πλέον προαίρεση ποὺ νὰ ἀντιστέκεται στὴ λογικὴ μας φύση, ἀλλ' ὅπως στὴ φύση, ἔτσι καὶ στὴν προαίρεση νὰ εἴμαστε ἀμετάβλητοι.

Καθαρίζει τὴ φύση ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας, γιὰ τὸν ἐπέτρεψε νὰ προηγηθεῖ ἡδονὴ στὴ γέννησή Του, ποὺ ἔγινε γιὰ χάρη μας. Γιὰ τὴ σύλληψή Του ἔγινε παραδόξως χωρὶς σπορά, καὶ ἡ γέννηση ὑπὲρ φύση χωρὶς φθορὰ τῆς παρθενίας. Στερέωσε δηλαδὴ ὁ γεννηθεὶς Θεὸς στὴ μητέρα Του, ἀντίθετα ἀπὸ τὴ φύση, τὰ δεσμὰ τῆς παρθενίας μὲ τὴ γέννησή Του, καὶ ἐλευθέρωσε ὅλη τὴ φύση ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ νόμου ποὺ κυριαρχοῦσε πάνω της· αὐτὸ βέβαια ἰσχύει γιὰ ὅσους θέλουν νὰ μιμοῦνται μὲ τὴ νέκρωση τῶν γήινων μελῶν τοὺς τὸν ἐκούσιο θάνατό Του. Γιὰ τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας εἶναι γιὰ κείνους ποὺ τὸ θέλουν, καὶ δὲν ἐπιβάλλεται τυραννικά.

Καταργεῖ τὴν τυραννίαν τοῦ πονηροῦ ποὺ κυριάρχησε πάνω μας μὲ ἀπάτη, προβάλλοντάς τὴ σάρκα ποὺ εἶχε νικηθεῖ στὸν Ἀδὰμ σὰν ὄπλο ἐναντίον του καὶ νικῶντας τον. Ἔτσι ἔκανε τὴ σάρκα, ποὺ πρὶν εἶχε συλληφθεῖ καὶ θανατωθεῖ, νὰ συλλάβει αὐτὸν ποὺ τὴν εἶχε συλλάβει καὶ ν' ἀφανίσει μὲ τὸ φυσικὸ θάνατό της τὴ ζωὴ του· σ' αὐτὸν μὲν ἔγινε δηλητήριο, γιὰ νὰ ἐμέσει ὅλους ὅσους κατάπιε ἔχοντας ἐπικρατήσει μὲ τὴ δύναμη τοῦ θανάτου ποὺ διέθετε¹¹, στὸ δὲ γένος τῶν ἀνθρώπων ἔγινε ζωὴ, ποὺ ὠθεῖ σὰν προζύμι πρὸς ἀνάσταση ζωῆς ὅλη τὴν ἀνθρώπινη φύση, γιὰ χάρη τῆς ὁποίας κυρίως ὁ Λόγος, ὄντας Θεός¹², ἔγινε ἄνθρωπος —πράγμα καὶ ἄκουσμα ὄντως παρὰδοξο— καὶ καταδέχθηκε θεληματικὰ τὸ θάνατο τῆς σάρκας Του.

Ὅλων αὐτῶν, ὅπως εἶπα, περιέχει αἵτηση ἡ Κυριακὴ Προσευχὴ. Γιὰ τὴν ἀναφέρει τὸν Πατέρα καὶ τὸ ὄνομά Του καὶ τὴ βασιλεία Του. Καὶ πάλι παρουσιάζει τὸν προσευχόμενο ὅτι εἶναι κατὰ χάρη γιὸς αὐτοῦ τοῦ Πατέρα. Ζητεῖ ν' ἀποκτήσουν ἕνα θέλημα ὅσοι εἶναι στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ. Προστάζει νὰ ζητοῦμε τὸν ἐπιούσιο ἄρτο. Νομοθετεῖ στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀποφύλαξη καὶ, μὲ τὴν παροχὴ καὶ αἵτηση συγχωρήσεως μεταξύ τους, συνδέει τὴν ἀνθρώπινη φύση μὲ τὸν ἑαυτὸ της, ὥστε νὰ μὴ χωρίζεται μὲ τὴ διαφορὰ τῆς γνώμης. Ἐπίσης διδάσκει νὰ προσευχόμεσθε νὰ μὴν μποῦμε σὲ πει-

9. Κολ. 2, 14.

10. Ἐφ. 2, 14-17.

11. Ἦσ. 25, 8· Ἐβρ. 2, 14.

12. Ἰω. 1, 1.

ρασμό, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς ἀμαρτίας. Καὶ μᾶς συμβουλεύει νὰ λυτρωθοῦμε ἀπὸ τὸν πονηρό. Ἐπρεπε Αὐτός, ὁ δημιουργὸς καὶ δωρητὴς τῶν ἀγαθῶν, νὰ εἶναι καὶ δάσκαλος σὲ μαθητὲς ποὺ πιστεύουν σ' Αὐτὸν καὶ μιμοῦνται τὴν κατὰ σάρκα ζωὴ Του, δίνοντάς τους ὡς ὑποθήκες ζωῆς τὰ λόγια αὐτῆς τῆς προσευχῆς, μὲ τὰ ὁποῖα φανέρωνε σ' αὐτοὺς τοὺς ἀπόκρυφους θησαυροὺς τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας ποὺ ὑπάρχουν κατ' εἶδος σ' Αὐτόν¹³, διεγείροντας πρὸς τὴν ἀπόλαυσή τους τὴν ἐπιθυμία τῶν προσευχομένων. Γι' αὐτό, νομίζω, ὀνόμασε προσευχὴ αὐτὴ τὴ διδασκαλία ὁ Λόγος, ἐπειδὴ περιέχει αἴτηση τῶν δώρων ποὺ δίνονται κατὰ χάρη ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους. Οἱ θεόπνευστοι Πατέρες μας ὄρισαν τὴν προσευχή, ὅτι εἶναι αἴτηση ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς ἐκ φύσεως δωρίζει στοὺς ἀνθρώπους ὅπως ταιριάζει στὴ θεότητά Του. Ὅπως καὶ εὐχὴ εἶπαν τὸ τάξιμο αὐτῶν ποὺ προσφέρουν στὸ Θεὸ οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὸν λατρεύουν μὲ γνησιότητα. Τὸ λέει σὲ πολλὰ σημεία καὶ ἡ Γραφή: «Ἄν κάνετε εὐχὴ (τάξιμο), νὰ τὴν ἐκπληρώσετε στὸν Κύριο καὶ Θεὸ μας»¹⁴, καί: «Ὅσα σοῦ ὑποσχέθηκα μὲ εὐχὴ, Κύριε, θὰ σοῦ τὰ ἀποδώσω»¹⁵. Καὶ πάλι, περὶ προσευχῆς λέει: «Καὶ προσευχήθηκε ἡ Ἄννα στὸν Κύριο, λέγοντας: Κύριε Κύριε, Θεὲ Σαββαώθ, εἰσάκουσε τὴ δούλη Σου καὶ χάρισέ μου παιδί...»¹⁶, καί: «Προσευχήθηκε στὸν Κύριο ὁ Ἐζεκίας, ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰουδα, καὶ ὁ προφῆτης Ἡσαΐας, ὁ γιὸς τοῦ Ἀμώς»¹⁷, καί: «Ὅταν ἐσεῖς προσεύχεστε, νὰ λέτε: Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς...»¹⁸, ποὺ εἶπε ὁ Κύριος στοὺς μαθητὲς Του. Ὡστε μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ εὐχὴ εἶναι ὑπόσχεση τηρήσεως τῶν ἐντολῶν, ποὺ βεβαιώνεται ἀπὸ τὴν προαίρεση αὐτοῦ ποὺ ἔκανε τὴν εὐχὴ, ἐνῶ προσευχὴ εἶναι ἡ αἵτηση ἐκείνου ποὺ τήρησε τὶς ἐντολές, νὰ μεταβληθεῖ σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολές ποὺ τήρησε. Ἡ μᾶλλον, ἡ εὐχὴ εἶναι ἀγώνας ἀρετῆς, τὸν ὁποῖο πολὺ εὐάρεστα δέχεται ὁ Θεὸς ὅταν τοῦ προσφέρεται, ἐνῶ ἡ προσευχὴ εἶναι ἔπαθλο τῆς ἀρετῆς, τὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς ἀνταποδίδει μὲ πολλὴ χαρά.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἀποδείχτηκε μὲ τὰ παραπάνω ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι αἵτηση τῶν ἀγαθῶν ποὺ δωρήθηκαν ἀπὸ τὸν σαρκωθέντα Λόγο, ὅς βάλομε Αὐτὸν δάσκαλο τοῦ λόγου τῆς προσευχῆς, κι ὅς ἀρχίσουμε μὲ θάρρος νὰ ἐξετάσουμε προσεκτικὰ μὲ τὴ θεωρία, ὅσο εἶναι δυνατόν, τὸ νόημα κάθε ρητοῦ τῆς προσευχῆς, ὅσο συνηθίζει νὰ χορηγεῖ πρὸς τὸ συμφέρον μας ὁ Λόγος καὶ μ' ὅση δύναμη δίνει πρὸς κατανόηση στὴ διάνοια ἐκείνου ποὺ γράφει αὐτά.

«Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου»¹⁹. Πρεπόντως ὁ Κύριος διδάσκει ἀμέσως ν' ἀρχίσουν οἱ [προσευχόμενοι] ἀπὸ τῆς θεολογίας· ἐπίσης εἰσάγει στὸ μυστήριό τοῦ τρόπου ποὺ ὑπάρχει ἡ Αἰτία ποὺ δημιουργεῖ τὰ ὄντα, Αὐτὸς ποὺ εἶναι κατὰ τὴν οὐσία αἴτιος τῶν ὄντων. Γιατὶ τὰ λόγια τῆς προσευχῆς περιέχουν φανέρωση τοῦ

13. Κολ. 2, 3. 15. Ἰωῆ 2, 10. 17. Β' Παρ. 32, 20. 19. Ματθ. 6, 9-10.

14. Ψαλμ. 75, 12. 16. Α' Βασ. 1, 11. 18. Ματθ. 6, 9.

Πατέρα, καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατέρα, καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πατέρα, γιὰ νὰ μάθομε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ σεβόμαστε τὴν ἐν Μονάδι Τριάδα καὶ νὰ τὴν ἐπικαλούμαστε καὶ νὰ τὴν προσκυνοῦμε. Ἐπειδὴ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, μὲ οὐσιώδη ὑπόσταση, εἶναι ὁ Μονογενὴς Υἱός. Καὶ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, μὲ οὐσιώδη ὑπόσταση, εἶναι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ λέει ἐδῶ ὁ Ματθαῖος βασιλεία, ἀλλοῦ ἄλλος Εὐαγγελιστὴς τὸ ὀνομάζει Πνεῦμα Ἅγιο, λέγοντας: «Ἄς ἔρθῃ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο καὶ ὅς μᾶς καθαρῶσει»*. Γιατὶ ὁ Πατέρας δὲν ἀπόκτησε ἐκ τῶν ὑστέρων τὸ ὄνομα, οὔτε ὡς ἀξίωμα ποὺ ἔλαβε ἐκ τῶν ὑστέρων νοοῦμε τὴ βασιλεία· δὲν ἔχει ἀρχὴ στὸ εἶναι Του, γιὰ νὰ ἀρχίσει νὰ εἶναι καὶ Πατέρας καὶ Βασιλεὺς, ἀλλὰ καθὼς πάντοτε ὑπάρχει, εἶναι καὶ πάντοτε Πατέρας καὶ Βασιλεὺς, χωρὶς νὰ λάβῃ ποτὲ ἀρχὴ νὰ εἶναι Πατέρας καὶ Βασιλεὺς. Ἄν τώρα, μὲ τὸ νὰ ὑπάρχει πάντοτε, εἶναι πάντοτε καὶ Πατέρας καὶ Βασιλεὺς, ἄρα πάντοτε καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα συνυπάρχουν κατὰ τὴν οὐσία ὡς ὑποστάσεις μὲ τὸν Πατέρα. Ἀπὸ Αὐτὸν παίρνουν τὴν ὕπαρξιν καὶ εἶναι μέσα σ' Αὐτὸν φυσικῶς πᾶν ἀπὸ αἰτία καὶ λόγος, ὅχι ὅμως ὕστερα ἀπὸ Αὐτόν, οὔτε καὶ ἔγιναν ἀργότερα ἀπὸ κάποια αἰτία. Γιατὶ ἡ σχέση μεταξύ τῶν τριῶν Προσώπων ὑποδηλώνει τὴ συνύπαρξή τους καὶ δὲν ἐπιτρέπει αὐτά, τῶν ὁποίων εἶναι καὶ λέγεται σχέση, νὰ θεωροῦνται μεταγενέστερα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἀρχίσουμε αὐτὴ τὴν προσευχή, βιαζόμαστε νὰ τιμήσουμε τὴν ὁμοούσια καὶ ὑπερούσια Τριάδα ὡς δημιουργικὴ αἰτία τῆς ὑπάρξεώς μας. Ἐπίσης διδασκόμαστε νὰ ὁμολογοῦμε τὴ χάρη τῆς υἱοθεσίας, μὲ τὸ νὰ ἀξιωνόμαστε νὰ ὀνομάζουμε Πατέρα κατὰ χάρη τὸν ἐκ φύσεως Δημιουργό. Ἔτσι, ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὴν ὀνομασία Ἐκείνου ποὺ μᾶς γέννησε κατὰ χάρη, θὰ φροντίζουμε νὰ ἀποτυπώνουμε στὴ ζωὴ μας τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Πατέρα μας ἁγιάζοντας τὸ ὄνομά Του πάνω στὴ γῆ, μιμούμενοι Αὐτόν, ἀποδεικνύοντας ὅτι εἴμαστε παιδιὰ Του μὲ τὰ ἔργα μας, καὶ δοξάζοντας τὸν αὐτουργὸ αὐτῆς τῆς υἱοθεσίας, τὸν φυσικὸ Υἱὸ τοῦ Πατέρα, μὲ τὰ νοήματα καὶ τὶς πράξεις μας. Ἁγιάζουμε τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ χάρη ἐπουρανίου Πατέρα, ὅταν νεκρώνουμε τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὴν ὕλη καὶ καθαρίζόμαστε ἀπὸ τὰ καταστρεπτικὰ πάθη, ἂν βέβαια ἁγιασμὸς εἶναι ἡ τέλεια ἀκίνησις καὶ νέκρωση τῆς ἐπιθυμίας ποὺ ἐνεργεῖ μὲ τὴν αἴσθησι. Ὅταν φτάσουμε σ' αὐτή, καταπραΰνουμε καὶ τὶς ἄπρεπες κραυγὲς τοῦ θυμοῦ, ἀφοῦ δὲν ἔχομε πλέον τὴν ἐπιθυμία νὰ τὸν ἐρεθίζει καὶ νὰ τὸν πείθει νὰ ὑπερασπίζεται τὶς ἡδονὲς ποὺ αὐτὴ θέλει, ἐπειδὴ ἡ ἐπιθυμία νεκρώθηκε πιά μὲ τὴν κατὰ λόγον ἀγιότητα. Γιατὶ ὁ θυμὸς εἶναι φυσικὸς συνήγορος τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τότε παύει νὰ μανιάζει, ὅταν τὴ δεῖ νεκρή.

* Ἔτσι ἔχουν τὸ χωρίο Λουκᾶ 11,2 ὀρισμένα χειρόγραφα τῆς Κ. Διαθήκης (βλ. στὴ κριτικὴ ἔκδοσις τῆς Κ. Διαθήκης ὑπὸ Nestle-Aland, 26η ἔκδοσις, σελ. 195).

Εὐλογα λοιπόν, με τὴν ἀποβολὴ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, ἐπακολουθεῖ κατὰ τὴν προσευχὴ τὸ κράτος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ σ' ἐκείνους πού, ἀφοῦ ἀποβάλουν αὐτὰ τὰ δύο πάθη, ἀξιῶνονται νὰ ποῦν: «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου», δηλαδή τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ὅταν πιά με τὴν πραότητα ἔγιναν ναοὶ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ λέει: «Σὲ ποιὸν θὰ ἀναπαυθῶ, ἂν ὄχι σ' ἐκείνον πού εἶναι πρᾶος καὶ ταπεινὸς καὶ τρέμει τὰ λόγια μου;»²⁰ Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν φαίνεται ὅτι στοὺς ταπεινοὺς καὶ πρᾶους ἀνήκει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γιατὶ λέει: «Μακάριοι εἶναι οἱ πρᾶοι, γιατί αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ»²¹. Ὁ Θεὸς δὲν ὑποσχέθηκε νὰ δώσει κληρονομία σ' ὅσους τὸν ἀγαποῦν, αὐτὴ τὴ γῆ, ἡ ὁποία κατέχει ἐκ φύσεως τὴ μέση θέση τοῦ σύμπαντος, ἂν βέβαια λέει ἀλήθεια ἐκεῖνος πού εἶπε: «Στὴν ἀνάσταση οὔτε οἱ ἄνδρες ἔρχονται σὲ γάμο, οὔτε οἱ γυναῖκες παντρεύονται, ἀλλὰ εἶναι ὅλοι σὰν ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ στὸν οὐρανόν»²², καί: «Ἐλᾶτε σεῖς οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου νὰ κληρονομήσετε τὴ βασιλεία πού ἔχει ἐτοιμαστῇ γιὰ σᾶς ἀφ' οὗτου θεμελιωνόταν ὁ κόσμος»²³, καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο εἶπε στὸν δοῦλο πού ἐργάστηκε πιστά: «Ἐλὰ νὰ συμμετάσχεις στὴ χαρὰ τοῦ Κυρίου σου»²⁴. Καὶ ὁ θεὸς Ἀπόστολος στὴ συνέχεια ἔλεγε: «Θ' ἀκουστῇ σάλπισμα καὶ θ' ἀναστηθοῦν πρῶτα ἄφθαρτοι ὅσοι πέθαναν πιστοὶ στὸ Χριστό· ἔπειτα ἐμεῖς πού θὰ ἔχουμε ἀπομείνει ζωντανοί, θ' ἀρπαγοῦμε μαζί μ' αὐτοὺς ἀπὸ σύννεφα γιὰ νὰ προῦπανθήσουμε τὸν Κύριο στὸν ἄερα. Κι ἔτσι γιὰ πάντα θὰ εἴμαστε μαζί με τὸν Κύριο»²⁵.

Ὅταν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ εἶναι ἔτσι ὑποσχεμένα σ' ὅσους ἀγαποῦν τὸν Κύριο, ποιὸς θὰ περιορίσει τὸ νοῦ του στὸ γράμμα μόνο τῆς Γραφῆς καὶ θὰ πεῖ ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ βασιλεία πού ἔχει ἐτοιμαστῇ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, καὶ ἡ χαρὰ τοῦ Κυρίου ἡ κρυμμένη μυστικά, καὶ ἡ αἰώνια καὶ ἀχώριστη διαμονὴ καὶ ἐγκατάσταση τῶν ἀξίων κοντὰ στὸν Κύριο, πῶς εἶναι ταυτόσημα με τὴ γῆ, καὶ μάλιστα ὅταν κατευθύνεται ἀπὸ τὸ λόγο καὶ θέλει νὰ εἶναι ὑπηρέτης τοῦ λόγου; Ἀλλὰ νομίζω ὅτι λέγοντας τώρα γῆ, ἐννοεῖ τὴ μόνιμη καὶ ἐντελῶς ἀμετακίνητη ἀπὸ τὸ καλὸ ἔξη καὶ δύναμη τῆς ἀτρεφίας τῶν πρᾶων, ἡ ὁποία βρίσκεται πάντοτε μαζί με τὸν Κύριο, ἔχει ἀνεξάντλητη χαρὰ, ἔχει οἰκειοποιηθεῖ τὴν ἀνέκαθεν ἐτοιμασμένη βασιλεία καὶ ἀξιῶθηκε τὴν ἐπουράνια θέση καὶ τιμὴ. Καὶ σὰν γῆ πού ἔχει καταλάβει θέση στὴ μέση τοῦ παντός, ἐννοεῖ τὸ λόγο τῆς ἀρετῆς, κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ πρᾶος εὐρισκόμενος ἀνάμεσα σὲ ἐπαίνους καὶ κατηγορίες, μένει ἀπαθής, καὶ μήτε ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους φουσκώνει, μήτε ἀπὸ τὶς ὕβρεις γίνεται κατηφής. Γιατὶ ἀπ' ὅσα τὸ λογικὸ εἶναι κατὰ φύση ἐλεύθερο, ἔχοντας ἀπομακρύνει τὴν ἐπιθυμία του ἀπὸ αὐτά, δὲν αἰσθάνεται τὶς ἐνοχλήσεις καὶ τὶς προσβολές τους, ἐπειδὴ ἔχει ἀπαλλάξει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ταραχὴ γύρω ἀπ' αὐτά καὶ ἔχει μεταφέρει

20. Ἦσ. 66, 2.
21. Ματθ. 5, 5.

22. Ματθ. 22, 30.
23. Ματθ. 25, 34.

24. Ματθ. 25, 21.
25. Α' Θεσ. 4, 16-17.

ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του στὴ θεία καὶ ἀμέριμνη ἐλευθερία. Αὐτὴν ὁ Κύριος θέλοντας νὰ δώσει στοὺς μαθητές Του, εἶπε: «Σηκώστε πάνω σας τὸν ζυγὸ μου καὶ μάθετε ἀπὸ μένα ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά· καὶ θὰ βροῦν ἀνάπαυση οἱ ψυχές σας»²⁶. Ἀνάπαυση ἐννοεῖ τὸ κράτος τῆς θείας βασιλείας, γιατί παρέχει στοὺς ἀξίους ἐξουσία ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε δουλεία.

Ἄν λοιπὸν στοὺς ταπεινοὺς καὶ πρᾶους δίνεται τὸ ἀκατάλυτο κράτος τῆς ἀθάνατης βασιλείας, ποιὸς δὲ θὰ ἐρωτευθεῖ καὶ δὲ θὰ ποθήσει τὰ θεῖα ἀγαθά; Ποιὸς δὲ θὰ ἐπιθυμήσει ἀπόλυτα τὴν ταπεινώση καὶ τὴν πραότητα, γιὰ νὰ γίνει εἰκόνα τῆς θείας βασιλείας, ὅσο εἶναι δυνατόν σὲ ἄνθρωπο, ἐμφανίζοντας κατὰ χάρη ἀπαράλλακτη τὴν πνευματικὴ ὁμοίωση με τὸν κατὰ φύση καὶ κατ' οὐσίαν ἀληθινὰ μεγάλο βασιλιὰ Χριστό; Στὴν κατάσταση αὐτῇ, ὅπως λέει ὁ θεὸς Ἀπόστολος, δὲν ὑπάρχει ἄντρας καὶ γυναῖκα²⁷, δηλαδή θυμὸς καὶ ἐπιθυμία· ὁ πρῶτος ἀπομακρύνει βίαια τὸ λογικὸ καὶ βγάζει ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο τῆς φύσεως τὴ διάνοια, ἐνῶ ἡ δευτέρη θεωρεῖ ὡς πιὸ ἀξιαγάπητα τὰ δημιουργήματα ἀπὸ τὴ μία καὶ μοναδικὴ ἐπιθυμητὴ καὶ ἀπαθὴ Αἰτία καὶ φύση, καὶ ἐπομένως προτιμᾷ τὴ σάρκα παρὰ τὸ πνεῦμα καὶ βρίσκει τὴν ἀπόλαυση τῶν ὁρατῶν πιὸ εὐχάριστη ἀπὸ τὴ δόξα καὶ λαμπρότητα τῶν νοητῶν, ἐμποδίζοντας με τὴν ἀπαλότητα τῆς ἡδονῆς τῶν αἰσθήσεων τὸ νοῦ νὰ ἐννοεῖ τὰ συγγενή του καὶ θεῖα νοητά. Ὑπάρχει ὅμως μονότατος ὁ λόγος, τελείως γυμνωμένος καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀπαθὴ, ἀλλὰ φυσικὴ ὥστόσο στοργὴ καὶ διάθεση πρὸς τὸ σῶμα, λόγω τοῦ πλούτου τῆς ἀρετῆς, καθὼς τὸ πνεῦμα νικᾷ τελείως τὴν φύση καὶ τὴν πείθει νὰ ἀφήσει τὴν ἡθικὴ φιλοσοφία, ὅταν πρέπει ὁ νοῦς νὰ ἐνωθεῖ με τὸν ὑπερούσιο Λόγο με ἀπλή καὶ ἀδιαίρετη θεωρία, παρόλο πού ἡ ἡθικὴ φιλοσοφία ἐκ φύσεως βοηθεῖ τὸ νοῦ νὰ [χωρίσει] καὶ νὰ προσπεράσει εὐκόλα ὅσα ὑπάγονται στὴ ροὴ τοῦ χρόνου. Γιατὶ ὅταν αὐτὰ ξεπεραστοῦν, δὲν εἶναι εὐλόγο νὰ βαρύνεται ἀπὸ τοὺς τρόπους τῆς ἡθικῆς, σὰν νὰ φορεῖ μὴλωτὴ, ἐκεῖνος πού ἀποδείχθηκε ἀκράτητος ἀπὸ τὰ αἰσθητά. Καὶ αὐτὸ τὸ φανερώνει ὁ μέγας Ἡλίας²⁸, ὑποδηλώνοντας μ' ἐκεῖνα πού ἔκανε συμβολικά αὐτὸ τὸ μυστήριο. Κατὰ τὴν ἀρπαγὴ του δηλαδή στὸν οὐρανόν, ἔδωσε στὸν Ἐλισσαῖο τὴ μὴλωτὴ, πού σημαίνει τὴ νέκρωση τῆς σάρκα, ὅπου θεμελιώνεται ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς ἡθικῆς κοσμιότητος, γιὰ νὰ ἔχει ἔτσι ὁ μαθητὴς σύμμαχο τὸ Πνεῦμα ἐναντίον κάθε ἐχθρικῆς δυνάμεως καὶ νὰ πλήξει τὴν ἄστατη καὶ ρευστὴ φύση, τῆς ὁποίας τύπος ἦταν ὁ Ἰορδάνης, ὥστε νὰ μὴν ἐμποδιστεῖ, βυθιζόμενος στὴ θολερότητα καὶ ὀλισθηρότητα τῆς προσκολλησεως στὰ υἱικά, νὰ περάσει στὴν ἀγία γῆ. Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Ἡλίας προχώρησε πρὸς τὸ Θεὸ ἐλεύθερος, χωρὶς νὰ τὸν κρατᾷ ἀπολύτως κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα, με ἀμέριστη τὴν ἐπιθυμία καὶ καθαρὴ τὴ γνώμη του, φτάνοντας κοντὰ στὸν ἀπλὸ κατὰ τὴ φύση

26. Ματθ. 11, 29.

27. Γαλ. 3, 28.

28. Δ' Βασ. 2, 11-14.

Του Θεοῦ μὲ τὴ βοήθεια τῶν γενικῶν ἀρετῶν, ποὺ εἶναι ἀλληλοεξαρτώμενες καὶ ζευγμένες μαζί σὰν πύρινα ἄλογα στὸ ζυγὸ τῆς γνώσεως. Γιατὶ γνώριζε ὅτι ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὶς διαθέσεις ποὺ δὲν εἶναι ὅπως οἱ γενικὲς ἀρετὲς ἀλληλοεξαρτώμενες καὶ δὲν μποροῦν νὰ μποῦν στὸν ἴδιο ζυγό. Ἡ ἀνομοιότητά τους μαρτυρεῖ τὴν ἀλλοτρίωση, ἀφοῦ τὸ πάθος τῆς ἐπιθυμίας προκαλεῖ διάχυση τοῦ αἵματος ποὺ εἶναι γύρω στὴν καρδιά, καὶ τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ προκαλεῖ βρασμὸ τοῦ αἵματος. "Οποιοὺς ἔφτασε νὰ ζεῖ καὶ νὰ κινεῖται καὶ νὰ ὑπάρχει ἐν Χριστῷ, ἀπομάκρυνε ἀπὸ πάνω του ὅσα εἶναι ἀσυνταίριαστα καὶ ἀλλόκοτα, μὴ φέροντας μέσα του, σὰν νὰ ἦταν «ἄντρας καὶ γυναίκα», ὅπως εἶπα, τὶς ἀντιθετὲς διαθέσεις τῶν παθῶν αὐτῶν, γιὰ νὰ μὴν ὑποδουλωθεῖ σ' αὐτὰ τὸ λογικὸ μὲ τὸ νὰ ἀλλοιώνεται ἀπὸ τὶς ἄστατες μεταβολές τους.

Γιατὶ στὸ λογικὸ ἔχει κατὰ φύση ἐνωθεῖ ἡ ἱερότητα τῆς θείας εἰκόνας ποὺ πείθει τὴν ψυχὴ νὰ μεταπλασθεῖ κατὰ τὴν προαίρεση καὶ νὰ ὁμοιωθεῖ μὲ τὸ Θεὸ καὶ νὰ γίνῃ πᾶμφοτο κατοικητήριον τῆς μεγάλης Βασιλείας ποὺ συνυπάρχει οὐσιωδῶς ὡς ὑπόστασις μὲ τὸ Θεὸ καὶ Πατέρα τῶν ὅλων, δηλαδή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ νὰ δεχτεῖ —ἂν ἐπιτρέπεται νὰ ποῦμε— ὁλόκληρη κατὰ τὸ δυνατόν τὴν ἐξουσία τῆς γνώσεως τῆς θείας φύσεως. Στὴν κατάστασις αὐτῇ, ἀφανίζονται φυσικῶς ὅσα εἶναι χειρότερα καὶ συγκροτοῦνται τὰ καλύτερα, καθὼς ἡ ψυχὴ, κατὰ τὴ χάρις τῆς κλήσεώς της, φυλάγει ὅπως ὁ Θεὸς ἀπαραβίαστη μέσα της τὴν ὑπαρξὴ τῶν καλῶν ποὺ τῆς ἔχουν δωρηθεῖ. Στὴν ψυχὴ αὐτῇ πάντοτε γεννιέται μὲ τὴ θέλησή Του ὁ Χριστὸς μυστικά, καὶ σαρκώνεται διὰ μέσου τῶν σωζομένων, κάνοντας μητέρα παρθένο τὴν ψυχὴ ποὺ Τὸν γεννᾷ· ἡ ὁποία δὲν ἔχει, γιὰ νὰ πῶ μὲ συντομία, τὰ γνωρίσματα τῆς φύσεως ποὺ ὑπόκειται σὲ φθορὰ καὶ γένεση, σὰν «ἄνδρα καὶ γυναίκα».

"Ας μὴν παραξενεύεται κανεὶς ἀκούοντας νὰ ἀναφέρω τὴ φθορὰ πρὶν ἀπὸ τὴ γένεση· γιατί ἂν παρατηρήσει ἀπαθῶς καὶ μὲ τὸν ὀρθὸ λόγον τὴ φύση ὅσων γίνονται καὶ ἀφανίζονται, θὰ διαπιστώσει καθαρὰ ὅτι ἡ γένεσις ἀρχίζει ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ καταλήγει στὴ φθορὰ. Τὰ πάθη ποὺ χαρακτηρίζουν αὐτὴ τὴ φύση, ὅπως εἶπα, δὲν τὰ ἔχει ὁ Χριστός, δηλαδή ὁ βίος καὶ ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ κι αὐτοῦ ποὺ ὁμοιώθηκε μὲ τὸ Χριστό, ἂν βέβαια ἀληθεύει ἐκεῖνος ποὺ λέει: «Στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ δὲν ὑπάρχει ἄντρας καὶ γυναίκα», δηλαδή τὰ σημάδια καὶ τὰ πάθη τῆς φύσεως ποὺ ὑπόκειται σὲ γένεση καὶ φθορὰ, παρὰ μονάχα θεοειδὴς λόγος διαποτισμένος ἀπὸ τὴ θεία γνώση, καὶ μοναδικὴ κίνηση τῆς γνώμης ποὺ ἐκλέγει μόνον τὴν ἀρετή.

Ἐπίσης δὲν ὑπάρχει οὔτε «Ἕλληνας καὶ Ἰουδαῖος»²⁹, μὲ τοὺς ὁποίους δηλώνονται οἱ διαφορετικοί, ἢ πιὸ σωστά, οἱ ἀντιθετοὶ λόγοι περὶ Θεοῦ. Γιατὶ ὁ πρῶτος εἰσηγεῖται ἐκτεταμένη πολυαρχία καὶ χωρίζει τὴν μίαν ἀρχή

29. Γαλ. 3, 28.

σὲ ἀντιτιθέμενες ἐνέργειες καὶ δυνάμεις, πλάθοντας μίαν πολυθεϊκὴ λατρεία, ἀντιφατικὴ λόγω τοῦ πλήθους τῶν προσκυνουμένων θεῶν καὶ γελοία λόγω τῶν διαφόρων τρόπων προσκυνήσεως· ἐνῶ ὁ δεύτερος εἰσάγει βέβαια μίαν ἀρχή, ἀλλὰ περιορισμένη καὶ ἀτελὴ καὶ σχεδὸν ἀνυπόστατη, ἀφοῦ δὲν ἔχει λόγον καὶ ζωὴ, καὶ ἔτσι πέφτει κι αὐτὸς στὸ ἴδιο κακὸ μὲ τὸν προηγούμενο, δηλαδή στὴν ἀθεΐα. Γιατὶ περιορίζει σὲ ἓνα πρόσωπο τὴν μίαν Ἀρχή, ποὺ ἡ ὑπαρξὴ της στερεῖται λόγου καὶ πνεύματος, ἢ τὰ ἔχει μόνον ὡς ἰδιότητες. Καὶ δὲν ἀντιλαμβάνεται τοῦτο· ποῖος Θεὸς εἶναι ἅμοιρος ἀπ' αὐτά; Ἡ πῶς εἶναι Θεός, ὅταν τὰ ἔχει κατὰ μέθεξιν ὡς γνωρίσματα, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὰ λογικὰ δημιουργήματα; Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο λόγους, ὅπως εἶπα, κανένας δὲν ὑπάρχει στὸ Χριστό· ὑπάρχει μόνον ὁ λόγος τῆς ἀληθινῆς θεοσέβειας καὶ ὁ σταθερὸς θεσμὸς τῆς μυστικῆς θεολογίας, ὁ ὁποῖος καὶ τὴ διαστολὴ τῆς θεότητος ποὺ εἰσάγει ὁ πρῶτος ἀποδιώχνει, καὶ τὴ συστολὴ τῆς θεότητος τοῦ δευτέρου δὲν παραδέχεται. Ἐτσι τὸ θεῖον δὲ θὰ θεωρεῖται ἀντιφατικόν, λόγω τοῦ φυσικοῦ πλήθους —ποὺ εἶναι δοξασία ἐλληνικὴ—, οὔτε παθητὸ λόγω τῆς ἐνικῆς ὑποστάσεως —ποὺ εἶναι ἀποψη ἰουδαϊκὴ—, καθὼς θὰ νομίζεται στερημένο ἀπὸ λόγον καὶ πνεῦμα, ἢ ὅτι τὰ ἔχει αὐτὰ μόνον ὡς ἰδιότητες, χωρὶς νὰ εἶναι Νοῦς καὶ Λόγος καὶ Πνεῦμα. Καὶ διδάσκει ἐμᾶς ποὺ μὲ τὴν κλήση τῆς χάρις ἔχομε υἱοθετηθεῖ λόγω τῆς πίστεως γιὰ νὰ λάβουμε ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, νὰ γνωρίζομε μίαν φύση καὶ μίαν δύναμη τῆς θεότητος. Δηλαδή ἓνα Θεὸ σὲ τρεῖς ὑποστάσεις, τοῦ Πατρὸς, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς Νοῦ ποὺ εἶναι μόνος ἀναίτιος καὶ ὑπάρχει οὐσιωδῶς, γεννήτορα τοῦ μόνου ἀναρχοῦ Λόγου ποὺ ὑπάρχει οὐσιωδῶς καὶ πηγὴ τῆς μόνης αἰώνιας ζωῆς ποὺ ὑπάρχει οὐσιωδῶς, δηλαδή τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· Τριάδα σὲ Μονάδα καὶ Μονάδα σὲ Τριάδα. Ἡ θεότητα δὲν εἶναι σὰν κάτι μέσα σὲ ἄλλο· γιατί ἡ Τριάδα δὲν εἶναι γιὰ τὴ Μονάδα σὰν γνῶρισμα σὲ οὐσία, ἢ ἀντίστροφα, ἡ Μονάδα γιὰ τὴν Τριάδα, ἐπειδὴ ἡ θεότητα εἶναι χωρὶς ἰδιότητες. Οὔτε εἶναι κάτι καὶ κάτι ἄλλο· γιατί ἡ Μονάδα δὲ διαφέρει ἀπὸ τὴν Τριάδα ἀπὸ ἐτερότητα φύσεως, ἀφοῦ εἶναι μίαν καὶ ἀπλὴ φύση. Οὔτε εἶναι κάτι καὶ κάτι παραπλήσιο· γιατί ἡ Τριάδα δὲ διακρίνεται ἀπὸ τὴ Μονάδα λόγω μειωμένης δυνάμεως, ἢ ἡ Μονάδα ἀπὸ τὴν Τριάδα, μήτε παραλλάζει ἡ Μονάδα ἀπὸ τὴν Τριάδα, ὡς κοινὸ καὶ γενικὸ γνῶρισμα ποὺ θεωρητικὰ μόνον διακρίνεται ἀπὸ τὰ ἐπιμέρους, ἀφοῦ εἶναι οὐσία ἀπολύτως αὐθύπαρκτη καὶ δύναμη ὄντως αὐτοδύναμη. Οὔτε πάλι ἡ θεότητα εἶναι κάτι ποὺ προήλθε ἀπὸ κάτι ἄλλο· γιατί ἡ Τριάδα δὲν προήλθε ἀπὸ αὔξησις τῆς Μονάδας, ἀφοῦ εἶναι ἀγέννητη καὶ αὐτοφανέρωτη. Ἀλλὰ εἶναι ἡ ἴδια ἀληθινὰ καὶ Μονάδα καὶ Τριάδα, καὶ λεγόμενη καὶ νοούμενη· Μονάδα κατὰ τὸν λόγον τῆς οὐσίας, Τριάδα κατὰ τὸν τρόπο τῆς ὑπάρξεως. Ἡ ἴδια εἶναι ὅλη Μονάδα ποὺ δὲ μερίζεται ἀπὸ τὶς ὑποστάσεις, καὶ ἡ ἴδια εἶναι ὅλη Τριάδα ποὺ δὲ συγγέεται στὴ Μονάδα, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν εἰσάγε-

ται οὔτε ἡ πολυθεΐα μὲ τὸ μερισμό, οὔτε ἡ ἀθεΐα μὲ τὴ σύγχυση. Στὴν ἀποφυγὴ αὐτῶν ἔγκειται τὸ μεγαλεῖο τοῦ κατὰ Χριστὸν λόγου.

Λόγο Χριστοῦ ἐννοῶ τὸ καινούργιο κήρυγμα τῆς ἀλήθειας, στὸ ὁποῖο δὲν ὑπάρχει «ἄντρας καὶ γυναῖκα», δηλαδὴ τὰ σημεῖα καὶ τὰ πάθη τῆς φύσεως ποὺ ὑπόκειται σὲ φθορὰ καὶ γένεση· οὔτε «Ἑλληνας καὶ Ἰουδαῖος», δηλαδὴ οἱ ἀντίθετοι λόγοι σχετικὰ μὲ τὴ θεότητα· οὔτε «περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία»³⁰, δηλαδὴ οἱ ἀνάλογες μ' αὐτοὺς λατρεῖες. Ἀπὸ αὐτὲς ἡ πρώτη, μένοντας στὰ σύμβολα τοῦ Νόμου, θεωρεῖ κακὴ τὴν ὁρατὴ κτίση καὶ διαβάλλει τὸν Κτίστη ὡς δημιουργὸ κακῶν· ἐνῶ ἡ ἄλλη, μένοντας στὰ πάθη, θεοποιεῖ τὴν κτίση καὶ ἐξεγείρει τὸ πλάσμα ἐναντὶον τοῦ Δημιουργοῦ. Ἔτσι καὶ οἱ δύο καταλήγουν στὸ ἴδιο κακὸ, στὴν ὕβρη τοῦ θεοῦ. Ἐπίσης δὲν ὑπάρχει οὔτε «βάρβαρος καὶ Σκύθης», δηλαδὴ ἡ διάσταση κατὰ τὴ γνώμη τῆς κοινῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων ποὺ τοὺς ὁδηγεῖ σὲ συγκρούσεις μεταξύ τους, ἀπὸ τὴν ὁποία μπήκε παρὰ φύση στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ὁ φθοροποιὸς νόμος τῆς ἀλληλοκτονίας. Οὔτε ὑπάρχει «δοῦλος ἢ ἐλεύθερος», δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει διαίρεση τῆς κοινῆς φύσεως ἀντίθετα μὲ τὴ γνώμη της, ἡ ὁποία εἶναι αἰτία νὰ ἀτιμάζει ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, παρ' ὅλο ποὺ εἶναι ὁμότιμοι κατὰ φύση, παίρνοντας ὡς ἐπίκουρο νόμο τὴ διάθεση ἐκείνων ποὺ ἐξουσιάζουν τυραννικὰ καὶ προσβάλλουν τὴ θεία εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ στὰ πάντα εἶναι ὁ Χριστός³¹, ὁ ὁποῖος μέσω τοῦ Πνεύματος, μὲ τρόπο ποὺ ὑπερβαίνει τὴ φύση καὶ τὸ νόμο, μορφώνει μέσα στὸν ἄνθρωπο τὴν ἀναρχὴ βασιλεία.

Τὴ βασιλεία αὐτὴ ἐκ φύσεως χαρακτηρίζει, ὅπως ἀποδείχτηκε, ἡ πραότητα καὶ ἡ ταπεινὼση τῆς καρδιάς. Αὐτὰ τὰ δύο ὅταν συνυπάρχουν, φανερώνουν τέλειον τὸν ἄνθρωπο ποὺ κτίζεται κατὰ Χριστόν. Γιατὶ κάθε ταπεινὸς εἶναι ὅπωςδήποτε καὶ πράος· καὶ κάθε πράος εἶναι ὅπωςδήποτε καὶ ταπεινός. Εἶναι ταπεινὸς γιατί γνωρίζει ὅτι ἔχει λάβει τὴν ὑπαρξὴ του δανεικῇ, καὶ πράος γιατί ἔχει ἀντιληφθεῖ τὴν ὀρθὴ χρῆση τῶν φυσικῶν δυνάμεων ποὺ τοῦ δόθηκαν· ἔτσι τὶς θέτει στὴν ὑπηρεσίᾳ τοῦ λόγου πρὸς γένεση τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ἀπομακρύνει τελείως τὴν ἐνέργειά τους ἀπὸ τὴν αἴσθηση. Καὶ γι' αὐτὸ εἶναι κατὰ τὸ νοῦ πάντοτε ἀεικίνητος πρὸς τὸ Θεό, ἐνῶ κατὰ τὴν αἴσθηση δὲν λαμβάνει καθόλου πείρα ἀπ' ὅ,τιδήποτε εἶναι λυπηρὸ γιὰ τὸ σῶμα, οὔτε ἐντυπώνει στὴν ψυχὴ του ἔχρος λύπης, ὥστε ν' ἀλλοιωθεῖ ἢ χαροποιὸς διάθεσής της. Γιατὶ δὲ θεωρεῖ ὅτι τὸ ὀδυνηρὸ στὴν αἴσθηση εἶναι στέρηση τῆς ἡδονῆς, ἀφοῦ μία μόνο ἡδονὴ ξέρει, τὴ συμβίωση τῆς ψυχῆς μὲ τὸ λόγο, ἡ στέρηση τῆς ὁποίας εἶναι κόλαση ἀτελείωτη καὶ περιλαμβάνει φυσικῶς ὅλους τοὺς αἰῶνες. Καὶ γι' αὐτό, ἀφήνοντας καὶ τὸ σῶμα καὶ ὅλα τὰ τοῦ σώματος, προχωρεῖ μὲ δύναμη πρὸς τὴ θεία συμβίωση, καὶ μία θεωρεῖ ζῆμια, ἔστω κι ἂν κυριαρχεῖ σ' ὅλη τὴ γῆ: τὴν ἀποτυχία τῆς κατὰ χάριν θεώσεως ποὺ ἐλπίζουμε.

30. Κολ. 3, 11.

31. Κολ. 3, 11.

Ἄς ἀγνίσουμε λοιπὸν τὸν ἑαυτὸ μας ἀπὸ κάθε σαρκικὸ καὶ πνευματικὸ μολυσμό³², γιὰ νὰ ἀγιάσουμε τὸ θεῖο ὄνομα ἀφοῦ σβήσουμε τὴ φωτιὰ τῆς ἐπιθυμίας ποὺ διεγείρεται ἄπρεπα ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ μὲ τὸ λογικὸ ἄς [δέσουμε γερὰ] τὸ θυμὸ ποὺ μανιάζει ἄτακτα γιὰ χάριν τῶν ἡδονῶν. Ἔτσι θὰ ὑποδεχτοῦμε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἡ ὁποία ἔρχεται μὲ τὴν πραότητα, καὶ θὰ συνδέσουμε τὸν ἐπόμενον λόγον τῆς προσευχῆς στὰ προηγούμενα, λέγοντας:

«Γενηθῆτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς». Ἐκεῖνος ποὺ λατρεύει μυστικὰ τὸ Θεὸ μὲ μόνη τὴ λογικὴ δύναμη, χωρισμένη ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία καὶ τὸ θυμὸ, αὐτὸς ἐκπλήρωσε στὴ γῆ—ὅπως οἱ ἄγγελοι στὸν οὐρανὸ—τὸ θεῖο θέλημα καὶ ἔγινε σὲ ὅλα μέτοχος τῆς λατρείας καὶ τοῦ τρόπου ζωῆς τῶν ἀγγέλων, ὅπως λέει κάπου ὁ μέγας Ἀπόστολος: «Ἐμεῖς ὅμως εἴμαστε πολῖτες τοῦ οὐρανοῦ»³³. Στὸν οὐρανὸ δὲν ὑπάρχει ἐπιθυμία ποὺ νὰ παραλύει μὲ τὴν ἡδονὴ τὶς νοερὲς δυνάμεις, οὔτε θυμὸς ποὺ νὰ λυσσάει γαυγίζοντας μ' εὐχαρίστηση κατὰ τοῦ πλησίον· ἀλλὰ ὑπάρχει τελείως μόνος ὁ λόγος, ποὺ κατευθύνει φυσικῶς πρὸς τὸν πρῶτο Λόγο τοὺς λογικούς, καὶ στὸν ὁποῖο μόνον χαίρεται ὁ Θεός, καὶ τὸν ὁποῖο μόνον ζητεῖ ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς δούλους Του. Αὐτὸ φανερώνει ὁ Θεός, λέγοντας πρὸς τὸν μέγα Δαβίδ: «Τί ὑπάρχει γιὰ μένα στὸν οὐρανὸ, καὶ ἀπὸ σένα τί θέλω ἄλλο πᾶνω στὴ γῆ;»³⁴ Τίποτε βέβαια δὲν ὑπάρχει στὸν οὐρανὸ ποὺ νὰ προσφέρεται ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους στὸ Θεό, πλὴν τῆς λογικῆς λατρείας· τὴν ὁποία ἐπιζητεῖ κι ἀπὸ μᾶς ὁ Θεός καὶ γι' αὐτὸ μᾶς δίδαξε νὰ λέμε ὅταν προσευχόμαστε: «Γενηθῆτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς».

Ἄς κινηθεῖ λοιπὸν τὸ λογικὸ μας πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἐπιθυμητικὴ μας δύναμη πρὸς τὸν πόθο Του, κι ἄς ἀγωνίζεται τὸ θυμικὸ μας γιὰ νὰ τὸν κρατήσει. Ἡ καλύτερα, ὁ νοῦς ἄς τετνώνεται ὅλος πρὸς τὸ Θεό, παίρνοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὸν τόνο καὶ τὸ νεῦρο τοῦ ἀπὸ τὸ θυμικὸ καὶ φλογιζόμενος μὲ τὸν πόθο τῆς ἀκρότατης ἐπιθυμίας. Γιατὶ ὅταν μιμούμαστε ἔτσι τοὺς ἐπουράνιους ἀγγέλους, θὰ βρεθοῦμε νὰ λατρεύουμε παντοτινὰ τὸ Θεό, παρουσιάζοντας πάνω στὴ γῆ τὴν ἴδια πολιτεία μὲ τοὺς ἀγγέλους, καθὼς ὁ νοῦς μας—ὅμοια μὲ τὸ δικό τους—δὲ θὰ κινεῖται καθόλου πρὸς κανένα δημιουργήμα.

Ὅταν πολιτευόμαστε ἔτσι σύμφωνα μὲ τὴν προσευχή, θὰ δεχτοῦμε σὰν ἄρτο ἐπιούσιο καὶ ζωοποιὸ γιὰ διατροφή τῶν ψυχῶν μας καὶ διατήρηση τῆς εὐεξίας τῶν ἀγαθῶν ποὺ μᾶς δωρήθηκαν, τὸν Λόγον ποὺ εἶπε: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνει ζωὴν στὸν κόσμον»³⁵. Αὐτὸς γίνεται τὰ πάντα γιὰ μᾶς ποὺ τρεφόμαστε ἀπὸ Αὐτὸν μέσω τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς, ἀνάλογα μὲ τὴ δεκτικότητα καθενός, καὶ σωματώνεται μὲ ποικίλους τρόπους διὰ μέσου καθενὸς ἀπὸ τοὺς σωζομένους, μὲ τρόπο ποὺ ὁ ἴδιος γνωρίζει. Αὐτὰ ὅλα θὰ τὰ δεχτοῦμε, ἐνῶ ἀκόμη εἴμαστε στὸν παρόντα

32. Β' Κορ. 7, 1.

33. Φιλίπ. 3, 20.

34. Ψαλμ. 72, 25.

35. Ἰω. 6, 33.

κόσμο, σύμφωνα με τὴν ἔννοια τοῦ ρητοῦ τῆς προσευχῆς ποὺ λέει: «Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον».

Μὲ τὸ «σήμερον» νομίζω ὅτι ἐννοεῖ τὴν παρούσα ζωὴ, ὅπως θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐννοήσῃ σαφέστερα τὸ σημεῖο αὐτὸ τῆς προσευχῆς καὶ νὰ πεῖ: «Τὸν ἄρτο μας, ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ἐτοίμασες γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς φύσεως, δώσε μας σήμερα, ποὺ βρισκόμαστε στὴν παρούσα ζωὴ τῆς θνητότητας, γιὰ νὰ νικήσῃ τὸν θάνατο τῆς ἀμαρτίας ἢ τροφὴ τοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐπιγνώσεως», στὴν ὁποία δὲν ἐπέτρεψε στὸν ἄνθρωπο νὰ συμμετάσχει ἡ παράβαση τῆς θεϊκῆς ἐντολῆς³⁶. Γιατὶ ἂν εἶχε χορτάσει μὲ αὐτὴ τὴ θεϊκὴ τροφή, δὲν θὰ κυριευόταν ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς ἀμαρτίας. (Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ παρακαλεῖ νὰ λάβῃ αὐτὸν τὸν ἄρτο τὸν ἐπιούσιο, δὲν δέχεται ὅπωςδήποτε ὅλο τὸν ἄρτο ὅπως εἶναι, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴ δεκτικότητά του. Γιατὶ ὁ Ἄρτος τῆς ζωῆς, ὡς φιλόανθρωπος, δίνει σ' ὅλους ὅσους ζητοῦν, ὅχι ὅμως σ' ὅλους τὸ ἴδιο, ἀλλὰ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν κάνει μεγάλα ἔργα, περισσότερο, ἐνῶ στοὺς κατώτερους ἀπ' αὐτοὺς, λιγότερο. Στὸν καθένα λοιπὸν ὅσο μπορεῖ νὰ δεχτεῖ ἢ κατάστασις τοῦ νοῦ του.) Σ' αὐτὴ τὴν ἐρμηνεία τοῦ χωρίου αὐτοῦ μὲ ὁδήγησε ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας, ὁ ὁποῖος διατάζει ρητῶς τοὺς μαθητὲς Του νὰ μὴ φροντίζουν διόλου γιὰ αἰσθητὴ τροφή, λέγοντας: «Μὴ μεριμνᾶτε γιὰ τὴ ζωὴ σας, τί θὰ φάτε καὶ τί θὰ πιεῖτε, οὔτε γιὰ τὸ σῶμα σας, τί θὰ ντυθεῖτε. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιζητοῦν τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου. Νὰ ζητᾶτε πρῶτα ἀπ' ὅλα τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη Του, καὶ ὅλα αὐτὰ θὰ ἀκολουθήσουν»³⁷.

Πῶς λοιπὸν διδάσκει νὰ προσευχόμεστε γιὰ ὅσα μᾶς ἔδωσε πρὶν ἐντολὴ νὰ μὴ ζητᾶμε; Γιατὶ εἶναι φανερό ὅτι δὲ θὰ πρόσταζε νὰ αἰτοῦμε μὲ προσευχὴ ὅσα συμβούλεψε νὰ μὴ ζητᾶμε μὲ τὴν ἐντολή, ἀφοῦ μὲ τὴν προσευχὴ μας πρέπει νὰ αἰτοῦμε μόνο ὅ,τι ἀρμόζει νὰ ζητᾶμε σύμφωνα μὲ κάποια ἐντολή. Ἐπομένως δὲν εἶναι θεμιτὸ νὰ αἰτοῦμε μὲ προσευχὴ ἐκεῖνο ποὺ δὲ μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ζητᾶμε ἀπὸ τὴν ἐντολή. Ἀφοῦ ὁ Σωτήρας ἔδωσε ἐντολὴ νὰ ζητᾶμε μόνο τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη Του, εὐλόγα παρακινεῖ ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν τὰ θεῖα δῶρα, νὰ τὴ ζητοῦν καὶ μὲ τὴν προσευχὴ. Ἐτσι, ἐπικυρώνοντας τὴ χάρις ὅσων ἐκ φύσεως ἀρμόζει νὰ ζητοῦνται μὲ τὴν προσευχὴ, ἐνώνει τὴν προαίρεση ἐκείνων ποὺ ζητοῦν μὲ τὸ θέλημα Αὐτοῦ ποὺ παρέχει τὴ χάρις, καὶ τὴν κάνει ἓνα μ' αὐτό. Ἄν τώρα καὶ τὸν καθημερινὸ ἄρτο, μὲ τὸν ὁποῖο συγκρατεῖται φυσικῶς ἡ παρούσα ζωὴ, ἔχομε ἐντολὴ νὰ ζητᾶμε μὲ τὴν προσευχὴ, ἄς μὴν ξεπεράσουμε τὰ ὅρια τῆς προσευχῆς φροντίζοντας μὲ πλεονεξία γιὰ πολλὰ χρόνια, καὶ ξεχάσουμε ὅτι εἴμαστε θνητοὶ καὶ ὅτι ἡ ζωὴ μας φεύγει σὰν σκιά. Ἀλλὰ ἄς ζητήσουμε χωρὶς μέριμνα μὲ τὴν προσευχὴ τὸν καθημερινὸ ἄρτο καὶ ἄς ἀποδειξομε ὅτι, φιλοσοφώντας κατὰ Χριστόν, κάνομε τὸ βίό μας μελέτη θανάτου καὶ

36. Γεν. 3, 22-24.

37. Ματθ. 6, 25· 31-32.

προφθάνομε τὴ φύση μὲ τὴ γνώμη μας, ἀποχωρίζοντας τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ μέριμνα τῶν σωματικῶν πρὶν ἀκόμη ἔρθῃ ὁ θάνατος. Ἐτσι ἡ ψυχὴ δὲ θὰ προσηλωθεῖ στὰ φθαρτά, μεταφέροντας πρὸς τὴν ὕλη τὴ χρῆση τῆς κατὰ φύση ἐπιθυμίας, καὶ δὲ θὰ μάθει τὴν πλεονεξία, ἢ ὁποία στερεῖ ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῶν θείων ἀγαθῶν.

Ἄς ἀποφύγομε λοιπὸν μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη τὴν ἀγάπῃ τῆς ὕλης, καὶ ἄς πλύνομε τὴ σχέσι μὲ αὐτὴ σὰν σκόνῃ ἀπὸ τὰ νοερὰ μάτια· καὶ ἄς ἀρκεσθοῦμε μόνο σ' ἐκεῖνα ποὺ συντηροῦν τὴν παρούσα ζωὴ καὶ ὅχι σ' ἐκεῖνα ποὺ τὴν εὐχαριστοῦν. Καὶ γι' αὐτὰ ἄς παρακαλέσουμε τὸ Θεὸ ὅπως διδαχθήκαμε, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ φυλάξομε ἀδούλωτη τὴν ψυχὴ μας, ὥστε νὰ μὴν αἰχμαλωτιστεῖ ἀπὸ κανένα ἀπὸ ὅσα εἶναι ἀγαπητὰ γιὰ χάρις τοῦ σώματος, καὶ νὰ δείξομε ὅτι τρώμε γιὰ νὰ ζοῦμε καὶ ὅχι ὅτι ζοῦμε γιὰ νὰ τρώμε. Γιατὶ τὸ ἓνα εἶναι γνώρισμα λογικῆς, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἁλογῆς φύσεως. Ἄς φυλάγομε μὲ ἀκρίβεια τὴν προσευχὴ καὶ ἄς φαινόμαστε πάνω στὰ πράγματα ὅτι τὸ μόνο ποὺ ἐπιδιώκομε μ' ὅλη μας τὴ δύναμη εἶναι ἡ πνευματικὴ ζωὴ, καὶ γιὰ ν' ἀποκτήσουμε αὐτὴν χρησιμοποιοῦμε τὴν παρούσα ζωὴ· ποὺ γιὰ χάρις τῆς πνευματικῆς τὴ χρησιμοποιοῦμε τόσο, ὅσο νὰ τὴ στηρίζομε μὲ ἄρτο μονάχα καὶ νὰ φυλάγομε ἀδιάφθορη τὴ φυσικὴ εὐεξία τῆς, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς· ὅχι γιὰ νὰ ζοῦμε ἀπλῶς, ἀλλὰ γιὰ νὰ ζοῦμε κοντὰ στὸ Θεό³⁸. Καὶ νὰ κάνομε τὸ σῶμα ἄγγελος τῆς ψυχῆς, λογικοποιημένο μὲ τίς ἀρετές, τὴ δὲ ψυχὴ νὰ κάνομε κήρυκα τοῦ Θεοῦ, στερεωμένη μόνιμα στὸ ἀγαθό. Τὸν ἄρτο τὸν φυσικὸ νὰ τὸν ζητοῦμε γιὰ μιὰ μόνον ἡμέρα, χωρὶς νὰ τολμοῦμε νὰ ἐπεκτείνομε τὴ δέηση γιὰ δευτέρῃ ἡμέρα, ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς Αὐτὸν ποὺ μᾶς ἔδωσε τὴν προσευχὴ. Τέτοια διάθεση λοιπὸν ἂν μπορέσουμε νὰ ἔχομε πραγματικά, σύμφωνα μὲ τὴν ἔννοια τῆς προσευχῆς, θὰ μπορέσουμε νὰ προχωρήσομε καὶ παρακάτω, λέγοντας: «Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν»³⁹.

Σύμφωνα μὲ τὴν πρώτη ἐρμηνεία τοῦ προηγούμενου ρητοῦ τῆς προσευχῆς, εἴπαμε ὅτι τὸ «σήμερον» εἶναι σύμβολο αὐτοῦ τοῦ αἵωνα. Ὅποιος σ' αὐτὸν τὸν αἵωνα ζητεῖ μὲ τὴν προσευχὴ τὸν ἄφθαρτο ἄρτο τῆς σοφίας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο μᾶς χώρισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν σὰν τεῖχος ἢ παράβασις τῶν πρωτοπλάστων, μία ἡδονὴ γνωρίζει, τὴν ἀπόκτηση τῶν θείων, τὰ ὁποῖα δίνει κατὰ φύσιν ὁ Θεὸς καὶ τὰ φυλάγει ἢ προαίρεση, κατὰ τὴ θέληση αὐτοῦ ποὺ τὰ ἔλαβε· καὶ μία ὁδὸν γνωρίζει, τὴν ἀποτυχία τῶν θείων, τὴν ὁποία ὑποβάλλει ὁ διάβολος καὶ τὴν πραγματώνει κάθε ἄνθρωπος, ποὺ ἀπὸ ἀτονία τῆς προαιρέσεώς του παραιτεῖται ἀπὸ τὰ θεῖα καὶ δὲ φυλάγει μὲ τὴ διάθεση τῆς γνώμης του τὸ πολῦτιμο δῶρο. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἡ προαίρεσή του δὲν κλίνει καθόλου πρὸς κανένα ἀπὸ τὰ ὁρατὰ καὶ ποὺ γι' αὐτὸ δὲν ἐπηρεάζεται ἀπ' ὅσα λυπηρὰ τοῦ συμβαίνουν σωματικῶς, αὐτὸς ἀληθινὰ συγχωρεῖ ὅσους

38. Γαλ. 2, 19.

39. Ματθ. 6, 12.

τοῦ φταῖνε. Γιατί κανεῖς δὲν μπορεῖ καθόλου νὰ τοῦ πάρει τὸ καλὸ ποὺ ἐπιδιώκει καὶ ἐπιθυμεῖ, ἀφοῦ, ὅπως πιστεύουμε, αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἀκυρῆ. Καὶ κάνει τὸν ἑαυτοῦ παραδείγμα ἀρετῆς στὸ Θεὸ — ἂν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ ποῦμε αὐτό—, γιατί καλεῖ τὸν ἀμίμητο Θεὸ νὰ τὸν μιμηθεῖ, λέγοντας: «Χάρισέ μας τὰ χρέη τῶν ἀμαρτιῶν μας, ὅπως κι ἐμεῖς τὰ χαρίζομε στοὺς δικούς μας ὀφειλέτες»· καὶ παρακαλεῖ τὸ Θεὸ νὰ γίνεῖ ἀπέναντί του τέτοιος, ὅπως ἔγινε καὶ αὐτὸς ἀπέναντι τὸν πλησίον. Γιατί ἀφοῦ θέλει νὰ τὸν συγχωρήσει ὁ Θεός, ὅπως καὶ αὐτὸς συγχώρεσε τὶς ἀμαρτίες ἐκείνων ποὺ τοῦ ἔφταιξαν, εἶναι φανερό ὅτι, ὅπως ὁ Θεὸς συγχωρεῖ ἀπαθῶς ὁσους συγχωρεῖ, ἔτσι κι αὐτὸς μένοντας ἀπαθῆς σ' ὅ,τι λυπηρὸ τοῦ συμβαίνει, συγχωρεῖ ὁσους τοῦ ἔφταιξαν χωρὶς νὰ ἐπιτρέπει ν' ἀποτυπώνεται στὸ νοῦ του ἡ θύμηση κάποιου ἀπὸ τὰ λυπηρὰ ποὺ τοῦ ἔκαναν. Ἀλλιῶς ἐλέγχεται ὅτι χωρίζει τὴ φύση συνειδητά, ὅταν ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος, βρίσκειται σὲ διάσταση μὲ κάποιον ἄνθρωπο.

Ἔτσι, ὅταν ἐνωθεῖ ἡ γνώμη μὲ τὸ λόγο τῆς φύσεως, γίνεται φυσικῶς ἡ συμπιλίωση τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση· γιατί διαφορετικὰ δὲν εἶναι δυνατόν, ὅταν ἡ φύση βρίσκειται κατὰ τὴ γνώμη σὲ διάσταση πρὸς τὸν ἑαυτοῦ της, νὰ δεχτεῖ τὴ θεία καὶ ἀνέκφραστη συγκατάβαση. Κι ἴσως γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς θέλει νὰ συμπιλιωνόμαστε ἐμεῖς προσηγουμένως μεταξύ μας, ὅχι γιὰ νὰ μάθει ἀπὸ ἐμᾶς νὰ συμπιλιώνεται μὲ ὁσους ἀμαρτάνουν καὶ νὰ παραγράφει τὴν ἐξόφληση ἐκ μέρους μας τῶν πολλῶν καὶ φοβερῶν ἐγκλημάτων μας, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς καθαρῇ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ νὰ δείξει ὅτι συμβαδίζει μὲ τὴ χάρη ἢ διάθεση ἐκείνων ποὺ συγχωροῦνται ἀπὸ Αὐτόν. Εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι ὅταν ἡ γνώμη ἐνωθεῖ μὲ τὸ λόγο τῆς φύσεως, θὰ πάψει νὰ στασιάζει πρὸς τὸ Θεὸ ἡ προαίρεση ἐκείνων ποὺ τὸ κατόρθωσαν αὐτό. Ἐπειδὴ εἶναι φυσικὸ νὰ μὴν παρατηρεῖται τίποτε τὸ παράλογο στὸ λόγο τῆς φύσεως — ὁ ὁποῖος εἶναι νόμος καὶ φυσικὸς καὶ θεῖος— ὅταν ἡ γνώμη κινεῖται σύμφωνα μ' αὐτόν. Κι ἂν δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ παράλογο στὸ λόγο τῆς φύσεως, εἶναι εὐλόγο, ἡ γνώμη ποὺ κινεῖται σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τῆς φύσεως, νὰ ἔχει σὲ ὅλα σύμφωνα μὲ τὸ Θεὸ τὴν ἐνέργειά της, τὴν ἐμπρακτὴ δηλαδὴ διάθεση ποὺ ἔχει λάβει τὴν ποιότητα τῆς χάρης τοῦ φύσει καλοῦ, γιὰ τὴ γένεση τῆς ἀρετῆς.

Ἔτσι λοιπόν, αὐτὴ τὴ διάθεση ἔχει ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται ζητώντας τὸν ἄρτο τῆς γνώσεως, κοντὰ τὸν ὁποῖο καὶ ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ μὲ τὴν προσευχὴ τὸν ἄρτο τῆς ἡμέρας ἐξαιτίας τῆς ἀνάγκης τῆς φύσεως, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ διατεθεῖ, συγχωρώντας τὰ πταίσματα σ' ἐκείνους ποὺ τοῦ ἔφταιξαν, γιατί γνωρίζει ὅτι εἶναι θνητός· καὶ περιμένοντας κάθε μέρα τὴν ἀγνωστὴ ὥρα τοῦ φυσικοῦ τέλους, προλαβαίνει μὲ τὴ γνώμη τὴ φύση καὶ γίνεταὶ αὐτοπροαίρετα νεκρὸς γιὰ τὸν κόσμον, σύμφωνα μὲ τὸ ρητὸ ποὺ λέει: «Γιὰ Σένα θανατωνόμαστε ὅλη τὴν ἡμέρα· μᾶς θεωροῦν σὰν πρόβατα προο-

ρισμένα γιὰ σφαγὴ»⁴⁰. Καὶ γι' αὐτὸ κάνει εἰρήνη μ' ὅλους, γιὰ νὰ μὴν μεταφέρει μαζί του κανένα γνώρισμα τῆς μοχθηρίας αὐτοῦ τοῦ κόσμου ὅταν πάει στὴν αἰώνια ζωὴ, καὶ πάρει ἀπὸ τὸν Κριτὴ τῶν ὅλων ἴση ἀνταπόδοση γιὰ ὅσα ἐδῶ ἔκανε. Εἶναι λοιπὸν ἀναγκαῖα καὶ στοὺς δύο γιὰ τὸ συμφέρον τους ἡ καθαρὴ διάθεση ἔναντι ἐκείνων ποὺ τοὺς λύπησαν, γιὰ κάθε λόγο καὶ προπάντων γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν ὑπολοίπων λόγων τῆς προσευχῆς, οἱ ὁποῖοι εἶναι: «Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ»⁴¹.

Αὐτὰ τὰ λόγια σημαίνουν ὅτι ἐκεῖνος ποὺ δὲ συγχώρησε τελείως ἐκείνους ποὺ τοῦ ἔφταιξαν καὶ δὲν παρουσίασε τὴν καρδιά του στὸ Θεὸ καθαρὴ ἀπὸ λύπη καὶ λαμπερὴ ἀπὸ τὸ φῶς τῆς συμφιλίωσης μὲ τὸν πλησίον, δὲ θὰ ἐπιτύχει νὰ λάβει τὰ καλὰ ποὺ ζήτησε μὲ τὴν προσευχὴ του, καὶ θὰ παραδοθεῖ μὲ δίκαιη κρίση τὸν πειρασμὸ καὶ τὸν πονηρὸ, γιὰ νὰ μάθει νὰ καθαρῇ, ὅταν ἀμαρτάνει, μὲ τὸ νὰ ἀφαιρεῖ τὶς μομφές ποὺ ἔχει ἐναντίον τῶν ἄλλων. Πειρασμὸ ἐδῶ ἐννοεῖ τὸ νόμο τῆς ἀμαρτίας, τὸν ὁποῖο δὲν εἶχε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὅταν δημιουργήθηκε. Πονηρὸ ἐννοεῖ τὸν διάβολο ποὺ εἰσήγαγε τὸ νόμο τῆς ἀμαρτίας στὴν ἀνθρώπινη φύση, καὶ ἔπεισε μὲ ἀπάτη τὸν ἄνθρωπο νὰ μεταφέρει τὴν ἐπιθυμία του ἀπὸ τὸ ἐπιτρεπόμενο στὸ ἀπαγορευμένο καὶ νὰ τραπῇ στὴν παράβαση τῆς θείας ἐντολῆς, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦταν ἡ ἀποβολὴ τῆς κατὰ χάρη ἀφθαρσίας ποὺ τοῦ εἶχε δοθεῖ. Ἡ ἀλλιῶς, πειρασμὸ λέει τὴ θεληματικὴ κλίσση τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ πάθη τῆς σάρκα, καὶ πονηρὸ τὸν τρόπο ποὺ μεταχειρίζεται ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὴν ἐμπαθὴ του κλίσση.

Ἀπὸ κανένα ἀπ' αὐτοὺς (τὸν πειρασμὸ καὶ τὸν πονηρὸ) δὲν ἀπαλλάσσει ὁ δίκαιος Κριτὴς ὅποιον δὲ συγχώρεσε ἐκείνους ποὺ τοῦ ἔφταιξαν, ἀκόμη καὶ ἂν τοῦ τὸ ζητᾷ μὲ τὰ λόγια στὴν προσευχὴ του. Ἀλλὰ παραχωρεῖ νὰ μολύνεται ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἀμαρτίας, καὶ ἐγκαταλείπει τὸν σκληρὸ καὶ ἀπότομο κατὰ τὴ γνώμη νὰ κυριεύεται ἀπὸ τὸν πονηρὸ, ἐπειδὴ προτίμησε τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας⁴², τὰ ὁποῖα σπέρνει ὁ διάβολος, ἀπὸ τὴ φύση, τῆς ὁποίας δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός. Καὶ ἀκόμη, δὲν ἐμποδίζει ὅποιον κάνει θεληματικὴ συγκατάθεση στὰ σαρκικὰ πάθη, οὔτε τὸν λυτρώνει ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ἐκπληρώσεως στὴν πράξη τῆς διαθέσεώς του, γιατί νόμι-
σε τὴ φύση κατώτερη ἀπὸ τὰ ἀνυπόστατα πάθη καὶ ἀπὸ τὸ ζῆλο του γι' αὐτὰ ἀγνόησε τὸν λόγο τῆς φύσεως. Σύμφωνα μ' αὐτόν ἔπρεπε νὰ κινήθῃ καὶ νὰ μάθει ποιὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς φύσεως καὶ ποῖα εἶναι ἡ τυραννία τῶν παθῶν ποὺ ἐπιβάλλεται μὲ τὴ συγκατάθεση τῆς γνώμης καὶ ὅχι ἐκ φύσεως. Καὶ ἔτσι μὲ τὶς φυσικὲς του ἐνέργειες νὰ φυλάξει τὸν νόμο τῆς φύσεως, νὰ διώξει ὅμως μακριὰ τὴν τυραννία τῶν παθῶν, καὶ μὲ τὸ λογικὸ νὰ διαφυλάξει τὴ φύση, ὅπως εἶναι ἀφ' ἑαυτῆς καθαρὴ καὶ ἄμεμπτη, χωρὶς μίσος

10. Ψαλμ. 43, 23· Ρωμ. 8, 36.

41. Μαθ. 6, 13.

42. Ρωμ. 1, 26.

και χωρίς διάσταση από τους άλλους ανθρώπους· και να κάνει πάλι τη γνώμη του να συμβαδίζει με τη φύση, χωρίς να έχει μαζί της τίποτε απολύτως απ' όσα δεν επιτρέπει ο λόγος της φύσεως. Και γι' αυτό ν' απομακρύνει κάθε μίσος και κάθε διάσταση προς το συνάνθρωπο, ώστε καθώς θα λείει αυτή την προσευχή, να είσασκεται, και να δέχεται διπλή χάρη από το Θεό, τόσο δηλαδή τη συγχώρηση των προηγούμενων αμαρτημάτων, όσο και την προφύλαξη και τη λύτρωση από τα μελλοντικά. Και για ένα πράγμα, την πρόθυμη δηλαδή συγχώρηση των άλλων, να δέχεται δύο ανταμοιβές: να μην παραχωρείται να πέσει σε πειρασμό, και να μην αφήνεται να υποδουλωθεί στον πονηρό.

Κι έμεις λοιπόν —για να επαναλάβω συνοπτικά το νόημα όσων είπα— αν θέλουμε να λυτρωθούμε από τον πονηρό και να μην μπορούμε σε πειρασμό, ως πιστέψουμε στο Θεό και ως συγχωρήσουμε όσους μάς έφταιξαν. «Γιατί αν δεν συγχωρήσετε, λείει, στους ανθρώπους τα παραπτώματά τους, ούτε τα δικά σας θα συγχωρήσει ο Πατέρας σας ο ούράνιος»⁴³. Έτσι όχι μόνο θα πάρομε την άφεση των αμαρτιών μας, αλλά και το νόμο της αμαρτίας θα νικήσουμε, και δε θα έγκαταλειφθούμε ώστε να τον δοκιμάσουμε, και θα πατήσουμε τον γεννήτορα αυτού του νόμου, το πονηρό φίδι, από το οποίο παρακαλούμε να σωθούμε. Στρατηγός θα είναι ο Χριστός που νίκησε τον κόσμο⁴⁴, ο Όποιος μάς όπλιζει με τους νόμους των έντολών Του και με την αποβολή των παθών συνδέει νόμιμα την ανθρώπινη φύση με τον έαυτό της μέσω της αγάπης· και κινεί άκόρεστα την όρεξή μας προς τον έαυτό Του που είναι άρτος ζωής, σοφίας, γνώσεως και δικαιοσύνης. Και με την έκπληρωση του πατριχοϋ θελήματος μάς κάνει μετόχους της λατρείας των άγγέλων, που θα δείχνουμε με τον τρόπο της ζωής μας, κατά πιστή μίμηση των άγγέλων, την έπουράνια εύαρέστηση. Κι από εκεί πάλι μάς άνεβάζει στην ακρότατη κορυφή των θείων, στον Πατέρα των φώτων, και μάς κάνει κοινωνούς της θείας φύσεως⁴⁵ με την κατά χάρη μέθεξη του Πνεύματος. Στην κατάσταση αυτή θα είμαστε τέκνα Θεού, έχοντας μέσα μας όλοι χωρίς περιορισμό, με άκρα καθαρότητα, όλο τον κατά φύση Υίο του Πατέρα και χορηγό αυτής της χάρης, από τον Όποιο και μέσω του Όποίου και μέσα στον Όποιο έχουμε και θα έχουμε την ύπαρξη, την κίνηση και τη ζωή⁴⁶.

Σ' αυτό το μυστήριο της θεώσεως ως αποβλέπει ο σκοπός της προσευχής μας, για να μάθομε τί είμαστε και τί μάς έκανε ή κατά σάρκα κένωση του Μονογενοϋς, και από ποιο βάθος, έμας που βρεθήκαμε στο κατώτερο επίπεδο όπου μάς κατέβασε το βάρος της αμαρτίας, σε ποιο ύψος μάς άνεβασε με τη δύναμη του σπλαχνικού Του χεριού· και ως αγαπήσαμε περισσότερο Έχεινον που με τόση σοφία έτοίμασε τη σωτηρία μας. "Ας δείξουμε ότι με τα έργα μας έκπληρώνεται ή προσευχή μας και ως φανούμε ότι κηρύττομε το Θεό άληθινό Πατέρα μας κατά χάρη. Να μη φανούμε από τα πράγ-

43. Ματθ. 6, 15.

44. Ίω. 16, 33.

45. Β' Πέτρ. 1, 4.

46. Πράξ. 17, 28.

ματα ότι έχουμε πατέρα του βίου μας τον πονηρό, που πάντοτε προσπαθεί να έξουσιάζει τυραννικά με τα πάθη της άτιμίας, και ότι, χωρίς να το καταλάβουμε, άνταλλάζομε τη ζωή με τον θάνατο. Γιατί και οί δύο έκ φύσεως μεταδίδουν τα δικά τους ιδιώματα ο καθένας σ' εκείνους που πηγαίνουν με το μέρος τους· ο ένας χορηγεί αιώνια ζωή σ' όσους Τόν αγαποϋν, ο άλλος προκαλεί το θάνατο σ' όσους τον πλησιάζουν, με τους εκούσιους πειρασμούς που υποβάλλει.

Κατά τη Γραφή, ο πειρασμός έκδηλώνεται με δύο τρόπους. Ό ένας είναι ήδονικός, ο άλλος όδυνηρός. Και ο πρώτος γίνεται με την προαίρεσή μας, ενώ ο άλλος χωρίς αυτήν. Ό πρώτος γεννά την άμαρτία, και έχουμε διαταχθεί από τον Κύριο να παρακαλούμε να μην μπορούμε σ' αυτόν, λέγοντας: «Μην αφήσεις να μπορούμε σε πειρασμό»⁴⁷, και: «Να είσαστε άγρυπνοι και να προσεύχεστε να μην μπειτε σε πειρασμό»⁴⁸. Ό άλλος πειρασμός είναι για τιμωρία της άμαρτίας, και με ακούσιες έπιφορές τιμωρεί τη διάθεση που αγαπά την άμαρτία. Αυτόν αν τον υπομείνει κανείς, και μάλιστα αν δεν είναι τρυπημένος με τα καρφία της άμαρτίας, θα ακούσει τον μέγα απόστολο Ίάκωβο που διακηρύττει: «Όταν πέσετε, άδελφοί μου, σε ποικίλους πειρασμούς, να το θεωρείτε ως μεγάλη χαρά. Γιατί ή δοκιμασία της πίστεώς σας καλλιεργεί την ύπομονή, και ή ύπομονή τη σταθερότητα. Η σταθερότητα όμως πρέπει να κρατήσει ως το τέλος»⁴⁹.

Και των δύο ειδών τους πειρασμούς τους έχμεταλλεύεται με κακουργία ο πονηρός, δηλαδή και τον εκούσιο και τον ακούσιο. Τον πρώτο τον σπέρνει έρεθίζοντας την ψυχή με τις ήδονές του σώματος και μηχανεύεται να απομακρύνει την έπιθυμία της από τη θεία αγάπη. Για τον άλλο, ζητεί την παραχώρηση από το Θεό με σοφίσματα, θέλοντας να φθείρει με την όδύνη την ανθρώπινη φύση, για ν' αναγκάσει την ψυχή, που θα καταβληθεί από άτονία λόγω των πόνων, να κινήσει τους λογισμούς της σε διαβολή του Δημιουργού. Έμεις όμως, γνωρίζοντας τα διανοήματα του πονηρού⁵⁰, ως πετάζομε το ζυγό του εκουσίου πειρασμού, για να μην απομακρύνουμε την έπιθυμία μας από τη θεία αγάπη, και τον ακούσιο που έρχεται με παραχώρηση Θεού, ως τον υπομένουμε με γενναιότητα, για να φανούμε ότι προτιμήσαμε όχι τη φύση, αλλά τον Κτίστη της φύσεως.

Είθε όλοι έμεις που επικαλούμαστε το όνομα του Κυρίου μας Ίησου Χριστού⁵¹, να λυτρωθούμε από τις τωρινές ήδονικές προσβολές του πονηρού, και να έλευθερωθούμε από τις μελλοντικές θλίψεις, με τη μέθεξη στη συγκεκριμένης μορφής ύπόσταση των μελλόντων αγαθών που μάς φανερώθηκε στο πρόσωπο του ίδιου του Χριστού, του Κυρίου μας, του μόνου που δοξάζεται μαζί με τον Πατέρα και το "Άγιο Πνεϋμα απ' όλη την κτίση. Αμήν.

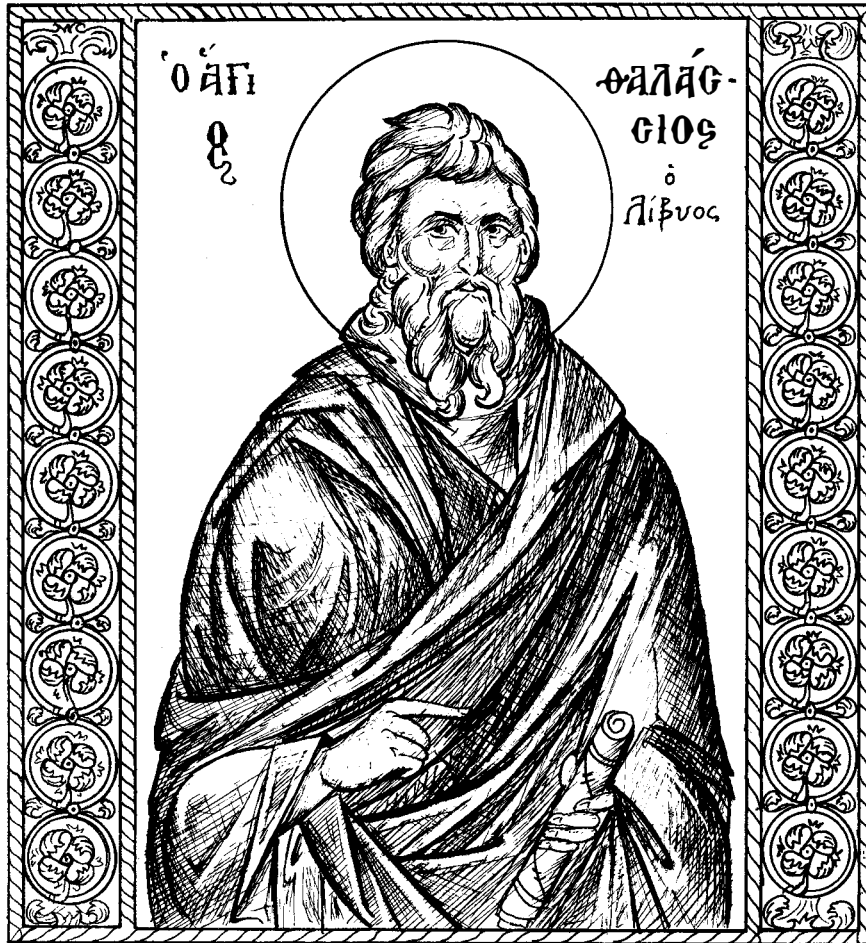
47. Ματθ. 6, 13.

48. Ματθ. 26, 41.

49. Ίακ. 1, 2-4.

50. Β' Κορ. 2, 11.

51. Πράξ. 2, 21.

ΟΣΙΟΣ ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ Ο ΛΙΒΥΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ο ὁσιος πατέρας μας Θαλάσσιος, ὁ ὁποῖος καὶ πρεσβύτερος ἔγινε καὶ ἡγούμενος, ἔζησε ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Πρωγωνάτου, κατὰ τὸ ἔτος 660 μ.Χ. Ἦταν σύγχρονος τοῦ ἁγίου Μαξίμου, ὁ ὁποῖος καὶ τοῦ ἀφιέρωσε μία ἔκθεση μὲ ἀπορίες σὲ θέματα τῆς Γραφῆς καὶ τὶς λύσεις τους.

Οἱ τέσσερις ἑκατοντάδες κεφαλαίων πὺ φιλοπόννησε ὁ ἴδιος, πῆραν θέση ἐδῶ κοντὰ στ' ἄλλα, γιατί προξενοῦν μεγάλη πνευματικὴ ὠφέλεια σ' ὅσους τὶς μελετοῦν.

Εἰσαγωγικά σχόλια

Ὁ ὁσιος Θαλάσσιος ὁ ἀφρικανὸς ἔγινε πολὺ γνωστὸς ἀπὸ τὸν ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ, ὁ ὁποῖος ἀπάντοῦσε σὲ θεολογικὲς ἀπορίες τοῦ πρώτου. Ὁ ἴδιος πρεσβύτερος, ἐξελέγη ἡγούμενος καὶ φαίνεται πὺς εἶχε θεολογικὰ καὶ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα, ἀλλὰ ἦταν καὶ ἀξιόλογος ἱερομόναχος στὴν ἐποχὴ του, ἀφοῦ ὁ ἅγιος Μάξιμος γράφει εἰδικῶς γι' αὐτὸν θεολογικὲς πραγματεῖες, πὺ διασώθηκαν σὲ χειρόγραφους κώδικες, ἀπ' ὅπου τὶς ἐνσωμάτωσαν στὴ Φιλοκαλία οἱ συλλέκτες τῶν κειμένων τῆς ἁγιοι Μακάριος καὶ Νικόδημος.

Ὁ ὁσιος Θαλάσσιος, πὺ εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν πνευματικὴ ἐπίδραση τοῦ Ὁμολογητοῦ Μαξίμου, ἔγραψε μὲ τὴ σειρὰ του, ὕστερα ἀπὸ τὸν δάσκαλό του, σὲ κάποιον πρεσβύτερο Παῦλο, τέσσερις ἑκατοντάδες κεφαλαίων «περὶ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας καὶ τῆς κατὰ νοῦν πολιτείας», ὅταν ἀκόμα ἦταν ἡσυχαστής, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ταπεινόφρονα διατύπωσή του: «κατὰ τὸ φαινόμενο ἡσυχαστής, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθεια πραγματευτὴς κενοδοξίας».

Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι γράφει τέσσερις ἑκατοντάδες κεφαλαίων. Ὅπως τὸ περιεχόμενό τους ἀποτελεῖ ἀπηχήματα τῆς σοφίας τοῦ ἁγίου Μαξίμου, ἔτσι μιμεῖται καὶ τὶς τέσσερις ἑκατοντάδες περὶ ἀγάπης τοῦ ἰδίου. Ἡ ἰδιοτυπία τοῦ ὁσίου τούτου ἡγούμενου στὴ Λιβύη, συνίσταται σὲ ὅτι τὰ κεφάλαιά του δὲν ἀκολουθοῦν τὴν ἔκταση τῶν κεφαλαίων τοῦ διδασκάλου του, ἀλλὰ εἶναι βραχύτατα, συνοπτικότερα, αὐτοτελὴ καὶ κυρίως σὲ ἀποφθεγματικὴ μορφή.

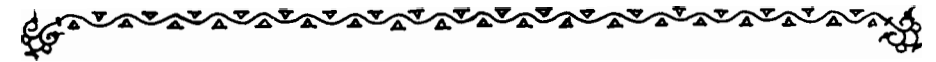
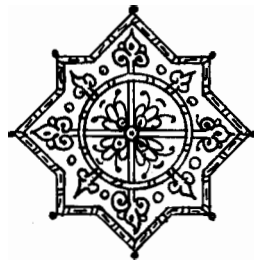
Ἐπίσης χαρακτηριστικὸ τῶν κεφαλαίων εἶναι ἡ ἀκροστιχίδα τους σὲ κάθε ἑκατοντάδα, γεγονὸς πὺ ὑποχρεώνει τὸν συγγραφέα σὲ ἕνα περιορισμὸ τῆς ἐμπνεύσεώς του, ὅσο καὶ ἂν ἡ μέθοδος αὐτὴ ἐξασφαλίζει τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἔργου ἀπὸ ἐνδεχόμενες νοθεύσεις.

Κέντρο τῶν κεφαλαίων εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, πὺ συνεχῶς διαφαίνεται ἡ σκέψη τοῦ ἁγίου Μαξίμου. Ὁ συγγραφεὺς δὲν μιμεῖται δουλικῶς, ἀλλὰ ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶναι μέτοχος ἐμπειρικῶς τῶν κεφαλαίων, ὅμως τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ Ὁμολογητοῦ καὶ διαμορφώνει τὰ νοήματα καὶ τὶς διατυπώσεις του κατὰ τὴν προσωπικὴ ἰδιοτυπία του. Μονάχα ἁγιασμένη ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἄσκησι καὶ τὶς ἐλλάμψεις τοῦ Παρακλήτου θὰ μπορούσε νὰ παραγάγει τὰ θεόσοφα κεφάλαια, πὺ βρίσκονται σὲ τέλεια ἀρμονία μὲ τὴ διδασκαλία ὅλων τῶν νηπτικῶν Πατέρων.

Τὰ κεφάλαια ξυπνᾶνε ψυχὲς πὺ εἶναι σὲ πνευματικὸ θάνατο ἢ ἀνασταίνουν ψυχὲς πὺ νεκρώθηκαν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Τὸ πλεονέκτημά τους εἶναι ἡ ἐμπειρικὴ μέθοδος πού, μὲ τὴν πρακτικὴ ἀγωγή πὺ ὑποδεικνύουν, ὁδηγοῦν μὲ ἀσφάλεια στὴ μεταστοιχείωση τῶν ψεκτῶν παθῶν σὲ πάθη ἅγια καὶ στὴν κτῆσι τῶν θείων ἀρε-

τῶν, ἀπ' ὅπου ἀρχίζει ἡ ἀνθιση τῶν καρπῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀποκορύφωμα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ θεομίμητη ταπείνωση καὶ ἡ ἀγία ἀγάπη.

Ὁ ὁσιος Θαλάσσιος ὁ ἀφρικανός, χάριτι καὶ στὸν φιλικὸ σύνδεσμο μετὰ τὸν μεγάλωνυμο Μάξιμο, ἔγινε ἕνας ἀπλανὴς δάσκαλος τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ τῶν νηπτικῶς βιούντων μοναχῶν, ἀλλὰ καὶ στοργικὸς πατέρας ὅλων τῶν χριστιανῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους, σὰν δοῦλος εὐγνώμων, μεταδίδει τὸ χάρισμα ποὺ ἔλαβε, θεραπεύοντας, σὰν ἰατρὸς ψυχῶν, ἀληθινὸς ψυχίατρος, τὶς ἀρρωστημένες ψυχές καὶ ὁδηγώντας τες στὸν ἀρχικὸ προορισμὸ τους, ποὺ εἶναι ἡ ὁμοίωσή τους, κατὰ χάριτι, μετὰ τὸν δημιουργό τους, τὴν Ἁγία Τριάδα, στὴν Ὅποία ἀφιερώνει τὰ δεκαπέντε τελευταία κεφάλαια τῆς δ' ἑκατοντάδος του, φανερώνοντας τὴν ὀρθόδοξη θεολογικὴ γνῶση του.

Περὶ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας καὶ τῆς κατὰ νοῦν πολιτείας

Πρὸς τὸν πρεσβύτερο Παῦλο

Πρώτη ἑκατοντάδα*

Ὁ πόθος ποὺ τείνει ὀλοκληρωτικὰ στὸ Θεό, δίνει μετὰ τὸ Θεὸ καὶ μεταξύ τους ἐκείνους ποὺ ποθοῦν.

2. Ὁ νοῦς ποὺ ἀπόκτησε πνευματικὴ ἀγάπη, δὲ διανοεῖται γιὰ τὸν πλησίον του ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἀρμόζουν στὴν ἀγάπη.

3. Κρύβει τὴν ὑποκρισία κάτω ἀπὸ πλαστὴ ἀγάπη ἐκεῖνος ποὺ ἐπαινεῖ μετὰ τὸ στόμα του, ἀλλὰ ἐξουθενώνει μετὰ τὴν καρδιά του.

4. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπόκτησε τὴν ἀγάπη, ὑπομένει ἀτάραχα τὰ λυπηρὰ καὶ ὀδυνηρὰ ποὺ τοῦ προξενοῦν οἱ ἐχθροὶ του.

5. Μόνον ἡ ἀγάπη ἐνώνει τὰ κτιστὰ ὄντα μετὰ τὸ Θεὸ καὶ μεταξύ τους σὲ ὁμόνοια.

6. Ἀγάπη ἀληθινὴ ἔχει ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀνέχεται νὰ ἀκούει ὑπονοούμενα, οὔτε φανερὲς κατηγορίες κατὰ τοῦ πλησίον.

7. Εἶναι ἄξιος τιμῆς ἐμπρὸς στὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνος ποὺ δὲν κάνει τίποτε ποὺ νὰ καταργεῖ τὴν ἀγάπη.

8. Ἰδίωμα τῆς ἀνυπόκριτης ἀγάπης εἶναι ὁ ἀληθινὸς λόγος ἀπὸ ἀγαθὴ συνείδηση.

9. Κρύβει φθόνον κάτω ἀπὸ πλαστὴ φιλία, ἐκεῖνος ποὺ μεταφέρει στὸν ἀδελφὸ τὶς κατηγορίες κάποιου ἄλλου ἐναντίον του.

10. Ὅπως οἱ σαρκικὲς ἀρετὲς ἐπισύρουν τὴ δόξα τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι καὶ οἱ πνευματικὲς ἐπισύρουν τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ.

11. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια καθαρίζουν τὴν ψυχὴ, ἐνῶ ἡ καθαρὴ προσευχὴ λαμπρύνει τὸ νοῦ.

12. Ἐκεῖνος εἶναι δυνατὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀποδιώχνει τὴν κακία μετὰ τὴν πράξη καὶ μετὰ τὴ γνῶση.

13. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπόκτησε ἀπάθεια καὶ πνευματικὴ γνῶση, ἔλαβε χάριτι ἀπὸ τὸ Θεό.

14. Ἄν θέλεις νὰ νικήσεις τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς, ἀπόκτησε ἐγκράτεια καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον.

* Στὸ πρωτότυπο κείμενο τὰ κεφάλαια ἔχουν τὴν ἀκροστιχίδα: «Πνευματικῶ ἀδελφῶ καὶ ἀγαπητῶ κυρίῳ Παύλῳ Θαλάσσιος, τῷ μὲν φαινομένῳ ἡσυχαστῆς, τῇ δ' ἀληθείᾳ πραγματευτῆς κενοδοξίας».

15. Φύλαξε τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ ἀκράτεια καὶ μίσος, καὶ δὲ θὰ βρεῖς ἐμπόδιο στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς σου.
16. Ὅπως δὲν μπορεῖς νὰ βρεῖς ἀρώματα στὸ βόρβορο, ἔτσι στὴν καρδιὰ τοῦ μνησικάκου δὲν μπορεῖς νὰ βρεῖς εὐωδία ἀγάπης.
17. Νὰ κυριαρχεῖς γενναῖα στὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία, καὶ πολὺ γρήγορα θ' ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς.
18. Ἐκτοπίζει τὴν κενοδοξία ἡ κρυφὴ πνευματικὴ ἐργασία, καὶ διώχνει τὴν ὑπερηφάνεια τὸ νὰ μὴν ἐξουθενῶνεις κανέναν.
19. Ἰδίωμα τῆς κενοδοξίας εἶναι ἡ ὑποκρισία καὶ τὸ ψεῦδος, ἐνῶ τῆς ὑπερηφάνειας, ἡ οἴηση καὶ ὁ φθόνος.
20. Ἀρχοντας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κυριάρχησε στὸν ἑαυτό του καὶ ὑπέταξε στὸ λογικὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα του.
21. Ἡ γνησιότητα τοῦ φίλου φανερώνεται στὸν πειρασμό, ὅταν μοιραστεῖ τὴν ἀνάγκη σου.
22. Ἀσφάλισε τὶς αἰσθήσεις μὲ τὴν ἡσυχία καὶ κρίνε τοὺς λογισμοὺς ποὺ ἔρχονται στὴν καρδιά.
23. Νὰ ἀντιμετωπίζεις χωρὶς μνησικακία τοὺς λογισμοὺς ποὺ προξενοῦν λύπη· νὰ ἔχεις ὅμως ἐχθρικὴ διάθεση πρὸς τοὺς φιλήδονους λογισμοὺς.
24. Ἡσυχία, προσευχή, ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια, εἶναι τετράτροχο ἄρμα ποὺ ἀνεβάζει τὸ νοῦ στοὺς οὐρανοὺς.
25. Λιώσε τὸ σῶμα σου μὲ ἀσιτία καὶ ἀγρυπνία, καὶ διώχνεις τὸ δῆμιό λογισμὸ τῆς ἡδονῆς.
26. Ὅπως λιώνει τὸ κερὶ μπροστὰ στὴ φωτιά¹, ἔτσι λιώνουν οἱ ἀκάθαρτοι λογισμοὶ μπροστὰ στὸ φόβο τοῦ Θεοῦ.
27. Εἶναι μεγάλη ζημία τῆς συνετῆς ψυχῆς τὸ νὰ πολυκαιρίσει ὁ νοῦς σὲ ἀξιοκατηγόρητο πάθος.
28. Κάνε ὑπομονὴ στὰ λυπηρὰ καὶ ὀδυνηρὰ ποὺ σοῦ στέλνονται, γιατίι μὲ αὐτὰ σὲ καθαρίζει ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ.
29. Ἀφοῦ ἀπέρριψες τὴν ὕλη καὶ ἀπαρνήθηκες τὸν κόσμον, ἀπαρνήσου τῶρα καὶ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς.
30. Ἔργο χαρακτηριστικὸ τοῦ νοῦ εἶναι τὸ νὰ ἀσχολεῖται πάντοτε μὲ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ.
31. Ὅπως ἔργο τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ διοικεῖ τὸν κόσμον, ἔτσι ἔργο τῆς ψυχῆς εἶναι νὰ κυβερνήσει τὸ σῶμα.
32. Μὲ ποιὰ ἐλπίδα θὰ συναντήσουμε τὸ Χριστό, ἀφοῦ εἴμαστε δοῦλοι μέχρι τῶρα στὶς ἡδονές;
33. Τὴν ἡδονὴ ἐκτοπίζουν ἡ κακοπάθεια καὶ ἡ λύπη, εἴτε θεληματικὴ, εἴτε προερχόμενη ἀπὸ τὴ θεία πρόνοια.
34. Ὅλη τῶν παθῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία, γιατίι αὐξάνει τὶς ἡδονές.

1. Ψαλμ. 67, 3.

35. Ἡ ἀποτυχία τῆς ἡδονῆς γεννᾷ τὴ λύπη. Ἡ ἡδονὴ εἶναι ζευγμένη μαζί μὲ κάθε πάθος.
36. Τὸ μέτρο ποὺ ἔχεις στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ σώματός σου, θὰ χρησιμποιηθεῖ ὁ Θεὸς ἀντίστροφα στὴν ἀνταπόδοσή Του.
37. Εἶναι ἔργα θείας κρίσεως, οἱ δίκαιες ἀνταποδόσεις γιὰ ὅσα διαπράχθηκαν μὲ τὸ σῶμα.
38. Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ γνώση γεννοῦν ἀθανασία. Ἡ ἀπουσία τους γεννᾷ τὸ θάνατο.
39. Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη ἐκτοπίζει τὴν ἡδονή. Ἡ ἐκτόπιση τῆς ἡδονῆς εἶναι ἀνάσταση τῆς ψυχῆς.
40. Ἀπάθεια εἶναι ἡ ἀκίνησία τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν κακία. Εἶναι ἀδύνατο νὰ τὴν ἀποκτήσει κανεὶς χωρὶς τὸ ἔλεος τοῦ Χριστοῦ.
41. Σωτήρας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος εἶναι ὁ Χριστός. Ὅποιος ἀκολουθεῖ τὰ ἔχνη Του², ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὴν κακία.
42. Ἄν θέλεις νὰ σωθεῖς, ἀπαρνήσου τὴν ἡδονὴ καὶ ἀνάλαβε ἐγκράτεια καὶ ἀγάπη, μαζί μὲ ἀδιάλειπτη προσευχή.
43. Ἰδίωμα τῆς ἀπάθειας εἶναι ἡ ἀληθινὴ διάκριση. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει διάκριση, πράττει τὰ πάντα μὲ μέτρο καὶ κανόνα.
44. Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ ὁ νοῦς ποὺ τὸν ἀκολουθεῖ, δὲ θὰ μείνει στὸ σκοτάδι³.
45. Συγκέντρωσε τὸ νοῦ σου καὶ πρόσεχε τοὺς λογισμοὺς σου· ὅσους βρεῖς ἐμπαθεῖς, πολέμησέ τους.
46. Τρία πράγματα εἶναι ποὺ σοῦ προκαλοῦν λογισμοὺς· ἡ αἴσθησις, ἡ μνήμη καὶ ἡ κράση τοῦ σώματος. Βαρύτεροι λογισμοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴ μνήμη.
47. Ἐκεῖνος ποὺ τοῦ δόθηκε σοφία, γνώρισε τοὺς λόγους τῶν ἀσώματων ὄντων, καὶ ποιὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ποιὸ τὸ τέλος τοῦ κόσμου.
48. Μὴν παραμελεῖς τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ καὶ θὰ φωτιστεῖ ὁ νοῦς σου. Γιατίι λέει ἡ Γραφή: «Θὰ σοῦ ἀνοίξω ὁράτους καὶ ἀπόκρυφους θησαυροὺς»⁴.
49. Ἐκεῖνος ποὺ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη, βρῆκε χάρη Θεοῦ. Κι ἐκεῖνος ποὺ καταξιώθηκε καὶ ἔλαβε γνώση, βρῆκε τὸ «μέγα ἔλεος».
50. Ὁ νοῦς ποὺ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη, γίνεται φωτόμορφος, καθὼς καταφωτίζεται ἀδιάλειπτα ἀπὸ τὶς θεωρίες τῶν ὄντων.
51. Φέγγος τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἁγία γνώση· ὅταν τὸ στερηθεῖ ὁ ἀνόητος, βαδίζει μέσα στὸ σκοτάδι⁵.
52. Ἀνόητος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ζεῖ στὸ σκοτάδι, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ὑποδέχεται τὸ σκοτάδι τῆς ἀγνώσεως.
53. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸν Ἰησοῦ, θὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν κακία. Καὶ

2. Α' Πέτρ. 2, 21.

3. Ἰω. 12, 46.

4. Ἠσ. 45, 3.

5. Ἐκκλ. 2, 14.

ἐκεῖνος πού Τὸν ἀκολουθεῖ, θὰ δεῖ τὴν ἀληθινὴ γνῶση.

54. Ὁ νοῦς πού ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη, βλέπει χωρὶς πάθος τὰ νοήματα, καὶ ὅταν τὸ σῶμα εἶναι ξυπνητό, καὶ στὸν ὕπνο του.

55. Ὁ νοῦς πού καθαρίστηκε τελείως, στενοχωρεῖται μέσα στὰ ὄντα καὶ θέλει νὰ βρῖσκεται πάντοτε ἔξω ἀπὸ τὰ δημιουργήματα.

56. Μακάριος ἐκεῖνος πού ἔφτασε στὴν ἀπέραντη ἀπειρία. Καὶ ἔφτασε ἐκεῖνος πού ξεπέρασε ὅλα τὰ πεπερασμένα.

57. Ἐκεῖνος πού σέβεται τὸ Θεό, ἐρευνᾷ τοὺς λόγους Του. Τοὺς βρίσκει ὁ ἐραστής τῆς ἀλήθειας.

58. Ὁ νοῦς πού κινεῖται ἀπὸ εἰλικρίνεια, βρίσκει τὴν ἀλήθεια. Ἐκεῖνος πού κινεῖται ἀπὸ πάθος, δὲ θὰ τὴ βρεῖ.

59. Ὅπως εἶναι ἄγνωστος ὁ Θεὸς στὴν οὐσία Του, ἔτσι καὶ στὴ μεγαλοσύνη Του εἶναι ἀπέραντος.

60. Τῆς οὐσίας (τοῦ Θεοῦ) πού δὲν ἔχει ἀρχὴ καὶ τέλος, οὔτε τὴ φύση τῆς δὲν μπορούμε νὰ βροῦμε.

61. Σωτηρία ὅλης τῆς κτίσεως εἶναι ἡ ὑπεράγαθη πρόνοια τοῦ Κτίστη.

62. Ὁ Κύριος ὑποβαστάζει μὲ οἰκτιρμούς ὅλους ὅσοι κινδυνεύουν νὰ πέσουν, καὶ σηκώνει ὅλους ὅσοι ἔπεσαν καὶ συντρίφθηκαν⁶.

63. Ὁ Χριστὸς εἶναι δίκαιος ἀνταποδότης τῶν ζώντων καὶ τῶν νεκρῶν καὶ τῶν πράξεων τοῦ καθενός.

64. Ἄν θέλεις νὰ γίνεις κυρίαρχος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, κόβε πρῶτα τὶς αἰτίες τῶν παθῶν.

65. Σύζευξε μὲ τὶς ἀρετὲς τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, καὶ αὐτὲς ἐλευθερώνονται ὅπως δὴποτε ἀπὸ τὸν τυραννικὸ ζυγὸ τῶν παθῶν.

66. Χαλίνωσε τὶς ὁρμὲς τῆς ἐπιθυμίας μὲ τὴν ἐγκράτεια, καὶ τὶς ὁρμὲς τοῦ θυμοῦ μὲ τὴν πνευματικὴ ἀγάπη.

67. Ἡ ἡσυχία καὶ ἡ προσευχὴ εἶναι μέγιστα ὄπλα τῆς ἀρετῆς· αὐτὲς οἱ δύο καθαρίζουν τὸ νοῦ καὶ τὸν κάνουν διορατικό.

68. Ὡφελεῖ μόνο ἡ πνευματικὴ συνομιλία. Ἀπὸ ὅλες τὶς λοιπές, προτιμότερη εἶναι ἡ ἡσυχία.

69. Ἀπὸ τοὺς πέντε τρόπους τῆς συνομιλίας, διάλεξε τοὺς τρεῖς, στὸν τέταρτο μὴν πλησιάζεις συχνά, κι ἀπὸ τὸν πέμπτο φύγε μακριά.

70. Ἀγαπᾷ τὴν ἡσυχία ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει πάθος πρὸς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου. Ἀγαπᾷ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνος πού δὲν ἀγαπᾷ κανένα πρᾶγμα ἀνθρώπινο.

71. Ἡ συνείδηση εἶναι ἀληθινὸς δάσκαλος· ὅποιος ὑπακούει σ' αὐτήν, δὲ σκοντάφτει.

72. Ἡ συνείδηση δὲν κρίνει ἐκείνους μονάχα πού ἔφτασαν στὸ ἄκρο τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας.

6. Ψαλμ. 144, 14.

73. Ἡ ἄκρα ἀπάθεια κάνει τὰ νοήματα ἀπαθή. Ἡ ἄκρα γνῶση παρουσιάζει τὸν ἄνθρωπο στὸν Ὑπεράγνωστο.

74. Ἀξιοκατηγόρητη λύπη φέρνει ἡ ἀποτυχία στὶς ἡδονές. Ἐκεῖνος πού καταφρόνησε τὶς ἡδονές, μένει χωρὶς λύπη.

75. Ἡ λύπη γενικὰ εἶναι στέρηση ἡδονῆς, εἴτε τῆς θεϊκῆς, εἴτε τῆς κοσμικῆς.

76. Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀγαθότητα καὶ σοφία, τὶς ὁποῖες ὅποιος ἐπιτύχει, ζεῖ στὸν οὐρανό⁷.

77. Ἄθλιος εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού μὲ τὰ ἔργα του προτίμησε τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὸν κόσμο ἀπὸ τὸ Θεό.

78. Ὡση ἀγάπη πρὸς ὅλους ἔχει ὅποιος δὲ φθονεῖ τοὺς ἐναρέτους καὶ ἐλεεῖ τοὺς κακοὺς.

79. Ἐκεῖνος θὰ ἔπρεπε ἀληθινὰ νὰ κυβερνᾷ, ὁ ὁποῖος ἐφαρμόζει στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα του τοὺς νόμους τῆς ἀρετῆς.

80. Πνευματικὸς ἔμπορος εἶναι ἐκεῖνος πού γιὰ χάρη τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπαρνήθηκε ἐξίσου καὶ τὰ εὐχάριστα καὶ τὰ λυπηρὰ τοῦ κόσμου.

81. Δυναμώνει τὴν ψυχὴ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια, καὶ τὸ νοῦ ἡ καθαρὴ προσευχὴ καὶ ἡ πνευματικὴ θεωρία.

82. Ὅταν ἀκοὺς ὠφέλιμο λόγο, μὴν κρίνεις ἐκεῖνον πού διδάσκει, γιὰ νὰ μὴ στερηθεῖς τὴν ὠφέλιμη νουθεσία.

83. Ἡ πονηρὴ προαίρεση διανοεῖται κακὰ, καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ πλησίον τὰ βλέπει γιὰ ἐλαττώματα.

84. Μὴν ἐμπιστεύεσαι τὸ λογισμό σου πού κρίνει τὸν πλησίον, γιὰτὶ ἀφοῦ ὁ λογισμός σου ἔχει συσσωρευμένη κακία⁸, κάνει καὶ κακὲς σκέψεις.

85. Ἡ ἀγαθὴ καρδιὰ ἔχει ἀγαθὲς ἐννοίες. Γιὰτὶ οἱ λογισμοὶ τῆς εἶναι ἀνάλογοι μὲ τὸ ἀγαθὸ ἀπόθεμά της.

86. Πρόσεχε τοὺς λογισμούς σου καὶ φεῦγε ἀπὸ τὴν κακία, γιὰ νὰ μὴ σκοτιστεῖ ὁ νοῦς σου καὶ βλέπει ἄλλα ἀντ' ἄλλων.

87. Ἀναλογίσου τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἀσφάλισε τὸν ἑαυτό σου· αὐτοί, τυφλωμένοι ἀπὸ τὸ φθόνον, ἔβλεπαν σὰν Βεελζεβοῦλ τὸν Κύριον καὶ Θεό⁹.

88. Ἡ πονηρὴ ὑπόνοια σκοτίζει τὴ διάνοια¹⁰ καὶ τὴν κάνει νὰ βλέπει ἐκείνα πού εἶναι δίπλα στὸν δρόμον καὶ ὄχι τὸ δρόμον.

89. Δίπλα σὲ ὅλες τὶς ἀρετὲς βρίσκονται οἱ κακίες, καὶ γι' αὐτὸ οἱ πονηροὶ τὶς ἀρετὲς τὶς παραγνομίζουν γιὰ κακίες.

90. Ὅταν ὁ νοῦς χρονίζει στὴν ἡδονὴ ἢ στὴ λύπη, πέφτει πολὺ γρήγορα στὸ πάθος τῆς ἀκηδίας.

91. Ἡ καθαρὴ συνείδηση ἀνυψώνει τὴν ψυχὴ. Ἀκάθαρτος λογισμὸς τὴν φέρνει στὰ καταχθόνια.

7. Φιλίπ. 3, 20.

8. Ματθ. 12, 35.

9. Ματθ. 10, 25.

10. Σ. Σειρ. 3, 24.

92. "Όταν κινουῦνται τὰ πάθη, διώχνουν τὴν κενοδοξία· ὅταν πάλι ἐκτοπιζονται, τὴν ξαναφέρνουν.

93. "Αν θέλεις νὰ ἐλευθερωθεῖς ἀπὸ ὅλα μαζί τὰ πάθη, ὀπλίσου μὲ ἐγκράτεια, ἀγάπη καὶ προσευχή.

94. "Ο νοῦς ποὺ χρονίζει μὲ τὴν προσευχή κοντὰ στὸ Θεό, ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ πάθη τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς.

95. "Όταν ὁ Θεὸς ἔδωσε τὴν ὑπαρξὴ στὰ ὄντα, ἔνωσε συγχρόνως τὰ πάντα μὲ τὴν πρόνοιά Του.

96. Μὲ τὸ νὰ γίνῃ δοῦλος, ἐνῶ εἶναι Κύριος, φανέρωσε στὴν κτίση τὸ ἄκρον τῆς πρόνοιάς Του.

97. "Ο Θεὸς καὶ Λόγος, ἀφοῦ σαρκώθηκε χωρὶς νὰ ὑποστῇ μετατροπή, ἐνώθηκε μέσω τῆς σάρκας Του μὲ ὅλη τὴν κτίση.

98. Παράδοξο θαῦμα γίνεται στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ· φάνηκε Θεὸς πάνω στὴ γῆ καὶ ἄνθρωπος στὸν οὐρανό,

99. γιὰ νὰ ἐνώσει τοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ νὰ χαρίσῃ σὲ ὅλη τὴν κτίση τὴ θέωση.

100. "Ο ἁγιασμὸς καὶ ἡ θέωση ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων εἶναι ἡ γνώση τῆς Ἀγίας καὶ Ὁμοουσίου Τριάδος.

101. Ἡ ἐλευθερία ἀπὸ τὰ πάθη εἶναι συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν. "Όποιος δὲν ἐλευθερώθηκε μὲ τὴ χάρη ἀπὸ τὰ πάθη, δὲν ἔλαβε ἀκόμη τὴ συγχώρηση.

Δεύτερη ἑκατοντάδα*

Ἄν θέλεις νὰ ἀπαλλαγεῖς ταυτόχρονα ἀπὸ ὅλες τὶς κακίες, ἀπαρνήσου τὴν μητέρα τῶν κακῶν, τὴ φιλαυτία.

2. Ὑγεία τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ γνώση. Εἶναι ἀδύνατο νὰ τὴν ἀποκτήσῃ κανεὶς, ἐφόσον εἶναι ὑποδουλωμένος στὶς ἡδονές.

3. Τὶς σωματικὲς καὶ ψυχικὲς ἡδονές τὶς ξεραίνει ἡ ἐγκράτεια μαζί μὲ τὴν ὑπομονή, καὶ ἡ ἀγάπη μαζί μὲ τὴν μακροθυμία.

4. Ἀρχὴ τῶν κακῶν γιὰ τὴν ψυχὴ εἶναι ἡ φιλαυτία. Φιλαυτία εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ σῶμα.

5. Ἰδίωμα τοῦ λογικοῦ εἶναι νὰ ὑποταχθεῖ στὸν ὀρθὸ λόγο, καὶ νὰ ταλαιπωρήσῃ τὸ σῶμα καὶ νὰ τὸ μεταχειριστεῖ σὰν δοῦλο¹¹.

6. Εἶναι προσβολὴ στὸ λογικὸ νὰ ὑποταχθεῖ στὸ ἄλογο σῶμα καὶ νὰ φροντίζει πῶς νὰ ἱκανοποιεῖ τὶς αἰσchrές ἐπιθυμίες του¹².

7. Κακὸ ἔργο τῆς ψυχῆς εἶναι νὰ ἀφήνῃ τὸν Κτίστη καὶ νὰ λατρεύῃ τὸ σῶμα.

8. Ἔλαβες ἐντολὴ νὰ ἔχεις τὸ σῶμα ὑπηρέτη, ὅχι νὰ δουλεύεις παρὰ φύση στὶς ἡδονές του.

9. Σπάσε τὰ δεσμὰ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ σῶμα καὶ μὴ δίνεις τίποτε στὸ δοῦλο (σῶμα) ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα.

10. Κλείσε τὶς αἰσθήσεις στὸ φρούριο τῆς ἡσυχίας, γιὰ νὰ μὴν ἀπασχολοῦν τὸ νοῦ στὶς ἐπιθυμίες τους.

11. Μέγιστα ὄπλα ἐκείνου ποὺ ἡσυχάζει μὲ ὑπομονὴ εἶναι ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀγάπη, ἡ προσοχή καὶ ἡ ἀνάγνωσις.

12. Δὲν παύει ὁ νοῦς νὰ στρέφεται γύρω ἀπὸ τὶς ἡδονές, μέχρις ὅτου κἀνεις τὴ σάρκα δοῦλο καὶ ἀφιερωθεῖς στὴ θεωρία.

13. Ἄς ἀγωνιστοῦμε γιὰ τὶς ἐντολές, γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὰ πάθη. Ἄς ἀγωνιστοῦμε ἐπίσης γιὰ τὰ θεῖα δόγματα, γιὰ νὰ ἀξιωθοῦμε τὴ θεῖα γνώση.

14. Ἀθανασία ψυχῆς εἶναι ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ γνώση· αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀποκτήσῃ ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ὑποδουλωμένος στὶς ἡδονές.

15. Ἔχε δοῦλο τὸ σῶμα ἀφοῦ ἀφαιρέσεις τὶς ἡδονές, καὶ ἀπάλλαξέ το ἀπὸ τὴν ἐλλεινὴ δουλεία.

16. Ἀφοῦ ὁ Θεὸς σ' ἔπλασε ἐλεύθερο καὶ σὲ κάλεσε γιὰ νὰ εἶσαι ἐλεύθερος¹³, μὴν ἀνέχεσαι νὰ εἶσαι δοῦλος στὰ ἀκάθαρτα πάθη.

11. Α' Κορ. 9. 27.

12. Ρωμ. 13. 14.

13. Γαλ. 5, 13.

* Ἀκροστιχίδα πρωτοτύπου: «Εὕξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ἀδελφεῖ τιμιώτατε, ὅτι μεγάλα κακὰ προσδοκῶ, ἄξια τῆς ἐμῆς προαιρέσεως, λύπας τῇ ψυχῇ καὶ ὀδύνας τῷ σώματι».

17. Μὲ λύπες καὶ ἡδονές, μὲ ἐπιθυμίες καὶ φόβους, οἱ δαίμονες δένουν τὸ νοῦ στὰ αἰσθητά.

18. Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου νικᾷ τὶς ἐπιθυμίες, καὶ ἡ κατὰ Θεὸν λύπη διώχνει τὴν ἡδονή.

19. Ἡ ἐπιθυμία τῆς σοφίας καταφρονεῖ τὸ φόβο, καὶ ἡ ἡδονὴ τῆς γνώσεως διώχνει τὴν λύπη.

20. Αὐτὰ τὰ τέσσερα περιέχουν οἱ ἅγιες γραφές: τὶς ἐντολές, τὰ δόγματα, τὶς ἀπειλές καὶ τὶς ὑποσχέσεις.

21. Τὴν ἐπιθυμία τὴ σταματᾷ ἡ ἐγκράτεια καὶ ὁ κόπος. Τὴν ἐλαττώνει ἡ ἡσυχία καὶ ὁ θεῖος ἔρωτας.

22. Μὴν πειράξεις τὸν ἀδελφὸ μὲ ὑπονοούμενα. Γιατὶ καὶ σὺ δὲ θὰ μπορέσεις νὰ ὑπομείνεις ὅταν σοῦ κάνει τὰ ἴδια.

23. Τὸ θυμὸ τὸν σταματᾷ ἡ μακροθυμία καὶ ἡ ἀμνησικαχία. Τὸν ἐλαττώνει ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συμπάθεια.

24. Σὲ ὅποιον δόθηκε γνώση, δόθηκε φῶς νοερό. Ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε γνώση καὶ τὴν περιφρονεῖ, θὰ δεῖ σκότος.

25. Ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ γεννᾷ τὴν ἀπάθεια. Ἡ ἀπάθεια τῆς ψυχῆς συντηρεῖ τὴ γνώση.

26. Ἀνέβαζε τὰ αἰσθητὰ στὴ νοητὴ θεωρία, καὶ θ' ἀνασύρεις τὴν αἴσθηση πάνω ἀπὸ τὰ αἰσθητά.

27. Ἡ γυναῖκα συμβολίζει τὴν πρακτικὴ ψυχὴ, μὲ τὴν ὁποία ὅταν συνευρεθεῖ ὁ νοῦς, γεννᾷ τὶς ἀρετές.

28. Ἡ ἔρευνα τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ γεννᾷ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ σ' ἐκεῖνον ποὺ ζητεῖ εἰλικρινᾶ μὲ εὐλάβεια καὶ πόθο.

29. Ὅ,τι εἶναι τὸ φῶς γιὰ κείνους ποὺ βλέπουν καὶ γιὰ κείνα ποὺ βλέπονται, αὐτὸ εἶναι καὶ ὁ Θεὸς γιὰ κείνους ποὺ νοοῦν καὶ γιὰ κείνα ποὺ νοοῦνται.

30. Τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ συμβολίζει τὸ στερέωμα τῆς πίστεως, ὅπου ὅλοι οἱ Ἅγιοι λάμπουν σὰν ἀστέρια.

31. Ἡ Ἱερουσαλὴμ εἶναι ἡ ἐπουράνια γνώση τῶν ἀσωμάτων. Γιατὶ σ' αὐτὴν θεωρεῖται τὸ ὄραμα τῆς εἰρήνης.

32. Μὴν ἀμελεῖς τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ, γιατί ἐλαττώνεται ἡ γνώση καὶ ὅταν συμβεῖ λιμός, θὰ κατεβεῖς στὴν Αἴγυπτο¹⁴.

33. Νοητὴ ἐλευθερία εἶναι ἡ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὰ πάθη, τὴν ὁποία κανεῖς δὲν ἀποκτᾷ χωρὶς τὸ ἔλεος τοῦ Χριστοῦ.

34. Γῆ τῆς ἐπαγγελίας εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὴν ὁποία προξενοῦν ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ γνώση.

35. Ὁ σκοτισμὸς τῶν παθῶν εἶναι νοητὴ Αἴγυπτος, στὴν ὁποία κανεῖς δὲν κατεβαίνει, ἐκτὸς ἂν πέσει σὲ λιμό.

14. Γεν. 12, 10.

36. Ἄκουε συχνὰ πνευματικὸς λόγους, καὶ θὰ ἀπομακρυνθεῖ ὁ νοῦς σου ἀπὸ ἀκάθαρτους λογισμοῦς.

37. Ἀγαθὸς καὶ σοφὸς εἶναι μόνο ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση Του. Γίνεται τέτοιος καὶ ὁ νοῦς κατὰ μέθεξη, ἂν προσπαθῇ.

38. Νὰ κυριαρχεῖς στὴν κοιλιά, στὸν ὕπνο, στὸ θυμὸ καὶ στὴ γλῶσσα, καὶ δὲν θὰ σκοντάψει τὸ πόδι σου σὲ πέτρα¹⁵.

39. Ἀγωνίσου νὰ ἀγαπήσεις κάθε ἄνθρωπο ἐξίσου, καὶ διώχνεις ὅλα μαζὶ τὰ πάθη σου.

40. Ἡ θεωρία τῶν αἰσθητῶν εἶναι κοινὴ τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως· ἡ γνώση ὅμως τῶν νοητῶν ἀνήκει μόνο στὸ νοῦ.

41. Ἀδύνατο ὁ νοῦς νὰ ἀφιερθεῖ στὰ νοητά, ἂν δὲν ἀποκόψει τὴ σχέση μὲ τὴν αἴσθηση καὶ τὰ αἰσθητά.

42. Ἡ αἴσθηση ἔχει φυσικὴ κλίση πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ περισπᾷ μαζὶ καὶ τὸ νοῦ, καθὼς αὐτὰ τὴν περισποῦν γύρω τους.

43. Κάνε νὰ κλίνει ἡ αἴσθηση στὴν ὑπηρεσία τοῦ νοῦ καὶ μὴν τῆς δώσεις εὐκαιρία νὰ τὸν στρέψει ἄλλου ἐκείνη.

44. Ὅταν συμβεῖ νὰ ἀσχοληθεῖ ὁ νοῦς μὲ τὰ αἰσθητά, τράβηξε σ' ἀντιπερισπασμὸ τὴν αἴσθηση, ὀδηγώντας στὸ νοῦ τὰ κοντινὰ πράγματα.

45. Σημάδι ὅτι ὁ νοῦς ἀσχολεῖται μὲ τὰ νοητά εἶναι νὰ περιφρονεῖ ὅλα ὅσα κολακεύουν τὴν αἴσθηση.

46. Ὅταν ὁ νοῦς ἀνοιχτεῖ ὅλως διόλου στὴ θεωρία τῶν νοητῶν, δύσκολα ξεκολλᾷ ἀπὸ τὴν ἡδονὴ ποὺ εἶναι γύρω ἀπὸ αὐτά.

47. Ὅταν ὁ νοῦς πλουτίζει μὲ τὴ γνώση τῆς Μονάδας, τότε ἔχει τελείως ὑποδουλωμένη καὶ τὴν αἴσθηση.

48. Ἐμπόδιζε τὸ νοῦ σου νὰ στρέφεται γύρω ἀπὸ τὰ αἰσθητά, γιὰ νὰ μὴν τρυγῇ ἀπ' αὐτὰ ἡδονές καὶ λύπες.

49. Ὅποιον ὁ νοῦς ἀσχολεῖται πάντοτε μὲ τὰ θεῖα, αὐτῶν καὶ τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς ἔγινε θεῖο ὄπλο.

50. Ἀδύνατο ὁ νοῦς νὰ ἀποκτήσει σὰν ιδιότητα τὴ γνώση, ἂν δὲν ἐξορίσει πρωτίτερα τὴν ἀμαρτητικότητα τοῦ παθητικοῦ μέρους μέσω τῶν ἀρετῶν του.

51. Τότε γίνεται ὁ νοῦς ξένος πρὸς τὰ κοσμικά, ὅταν ἀποκόψει ἐντελῶς τὴ σχέση πρὸς τὴν αἴσθηση.

52. Ἰδίωμα τοῦ λογιστικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς εἶναι νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς, μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐγκράτεια.

53. Ἀδύνατο εἶναι νὰ ἀσχολεῖται ὁ νοῦς μὲ αἰσθητὸ πρᾶγμα, ἂν ὅπως-δήποτε δὲν ἔχει πάθος σ' αὐτό.

54. Νοῦς τέλειος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀπόκτησε σὰν ἰδίωμά του τὴ γνώση.

15. Ψαλμ. 90, 12.

Ψυχὴ τέλεια εἶναι ἐκεῖνη ποὺ ζυμώθηκε μὲ τὶς ἀρετές.

55. Ἡ σχέση τοῦ νοῦ πρὸς τὴν αἴσθησιν τὸν κάνει δούλο τῶν σωματικῶν ἡδονῶν.

56. Ὁ νοῦς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν τόπο τῆς γνώσεως, ὅταν τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς μετακινηθεῖ ἀπὸ τὶς ἀρετές του.

57. Ἐχομε λάβει ἐξουσία νὰ γίνουμε παιδιὰ τοῦ Θεοῦ¹⁶. Δὲν γινόμαστε ὁμῶς, ἂν δὲν ξεντυθοῦμε τὰ πάθη.

58. Κανεὶς ἂς μὴ νομίζει ὅτι ἔγινε πράγματι παιδὶ τοῦ Θεοῦ, ἂν δὲν ἀπόκτησε ἀκόμη τὰ θεῖα χαρακτηριστικά.

59. Ἡ ὁμοίωσις τοῦ τρόπου μας μὲ τὸ καλὸ ἢ μὲ τὸ κακὸ, μᾶς κάνει παιδιὰ τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ σατανᾶ.

60. Συνετὸς ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ προσέχει στὸν ἑαυτὸ του¹⁷ καὶ σπεύδει νὰ χωριστεῖ ἀπὸ κάθε μολυσμό.

61. Ἡ παρωμένη ψυχὴ ὅταν μαστιγώνεται, δὲν αἰσθάνεται καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ ἔρθει σὲ συνάσθησιν τοῦ εὐεργέτη της.

62. Τὸ λερωμένο φόρεμα βγάζει ἔξω ἀπὸ τοὺς θεῖους γάμους καὶ ὁδηγεῖ στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο¹⁸.

63. Ἐκεῖνος ποὺ φοβᾶται τὸ Θεό, φροντίζει γιὰ τὴν ψυχὴ του, καὶ ἀποφεύγει τὶς κακὲς συναναστροφές.

64. Ἀδύνατο νὰ βρεῖ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνος ποὺ τὸν ἄφησε καὶ δουλεύει στὶς ἡδονές.

65. Ὁ Ἰδιὸς ὁ Ἰησοῦς τὸ εἶπε — καὶ ἂν ἀκόμη δὲ θέλομε νὰ τὸ πιστέψομε — ὅτι «κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι δούλος σὲ δύο κυρίους»¹⁹.

66. Ἡ ψυχὴ ποὺ λερώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη, εἶναι παρωμένη, καὶ χωρὶς τὴ χρῆσιν νυστεριοῦ καὶ καυτηριασμῶν δὲ δέχεται νὰ πιστεύει.

67. Φοβερὲς δοκιμασίες περιμένουν τοὺς σκληροὺς· γιὰ τὴν χωρὶς μεγάλους πόνους δὲν καταδέχονται νὰ μαλακώσουν.

68. Ὁ συνετὸς ἄνθρωπος φροντίζει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, καὶ μὲ θεληματικούς κόπους ἀποφεύγει τοὺς ἀθέλητους.

69. Ἐπιμέλεια τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ κακοπάθεια καὶ ἡ ταπείνωση. Μὲ αὐτὰ τὰ δύο ὁ Θεὸς συγχωρεῖ ὅλες τὶς ἁμαρτίες.

70. Ὅπως οἱ ἐπιθυμίες καὶ οἱ ὀργὲς πληθαίνουν τὶς ἁμαρτίες, ἔτσι ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ταπείνωση τὶς ἐξαλείφουν.

71. Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη καθαρίζει τὴν καρδιά. Αὐτὴν τὴ γεννᾷ ὁ φόβος τῆς κολάσεως.

72. Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη καθαρίζει τὴν καρδιά καὶ ἀπομακρύνει ἀπ' αὐτὴν τοὺς μολυσμοὺς τῶν ἡδονῶν.

73. Ὑπομονὴ εἶναι ἡ φιλοπονία τῆς ψυχῆς· καὶ ὅπου ὑπάρχει φιλοπονία, ἐξορίζεται ἡ φιληδονία.

16. Ἰω. 1, 12.

17. Ἐξ. 23, 21.

18. Ματθ. 22, 11-13.

19. Ματθ. 6, 24.

74. Κάθε ἁμαρτία γίνεται γιὰ τὴν ἡδονή, καὶ κάθε συγχώρηση πετυχαίνεται μὲ κακοπάθεια καὶ λύπη.

75. Πέφτει σὲ ἀθέλητους πόνους, σύμφωνα μὲ τὴ θεῖα πρόνοια, ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀνέχεται νὰ μετανοεῖ μὲ θεληματικούς κόπους.

76. Ὁ Χριστὸς εἶναι Σωτὴρας ὅλου τοῦ κόσμου καὶ χάρισε τὴ μετάνοια στοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴ σωτηρίαν τους.

77. Ἡ μετάνοια γεννᾷ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν. Ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν καθαρίζει τὴν ψυχὴ.

78. Ἡ κάθαρσις τῆς ψυχῆς εἶναι ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὰ πάθη. Ἡ ἀπελευθέρωσις ἀπὸ τὰ πάθη γεννᾷ τὴν ἀγάπην.

79. Ψυχὴ καθαρὴ εἶναι ἐκεῖνη ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεό. Καὶ νοῦς καθαρὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν ἄγνοια.

80. Ἀγωνίσου ὑπὲρ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ μέχρι θανάτου, γιὰ τὴν καθαρίσαις μὲ αὐτές, θὰ μπεῖς στὴν αἰώνια ζωὴ.

81. Νὰ μεταχειρίζεσαι τὸ σῶμα σὰν ὑπηρέτη τῶν ἐντολῶν, κρατώντας το ὅσο μπορεῖς μακριὰ ἀπὸ ἡδονὴ καὶ ἁρρώστια.

82. Ἡ ἐπανάστασις τῆς σάρκας ἔρχεται ἀπὸ ἀμέλεια τῆς προσευχῆς καὶ τῆς διαίτας καὶ τῆς καλῆς ἡσυχίας.

83. Ἡ καλὴ ἡσυχία γεννᾷ καλὰ παιδιὰ, τὴν ἐγκράτεια, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν καθαρὴν προσευχή.

84. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ ἡ προσευχὴ καθαρίζουν τὸ νοῦ· ἡ ἀγάπην καὶ ἡ ἐγκράτεια καθαρίζουν τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς.

85. Κράτα τὴν ἐγκράτεια πάντοτε ἰσορροπημένη, γιὰ νὰ μὴν σὲ ρίξει ἡ ἀνωμαλία στὰ ἀντίθετα.

86. Ἐκεῖνος ποὺ βάζει νόμους στὸν ἑαυτὸ του, νὰ προσέχει νὰ μὴν τοὺς παραβεῖ. Γιὰ τὴν ἐκεῖνος ποὺ προσπαθεῖ νὰ γελάσει τὸν ἑαυτὸ του, αὐταπατάται.

87. Οἱ ἐμπαθεῖς ψυχὲς εἶναι νοητὲς δύσεις. Γιὰ τὴν αὐτὲς ἔδωσε ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης.

88. Παιδὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ὁμοιώθηκε μὲ τὸ Θεό μὲ τὴν ἀγαθότητα, τὴ σοφία, τὴ δύναμιν καὶ τὴ δικαιοσύνη.

89. Ἀσθένεια τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἔξη τῆς κακίας, καὶ θάνατός της ἡ ἔμπρακτῃ ἁμαρτία.

90. Ἡ τέλεια ἀπάθεια εἶναι νοητὴ ἀκτημοσύνη. Ὅταν ὁ νοῦς φτάσει σ' αὐτὴν, ἐγκαταλείπει τὰ γήινα.

91. Νὰ διατηρεῖς σὲ ἰσορροπία τὶς ψυχικὲς ἀρετές· ἀπ' αὐτὸ γεννιέται ὁ καρπὸς τῆς δικαιοσύνης.

92. Λένε πὼς ἡ θεωρία τῶν νοητῶν εἶναι ἀσώματα, γιὰ τὴν εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ὕλη καὶ μορφὴ.

93. Ὅπως τὰ τέσσερα στοιχεῖα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὕλη καὶ μορφῇ, ἔτσι καὶ τὰ σώματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτά, εἶναι ἀπὸ ὕλη καὶ μορφῇ.

94. Ὅταν ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα²⁰ ἀπὸ φιλάνθρωπια, οὔτε αὐτὸ ποὺ ἦταν μετέβαλε, οὔτε ἀλλοίωσε αὐτὸ ποὺ ἔγινε.

95. Ὅπως λέμε ὅτι ὁ ἕνας Χριστὸς εἶναι ἀπὸ θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα καὶ κατέχει ὁλόκληρη τὴ θεότητα καὶ ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα, ἔτσι λέμε ὅτι εἶναι ἀπὸ δύο φύσεις καὶ κατέχει ὁλόκληρες τὶς δύο φύσεις.

96. Μιὰ ὑπόσταση παραδεχόμεστε στὸ Χριστό, σὲ δύο φύσεις ἀδιαίρετα ἐνωμένες.

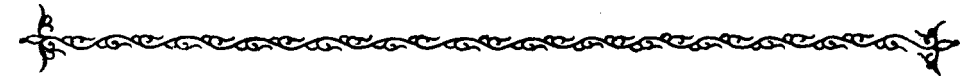
97. Ἀδιαίρετη πιστεύουμε τὴ μία ὑπόσταση τοῦ Χριστοῦ, καὶ παραδεχόμεστε ἀσύγχυτη τὴν ἔνωση τῶν δύο Τοῦ φύσεων.

98. Προσκυνούμε ὡς τρισυπόστατη τὴ μία οὐσία τῆς θεότητος, καὶ ὁμολογοῦμε ὁμοούσια τὴν Ἁγία Τριάδα.

99. Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῶν τριῶν Ὑποστάσεων εἶναι πατρότητα, υἱότητα, ἐκπόρευση. Καὶ κοινὰ χαρακτηριστικὰ τῶν τριῶν Ὑποστάσεων εἶναι ἡ οὐσία, ἡ φύση, ἡ θεότητα, ἡ ἀγαθότητα.

20. Ἰω. 1, 14.

Τρίτη ἑκατοντάδα*

Γιὰ τὸν ἀπὸ τῆ φύση Τοῦ ἀγαθοῦ, νὰ διανοεῖσαι ἀγαθὰ. Καὶ γιὰ κάθε ἄνθρωπο, νὰ σκέφτεσαι τὰ καλὰ.

2. Ὁ Θεὸς θὰ μᾶς ζητήσῃ ἀπολογία γιὰ τὰ λόγια, τὰ ἔργα καὶ τοὺς λογισμοὺς μας κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως.

3. Ἡ ἔξη τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας, μᾶς παρακινεῖ νὰ σκεφτόμαστε καὶ νὰ λέμε καὶ νὰ πράττομε τὰ καλὰ ἢ τὰ κακὰ.

4. Ὁ νοῦς ποὺ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὰ πάθη, σκέφτεται ὅσα δὲν πρέπει. Καὶ αὐτὸ ποὺ σκέφτεται, φανερώνεται ἀπὸ τὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα.

5. Πρὶν ἀπὸ τὸν κακὸ λογισμό ὑπάρχει κάποιον πάθος. Αἰτία τοῦ πάθους εἶναι ἡ αἴσθησις. Αἰτία τῆς κακῆς χρήσεως τῆς αἰσθήσεως εἶναι ὁ νοῦς.

6. Ἀπόκλεισε τὴν αἴσθησι καὶ πολέμησε τὴν ἐμπαθὴ συνήθεια. Μὲ τὰ ὅπλα τῶν ἐντολῶν ἐξόντωσε τὰ πάθη σου.

7. Κακία ποὺ πολυκαίρισε, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἄσκησι πολλοῦ καιροῦ. Γιατὶ συνήθεια ποὺ στερεώθηκε, δὲν μετακινεῖται ἀμέσως.

8. Ἐντονη ἄσκησι μὲ ἐγκράτεια καὶ ἀγάπη, μὲ ὑπομονὴ καὶ ἡσυχία, σκοτώνει τὰ πάθη ποὺ βρίσκονται μέσα μας.

9. Νὰ κινεῖς συνεχῶς τὸ νοῦ σου σὲ προσευχή· ἔτσι ἀφανίζεις τοὺς λογισμοὺς ποὺ ἔρχονται στὴν καρδιά σου.

10. Ἡ ἄσκησι χρειάζεται ὑπομονὴ καὶ μακροθυμία· γιατί ἡ φιλοπονία ποὺ διαρκεῖ πολὺ καιρὸ, ἐξορίζει τὴ φιληδονία.

11. Εὐκόλα γυμνάζεσαι στοὺς κόπους τῆς ἀσκήσεως, ἂν σ' ὅλα ἐφαρμόζεις μέτρο καὶ κανόνα.

12. Φύλαγε ἴσο τὸ μέτρο τῆς ἀσκήσεως καὶ μὴν παραβεῖς τὸν κανόνα χωρὶς κάποια ἀνάγκη.

13. Ὅπως ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια καθαρίζουν τοὺς λογισμοὺς, ἔτσι καὶ ἡ θεωρία καὶ ἡ προσευχή καθαρίζουν κάθε ἔπαρση.

14. Τὴν καθαρὴ συνείδησι τὴν κάνουν οἱ κόποι τῆς ἀσκήσεως. Π.χ. νηστεία, ἀγρυπνία, ὑπομονὴ καὶ μακροθυμία.

15. Ἐκεῖνος ποὺ ὑπομένει τοὺς ἀθέλητους πειρασμοὺς ποὺ τοῦ ἔρχονται, ἀποκτᾷ ταπεινὸ φρόνημα, καλὰς ἐλπίδες καὶ γίνεται δόκιμος.

16. Ὑπομονὴ εἶναι ἡ φιλοπονία τῆς ψυχῆς. Ἀποτελεῖται ἀπὸ θεληματικούς κόπους καὶ ἀθέλητους πειρασμοὺς.

17. Ἡ καρτερία στὰ δεινὰ λιώνει τὴν κακία, καὶ τὴν ἐξαφανίζει τελείως ἢ μέχρι τέλους ὑπομονή.

* Ἀκροστιχίδα πρωτοτύπου: «Πλὴν κακὰ κυρίως, οὐ τὰ τὴν σάρκα μὲν κακοῦντα, τὴν δὲ ψυχὴν καθαίροντα, τὰ δὲ τὴν συνείδησιν λυποῦντα, τέρποντα δὲ τὴν σάρκα».

18. Οἱ κόποι κάνουν τὴν αἴσθησι νὰ ὑποφέρει. Καὶ τὴν ἡδονή, τὴν ἀφανίζει ἢ ἐπιφορὰ τῆς λύπης.

19. Τέσσερα εἶναι τὰ βασικά πάθη, τὰ ὁποῖα μὲ σοφία μεταχειρίζεται ἡ Πρόνοια τὸ ἓνα ἐναντὶ τοῦ ἄλλου.

20. Ἡ λύπη περιορίζει τὴν ἡδονή, καὶ τὴν ἐπιθυμία μαραίνει ὁ φόβος τῆς κολάσεως.

21. Ὁ φρόνιμος στὸ νοῦ γυμνάζει τὴν ψυχὴ του, καὶ συνηθίζει τὸ σῶμα του σὲ κάθε ἀσκησι.

22. Βιάσου νὰ ἀναδειξεῖς Μοναχὸ ὄχι τὸν ἔξω ἄνθρωπο, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσωτερικό, ἐλευθερώνοντάς τον ἀπὸ τὰ πάθη.

23. Πρώτη ἀποταγὴ εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πράγματα· δευτέρη καὶ τρίτη, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὴν ἄγνοια.

24. Ὅταν θελήσει κανεὶς, ἀπαλλάσσεται εὐκολὰ ἀπὸ τὰ πράγματα· γιὰ ν' ἀπαλλαγεῖ ὅμως ἀπὸ τὰ νοήματά τους, χρειάζεται ὄχι λίγος κόπος.

25. Ἄν κυριαρχεῖς στὴν ἐπιθυμία, θὰ νικήσεις καὶ τὸ θυμὸ· γιὰτὶ ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἡ ἀφορμὴ τοῦ θυμοῦ.

26. Ἄραγε ἀπαλλαχθήκαμε ἀπὸ τὰ ἐμπαθὴ νοήματα καὶ κατορθώσαμε τὴν καθαρὴ καὶ ἄυλη προσευχή, ἢ ὄχι ἀκόμη;

27. Μέγας εἶναι ὁ νοῦς, ὁ ὁποῖος ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη καὶ χωρίστηκε ἀπὸ τὰ δημιουργήματα καὶ ζεῖ στὸ Θεό.

28. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει προκόψει, φιλοσοφεῖ σ' αὐτὰ τὰ τρία: στίς ἐντολές, στὰ δόγματα καὶ στὴν πίστι τῆς Ἀγίας Τριάδας.

29. Ὁ νοῦς ποὺ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη, βρίσκεται στὰ ἐξῆς: στὰ χωρὶς πάθος νοήματα, στὴ θεωρία τῶν ὄντων καὶ στὸ δικό του φῶς.

30. Μέσα στίς ψυχές μας εἶναι κρυμμένα πολὺ κακὰ πάθη. Φανερώνονται ὅταν τύχουν τὰ ἀνάλογα πράγματα καὶ τὰ προκαλοῦν.

31. Ὁ νοῦς μένει κάποτε ἀνενόχλητος, ὅταν ἐπιτύχει μερικὴ ἀπάθεια. Εἶναι ὅμως ἀδόκιμος ἐξαιτίας τῆς ἀπουσίας τῶν πραγμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ δοκιμαζόταν.

32. Κινοῦνται τὰ πάθη μὲ αὐτὰ τὰ τρία: τὴ μνήμη, τὴν κρᾶσι καὶ τὴν αἴσθησι, ὅπως εἶπαμε πρωτύτερα.

33. Ὅταν ὁ νοῦς ἀποκλείσει τὴν αἴσθησι καὶ ἰσορροπήσει τὴν κρᾶσι τοῦ σώματος, ἔχει νὰ πολεμήσει μόνο πρὸς τὴ μνήμη.

34. Τὰ πάθη κινοῦνται ἀπὸ τίς αἰσθήσεις, ὅταν δὲν ὑπάρχει ἐγκράτεια καὶ πνευματικὴ ἀγάπη.

35. Νηστεία μετρημένη καὶ ἀγρυπνία καὶ ψαλμωδία, κάνουν ἰσορροπὴ τὴν κρᾶσι τοῦ σώματος.

36. Τρία εἶναι ποὺ μεταβάλλουν πρὸς τὸ χειρότερο τὴν κρᾶσι τοῦ σώματος: ἡ ἀταξία τῆς τροφῆς, ἡ μεταβολὴ τῶν ἀέρων καὶ ἡ ἐπὶ τῆς δαιμόνων.

37. Οἱ ἐμπαθεῖς μνήμες ἀδυνατίζουν μὲ τὴν προσευχή, τὴν ἀνάγνωσι ἱερῶν βιβλίων, τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ἀγάπη.

38. Ἀποκλείσει πρῶτα τίς αἰσθήσεις μὲ τὴν ἡσυχία, καὶ τότε μὲ τὰ ὅπλα τῶν ἀρετῶν πολέμησει τίς ἐμπαθεῖς μνήμες.

39. Ἡ κακία ποὺ ἐνεργεῖται στὸ νοῦ εἶναι ἡ σφαλερὴ χρῆσι τῶν νοημάτων. Ἡ ἐμπρακτὴ ἀμαρτία εἶναι ἡ σφαλερὴ χρῆσι τῶν πραγμάτων.

40. Σφαλερὴ χρῆσι τῶν νοημάτων καὶ πραγμάτων εἶναι τὸ νὰ μὴ μεταχειρίζεται κανεὶς αὐτὰ μὲ εὐσέβεια καὶ δικαιοσύνη.

41. Τὰ διαβλητὰ πάθη εἶναι δεσμὰ τοῦ νοῦ, ποὺ τὸν κρατοῦν δεμένο στὰ αἰσθητὰ πράγματα.

42. Τέλεια ἀπάθεια ἔχει ἐκεῖνος ποὺ οὔτε πρὸς τὰ πράγματα ἔχει πάθος, οὔτε πρὸς τίς μνήμες τους.

43. Ἡ ἀγαθὴ ψυχὴ εὐεργετεῖ τὸν πλησίον· καὶ ἂν αὐτὸς δεῖξει ἀχαριστία, μακροθυμεῖ· καὶ ὅταν πάσχει ἀπὸ αὐτόν, κάνει ὑπομονή.

44. Κακὰ ὑπάρχοντα εἶναι οἱ πονηροὶ λογισμοί. Ὅποιος δὲν τοὺς ἀπαρνεῖται, δὲ θὰ γίνῃ μαθητὴς τῆς γνώσεως.

45. Ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει τὸ Χριστό, φωτίζει τὸν ἑαυτό του. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὸν μιμεῖται, διορθώνει τὸν ἑαυτό του.

46. Ἡ μνησικακία εἶναι λέπρα τῆς ψυχῆς· ἔρχεται στὴν ψυχὴ ἢ ἀπὸ προσβολή, ἢ ἀπὸ κάποια ζημία, ἢ ἀπὸ λογισμοὺς ὑποψίας.

47. Ὁ Κύριος τυφλώνει τὸν φθονερὸ νοῦ, γιὰτὶ λυπᾶται ἀδίκως γιὰ τὰ ἀγαθὰ τοῦ πλησίον.

48. Ἡ γλώσσα ἐκείνου ποὺ καταλαλεῖ ἔχει τρία κεντριά. Γιὰτὶ βλάπτει τὸν ἴδιο, ἐκεῖνον ποὺ ἀκούει, ἐνῶτε καὶ τὸν κατηγορούμενο.

49. Ἀμνησικακος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται γιὰ κείνον ποὺ τὸν λύπησε. Καὶ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὴ μνησικακία ἐκεῖνος ποὺ εὐεργετεῖ.

50. Τὸ μῖσος κατὰ τοῦ πλησίον εἶναι θάνατος τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ ἐκείνου ποὺ καταλαλεῖ ἔχει μῖσος καὶ μῖσος ἐνεργεῖ.

51. Ἀκηδία εἶναι ἡ ἀδιαφορία τῆς ψυχῆς. Καὶ ἀδιαφορεῖ ἡ ψυχὴ, ὅταν πάσχει ἀπὸ φιληδονία.

52. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾷ τὸν Ἰησοῦ, ἀσχεῖται σὲ κόπους. Ἡ καρτερία στοὺς κόπους διώχνει τὴν ἀκηδία.

53. Δυναμώνει ἡ ψυχὴ μὲ τοὺς κόπους τῆς ἀσκήσεως· ὅταν κάνει τὰ πάντα μὲ μέτρο, διώχνει τὴν ἀκηδία.

54. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι κύριος τῆς κοιλιᾶς του, μαραίνει τὴν ἐπιθυμία καὶ ὁ νοῦς του δὲ δουλῶνεται σὲ λογισμοὺς πορνείας.

55. Ὁ νοῦς τοῦ ἐγκρατοῦς εἶναι νὰς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ νοῦς τοῦ γαστριμαργου εἶναι κατοικία κοράκων.

56. Ὁ κορεσμὸς μὲ ποικίλα φαγητὰ προξενεῖ ἐπιθυμία. Ἡ λιτότητα κάνει γλυκὸ καὶ τὸ σκέτο ψωμί.

57. Ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸ φθόνον ἐκεῖνος ποὺ συγχαίρει κρυφὰ μὲ τὸν φθονούμενον. Καὶ ἐλευθερώνει ἀπὸ φθόνου ὅποιος κρύβει ἐκεῖνον ποὺ φθονεῖται.

58. Ἀπομάκρυνε τὸν ἑαυτὸ σου ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ζεῖ μὲ ἀμέλεια, ἀκόμη καὶ ἂν ἐκεῖνος ἔχει μεγάλη φήμη.

59. Κάνε φίλο τὸν φιλόπονο ἄνθρωπο, καὶ θὰ βρεῖς σ' αὐτὸν προστασία.

60. Σὲ πολλὰ ἀφεντικά ἔχει πουληθεῖ ὁ ἀμελής, καὶ ὅπως τὸν τραβοῦν, ἔτσι περνάει.

61. Σὲ καιρὸ εἰρήνης εἶναι ἀπέναντί σου εὐνοϊκὸς σὰν φίλος, καὶ σὲ καιρὸ πειρασμοῦ σὲ πολεμεῖ σὰν ἐχθρός.

62. Πρὶν κινήθω ἡ ψυχὴ μου τὰ πάθη, θυσιάζει τὴν ψυχὴν μου γιὰ σένα· καὶ ὅταν κινήθω ἡ ψυχὴ μου τὰ πάθη, σὲ συλλαμβάνει γιὰ θάνατο.

63. Ἡ γῆ ποὺ ἔμεινε χέρσα, γέμισε ἀγκάθια· καὶ ἡ ἀμελής ψυχὴ γέμισε ἀπὸ ἀκάθαρτα πάθη.

64. Ὁ φρόνιμος νοῦς βάζει χαλινὸ στὴν ψυχὴν του καὶ καταπονεῖ τὸ σῶμα καὶ ὑποδουλώνει τὰ πάθη²¹.

65. Σημάδι τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι οἱ ἐξωτερικὲς φανερεῖς κινήσεις, ὅπως σημάδι τῶν ἄγνωστων δέντρων εἶναι οἱ καρποὶ ποὺ προβάλλουν.

66. Τὸν ὑποκριτὴ τὸν φανερώνουν τὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα, καὶ βγάζουν στὸ φανερὸ τὸν κρυφὸ ψευδοπροφήτη.

67. Νοῦς ποὺ δὲν ἀκολουθεῖ τὴ λογικὴν, δὲν παιδαγωγεῖ τὴν ψυχὴν του καὶ τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐγκράτειαν.

68. Αἰτία τῶν κακῶν λογισμῶν εἶναι ἡ ἐμπαθὴς ἔξη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ ὑπερηφάνεια καὶ ἀλαζονεία.

69. Χαρακτηριστικὰ τῶν πιὸ πάνω εἶναι ἡ ὑποκρισία καὶ ὁ δόλος, ἡ πανουργία καὶ ἡ εἰρωνεία, καὶ κάθε φαυλότης καὶ ψεῦδος.

70. Στὰ πιὸ πάνω ὑπηρετοῦν ὁ φθόνος, ἡ ἐριστικότητα, ἡ ὀργή, ἡ λύπη καὶ ἡ μνησικαχία.

71. Αὐτὸς εἶναι ὁ δρόμος ἐκείνων ποὺ ζοῦν μὲ ἀμέλεια καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ἀπόθεμα ποὺ κρύβεται μέσα μου²².

72. Ἡ κακοπάθεια καὶ ἡ ταπείνωση σώζουν τὴν ψυχὴν καὶ τὴν ἐλευθερώνουν ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ ἀναφέραμε.

73. Χαρακτηριστικὸ τῆς συνετῆς ἔννοιας εἶναι ὁ ὠφέλιμος λόγος, καὶ τῆς ἀγαθῆς ψυχῆς ἡ ἐνάρετη πράξις.

74. Ὁ φωτισμένος νοῦς παράγει σοφὰ λόγια. Καὶ ἡ καθαρὴ ψυχὴ καλλιεργεῖ θεοὺς λογισμοὺς.

21. Α' Κορ. 9, 27.

22. Ματθ. 12, 35.

75. Οἱ λογισμοὶ τοῦ ἐναρέτου εἶναι ἀφιερωμένοι στὴ σοφία, καὶ τὰ λόγια του φωτίζουν ὅσους τὸν ἀκοῦνε.

76. Ἐφόσον ἡ ψυχὴ ἔχει μέσα τῆς ἀρετῆς, καλλιεργεῖ ἀγαθοὺς λογισμοὺς· ὅταν ἔχει μέσα τῆς κακίας, γεννᾷ κακὰ σκέψεις.

77. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἐμπαθοῦς εἶναι ἐργαστήριον πονηρῶν σκέψεων. Καὶ ἀπὸ τὸ δικό της ἀπόθεμα βγάζει ἔξω τὰ πονηρά²³.

78. Τὸ ἀγαθὸ ἀπόθεμα εἶναι ἡ ἔξη τῶν ἀρετῶν. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ ὁ ἀγαθὸς νοῦς προβάλλει τὰ ἀγαθὰ.

79. Ὅταν ὁ νοῦς κινεῖται ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, καλλιεργεῖ ἀγαθὰ νοήματα περὶ τοῦ Θεοῦ. Ὅταν κινεῖται ἀπὸ τὴν φιλαυτία, συμβαίνει τὸ ἀντίθετο.

80. Ὁ νοῦς ποὺ κινεῖται ἀπὸ τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν πλησίον, σκέφτεται ἀκατάπαυστα τὸ καλὸ γι' αὐτόν. Καὶ ὅταν κινεῖται ἀπὸ πάθος, σκέφτεται κακὰ γι' αὐτόν.

81. Αἰτίες τῶν καλῶν λογισμῶν εἶναι οἱ ἀρετῆς. Τῶν ἀρετῶν αἰτίες εἶναι οἱ ἐντολές. Αἰτία τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν εἶναι ἡ καλὴ προαίρεσις.

82. Οἱ ἀρετῆς καὶ οἱ κακίας, ὅταν γίνονται ἢ ὅταν δὲ γίνονται, προξενοῦν ἀντίστοιχα καλὴ ἢ κακὴ διάθεσις στὴν ψυχὴν μὲ τοὺς ἀνάλογους λογισμοὺς ποὺ φέρνουν.

83. Αἰτίες τῶν κακῶν λογισμῶν εἶναι οἱ κακίες· αἰτία τῶν κακιῶν εἶναι ἡ παρακοή· τῆς παρακοῆς, ἡ ἀπάτη τῆς αἰσθήσεως· καὶ τῆς ἀπάτης αὐτῆς, ἡ ἀμέλεια τοῦ νοῦ σχετικὰ μὲ τὴν ἀσφάλεια τῆς αἰσθήσεως.

84. Οἱ διαθέσεις ἀπέναντι στὶς κακίες ὅσων εἶναι ἀκόμη στὸ στάδιο τῆς πνευματικῆς ἀνόδου, ὑπόκεινται σὲ μεταπτώσεις. Στούς τελείους ὅμως, οἱ διαθέσεις καὶ γιὰ τὶς ἀρετῆς καὶ γιὰ τὶς κακίας γίνονται σταθερές ἔξεις.

85. Δύναμη τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ σταθερὴ ἔξη τῆς ἀρετῆς. Ἐκεῖνος ποὺ ἔφτασε σ' αὐτήν, καθὼς δὲν εἶχε φόβον πτώσεως, ἔλεγε: «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ; κλπ.»²⁴.

86. Σ' ὅλα τὰ πάθη προηγεῖται ἡ φιλαυτία καὶ τελευταῖο ἀκολουθεῖ ἡ ὑπερηφάνεια.

87. Οἱ τρεῖς γενικοὶ λογισμοὶ τῆς ἐπιθυμίας γεννιοῦνται ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλαυτίας.

88. Οἱ τρεῖς γενικοὶ λογισμοὶ τῆς ἐπιθυμίας εἶναι, τῆς γαστριμαργίας, τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς φιλαργυρίας· αὐτοὺς ἀκολουθοῦν ὅλοι οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί, ἀλλὰ ὅχι ὅλοι μαζί.

89. Τὸ λογισμὸ τῆς γαστριμαργίας τὸν ἀκολουθεῖ ὁ λογισμὸς τῆς πορνείας, τὸ λογισμὸ τῆς κενοδοξίας τὸν ἀκολουθεῖ ὁ λογισμὸς τῆς ὑπερηφάνειας· οἱ ἄλλοι λογισμοὶ ἀκολουθοῦν ἀπὸ κοινοῦ τοὺς τρεῖς.

23. Ματθ. 12, 35· Λουκ. 6, 45.

24. Ρωμ. 8, 35.

90. Ἀκολουθοῦν ἀπὸ κοινοῦ τοὺς τρεῖς λογισμοὺς οἱ λογισμοὶ τῆς λύπης, τῆς ὀργῆς, τῆς μνησικακίας, τοῦ φθόνου, τῆς ἀκηδίας καὶ οἱ λοιποί.

Εὐχή

91. Κύριε τῶν πάντων Χριστέ, ἐλευθέρωσέ μας ἀπ' ὅλα αὐτά, ἀπὸ τὰ ὀλέθρια πάθη καὶ ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς ποὺ προέρχονται ἀπ' αὐτά.

92. Πλαστήκαμε ἀπὸ Σένα, γιὰ νὰ ἀπολαύσομε τὸν Παράδεισο ποὺ φύτεψες Ἐσὺ²⁵.

93. Τὴν τωρινή μας ἀτιμία μόνοι τὴν προκαλέσαμε, μὲ τὸ νὰ προτιμήσομε τὴν ὀλέθρια ἀπὸ τὴν εὐλογημένη ἀπόλαυση.

94. Πήραμε τὴν ἀμοιβή μας γι' αὐτό, ἀνταλλάζοντας τὴν αἰώνια ζωὴ μὲ τὸν θάνατο.

95. Τώρα λοιπόν, Κύριε, καθὼς στράφηκες μ' εὐμένεια πρὸς ἡμᾶς, κά-νε τὸ ἴδιο ὥς τὸ τέλος· καθὼς ἔγινες ἄνθρωπος γιὰ μᾶς, σῶσε μας ὅλους.

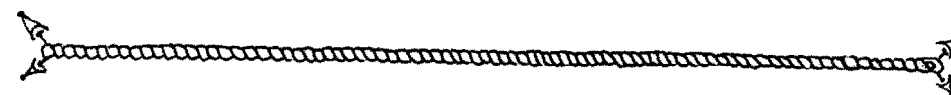
96. Γιατὶ ἦρθες νὰ σώσεις ἡμᾶς τοὺς χαμένους· μὴ μᾶς χωρίσεις ἀπὸ τῆ μερίδα ὧσων σώζονται.

97. Ἀνάστησε τίς ψυχές καὶ σῶσε τὰ σώματά μας· καθάρισέ μας ἀπὸ κάθε μολυσμό.

98. Σπάσε τὰ δεσμὰ τῶν παθῶν ποὺ μᾶς κατέχουν, Ἐσὺ ποὺ συνέτρι-ψες τίς φάλαγγες τῶν ἀκάθαρτων δαιμόνων.

99. Καὶ ἀπάλλαξέ μας ἀπὸ τὴν τυραννία τους, γιὰ νὰ λατρεύσομε Ἐσέ-να μόνο, τὸ αἰώνιο Φῶς,

100. ἀφοῦ ἀναστηθοῦμε ἐκ νεκρῶν, συγκροτώντας μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέ-λους μία εὐλογημένη καὶ αἰώνια καὶ ἀκατάλυτη χορεία. Ἀμήν.

Τέταρτη ἑκατοντάδα*

Ἐκεῖνος ποὺ ἀπομάκρυνε τὸ νοῦ τοῦ ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν περι-ποίηση τοῦ σώματος, αὐτὸς θανάτωσε μέσω τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύμα-τος τίς πράξεις τοῦ σώματος²⁶.

2. Μὴ νομίζεις ὅτι χωρίστηκες ἀπὸ τὴ σχέση πρὸς τὴ σάρκα, ἐφόσον ὁ νοῦς σου ἀσχολεῖται ἀκόμη μ' ἐκεῖνα ποὺ εἶναι οἰκεία στὴ σάρκα.

3. Ὅπως οἰκεία στὴ σάρκα εἶναι ἡ αἴσθησις καὶ τὰ αἰσθητά, ἔτσι οἰκεία στὴν ψυχὴ εἶναι ὁ νοῦς καὶ τὰ νοητά.

4. Περιμάζεψε τὴν ψυχὴ σου ἀπὸ τὴν αἴσθησις τῶν αἰσθητῶν, καὶ τότε ὁ νοῦς σου βρίσκεται στὸ Θεὸ καὶ στὰ νοητά.

5. Συγγενεῖς στὴ θεότητα εἶναι οἱ νοερές φύσεις, οἱ ὁποῖες μόνο στὸ νοῦ εἶναι ἀντιληπτές. Ἡ αἴσθησις καὶ τὰ αἰσθητά κτίσθηκαν γιὰ νὰ ὑπηρετοῦν τὸ νοῦ.

6. Ἄς σὲ ὑπηρετοῦν ἡ αἴσθησις καὶ τὰ αἰσθητά στὴν πνευματικὴ θεω-ρία, καὶ ὅχι ἀντιθέτως νὰ ὑπηρετοῦν τὴν αἴσθησις ὅσα παρακινοῦν στὴν ἐπι-θυμία τῆς σάρκας.

7. Ἐλαβες ἐντολὴ νὰ νεκρώσεις τίς πράξεις τοῦ σώματος²⁶, ὥστε ν' ἀ-ναστήσεις μὲ τοὺς κόπους σου τὴν ψυχὴ ποὺ νεκρώθηκε στίς ἡδονές.

8. Νὰ κυριαρχεῖσαι ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ νὰ κυριαρχεῖς πάνω στὴν αἴσθησις, καὶ μὴν παραδῶσεις τὴν ἐξουσία, σὺ ὁ καλύτερος, στὴ χειρότερη.

9. Ὁ Θεὸς εἶναι αἰώνιος καὶ ἀπέραντος καὶ ἀπεριόριστος, καὶ ὑποσχέ-θηκε αἰώνια καὶ ἀπέραντα καὶ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ σ' ἐκείνους ποὺ ὑπα-κούουν σ' Αὐτόν.

10. Ἰδίωμα τοῦ νοῦ εἶναι νὰ ζεῖ στὸ Θεὸ καὶ νὰ διανοεῖται γι' Αὐτόν, γιὰ τὴν πρόνοιάν Του καὶ γιὰ τίς φοβερές κρίσεις Του.

11. Ἐχεις ἐξουσία νὰ κλίνεις ἢ στὸ καλὸ ἢ στὸ κακό. Διάλεξε τὸ καλύ-τερο καὶ βάζεις κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σου τὸ χειρότερο.

12. Καλὴ εἶναι ἡ αἴσθησις καὶ καλὰ τὰ αἰσθητά, γιατί εἶναι ἔργα τοῦ ἀ-γαθοῦ Θεοῦ. Δὲν συγκρίνονται ὁμῶς διόλου μὲ τὸ νοῦ καὶ τὰ νοητά.

13. Ὁ Κύριος δημιούργησε τὴ λογικὴ καὶ νοερὴ οὐσία τέτοια, ὥστε νὰ εἶναι δεκτικὴ τῆς γνώσεως τοῦ παντός καὶ τῆς δικῆς Του· τὴν αἴσθησις καὶ τὰ αἰσθητά τὰ δημιούργησε γιὰ νὰ τὴν ὑπηρετοῦν.

14. Ὅπως εἶναι ἄτοπο νὰ ὑποτάξεις ἀγαθὸ κύριο σὲ κακὸ δούλο, ἔτσι εἶναι ἄτοπο νὰ ὑποδουλώσεις τὸ λογικὸ νοῦ στὸ φθαρτὸ σῶμα.

26. Ρωμ. 8, 13.

* Ἀκροστιχίδα πρωτοτύπου: «Ὅμως οὖν καὶ ἐκ τῶν κυρίως κακῶν, καὶ τῶν μὴ κυρίως, νομιζο-μένων δέ, εὖξαι ἐκτενῶς πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν λυτρωθῆναι ἡμᾶς».

15. Ὁ νοῦς πού δὲν ἐπιστατεῖ στὴν αἴσθηση, πέφτει στὰ κακὰ ἐξαιτίας της. Ξεγελασμένος ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῶν αἰσθητῶν, γεννᾷ στὸν ἑαυτό του καθε κακία.

16. Ὅταν κυριαρχεῖς πάνω στὴν αἴσθηση, ν' ἀσφαλίζεσαι κι ἀπὸ τὴ μνήμη. Γιατί οἱ ἐμπαθεῖς ἐντυπώσεις τῆς αἰσθήσεως ἀνακινοῦν τὰ πάθη.

17. Νὰ καταπονεῖς τὸ σῶμα καὶ νὰ προσεύχεσαι συνεχῶς, καὶ θὰ ἀπαλλαγεῖς πολὺ γρήγορα ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς πού προξενοῦν οἱ ἐμπαθεῖς ἐντυπώσεις.

18. Νὰ ἀσχολεῖσαι ἀκατάπαυστα μὲ τὰ θεῖα λόγια, γιατί ἡ φιλοπονία γύρω ἀπ' αὐτὰ καταστρέφει τὰ πάθη.

19. Σταματοῦν τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν περιπλάνηση γύρω στὰ πάθη, ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ ἀγρυπνία, ἡ προσευχή καὶ ἡ ψαλμωδία.

20. Ὅπως ἡ ἀνοιξη ἀνακινεῖ τὰ φυτὰ νὰ βλαστήσουν, ἔτσι καὶ ἡ ἀπάθεια τὸ νοῦ πρὸς τὴ γνώση τῶν ὄντων.

21. Τήρησε τίς ἐντολές καὶ θὰ βρεῖς εἰρήνη, θὰ ἀγαπήσεις τὸ Θεὸ καὶ θὰ ἐπιτύχεις τὴ γνώση.

22. Μὲ κόπο καὶ μόχθο καὶ μὲ ἰδρώτα τοῦ προσώπου σου καταδικάστηκες νὰ τρῶς τὸν ἄρτο τῆς θείας γνώσεως²⁷.

23. Ἡ ἀμέλεια ὁδήγησε τὸν Προπάτορα στὴν παράβασις καὶ ἀντὶ τῆς τρυφῆς τοῦ Παραδείσου τὸν καταδίκασε σὲ θάνατο²⁸.

24. Νὰ κυριαρχεῖς καὶ σὺ στὴν Εὐα (αἴσθηση)· πρόσεχε τὸ φίδι, μήπως τὴν ἐξαπατήσει καὶ δώσει αὐτὴ ἔπειτα καὶ σὲ σένα ἀπὸ τὸ καρπὸ τῆς παραβάσεως²⁹.

25. Ὅπως ἡ ψυχὴ ζωοποιεῖ κατὰ φύσιν τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ τὴν ψυχὴ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ γνώση.

26. Ὁ ἀλαζονικὸς νοῦς εἶναι ἄνυδρο σύννεφο³⁰ πού τὸ παρασύρουν οἱ ἄνεμοι τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ὑπερηφάνειας.

27. Ὅταν κυριαρχεῖς στὴν κενοδοξία, πρόσεχε τὴν πορνεία· μὴ τυχόν, ἐνῶ ἀποφεύγεις τίς τιμές, πέσεις στὴν ἀτιμία τῆς ἀμαρτίας.

28. Ὅταν ἀποφεύγεις τὴν κενοδοξία, ἔχε τὸ νοῦ σου στὸ Θεό. Διαφορετικά θὰ πέσεις ἢ στὴν οἴηση ἢ στὴν πορνεία.

29. Ἰδίωμα τῆς κενοδοξίας εἶναι τὸ ἐπιδεικτικὸ φέριμο, καὶ τῆς ὑπερηφάνειας τὸ νὰ ἐξευτελίζει κανεὶς τοὺς ἄλλους καὶ νὰ θυμώνει.

30. Ὅταν ἀποφεύγεις τὴ γαστριμαργία, νὰ φυλάγεις ἀπὸ τὴν ἀνθρωπαρέσκεια, πού σὲ ὠθεῖ νὰ ἐπιδείξεις τὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου σου.

31. Ὡραία νηστεία εἶναι αὐτὴ πού ἀγαπᾷ τὴ λιγοφαγία, γιατί καὶ λιτότητα εἶναι καὶ ἀποφεύγει τὴν ἀνθρωπαρέσκεια.

32. Ὅταν νηστεύεις μέχρι τὸ βράδυ, μὴ χορτάσεις ὑπερβολικά, γιὰ νὰ μὴν οἰκοδομήσεις πάλι ἐκεῖνα πού κατεδάφισες³¹.

27. Γεν. 3, 19.

29. Γεν. 3, 1-5.

31. Γαλ. 2, 18.

28. Γεν. 3, 22.

30. Ἰούδα 12.

33. Ὅταν δὲν πίνεις κρασί, μὴ χορτάσεις μὲ νερό. Διαφορετικὰ δίνεις τὸ ἴδιο ὕλικὸ στὴν πορνεία.

34. Ἡ ὑπερηφάνεια ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἔχει πεποίθησι στὸν ἑαυτό του καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται ἀπέναντι τοὺς ἄλλους.

35. Ἐναντίον τῆς ὑπερηφάνειας δύο πράγματα ὑπάρχουν, τὰ ὁποῖα ὁποῖος δὲν τὰ ἀποδέχεται, θὰ τοῦ ἔρθει τρίτο, πάρα πολὺ ὀδυνηρό.

36. Τὴν ὑπερηφάνεια ἐξαφανίζει ἡ προσευχή μὲ δάκρυα, τὸ νὰ μὴν ἐξευτελίζει ὁ ἄνθρωπος κανένα καὶ οἱ ἀθέλητες συμφορές.

37. Ἡ παιδαγωγία μὲ πειρασμοὺς εἶναι νοητὸ ραβδί πού διδάσκει αὐτὸν πού ἐπαίρεται μέσα στὴν ἀνοησία του, νὰ ταπεινοφρονεῖ.

38. Ἔργο πού προσιδιάζει στὸ νοῦ εἶναι τὸ νὰ μὴν ἀνέχεται κανένα λογισμό πού καταλαλεῖ κρυφὰ τὸν πλησίον.

39. Ὅπως ὁ κηπουρὸς, ὅταν δὲν ξεριζώνει τὰ ἀγριόχορτα, πνίγονται τὰ λαχανικά, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, ὅταν δὲν καθαρίζει τοὺς λογισμοὺς, χάνει τοὺς κόπους.

40. Εἶναι συνετὸς ἄνθρωπος ἐκεῖνος πού δέχεται συμβουλή, καὶ μάλιστα συμβουλή πνευματικοῦ πατέρα πού συμβουλεῖ κατὰ Θεόν.

41. Ἐκεῖνος πού ἔχει νεκρωθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη του, δὲν αἰσθάνεται τὴ συμβουλή, οὔτε ἀνέχεται καθόλου πνευματικὴ παιδαγωγία.

42. Ἐκεῖνος πού δὲ δέχεται συμβουλή, δὲ βαδίζει ὀρθὰ τοὺς δρόμους του, ἀλλὰ πάντοτε τραβάει στοὺς γκρεμοὺς καὶ τὰ φαράγγια.

43. Μοναχὸς εἶναι ὁ νοῦς πού ἀπαρνήθηκε τὴν αἴσθηση καὶ δὲν καταδέχεται οὔτε καὶ νὰ δεῖ ἕνα λογισμό ἡδονῆς.

44. Γιατρός εἶναι ὁ νοῦς πού γιάτρεψε τὸν ἑαυτό του, καὶ γιαιτρεῖ τοὺς ἄλλους ἀπὸ ἐκεῖνα πού γιαιτρεύτηκε.

45. Ζήτησε τὴν ἀρετὴ καὶ μὴν τὴν χάσεις, γιὰ νὰ μὴν ζήσεις αἰσχρὰ καὶ πεθάνεις ἐλεεινά.

46. Ὁ Κύριος μας Ἰησοῦς χάρισε σὲ ὅλους τὸ φῶς, ἀλλὰ ἐκεῖνοι πού δὲν πείθονται σ' Αὐτόν, σκοτίζουν τὸν ἑαυτό τους.

47. Μὴ νομίζεις ὅτι εἶναι μικρὴ ζημιὰ νὰ χάσεις τὴν ἀρετὴ. Γιατί ἀπ' αὐτὸ μπῆκε ὁ θάνατος στὸν κόσμον.

48. Ὑπακοὴ στὴν ἐντολὴ εἶναι ἀνάστασις τῶν νεκρῶν· γιατί τὴν ἀρετὴ ἐκ φύσεως ἀκολουθεῖ ἡ ζωὴ.

49. Ἀφοῦ νεκρώθηκε ὁ νοῦς μὲ τὴν παράβασις τῆς ἐντολῆς, ἀκολούθησε κατ' ἀνάγκην ὁ θάνατος τοῦ σώματος.

50. Ὅπως ὁ Ἀδὰμ μὲ τὴν παράβασις τῆς ἐντολῆς ὑπέκυψε στὸ θάνατο, ἔτσι ὁ Σωτὴρας μὲ τὴν ὑπακοή Του νέκρωσε τὸ θάνατο.

51. Νέκρωσε τὴν κακίαν γιὰ νὰ μὴ βρεθεῖς νεκρὸς κατὰ τὴν ἀνάστασις καὶ ἀπὸ μικρὸ θάνατο μεταβεῖς σὲ μεγάλο.

52. Γιὰ τὴν παράβασις τοῦ Ἀδὰμ ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Σωτὴρας, γιὰ νὰ

καταργήσει τὴν καταδίκη καὶ ν' ἀναστήσει ὅλους.

53. Ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ πηγαίνει στὴν μέλλουσα, ἐκεῖνος ποὺ νέκρωσε τὰ πάθη του καὶ χωρίστηκε ἀπὸ τὴν ἄγνοια.

54. Ἐρεύνησε τὶς Γραφές καὶ θὰ βρεῖς τὶς ἐντολές· κάνε ὅ,τι λένε, καὶ θ' ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὰ πάθη.

55. Ἡ ὑπακοὴ στὴν ἐντολὴ προξενεῖ τὴν κάθαρση τῆς ψυχῆς. Καὶ ἡ κάθαρση τῆς ψυχῆς προκαλεῖ μέθεξη φωτός.

56. «Δένδρο τῆς ζωῆς»³² εἶναι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ. Μετέχοντας σ' αὐτὸ ὁ καθαρὸς, μένει ἀθάνατος.

57. Ἀρχὴ τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ πίστη τοῦ Χριστοῦ, καὶ τέλος τῆς ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

58. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ Κύριος καὶ Θεὸς μας, ὁ Ὅποιος μᾶς χάρισε τὴν πίστη σ' Αὐτὸν γιὰ νὰ ζήσουμε.

59. Μὲ ψυχὴ καὶ σῶμα καὶ θεότητα μᾶς φανερώθηκε ὁ Ἰησοῦς, γιὰ νὰ λυτρώσει καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ὡς Θεός, ἀπὸ τὸν θάνατο.

60. Ἄς ἀποκτήσουμε πίστη γιὰ νὰ φτάσουμε στὴν ἀγάπη, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννιέται ὁ φωτισμὸς τῆς γνώσεως.

61. Τὴν ἀπόκτηση τῆς πίστεως τὴν ἀκολουθοῦν τὰ ἐξῆς: ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐγκράτεια τῶν ἡδονῶν, ἡ ὑπομονὴ τῶν κόπων, ἡ ἐλπίδα στὸ Θεό, ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ ἀγάπη.

62. Ἀπὸ τὴν εἰλικρινῇ ἀγάπῃ γεννιέται ἡ φυσικὴ γνώση. Αὐτὴ τὴ διαδέχεται τὸ ἔσχατο ἐπιθυμητό. Αὐτὸ εἶναι ἡ χάρη τῆς θεολογίας.

63. Ὁ νοῦς ποὺ κυριαρχεῖ στὰ πάθη, ἐνεργεῖ ὅπως ὅποτε ἀπὸ φόβο, ἐπειδὴ πιστεύει στὸ Θεὸ γιὰ ὅσα ἤλπισε καὶ γιὰ ὅσα ὑποσχέθηκε ὁ Θεός.

64. Σ' ὅποιον ἔδωσε ὁ Θεὸς πίστη, ἀπ' αὐτὸν ζητᾶ ἐγκράτεια. Αὐτὴ ὅταν πολυκαιρίσει, γεννᾷ τὴν ὑπομονή, ἡ ὁποία εἶναι ἕξη ποὺ κατακτήθηκε μὲ πολὺν κόπο.

65. Σημάδι τῆς ὑπομονῆς εἶναι ἡ ἀγάπη τῶν κόπων. Σ' αὐτοὺς ἔχει θάρρος ὁ νοῦς καὶ ἐλπίζει νὰ ἐπιτύχει τὶς θεῖες ὑποσχέσεις καὶ νὰ ἀποφύγει τὶς ἀπειλημένες τιμωρίες.

66. Ἡ προσδοκία τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν ἐνώνει τὸ νοῦ μὲ ὅσα προσδοκᾷ· ὅταν χρονίσει σ' αὐτά, λησμονεῖ τὰ παρόντα.

67. Ἀπορρίπτει τὰ παρόντα ἐκεῖνος ποὺ γεύθηκε τὰ ἐλπιζόμενα, γιατί μετᾶγγισε ὅλον τὸν πόθο του σ' ἐκεῖνα.

68. Ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ὑποσχέθηκε τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, στὸν ὁποῖο πιστεύοντας ὁ ἐγκρατής, ποθεῖ τὰ μέλλοντα σὰν νὰ εἶναι παρόντα.

69. Σημάδι ὅτι ὁ νοῦς μένει στὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθὰ εἶναι νὰ φτάσει σὲ τέλεια λήθη τῶν ἐδῶ καὶ νὰ ἐκτείνεται στὴ γνώση τῶν μελλόντων.

70. Καλὴ εἶναι ἡ ἀπάθεια, τὴν ὁποία διδάσκει ὁ Θεὸς τῆς ἀλήθειας,

32. Γεν. 2, 9.

πληροφορώντας ἀπὸ ἐδῶ τὴν ψυχὴ τοῦ Τὸν ἀγαπᾷ.

71. Ὑπεραιώνια καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε αἰῶνα καὶ πάνω ἀπὸ κάθε νοῦ καὶ λόγο εἶναι τὰ ἀγαθὰ ποὺ περιμένουν τοὺς κληρονόμους τῆς θείας ὑποσχέσεως.

72. Ἄς ρυθμίσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῆς εὐσεβείας, γιὰ νὰ μὴν ξεστρατίσουμε σὲ πάθη καὶ χάσουμε ὅσα ἐλπίζουμε.

73. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ἓνας ἀπὸ τὴν Ἁγία Τριάδα, τοῦ Ὁποίου μέλλεις νὰ γίνεις κληρονόμος.

74. Ἐκεῖνος ποὺ διδάχθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ τὴ γνώση τῶν ὄντων, δὲν ἔχει δυσπιστία στὴν Ἁγία Γραφή γιὰ τὰ προλεχθέντα.

75. Ὅταν τὸ Ἅγιο Πνεῦμα βρεῖ νοῦ ποὺ γυμνώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη, τὸν διδάσκει ἀνάλογα γιὰ ὅλα ὅσα ἐλπίζουμε.

76. Ἀνάλογα μὲ τὴν κάθαρση τοῦ νοῦ, χορηγεῖται στὴν ψυχὴ ἡ γνώση τῶν θείων λόγων.

77. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει βάλει κανόνα στὸ σῶμα του καὶ παραμένει στὴ γνώση, μὲ αὐτὴ τὴ γνώση καθαρίζεται ὅλο καὶ περισσότερο.

78. Ὁ νοῦς ποὺ ἀρχίζει νὰ φιλοσοφεῖ τὰ θεῖα, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν πίστη. Περνώντας ἀπὸ τὰ ἐνδιάμεσα, πάλι καταλήγει στὴν ἀνώτατη πίστη.

79. Στὴν ἀρχὴ τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας βρίσκεται, ὅπως παρατηρεῖται, ὁ φόβος, ποὺ ὅμως ἔπεται· στὸ τέλος τῆς βρίσκεται ἡ ἀγάπη, ποὺ πρέπει νὰ προηγεῖται.

80. Ὁ νοῦς ποὺ ἀρχίζει τὴν κατὰ Θεὸν φιλοσοφία ἀπὸ τὴν ἄμεση πίστη, καταλήγει στὴν πέρα ἀπὸ κάθε νοῦ θεολογία, τὴν ὁποία ὁρίζουν ὡς ἀδιάπτωτη πίστη καὶ ὁραση τῶν ἀοράτων πραγμάτων.

81. Οἱ περὶ Θεοῦ λόγοι, τοὺς ὁποίους θεωροῦν οἱ Ἅγιοι, δὲν ἀναφέρονται στὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ στὰ ιδιώματα καὶ τὶς ἐνέργειές Του.

82. Ὅλοι οἱ λόγοι ποὺ ἀναφέρονται στὸ Θεό, νοοῦνται ἄλλοι θετικὰ καὶ ἄλλοι κατὰ ἀφαίρεση.

83. Ἡ οὐσία γιὰ παράδειγμα, ἡ θεότητα, ἡ ἀγαθότητα καὶ ὅσα διατυπώνονται καταφατικά, νοοῦνται θετικὰ. Τὸ ἀναρχο, τὸ ἄπειρο, τὸ ἀπεριόριστο τοῦ Θεοῦ καὶ ὅσα διατυπώνονται ἀποφατικά, νοοῦνται κατὰ ἀφαίρεση.

84. Ἀφοῦ ἡ Ἁγία Τριάδα εἶναι μία οὐσία πάνω ἀπὸ νοῦ καὶ λόγο καὶ κρύφια θεότητα, ὅσα συλλογίζεται κανεὶς σχετικὰ μ' Αὐτὴν εἶναι αὐτὰ ποὺ προείπαμε καὶ τὰ ὅμοια.

85. Ὅπως ὁμολογοῦν οἱ Ἅγιοι μία θεότητα στὴν Ἁγία Τριάδα, ἔτσι πιστεύουν καὶ ὅτι εἶναι τρεῖς οἱ ὑποστάσεις τῆς μιᾶς θεότητος.

86. Ὅσα προαναφέρθηκαν θετικὰ ἢ κατὰ ἀφαίρεση, νοοῦνται κοινὰ στὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου Τριάδος, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τοῦ κάθε Προσώπου, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πλεῖστα τ' ἀποδίδουν θετικὰ, ἐνῶ ἄλλα κατὰ ἀφαίρεση.

87. Ἰδιαίτερα γνωρίσματα πάλι τῶν θείων Ὑποστάσεων λένε οἱ Ἅγιοι τοῦτα: τὴν πατρότητα, τὴν υἰότητα, τὴν ἐκπόρευση καὶ ὅλα ὅσα ἀναφέρονται στὴν καθεμία ἰδιαίτερα.

88. Τὴν ὑπόστασι τὴν ὀρίζουν ὡς οὐσία μὲ ἰδιαίτερα γνωρίσματα. Γι' αὐτὸ κάθε Ὑπόστασι ἔχει κοινὴ τὴ θεία οὐσία καὶ ἰδιαίτερο τὸ γνῶρισμα τῆς ὑποστάσεως.

89. Καὶ ἐκεῖνα πάλι ποὺ ἔχουν λεχθεῖ ὡς κοινὰ στὴν Ἁγία Τριάδα κατὰ ἀφαίρεση, τὰ κρίνουν ὡς κυριότερα. Ὅχι ὅμως καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἀνήκουν στὰ ἰδιώματα τῶν Ὑποστάσεων. Ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ αὐτά, ἄλλα λένε θετικὰ καὶ ἄλλα κατὰ ἀφαίρεση, ὅπως προείπαμε· ὅπως εἶναι τὸ γεννητό, τὸ ἀγέννητο καὶ τὰ ὅμοια. Γιατὶ ἡ ἀγεννησία μόνον κατὰ τὴ σημασία διαφέρει ἀπὸ τὴ γέννηση. Ἡ ἀγεννησία σημαίνει ὅτι ὁ Πατέρας δὲ γεννήθηκε, ἐνῶ ἡ γέννηση σημαίνει ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει γεννηθεῖ.

90. Χρησιμοποιήθηκαν λέξεις καὶ ὀνόματα γιὰ τὴ σαφήνεια τῶν λόγων ποὺ συλλογίζεται κανεὶς σχετικὰ μὲ τὴν οὐσία τῆς Ἁγίας Τριάδας, ὅπως εἴπαμε. Γιατὶ οἱ λόγοι αὐτοὶ εἶναι ἄγνωστοι καὶ ἀνέκφραστοι γιὰ κάθε νοῦ καὶ λόγο, καὶ μόνον ἡ Ἁγία Τριάδα τοὺς γνωρίζει.

91. Ὅπως λένε οἱ Ἅγιοι τρισυπόστατη τὴ μία οὐσία τῆς θεότητος, ἔτσι ὁμολογοῦν καὶ ὁμοούσια τὴν Ἁγία Τριάδα.

92. Ὁ ἴδιος πάλι ὁ Πατέρας ὁρᾶται καὶ ἄναρχος καὶ ἀρχή. Ἄναρχος, ὡς ἀγέννητος· ἀρχή, ὡς Αὐτὸς ποὺ γεννᾷ τὸν Υἱὸ καὶ προβάλλει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ποὺ προήλθαν ἀπ' Αὐτὸν κατὰ τὴν οὐσία καὶ ὑπάρχουν προαιώνια σ' Αὐτόν.

93. Ἡ Μονάδα ποὺ κινήθηκε ὡς τὴν Τριάδα ἀφ' ἑαυτῆς, παραμένει Μονάδα· καὶ ἡ Τριάδα ποὺ συνάγεται πάλι ὡς τὴ Μονάδα, παραμένει Τριάδα, πράγμα βέβαια παράδοξο.

94. Τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Πνεῦμα πάλι νοοῦν οἱ Ἅγιοι [ὅχι] ἄναρχα, ὅμως αἰώνια. Ὅχι ἄναρχα, γιατί ἀναφέρονται πρὸς τὸν Πατέρα ὡς ἀρχὴ καὶ πηγὴ Τους. Αἰώνια, ἐπειδὴ συνυπάρχουν προαιώνια μὲ τὸν Πατέρα, ὁ Υἱὸς κατὰ γέννηση καὶ τὸ Πνεῦμα κατὰ ἐκπόρευση.

95. Τὴ μία ὅμως θεότητα τῆς Ἁγίας Τριάδας κρατοῦν ἀδιαίρετη, καὶ διατηροῦν ἀσύγχυτες οἱ τρεῖς Ὑποστάσεις τῆς μιᾶς θεότητος.

96. Ὡς ἰδιότητες τοῦ Πατέρα ἀναφέρουν τὸ ἄναρχο καὶ ἀγέννητο. Τοῦ Υἱοῦ, τὸ ὅτι ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ³³ καὶ τὸ γεννητό. Τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὸ ὅτι ἦταν μαζί μὲ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ ἐκπορευτό. Λέγοντας ὅμως ἀρχὴ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν ἐννοοῦν χρονικὴ — πῶς θὰ ἦταν δυνατόν; — ἀλλὰ θέλουν νὰ δηλώσουν τὴν Αἰτία, ἀπὸ τὴν ὁποία, ὅπως τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἔχουν προαιώνια τὴν ὑπαρξή. Γιατὶ ἀπὸ Αὐτὴν προέρχονται κατὰ τὴν οὐσία, ἂν καὶ δὲν εἶναι μετὰ ἀπὸ Αὐτήν.

33. Ἰω. 1, 2.

97. Τὴν ἰδιαιτερότητα πάλι τῶν Ὑποστάσεων τὴ διατηροῦν ἀκίνητη καὶ ἀμετάπτωτη. Ἡ κοινὴ οὐσία ὅμως, δηλαδὴ ἡ θεότητα, παραμένει ἀδιαίρετη.

98. Ὅμολογοῦν Μονάδα σὲ Τριάδα καὶ Τριάδα σὲ Μονάδα, ἡ ὁποία διαιρεῖται ἀδιαίρετα καὶ ἐνώνεται χωρὶς ταύτιση.

99. Τὸν Πατέρα ἀναγνωρίζουν ὡς τὴ μία ἀρχὴ ὅλων. Τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, ὡς γεννήτορα καὶ ὡς πηγὴ αἰώνια καὶ συναιώνια καὶ συνάπειρη καὶ ἀπεριόριστη καὶ ὁμοούσια καὶ ἀχώριστη. Καὶ τῶν κτισμάτων, ὡς δημιουργὸ καὶ προνοητὴ καὶ κριτὴ, ἐννοεῖται μέσω τοῦ Υἱοῦ μὲ τὴ συνεργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «Ὅλα, λέει ἡ Γραφή, ὑπάρχουν ἀπὸ Αὐτὸν καὶ μέσω Αὐτοῦ, καὶ Αὐτὸν ἔχουν σκοπὸ τους. Ἄς εἶναι δοξασμένος στοὺς αἰῶνες»³⁴.

100. Ὁ Υἱὸς πάλι καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, λένε, εἶναι συναιώνια μὲ τὸν Πατέρα, ὅχι ὅμως καὶ συνάναρχα. Συναιώνια, γιατί συνυπάρχουν μὲ τὸν Πατέρα προαιώνια. Καὶ ὅχι συνάναρχα, γιατί δὲν εἶναι ἀναίτια, ἀφοῦ ἀπὸ Αὐτὸν προέρχονται, ὅπως τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἂν καὶ δὲν εἶναι μετὰ ἀπὸ Αὐτόν, ὅπως προείπαμε. Λέγονται ἐπίσης καὶ ἄναρχα ὅταν ἐννοεῖται ἡ ἀρχὴ στὸ χρόνο, γιὰ νὰ μὴ νοηθοῦν ὑποκείμενα στὸ χρόνο Αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχεται ὁ χρόνος. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄναρχα κατὰ τὴν Αἰτία, εἶναι ὅμως ἄναρχα ὡς πρὸς τὸ χρόνο, ἐπειδὴ ὑπάρχουν πρὶν ἀπὸ κάθε χρόνο καὶ αἰὼνα καὶ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε αἰὼνα καὶ χρόνο καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ Αὐτὰ προήλθε κάθε αἰὼνας καὶ χρόνος καὶ ὅλα ὅσα περιλαμβάνονται σὲ αἰὼνα καὶ χρόνο, καὶ γιατί, ὅπως προείπαμε, εἶναι συναιώνια μὲ τὸν Πατέρα. Σ' Αὐτόν, μαζί μ' Αὐτά, ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ ἐξουσία εἰς τοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

34. Ρωμ. 11, 36.

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΔΑΜΑΣΚΗ- ΝΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ἅγιος πατέρας μας Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴ χρυσὴ χάρη τῆς διδασκαλίας του πῆρε τὸ ἐπωνύμιο Χρυσορρόας, ἔζησε ἐπὶ Λέοντος Ἰσαύρου κατὰ τὸ ἔτος 730 μ.Χ. Ἀφοῦ ἔφτασε νὰ γίνῃ ἱερὴ μούσα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἄφησε σ' αὐτὴν πάρα πολλὰ συγγράμματα ποὺ στάζουν

ἡδονὴν ἀνέκφραστη καὶ πνευματικὴ χάρη. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον περιλάβαμε στὴ συλλογὴ, γιατί συντελεῖ πάρα πολὺ στὸ σκοπὸ τοῦ παρόντος βιβλίου καὶ εἶναι πολὺ χρήσιμος σ' αὐτοὺς ποὺ ποθοῦν τὴ γνώση τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν κακιῶν, ἡ ὁποία διαφεύγει τοὺς πολλούς. Ὁ λόγος αὐτὸς διδάσκει μὲ σαφήνεια ποιὲς καὶ πόσες εἶναι οἱ ἀρετὲς καὶ οἱ κακίαι καὶ σὲ πόσες διαιροῦνται κατὰ εἶδος καὶ κατὰ γένος καὶ πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀποκτήσῃ τὶς ἀρετὲς καὶ ν' ἀποβάλλῃ τὶς κακίαι. Καὶ εἶναι ἀκριβῶς ἡ λυδία λίθος ποὺ διακρίνει μὲ ἀκριβὴ γνώση τὸ γνήσιο χρυσάφι τῶν ἀρετῶν καὶ τὸ χάλκωμα τῶν κακιῶν· ἔτσι ὅποιος ἀπομνημονεύσει μὲ ἀκρίβεια τὸ λόγο αὐτό, ὅπως ὅποτε θὰ γίνῃ σύντομα γνώστης ὅλων γενικῶς τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν παθῶν.

Εἰσαγωγικά σχόλια

Ὁ μέγας συστηματικὸς δογματικὸς θεολόγος, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, δὲν εἶναι μόνο ἀγγελικὸς ὕμνογράφος καὶ ἔξοχος μελωδὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἓνας πολὺπειρος πνευματικὸς ἀββᾶς καὶ δάσκαλος τῆς ἀσκητικῆς καὶ νηπτικῆς ἀγωγῆς.

Διάσημος μοναχὸς τῆς ἱστορικῆς Λαύρας τοῦ ἁγίου Σάββα μὲ ψυχὴ καθαρὴ, νοῦ μέγαλο καὶ παιδεῖα σημαντικὴ, ποὺ τὸν βοήθησαν νὰ ἀνεβῇ στοὺς ὑψηλότερους ἀναβαθμοὺς πνευματικῆς γνώσεως καὶ σοφίας, νὰ προσπελάσῃ στὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ γίνῃ ὄργανο τῶν μυστηρίων τῶν πνευματικῶν.

Ὁ Χρυσορρόας Ἰωάννης, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κυρίως δογματικὰ καὶ ὕμνολογικὰ ἔργα του καὶ τὰ θεολογικὰ περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἄφησε σὰν κανόνες πνευματικοῦ βίου καὶ ἀσκήσεως ἀρκετὰ συγγράμματα καὶ εἶναι περιεργό, πῶς οἱ ἀνθολόγοι τῆς Φιλοκαλίας ἐπέλεξαν μονάχα τὸν «Ψυχωφελὴ Λόγον», γιὰ νὰ τὸν ἐντάξουν σὰν δείγμα τῆς ἐνθεῆς ἐμπειρίας του. Ἀλλὰ παρὰ τὴν βραχύτητά του ὁ «Λόγος», εἶναι τόσο περιεκτικὸς, τόσο πυκνός, βαθὺς καὶ θεμελιώδης, ὥστε αὐτὸς μονάχα νὰ ἐπαρκεῖ γιὰ μιὰ πλήρη θεωρητικὴ στοιχείωση στὰ προβλήματα τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Ὁ Δαμασκηνός ἀποκαλύπτεται ὁλόκληρος, μέσα ἀπὸ τὶς μεστὲς ἐμπειρίας γραμμὲς τῆς ἀσκητικῆς πραγματείας του, μὲ τὴν ἀριστοτελικὴ μεθοδικότητά του καὶ τὸ ἐπαγωγὸ ὕφος του. Προκειμένου νὰ μιλήσῃ γιὰ τὶς ἀρετὲς καὶ τὰ πάθη τὰ ψεκτά, ποὺ εἶναι τὸ ἀντικείμενό του, καὶ γιὰ τὴν ἐφικτὴ τελειότητα τῆς ψυχῆς, ἀναλύει τὶς ιδιότητες τῆς ψυχῆς καὶ τὶς γνωσιολογικὲς δυνάμεις της.

Φυσικά, ὁ ἅγιος Ἰωάννης δὲν εἰσάγει δικές του θεωρίες καὶ πρωτότυπη ὀρολογία. Ἦδη τὸν ὄγδοο αἰῶνα ἔχουμε μιὰ πλούσια ἀσκητικοφιλολογικὴ γραμματεία, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐπωφελεῖται φανερά, ἀφοῦ τὴν ἀποδέχεται σὰν καθολικὴ ἐμπειρία τοῦ μοναχικοῦ βίου, στὴν ὁποία ἐνσωματώνει καὶ τὴ δική του. Ἡ διάκριση τῆς ψυχῆς σὲ τριμερὲς (λογιστικὸ, θυμικὸ καὶ ἐπιθυμητικὸ) εἶναι βέβαια κλασσικῆς προελεύσεως καὶ σὰν καθολικῶς ἐμπειρικὴ ἔχει γίνῃ ἀποδεκτὴ ἀπὸ τοὺς Πατέρες

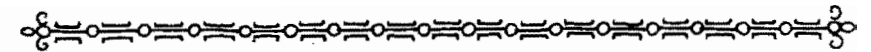
της Ἐκκλησίας. Τῇ διάκριση αὐτῇ ἐπικαλεῖται καὶ ὁ Δαμασκηνός γιὰ νὰ οἰκοδομήσει ἐπάνω σ' αὐτὴ τὶς ἀσκητικὲς καὶ θεωρητικὲς δομὲς καὶ τὶς δέσμες τῶν κακῶν παθῶν καὶ τῶν ἀρετῶν, ἀκολουθώντας καὶ στὸ σημεῖο αὐτό, ὅχι δουλικά, ἀλλὰ κατὰ σύμπτωση κοινῆς πείρας, τὴν προγενέστερη γραμματεία.

Ἐπίσης στὴν ἐποχὴ τοῦ ἦταν γνωστὴ ἡ διάκριση τῶν γνωστικῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς (νοῦς, διάνοια, φαντασία, δόξα, αἴσθησις), πού ἡ λειτουργία τους προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν καλὴ ἢ κακὴ χρῆση τους, ἀναλόγως μὲ τὴν προαίρεση ἐκάστου, ἀλλὰ ὁ Χρυσορρόας Ἰωάννης ἐμπλουτίζει τὴ γνωσιολογικὴ διαδικασία μὲ πλήθος ὄρων καὶ λέξεων.

Τὰ πάθη καὶ οἱ ἀρετές, στὸν Δαμασκηνό, εἶναι σχεδὸν ὅπως περιγράφονται ἀπὸ τοὺς ἀσκητικοὺς Πατέρες, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ νέες λέξεις καὶ νέους ὅρους. Εἶναι αἰσθητὴ ἡ ἐξάρτηση τοῦ ἁγίου Πατέρα ἀπὸ τὸν ἅγιο Μάρκο τὸν Ἑρημίτη, τὸν ὁποῖο ἄλλωστε καὶ ἀναφέρει σχετικὰ μὲ τοὺς «τρεῖς γίγαντες τῆς ψυχῆς, λήθη, ραθυμία καὶ ἄγνοια». Πρόκειται γιὰ τὰ θεμελιώδη πάθη τῆς ψυχῆς, πού τὴν ὁδηγοῦν τελικὰ στὸ σκοτάδι τῆς ἀγνοσίας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἑαυτοῦ της.

Ἀπὸ τὴν πολλὴ τοῦ ταπείνωση ὁ Δαμασκηνός, παρὰ τὴν πλούσια παιδεῖα τοῦ καὶ τὶς ἐμπειρίες τοῦ ὡς ἁγίου, δὲν ὀκνεῖ νὰ χρησιμοποιεῖ φράσεις καὶ παραδείγματα ἀπὸ τὸ βίο καὶ τὴ διδασκαλία προγενεστέρων Πατέρων, προκειμένου νὰ ἀποδείξει τὴν ἀλήθεια τῶν λεγομένων του, ἀλλὰ ἐπικαλεῖται καὶ παλαιοδιαθηκικὰ στοιχεῖα, ὅπως τὴν τετρακτῦδα τῶν ἀρετῶν (ἀνδρεία, φρόνηση, σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη).

Γενικῶς ὁ «Ψυχωφελὴς Λόγος», συνοψίζει μὲ βραχύτητα ἀλλὰ καὶ συστηματικότητα τὴν ἀσκητικὴ, πνευματικὴ, νηπτικὴ καὶ ἀνθρωπολογικὴ γραμματεία τῶν ἁγίων Πατέρων, τὴν ὁποία ὅμως προάγει μὲ τὴ θεολογικὴ ἐμβάθυνσή του ὁ μεγάλος θεολόγος τῆς Ὁρθοδοξίας. Καὶ ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ ἀγιορείτης, «ἐκεῖνος πού ἀποταμίευσε στὸ στήθος του τὸ "Λόγο", γίνεται σοφὸς ἀμέσως στὰ προβλήματα ὅλων τῶν ἀρετῶν καὶ παθῶν». Καὶ εἶναι «μακάριος ἐκεῖνος ἀληθινά, πού ἀναζητεῖ καὶ καλλιεργεῖ τὶς ἀρετές, ἀλλὰ καὶ ἐξετάζει μὲ ἐπιμέλεια τὴ φύση τῶν ἀρετῶν, πού μὲ αὐτὲς ἐφάπτεται καὶ νοερῶς ἐνώνεται μὲ τὸν Θεό».

Λόγος ψυχωφελὴς καὶ θαυμάσιος

Πρέπει νὰ ξέρομε ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι διπλός, δηλαδὴ ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχὴ, καὶ ἔχει διπλὲς τὶς αἰσθήσεις καὶ διπλὲς τὶς ἀρετές τους. Πέντε αἰσθήσεις ἔχει ἡ ψυχὴ καὶ πέντε τὸ σῶμα. Οἱ ψυχικὲς αἰσθήσεις εἶναι, νοῦς, διάνοια, γνώμη, φαντασία καὶ αἴσθησις· οἱ σοφοὶ τὶς ὀνομάζουν καὶ δυνάμεις. Οἱ σωματικὲς αἰσθήσεις εἶναι τοῦτες: ὄραση, ὄσφρηση, ἀκοή, γεύση καὶ ἀφή. Γι' αὐτὸ καὶ διπλὲς εἶναι οἱ ἀρετές, διπλὲς καὶ οἱ κακίες. Ὡστε εἶναι ἀναγκαῖο νὰ γνωρίζει καθαρὰ ὁ κάθε ἄνθρωπος, πόσες εἶναι οἱ ψυχικὲς ἀρετές καὶ πόσες οἱ σωματικὲς. Καὶ ποιά εἶναι τὰ ψυχικὰ πάθη καὶ ποιά τὰ σωματικὰ. Ψυχικὲς ἀρετές εἶναι ἐν πρώτοις οἱ τέσσερις γενικότερες ἀρετές, οἱ ὁποῖες εἶναι, ἀνδρεία, φρόνηση, σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη. Ἀπὸ αὐτὲς γεννιοῦνται οἱ ψυχικὲς ἀρετές πίστη, ἐλπίδα, ἀγάπη, προσευχή, ταπείνωση, πραότητα, μακροθυμία, ἀνεξικακία, χρηστότητα, ἀοργησία, θεία γνώση, εὐφροσύνη, ἀπλότητα, ἀταραξία, εἰλικρίνεια, ἡ χωρὶς ἔπαρση διάθεση, ἡ χωρὶς ὑπερηφάνεια, φθόνο, δόλο, ἡ ἀφιλαργυρία, συμπάθεια, ἐλεημοσύνη, μεταδοτικότητα, ἀφοβία, ἀλυσία, κατάνυξη, σεμνότητα, εὐλάβεια, ἐπιθυμία τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, πόθος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιθυμία τῆς θείας υἱοθεσίας.

Σωματικὲς ἀρετές, ἡ μᾶλλον ἐργαλεῖα τῶν ἀρετῶν, πού ὅταν γίνονται μὲ γνώση κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ μακριὰ ἀπὸ κάθε ὑποκρισία καὶ ἀνθρωπαρέσκεια, κάνουν τὸν ἄνθρωπο νὰ προκόβει στὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀπάθεια, εἶναι οἱ ἐξῆς: ἐγκράτεια, νηστεία, πείνα, δίψα, ἀγρυπνία, ὁλονύκτια στάση στὴν προσευχή, συνεχῆς γονυκλισία, ἀλυσία, χρῆση ἑνὸς μόνο ἐνδύματος, ξηροφαγία, τὸ νὰ τρώει κανεὶς ἀραιά, νὰ πίνει μόνο νερό, χαμαικοιτία, φτώχεια, ἀκτημοσύνη, ἀποφυγὴ περιποιήσεως, καλλωπισμοῦ, ἀφιλαυτία, μόνωση, ἡσυχία, τὸ νὰ μὴ βγαίνει κανεὶς ἔξω, στέρηση, αὐτάρκεια, σιωπή, τὸ νὰ κάνει κανεὶς ἐργόχειρο μὲ τὰ χέρια του, καὶ κάθε κακοπάθεια καὶ σωματικὴ ἄσκηση, καὶ ἄλλα τέτοια, τὰ ὁποῖα, ὅταν εἶναι τὸ σῶμα εὐρωστο καὶ ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὰ σαρκικὰ πάθη, εἶναι ἀναγκαιότατα καὶ ὠφελιμότατα. Ὅταν ὅμως τὸ σῶμα εἶναι ἐξασθενημένο καὶ ἔχει, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, νικήσει τὰ πάθη, δὲν εἶναι τόσο ἀναγκαῖα, γιατί ἡ ἁγία ταπείνωση καὶ ἡ εὐχαριστία τὰ ἀναπληρώνουν ὅλα.

Τώρα πρέπει νὰ κάνομε λόγο καὶ γιὰ τὶς ψυχικὲς καὶ σωματικὲς κακίες, δηλαδὴ τὰ πάθη. Ψυχικὰ πάθη εἶναι ἡ λήθη, ἡ ραθυμία καὶ ἡ ἄγνοια. Ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ σκοτίζεται τὸ μάτι τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ ὁ νοῦς, καὶ κυριεύεται ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα εἶναι: ἀσέβεια, κακοδοξία, δηλαδὴ ἡ κάθε αἵρεση, βλασφημία, θυμός, ὀργή, πικρία, ὀξύθυμία, μισανθρωπία, μνη-

σικακία, καταλαλιά, κατάκριση, λύπη χωρίς λόγο, φόβος, δειλία, φιλονεικία, ζήλεια, φθόνος, κενοδοξία, υπερηφάνεια, υποκρισία, ψεύδος, άπιστία, πλεονεξία, φιλοϋλία, έμπαθής προσκόλλησις σέ κάτι, σχέση με γήινα πράγματα, άκηδία, μικροψυχία, άχαριστία, γογγυσμός, οΐηση, έπαρση, σπουδαιοφάνεια, άλαζονεία, φιλαρχία, άνθρωπαρέσκεια, δολιότητα, άναίδεια, άναισθησία, κολακεία, ύπουλότητα, είρωνεία, διβουλία, συγκατάθεση σέ άμαρτήματα του παθητικού μέρους της ψυχής και συνεχής μελέτη αυτών, περιπλάνηση των λογισμών, ή μητέρα των κακών φιλαυτία και ή ρίζα όλων των κακών φιλαργυρία¹, κακοήθεια και πονηρία.

Σωματικά πάθη είναι: γαστριμαργία, λαιμαργία, άπόλαυση, μέθη, λαθροφαγία, ποικιλότροπη φιληδονία, πορνεία, μοιχεία, άσέλγεια, άκαθαρσία, αίμομιξία, παιδεραστία, κτηνοβασία, κακές έπιθυμίες και όλα τά παρ ά φύση αίσχρ ά πάθη· κλοπή, ίεροσυλία, ληστεία, φόνος, ή κάθε σωματική άνεση και άπόλαυση των θελημάτων της σάρκας, και μάλιστα όταν έχει ύγεια τó σώμα· μαντείες, μαγείες, οίωνισμοί, κληδονισμοί, άγάπη για στολidia, κομπασμοί, νωθρότητες, καλλωπισμοί, φτιασιδώματα του προσώπου, ή άξιοκατάκριτη άργία, φαντασιώσεις, τυχερά παιχνidia, ή έμπαθής παράχρηση των τερπνών του κόσμου, ή φιλοσώματη ζωή που παχαίνει τó νοΰ και τόν κάνει γήινο και κτηνώδη, και δέν τόν αφήνει νά σηκωθεί πρós τó Θεό και πρós την έργασία των άρετών.

Ρίζες όλων αυτών των παθών και πρωταίτιες είναι ή φιληδονία, ή φιλοδοξία και ή φιλαργυρία, άπό τις όποιες γεννιέται κάθε κακό. Δέν άμαρτάνει ποτέ ό άνθρωπος, άν πρωτύτερα δέν ύπερισχύσουν και δέν τόν κατακυριεύσουν οί δυνατοί γίγαντες που άναφέρει ό σοφότατος άσκητής Μάρκος*, δηλαδή ή λήθη, ή ραθυμία και ή άγνοια. Αυτές τις γεννά ή ήδονή, ή καλοπέραση και ή άγάπη της δόξας των ανθρώπων και του περισπασμού. Πρωταίτια όλων αυτών και κακή μητέρα είναι, όπως προείπαμε, ή φιλαυτία, δηλαδή ή παράλογη άγάπη του σώματος και έμπαθής προσκόλλησις σ' αυτό. Η διάχυση και ή χαύνωση του νοΰ με εύτραπελίες και αίσχρολογίες προξενούν πολλά κακά και πολλές πτώσεις, όπως έπίσης και ή θρασύτητα και τó γέλιο.

Πρέπει έπίσης νά γνωρίζουμε ότι ή έμπαθής φιληδονία είναι πολύμορφη και πολύτροπη, και είναι πολλές οί ήδονές που έξαπατούν την ψυχή, όταν δέν είναι στερεωμένη στο Θεό με νήψη και θεϊό φόβο, και δέν φροντίζει για την έργασία των άρετών με άγάπη πρós τó Χριστό. Γιατί είναι πάρα πολλές οί ήδονές που τραβούν πρós τόν έαυτό τους τά μάτια της ψυχής· είναι οί ήδονές των σωμάτων, των χρημάτων, της άπολαύσεως, της δόξας, της ραθυ-

1. Α' Τιμ. 6, 10.

* Φιλοκαλία, τόμος Α', σελ. 175.

μίας, της όργης, της έξουσίας, της φιλαργυρίας, της πλεονεξίας. Και φαίνονται όλες αυτές ότι έχουν λαμπερά πρόσωπα και άξιαγάπητα, ίκανά νά προσελκύσουν εκείνους που παθαίνονται για όλα αυτά και δέν έχουν σφοδρό έρωτα πρós την άρετή και δέν ύπομένουν τη σκληρότητά της. Κάθε σχέση με τά γήινα και ή κάθε προσκόλλησις σ' αυτά προξενεί ήδονή και εύχαρίστηση σ' αυτόν που την έχει, και άποδεικνύει ότι είναι άνώφελο και βλαβερό τó έπιθυμητικό μέρος της ψυχής όταν είναι έμπαθής, έπειδή έξαιτίας του, εκείνος που άποστερείται κάτι που ποθεί, ύποτάσσεται στο θυμό, στην όργή, στη λύπη και στη μνησικακία. Άν τώρα, μαζί με την έμπαθη προσκόλλησις, επικρατήσει και κάποια έστω μικρή συνήθεια, αλόιμονο! κάνει τότε εκείνον που κυριεύτηκε άπό αυτήν νά ακολουθεί διαρκώς την παράλογη αυτή έμπαθη προσκόλλησις άναίσθητα και χωρίς θεραπεία, με την ήδονή που είναι κρυμμένη μέσα σ' αυτή.

Είναι πολυσχιδής ή ήδονή της έπιθυμίας, όπως προείπαμε· δέν άρκεϊται μόνο στην πορνεία και τις άλλες σωματικές άπολαύσεις, αλλά ζητεί και τά λοιπά πάθη. Άφου, σωφροσύνη είναι όχι μόνον ή άποχή άπό την πορνεία και τις σαρκικές ήδονές, αλλά νά απέχει κανείς και άπό τις άλλες ήδονές. Γι' αυτό εκείνος που άγαπά τη φιλοχρηματία, τη φιλαργυρία και την πλεονεξία είναι άκόλαστος. Γιατί όπως ό άκόλαστος έχει έρωτα πρós τά σώματα, έτσι και αυτός έχει έρωτα πρós τά χρήματα. Η μάλλον, αυτός είναι πιό άκόλαστος, άφου δέν έχει τόση βία άπό τη φύση νά τόν σπρώχνει σ' αυτά. Γιατί άμαθής ήνίοχος δέν είναι εκείνος που δέν μπορεί νά δαμάσει τó άγριο και δυσάγαγο άλογο, αλλά εκείνος που δέν μπορεί νά κρατήσει τó ήμερο και ήσυχο άλογο. Και άπό παντού φαίνεται ότι είναι περιττή και όχι φυσική ή έπιθυμία των χρημάτων, γιατί δέν βιάζεται σ' αυτήν ό άνθρωπος άπό τη φύση, αλλά άπό την κακή του προαίρεση. Γι' αυτό και άμαρτάνει άσυγχώρητα εκείνος που νικιέται έκούσια άπό τη φιλοχρηματία. Ωστε πρέπει νά γνωρίζουμε καλά ότι ή φιληδονία δέν έγκειται μόνον στην τρυφή και στην άπόλαυση των σωμάτων, αλλά σέ κάθε τρόπο και πράγμα που τó άγαπά κανείς με πάθος και με την προαίρεση της ψυχής του. Και για νά γνωρίζονται καθαρότερα τά πάθη που άφορούν στα τρία μέρη της ψυχής, προσθέτομε και τά παρακάτω με συντομία.

Η ψυχή διαιρείται σέ τρία μέρη, τó λογιστικό, τó θυμικό και τó έπιθυμητικό. Του λογιστικού άμαρτήματα είναι αυτά: άπιστία, αίρεση, άφροσύνη, βλασφημία, άχαριστία, και οί συγκαταθέσεις των άμαρτημάτων, οί όποιες γίνονται άπό τó παθητικό μέρος. Η ίαση και ή θεραπεία αυτών των κακών είναι ή άδίστακτη πίστη στο Θεό και τά άληθινά και χωρίς πλάνη όρθόδοξα δόγματα της εύσέβειας, ή αδιάκοπη μελέτη των λόγων του Πνεύματος, ή καθαρή και αδιάλειπτη προσευχή, και ή εύχαριστία πρós τó Θεό. Τά άμαρτήματα του θυμικού είναι τά έξής: ή άσπλαχνία, τó μίσος, ή άσυμπάθεια, ή

μνησικαχία, ὁ φθόνος, ὁ φόνος καὶ ἡ συνεχὴς αὐτῶν καὶ τῶν παρομοίων μελέτη. Ἡ ἴαση καὶ ἡ θεραπεία τους εἶναι ἡ φιλανθρωπία, ἡ ἀγάπη ἡ πραότητα, ἡ φιλαδελφία, ἡ συμπάθεια, ἡ ἀνεξικαχία καὶ ἡ καλωσύνη. Τοῦ ἐπιθυμητικοῦ τὰ ἀμαρτήματα εἶναι τὰ ἑξῆς: ἡ γαστριμαργία, ἡ λαιμαργία, ἡ οἰνοποσία, ἡ πορνεία, ἡ μοιχεία, ἡ ἀκαθαρσία, ἡ ἀσέλγεια, ἡ φιλοχρηματία, ἡ ἐπιθυμία τῆς κενῆς δόξας καὶ ἡ ἐπιθυμία χρυσοῦ καὶ πλούτου καὶ σαρκικῶν ἡδονῶν. Ἡ ἴαση καὶ ἡ θεραπεία αὐτῶν εἶναι ἡ νηστεία, ἡ ἐγκράτεια, ἡ κακοπάθεια, ἡ ἀκτημοσύνη, τὸ σκόρπισμα τῶν χρημάτων στοὺς φτωχοὺς, ἡ ἐπιθυμία τῶν μελλόντων ἐκείνων ἀθάνατων ἀγαθῶν, ὁ πόθος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς θείας υἱοθεσίας.

Τώρα πρέπει νὰ κάνουμε λόγο γιὰ τὴ διάγνωση τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους γίνεται ἡ κάθε ἀμαρτία. Ὅκτὼ εἶναι οἱ βασικοὶ λογισμοὶ τῆς κακίας: τῆς γαστριμαργίας, τῆς πορνείας, τῆς φιλαργυρίας, τῆς ὀργῆς, τῆς λύπης, τῆς ἀκηδίας, τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ὑπερηφάνειας. Τὸ νὰ μᾶς παρενοχλοῦν ἢ νὰ μὴ μᾶς παρενοχλοῦν οἱ ὁκτὼ αὐτοὶ λογισμοί, αὐτὸ δὲν εἶναι στὴν ἐξουσία μας. Τὸ νὰ ἐπιμένουμε ὅμως σ' αὐτοὺς ἢ νὰ μὴν ἐπιμένουμε, νὰ κινοῦμε τὰ πάθη ἢ νὰ μὴν τὰ κινοῦμε, αὐτὸ εἶναι στὴν ἐξουσία μας.

Στοὺς λογισμοὺς αὐτοὺς διακρίνουμε τὰ ἑξῆς: προσβολή, συνδυασμός, πάλη, πάθος, συγκατάθεση (ποὺ πλησιάζει καὶ μοιάζει μὲ τὴν πράξη), ἐνέργεια καὶ αἰχμαλωσία. Προσβολή εἶναι ἡ ἀπλή ὑπόμνηση τοῦ διαβόλου: «Κάνε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο», ὅπως συνέβη στὸν Κύριο καὶ Θεό μας: «Πὲς νὰ γίνουν οἱ πέτρες αὐτὲς ψωμιά»². Αὐτό, ὅπως εἶπαμε, δὲν εἶναι στὴν ἐξουσία μας. Συνδυασμός εἶναι ἡ παραδοχὴ τοῦ λογισμοῦ ποὺ μᾶς υποβάλλει ὁ ἐχθρός, καὶ μ' ἓνα τρόπο, ἡ μελέτη τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ καὶ ἡδονικὴ συνομιλία μὲ τὴν προαίρεσή μας. Πάθος εἶναι ἡ ἔξη ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ συνδυασμὸ τοῦ λογισμοῦ ποὺ υποβάλλει ὁ ἐχθρός, καὶ ἡ κατὰ κάποιον τρόπο συνεχὴς σχετικὴ μελέτη καὶ φαντασία. Πάλη εἶναι ἡ ἀντίσταση στὸ λογισμό ποὺ γίνεται ἢ πρὸς κατάργηση τοῦ πάθους ποὺ αὐτὸς περιέχει —δηλαδὴ τοῦ ἐμπαθοῦς λογισμοῦ— ἢ πρὸς συγκατάθεση, καθὼς λέει ὁ Ἀπόστολος: «Ἡ σὰρκα ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σάρκας, καὶ αὐτὰ εἶναι ἀντίθετα μεταξύ τους»³. Αἰχμαλωσία εἶναι ἡ βίαιη καὶ ἀθέλητη ἀπαγωγὴ τῆς καρδιᾶς ποὺ τυραννεῖται ἀπὸ προηγούμενο ἔθισμό στὴν ἀμαρτία καὶ μακρὰ συνήθεια. Συγκατάθεση εἶναι ἡ συγκατάνευση στὸ πάθος ποὺ περιέχει ὁ λογισμός. Ἐνέργεια εἶναι ἡ ἴδια ἡ πράξη τοῦ ἐμπαθοῦς λογισμοῦ, στὸν ὁποῖο συγκατατέθηκε. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀντιμετωπίζει ἀπαθῶς τὸ πρῶτο, δηλαδὴ τὴν προσβολή, ἢ τὸ διώχνει ἀμέσως μὲ ἀντίρρηση καὶ σταθερότητα, ἔκοψε μὲ μιὰ καὶ ὅλα τὰ ἐπόμενα.

Ἡ κατάργηση τῶν ὁκτὼ παθῶν ἃς γίνεται μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο. Μὲ τὴν ἐγκράτεια καταργεῖται ἡ γαστριμαργία· μὲ τὸν θεῖο πόθο καὶ τὴν ἐπιθυμία

2. Ματθ. 4, 3.

3. Γαλ. 5, 17.

τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καταργεῖται ἡ πορνεία· μὲ τὴ συμπάθεια πρὸς τοὺς φτωχοὺς καταργεῖται ἡ φιλαργυρία· μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς ὅλους καὶ τὴν καλωσύνη καταργεῖται ἡ ὀργή· μὲ τὴν πνευματικὴ χαρὰ καταργεῖται ἡ κοσμικὴ λύπη· μὲ τὴν ὑπομονή, τὴν καρτερία καὶ τὴν εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεὸ καταργεῖται ἡ ἀκηδία· μὲ τὴν κρυφὴ ἐργασία τῶν ἀρετῶν καὶ τὴ συνεχὴ προσευχὴ μὲ συντριβὴ καρδιᾶς, καταργεῖται ἡ κενοδοξία· μὲ τὸ νὰ μὴ κρίνει κανεὶς τὸν ἄλλο ἢ νὰ τὸν ἐξευτελίζει, ὅπως ἔκανε ὁ ἀλαζόνας Φαρισαῖος⁴, ἀλλὰ νὰ νομίζει τὸν ἑαυτὸ τοῦ τελευταῖο ἀπ' ὅλους, καταργεῖται ἡ ὑπερηφάνεια. Ἔτσι λοιπὸν, ἀφοῦ ἐλευθερωθεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ τὰ παραπάνω πάθη καὶ ἀνυψωθεῖ στὸ Θεό, ζεῖ ἀπὸ ἐδῶ τὴ μακάρια ζωὴ καὶ δέχεται τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος⁵. Καὶ ὅταν φύγει ἀπὸ ἐδῶ, ἔχοντας ἀπάθεια καὶ ἀληθινὴ γνώση, στέκεται μπροστὰ στὸ φῶς τῆς Ἁγίας Τριάδας, καὶ καταφωτίζεται μαζὶ μὲ τοὺς ἀγίους ἀγγέλους στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες.

Ἡ ψυχὴ λοιπὸν, ὅπως προαναφέρθηκε, ἔχει τρία μέρη· αὐτὰ εἶναι: λογισμός, θυμὸς καὶ ἐπιθυμία. Ὄταν στὸ θυμικὸ μέρος ὑπάρχει ἀγάπη καὶ φιλανθρωπία, καὶ στὴν ἐπιθυμία καθαρότητα καὶ σωφροσύνη, τότε ὁ λογισμὸς εἶναι φωτισμένος· ὅταν ὅμως στὸ θυμικὸ μέρος ὑπάρχει μισανθρωπία καὶ στὸ ἐπιθυμητικὸ ὑπάρχει ἀκολασία, τότε ὁ λογισμὸς εἶναι σκοτισμένος. Ὁ λογισμὸς λοιπὸν τότε ὑγιαίνει καὶ σωφρονεῖ καὶ φωτίζεται, ὅταν ἔχει τὰ πάθη ὑποταγμένα καὶ θεωρεῖ πνευματικὰ τοὺς λόγους τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνυψώνεται πρὸς τὴν μακάρια καὶ Ἁγία Τριάδα. Ὁ θυμὸς τότε κινεῖται κατὰ φύση, ὅταν ἀγαπᾷ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν ἔχει ἐναντὶον κανενὸς λύπη ἢ μνησικαχία. Ἡ δὲ ἐπιθυμία, ὅταν μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη, τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ἀκτημοσύνη νεκρώσει τὰ πάθη, δηλαδὴ τὴν ἡδονὴ τῆς σάρκας καὶ τὸν πόθο τῶν χρημάτων καὶ τῆς πρόσκαιρης δόξας, καὶ στραφεῖ πρὸς τὸν θεῖο καὶ ἀθάνατο ἔρωτα. Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία κινεῖται πρὸς τρία πράγματα: εἴτε πρὸς τὴ σαρκικὴ ἡδονή, εἴτε πρὸς τὴ μάταιη δόξα, ἢ πρὸς ἀπόκτηση χρημάτων. Καὶ γιὰ τὴν παράλογη αὐτὴ ἔφεση καταφρονεῖ τὸ Θεὸ καὶ τίς ἅγιες ἐντολές Του, λησμονεῖ τὴ θεϊκὴ εὐγένεια, γίνεται θηρίο ἐναντὶον τοῦ πλησίον, σκοτίζει τὸ λογισμό καὶ δὲν ἀφήνει νὰ στραφεῖ καὶ νὰ δεῖ τὴν ἀλήθεια. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἀπόκτησε ἀνώτερο φρόνημα, ὅπως προείπαμε, ἀπολαμβάνει ἀπὸ ἐδῶ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ζεῖ μακάρια ζωὴ ἀναμένοντας τὴ μακαριότητα ποὺ προορίζεται γιὰ ὅσους ἀγαποῦν τὸ Θεό. Αὐτῆς εἶπε ν' ἀξιωθοῦμε κι ἐμεῖς μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

Πρέπει νὰ γνωρίζουμε καὶ αὐτό· ὅτι δὲν μπορούμε νὰ φτάσουμε στὸ μέτρο κάποιας ἀρετῆς, παρὰ μὲ κοπιαστικὴ φιλοπονία γιὰ τὴν ἀπόκτησή της καὶ προσπαθώντας μὲ ὅση δύναμη ἔχομε σ' ὅλη μας τὴ ζωὴ, ὅπως λόγου χάρη γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη, τὴν ἐγκράτεια, τὴν προσευχὴ, τὴν ἀγάπη, ἢ κάποια ἄ-

4. Λουκ. 18, 11-12.

5. Β' Κορ. 1, 22.

πὸ τίς γενικὲς ἀρετές. Ἀπὸ αὐτὲς μερικῶς ὁ καθένας ἀσχεῖ κάποια ἀρετὴ· λ.χ. ἀσχεῖ κανεῖς πότε-πότε τὴν ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὴν ἀσχεῖ λίγο, δὲν μπορούμε νὰ τὸν χαρακτηρίσουμε ἐλεήμονα, κι ἀκόμη περισσότερο ὅταν δὲν τὸ κάνει αὐτὸ καλὰ καὶ θεάρεστα. Γιατὶ τὸ καλὸ δὲν εἶναι καλὸ ὅταν δὲ γίνεται καλὰ. Ἀλλὰ καλὸ εἶναι πράγματι ὅταν δὲν ἀπολαμβάνει ἐδῶ τὸ μισθό του ἀπὸ ὁποιαδήποτε αἰτία, π.χ. ἀπὸ ἀνθρωπαρέσκεια λόγῳ καλῆς φήμης, ἢ ἐπιδίωξη δόξας, ἢ ἀπὸ πλεονεξία καὶ ἀδικία. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲ ζητεῖ ἐκεῖνα ποὺ γίνονται καὶ νομίζονται καλὰ, ἀλλὰ ἐξετάζει τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο γίνονται. Ὅπως λένε καὶ οἱ θεοφόροι Πατέρες, ὅταν ὁ νοὺς λησμονήσει τὸ σκοπὸ τῆς εὐσέβειας, τότε καὶ τὸ ἔργο ποὺ εἶναι φανερὰ ἐνάρετο, γίνεται ἀνώφελο· καὶ ἐκεῖνα ποὺ γίνονται χωρὶς διάκριση καὶ σκοπὸ, ὅχι μόνο δὲν ὠφελοῦν καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι καλὰ, ἀλλὰ βλάπτουν. Τὸ ἀντίθετο συμβαίνει μ' ἐκεῖνα ποὺ νομίζονται κακά, γίνονται ὅμως μὲ θεοσεβὴ σκοπὸ· ὅπως ἐκεῖνος ποὺ μπῆκε στὸ πορνεῖο καὶ τράβηξε ἀπὸ ἐκεῖ τὴν πόρνη. Ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερό ὅτι δὲν εἶναι ἐλεήμων ἐκεῖνος ποὺ ἔκανε λίγες φορὲς τὴν ἐλεημοσύνη, οὔτε εἶναι ἐγκρατὴς ἐκεῖνος ποὺ ἐγκρατεύθηκε λίγο, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ πάρα πολλές φορὲς καὶ σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ ἐργάστηκε ὀλίκα τὴν ἀρετὴ μὲ ἀσφαλὴ διάκριση. Γιατὶ ἡ διάκριση εἶναι μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες τίς ἀρετές, ἐπειδὴ εἶναι βασίλισσα καὶ ἀρετὴ τῶν ἀρετῶν. Ὅπως πάλι καὶ γιὰ τ' ἀντίθετα· δὲ λέμε πόρνο ἢ μέθυσο ἢ φεύτῃ ἐκεῖνον ποὺ μιὰ φορὰ γλίστρησε σ' ἓνα ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ πέφτει συχνὰ σ' αὐτά καὶ μένει ἀδιόρθωτος. Κοντὰ σ' ὅσα εἶπαμε, πρέπει νὰ γνωρίζουμε καὶ τοῦτο, ποὺ εἶναι καὶ ἀναγκαιότατο σ' ὅλους ἐκείνους ποὺ ἔχουν ζῆλο νὰ κατορθώσουν τὴν ἀρετὴ καὶ ἐπιμελοῦνται νὰ ἀποφύγουν τὴν κακία· ὅτι δηλαδὴ, ὅσο ἡ ψυχὴ εἶναι ἀσυγκρίτως καλύτερη ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ σὲ πολλὰ καὶ μέγιστα σημεία. εἶναι σπουδαιότερη καὶ πιὸ πολὺτιμη, τόσο καὶ οἱ ψυχικὲς ἀρετές —καὶ μάλιστα ἐκεῖνες ποὺ μιμοῦνται τὸ Θεὸ καὶ ἔχουν τὸ ὄνομά Του— εἶναι ἀνώτερες ἀπὸ τίς σωματικὲς ἀρετές. Ἀντίθετα πρέπει νὰ νοοῦμε γιὰ τίς ψυχικὲς κακίες, ὅτι διαφέρουν ἀπὸ τὰ σωματικὰ πάθη καὶ ὡς πρὸς τίς ἐνέργειές τους καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔκτιση τῶν τιμωριῶν ποὺ ἐπιβάλλονται σ' αὐτές, ἂν καὶ στοὺς πολλοὺς, δὲν ξέρω πῶς, αὐτὸ τοὺς διαφεύγει. Γιατὶ τὴ μέθη, τὴν πορνεία, τὴ μοιχεία, τὴν κλοπὴ καὶ τὰ παραπλήσια μ' αὐτά, τὰ προσέχουν καὶ τὰ ἀποφεύγουν, ἢ τὰ τιμωροῦν, ἐπειδὴ φαίνονται στοὺς πολλοὺς βδελυρά. Ἀπέναντι ὅμως στὰ ψυχικὰ πάθη, ποὺ εἶναι πολὺ χειρότερα καὶ βαρύτερα ἀπὸ αὐτά καὶ ποὺ ὁδηγοῦν στὴν κατάστασι τῶν δαιμόνων καὶ στὴν αἰώνια κόλασι ποὺ τοὺς περιμένει ὅσους τ' ἀκολουθοῦν χωρὶς διόρθωσι, μένουν ἀδιάφοροι. Ἐννοῶ δηλαδὴ τὸ φθόνον, τὴ μνησικαχία, τὴν πονηρίαν, τὴν ἀναισθησίαν, τὴ φιλαργυρίαν, ποὺ ὁ Ἀπόστολος τὴν θεωρεῖ ρίζαν ὅλων τῶν κακῶν⁶, καὶ τὰ ὁμοιά τους.

6. Α' Τιμ. 6, 10.

Μιλῆσαμε γι' αὐτὰ μὲ ὅλη τὴν ἀμάθεια καὶ τὴν ἀφέλειά μας, κάνοντας μιὰ εὐσύννοπη καὶ σαφὴ ἔκθεσι τοῦ λόγου περὶ ἀρετῶν καὶ παθῶν, γιὰ νὰ μπορεῖ κανεῖς εὐκόλῃ νὰ διακρίνει καὶ νὰ ἐξακριβώνει τὴ διαίρεση καὶ τὴ διαφορὰ τους μὲ ἀκρίβεια καὶ σαφήνεια. Γι' αὐτὸ καὶ μιλήσαμε γιὰ τὸ καθένα μὲ πολλοὺς τρόπους καὶ ἀπὸ πολλές ἀπόψεις, ὥστε, ἂν εἶναι δυνατόν, καμιά πλευρὰ τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας νὰ μὴν ἀγνοεῖται· ἀκόμη γιὰ νὰ ἐπιδιώξουμε μὲ χαρὰ τίς ἀρετές — καὶ μάλιστα τίς ψυχικὲς, μὲ τίς ὁποῖες προσεγγίζουμε στὸ Θεό — καὶ γιὰ ν' ἀποφεύγουμε τίς κακίες μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη. Γιατὶ εἶναι ἀληθινὰ μακάριος ἐκεῖνος ποὺ ζητᾷ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἀσχεῖ καὶ ἐξετάζει μὲ ἐπιμέλεια τί εἶναι ἀρετὴ, ἐπειδὴ μὲ αὐτὴν πλησιάζει τὸ Θεὸ καὶ ἐνώνεται νοερὰ μ' Αὐτόν. Φρόνησι, ἀνδρεία, σοφία, ἀληθινὴ γνώσι καὶ πλοῦτος ἀναφαίρετος εἶναι κυρίως τὸ ν' ἀνυψώνεται ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ στὴ θεωρίαν τοῦ Δημιουργοῦ.

Ἡ ἀρετὴ λέγεται ἔτσι ἀπὸ τὸ ρῆμα «αἰρεῖσθαι»· γιὰτὶ εἶναι αἰρετὴ καὶ θελητὴ, ἐπειδὴ κάνομε αὐτοπροαίρετα καὶ θεληματικὰ τὸ ἀγαθόν, κι ὅχι χωρὶς νὰ θέλομε καὶ ἀναγκαστικά. Ἡ φρόνησι πάλι λέγεται ἔτσι, γιὰτὶ φέρνει στὸ νοῦ τὰ ὠφέλιμα.

Ἄν θέλεις, ἄς προσθέσουμε στὸν ἀφελὴ αὐτὸ λόγον, σὰν χρυσὴ σφραγίδα, καὶ λίγα περὶ τοῦ «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» τοῦ πιὸ τιμημένου ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ νοερὸ καὶ λογικὸ ζῶον, ὁ ἄνθρωπος, μόνο ἀπ' ὅλα τὰ κτίσματα εἶναι «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ⁷. Κάθε ἄνθρωπος λέγεται «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὸ ἀκατάληπτο, τὸ ἀόρατο, τὸ ἀθάνατο, τὸ αὐτεξούσιο. Καὶ ἀκόμη γιὰ τὴν ἰκανότητα νὰ ἄρχει, νὰ τεκνοποιεῖ καὶ νὰ οἰκοδομεῖ. «Καθ' ὁμοίωσιν» λέγεται γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ τίς πράξεις μὲ τίς ὁποῖες μιμεῖται τὸ Θεὸ καὶ ἔχουν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Δηλαδὴ τὸ νὰ δείχνει φιλάνθρωπίαν πρὸς τοὺς συνανθρώπους, νὰ οἰκτεῖρει, νὰ ἐλεεῖ καὶ νὰ ἀγαπᾷ τοὺς συνδούλους του, καὶ νὰ δείχνει στοὺς ἄλλους κάθε εὐσπλαχνία καὶ συμπάθεια. «Νὰ γίνεστε, λέει ὁ Χριστὸς καὶ Θεός, σπλαχνικοί, ὅπως εἶναι σπλαχνικὸς καὶ ὁ οὐράνιος Πατέρας σας»⁸. Τὸ «κατ' εἰκόνα» τὸ ἔχει κάθε ἄνθρωπος, γιὰτὶ ὁ Θεὸς δὲν ἀνακαλεῖ τὰ χαρίσματα Του⁹. Τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» ὅμως τὸ ἔχουν σπάνιοι καὶ μόνον οἱ ἐνάρετοι καὶ ἅγιοι, οἱ ὁποῖοι μιμοῦνται —κατὰ τὸ δυνατόν σὲ ἀνθρώπους— τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Εἴθε κι ἐμεῖς ν' ἀξιοθωοῦμε τὴν ὑπεράγαθην φιλάνθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ Τοῦ φανοῦμε εὐάρεστοι μὲ τὴν ἀγαθοεργίαν καὶ γίνουμε μιμητὲς ἐκείνων ποὺ ἔχουν εὐαρεστήσει ἀπὸ αἰώνων τὸ Χριστό. Γιατὶ σ' Αὐτὸν ἀνήκει τὸ ἔλεος καὶ σ' Αὐτόν πρέπει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησι, μαζί μὲ τὸν ἀναρχο Πατέρα Του, καὶ τὸ πανάγιο καὶ ἀγαθὸ καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα Του, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

7. Γεν. 1, 26.

8. Λουκ. 6, 36.

9. Ρωμ. 11, 29.

Ο ΑΒΒΑΣ ΦΙΛΗΜΩΝ

Σύντομη βιογραφία

Ο ὁσιότατος πατέρας μας Φιλήμων, ὁ πιὸ νηπτικός ἀλλὰ καὶ πενθικός ἀπὸ τοὺς θεοφόρους πατέρες, πότε ἔζησε δὲν μᾶς τὸ γνωρίζει ἡ βιογραφία του. Ὅτι ὅμως ἔγινε εὐλαβέστατος, ὅσο λίγοι ἀπὸ τοὺς γέροντες, καὶ πολὺπειρος, φίλος τῆς ἡσυχίας καὶ γνησιότατος μιμητὴς τοῦ Μεγάλου Ἀρσε-

νίου, μποροῦν ὅσοι θέλουν, νὰ τὸ δοῦν στὸν παρόντα λόγο.

Ἐπιμένοντας καρτερικὰ στὶς προσευχὲς καὶ τὶς δεήσεις νύχτα καὶ ἡμέρα στὴν ἀσκητική του καλύβα, σὰν μέσα σὲ κάποιο ὑπερῶο, καὶ πλύνοντας ὅλο καὶ πιὸ πολὺ τὸν ἑαυτό του στὰ συνεχῆ δάκρυα καὶ τὰ γλυκύτατα κλάματά του, ἀνέβηκε θεοφιλῶς ψηλότερα ὅχι μόνο ἀπὸ ὅλα τὰ κακά, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἀπὸ ὅσα εἶναι καλά, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα μαζὶ τὰ νοητὰ καὶ τὰ αἰσθητά· καὶ παρουσιάστηκε στὸ ●εὸ «κωφὸς καὶ ἄλαλος» κατὰ τὴ Γραφή, καὶ πέτυχε τὸν ὑπέρκαλλο φωτισμὸ τῆς θείας χάρις Του. Ἀπὸ αὐτόν, σὰν ἀπὸ ἡλιακὸ δίσκο, πλουτίστηκε ἄφθονα ὁ ἀοίδιμος μὲ τὴν ἱκανότητα τῆς ἐξετάσεως καὶ τῆς διάκρισις καὶ τῆς διορατικότητας καὶ τὸ προορατικὸ χάρισμα, μέσω τῆς ἄκρας ἡσυχίας καὶ σιωπῆς.

Ἀξιόπιστος μάρτυρας γιὰ ὅσα εἶπα, εἶναι αὐτὸς ἐδῶ ὁ λόγος. Σ' αὐτόν, περισσότερο ἀπ' ὅ,τι σὲ ὅποιοδήποτε ἄλλον, ἡ διδασκαλία τῆς ἱερῆς νήψεως, μὲ δύναμη διακρίσεως, ὑφαίνεται ἄριστα, σὰν κεντημένη θεοῦφαντῇ βασιλικῇ πορφύρα, καὶ ὅσον ἀφορᾷ στὴν πράξη, καὶ ὅσο συντελεῖ στὴ θεωρία· καὶ παρέχει τὴν ἀξιοπιστία τῆς μὲ τὴν πολύχρονη πείρα.

Ὅποιος λοιπὸν ἐπιθυμεῖ νὰ ξεντυθεῖ τὸ λεκιασμένο καὶ βρωμερὸ φόρεμα τῶν παθῶν, ἢ, πράγμα ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο, τὸν «παλαιὸ ἄνθρωπο», καὶ νὰ ντυθεῖ τὸ φωτεινὸ φόρεμα τῆς ἀπάθειας καὶ τῆς χάρις, τὸ ὁποῖο εἶναι ὁ «καινὸς ἄνθρωπος», ὅπως μᾶς τὸν φανέρωσε ὁ Ἰησοῦς Χριστός, αὐτὸς θὰ ἐπιτύχει τὴν ἀξίειπαινη ἐπιθυμία του, ἂν μελετᾷ συνεχῶς αὐτὸ τὸ λόγο καὶ ἂν ἐκπληρώνει ὅσο μπορεῖ μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ ποὺ μελετᾷ.

Εἰσαγωγικά σχόλια

Ὁ ὁσιος πατέρας μας Φιλήμων ἔφθασε μὲ τὸν ὑψηλὸ πνευματικὸ βίον του τὰ τάγματα τῶν Ἀγγέλων. Καὶ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς θεοπτείας του καὶ τῶν θείων ἐμπειριῶν του ἐδίδαξε τὸν ὑποτακτικὸ του καὶ ὅλη τὴν Ἐκκλησία τοὺς τρόπους θεώσεως τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ «πάνυ ὠφέλιμος λόγος» εἶναι μάλλον βιογραφία παρὰ ἀπρόσωπη διδασκαλία καὶ περισσότερο ἐξομολόγησις τῆς πνευματικῆς πείρας τοῦ Ἀγίου, κατὰ τὴν ὁποία ἀποκαλύπτει τὴν ἐν Χριστῷ κρυμμένη ζωὴ του, τὶς προσευχὲς του, τὶς θεωρίες του, τὴν ἀσκησὴν του, τοὺς θείους πόθους του.

Ἦσυχαστὴς στὴν κυριολεξία, κατόρθωσε, μὲ τοὺς ἀσκητικοὺς ἀγῶνες του, τὴν ἀδιάλειπτη νοερὰ προσευχὴ καὶ τὰ θεῖα νοήματα, νὰ ἐπιτύχει τὴν τέλεια καθαρότητα τῆς ψυχῆς, ἐπάνω στὴν ὁποία τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐσκήνωσε καὶ τὴν κατέστησε πνευματοφόρο καὶ θεοφόρο. Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ἔγινε ἑνσαρκος Ἄγγελος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος, ζώντας μὲ τὶς ἐλλάμψεις τοῦ Ἀγίου Πνεύματος μέσα στὶς ἀγαλλιότητες τῶν ὑπερκοσμίων ἀποκαλύψεων καὶ στὸν καιόμενον ἔρωτα τοῦ Θεοῦ.

Σὰν σκευὸς τῆς Ἀγίας Τριάδος, εἶχε ὅλες τὶς ἀρετές, τὶς πρακτικὲς, θεωρητικὲς

και θεολογικές, τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος και τῆς ἀγάπης, ζυμωμένες «ἐν ἔξει» στήν ἀγία ψυχή του, γι' αὐτό και ἔγινε δυσκίνητος ἀπὸ τίς προσβολές τοῦ ἐχθροῦ, ὅπως καταφαίνεται ἀπὸ τὰ λόγια του.

Ἀπὸ τὸν διάλογο προκύπτει, ὅτι πολέμησε σκληρὰ κατὰ τὴ νεότητά του μὲ τοὺς δαίμονες και ὁ Θεὸς τὸν ἀξίωσε νὰ φθάσει σὲ ὑπερφυσικὲς καταστάσεις, ἀφοῦ ἔμενε ἄσιτος και πέρα τῶν εἴκοσι ἡμερῶν και ἄνυπνος γιὰ πολὺ χρόνον, γεγονὸς ποὺ φανερώνει τὴν ἐξαῦλυσή του.

Φαίνεται πῶς ὁ θεοφόρος ἡσυχαστὴς Φιλήμων εἶχε διαβάσει πολλοὺς νηπι-
κοὺς Πατέρες και ἀκολούθησε τὰ ἔχνη τους και φυσικὰ τὴν τυπικὴ πράξιν στὸν κύ-
κλο τοῦ εἰκοσιτετραώρου. Καὶ εἶναι ἀξιοπρόσεκτη ἡ μαρτυρία του, ὅταν τὸν ρώτη-
σε ὁ νέος μοναχός: «Γιατί, πατέρα, περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀγία Γραφή σὲ γλυκαίνει
τόσο τὸ ψαλτήρι;» «—Πιστέψε, τέκνο, ὅτι τόσο βαθειὰ ἐτύπωσε ὁ Θεὸς στήν ταπει-
νὴ ψυχή μου τὴ δύναμιν τῶν ψαλμῶν, ὅσο και στὸν προφήτη Δαβὶδ, και δὲν μπο-
ρῶ νὰ χωρισθῶ ἀπὸ τὴν γλυκύτητα τῶν διαφόρων ἐννοιῶν ποὺ περιέχει. Οἱ ψαλ-
μοὶ περιλαμβάνουν ὅλη τὴ θεία Γραφή».

Ἡ μαρτυρία τοῦ ἀγίου Φιλήμονος εἶναι διδακτικὴ και διαφωτιστικὴ, ὅσον ἀ-
φορᾷ τὰ διάφορα θεῖα νοήματα τῶν ἀγίων Γραφῶν, τῆς Ὑμνολογίας και τῶν συγ-
γραμμάτων τῶν ἀγίων Πατέρων, ὡς πνευματικὴ ἐργασία και τροφή. Ἡ αὐθεντικὴ
διαβεβαίωση τῆς μεγάλης ὠφέλειας ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν θείων, χωρὶς νὰ ἐλαττώνει
τὴν ὑπεροχικὴ ἀξία τῆς προσευχῆς, ἀποτρέπει τὴν μονομέρεια τῆς ἀπολυτοποιή-
σεως τῆς νοερᾶς προσευχῆς, σὰν μοναδικῆς καρποφόρου ἐργασίας.

Ὁ ὁσιος Πατέρας, εἶναι περιττὸ νὰ λεχθεῖ ὅτι βρίσκεται μέσα στήν πνευματικὴ
παράδοση, ποὺ ἐμπλουτίζει μὲ τὴν προσωπικὴ συνεισφορά του και τὴν ὑψηλοῦ ἐπι-
πέδου ιδιοτυπία του στὸν ἡσυχαστικὸν ὄχι, ποὺ θυμίζει ἀββᾶ Ἰσαὰκ τόσο στὴ θερ-
μὴ ἀγάπῃ πρὸς τὸ Θεὸ και τὸν πλησίον, ὅσο και στὴ βαθειὰ ταπεινότητα.

Τὸ μικρὸ σὲ ἔκταση αὐτὸ κείμενον, συνοψίζει ὅλη τὴ σοφὴ ἡσυχαστικὴ γραμμα-
τεία, τὴν βεβαιώνει μὲ τὴν ἀνεπιφύλακτὴ ἀποδοχὴ τῆς και τὴν ἐμπλουτίζει μὲ
προσωπικὲς θεῖες ἐμπειρίες.

Λόγος περὶ τοῦ ἀββᾶ Φιλήμονος

Ἐλεγαν γιὰ τὸν ἀββᾶ Φιλήμονα τὸν ἀναχωρητὴ, ὅτι κλείστηκε σὲ
μιά σπηλιά κοντὰ στὴ Λαύρα ποὺ λεγόταν τῶν Ρωμίων, και ἐκεῖ
διεξήγαγε τὰ παλαίσματα τῆς ἀσκήσεως, ἐπαναλαμβάνοντας διαρ-
κῶς στὴ διάνοιά του ὅ,τι ἀπηύθυνε στὸν ἑαυτό του, ὅπως λένε, ὁ μέγας Ἀρ-
σένιος: «Φιλήμων, μὴν ξεχνᾷς γιὰ ποιὸ λόγο ἔφυγες ἀπὸ τὸν κόσμον». Ὑπέ-
μενε λοιπὸν στὴ σπηλιά ἀρκετὸ καιρὸ και ἐργαζόταν τὴν καλαθοπλεκτικὴ.
Τὰ ζεμπίλια ποὺ ἔραβε, τὰ ἔδινε στὸν οἰκονόμο του γιὰ νὰ παίρνει λιγοστὸ
ψωμί, ἐπειδὴ δὲν ἔτρωγε τίποτε ἄλλο παρὰ ψωμί και ἄλατι, κι αὐτὸ ὅχι
κάθε μέρα. Ὡς ἐκ τούτου δὲ φρόντιζε διόλου γιὰ τὴ σάρκα του¹, ἀλλὰ ἀ-
σχολούμενος πάντοτε μὲ τὴ θεωρία, λουζόταν ἀπὸ τὸ θεϊκὸ φωτισμὸ και
καθὼς ἀπὸ αὐτὸν μουῦνταν σὲ ἀνέκφραστα μυστήρια, ζοῦσε σὲ διαρκὴ εὐ-
φροσύνη. Πηγαίνοντας στήν ἐκκλησίαν κάθε Σάββατο και Κυριακὴ, περπα-
τοῦσε μόνος και συγκεντρωμένος στὸν ἑαυτό του, μὴν ἐπιτρέποντας σὲ κα-
νένα νὰ τὸν πλησιάσει, γιὰ νὰ μὴν ξεφύγει ὁ νοῦς του ἀπὸ τὴν πνευματικὴ
ἐργασία. Μέσα στήν ἐκκλησίαν στεκόταν σὲ μιὰ γωνιά μὲ τὸ πρόσωπο προσ-
ηλωμένο στὴ γῆ και ἔχυνε πηγὲς δακρύων, ἔχοντας ἀδιάλειπτο τὸ πένθος
και τὴ μνήμη τοῦ θανάτου, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀγίων Πατέρων και
μάλιστα τοῦ μεγάλου Ἀρσενίου, πάνω στὰ ἀχνάρια τοῦ ὁποῦ φρόντιζε νὰ
βαδίζει.

Ὅταν ἐμφανίστηκε αἵρεση στήν Ἀλεξάνδρεια και στὰ περίχωρα, ἔφυγε
και πῆγε στὴ Λαύρα ποὺ εἶναι κοντὰ στὴ Λαύρα τοῦ Νικάνορος. Ἐκεῖ τὸν
δέχτηκε ὁ θεοφιλέστατος Παυλῖνος· τοῦ παραχώρησε ἰδιαιτέρο κελί, ὅπου
τὸν ἐγκατέστησε μὲ κάθε ἡσυχία. Ἐπὶ ἓνα χρόνον δὲν ἐπέτρεψε σὲ κανένα νὰ
τὸν συναντήσῃ, ἀλλ' οὔτε και αὐτὸς τὸν ἐνόχλησε καθόλου, παρὰ μόνον ὅταν
τοῦ ἔδινε τὸ ἀπαραίτητο ψωμί.

Ὅταν ἔφτασε ἡ ἐορτὴ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, συναντήθηκαν οἱ
δύο τους και συνομήλησαν γιὰ τὴν ἐρημικὴ ζωὴ· και ἀφοῦ κατάλαβε ὅτι και
γιὰ τὸν εὐλαβέστατο Παυλῖνο ὁ σκοπὸς αὐτὸς ἦταν προτιμότερος, τοῦ ἀνα-
φέρει λόγια ἀσκητικά, ἀπὸ τίς Γραφές και ἀπὸ τοὺς Πατέρες, και φανερώνει
μὲ αὐτὰ ὅτι χωρὶς τὴν τέλεια ἡσυχία, εἶναι ἀδύνατον νὰ εὐαρεστήσῃ κανεὶς
τὸ Θεό, ὅπως φιλοσόφησε σχετικὰ και ὁ θαυμαστὸς ἀββᾶς Μωυσῆς. Γιατί ἡ
ἡσυχία γεννᾷ τὴν ἄσκησιν, ἡ ἄσκησις γεννᾷ τὰ δάκρυα, τὰ δάκρυα τὸ φόβον,
ὁ φόβος τὴν ταπεινότητα, ἡ ταπεινότητα τὸ προορατικὸ χάρισμα, τὸ προορατι-
κὸ τὴν ἀγάπην, ἡ ἀγάπη κάνει τὴν ψυχή ὑγιή και ἀπαθή. Καὶ τότε γνωρίζει
ὁ ἄνθρωπος ὅτι δὲν εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεό.

Τοῦ ἔλεγε λοιπὸν: «Πρέπει διὰ μέσου τῆς ἡσυχίας νὰ καθαρῇς τε-

1. Ρωμ. 13, 14.

λείωσ τὸ νοῦ σου καὶ νὰ τοῦ δώσεις ἀδιάλειπτη πνευματικὴ ἐργασία. Γιατὶ ὅπως τὰ μάτια βλέπουν τὰ αἰσθητὰ καὶ θαυμάζουν τὸ θέαμά τους, ἔτσι καὶ ὁ καθαρὸς νοῦς βλέπει τὰ νοητὰ καὶ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ θεωρίαν ἔρχεται σὲ ἔκσταση καὶ δύσκολα ἀποσπᾶται ἀπὸ αὐτά. Καὶ ὅσο περισσότερο μέσω τῆς ἡσυχίας ἀπογυμνώνεται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ καθαρίζεται, τόσο περισσότερη γνώση ἀξιώνεται νὰ λαμβάνει. Καὶ τότε ὁ νοῦς γίνεται τέλειος, ὅταν ξεπεράσει τὴ γνώση τῆς οὐσίας τῶν ὄντων καὶ ἐνωθεῖ μετὰ τὸ Θεό, ὥστε ἀφοῦ ἔχει τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα, δὲν ἀνέχεται πλέον νὰ εἶναι φτωχός. Οὕτε παρασύρεται ἀπὸ τὶς χαμηλὰς ἐπιθυμίες, καὶ ἂν ἀκόμη τοῦ προσφέρεις ὅλα τὰ βασίλεια τοῦ κόσμου. Ἄν λοιπὸν θέλεις νὰ φτάσεις σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς ἀρετές, μὴ σὲ ἀπασχολεῖ ἡ μέριμνα κανενὸς ἀνθρώπου· φεῦγε μετὰ ὅλη σου τὴ δύναμη ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ βιάδιζε πρόθυμα τὴν ὁδὸ τῶν Ἀγίων. Ἔχε παρουσιαστικὸ παραμελημένο καὶ λερωμένα ροῦχα καὶ φόρεμα ταπεινὸ, φέριμο ἄπλο, λόγο ἀνεπιτήδευτο, βάδισμα σεμνόν, φωνὴ ἀπροσποίητη, τὴ φτώχεια σύντροφόν σου καὶ τὴν καταφρόνησιν ἀπ' ὅλους. Πάνω ἀπ' ὅλα νὰ κρατᾷς τὴ φύλαξιν καὶ τὴ νήψιν τοῦ νοῦ σου. Νὰ ἔχεις καρτερίαν σὲ κάθε στενοχώριαν, καὶ κάθε ἀγαθὸ πού ἔχεις, νὰ τὸ φυλάγεις ἀκέραιον καὶ ἀμετάβλητον. Καὶ πρόσεχε πολὺ τὸν ἑαυτὸν σου, μὴν τυχόν παραδεχτεῖς καμιά παρείσακτον ἡδονήν. Γιατὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καταπραῦννται μετὰ τὴν ἡσυχίαν· ὅταν ὁμῶς ἐρεθίζονται καὶ ξύνονται, ἀγριεύουν περισσότερο καὶ σπρώχνουν ἐκείνους πού τὰ ἔχουν νὰ ἀμαρτάνουν περισσότερο καὶ γίνονται δυσκολοθεράπευτα, ὅπως συμβαίνει μετὰ τὰ σωματικὰ τραύματα, ὅταν τρίβονται καὶ ξύνονται. Ἀκόμη καὶ ἓνας ἀργὸς λόγος μπορεῖ νὰ χωρίσει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ μνήμην τοῦ Θεοῦ, καθὼς μᾶς σπρώχνουν οἱ δαίμονες σ' αὐτὸ καὶ οἱ αἰσθήσεις πείθονται σ' αὐτούς.

»Εἶναι μεγάλος ὁ ἀγώνας καὶ ὁ φόβος νὰ φυλάξεις τὴν ψυχὴν σου. Πρέπει λοιπὸν νὰ χωριστεῖς ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον καὶ νὰ σπάσεις τὸ δεσμὸν τῆς συμπάθειας τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα καὶ νὰ γίνεις χωρὶς πόλιν, χωρὶς σπῆν, χωρὶς τίποτε δικόν σου, ἀφιλάργυρος, ἀκτῆμων, χωρὶς πολυπραγμοσύνην, χωρὶς συναλλαγὰς μετὰ ἄλλους, ἀμαθὴς τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων, ταπεινὸφρων, συμπαθὴς, πρᾶος, ἡσυχος, ἕτοιμος νὰ δεχτεῖς στήν καρδιά σου τὶς ὑποδείξεις τῆς θείας γνώσεως. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γράφεις σὲ κέρινον πλάκα, ἂν προηγουμένως δὲν τὴ λειάνεις ἀπὸ τὰ γράμματα πού εἶναι χαρραγμένα πάνω στὸ κερὶ. Αὐτὰ μᾶς διδάσκει ὁ Μέγας Βασίλειος. Τέτοιοι ἔγιναν ὅλοι οἱ Ἅγιοι· χωρισμένοι τελείως ἀπὸ τὴν κοσμικὴν ζωὴν, διατηροῦσαν τὸ οὐράνιον φρόνημα ἀθόλωτον μέσα τους, καὶ τὸ καταλάμπρυναν μετὰ τοὺς θεοὺς νόμους. Καὶ ἔλαμπαν μετὰ τὰ εὐσεβῆ ἔργα καὶ λόγια, ἀφοῦ νέκρωσαν τὰ ἐπιγεια μέλη τους² μετὰ τὴν ἐγκράτειαν καὶ τὸ φόβον καὶ τὸν πόθον τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ μετὰ τὴν ἀδιάλειπτην προσευχὴν καὶ τὴ μελέτην τῶν θείων Γρα-

2. Κολ. 3, 5.

φῶν ἀνοίγουν τὰ νοερὰ μάτια τῆς ψυχῆς καὶ βλέπουν τὸν Βασιλέα τῶν δυνάμεων. Καὶ τότε γίνεται χαρὰ μεγάλη καὶ δριμύς πόθος πού καταφλέγει τὴν ψυχὴν, ἡ σάρκα συνανυψώνεται καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ γίνεται ὁ ἄνθρωπος ὅλος πνευματικὸς. Αὐτὰ ἀξιώνονται νὰ ἔχουν οἱ ἐργάτες τῆς μακαρίας ἡσυχίας καὶ τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς, οἱ ὅποιοι χωρίστηκαν ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινον παρηγοριάν καὶ μετὰ καθαρότητα συνομιλοῦν μόνοι μετὰ τὸν ἐπουράνιον Κύριον.»

Ὅταν τὰ ἄκουσε αὐτὰ ὁ θεοφιλὴς ἐκεῖνος ἀδελφός, πληγώθηκε ἡ ψυχὴ τοῦ ἀπὸ τὸν θεῖον πόθον καὶ πῆγε μαζί του στὴ σκῆτην, ὅπου οἱ πῖο μεγάλοι Πατέρες εἶχαν διανύσει τὸ δρόμον τῆς εὐσεβείας. Ἐκεῖ κατοίκησαν στὴ Λαύρα τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Κολοβοῦ, καί, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ ζήσουν ἡσυχαστικὴν ζωὴν, ἀνέθεσαν τὸν ἑαυτὸν τους στὴ φροντίδα τοῦ οἰκονόμου τῆς Λαύρας. Ζοῦσαν μετὰ τὴ χάριν τοῦ Θεοῦ μετὰ μεγάλη ἡσυχίαν, πηγαίνοντας ἐλεύθερα καθεστὴ Σάββατον καὶ Κυριακὴν στὴν ἐκκλησίαν. Τὶς ὑπόλοιπες ἡμέρας τῆς ἑβδομάδας ἔμεναν στὸ κελί, κάνοντας καθένας τὶς προσευχὰς καὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ. Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου γέροντος ἦταν αὕτη: Τὴ νύκτα ὅλη ἔφαλλε τὸ Ψαλτήριον καὶ τὶς ὥδεις χωρὶς θόρυβον, καὶ ἔλεγε καὶ μιὰ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου. Κατόπιν καθόταν καὶ ἔλεγε μόνος τοῦ τὸ «Κύριε ἐλέησον» μετὰ προσήλωση καὶ γιὰ πολλὴ ὥρα, ὥσπου δὲν μπορούσε πιά νὰ τὸ λέει. Καὶ τότε ἔπαιρνε λίγο ὕπνον· καὶ πάλιν τὴν αὐγὴν ἔφαλλε τὴν πρώτην Ὥραν καὶ καθόταν στὸ κάθισμά του προσεκτικὰ βλέποντας πρὸς τὴν ἀνατολήν, φάλλοντας κατὰ διαλείμματα καὶ λέγοντας ἀπὸ μνήμης περικοπὰς ἀπὸ τὸν Ἀποστολὸν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον. Καὶ ἔτσι περνοῦσε κάθε ἡμέρα φάλλοντας καὶ προσευχόμενος ἀδιαλείπτως³, καὶ τρεφόμενος μετὰ τὴν θεωρίαν τῶν οὐρανίων, ὥστε πολλὰς φορὰς νὰ ὑψώνεται ὁ νοῦς τοῦ στὴν θεωρίαν καὶ νὰ μὴ γνωρίζει ἂν βρίσκειται πάνω στὴ γῆ.

Ὁ ἀδελφὸς Παυλίνος, βλέποντάς τον νὰ ἐπεκτείνεται τόσο πολὺ στὴν προσευχὴν καὶ νὰ ἀλλοιώνεται ὁλότελα ἀπὸ τὶς θεῖες ἔννοιες, τοῦ εἶπε: «Πολὺ κοπιᾷς πάτερ, μετὰ τόσα γηρατειὰ νὰ ταλαιπωρεῖς τὸ σῶμα σου καὶ νὰ τὸ μεταχειρίζεσαι ὡς δούλον⁴.» Κι ὁ γέροντας ἀποκρίθηκε: «Πίστεφέ με παιδί μου, τόσο μεγάλη προθυμία καὶ πόθος γιὰ τὴν ἀκολουθίαν ἔχει βάλει ὁ Θεὸς μέσα στὴν ψυχὴν μου, ὥστε δὲν φτάνουν οἱ δυνάμεις μου νὰ τὴν ἱκανοποιήσω σ' ὅλην τὴν ἑκτασὴν τῆς. Ἀλλὰ ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐλπίς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν νικᾷ τὴν σωματικὴν μου ἀδυναμίαν.» Ἔτσι λοιπὸν ὁ πόθος τοῦ νοῦ τοῦ πετοῦσε πάντοτε στὸν οὐρανόν. Καὶ ὅχι μόνον τὶς ἄλλες ὥρες, ἀλλὰ καὶ στὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ.

Κάποτε λοιπὸν ἓνας ἀδελφός πού κατοικοῦσε μαζί του, τὸν ἐρώτησε, ποῖο εἶναι τὸ μυστήριον τῆς θεωρίας. Ἐκεῖνος, ἐπειδὴ τὸν εἶδε ὅτι ἐπιθυμοῦσε νὰ μάθει καὶ τὸν παρακαλοῦσε, τοῦ εἶπε: «Σοῦ λέω, παιδί μου, ἀληθινά,

3. Α' Θεσ. 5, 17.

4. Α' Κορ. 9, 27.

ὅτι ἂν καθαριστεῖ τελείως ὁ νοῦς, τότε ὁ Θεὸς τοῦ ἀποκαλύπτει τὶς θεωρίες ἀκόμη καὶ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων πού Τὸν ὑπηρετοῦν.» Καὶ πάλι τὸν ξαναρώτησε: «Γιατί πάτερ, παραπάνω ἀπὸ ὅλη τὴν ἀγία Γραφή, γλυκαίνεισαι περισσότερο μὲ τὸ Ψαλτήριο; Καὶ γιατί ἐνῶ τὸ λές ἡσυχᾶ, φαίνεσαι σὰν νὰ συνομιλεῖς μὲ κάποιον;» Ὁ ἀββᾶς ἀπάντησε: «Νὰ σοῦ πῶ, παιδί μου· τόσο πολὺ ἔχει βάλει ὁ Θεὸς μέσα στὴν ταπεινὴ μου ψυχὴ τὴ δύναμη τῶν ψαλμῶν, ὅσο καὶ στὸν προφήτη Δαβὶδ, καὶ δὲν μπορῶ νὰ χωριστῶ ἀπὸ τὴ γλυκύτητα τῶν ποικίλων θεωρημάτων πού βρίσκονται μέσα σ' αὐτούς. Οἱ ψαλμοὶ περιέχουν ὅλη τὴ θεία Γραφή.» Καὶ αὐτὰ τὰ ἐκμυστηρεύθηκε στὸν ἀδελφὸ μὲ μεγάλη ταπεινοφροσύνη, ἀφοῦ πιέστηκε πολὺ ἀπ' αὐτόν, θέλοντας νὰ τὸν ὠφελήσει.

Ἕνας ἀδελφὸς ὀνόματι Ἰωάννης, προερχόμενος ἀπὸ τὰ παράλια, πῆγε στὸν ἅγιο αὐτὸ καὶ μεγάλο πατέρα Φιλήμονα, ἔπесе στὰ πόδια του καὶ τοῦ εἶπε: «Τί νὰ κάνω πάτερ, γιὰ νὰ σωθῶ; Γιατί βλέπω ὅτι ὁ νοῦς μου γυρίζει καὶ ρεμβάζει ἐδῶ κι ἐκεῖ σὲ πράγματα πού δὲν πρέπει.» Ὁ γέροντας, ἀφοῦ σῶπασε λίγο, τοῦ εἶπε: «Αὐτὸ τὸ πάθος εἶναι τῶν κοσμικῶν, καὶ τὸ ἔχεις ἀκόμη, ἐπειδὴ δὲν ἀπόκτησες τέλειο πόθο τοῦ Θεοῦ. Δὲν σοῦ ἦρθε ἀκόμη ἡ θερμὴ τοῦ πόθου καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ.» Λέει ὁ ἀδελφός: «Καὶ τί νὰ κάνω Πάτερ;» Ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε: «Πήγαινε καὶ ἔχε κρυφὴ μελέτη μέσα στὴν καρδιά σου, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ καθαρῇ τὸ νοῦ σου ἀπὸ αὐτά.» Ὁ ἀδελφός, ὄντας ἀμύητος σ' αὐτά, λέει στὸν γέροντα: «Τί εἶναι ἡ κρυφὴ μελέτη, πάτερ;» Καὶ αὐτὸς τοῦ ἀπαντᾷ: «Πήγαινε, ἔχε νήψη στὴν καρδιά σου καὶ λέγε προσεκτικὰ μέσα στὸ νοῦ σου μὲ φόβο καὶ τρόμο: Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με. Αὕτη εἶναι ἡ συμβουλὴ πού δίνει ὁ μακάριος Διάδοχος* στοὺς ἀρχαρίους.»

Ἐφυγε λοιπὸν ὁ ἀδελφός, καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὶς προσευχὰς τοῦ Πατέρα, ἀφοῦ ἡσύχασε, γλυκάθηκε σ' αὐτὴ τὴ μελέτη, ἀλλὰ γιὰ λίγο. Ὅταν ὁμως ἡ μελέτη αὕτη σταμάτησε ξαφνικὰ καὶ δὲν μπορούσε νὰ τὴν καλλιεργήσει μὲ νήψη καὶ νὰ προσευχηθεῖ, πῆγε πάλι στὸν γέροντα καὶ τοῦ ἀνέφερε ὅ,τι τοῦ εἶχε συμβεῖ. Αὐτὸς τοῦ εἶπε: «Τώρα γνώρισες ἔστω καὶ ἓνα ἔχνος ἡσυχίας καὶ πνευματικῆς ἐργασίας καὶ δοκίμασες τὴ γλυκύτητα πού προέρχεται ἀπὸ αὕτη. Ἐχε λοιπὸν πάντοτε στὴν καρδιά σου αὐτό: Εἴτε τρῶς, εἴτε πίνεις, εἴτε συνομιλεῖς μὲ ἄλλους, εἴτε ἔξω ἀπὸ τὸ κελεῖ σου βρίσκεσαι, εἴτε στὸ δρόμο βαδίζεις, μὴν παραλείψεις ποτὲ νὰ ἔχεις αὕτη τὴν εὐχὴ στὸ νοῦ σου μὲ νήψη καὶ συγκέντρωση καὶ νὰ ψάλλεις καὶ νὰ μελετᾷς εὐχὰς καὶ ψαλμούς. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀνάγκη σου, νὰ μὴν εἶναι ἀργὸς ὁ νοῦς σου, ἀλλὰ κρυφὰ νὰ μελετᾷ καὶ νὰ προσεύχεται. Γιατί ἔτσι μπορεῖς νὰ γνωρίσεις τὰ βάθη τῆς Γραφῆς καὶ τὴ δύναμη πού κρύβεται σ' αὐτήν, καὶ νὰ δώσεις ἀκατάπαυστη ἐργασία στὸ νοῦ σου, γιὰ νὰ ἐκπληρώ-

* Φιλοκαλία, τόμος Α', σελ. 302, κεφ. 59-61.

νεις τὴν ἀποστολικὴ ἐντολὴ πού λέει, “ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε”⁵. Πρόσεχε λοιπὸν μὲ ἀκρίβεια καὶ φύλαγε τὴν καρδιά σου νὰ μὴ δέχεται πονηροὺς λογισμοὺς, ἢ ὁποιοῦσδήποτε μάταιους καὶ ἀνώφελους. Ἀλλὰ πάντοτε, καὶ ὅταν κοιμᾶσαι καὶ ὅταν τρῶς ἢ πίνεις ἢ συνομιλεῖς, ἡ καρδιά σου κρυφὰ, ἄλλοτε νὰ μελετᾷ νοερὰ τοὺς ψαλμούς, ἄλλοτε νὰ προσεύχεται μὲ τὸ “Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με”. Καὶ πάλι ὅταν ψάλλεις μὲ τὴ γλώσσα σου, πρόσεχε μὴν ἄλλο λέει τὸ στόμα σου καὶ ἄλλο γυρίζει ὁ νοῦς σου.»

Εἶπε πάλι ὁ ἀδελφός: «Στὸν ὕπνο μου βλέπω πολλές μάταιες φαντασίες.» Ὁ γέροντας τοῦ εἶπε: «Μὴ βαρεθεῖς καὶ μὴν ἀμελήσεις· ἀλλὰ πρὶν κοιμηθεῖς, νὰ κάνεις πολλές προσευχὰς μέσα σου καὶ ν' ἀντιστέκεσαι στοὺς λογισμοὺς, ὥστε νὰ μὴ σὲ σέρνει στὰ θελήματά του ὁ διάβολος, γιὰ νὰ σὲ δεχτεῖ ὁ Θεός. Κι ὅσο μπορεῖς φρόντισε, μετὰ τοὺς ψαλμούς καὶ τὴν προσεκτικὴ μελέτη, νὰ κοιμηθεῖς, καὶ μὴν ἀμελήσεις καὶ ἀφήσεις τὸ νοῦ σου νὰ δεχτεῖ ξένους λογισμοὺς, ἀλλὰ μὲ ἐκεῖνα πού προσευχήθηκες, ἐκεῖνα μελετώντας, πλάγιασε, γιὰ νὰ εἶναι μαζί σου ὅταν κοιμᾶσαι, καὶ ὅταν ξυπνήσεις νὰ σοῦ μιλήσουν⁶. Νὰ λές καὶ τὸ ἅγιο Σύμβολο τῆς πίστεως προτοῦ πλαγιάσεις. Γιατί ἡ ὀρθὴ πίστη περὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι πηγὴ καὶ φύλαξη ὅλων τῶν ἀγαθῶν.»

Ὁ ἀδελφός στὴ συνέχεια ρώτησε: «Δεῖξε ἀγάπη, πάτερ, καὶ πές μου, ποιά ἐργασία κάνει ὁ νοῦς σου; Δίδαξέ με, γιὰ νὰ σωθῶ καὶ ἐγώ.» Ὁ γέροντας τοῦ ἀπάντησε: «Γιατί θέλεις νὰ περιεργάζεσαι αὐτὰ τὰ πράγματα;» Σηκώθηκε τότε ὁ ἀδελφός, ἔπιασε τὰ πόδια τοῦ ἁγίου, καὶ καταφιλώντας τα τὸν παρακαλοῦσε νὰ τοῦ πεῖ. Ὅστερα ἀπὸ πολλές ὥρες, τοῦ εἶπε: «Δὲν μπορεῖς ἀκόμη νὰ τὰ ἀντέξεις· γιατί τὸ νὰ ἀπονέμει κανεῖς τὸ κατάλληλο ἔργο σὲ κάθε αἴσθηση, εἶναι ἰδίωμα ἀνθρώπου πού ἀπόκτησε ἔξη στὴν ἀρετή. Οὔτε εἶναι δυνατόν ἐκεῖνος πού δὲν εἶναι τελείως καθαρὸς ἀπὸ τὶς μάταιες σκέψεις τοῦ κόσμου, νὰ ἀξιωθεῖ νὰ λάβει αὐτὸ τὸ χάρισμα. Γι' αὐτό, ἂν ἐπιθυμεῖς αὐτά, κράτησε τὴν κρυφὴ μελέτη μὲ καθαρὴ καρδιά. Γιατί ἂν γίνεται ἀδιάλειπτα ἡ προσευχή σου καὶ ἡ μελέτη τῶν Γραφῶν, τότε ἀνοίγουν τὰ νοερὰ μάτια τῆς ψυχῆς καὶ ἔρχεται σ' αὐτὴν χαρὰ μεγάλη καὶ ἓνας πόθος ἀνέκφραστος καὶ πολὺ δυνατός, σὲ σημείον πού νὰ καίγεται καὶ ἡ σὰρκα ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ὥστε νὰ γίνεται ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος πνευματικός. Εἴτε λοιπὸν τὴ νύχτα, εἴτε τὴν ἡμέρα σὲ ἀξιῶσει ὁ Θεός νὰ προσευχηθεῖς ἀπερίσπαστα μὲ καθαρὸ νοῦ, μὴν περιοριστεῖς στὸν κανόνα σου, ἀλλὰ μὲ ὅση δύναμη ἔχεις, νὰ ἐπεκτείνεσαι στὴν προσευχή καὶ ν' ἀφοσιώνεσαι στὸ Θεό. Καὶ Αὐτὸς φωτίζει τὴν καρδιά σου ποιά πνευματικὴ ἐργασία νὰ κάνεις.» Πρόσθεσε δὲ καὶ τοῦτο: «Κάποτε ἦρθε ἓνας γέροντας νὰ μὲ ἐπισκεφθεῖ· τὸν ρώτησα γιὰ τὴν πνευματικὴ του κατάσταση καὶ μοῦ ἀπάντησε:

5. Α' Κορ. 5, 17.

6. Παροιμ. 6, 22.

“Δύο χρόνια ὀλόκληρα παρακαλοῦσα τὸ Θεὸ με ὅλη μου τὴν καρδιά χωρὶς ν’ ἀπογοητεύομαι, γιὰ νὰ μοῦ δώσει τὸ χάρισμα νὰ τυπωθεῖ ἀκατάπαυστα καὶ χωρὶς περισπασμὸ μέσα στὴν καρδιά μου ἡ προσευχὴ πὺ παρέδωσε ὁ ἴδιος στοὺς μαθητὲς Του. Καὶ ἀφοῦ εἶδε τὸν κόπο μου καὶ τὴν ὑπομονή μου, μοῦ ἔδωσε τὸ χάρισμα ὁ μεγαλόδωρος Κύριος.”»

Ἐλεγε ἀκόμη: «Οἱ λογισμοὶ πὺ γεννιοῦνται στὴ διάνοια γύρω ἀπὸ τὰ μάτια, εἶναι ἀσθένειες ὀκνηρῆς καὶ ἄνεργης ψυχῆς. Πρέπει λοιπόν, ὅπως λέει ἡ Γραφή, νὰ φρουροῦμε τὸ νοῦ μας με κάθε τρόπο⁷, καὶ νὰ φάλλομε χωρὶς περισπασμὸ με συναίσθηση καὶ νὰ προσευχόμεστε με καθαρὸ νοῦ. Λοιπὸν ἀδελφοί, ὁ Θεὸς θέλει νὰ τοῦ δείξομε τὴν ἐπιμέλειά μας πρῶτα με κόπους καὶ ἔπειτα με ἀγάπη καὶ με ἀδιάλειπτη προσευχή, καὶ Ἐκεῖνος μᾶς δίνει τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας. Καὶ εἶναι φανερό ὅτι, ἄλλος δρόμος πὺ ἀνεβάξει στὸν οὐρανὸ δὲν εἶναι παρὰ ἡ τέλεια ἡσυχία, ἡ ἀποφυγὴ ὅλων τῶν κακῶν, ἡ ἀπόκτηση τῶν καλῶν, ἡ τέλεια ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ἡ ἔνωση μαζί Του με ἀγιότητα καὶ κάθε ἀρετή. Ἄν φτάσει σ’ αὐτὰ κάποιος, γρήγορα θ’ ἀνεβῇ στὸ χωρὸ τοῦ οὐρανοῦ. Ὅπως δὴ ποτε ὅμως, ἐκεῖνος πὺ θέλει νὰ φτάσει σ’ αὐτὸ τὸ ὕψος, πρέπει νὰ νεκρώσει τὰ μέλη του πὺ ἐπιθυμοῦν τὰ γήινα⁸. Γιατὶ ὅταν ἡ ψυχὴ μας εὐφραίνεται με τὴ θεωρία τοῦ πραγματικοῦ ἀγαθοῦ, δὲν ἐπιστρέφει σὲ κανένα ἀπὸ τὰ πάθη τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀποστραφεῖ κάθε σωματικὴ ἡδυπάθεια, δέχεται με καθαρὴ καὶ ἀμόλυντη διάνοια τὴ φανέρωση τοῦ Θεοῦ.

»Ἐχομε λοιπὸν ἀνάγκη ἀπὸ μεγάλη προσοχὴ καὶ σωματικούς κόπους καὶ καθάρση τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ κάνομε τὸ Θεὸ ἔνοικο στὶς καρδιές μας, ὥστε νὰ ἐκτελοῦμε στὸ ἐξῆς χωρὶς πλάνη τίς θεῖες Του ἐντολές. Καὶ τότε Αὐτὸς μᾶς μαθαίνει νὰ τηροῦμε με ἀσφάλεια τοὺς νόμους Του, στέλνοντάς μας σὰν ἡλιακὲς ἀκτίνες τίς ἐνέργειές Του με τὴ χάρη τοῦ Πνεύματός Του πὺ ἔχει βάλει μέσα μας. Γιατὶ με κόπους καὶ πειρασμοὺς πρέπει νὰ ἀποκαθάρουμε τὴ θεῖα εἰκόνα, σύμφωνα με τὴν ὁποία γίναμε λογικοὶ καὶ δεκτικοὶ κάθε συνέσεως καὶ τῆς ὁμοιώσεως με τὸ Θεό· ἔχοντας τίς αἰσθήσεις ἁμικτες ἀπὸ κάθε κηλὶδα, πυρακτώνοντάς τις κατὰ κάποιο τρόπο στὸ καμίνι τῶν πειρασμῶν καὶ μεταμορφούμενοι στὸ βασιλικὸ ἀξίωμα. Ὁ Θεὸς ἔκανε τὴν ἀνθρώπινη φύση μέτοχο κάθε ἀγαθοῦ, ἱκανὴ νὰ θεωρεῖ νοερὰ τίς χορεῖες τῶν ἀγγέλων, τίς δόξες τῶν κυριοτήτων τίς δυνάμεις, τίς ἀρχές, τίς ἐξουσίες, τὸ φῶς τὸ ἀπλησίαστο, τὴ δόξα τὴν ὑπέρλαμπρη. Ὅταν ὅμως κατορθώσεις ἀρετὴ, ἅς μὴν ὑψωθεῖ ὁ λογισμὸς σου ἀπέναντι τοῦ ἀδελφοῦ σου, ὅτι ἐσὺ κατόρθωσες καὶ ἐκεῖνος ἀμέλησε· αὐτὸ εἶναι ἀρχὴ ὑπερηφάνειας. Πρόσχε με ὅλη σου τὴ δύναμη νὰ μὴν κάνεις τίποτε γιὰ νὰ ἀρέσεις στοὺς ἀνθρώπους. Ἄν ἀγωνίζεσαι ἐναντὶον πάθους, μὴν ἀποκάμεις, οὔτε νὰ λιγοψυχῆσεις, ἂν ἐπιμένει ὁ πόλεμος. Σήκω καὶ ρίξε τὸν ἐαυτὸ σου μπροστὰ στὸ

7. Παροιμ. 4, 23.

8. Κολ. 3, 5.

Θεὸ με ὅλη σου τὴν καρδιά καὶ πὺ μαζί με τὸν Προφήτη: “Δίκασε, Κύριε, αὐτοὺς πὺ μ’ ἀδικοῦν⁹, γιατί ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ τοὺς νικήσω.” Καὶ ὁ Θεός, βλέποντας τὴν ταπεινώσή σου, θὰ σοῦ στείλει τὸ ταχύτερο τὴ βοήθειά Του. Ὅταν πάλι περπατᾷς μαζί με ἄλλον στὸ δρόμο, μὴ δεχτεῖς μάταιη συνομιλία, ἀλλὰ δώσε στὸ νοῦ σου τὴν πνευματικὴ ἐργασία πὺ εἶχε, γιὰ νὰ τοῦ γίνῃ καλὴ συνήθεια, νὰ λησμονῇσαι τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου καὶ νὰ φτάσει τελικὰ στὸ λιμάνι τῆς ἀπάθειας.» Με τέτοια καὶ πολλὰ ἄλλα ἀφοῦ κατήχησε τὸν ἀδελφό, τοῦ ἔδωσε τὴν εὐχὴ του καὶ τὸν ἄφησε νὰ φύγει.

Ἵστερα ἀπὸ λίγο καίρὸ ξαναγύρισε ὁ ἀδελφός καὶ ἐρώτησε πάλι τὸν γέροντα: «Τί νὰ κάνω, πάτερ; Στὴ νυκτερινή μου ἀκολουθία με βαραίνει ὁ ὕπνος καὶ δὲν με ἀφήνει νὰ προσευχηθῶ με νήψη, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ ἀγρυπνήσω πολὺ, καὶ ὅταν φάλλω, μοῦ ἔρχεται ν’ ἀσχοληθῶ με τὸ ἐργόχειρο.» Ὁ γέροντας ἀπάντησε: «Ὅταν μπορεῖς νὰ προσεύχεσαι με νήψη, μὴ στραφεῖς στὸ ἐργόχειρο. Ἄν ὅμως σὲ κυριέψει ἀκηδία, κουνήσου λιγάκι, ἀπειλήσε τὸν λογισμὸ καὶ πιάσε τὸ ἐργόχειρο.» Ὁ ἀδελφός εἶπε πάλι σ’ αὐτόν: «Ἐσένα, δέσποτα, δὲ σὲ βαραίνει ὁ ὕπνος στὴν ἀκολουθία σου;» Αὐτὸς τοῦ εἶπε: «Σπάνια· ἂν ὅμως κάποτε μοῦ ἔρθῃ, κινεῖμαι καὶ λέω ἀπὸ τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιο ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὑψώνοντας τὰ μάτια τῆς διάνοιας στὸ Θεό, καὶ εὐθὺς ἐξαφανίζεται. Τὸ ἴδιο κάνω καὶ με τοὺς λογισμοὺς· ὅταν ἔρθῃ κάποιος λογισμὸς, τὸν ἀντιμετωπίζω με καυτὰ δάκρυα σὰν φωτιά, καὶ ἐξαφανίζεται. Ἐσὺ ὅμως δὲν μπορεῖς ἀκόμη νὰ ὀπλιστεῖς ἔτσι, ἀλλὰ μᾶλλον κράτα πάντοτε τὴν κρυφὴ μελέτη καὶ τίς προσευχές πὺ ὄρισαν οἱ ἅγιοι Πατέρες γιὰ τὴν ἡμέρα: τίς Ὁρες τρίτη, ἔκτη καὶ ἐνάτη καὶ τὸν ἐσπερινό· φρόντισε νὰ ἐπιτελεῖς καὶ τίς νυκτερινὲς ἀκολουθίες. Με ὅλη σου τὴ δύναμη φρόντισε νὰ μὴν κάνεις τίποτε γιὰ νὰ ἀρέσεις στοὺς ἀνθρώπους, οὔτε νὰ ἔχεις ἔχθρα κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, γιὰ νὰ μὴ χωριστεῖς ἀπὸ τὸ Θεὸ σου. Προσπάθησε νὰ φυλάξεις τὴ διάνοιά σου ἀμετεώριστη, στραμμένη με ἐπιμέλεια στοὺς ἐσωτερικοὺς λογισμοὺς. Ὅταν βρίσκεσαι στὴν ἐκκλησία καὶ πρόκειται νὰ μεταλάβεις τὰ θεῖα Μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, μὴ βγείς ἔξω, μέχρι ὅτου λάβεις τὴν τέλεια εἰρήνη· στάσου στὸν ἴδιο τόπο καὶ μὴ φύγεις ἀπὸ ἐκεῖ μέχρι τὴν ἀπόλυση. Ἐχε στὸ νοῦ σου ὅτι στέκεσαι στὸν οὐρανὸ καὶ ὅτι πρόκειται μαζί με τοὺς ἁγίους ἀγγέλους νὰ συναντήσεις τὸ Θεὸ καὶ νὰ τὸν ὑποδεχτεῖς μέσα στὴν καρδιά σου. Προετοιμάζου με φόβο καὶ τρόμο πολὺ, γιὰ νὰ μὴ γίνῃς μέτοχος τῶν ἁγίων δυνάμεων ἀνάξια.» Με αὐτὰ ὀπλισε τὸν ἀδελφὸ καὶ ἀφοῦ τὸν ἀνέθεσε στὸν Κύριο καὶ στὸ Πνεῦμα τῆς χάρις Του¹⁰, τὸν ἄφησε νὰ φύγει.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, καὶ ὁ ἀδελφός πὺ ἦταν μαζί του ἔλεγε τὰ ἐξῆς: «Κάποτε πὺ καθόμουν κοντά του, τὸν ρώτησα ἂν δοκίμασε πειρασμοὺς ἀπὸ ἐπιβουλὲς δαιμόνων, ὅταν ἦταν στὴν ἔρημο. Μοῦ ἀπάντησε: “Συγχώρεσέ με

9. Ψαλμ. 34, 1.

10. Πράξ. 20, 32.

ἀδελφέ. Ἄν ἐπιτρέψει ὁ Θεὸς νὰ ἔρθουν σὲ σένα οἱ πειρασμοὶ ποὺ ὑπέφερα ἀπὸ τὸν διάβολο, δὲ θὰ μπορέσεις νομίζω νὰ ὑπομείνεις τὴ δριμύτητά τους. Εἶμαι ἐβδομήντα χρόνων, ἢ καὶ παραπάνω. Ὑπομένω ὅλο καὶ περισσότερους· ἔμεινα σὲ διάφορες ἐρήμους σὲ βαθύτατη ἡσυχία καὶ ἔπαθα καὶ ὑπέφερα τόσα ἀπὸ αὐτούς, ποὺ δὲν συμφέρει νὰ διηγηθῶ τὴ δριμύτητά τους σ' ἐκείνους ποὺ δὲ δοκίμασαν ἀκόμα τὴν ἡσυχαστικὴ ζωὴ. Αὐτὸ ἔκανα πάντα στοὺς πειρασμούς· ὅλη τὴν ἐλπίδα μου τὴν ἔριχνα στὸ Θεό, πρὸς τὸν ὁποῖο ἔκανα καὶ τὶς ὑποσχέσεις τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ κόσμου. Καὶ Αὐτὸς ἀμέσως μὲ ἔσωζε ἀπὸ κάθε ἀνάγκη. Γι' αὐτό, ἀδελφέ, δὲ φροντίζω πλέον γιὰ τὸν ἑαυτό μου. Γιατὶ γνωρίζω ὅτι Ἐκεῖνος φροντίζει γιὰ μένα καὶ ὑποφέρω ἐλαφρότερα τοὺς πειρασμούς ποὺ μοῦ ἔρχονται. Μόνον αὐτὸ προσφέρω ἐγὼ ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, τὸ νὰ προσεύχομαι ἀδιάλειπτα¹¹. Καὶ ξέρω ὅτι ὅσο δυναμώνουν τὰ δεινὰ, τόσο καὶ προξενοῦνται στεφάνια στὸν ὑπομένοντα. Γιατὶ οἱ πειρασμοὶ εἶναι γραμμάρια μπροστὰ στὸν δίκαιο Κριτὴ. Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντας ὑπόψη ἀδελφέ, μὴν πέσεις στὴ ραθυμία· γνώριζε ὅτι στέκεσαι κι ἀγωνίζεσαι στὸ μέσο τοῦ πολέμου καὶ ὅτι εἶναι πάρα πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ πολεμοῦν μὲ τὸ μέρος μας ἐναντὶν τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ πῶς ἦταν δυνατό νὰ τολμοῦμε ἐμεῖς νὰ πολεμοῦμε ἐναντὶν τόσο φοβεροῦ ἐχθροῦ τοῦ γένους μας, ἂν δὲ μᾶς κρατοῦσε τὸ πανίσχυρο χέρι τοῦ Θεοῦ Λόγου, προστατεύοντας καὶ φυλάγοντάς μας; Πῶς θ' ἄντεχε ἡ ἀνθρώπινη φύση τὶς ἐπιθέσεις του; Λέει σχετικὰ ἡ Γραφή: 'Ποιὸς μπορεῖ νὰ ἀφαιρέσει τὴν ἐπένδυσή του, ἢ ποιὸς μπορεῖ νὰ διαπεράσει τὶς πτυχές τοῦ θώρακά του; Ἀπὸ τὸ στόμα του βγαίνουν πυρσοὶ ἀναμμένοι, καὶ πετάγονται φωτιές. Ἀπὸ τὰ ρουθούνια του βγαίνει πυκνὸς καπνὸς σὰν ἀπὸ φωτιά ποὺ καίει κάρβουνα. Ἡ ψυχὴ του εἶναι πυρακτωμένα κάρβουνα καὶ ἀπὸ τὸ στόμα του βγαίνει φλόγα. Ἡ δύναμή του συγκεντρώνεται στὸν τράχηλό του. Μπροστὰ του τρέχει ἡ καταστροφή. Ἡ καρδιά του εἶναι σκληρὴ σὰν πέτρα, καὶ ἀκαμπτη σὰν τὸ ἀμόνι. Ἀναβράζει τὴν ἄβυσσο ὅπως τὸ φουσερὸ τὴ φωτιά στὸ χαλκουργεῖο· θεωρεῖ τὴ θάλασσα σὰν ἓνα μυροδοχεῖο καὶ ἔχει τὴν κυριαρχία του τὰ βάθη τῆς ἀβύσσου. Βλέπει κάθε ὑψηλὸ καὶ βασιλεύει πάνω σ' ὅλα ὅσα εἶναι μέσα στὰ νερά.'¹² Ἐναντὶν αὐτοῦ ἔχομε νὰ παλέψομε, ἀδελφέ. Αὐτὸν τὸν τρομερὸ καὶ δυνατό τύραννο ὑποτύπωσε ἡ Γραφή. Ἀλλὰ εὐκόλα τὸν νικοῦν ὅσοι ἔχουν ἐπιδιοθεῖ νόμιμα στὸν ἐρημικὸ βίον, ἐπειδὴ δὲν τοὺς συνδέει τίποτε μαζὶ του, καθὼς ἀπαρνήθηκαν τὸν κόσμον καὶ ἀνδραγαθοῦν στὶς ἀρετές. Ἐχομε ἐμεῖς μαζὶ μας Ἐκεῖνον ποὺ πολεμᾷ μὲ τὸ μέρος μας. Πῆς μου, ποιὸς εἶναι ποὺ πλησίασε τὸν Κύριο καὶ ἀφοῦ ἔλαβε στὸ νοῦ του τὸν φόβο Του, δὲν παρουσίασε ἀλλαγὴ; Καὶ ποιὸς εἶναι ποὺ καταλάμπρυνε τὸν ἑαυτό του μὲ τοὺς θεοὺς νόμους καὶ τὰ θεῖα ἔργα, καὶ δὲν ἔκανε τὴν ψυχὴ του ὁλοφώτεινη καὶ ν' ἀστράφτει μὲ τὰ θεῖα νοήματα καὶ τοὺς λογισμούς; Αὐτὸς

11. Α' Θεσ. 5, 17.

12. Ἰωβ 41, 5· 11-14· 16· 23-24· 26.

δὲν ἀφήνει ποτὲ ἀργὴ τὴν ψυχὴ του, γιατί ἔχει τὸ Θεὸ ποὺ διεγείρει τὸ νοῦ στὸ νὰ ἐπιθυμεῖ ἀκόρεστα τὸ φῶς. Καὶ καθὼς ἡ ψυχὴ αὐτὴ δέχεται συνεχῶς τὴ θεῖα ἐνέργεια, δὲν ἀφήνεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα νὰ ἀποχαυνώνεται στὰ πάθη· ἀλλὰ σὰν βασιλιάς ποὺ μὲ δριμὺ καὶ φοβερὸ μένος κατὰ τῶν ἐχθρῶν, κατακόβοντάς τους ἀλύπητα καὶ χωρὶς νὰ στρέφεται διόλου πρὸς τὰ πίσω, κερδίζει τὴ νίκη τοῦ πολέμου, σηκώνοντας τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ μὲ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ καὶ τὴν προσευχὴ τοῦ νοῦ."¹³

Ὁ ἴδιος ἀδελφὸς ἔλεγε ἀκόμα καὶ τοῦτο: «Κοντὰ στὶς ἄλλες ἀρετές, εἶχε καὶ αὐτὴν: ποτὲ δὲν ἀνεχόταν νὰ ἀκούσει ἀργὸ λόγο. Ἄν κανεὶς ἔλεγε ἀπρόσεκτα κάτι ποὺ δὲν ἔτινε σὲ ψυχικὴ ὠφέλεια, δὲν ἀποκρινόταν διόλου. Ἀλλὰ καὶ ὅταν πῆγαινα γιὰ ὑπηρεσία, δὲν μὲ ρωτοῦσε "ποῦ πηγαίνεις;". Καὶ ὅταν ἐπέστρεφα, δὲν μὲ ρωτοῦσε "ποῦ ἦσουν;" ἢ "πῶς πῆγες;" ἢ "τί ἔκανες;". Κάποτε λοιπὸν πῆγα στὴν Ἀλεξάνδρεια γιὰ δουλειὰ ἀναγκαία καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πῆγα στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ ἐκκλησιαστικὸ ζήτημα, ἀφοῦ χαίρετσα τοὺς ἄλλους εὐλαβέστατους ἀδελφούς, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσω τὸν γέροντα. Ἀφοῦ ἔμεινα ἀρκετὸ καιρὸ ἐκεῖ, γύρισα πάλι στὴ σκήτη κοντὰ του. Αὐτὸς ὅταν μὲ εἶδε, γέμισε ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀφοῦ μὲ φίλησε, ἔκανε εὐχὴ καὶ κάθισε, χωρὶς νὰ μὲ ἐρωτήσει τίποτε, ἀλλὰ ἔμεινε προσηλωμένος στὴ θεωρία.

»Ἄλλοτε πάλι, θέλοντας νὰ τὸν δοκιμάσω, περίμενα μερικὲς ἡμέρες, χωρὶς νὰ τοῦ δώσω ψωμί. Αὐτὸς οὔτε ζήτησε, οὔτε μοῦ εἶπε τίποτε. Ἐγὼ ὕστερα ἀπ' αὐτά, τοῦ ἔβαλα μετάνοια καὶ τοῦ εἶπα: "Δεῖξε ἀγάπη, πάτερ, καὶ πῆς μου, δὲ λυπήθηκες ποὺ δὲν σοῦ ἔφερα κατὰ τὴ συνήθεια νὰ φᾶς;" Μοῦ ἀποκρίθηκε: "Συγχώρεσέ με, ἀδελφέ. Καὶ εἴκοσι ἡμέρες ἂν δὲν μοῦ δώσεις ψωμί, δὲν σοῦ ζητῶ. Ὅσο ἀντέχει ἡ ψυχὴ μου, ἔτσι ἀντέχω καὶ στὸ σῶμα." Τόσο πολὺ ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τὴ θεωρία τοῦ ὄντως Ἀγαθοῦ.

»Ἐλεγε ἐπίσης ὅτι "ἀφότου ἦρθα στὴ σκήτη, δὲν ἐπέτρεψα στὸ λογισμό μου νὰ βγεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ κελί, οὔτε καὶ ἄλλο λογισμὸ παραδέχθηκα μὲ τὸ νοῦ μου, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ τὶς τιμωρίες στὸν μέλλοντα αἰῶνα. Εἶχα πάντοτε στὸ νοῦ μου τὴν τιμωρία ποὺ ἔχει ἀπειλήσει ὁ Θεὸς κατὰ τῶν ἀμαρτωλῶν, τὸ αἰώνιο πῦρ καὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερο, σὲ ποιά κατάσταση βρίσκονται οἱ ψυχές τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ οἱ ψυχές τῶν δικαίων, καὶ ποιά εἶναι τὰ ἀγαθὰ ποὺ εἶναι ἐτοιμασμένα γιὰ τοὺς δικαίους, καὶ πῶς ὁ καθένας ἀπολαμβάνει τὸ μισθὸ του ἀνάλογα μὲ τὸν κόπο του¹³: ἓνας γιὰ τοὺς πολλοὺς κόπους του, ἄλλος γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη του καὶ τὴν ἀνυπόκριτη ἀγάπη του, ἄλλος γιὰ τὴν ἀκτημοσύνη του καὶ τὴν ὀλικὴ ἀπάρνηση τοῦ κόσμου, ἄλλος γιὰ τὴν ταπεινοφροσύνη του καὶ τὴν ἀκρότατη ἡσυχία του, ἄλλος γιὰ τὴν τέλεια ὑποταγὴ του, ἄλλος γιὰ τὴν ξενιτεία του. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν συλλογίζομαι καὶ δὲν ἐπιτρέπω σὲ ἄλλο λογισμὸ νὰ εἰσχωρήσει μέσα

13. Α' Κορ. 3, 8.

μου, οὔτε μπορῶ νὰ βρίσκομαι ἀκόμα με τοὺς ἀνθρώπους, ἢ ν' ἀπασχολήσω τὸ νοῦ μου με αὐτούς, γιὰ νὰ μὴν ἀποχωριστῶ ἀπὸ τὶς ἀγιότερες σκέψεις.”

»Σ' αὐτὰ πρόσθετε καὶ τὴ διήγηση κάποιου μοναχοῦ κι ἔλεγε ὅτι “εἶχε φτάσει σὲ ἀπάθεια καὶ δεχόταν τὸ ψωμί του ἀπὸ χέρι ἀγγέλου, ἀπὸ τὴν ἀμέλειά του ὅμως ἔχασε αὐτὴ τὴν τιμὴ. Γιατὶ ὅταν ἡ ψυχὴ χαλαρώσει τὴ συγκέντρωση καὶ τὴν ἔνταση τοῦ νοῦ, τότε τὴν κυριεύει ἡ νύχτα. Ὅπου δὲ φωτίζει ὁ Θεός, ὅλα εἶναι σκορπισμένα σὰν μέσα στὸ ζόφο καὶ δὲ μποροῦν νὰ βλέπουν τὸ Θεὸ μόνο καὶ νὰ τρέμουν τοὺς λόγους Του. Λέει ὁ Κύριος: “Ἐγὼ εἰμαι Θεὸς πού σὰς πλησιάζω, καὶ ὄχι Θεὸς ἀπὸ μακριά. Εἶναι δυνατόν νὰ κρυφτεῖ κανεὶς στὸ πιδ κρυφὸ μέρος κι ἐγὼ νὰ μὴ τὸν δῶ; Μήπως ἐγὼ δὲ γεμίζω τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ;”¹⁴” Θυμόταν καὶ πολλοὺς ἄλλους πού ἔπαθαν τὰ ἴδια. Κοντὰ σ' αὐτὰ ἀνέφερε καὶ τὴν πτώση τοῦ Σολομώντα, “ὁ ὁποῖος, ἔλεγε, ἂν καὶ ἔλαβε τόση σοφία καὶ δοξαζόταν ἀπὸ ὅλους γιατί ἦταν σὰν τὸ πρωινὸ ἀστέρι καὶ σκόρπιζε σ' ὅλους τὴ λάμψη τῆς σοφίας του, ὥστόσο γιὰ μιὰ μικρὴ ἡδονὴ ἔχασε τὴ δόξα¹⁵. Εἶναι νὰ φοβᾶται κανεὶς τὴν ἀμέλεια. Πρέπει νὰ προσευχόμαστε ἀδιάλειπτα¹⁶, γιὰ νὰ μὴν ἔρθει ξένος λογισμὸς καὶ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ κολλήσει κάτι ξένο στὸ νοῦ μας. Γιατὶ ἡ καθαρὴ καρδιὰ ἀφοῦ γεμίσει ὁλόκληρη ἀπὸ τὸ “Ἅγιο Πνεῦμα, βλέπει μέσα της καθαρὰ σὰν σὲ καθρέφτη ὅλο τὸν ἴδιο τὸ Θεό.”

»Ὅταν τ' ἄκουσα αὐτά, συνέχισε ὁ ἀδελφός, κατάλαβα στὴν πράξη ὅτι τὰ σαρκικὰ πάθη ἦταν ὁλότελα ἀνενεργὰ σ' αὐτόν. Ἐπιθυμοῦσε πάντοτε τὰ καλύτερα, ὥστε πάντοτε νὰ φαίνεται ὅτι μεταμορφωνόταν ἀπὸ τὸ “Ἅγιο Πνεῦμα· στέναζε μ' ἀνέκφραστους στεναγμούς¹⁷, στρεφόταν μέσα του καὶ ζύγιζε τὸν ἑαυτό του, καὶ ἀγωνιοῦσε μήπως κάτι μπεῖ κρυφὰ στὴ διάνοιά του καὶ θολώσει τὴν καθαρότητά της καὶ τοῦ δημιουργηθεῖ, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει, καμιά ἀφορμὴ γιὰ ψόγο.

»Βλέποντας ἐγὼ αὐτά, εἶπε ὁ ἀδελφός πού ἦταν κοντὰ του, καὶ παρακινούμενος ἀπὸ ζῆλο νὰ κάνω καὶ ἐγὼ τὰ ὅμοια κατορθώματα, τὸν πλησίαζα καὶ τὸν ρωτοῦσα συχνά: “Πῶς μπορῶ νὰ ἀποκτήσω καὶ ἐγὼ καθαρὸ νοῦ, ὅπως καὶ σύ;” Κι αὐτὸς μοῦ ἔλεγε: “Πήγαινε καὶ κοπίασε. Γιατὶ χρειάζεται κόπος καὶ πόνος καρδιάς. Ἐκεῖνα πού εἶναι ἄξια τοῦ ζήλου καὶ τῶν κόπων μας, δὲν μᾶς ἔρχονται ὅταν κοιμόμαστε καὶ εἴμαστε ξαπλωμένοι, ἀφοῦ καὶ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ δὲν ἔρχονται χωρὶς κόπο. Πρέπει λοιπὸν ἐκεῖνος πού θέλει νὰ φτάσει σὲ πνευματικὴ προκοπὴ, πρῶτα ἀπ' ὅλα νὰ ἀπαρνηθεῖ τὰ θελήματά του καὶ νὰ ἀποκτήσει τὸ παντοτινὸ πένθος καὶ τὴν ἀκτημοσύνη. Νὰ μὴν προσέχει ἀμαρτίες ἄλλων, ἀλλὰ μόνον τὶς δικές του καὶ νὰ κλαίει γι' αὐτὲς ἡμέρα καὶ νύχτα, καὶ νὰ μὴν ἔχει φιλία με κανένα. Ἡ ψυχὴ πού ἔχει πόνον ἀπὸ συμφορὲς καὶ ἐλέγχεται ἀπὸ τὴ θύμηση τῶν ἀμαρτιῶν της, γίνε-

14. Ἱερ. 23, 23-24. 15. Γ' Βασ. 11, 1-11. 16. Α' Θεσ. 5, 17. 17. Ρωμ. 8, 26.

ται νεκρὴ γιὰ τὸν κόσμον, καὶ ὁ κόσμος νεκρώνεται γι' αὐτήν, δηλαδὴ γίνονται ἄπρακτα τὰ πάθη τῆς σάρκας, καὶ ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἀργός γι' αὐτά. Ἐκεῖνος πού ἀπαρνέεται τὸν κόσμον καὶ πηγαίνει μαζί με τὸ Χριστὸ καὶ ἡσυχάζει, ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ καὶ φυλάει καθαρὴ τὴ θεία εἰκόνα καὶ ἀποκτᾷ τὴ θεία ὁμοίωση. Γιατὶ δέχεται ἀπὸ τὸ Θεὸ τὴ χορηγία τοῦ Πνεύματος καὶ γίνονται οἶκος Θεοῦ καὶ ὄχι οἶκος δαιμόνων· παρουσιάζει ἔργα δίκαια ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ ψυχὴ πού εἶναι καθαρὴ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἐλεύθερη ἀπὸ σαρκικούς μολυσμούς καὶ δὲν ἔχει καμιά κηλίδα ἢ ρυτίδα¹⁸, θὰ στεφθεῖ με τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης, καὶ θὰ λάμπει ὁλόκληρη ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῆς ἀρετῆς. Ἄν κάποιος στὴν ἀρχὴ τῆς ἀποταγῆς του ἀπὸ τὸν κόσμον δὲν ἔχει πένθος στὴν καρδιά του, οὔτε δάκρυα πνευματικά, οὔτε θύμηση τῆς ἀτελείτητος κολάσεως, οὔτε ἀληθινὴ ἡσυχία, οὔτε ἐπίμονη προσευχή, οὔτε ψαλμωδία, οὔτε μελέτη τῶν θείων Γραφῶν, οὔτε τοῦ ἔγιναν ὅλα αὐτὰ συνήθεια, ὥστε ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἐγκατέριση σ' αὐτὰ νὰ ἀναγκάζεται ἀπὸ τὸ νοῦ του νὰ τὰ πράττει καὶ χωρὶς ἀκόμη νὰ τὸ θέλει, καὶ ἂν δὲ μεγαλώνει ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ μέσα στὸ νοῦ του, τότε αὐτὸς βρίσκει ἀκόμη ἀνάπαυση στὴ φιλία τοῦ κόσμου καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκτήσει καθαρὸ νοῦ κατὰ τὴν προσευχή. Ἡ εὐσέβεια καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καθαρίζουν τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ κάνουν τὸ νοῦ ἐλεύθερο, τὸν ὁδηγοῦν στὴ φυσικὴ θεωρία καὶ τὸν κάνουν ν' ἀγγίζει τὴ θεολογία, τὴν ὁποία περιμένει με τὴ μορφή τῆς μακαριότητος, γιατί αὐτὴ δίνει ἀπὸ ἐδῶ στοὺς μετόχους της τὴν πρόγευση τῆς αἰώνιας μακαριότητος καὶ διατηρεῖ τὴν ψυχὴ ἀκλόνητη.

»Μὲ ὅλη μας λοιπὸν τὴ δύναμη ἃς φροντίσαμε γιὰ τὴν πρακτικὴ ἐργασία, με τὴν ὁποία ἀνεβαίνομε στὴν εὐσέβεια, πού εἶναι ἡ καθαρὴ τῆς διάνοιας. Καρπὸς της εἶναι ἡ φυσικὴ θεωρία καὶ ἡ θεολογία. Γιατὶ ἡ πράξη εἶναι πού μᾶς ἀνεβάζει στὴ θεωρία, ὅπως λέει ὁ ἅγιος Γρηγόριος, ὁ μεγάλωφωνος καὶ θεολογικώτατος αὐτὸς νοῦς. Ἄν λοιπὸν παραμελήσουμε τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ, θὰ εἴμαστε ἄδαιοι ἀπὸ κάθε φιλοσοφία. Γιατί, κι ἂν ἀκόμη προχωρήσει κανεὶς στὸ ἀκρότατο ὄριο τῆς ἀρετῆς, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς ἀσκήσεως, γιὰ νὰ χαλιναγωγῇ τὶς ἄτακτες ὁρμές τοῦ σώματος καὶ νὰ ἐπιτύχει τὴν ἐπιτήρηση τῶν λογισμῶν του. Ἐτσι μόλις μπορούμε νὰ ἐπιτύχομε νὰ κατοικήσει μέσα μας ὁ Χριστός. Ὅσο περισσεύει μέσα μας ἡ δικαιοσύνη, τόσο ἀποκτοῦμε τὴν πνευματικὴ ἀνδρεία. Καὶ ἀφοῦ γίνει τέλειος ὁ νοῦς, πετυχαίνει τὴν ὀλικὴ ἀνάκραςή του στὸ Θεὸ καὶ περιλάμπεται ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς καὶ τοῦ ἀποκαλύπτονται τὰ ἀπόρητα μυστήρια. Καὶ τότε μαθαίνει ἀληθινά, πού εἶναι ἡ φρόνηση, πού ἡ δύναμη, πού ἡ σύνεση νὰ γνωρίσει τὰ πάντα, πού εἶναι ἡ μακροβιότητα καὶ ἡ ζωὴ, πού τὸ φῶς τῶν ματιῶν καὶ ἡ εἰρήνη¹⁹. Γιατὶ ὅσο ὁ νοῦς εἶναι ἀπορροφημένος στὴ μάχη τῶν παθῶν, δὲν ἔχει ἀκόμη καιρὸ ν' ἀπολαύσει ὅλα αὐτά. Κι αὐτὸ γιατί οἱ

18. Ἐφ. 5, 27.

19. Βαρούχ 3, 14.

ἀρετές καὶ οἱ κακίες κάνουν τυφλὸ τὸ νοῦ. Οἱ κακίες, γιὰ νὰ μὴ βλέπει τίς ἀρετές· οἱ ἀρετές, γιὰ νὰ μὴ βλέπει τίς κακίες. Ὄταν ὅμως πάψει ὁ πόλεμος καὶ ἀξιωθεῖ νὰ λάβει πνευματικὰ χαρίσματα, τότε γίνεται ὁλόκληρος φωτοειδής, καθὼς ἐνεργεῖ πυκνὰ ἐπάνω του ἡ χάρις καὶ στέκεται ἀκλόνητος στὴ θεωρία τῶν πνευματικῶν. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν εἶναι δεμένος μὲ τὰ γήινα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ θάνατο ἔχει μεταβεῖ στὴ ζωὴ²⁰. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀκολουθεῖ τὴ ζωὴ τοῦ ζήλου καὶ προσέρχεται στὸ Θεό, πρέπει νὰ ἔχει ἀγνὴ τὴν καρδιά καὶ καθαρὸ τὸ στόμα του, γιὰ νὰ μπορέσει ὁ καθαρὸς λόγος ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα νὰ ὑμνήσῃ ἅξια τὸ Θεό. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ποὺ ἔχει ἀφοσιωθεῖ στὸ Θεό, συνομιλεῖ διαρκῶς μαζί Του.

»Ἄς θελήσουμε λοιπὸν, ἀδελφοί, νὰ φτάσουμε σ' αὐτὴ τὴν κορυφὴ τῶν ἀρετῶν καὶ νὰ μὴ μένουμε στὴ γῆ προσηλωμένοι στὰ πάθη. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται καὶ ἀξιώθηκε νὰ πλησιάσῃ στὸ Θεὸ καὶ νὰ γίνῃ μέτοχος τοῦ ἀγίου φωτὸς καὶ νὰ πληγωθεῖ ἀπὸ τὸν πόθο τοῦ Θεοῦ, ἀπολαμβάνει τὸ Θεὸ μὲ πνευματικὴ καὶ ἀπερίγραπτη εὐφροσύνη, ὅπως λέει ὁ ἱερὸς ψαλμός: «Ἔχε ὡς τρυφὴ σου τὸν Κύριο, καὶ θὰ σοῦ δώσει ὅ,τι ζητᾷ ἡ καρδιά σου. Καὶ θὰ προβάλῃ τὴ δικαιοσύνη σου σὰν τὸ φῶς, καὶ τὴν κρίση Του γιὰ σένα σὰν τὴ λαμπρότητα τοῦ μεσημεριοῦ.»²¹. Ὅπως λέει καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, ποιὸς πόθος ψυχῆς εἶναι τόσο δυνατὸς καὶ ἀφόρητος, ὅσο ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔρχεται στὴν ψυχὴ ὅταν εἶναι καθαρὴ ἀπὸ κάθε κακία, καὶ λέει μὲ ἀληθινὴ διάθεση καρδιᾶς: «Εἰμαι ἐγὼ λαβωμένη ἀπὸ ἀγάπη.»²²; Οἱ ἀστραπὲς τοῦ θεοῦ κάλλους εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε περιγραφή καὶ διήγηση. Δὲν μπορεῖ νὰ τίς παραστήσῃ ὁ λόγος, δὲν μπορεῖ νὰ τίς δεχτεῖ ἡ ἀκοή. Καὶ ἂν τίς παρομοιάσῃς μὲ τὸ φῶς τοῦ αὐγερινοῦ, ἢ μὲ τὴν λαμπρότητα τῆς σελήνης, ἢ μὲ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὅλα αὐτὰ εἶναι πολὺ φτωχὰ γιὰ νὰ μᾶς κάνουν νὰ φανταστοῦμε τὴ δόξα ἐκείνη, καὶ περισσότερο ὑπολείπονται στὴ σύγκριση μὲ τὸ ἀληθινὸ φῶς, ἀπ' ὅσο διαφέρει ἡ βαθιὰ νύχτα ἢ τὸ ἀπαίσιο σκοτάδι ἀπὸ ἓνα κατ'ἀλαμπρο μεσημέρι. Αὐτὰ μᾶς παρέδωσε ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ θεσπέσιος διδάσκαλος, ποὺ ἔμαθε καὶ διδάχτηκε ἀπὸ τὴν πείρα.»

Αὐτὰ λοιπὸν, κι ἀκόμη περισσότερα, διηγήθηκε ὁ ἀδελφὸς ποὺ ἔμενε κοντὰ στὸν ἀββᾶ Φιλήμονα. Ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὸ ποὺ θὰ πῶ, ποιὸς δὲν θὰ θαυμάσῃ, ποὺ εἶναι μεγάλη ἀπόδειξη τῆς ταπεινοφροσύνης του; Γιατὶ ἐνῶ εἶχε ἀξιωθεῖ ἀπὸ πολὺν χρόνον τὴν ἱερωσύνη καὶ εἶχε ἐγγίσει τὰ οὐράνια, τόσο μὲ τὸ βίό του, ὅσο καὶ μὲ τὴ γνώση του, ἀπέφευγε τόσο πολὺ τὸ μέγεθος τῶν θείων ἱεουργιῶν, ὥστε στὰ πάμπολλα χρόνια τῶν ἀγώνων του, δὲν τόλμησε σχεδὸν νὰ πλησιάσῃ τὴν ἁγία Τράπεζα. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἅγια μυστήρια, ἂν καὶ ζοῦσε μὲ τόση αὐστηρότητα, ὅταν τύχαινε νὰ συναντηθεῖ μὲ ἀνθρώπους, δὲν μεταλάμβανε. Ὄταν δὲ ἔμελλε νὰ μεταλάβῃ τὰ θεῖα μυστήρια, ἐξιλέωνε καὶ παρακαλοῦσε τὸ Θεὸ μὲ προσευχὰς καὶ ψαλμωδίες καὶ ἐ-

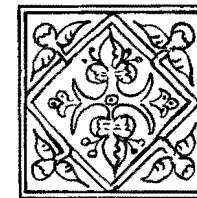
20. Ἰω. 5, 24.

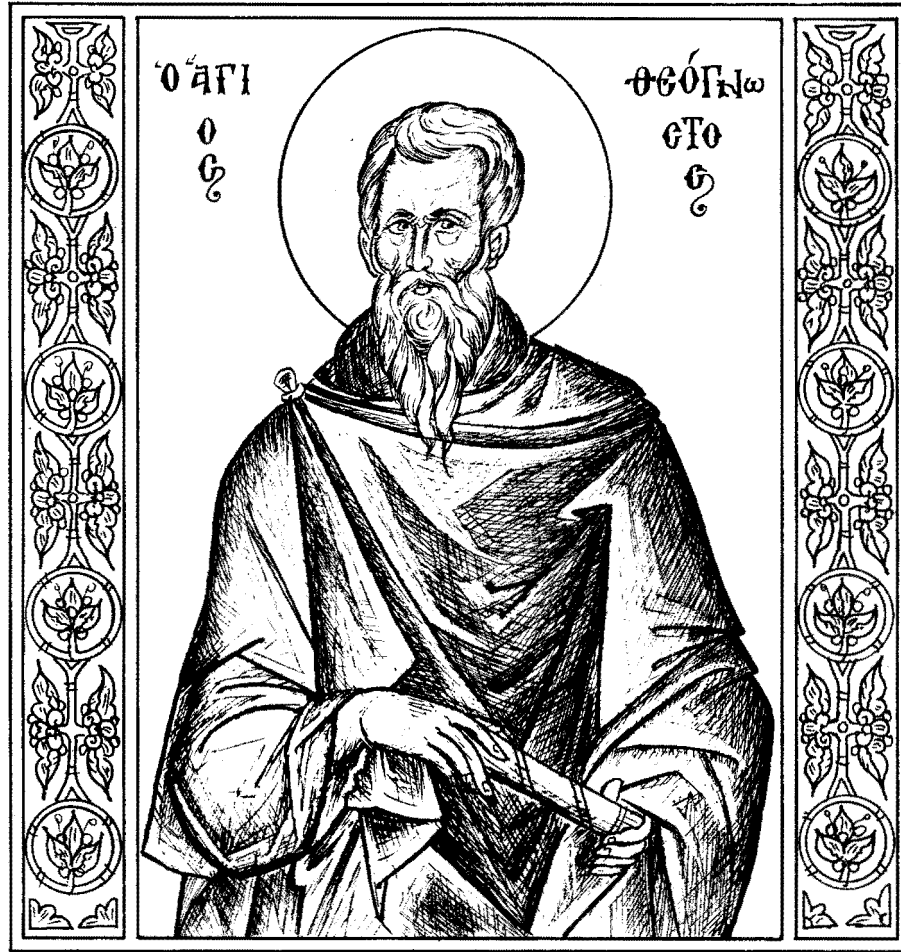
21. Ψαλμ. 36, 4 καὶ 6.

22. Ἀσμα 5, 8.

ξομολογήσεις, γιατί ἐνοιωθε φρίκη ὅταν ἄκουε τὴ φωνὴ τοῦ Ἱερέα νὰ λέει: «Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις». Γιατὶ ἔλεγε ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι γεμάτη ἁγίους ἀγγέλους καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βασιλεὺς τῶν δυνάμεων εἶναι παρὼν καὶ ἱεουργεῖται μυστικὰ καὶ μέσα στὶς καρδιές μας μεταβάλλεται σὲ σῶμα καὶ αἷμα. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Πρέπει ἐμεῖς μὲ ἀγνότητα καὶ καθαρότητα καὶ βγαίνοντας κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὴ σάρκα, χωρὶς κανένα ἀπολύτως δισταγμὸ καὶ ἐνδοιασμὸ νὰ τολμοῦμε νὰ κοινωνοῦμε τὰ ἄχραντα μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ γίνουμε μέτοχοι τοῦ φωτισμοῦ ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτά. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες, ἔβλεπαν τοὺς ἀγγέλους ποὺ τοὺς παρακολουθοῦσαν, γι' αὐτὸ καὶ φύλαγαν τοὺς ἑαυτοὺς των μὲ σιωπὴ, χωρὶς νὰ συνομιλοῦν μὲ κανένα.»

Ἀκόμη ἔλεγε καὶ τοῦτο: «Ἄν ἦταν ἀνάγκη νὰ πουλήσῃ τὸ ἐργόχειρό του ὁ ἴδιος, γιὰ νὰ μὴν ἐπακολουθήσῃ ἀπὸ τὴ συζήτηση κανένα ψεῦδος, ἢ ὄρκος, ἢ περιττολογία, ἢ καμμιὰ ἄλλη ἀμαρτία, ὑποκρινόταν ὅτι εἶναι μωρός. Καὶ ὁ καθένας ποὺ ἤθελε νὰ ἀγοράσῃ, ἔπαιρνε ἀπ' αὐτὸν καὶ τοῦ ἔδινε ὅ,τι ἤθελε. Ὡς ἐργόχειρο εἶχε τὸ πλέξιμο μικρῶν καλαθίων. Δεχόταν εὐχαρίστως ὅ,τι τοῦ ἔδιναν, χωρὶς διόλου νὰ μιλάει, ὁ πραγματικὰ φιλόσοφος αὐτὸς ἄνθρωπος.

Ο ΟΣΙΟΣ ΘΕΟΓΝΩΣΤΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ο ὁσιος Θεόγνωστος, ὁ συντάκτης τῶν κεφαλαίων ποὺ ἀκολουθοῦν, ἀνταντίζεται μὲ τὸν ὁμώνυμο Ἀλεξανδρινὸ ποὺ λεγόταν καὶ Ἐξηγητὴς καὶ τὸν ἀναφέρει ὁ Φώτιος (ἀνάγν. 106η), ἢ εἶναι ἄλλος, δὲν τὸ ξέρομε μὲ ἀκρίβεια, ὅπως καὶ τὸ πότε ἔζησε. Ὅπως ὅμως τὸ δένδρο γνωρίζεται ἀπὸ τὸν

καρπὸ του, ἔτσι καὶ αὐτὸς ἦταν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔζησαν μὲ ἀρετὴ καὶ πνευματικὴ γνώση καὶ ἐξαιτίας τῆς καθαρότητος τοῦ βίου του εἶχε ἐγκάτοικο μέσα του τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Φωτιζόμενος στὸ νοῦ μὲ τὶς ἐλλάμψεις τοῦ Πνεύματος, ποὺ φυσικὸ προσόν τους εἶναι ἡ ἀποκάλυψη τῶν πάντων, καὶ ἐμπνεόμενος, σὰν κάποιον ὄργανο, ἀπὸ τὶς ζωογόνες πνοές Του, μελῶδῃσε τὰ κεφάλαια αὐτὰ σὰν μέλος παναρμόνιο καὶ ἱερό. Καὶ γοητεύει τὴν ἀκοή καὶ τὴ διάνοια τῶν ἀναγνωστῶν μὲ τὴ χάρη καὶ τὰ πνευματικὰ νοήματα ποὺ αὐτὰ περιέχουν, καὶ τοὺς διεγείρει πρὸς τὸν ἔμπρακτο ζῆλο τῆς κατορθώσεως. Γιατὶ μέσα σ' αὐτὰ τὰ κεφάλαια ὑποδεικνύεται ὁ ἐξαιρετος τρόπος τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς καὶ διδάσκεται χωρὶς πλάνη ἢ ἀνάβαση μὲ τὴ θεωρία. Ἐπίσης ἀπὸ αὐτὰ μπορεῖ νὰ μάθει κανεὶς μὲ ἀκρίβεια καὶ πὼς πρέπει νὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀξιώθηκε τὴν τιμὴ τῆς ἱερωσύνης. Καὶ γενικὰ προξενοῦν μεγάλη ἠθικὴ ὠφέλεια καὶ σωτηριώδη νήψη σ' ἐκείνους ποὺ τὰ ἀκολουθοῦν μὲ φιλοπονία.

Εισαγωγικά σχόλια

Γιὰ τὸν ὅσιο Θεόγνωστο δὲν ὑπάρχουν σαφεῖς εἰδήσεις. Οἱ ἀνθολόγοι τῆς Φιλοκαλίας διάβασαν σὲ χειρόγραφο κώδικα τοῦ Ἁγίου Ὁρους τὰ 75 Κεφάλαια ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁσίου Θεογνώστου, θαύμασαν τὴ σοφία καὶ τὸ πνευματικὸ κάλλος τους καὶ τὰ συμπεριέλαβαν στὸ μνημειώδες ἔργο τους, χωρὶς νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ δώσουν πληροφορίες γιὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ μορφή, παρὰ μονάχα νὰ ἀρκεσθοῦν νὰ ποῦν, ὅτι ἴσως εἶναι ἔργο τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ἐξηγητοῦ ποὺ ἀναφέρει ὁ Μ. Φώτιος.

Πράγματι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι γνωστὸς ἄλλος Θεόγνωστος, τὰ κεφάλαια ἀποδίδονται στὸν Ἀλεξανδρινὸ πολυγραφώτατο θεολόγο τοῦ γ' αἰῶνα «μακάριο Θεόγνωστο», ποὺ κατὰ τὸν ἅγιο Φώτιο «εἶναι στὴ φράση ἀπέριττος καὶ βαθύς, χρησιμοποιοῦντας καλλολογικὸ καὶ ἀττικὸ λόγο», τὸν ὁποῖο θεωροῦν οἱ ἐκδότες τῆς Φιλοκαλίας «ὡς ἄνδρα πλήρη χάριτος ἀπὸ τὴν καθαρότητα τοῦ βίου του» ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ τὰ 75 κεφάλαια.

Τὸ συνοπτικὸ αὐτὸ ἔργο ἐκθέτει βαθύτατες ἐμπειρίες καὶ ἀπὸ ἐσωτερικὲς ἐνδείξεις τῶν κεφαλαίων «Περὶ πράξεως καὶ θεωρίας καὶ περὶ ἱερωσύνης», προκύπτει ὅτι εἶναι καρπὸς ὥριμος τῆς πρώιμης ἡσυχαστικῆς παραδόσεως, ποὺ κατοχυρώνεται μὲ θεολογικὰ καὶ δογματικὰ στοιχεῖα.

Ὁ ὅσιος Θεόγνωστος, ἀπαντώντας προφανῶς στὴν παράκληση τῶν παραληπτῶν τῶν κεφαλαίων, ποὺ ἦσαν πιθανὸν ἱερομόναχοι, νὰ τοὺς γράφει συμβουλές γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ τὴν ἱερωσύνη, ἐκθέτει τὶς φωτισμένες σκέψεις του γιὰ τὸ ὕψος τῆς ἱερωσύνης σὲ λίγα κεφάλαια, ἐνῶ τὸ μέγιστο μέρος τὸ δαπανᾷ στὴ διατύπωση διαφόρων πνευματικῶν προβλημάτων, ποὺ ἀπασχολοῦσαν τοὺς μοναχοὺς τῆς ἐποχῆς του, δίνοντας ἔμφαση στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ταπείνωση, ἀπ' ὅπου θὰ ἀνθίσει ἡ ἀπάθεια.

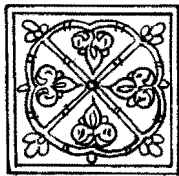
Δὲν ὑπάρχει κεφάλαιο, ποὺ νὰ μὴ τονίζει ὁ ὅσιος Πατέρας τὴν ξενιτεία ἀπὸ

τούς ανθρώπους, τὴν ταπείνωση, τὴν ἀποχή ἀπὸ τὶς ἡδονές, τὴν καθαρὴν προσευχή, τὴν ἀγάπη, τὴν ἡσυχία, τὴν ἀσκητικὴ ἀγωγή σὰν μέσα πού θὰ ὀδηγήσουν στὴ θεωρία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἔνωση, πού θὰ πραγματοποιηθεῖ ἀπ' ἐδῶ.

Ὅπως ὅλοι οἱ ἅγιοι Πατέρες, ἔτσι καὶ ὁ ὁσιος Θεόγνωστος, σὰν μύστης τῆς θεολογίας, συνιστᾷ ἐπίμονα νὰ ἀποφεύγεται ἡ τάση γιὰ ὑψηλές πνευματικὲς θεωρίες, ἂν κανεὶς δὲν ἔχει φθάσει στὴν ἀπάθεια τῆς ψυχῆς. Ἐκεῖνος πού θέλει νὰ γίνῃ θεολόγος καὶ θεοπτικός, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀποκτήσῃ προηγουμένως καθαρότητα καὶ ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Χωρὶς τὴν προϋπόθεση αὕτη ὑπάρχει μεγάλος κίνδυνος πτώσεως.

Ὁ ἴδιος ἱερωμένος ὁσιος Θεόγνωστος, μὲ τὰ περὶ ἱερωσύνης κεφάλαιά του, δίνει τὸ μέτρο τῆς ἀγιότητός του καὶ στίς διαστάσεις τοῦ ἀξιώματος, πού κυριολεκτικὰ ἀπελπίζουν καὶ ὀδηγοῦν σὲ προβληματισμὸ ἐκείνους πού ἐπιθυμοῦν τὴν ἱερωσύνη καὶ τοὺς ἤδη ἱερωμένους, ἀναφέροντας καὶ σχετικὰ παραδείγματα.

Τὰ 75 κεφάλαια, στὰ ὁποῖα κενώνει ὁ ἀγιώτατος Θεόγνωστος τὶς προσωπικὲς του ἐμπειρίες, καθρεφτίζουν τὸ μεγαλεῖο τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ πού ἐνεργεῖ στίς νύμφες Του ψυχές, τὰ πνευματικὰ ὄργια πού τελοῦνται μέσα στίς καρδιές τῶν Ἀγίων, πού πέρασαν προηγουμένως τὴ μεγάλη καὶ εὐρύχωρη θάλασσα τῶν θλίψεων, τῶν μόχθων καὶ τῶν πειρασμῶν καὶ ἀνεδείχθησαν νικητές, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, τῆς σάρκας, τοῦ κόσμου καὶ τοῦ κοσμοκράτορα. Τὰ 75 κεφάλαια εἶναι ἰσάριθμα διαμάντια, πού ἀκτινοβολοῦν μέσα στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ πού θέλγουν τὶς θεοφιλεῖς ψυχές, ἐλκύοντάς τες σὲ θεῖο ἔρωτα.

Περὶ πράξεως καὶ θεωρίας καὶ περὶ ἱερωσύνης*

Τότε νὰ νομίζεις ὅτι ἔχεις ἀληθινὴ ἀρετή, ὅταν καταφρονήσεις τελείως ὅλα τὰ ἐπίγεια, καὶ ἔχεις πάντοτε ἔτοιμη τὴν καρδιά σου μὲ καθαρὴ συνείδηση νὰ μεταβεῖς στὸν Κύριο. Ἄν θέλεις νὰ σὲ γνωρίσει ὁ Θεός, μείνε ὅσο περισσότερο μπορεῖς ἄγνωστος στοὺς ἀνθρώπους.

2. Πρόσεχε τὶς περιττές παρηγοριές τοῦ σώματος καὶ ἀπόφευγέ τες, μήπως σοῦ πάρουν κάτι ἀπὸ τοὺς κόπους σου, στὸ βαθμὸ δηλαδὴ πού τὴ θέση τῶν προηγούμενων κόπων —πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἀπάθειας— τὴν παίρνει ἡ ἄνεση. Καὶ νὰ θεωρεῖς ζημίαν ὅχι τὴ στέρηση τῶν ἡδονικῶν, ἀλλὰ τὴν ἔκπτωση, ἐξαιτίας τῆς ἀπολαύσεως τους, ἀπὸ τὰ καλότερα.

3. Νὰ θεωρεῖς συνειδητὰ τὸν ἑαυτὸ σου μυρμήγκι καὶ σκουλήκι, γιὰ νὰ γίνεις θεόπλαστος. Γιατὶ ἂν δὲ συμβεῖ τὸ πρῶτο, δὲν θὰ ἀκολουθήσῃ τὸ δεύτερο. Καὶ ὅσο κατεβαίνεις, τόσο καὶ θὰ ἀνεβείς. Ὅταν λογαριάζεις τὸν ἑαυτὸ σου σὰν ἓνα τίποτε ἐνώπιον τοῦ Κυρίου¹, κατὰ τὸν Ψαλμωδὸ, τότε γίνεσαι μέγας ἀπὸ μικρὸς χωρὶς νὰ τὸ καταλάβεις. Καὶ ὅταν νομίζεις ὅτι δὲν ἔχεις καὶ δὲν γνωρίζεις τίποτε, τότε γίνεσαι πλούσιος σὲ πράξη καὶ γνώση ἐπαινετὴ ἀπὸ τὸν Κύριο.

4. Σύντριψε τὴ δύναμη τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ², δηλαδὴ τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς πονηρίας, ἀπὸ τὶς ὁποῖες γεννιέται κάθε κακία. Καὶ νὰ τὴ συντρίψεις μὲ τὴν ἐγκράτεια καὶ μὲ τὴν ἀκακία πού προξενεῖ ἡ ταπείνωση. Ἔτσι, κι ἂν ἀναζητηθοῦν μ' ἐπιμονὴ καὶ λεπτομέρεια οἱ ἁμαρτίες σου τὸν καιρὸ πού θὰ ἐξετάζονται τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, νὰ μὴ βρεθῇ τίποτε. Γιατὶ σβήνονται οἱ ἁμαρτίες, ὅταν μισήσομε τὶς αἰτίες πού τὶς προξένησαν καὶ πολεμήσομε ἐναντίον τους, ἐπανορθώνοντας ἔτσι τὴν πρώτη ἥττα μὲ τὴν τελικὴ νίκη.

5. Τίποτε δὲν εἶναι καλότερο ἀπὸ τὴν καθαρὴν προσευχή, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀναβλύζουν σὰν ἀπὸ πηγὴ οἱ ἀρετές: ἡ σύνεση, ἡ πραότητα, ἡ ἀγάπη, ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ βοήθεια καὶ παρηγοριά ἀπὸ τὸ Θεὸ πού ἔρχεται μετὰ τὰ δάκρυα. Ὁμορφιά τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ προσήλωση τῆς διάνοιας μόνο σ' ἐκεῖνα πού λέγονται καὶ νοοῦνται καὶ ἡ πάντα ἀκόρεστη ἐπιθυμία νὰ ἐπιτύχει κανεὶς τὸ θεῖο· τότε ὁ νοῦς, προσπαθώντας ν' ἀνιχνεύσῃ τὸν Κύριό του μέσω τῆς θεωρίας τῶν ὄντων καὶ ζητώντας μὲ δίψα φλογεροῦ πόθου νὰ

1. Ψαλμ. 38, 6.

2. Ψαλμ. 9, 36.

* Ἀχροστιχίδα πρωτοτύπου χειμένου: «Τοῖς ὁσιωτάτοις πατράσι Λαζάρῳ καὶ Βαρλαάμ, Θεόγνωστος πανευτελὴς ἀνάξιος τοῦ παντὸς κόσμου».

βρεῖ καὶ νὰ δεῖ τὸν ἀθέατο, ἢ θεωρώντας τὸ σκοτάδι ποὺ Τὸν ἀποκρύβει³, γυρίζει πάλι πίσω μὲ ἄπειρη εὐλάβεια καὶ μαζεύεται στὸν ἑαυτὸ του ἀρκούμενος στὴ λίγη ἔστω θεωρία ποὺ τοῦ φανερώνεται γιὰ τὸ συμφέρον του καὶ παρηγοριέται μὲ αὐτήν. Κι ἔχει ὅπωςδὴποτε ἐλπίδα ὅτι τότε θὰ φτάσει τὸ ποθούμενο, ὅταν διαλυθοῦν οἱ εἰκόνες καὶ οἱ σκιερὲς φαντασίες ποὺ βλέπομε τώρα σὰν μέσα σὲ καθρέφτη καὶ μ' αἰνίγματα⁴, καὶ πραγματοποιηθεῖ γιὰ πάντα ἢ κατὰ πρόσωπο καθαρὴ ὄραση τοῦ Θεοῦ.

6. Νὰ διστάξεις μπροστὰ στὶς πολὺ ὑψηλὲς θεωρίες, ἂν δὲν ἔφτασες ἀκόμη στὴν ἀκρότατη ἀπάθεια, καὶ νὰ μὴν τρέχεις μάταια ἐπιθυμώντας ἐκεῖνα ποὺ εἶναι παραπάνω ἀπὸ τὴ δύναμή σου. Γιατί, ὅπως λένε, ἂν θέλεις νὰ γίνεις θεολόγος καὶ θεωρητικός, ὑψώσου ἐκεῖ μὲ τὸν ἐνάρετο βίον σου, καὶ μὲ τὴν κάθαρση ἀπόκτησε ὅ,τι εἶναι καθαρὸ. Κι ἐπειδὴ ἀνέφερα τὴ θεολογία, πρόσεχε μὴν ἐπεκταθεῖς στὸ ἄπειρο ὕψος της. Ἔχε ὑπόψη σου ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται, ἐνῶ τρεφόμεστε ἀκόμη μὲ τὸ γάλα⁵ τῶν ἀρετῶν, νὰ προσπαθοῦμε νὰ πετάξουμε σ' αὐτὸ τὸ ὕψος, μὴν τυχὸν μαδήσουν τὰ φτερά μας, ὅπως συμβαίνει στὰ μικρὰ πουλιά, μ' ὅλο ποὺ διεγείρει τὸν πόθο μας τὸ μέλι τῆς γνώσεως. Ὅταν καθαρθοῦμε μὲ σωφροσύνη καὶ δάκρυα, τότε θὰ ὑψωθοῦμε ἀπὸ τὴ γῆ σὰν τὸν Ἡλία⁶ ἢ τὸν Ἀβρααμ⁷ —προοίμιον αὐτὸ ἀπὸ τώρα τῆς ἀρπαγῆς μας μέσα σὲ σύννεφα⁸— καὶ εὐρισκόμενοι ἔξω ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις, θὰ ζητοῦμε τὸ Θεὸ μὲ καθαρὴ προσευχή, θεωρητικὴ καὶ ἀρέμβαστη· τότε ἴσως ν' ἀγγίξουμε κάπως καὶ τὴ θεολογία.

7. Ἄν ἐπιθυμεῖς νὰ ἀξιωθείς τὴ νοερὴ θεϊκὴ θέα καὶ φανέρωση, ἀκολούθησε πρωτύτερα τὸν εἰρηνικὸ καὶ ἡσυχὸ βίον. Καὶ ἀφοῦ ἡσυχάσεις, γνώρισε τὸν ἑαυτὸ σου καὶ τὸ Θεό. Ἄν κάνεις ἔτσι, δὲν ἐμποδίζει τίποτε, μέσα στὴν κατάστασιν τῆς καθαρότητος, τὴν ἀνενόχλητη ἀπὸ κάθε πάθος, σὰν μέσα σὲ λεπτὴ αὔρα⁹, νὰ δεῖς νοερὰ τὸν σὲ ὅλους ἀόρατο, νὰ σοῦ ἀναγγέλλει χαρμόσυνα τὴ σωτηρίαν σου μὲ τὴν καθαρότερη γνώση Του.

8. Ὅπως ὅταν προηγεῖται ἡ ἀστραπή, ἀμέσως περιμένουμε καὶ τὴ βροντή, ἔτσι ὅπου ἔλαμψε ἡ θεία εὐσπλαχνία, γίνεται γαλήνη καὶ στὴν τρικυμία τῶν παθῶν. Ὅπου συμβεῖ τοῦτο, αὐτὸς ποὺ τὸ ἀπόκτησε ἔχει καὶ τὸν ἀρραβῶνα τῆς μέλλουσας μακαριότητος. Δὲν ὑπάρχει θεῖο ἔλεος ἢ ἐλπίδα γι' ἀπάθεια σὲ ψυχὴ ποὺ ἀγαπᾷ τὸν κόσμον περισσότερο ἀπὸ τὸ Θεό, ἔχει ἐμπαθὴ προσκόλλησιν στὰ ἐπίγεια καὶ εἶναι ὁλότελα προσηλωμένη στὶς σαρκικὰς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις.

9. Τί εἶναι ἡ θεότητα καὶ ποῦ βρίσκεται, μὴ ζητεῖς νὰ μάθεις μὲ τὸ νοῦ σου. Εἶναι ὑπερούσια καὶ δὲν περιέχεται σὲ τόπο, γιατί εἶναι πάνω ἀπὸ ὅ,τιδὴποτε. Νὰ βλέπεις νοερά, ὅσο εἶναι ἐφικτό, μόνο τὸ Θεὸ Λόγον —γιατί λόγῳ τῆς ἐνανθρωπήσεώς Του εἶναι περιγραπτὸς— ν' ἀκτινοβολεῖ μὲ τὴ θεία

3. Ψαλμ. 17, 12. 5. Α' Κορ. 3, 2. 7. Δαν. (Βῆλ καὶ Δράκων) 36. 9. Γ' Βασ. 19, 12.
4. Α' Κορ. 13, 12. 6. Δ' Βασ. 2, 11. 8. Α' Θεσ. 4, 17.

φύση Του. Αὐτὸς μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ σὲ ὀρισμένο τόπο, ἂν καὶ βρίσκεται παντοῦ, ἀφοῦ κατὰ τὴ θεότητα εἶναι ἀπεριόριστος. Πλὴν ὅσο καθαρίζεσαι ἀπὸ τὰ πάθη, τόσο θὰ ἀξιώνεσαι τὴ θεία ἔλλαμψη.

10. Ἄν ἐπιθυμεῖς τὴν ἀληθινὴν γνώσιν καὶ νὰ ἔχῃς ἀδίστακτη πληροφορία ὅτι θὰ σωθεῖς, ἀγωνίσου πρῶτα νὰ σπάσεις τοὺς ἐμπαθεῖς δεσμοὺς τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα. Ἀφοῦ ἔπειτα ἀπογυμνωθεῖς ἀπὸ τὴν ἐμπαθεῖ προσκόλλησιν στὰ ὕλικά, κατέβα στὴν ἄβυσσος τῆς ταπεινώσεως καὶ θὰ βρεῖς τὸ πολύτιμον μαργαριτάρει τῆς σωτηρίας σου, κρυμμένο σὰν σὲ ὄστρακο μέσα στὴ θεία γνώσιν, νὰ σοῦ δίνει μιὰ πρόγευση τῆς λαμπρότητος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

11. Ἐκεῖνος ποὺ κατόρθωσε τὴ νοητὴ ὑποταγὴ καὶ ὑπόταξε τὴ σάρκα στὸ πνεῦμα, δὲν χρειάζεται τὴν ὑποταγὴν σὲ ἀνθρώπους. Αὐτὸς ὑποτάσσεται στὸ λόγο καὶ στὸ νόμον τοῦ Θεοῦ ὡς εὐγνώμων ὑπήκοος. Σὲ μᾶς ὅμως, ποὺ ἐξακολουθεῖ ἡ μάχη καὶ ὁ πόλεμος μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ὑποταχθοῦμε καὶ νὰ ἀποκτήσουμε στρατηγὸν καὶ κυβερνήτην, νὰ μᾶς πηδαλιουχεῖ μὲ γνώσιν καὶ νὰ μᾶς ἐξοπλίζει ἄριστα, μὴν τυχὸν καταστραφοῦμε ἀπὸ τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς καὶ καταποντισθοῦμε ἀπὸ τὰ πάθη λόγῳ ἀπειρίας.

12. Ὅταν δὲν ἐνοχλεῖσαι ἀπὸ κανένα πάθος καὶ ὁ θεῖος πόθος αὐξάνει μέσα στὴν καρδιά σου, καὶ ὅταν λογαριάζεις τὸ θάνατο σὰν ὕπνον καὶ δὲν φοβάσαι, ἀλλὰ μᾶλλον ποθεῖς πολὺ τὴν ἀπὸ ἐδῶ ἀναχώρησιν, τότε καὶ τὸν ἀρραβῶνα τῆς σωτηρίας ἀπόκτησες καὶ τὴ βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἔχεις μέσα σου, δοκιμάζοντας ἀνέκφραστη χαρὰ.

13. Ἄν καταξιωθείς τὴ θεία καὶ σεβάσμια ἱερωσύνη, ἔχεις χρέος πρωτύτερα νὰ θυσιάσεις τὸν ἑαυτὸ σου μὲ τὴ νέκρωση τῶν παθῶν καὶ τῶν ἡδονῶν, καὶ ἔτσι νὰ τολμᾷς νὰ πλησιάζεις τὴ ζωοποιὸ καὶ φρικτὴ θυσία, ἂν δὲ θέλεις, σὰν εὐφλεκτο ὕλικο, νὰ κατακαεῖς ἀπὸ τὴ θεϊκὴ φωτιά. Γιατί ἂν τὸ Σεραφεῖμ δὲν τόλμησε νὰ πιάσει τὸν θεϊκὸ ἄνθρακα χωρὶς λαβίδα¹⁰, πῶς θὰ τὸν ἀγγίξεις ἐσὺ χωρὶς νὰ ἔχῃς ἀπάθεια; Μὲ τὴν ἀπάθεια εἶναι ποῦ θ' ἀποκτήσεις γλώσσα ἁγιασμένη καὶ χεῖλη καθαρὰ καὶ ψυχὴ ἁγνὴ μαζὶ μὲ τὸ σῶμα· ἀκόμη καὶ χέρια λαμπρότερα ἀπὸ τὸ χρυσό, ἀφοῦ θὰ ὑπηρετοῦν τὸ ὑπερούσιον πῦρ καὶ θύμα.

14. Κατανόησε καλὰ τὴ δύναμιν τῶν λεγομένων· ὡς ἱερέας, βλέπεις κάθε μέρα στὰ θεῖα μυστήρια ἐκεῖνο τὸ «σωτήριον τοῦ Θεοῦ», τὸ ὁποῖο μιὰ φορὰ εἶδε ὁ γηραιὸς Συμεὼν καὶ ἔμεινε ἐκθαμβὸς καὶ ζητοῦσε πῶς τὴν ἀπόλυσιν ἀπὸ τὴ ζωὴ¹¹. Καὶ ἂν δὲ σοῦ ἀποκαλύφθηκε ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὅτι εἶσαι δεκτὸς ὡς μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, σὰν ἰσάγγελος, μὴν τολμᾷς νὰ τελεῖς ριψοκίνδυνα τὴ φρικτὴ καὶ πᾶναγνη ἱεροτελεστία τῶν θείων μυστηρίων, τὴν ὁποία καὶ οἱ ἄγγελοι τὴ σέβονται, καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς

10. Ἦσ. 6, 6.

11. Λουκ. 2, 29.

Ἄγιους τὴν ἀπέφυγαν ὡς ἄχραντη, ἀπὸ μεγάλης εὐλάβειας· μὴν τυχόν, ὅπως ὁ Ζᾶν ἐκεῖνος¹², ἐξολοθρευθεὶς νομίζοντας καλὸ ἐκεῖνο ποὺ κάνεις.

15. Πρόσεχε τὸν ἑαυτὸ σου¹³, ὅπως εἶπε κάποιος, ὥστε ἂν ἔχεις κάποια παλιότερη κηλὶδα, ἣ σου συμβεῖ τώρα καμιά ἀπὸ ἀδυναμία, νὰ κατακαίγεται ἀπὸ τὴ θεϊκὴ φωτιά, καθὼς πάντοτε θὰ προσκομίζεις τὰ τίμια δῶρα πρῶτα γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν δικῶν σου ἁμαρτιῶν. Γιατὶ ἔτσι, σὰν σκεῦος ἐκλογῆς, εὐχρηστο καὶ καθαρὸ καὶ ἄξιο γιὰ τέτοια θυσία, θὰ μπορέσεις, ἂν κάποιος μοιάζουν μὲ ξύλινα ἢ πήλινα σκεῦη, νὰ τοὺς μεταβάλλεις σὲ ἀργυρὰ ἢ χρυσά, μόνον δηλαδὴ ἂν μὲ τὴν παρρησία σου κάνεις τὸ Θεὸ νὰ συγκατανεύει σ' ἐσένα. Γιατὶ ὅπου ὁ Θεὸς εἶναι ἔτοιμος νὰ ἀκούσει, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο νὰ μεταβληθοῦν αὐτὰ σ' ἐκεῖνα.

16. Κοίταξε ποιά ἰσαγγελη τιμὴ ἀξιώθηκες, καὶ φρόντισε νὰ παραμείνεις ἀνέπαφος στὸ βαθμὸ τῆς ἱερωσύνης ποὺ ἔχεις κληθεῖ, μὲ κάθε ἀρετὴ καὶ καθαρότητα. Γνωρίζεις ἀπὸ πόσο ὕψος σὲ πόσο βάθος ἔπεσε ὁ ἐωσφόρος ἀπὸ ὑπερηφάνεια. Αὐτὸ μὴν τὸ πάθεις καὶ σύ, φανταζόμενος μεγάλη γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου, ἀλλὰ νὰ τὸν θεωρεῖς χῶμα καὶ στάχτη¹⁴ καὶ σκουπίδι καὶ σκυλί, καὶ νὰ θρηνεῖς ἀδιάκοπα, γιὰτὶ ἀξιῶνεσαι νὰ καλεῖσαι σὲ θεῖα κοινωνία καὶ συγγένεια μὲ τὸ νὰ διεξάγεις μὲ τὰ χέρια σου τὴ φρικτὴ ἱεροτελεστία τῶν ἁγίων μυστηρίων, ἀπὸ ἀπόρρητη φιλανθρωπία καὶ ἀνέκφραστη ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ.

17. Ὁ ἱερωμένος πρέπει βέβαια νὰ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη, ἰδιαίτερα ὅμως, ἀπὸ τὴν πορνεία καὶ τὴ μνησιχακία, νὰ μὴν ἔχει οὔτε φιλή φαντασία. Ἀλλιῶς θὰ εἶναι μισητὸς καὶ σιχαμερός, σὰν κάποιος λεπρὸς ἢ μουτζουρωμένος στὸ πρόσωπο ποὺ ἀγγίζει τὸ σῶμα τοῦ βασιλιά.

18. Ἀφοῦ πρῶτα μὲ ποταμούς δακρύων θὰ λευκαίνεισαι καλύτερα ἀπὸ χιόνι, τότε μὲ λευκασμένη τὴ συνείδηση ἀπὸ καθαρότητα, ἀγγίζει τὰ ἅγια ὡς ἅγιος, μὲ τὴν ἐξωτερικὴ ἀγγελόμορφη λευκότητα τῶν ἀμφίων φανερώνοντας τὴν ἐσωτερικὴ ὠραιότητα τῆς ψυχῆς σου. Πρόσεχε κατὰ τὴν ἱεουργία τῶν θείων μυστηρίων, νὰ μὴν ἀρκεῖσαι στὴ μυστικὴ γνώση ποὺ παραδίδουν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ νὰ ἔχεις καὶ τὴ θεῖα χάρη νὰ σὲ διδάσκει τίς ὑψηλότερες ἀλήθειες μὲ τρόπο κρυφὸ καὶ μυστικό.

19. Ἄν ἐπιθυμεῖς τὴν ἀφθαρσία καὶ τὴν ἀθανασία, πλησίασε μὲ σεβασμὸ καὶ εὐλάβεια καὶ πίστη τὰ ζωοποιὰ καὶ ἄφθαρτα μυστήρια, ποθώντας καὶ τὴν ἐκδημία ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμος, ἐπειδὴ πιά ἔχεις τελειωθεῖ μὲ τὴν πίστη. Ἄν ὅμως φοβᾶσαι τὸ θάνατο, δὲν ἔγινες ἀκόμη ἓνα μὲ τὸ Χριστὸ μέσω τῆς ἀγάπης, Τὸν ὁποῖο ἀξιώθηκες νὰ θυσιάζεις μὲ τὰ ἴδια σου τὰ χέρια καὶ νὰ τρῶς τίς σάρκες Του. Ἀλλιῶς θὰ ἔσπευδες νὰ πᾶς ἐκεῖ ποὺ εἶναι καὶ ὁ ἀγαπητὸς σου καὶ δὲ θὰ λογάριάζες πλέον διόλου τὴ ζωὴ καὶ τὴ σάρκα.

20. Ἀφοῦ ἔχεις γίνεи θύτης τῆς σάρκας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ κοινωνός

12. Β' Βασ. 6, 6-7.

13. Ἐξ. 23, 21.

14. Γεν. 18, 27.

τῆς μέσω τῆς μεταλήψεως, ὀφείλεις καὶ νὰ ἐνωθεῖς μαζί Του μὲ τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου Του¹⁵, ὥστε νὰ μὴ ζεῖς πλέον γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου, ἀλλὰ γι' Αὐτὸν ποὺ σταυρώθηκε καὶ πέθανε γιὰ σένα¹⁶, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος. Ἄν ὅμως ζεῖς ἐμπαθῶς γιὰ τὴ σάρκα καὶ τὸν κόσμος, τότε νὰ ἐτοιμάζεσαι νὰ περάσεις μέσω τοῦ θανάτου σὲ τιμωρία ἀθάνατη, ἂν δὲ σταματήσεις θεληματικὰ πρὶν τὸ θάνατό σου νὰ ἱεουργεῖς τὴν ἀναίμακτη θυσία. Ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ποὺ ἐδῶ ἱεουργοῦσαν ἀνάξια, τοὺς ἄρπαξε ὁ αἰφνίδιος θάνατος καὶ τοὺς παρέδωσε στὶς ἐκεῖ δίκαιες τιμωρίες.

21. Κάποιος ἱερομόναχος εἶχε φήμη εὐλαβοῦς καὶ πολλοὶ τὸν θεωροῦσαν σεβαστὸ λόγω τοῦ ἐξωτερικοῦ του σχήματος, μέσα του ὅμως κρυφὰ μολυνόταν ἀπὸ λογισμοὺς λαγνείας. Κάποτε ποὺ ἐπιτελοῦσε τὴ θεία καὶ ἱερὴ λατρεία, ὅταν ἔφτασε ἡ ὥρα τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου καὶ αὐτὸς ἔσκυψε ὡς συνήθως διαβάζοντας τὴν εὐχὴ «Οὐδεὶς ἄξιος...», πέθανε ξαφνικὰ καὶ ἡ ψυχὴ του τὸν ἄφησε σ' αὐτὴ τὴ στάση.

22. Τίποτε δὲν εἶναι ὠφελιμότερο ἀπὸ τὸν ὀρθὸ λόγο καὶ τὴ γνώση. Ἀπὸ αὐτὰ προξενεῖται ὁ φόβος καὶ ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ. Ὁ φόβος καθαρίζει μὲ τὴν εὐλάβεια καὶ τὴ συστολή, ἐνῶ ὁ πόθος τελειοποιεῖ μὲ τὴν ἔξη τοῦ φωτισμοῦ καὶ τὴ διάκριση, καὶ μὲ τὴν ὑψηλὴ θεωρία καὶ ἀνάβαση κάνει τὸ νοῦ νὰ οὐρανοπορεῖ. Εἶναι ἀδύνατο χωρὶς φόβο νὰ ὀδηγηθεῖ κανεὶς στὸν θεῖο ἔρωτα καὶ μέσω αὐτοῦ νὰ πετάξει καὶ νὰ φτάσει στὰ ἐλπιζόμενα.

23. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἄκουσέ με ἐσὺ ποὺ μὲ φλόγα καὶ χωρὶς ταλαντεύσεις ποθεῖς τὴ σωτηρία σου· τρέχε ἔως ὅτου τὴ φτάσεις, ἀναζητώντας τὴν μὲ πόνο, γυρεύοντας ἀκατάπαυστα καὶ κρούοντας¹⁷ ὑπομονετικά, ὥσπου νὰ πετύχεις τὸ στόχο σου. Βάλε γιὰ σταθερὸ ὑπόβαθρο τὴν ἀκλόνητη πίστη καὶ τὴν ταπείνωση. Τότε θὰ ἔχεις φτάσει τὸ ποθούμενο, ὅταν ὄχι μόνο λάβεις τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν σου, ἀλλὰ ὅταν δὲν ταραζέσαι πιά, οὔτε φοβᾶσαι τὴν ἐξέγερση κανενὸς πάθους, καὶ ἔχεις κόψει ἄφοβα καὶ θαρραλέα τὴ σχέση μὲ τὴ σάρκα σου.

24. Νὰ ζητᾶς ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ πολλὰ δάκρυα νὰ σὲ πληροφορήσει ἂν εἶσαι σωσμένος, ὄχι ὅμως πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου σου, ἂν εἶσαι ταπεινόφρων· μὴν τυχόν στὸ ἐξῆς γίνεις ἀμέριμνος καὶ καταφρονητής. Νὰ ζητᾶς νὰ σοῦ δοθεῖ ἡ πληροφορία αὐτὴ κοντὰ στὸν καιρὸ τῆς ἐξόδου σου, ἀλλὰ χωρὶς φόβο ἀποτυχίας, γιὰ νὰ μὴν πάρεις θάρρος ὅτι πιά ἔχεις σωθεῖ, ἐξαπατημένος ἀπὸ τὴν ἔπαρση, καὶ χάσεις ὅ,τι ἐπιθυμεῖς ὅταν ἔρθει ὁ καιρὸς ἐκεῖνος ποὺ ἐλπίζομε. Καὶ ποῦ θὰ πᾶς, ταλαίπωρε, χωρὶς τὸν ἀρραβῶνα, χωρὶς τὴν ἀναμφίβολη πληροφορία ποὺ σώζει καὶ ποὺ τὴν δίνει τὸ Πνεῦμα;

25. Ἄν ποθεῖς τὴ θεοποιὸ ἀπάθεια, θὰ βρεῖς τὸ ποθούμενο πρῶτα μὲ τὴν ὑπακοή καὶ τὴν ταπείνωση, γιὰ νὰ μὴν πᾶς ἀπὸ ἄλλο δρόμο καὶ ταλαιπωρηθεῖς. Ἀπάθεια βέβαια ἔχει ὄχι ἐκεῖνος ποὺ ἄλλοτε ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὰ

15. Ρωμ. 6, 5.

16. Ρ' Κορ. 5, 15.

17. Ματθ. 7, 7.

πάθη κι άλλοτε ήρεμεί και αναπαύεται, αλλά εκείνος που ακατάπαυστα απολαμβάνει την απάθεια και μένει ακίνητος ενώ είναι παρόντα τα πάθη και οι αίτιές τους. Ἀκόμη περισσότερο, εκείνος που ούτε από τα νοήματα των παθών δεν έπηρεάζεται.

26. Ὅταν ή ψυχή βγει από το σώμα, ο έχθρος διάβολος όρμα έναντίον της με θράσος και την πολεμά και την όνειδίζει και γίνεται αύστηρος και φοβερός κατηγορος των άμαρτιών της. Ἀλλά τότε μπορεί να δει κανείς την ψυχή που αγαπά το Θεό, άν και πολλές φορές πρωτύτερα πληγώθηκε από άμαρτίες πολλές, να μην τρομάζει στις εφόδους και τις απειλές του, αλλά μάλλον να ένισχύεται με τη δύναμη του Κυρίου και να τη φτερώνει ή χαρά· να ένθαρρύνεται από τους άγιους άγγέλους που την οδηγούν, και περιστοιχισμένη από το φώς της πίστεως να άντιλέγει δυνατά με μεγάλο θάρρος στον πονηρό διάβολο: «Τί κοινό ύπάρχει μεταξύ μας, δραπετή των ούρανών και δούλε πονηρέ; Δέν έχεις έσύ έξουσία επάνω μας. Ὁ Χριστός, ο Υἱός του Θεού, έχει την έξουσία πάνω σ' έμάς και πάνω σε όλα. Σ' Αὐτόν άμαρτήσαμε, σ' Αὐτόν θα άπολογηθούμε, έχοντας ως έγγύηση της εύσπλαχνίας Του προς έμάς και της σωτηρίας μας τον τίμιο Σταυρό Του. Έσύ όμως, πρόξενε του όλέθρου, φύγε μακριά από έμάς. Δέν έχεις τίποτε έσύ με τους δούλους του Χριστού.» Καί ενώ λέει αυτά ή ψυχή με θάρρος, φεύγει πίσω ο διάβολος θρηνώντας δυνατά, μην μπορώντας να άντισταθεί στο όνομα του Χριστού. Καί ή ψυχή, καθώς είναι ψηλότερα, πετάει προς τα κάτω και ραπίζει τον έχθρό, όπως το γεράκι χτυπά τον κόρακα. Καί έπειτα, γεμάτη από αγαλλίαση, μεταφέρεται από τους θείους άγγέλους στους τόπους που της έχουν όριστεί, ανάλογα με την κατάσταση της.

27. Ὁ πόθος των φθαρτών δέν μπορεί να σε τραβήξει κάτω στη γή, όταν ο νοϋς σου είναι στα ούράνια. Ἄν όμως σε κρατά δέσμιο κάποια προσκόλλησι στα γήινα, μοιάζεις με άετο που κρατιέται σε παγίδα από το νύχι του και έμποδίζεται να πετάξει ψηλά. Γι' αυτό, νόμιζε τα όλα σκύβαλα¹⁸, με την έλπίδα των καλυτέρων. Ἀλλά και αυτό το σαρκίο, όταν έρθει ο καιρός, άποτίναξε το κι άκολούθησε τον Ἀγγελο του Θεού, που σε άποχωρίζει άπ' αυτό.

28. Ὅπως είναι άδύνατο, το νόμισμα που δέ φέρει τη μορφή του βασιλιά, να πάρει θέση μαζί με τα κανονικά στο βασιλικό θησαυροφυλάκιο, έτσι είναι άδύνατο χωρίς όρθή γνώση και χωρίς απάθεια να δεχτεί κανείς τον άρραβώνα της ούράνιας μακαριότητας και να εξέλθει με θάρρος και με πληροφορία από έδώ προς τα έλπιζόμενα, και να καταταχθεί μαζί με τους εκλεκτούς. Λέγοντας γνώση, δέν έννοώ σοφία, αλλά την χωρίς πλάνη γνώση του Θεού και των θείων, με την όποία ο φιλόθεος, καθώς δέ σύρεται κάτω από τα πάθη, άνυψώνεται στην ένθέωση με τη χάρη του Πνεύματος.

18. Φιλίπ. 3, 8.

29. Καί άν άκόμη έξασκήσεις όλη την πρακτική άρετή, ούτε τότε να μην ξεθαρρέψεις ότι έχεις φτάσει στην απάθεια και κυκλοφορείς ξένοιαστα μέσα στον κόσμο. Μπορεί να πάρεις πάνω σου αποτυπώματα των παθών και να βρείς δυσκολία όταν αναχωρείς από τον κόσμο. Ἀλλά πάντοτε να σε παιδαγωγεί ο φόβος και να φροντίζεις τη φύση σου που εύκολα μεταβάλλεται και αλλοιώνεται. Ξεμάκρυνε με σοφία από τις αίτιες των παθών· γιατί ή όλοτέλα αναλλοίωτη απάθεια άνήκει σε κείνους που έφτασαν την τέλεια άγάπη και με την ακατάπαυστη θεωρία άνέβηκαν πάνω από τα αισθητά και ξεπέρασαν αυτό το φτωχό και ταπεινό σώμα. Αὐτούς δέν τους άγγίζει πια ή φλόγα των παθών, γιατί τη διέκοψε ή φωνή του Κυρίου¹⁹, καθώς αυτοί έχουν ήδη μεταστοιχειωθεί προς την άφθαρσία.

30. Μην έπιθυμείς την απάθεια πρόωρα, για να μην πάθεις ό,τι έπαθε ο πρωτόπλαστος, τρώγοντας πριν από την ώρα από το δένδρο της γνώσεως²⁰. Να εργάζεσαι ύπομονετικά με γενική έγκράτεια και συνεχή προσευχή, και να φυλάγεις²¹ με αυτομεμφία και άκρα ταπεινοφροσύνη εκείνα που εργάστηκες. Κι έπειτα από αυτά, περίμενε στον κατάλληλο καιρό και τη χάρη της απάθειας· έπειτα από τη μεγάλη τρικυμία και ταραχή, περίμενε και το λιμάνι της αναπαύσεως. Γιατί δέν είναι άδίκος ο Θεός, σ' εκείνους που βαδίζουν σωστά να μην άνοίξει την πύλη της απάθειας, όταν πρέπει.

31. Πήγαινε στο μυρμήγκι, όκνηρέ²² και άδοκίμαστε, με την άσημαντότητα και τη μηδαμινότητά σου, πήγαινε σ' αυτό και θα μάθεις ότι δέν έχει ανάγκη από τα αγαθά μας ο Θεός που δέν έχει καμία έλλειψη και είναι ύπερπλήρης, αλλά εύεργετεί πλουσιοπάροχα και σώζει κατά χάρη, όσους είναι κατά την προαίρεση εύγνώμονες, άν και δέχεται με φιλάνθρωπία και την κατά δύναμη εργασία. Ἄν λοιπόν κοπιάζεις σαν όφειλέτης των αγαθών που έχεις λάβει πρωτύτερα από το Θεό, καλά κάνεις και είναι κοντά το θείο έλεος. Ἄν όμως νομίζεις ότι ο Θεός είναι χρεώστης σου για τα καλά τα όποια νομίζεις ότι εργάζεσαι, πλανήθηκες από τον ίδιο δρόμο. Γιατί, πώς μπορεί να είναι χρεώστης ο Εύεργέτης; Ἀλλά και έτσι άκόμη, τρέχε σαν μισθωτός, και προκόβοντας σιγά-σιγά, θα φτάσεις, με το έλεος του Θεού, το ζητούμενο.

32. Θέλεις να σου ύποδειξω και άλλο δρόμο για τη σωτηρία, ή μάλλον για την απάθεια; Έκβίαζε τον Κτίστη με τις δεήσεις σου, μ' όλη τη δύναμή σου, για να μη χάσεις το στόχο σου, προβάλλοντας αδιάκοπα προς Αὐτόν μεσίτες όλες τις έπουράνιες δυνάμεις και όλους μαζί τους άγιους, μαζί με την Πάναγνη Θεομήτορα. Καί μη ζητάς απάθεια, ως άνάξιος αύτης της δωρεάς· να ζητάς σωτηρία με πόνο και θα λάβεις, μαζί με αύτήν, και την απάθεια. Γιατί ή σωτηρία μοιάζει με άσήμι, ενώ ή απάθεια με καθαρό χρυσάφι. Έχε και όσο μπορείς περισσότερη κρυφή εργασία, με την όποία λα-

19. Ψαλμ. 28, 7.

20. Γεν. 3, 6.

21. Γεν. 2, 15.

22. Παροιμ. 6, 6.

τρεύεται ὁ Θεός, καὶ κάποιους λόγους ἀπόκρυφων μυστηρίων σχετικῶν μ' Αὐτὸν ποὺ σὲ θεοποιοῦν, καὶ μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς εὐχαριστεῖται καὶ κάμπτεται.

33. Ἀγωνίσου νὰ λάβεις τὸν ἀρραβῶνα τῆς σωτηρίας κρυφὰ μέσα στὴν καρδιά σου μὲ ἀναμφίβολη πληροφορία, γιὰ νὰ μὴ σὲ βρεῖ ταραχὴ καὶ ἀναπάντεχος φόβος στὴν ὥρα τοῦ θανάτου σου. Καὶ τότε τὸν ἔχεις λάβει, ὅταν δὲ σὲ κατηγορεῖ πιά ἡ καρδιά σου γιὰ ἐλλείψεις καὶ δὲν σὲ τύπτει ἡ συνείδηση γιὰ περιπτώσεις ὀργῆς· ἂν τιθασσεύτηκε ἡ ἀγριότητα τῶν θηριωδῶν παθῶν σου μὲ τὴν θεία χάρη, ἂν ἀναβλύζει τὸ δάκρυ τῆς θείας παρηγοριᾶς καὶ ὁ νοῦς σου προσεύχεται μὲ καθαρότητα καὶ συγκέντρωση. Κι ἀκόμη, ὅταν εἶναι ἔτοιμη ἡ καρδιά σου καὶ περιμένεις εὐχαρίστως τὸν θάνατο, ποὺ οἱ πολλοὶ τὸν ἀποφεύγουν καὶ τὸν θεωροῦν φοβερό.

34. Τὰ λόγια ποὺ ὁδηγοῦν στὴν αἰώνια ζωὴ²³, τὰ ὁποῖα, σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ κορυφαίου Ἀποστόλου, ἔχει ὁ Θεὸς Λόγος, εἶναι οἱ λόγοι τῶν δημιουργημάτων Του. Ἐκεῖνος ποῦ, ὡς καθαρὸς, μυσταγωγεῖται σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὸ Θεὸ Λόγο, ἤδη ἀπὸ ἐδῶ ἀπόκτησε καὶ τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος καὶ τὴ βέβαιη ἐλπίδα τῆς σωτηρίας. Δὲν ἀξιώνεται νὰ τὰ λάβει αὐτὰ ἐκεῖνος ποῦ προτιμᾷ τὴ σάρκα ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ ἔχει ἐμπαθῇ κλίση καὶ σχέση πρὸς τὰ ἐπίγεια.

35. Λογικὸς δὲν εἶναι ὅποιος ἔχει προφορικὸ λόγο· γιὰ αὐτὸ τὸ ἔχει κάθε ἄνθρωπος· εἶναι ἐκεῖνος ποῦ μὲ τὸ λογικὸ φάχνει καὶ ἐρευνᾷ νὰ βρεῖ τὸ Θεό. Καὶ θὰ βρεῖ ὅχι τί εἶναι στὴν οὐσία Του ὁ Ὑπερούσιος —γιὰ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο σὲ ὅλα τὰ ὄντα— ἀλλὰ ἀπὸ τὴ σοφία στὴ δημιουργία τῶν ὄντων, τὴν πρόνοια, τὴ διοίκηση, τὴ συνοχή, τὴν κυβέρνησι καὶ τὴ συντήρηση, μέσα στὰ ὁποῖα ἀνεύρισκεται καὶ κατὰ κάποιον τρόπο βλέπεται ὁ Ἀριστοτέλης, ὅπως καὶ ὁ οἰκοδόμος ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν του.

36. Δὲν μπορεῖς νὰ κατορθώσεις τὴν ἀκτημοσύνη ὅπως πρέπει, χωρὶς ἀπάθεια, οὔτε ἀπάθεια, χωρὶς ἀγάπη· οὔτε ἀγάπη, χωρὶς φόβο καὶ καθαρὴ προσευχή· οὔτε αὐτά, χωρὶς πίστη καὶ ἀμεριμνία. Μὲ αὐτὰ ἀποκτᾷς φτερὰ ὁ νοῦς, ἀπορρίπτει τὸ φρόνημα ποῦ κλίνει πρὸς τὰ ἐπίγεια καὶ πετᾷ πρὸς τὰ ὑψηλὰ καὶ θεϊκά, ζητώντας τὸν Κύριό του.

37. Ἀγάπησε τὴν ἀγνότητα σὰν τὰ μάτια σου, γιὰ νὰ γίνεις ναὸς καὶ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἀγαπητός. Γιὰ χωρὶς σωφροσύνη εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνεις οἶκεος τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ τὰ γεννᾷ ὁ θεῖος πόθος, ἡ ἔλλειψη προσκολλησεως σὲ ὁτιδήποτε καὶ ἡ ἀπάρνηση τοῦ κόσμου· τὰ συντηρεῖ ἡ ταπεινοφροσύνη μαζί μὲ τὴν ἐγκράτεια, ἡ ἀδιάλειπτη προσευχή, ἡ πνευματικὴ θεωρία καὶ τὸ συνεχὲς δάκρυ συνοδευμένο ἀπὸ ὁρμησία. Τὴν ὁμορφίαν ὅμως τῆς διακρίσεως δὲ θὰ τὴν ἀποκτήσεις χωρὶς ἀπάθεια.

38. Νὰ μὴ σὲ ἐξαπατήσῃ κανένας, ἀδελφέ, ὅτι εἶναι δυνατό νὰ δεῖ κα-

23. Ἰω. 6, 68.

νεῖς τὸ Θεὸ χωρὶς ἀγιότητα, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος²⁴. Δὲν καταδέχεται ὁ ὑπέραγνος καὶ πάνω ἀπὸ κάθε καθαρότητα Κύριος νὰ φανερωθεῖ σ' ἕναν ἀκάθαρτο. Ὅπως δὲν εἶναι ἄξιος γι' Αὐτὸν ὅποιος ἀγαπᾷ περισσότερο ἀπὸ Αὐτὸν τὸν πατέρα του, ἢ τὴ μητέρα του, ἢ τὴ θυγατέρα του, ἢ τὸ γιό του²⁵, ἔτσι δὲν εἶναι ἄξιος κι ἐκεῖνος ποῦ ἀγαπᾷ ὁτιδήποτε πρόσκαιρο καὶ ὑλικό· καὶ πολὺ περισσότερο ἐκεῖνος ποῦ προτιμᾷ τὴ σιχαμένη καὶ βρωμερὴ ἀμαρτία ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου. Γιὰ τὸν Θεὸ ἀπορρίπτει ὅποιον δὲν ἀποστρέφεται τὴν ἀκαθαρσία, ἀφοῦ ἡ φθορὰ δὲν μπορεῖ νὰ κληρονομήσῃ τὴν ἀφθορὰ²⁶.

39. Χωρὶς γνώση, δὲ θὰ ἀξιωθεῖς τὴ θεία ἀγάπη· οὔτε τὴ γνώση χωρὶς πίστη. Λέγοντας πίστη δὲν ἐννοῶ τὴ γυμνὴ, ἀλλὰ ἐκείνη ποῦ ἀποκτᾶται μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἀρετῶν. Τὴν πραγματικὴ κατάνυξη θὰ τὴν ἐπιτύχεις, ὅταν μὲ ἐγκράτεια καὶ ἀγρυπνία, προσευχὴ καὶ ταπεινώσι, μαράνεις ὁλότελα τὴν ἐμφυτὴ ἡδονὴ τῆς σάρκα καὶ σταυρωθεῖς μαζί μὲ τὸν Ἰησοῦ²⁷, μὴ ζώντας πλέον ἐμπαθῶς, ἀλλὰ μὲ τὴ χάρη καὶ τὴν καθοδήγηση τοῦ Πνεύματος²⁸ μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

40. Φώναζε στὸ Θεό: «Ἀπ' αὐτὸ θὰ μάθω ὅτι μὲ θέλεις, γιὰ τὸ δὲν θὰ ἀφήσεις νὰ χαρεῖ ὁ ἐχθρὸς μου εἰς βάρος μου²⁹, τυραννώντας καὶ ταλαιπωρώντας με μέχρι τέλους μὲ τὰ πάθη. Ἀλλὰ θὰ μὲ ἀρπάξεις ἀπὸ τὰ χέρια του πρὶν τὸ θάνατό μου, καὶ ἀφοῦ μὲ ἀξιώσεις νὰ ζήσω πνευματικά, ὅπως Σοῦ εἶναι εὐάρεστο, μετὰ ἀπὸ ἀγαθὸ τέλος θὰ μὲ παρουσιάσεις σωσμένο ἐμπρὸς στὸ βῆμα Σου. Καὶ μὲ τὸ ἔλεός Σου, θὰ μοῦ δώσεις ἀπὸ ἐδῶ τὸν ἀρραβῶνα τῆς σωτηρίας καὶ τὴν ἀναμφίβολη πληροφορία, γιὰ νὰ μὴ βρεθῶ ἀνέτοιμος στὴν ὥρα τοῦ θανάτου μου καὶ ἀπὸ τὴν ταραχὴ μου νομίσω ἀβάστακτη τὴ θλίψη, πικρότερη καὶ χειρότερη ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ τὴν κόλαση.»

41. Ἡ πίστη καὶ ἡ ἐλπίδα δὲν εἶναι τυχαῖα καὶ χωρὶς περιεχόμενο πράγματα. Ἀλλὰ ἡ πίστη ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ δυνατὴ ψυχὴ, καὶ ἡ ἐλπίδα ἀπὸ εὐθύτητα στὴν καρδιά καὶ στὴν προαίρεση. Γιὰ πῶς θὰ πιστέψῃ εὐκολὰ κανεὶς ἐκεῖνα ποῦ δὲν φαίνονται, χωρὶς τὴ βοήθεια τῆς θείας χάρης; Καὶ πῶς θὰ ἐλπίσῃ κανεὶς τὰ ἄδηλα μέλλοντα ἀγαθὰ, ἂν δὲ λάβῃ κάποια πείρα, μέσω τῆς εὐθύτητάς του, τῶν χαρισμάτων τοῦ Κυρίου, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ πληροφορηθεῖ καὶ γιὰ τὰ μέλλοντα σὰν νὰ εἶναι παρόντα; Λοιπὸν καὶ στὰ δύο —πίστη καὶ ἐλπίδα— χρειάζεται καὶ ἀρετὴ καὶ ἡ ἐνίσχυση καὶ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ὅταν αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν, μάταια κοπιᾶζομε.

42. Ἡ ἀληθινὴ ἀρετὴ γεννᾷ ἢ γνώση, ἢ ἀπάθεια, ἢ καὶ τὰ δύο. Ἄν δὲν ὑπάρχουν αὐτά, τότε ματαιοπονοῦμε καὶ ἡ ἀρετὴ ποῦ νομίζομε ὅτι ἔχομε, δὲν εἶναι γνήσια. Ἀλλιῶς θὰ εἶχε καὶ ἀφθονοὺς καρπούς, ὅχι φύλλα μόνο· ἐνῶ τώρα, ἐπειδὴ γίνεται ἀπὸ ἀνθρωπαρέσκεια, ἢ αὐταρέσκεια, ἢ κάποια

24. Ἐβρ. 12, 14.

25. Ματθ. 10, 37.

26. Α' Κορ. 15, 50.

27. Γαλ. 2, 19-20.

28. Γαλ. 5, 25.

29. Ψαλμ. 40, 12.

ἄλλη αἰτία πού δὲν ἀρέσει στὸ Θεό, εἶναι νόθος καὶ ὄχι ἀγαπητὴ στὸ Θεό. Ἐμεῖς ὅμως, ἀφοῦ διορθώσουμε τὴν αἰτία, θὰ ἐπιτύχομε χωρὶς ἀμφιβολία, μαζὶ μὲ τὴν ὠφέλεια, καὶ τὴ χάρη τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ μας, ἡ ὁποία θὰ μᾶς φέρει, ὅταν πρέπει καὶ ὅσο πρέπει, καὶ τὴ γνώση καὶ τὴ ἀπάθεια.

43. Μὲ τὸ φωτισμὸ τῆς θείας χάρης ν' ἀντιλαμβάνεσαι τὰ νοήματα πού προέρχονται ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ καὶ, πέφτοντας μὲ κλάματα μπροστὰ στὸ Θεό, νὰ ὁμολογεῖς τὴν ἀδυναμία σου θεωρώντας μὴδὲν τὸν ἑαυτὸ σου, κι ἂς προσπαθεῖ ὁ ἀπατεώνας διάβολος νὰ σὲ πείσει ὅτι εἶσαι κάτι. Οὔτε πάλι νὰ ζητᾷς δωρεὰ χαρισμάτων, ἂν δὲ συντελοῦν στὴ σωτηρία σου καὶ δὲ διαφυλάγουν τὴν ταπεινοφροσύνη. Νὰ ζητᾷς τὴ γνώση πού δὲν φέρνει ἔπαρση, γιατί εἶναι αἰτία θεογνωσίας. Νὰ ζητᾷς ἐπίσης νὰ μὴν καταδυναστεύεσαι ἀπὸ τὰ πάθη μέχρι τέλους, ἀλλὰ ν' ἀπολυθεῖς ἀπὸ τὸ σῶμα σὲ κατάσταση ἀπάθειας ἢ, κάτι ταπεινότερο, μὲ τὴ συγχώρηση τῶν σφαλμάτων σου.

44. Ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πετάξει κανεὶς ψηλὰ χωρὶς φτερά, ἔτσι οὔτε τὰ ἐλπιζόμενα μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπιτύχει χωρὶς τὴν ἀναμφίβολη ἀπὸ ἐδῶ πληροφορία. Ἡ πληροφορία προέρχεται ἢ ἀπὸ ἄκρα ταπεινοφροσύνη, ἢ ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Ἀγίου Πνεύματος σ' ἐκείνους πού συμφιλώνονται τελείως μὲ τὸ Θεό, οἱ ὁποῖοι ἔχουν καὶ ἀπάθεια ὁπωσδήποτε, εἴτε μερικὴ, εἴτε πιὸ τέλεια, ἀνάλογα μὲ τὴ συμφιλίωση καὶ τὴν κάθαρση. Ἐκεῖνοι πού χωρίζονται χωρὶς τέτοια πληροφορία ἀπὸ τὸ σῶμα, σὰν νὰ φεύγουν μέσα στὸ χεῖμῶνα τῶν παθῶν ἢ σὲ ἡμέρα σαββάτου³⁰ (χωρὶς δηλαδὴ νὰ ἔχουν ἐργαστεῖ τίς ἀρετές), εἶναι ὑπόλογοι νὰ χριθοῦν καὶ νὰ ἐξεταστοῦν στὸν καιρὸ τῆς ἀναποδόσεως.

45. Ἀφοῦ σώζεσαι δωρεάν, νὰ εὐχαριστεῖς τὸ σωτήρα Θεό. Ἄν τώρα θέλεις νὰ τοῦ προσφέρεις καὶ δῶρα, πρόσφερε μ' εὐγνωμοσύνη, ἀπὸ τὴν ψυχὴ σου πού χρεθεύει, τὰ δύο λεπτά, ἐννοῶ τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀγάπη. Καὶ θὰ τίς δεχτεῖ, τὸ γνωρίζω καλά, περισσότερο ἀπὸ πλῆθος ἀρετῶν πού προσφέρουν πολλοὶ στὸ θησαυροφυλάκιο τῆς σωτηρίας³¹. Ἄν πάλι, σὰν ἄλλος Λάζαρος³², ἔχεις ἀνάγκη ν' ἀναστηθεῖς ἐπειδὴ νεκρώθηκες ἀπὸ τὰ πάθη, αὐτὲς σὰν γνήσιες ἀδερφές, τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀγάπη, πρότεινέ τις μεσίτριες πρὸς Αὐτόν, καὶ ὁπωσδήποτε θὰ ἐπιτύχεις τὸ ποθοῦμενο.

46. Ἐργαζόμενος τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ, δὲ θὰ μπορέσεις μὲ αὐτὴν καὶ μόνο νὰ φτάσεις στὴν ἀπάθεια, ὥστε νὰ προσεύχεσαι καθαρὰ καὶ ἀπερίσπαστα, ἂν δὲν ἀκολουθοῦν στὸ νοῦ οἱ πνευματικὲς θεωρίες τῆς γνώσεως πού φωτίζει καὶ τῆς κατανοήσεως τῶν ὄντων. Ἀπ' αὐτὲς ὁ νοῦς παίρνει φτερά καὶ φωτίζεται καὶ ὅλος ἀνυψώνεται μὲ τὸν ἔρωτα τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς, καὶ τείνει πρὸς τὰ συγγενικά φῶτα τῶν ἄνω αὐλῶν τάξεων, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ὅσο εἶναι ἐφικτό, φέρεται πρὸς τὸ φῶς τὸ μεγάλο καὶ τρισήλιο τῆς θεαρχικῆς Τριάδας.

30. Ματθ. 24, 20.

31. Μάρκ. 12, 41-43.

32. Ἰω. 11, 20-44.

47. Δὲ θὰ κολαστοῦμε στὴ μέλλουσα ζωὴ γιατί ἀμαρτήσαμε, οὔτε θὰ καταδικαστοῦμε γι' αὐτό, ἀφοῦ ἡ φύση μας εἶναι δεκτικὴ τροπῆς καὶ ἀλλοιώσεως· θὰ κολαστοῦμε ἐπειδὴ ἀμαρτήσαμε καὶ δὲ μετανόησαμε, οὔτε στραφήκαμε ἀπὸ τὸν κακὸ δρόμο μας πρὸς τὸν Κύριο, ἐνῶ μᾶς δόθηκε ἐξουσία καὶ καιρὸς γιὰ μετάνοια, ὥστε ν' ἀποδείξομε τὸ Θεὸ ἀγαθὸ —ὅπως καὶ εἶναι— κι ὄχι ἐμπαθή, ἀντίθετα, μὲ τὸ νὰ μᾶς ἐκδικεῖται κατὰ κάποιον τρόπο καὶ νὰ ὀργίζεται. Πλὴν ὅμως ὁ Θεὸς τιμωρεῖ τὴν κακία κι ὄχι ἐμᾶς, γιατί εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε πάθος κι ἀπὸ κάθε ἐκδικητικότητά, ἂν καὶ λέγεται ὅτι συσχηματίζεται μὲ τὰ ἔργα καὶ τίς διαθέσεις μας, σὰν καθρέφτης, καὶ ἀνταποδίδει στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ ὅσα ἔπραξε στὴ ζωὴ.

48. Ὅταν κλονίζεσαι ἀπὸ τὴν καλὴ σου κατάσταση, μὴν ταράζεσαι, ἀλλὰ διόρθωνε τὸν ἑαυτὸ σου, τρέχοντας τὸ γρηγορότερο στὴν προηγούμενῃ σου κατάσταση, μὲ λύπη, σκυθρωπότητα καὶ ἀνελέητη αὐτομεμφία· ἀκόμη, καὶ μὲ πολλὰ δάκρυα καὶ συντριβὴ τοῦ πνεύματος. Μὲ αὐτὰ θὰ σηκωθείς ἀπὸ τὴν πτώση πού σου συνέβη καὶ θὰ φτάσεις στὴν κοιλάδα τῆς σωτήριαν ἀγαλλιάσεως, προσέχοντας στὸ μέλλον ὅσο μπορεῖς περισσότερο, ὥστε νὰ μὴν παροργίσεις πάλι τὸν Κριτὴ καὶ χρειαστεῖς δάκρυα καὶ θλίψεις γιὰ νὰ ἐξιλεωθείς. Ἄν δὲν τὸ κάνεις αὐτὸ ἐδῶ, θὰ τιμωρηθεῖς στὴ μέλλουσα ζωὴ.

49. Θὰ μιλήσουμε καὶ πάλι γιὰ τὴ σεβάσμια ἱερωσύνη· ὅτι ἀπαιτεῖ ἀγγελικὴ τάξη καὶ κάθαρση, καὶ στὴ συνέχεια μεγαλύτερη προφύλαξη καὶ σωφροσύνη ἀπ' ὅ,τι προηγουμένων. Ἀφοῦ τὸ ἀκάθαρτο πρέπει κάπως νὰ γίνει καθαρὸ, πῶς λοιπὸν νὰ βεβηλωθεῖ τὸ καθαρὸ; Ἀλλιῶς, ἂν ἀνακατεῦμε τὸ σκοτάδι μὲ τὸ φῶς καὶ τὴ δυσωδία μὲ τὸ μύρο, μέλλομε νὰ κληρονομήσουμε ὁπωσδήποτε τὸ οὐαὶ καὶ τὴν ἀπώλεια σὰν ἱερόσυλοι, ὅπως ὁ Ἀνανίας καὶ ἡ Σαπφείρα³³.

50. Ἀπὸ σκευὸς χαμένο καὶ ἄχρηστο πού ἦσουν —ἂν καὶ νομίζεις ἴσως ὅτι ἐπάξια δέχτηκες τὴν ἰσάγγελη καὶ οὐράνια ἱερωσύνη λόγῳ τῆς κάποιαν καθάρσεώς σου—, ἔγινες σκευὸς ἐκλογῆς καὶ χρήσιμος στὸν Κύριο, κατὰ τὸν Παῦλο³⁴. Κράτα λοιπὸν ἀμόλυντη τὴν τιμὴ πού ἀξιώθηκες νὰ λάβεις, φυλάγοντας τὸ θεῖο δῶρο σὰν τὰ μάτια σου, γιὰ νὰ μὴ μολυνθεῖς ἀπὸ ἀπροσεξία καὶ ἀπορριφθεῖς ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἱερωσύνης σὲ βαθὺ λάκκο, ἀπὸ ὅπου δύσκολα βρίσκεις ἐπιστροφή.

51. Σκέψου σὰν φρόνιμος ὅτι, ὅταν ὁ Θεὸς συγχωρεῖ, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ καταδικάσει³⁵. Καὶ ἂν ἔχεις κληθεῖ καὶ μπηγες στὴν ὑπερκόσμια χάρη τῆς θείας ἱερωσύνης, μὴ σὲ μέλλει διόλου γιὰ τὴν προηγούμενη ζωὴ σου, ἂν ἴσως ἔχει καὶ κάποια κηλίδα. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικὴ σου διόρθωση, ἔχει πάλι καθαρθεῖ. Νὰ ἔχεις ὅμως ἔπειτα ἐπιμέλεια καὶ νήψη νὰ μὴν ἀμαυρώσεις τὴ χάρη. Ἐτσι κι ἂν κάποιος ἀπερίσκεπτα ἀμφιβάλλει γιὰ τὴν ἱεροτελεστία σου λόγῳ τῶν παλιῶν κηλίδων σου, θ' ἀκούσει θεία φωνὴ

33. Ἠεζ. 5, 1-10.

34. Β' Τιμ. 2, 21· Πράξ. 9, 15.

35. Ρωμ. 8, 33-34.

νά τοῦ λέει: «Αὐτὰ ποὺ καθάρισε ὁ Θεός, μὴν τὰ θεωρεῖς ἐσὺ ἀκάθαρτα»³⁶.

52. Τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης εἶναι ἐλαφρὸ καὶ ὁ ζυγὸς τῆς καλός³⁷, ἀλλὰ ὅταν τῇ σηκώνει κανεῖς καὶ τὴν κατευθύνει ὅπως πρέπει, καὶ ὅταν δὲν ἔχει ἀγοραστέῃ μὲ χρήματα ἢ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἄν ὅμως τὸ ἀδιαπραγμάτευτο ἔχει γίνεῃ ἀντικείμενο διαπραγματεύσεως μὲ ἀνθρώπινη σκοπιμότητα καὶ κάποιο φθαρτὸ δῶρο, καὶ δὲν ἦρθε ἡ κλήση στὴν ἱερωσύνη ἀπὸ τὸν οὐρανό, τότε τὸ φορτίο εἶναι ὑπερβολικὰ βαρὺ, γιατί στηρίζεται σὲ κάποιον ἀνάξιο καὶ χωρὶς τὴν ἀπαιτούμενη δύναμη· καὶ ὁ ζυγὸς εἶναι ὑπερβολικὰ σκληρὸς καί, ἂν δὲν ἀφεθεῖ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὸν τραβάει, θὰ τοῦ φθεῖρει τὸ λαιμὸ καὶ τὴ δύναμη, ἕως ὅτου τὸν ἐξαντλήσει ὁλωσδιόλου καὶ τὸν ἀφανίσει.

53. Ἀφοῦ τόλμησες καὶ μπήκες κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς ἱερωσύνης, φρόντισε νὰ εἶσαι ἄψογος καὶ νὰ διδάσχεις σωστὰ τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας³⁸, ἐργαζόμενος μέσῳ τῆς ἱερωσύνης γιὰ τὴ σωτηρία σου μὲ φόβο καὶ τρόμο³⁹, γιατί ὁ Θεός μας εἶναι φωτιὰ ποὺ κατακαίει⁴⁰. Ἄν ἀγγίζεις αὐτὴ τὴ φωτιὰ σὰν χρυσὸς ἢ καὶ ἄργυρος, μὴ φοβᾶσαι μήπως καεῖς, ὅπως οἱ τρεῖς νέοι στὴ Βαβυλῶνα δὲ φοβήθηκαν τὴ φωτιὰ⁴¹. Ἄν ὅμως εἶσαι ἀπὸ χόρτο ἢ ἀπὸ καλάμι, τὰ πιὸ εὐφλεκτά δηλαδὴ ὑλικά, ἐπειδὴ φρονεῖς τὰ γήινα, τρέμε μὴν κατακαεῖς ἀπὸ τὴν οὐράνια φωτιὰ, —ἐκτὸς ἂν ἀποφύγεις σὰν τὸν Λῶτ⁴² τὴν ὀργὴ μὲ τὴν παραίτηση ἀπὸ τὰ φρικτότατα μυστήρια. Δὲν γνωρίζω ἂν τὰ πολὺ μικρὰ ἀμαρτήματα, ποὺ κάποιος ἔχει ἀπὸ ἀδυναμία, ἀφανίζονται ἀπὸ τὴ θεία αὐτὴ φωτιὰ τῆς ἱερότατης λατρείας, καὶ γι' αὐτὸ κι ἐσὺ δὲν καίγεις ἀπ' αὐτὴ τὴ φωτιὰ, ὅπως τὸ ἀδύνατο ἐκεῖνο φυτὸ τῆς βάρβης⁴³.

54. Ἀφοῦ, σὰν αὐτοὺς ποὺ πᾶσχουν ἀπὸ γονόρροια, δὲν ἔχεις τὴ δύναμη νὰ ἀποσπαστεῖς ἀπὸ τὴν ἐμπαθὴ σου κατάσταση λόγῳ τῆς μακροχρόνιας συνήθειας, πῶς ἀποτολμᾷς ν' ἀγγίζεις ἐκεῖνα ποὺ δὲν τολμοῦν οὔτε ἄγγελοι νὰ τὰ ἀγγίξουν, ταλαίπωρε; Ἡ λοιπὸν ἀπὸ φρίκη κρατήσου μακριὰ ἀπὸ τὴ θεία ἱεροτελεστία, καὶ ἔτσι νὰ ἐξιλεώσεις τὸ Θεό, ἢ περίμενε ὡς ἀναίσθητος καὶ ἀδιόρθωτος νὰ πέσεις στὴν ὀργὴ καὶ στὰ χέρια τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ὁ ὁποῖος δὲ θὰ σοῦ δείξει λύπη καὶ φιλανθρωπία, ἀλλὰ θὰ σὲ τιμωρήσει ἀμελιχτὰ, ἐπειδὴ ἀποτολμᾷς μ' ἀναίδεια νὰ μπεις στὸ βασιλικὸ γάμο μὲ λερωμένη τὴν ψυχὴ καὶ τὴ στολή, καὶ εἶσαι ἀνάξιος ἀκόμα καὶ νὰ μπεις, ὅχι καὶ νὰ παρακαθήσεις στὸ γαμήλιο τραπέζι⁴⁴.

55. Γνώρισα κάποιον ἱερωμένο ποὺ ἀποτολμοῦσε νὰ ἱεουργεῖ ἀνάξια τὰ θεῖα μυστήρια, ἐνῶ εἶχε περιπέσει στὸ πάθος τῆς πορνείας. Αὐτὸς ἔπεσε πρῶτα ἄρρωστος μὲ ἀσθένεια ἀθεράπευτη καὶ φοβερὴ καὶ πλησίαζε πιά στὸ θάνατο. Ἄν καὶ μεταχειρίστηκε ὅλα τὰ μέσα, δὲν ἔβλεπε ὠφέλεια, ἀλλὰ

36. Πράξ. 10, 15.

37. Ματθ. 11, 30.

38. Β' Τιμ. 2, 15.

39. Φιλίπ. 2, 12.

40. Ἑβρ. 12, 29.

41. Δαν. 3, 17-18.

42. Γεν. 19, 17 καὶ 29.

43. Ἑβρ. 3, 2.

44. Ματθ. 22, 12.

μᾶλλον χειροτέρευε. Ἦρθε τότε σὲ συναίσθηση ὅτι πεθαίνει ἐπειδὴ ἱεουργεῖ ἀνάξια, καὶ ἀμέσως παραιτήθηκε μὲ ὄρκο ἀπὸ τῆς θείας Λειτουργίας· ἀμέσως θεραπεύτηκε, ὥστε οὔτε σημάδι τῆς ἀσθένειας δὲν ἔμεινε.

56. Εἶναι λαμπρὸ καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ ἔνδυμα τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ ἐφόσον καὶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ μέσα λάμπει ἀπὸ καθαρότητα. Ὅταν ὅμως ἡ ψυχὴ λερωθεῖ ἀπὸ ἀπροσεξία, ἐνῶ ἡ συνείδηση ποὺ διαμαρτύρεται, ἀγνοεῖται, τότε τὸ φῶς γίνετα σκοτάδι καὶ προξενεῖ τὸ αἰώνιο σκοτάδι καὶ τὴν αἰώνια φωτιά. Ἐκτὸς ἂν ἀφήσουμε αὐτὸ τὸ δρόμο, τὸν ἀπόκρημνο κι ἀπὸ τίς δύο πλευρές, καὶ στραφούμε πρὸς ἄλλη ὁδὸ, ἢ ὁποῖα μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ταπείνωση ὁδηγεῖ χωρὶς κίνδυνο στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

57. Ἡ ἐπιτυχία τῆς σωτηρίας γίνεται μὲ τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀρετὴ, ὅχι μὲ τὴν ἐνδοξὴ ἱερωσύνη, ἢ ὁποῖα ἀπαιτεῖ ζωὴ ἀγγελικὴ. Ἡ λοιπὸν γίνε ἀπαθὴς ὅπως οἱ ἄγγελοι, μὲ φρόνημα ἔξω ἀπὸ τὸ κόσμος καὶ τὴ σάρκα, καὶ ἔτσι ἀνέβαινε τὴν οὐράνια αὐτὴ κλίμακα, ἢ συνειδητοποιώντας τὴν ἀσθενεία σου, φοβήσου τὸ ὕψος τῆς ἱερωσύνης, ἀπ' ὅπου τὸ πέσιμο εἶναι μεγάλο γιὰ ὅσους δὲν εἶναι ἱκανοί. Διάλεξε τὸ δρόμο ποὺ ἀκολουθοῦν οἱ πολλοί, ὁ ὁποῖος φιλιώνει μὲ τὸ Θεὸ ὅχι λιγότερο ἀπὸ τὴν ἱερωσύνη. Σ' αὐτὸν κι ἂν συμβεῖ νὰ πέσεις, εἶναι εὐκολο νὰ μετανοήσεις καὶ νὰ σηκωθείς μὲ τὸ ἔλεος καὶ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ.

58. Σάρκα καὶ αἷμα δὲν κληρονομοῦν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ⁴⁵. Καὶ πῶς ἐσὺ, ἐνῶ κοινωνεῖς τὴ σάρκα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Θεοῦ, δὲ γίνεσαι σύσσωμος μὲ Αὐτὸν καὶ δὲν ἐνώνεσαι μὲ τὸ αἷμα Του, ἔχοντας ἤδη μέσα σου τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ πολιορκεῖσαι ἀπὸ πάθη σάρκας καὶ αἵματος; Φοβᾶμαι μήπως δὲ θὰ μείνει σὲ σένα τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ γιατί εἶσαι σαρκικός⁴⁶, καὶ μήπως δεχτεῖς πολὺ αὐστηρὴ τιμωρία τότε στὸν καιρὸ τῆς κρίσεως καὶ ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ σένα ἡ σεβάσμια ἱερωσύνη, ἐπειδὴ εἶσαι ἀνάξιος γι' αὐτὴ τὴ χάρη, καὶ παραπεμφθεῖς στὴν αἰώνια κόλαση.

59. Ὅταν δὲν ἔχεις ἐμπρὸς στὰ μάτια σου τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, νομίζεις ὅτι εἶναι μικρὸ πράγμα νὰ ἱεουργεῖς ἀνάξια, ἐξαπατῶμενος ἀπὸ τὴ φιλαυτία σου καὶ γι' αὐτὸ νομίζοντας ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἀγαθός. Αὐτὸ ἔπαθαν παλιὰ ὁ Δαθὰν καὶ ὁ Ἀβειρών, ἕως ὅτου τοὺς κατάπτε ἡ γῆ⁴⁷. Τοῦτο τὸ φοβερὸ καὶ σὺ νὰ φοβηθεῖς καὶ νὰ ἐννοήσεις πόσο μεγάλο πράγμα εἶναι ἡ ἱεουργία, καὶ ἢ νὰ ἀσχεῖς τὴν ἱερωσύνη ἄξια καὶ καθαρὰ, γιὰ νὰ μὴν πῶ σὰν ἄγγελος, ἢ σταμάτησε σὰν συνετὸς νὰ τελεῖς τὴ φρικτὴ λατρεία· μήπως καταφρονώντας κατὰ τὸ παρὸν καὶ ξεγελώντας τὴ συνείδησή σου ποὺ σὲ ἐλέγχει, φτάσεις τότε, ὅταν θὰ κρίνονται καὶ θὰ ταχτοποιοῦνται τὰ πάντα, νὰ πεῖς μὲ πόνος κατῶς θὰ καταδικάζεσαι: «Μοῦ ἦρθε ὁ φόβος ποὺ φοβόμουν, κι ὅ,τι μὲ τρόμαζε, τὸ συνάντησα»⁴⁸.

60. Μὲ νήψη καὶ κόπο πρόσφερε πρῶτα γιὰ χάρη τοῦ ἑαυτοῦ σου μὲ

45. Α' Κορ. 15, 50.

46. Γεν. 6, 3.

47. Ἀριθ. 16, 31-33.

48. Ἰωβ 3, 25.

συντριβή και δάκρυα για ἐξιλέωση τὴν ἱερὴ κοσμοσωτήρια θυσία. Γιατί μετὰ τὸ θάνατό σου ποιὸν θὰ ἔχεις νὰ κοπιᾷζει καὶ νὰ προσφέρει τὴν ἀναίμακτη θυσία γιὰ σένα; Γι' αὐτό, σὰν ἄνθρωπος ἔξυπνος, πρόλαβε ἀπὸ τώρα, ἐνταφίωσε τὸν ἑαυτὸ σου καὶ μνημόνευσέ τον προκαταβολικά, προσφέροντας στὸ Θεὸ τὰ ἅγια ποὺ εἶναι ἐπάνω στὴν ἀγία Τράπεζα ὡς μεσιτεία τῆς σωτηρίας σου καὶ ὑπενθυμίζοντας μ' αὐτὰ τὴ θεληματικὴ καὶ φιλόανθρωπη σφαγὴ Του.

61. Ἀνείπωτη καὶ ἀνέκφραστη εἶναι ἡ ἡδονὴ τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία μὲ πληροφορία γιὰ τὴ σωτηρία της χωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ ξεντύνεται σὰν φόρεμα. Γιατί ἔχοντας ἐπιτύχει πιά τὰ ἐλπιζόμενα, ἀποθέτει χωρὶς λύπη τὸ σῶμα καὶ προχωρεῖ εἰρηνικῇ πρὸς τὸν λαμπρὸ καὶ ἱλαρὸ ἄγγελο ποὺ ἔρχεται ἀπὸ ψηλά. Μαζὶ μ' αὐτὸν διασχίζει ἀνεμπόδιστα τὸν ἀέρα, χωρὶς νὰ τὴν ἐνοχλήσουν καθόλου τὰ πονηρὰ πνεύματα. Ἀνεβαίνει μὲ χαρὰ καὶ θάρρος καὶ φωνὲς εὐχαριστίας, μέχρις ὅτου φτάσει νὰ προσκυνήσει τὸν Ποιητὴ καὶ νὰ δεχτεῖ τὴν ἀπόφασή νὰ καταταγεῖ μαζὶ μὲ τοὺς ὁμοίους της καὶ ἴσους κατὰ τὴν ἀρετὴ, ὡς τὴ στιγμὴ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως.

62. Θὰ σοῦ πῶ λόγο παράδοξο καὶ μὴ θαυμάσις. Καὶ ἂν δὲν ἐπιτύχεις τὴν ἀπάθεια, ἴσως ἐξαιτίας τῶν ἐμπαθῶν ἐνθυμήσεων ποὺ σὲ τυραννοῦν, ἂν ὡστόσο τὸν καιρὸ τῆς ἐξόδου σου βρῖσκεσαι στὴν ἄβυσσο τῆς ταπεινώσεως, θὰ ὑψωθείς πάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα ὅχι λιγότερο ἀπὸ τὸν ἀπαθή. Γιατί ἂν ὁ θησαυρὸς τῶν ἀπαθῶν εἶναι τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ πολῦτιμος λίθος τῆς ταπεινώσεως τίς ξεπερνᾷ ὅλες σὲ ἀξία. Δὲν εἶναι μόνον πρόξενος ἐξιλέωσης τοῦ ταπεινοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ πρόξενος εισόδου μαζὶ μὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς στὸ νυμφῶνα τῆς βασιλείας Του.

63. Ὅταν δέχεσαι ἀπὸ τὸ Θεὸ ἐξιλέωση τῶν ἁμαρτιῶν σου, νὰ δοξάζεις τὸν ἀμνησίκαχο καὶ ἀνεξίκαχο Κύριο καὶ νὰ παίρνεις μέτρα μὲ ὅλη τὴ δύναμή σου ἐναντὶ τῶν θεληματικῶν ἁμαρτημάτων. Παρ' ὅλο ποὺ καὶ αὐτὰ ἐξιλεώνονται καθημερινὰ ὡς τὴν ὥρα τοῦ θανάτου, ὅμως φανερώνεσαι ἀχάριστος ἁμαρτάνοντας εὐκόλα ἐν γνώσει σου. Ὅταν ὅμως μὲ τὴν πέτρα τῆς καλῆς ἐλπίδας διώχνεις μακριὰ τὸ σκύλο τῆς ἀπογνώσεως, καὶ παρακαλεῖς μὲ ἀναίδεια καὶ ἐπιμονή, θὰ συγχωρεθοῦν οἱ πολλὲς ἁμαρτίες σου, γιὰ νὰ ἀγαπήσεις καὶ σὺ ὡς χρεώστης πολὺ⁴⁹ τὸν Εὐσπλαγχο καὶ Ὑπεράγαθο στὸν μέλλοντα αἰῶνα.

64. Ὅταν μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς θείας χάρης, σταθεῖς ἐμπρὸς στὸ Θεὸ στὴν προσευχὴ σου μὲ δάκρυα, νὰ κυλιέσαι ξαπλωμένος σὲ σχῆμα σταυροῦ κάτω στὴν γῆ καί, χτυπώντας τὸ κεφάλι, νὰ ζητᾷς ἀπὸ τὸ Θεὸ τὴν ἀπόλυσή σου ἀπὸ τὰ ἐδῶ, ὡς ἐλευθέρωση ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τοὺς πειρασμούς. Πλὴν ὅμως ὅχι κατὰ τὸ θέλημά σου, ἀλλὰ ὅπως θεωρεῖ καλὸ ὁ Θεός· ὅταν καὶ ὅπου θέλει Ἐκεῖνος. Νὰ ἐπιθυμεῖς μὲν ἀπὸ τώρα τὴν

49. Λουκ. 7, 47.

ἐκδημία καὶ νὰ προτιμᾷς νὰ πηγαινὲς πρὸς τὸν Κύριο μὲ τὰ δάκρυα μέσα στὴν ἄβυσσο τῆς ταπεινώσεως, ὥστε ἀμέριμνος πιά νὰ ἔπαυες τὸ φλογερὸ πόθο καὶ τὴ δέηση· νὰ δέχεσαι ὅμως πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἀναβολή, γιατί ὁ Θεὸς κάτι καλύτερο θὰ προβλέπει⁵⁰. Νὰ ἐπιδιώξεις δὲ ἐντατικὰ καὶ μὲ ὄρκο νὰ μὴν ἀποτύχεις, κάνοντας καὶ λέγοντας καὶ ἐξετάζοντας τὸ πᾶν μὲ σκοπὸ νὰ μὴν ἐκπέσεις ἀπὸ τὸ Θεὸ.

65. Ἀφοῦ φορεῖς σάρκα, μὴν ἐπιχειρεῖς νὰ ἐρευνᾷς τὰ νοητά, πῶς εἶναι, ἂν καὶ τὸ νοερὸ μέρος τῆς ψυχῆς ὀδηγεῖ σ' αὐτὰ μέσω τῆς καθαρότητος. Γιατί ἂν τὸ ἀσῶματο ποὺ ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν ἀναπνοὴ καὶ τὸ αἷμα, δὲν ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν παχύτητα τῆς ὕλης καὶ δὲν πλησιάζει τὰ νοητά, δὲ θὰ μπορέσει νὰ τὰ στοχαστεῖ καὶ νὰ τὰ καταλάβει ὅπως πρέπει. Ὅταν προετοιμάζεσαι λοιπὸν νὰ βγεῖς ἀπὸ τὴν ὕλη, σὰν ἀπὸ δευτέρη σκοτεινὴ μήτρα, πρὸς ἐκεῖνα τὰ αὐλα καὶ φωτεινά, νὰ εἶσαι χαρούμενος καὶ νὰ δοξάζεις τὸν Εὐεργέτη ποὺ μᾶς μεταφέρει μὲ τὸ θάνατο πρὸς τὰ ἐλπιζόμενα. Νὰ ἔχεις ἀδιάκοπη νήψη γιὰ τοὺς ἀσεβεῖς δαίμονες ποὺ περπατοῦν τριγύρω μας⁵¹ καὶ ἐπιβουλεύονται πάντοτε τὴν προκοπὴ μας καὶ παραφυλάγουν μὲ δόλο νὰ χτυπήσουν τὴ φτέρνα μας⁵², δηλαδή τὸ τέλος τῆς ζωῆς μας, καὶ νὰ τρέμεις μέχρι τὴν ἐξοδὸ σου γιὰ τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ μέλλοντος, γιατί ἔχεις πλαστεῖ ἐπιδεκτικὸς τροπῆς καὶ ἀλλοιώσεως, λόγω τοῦ αὐτεξουσίου.

66. Ὁ ἐχθρὸς μᾶς ἐπιτίθεται μὲ ἄγριους καὶ φοβεροὺς πειρασμούς, ὅταν ἀντιληφθεῖ ὅτι ἡ ψυχὴ ἔφτασε σὲ μεγάλα μέτρα ἀρετῆς. Αὐτὸ τεκμηριώνεται καὶ ἀπὸ τὰ λόγια τῆς προσευχῆς, καὶ ἀπὸ τὴν προσπάθειά μας ν' ἀνεβούμε πάνω ἀπὸ τὴν ὕλική δυάδα, δηλαδή τὴ σάρκα καὶ τὰ αἰσθητά. Ὁ μισάνθρωπος μᾶς πειράζει μὲ τόσο πολὺ φθόνον, ὥστε νὰ ἀπελπίζομαστε καὶ γι' αὐτὴ τὴ ζωὴ μας⁵³. Ἀγνοεῖ ἴσως ὁ ἀχρεῖος, πόσα ἀγαθὰ μᾶς προξενεῖ· μὲ αὐτὰ μᾶς κάνει δοκιμασμένους μὲ τὴν ὑπομονὴ καὶ μᾶς πλέκει πιὸ λαμπρὰ τὰ στεφάνια.

67. Δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερος ἀγώνας ἀπὸ τὸν ἀγώνα τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς παρθενίας. Ἐκεῖνος ποὺ προτιμᾷ τὴν ἀγαμία, θαυμάζεται καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀγγέλους καὶ στεφανώνεται ὅχι λιγότερο ἀπὸ τοὺς μάρτυρες. Γιατί τὸ νὰ εἶναι κανεὶς συνδεδεμένος μὲ τὴ σάρκα καὶ τὸ αἷμα κι ὡστόσο νὰ προθυμοποιεῖται νὰ μιμεῖται μὲ τὴν ἀγνεία πάντοτε τὴν ἀυλία τῶν ἀσωμάτων, πόσους κόπους καὶ ἰδρώτες δὲν χρειάζεται; Εἶναι τόσο μεγάλο καὶ ὕψηλὸ πρᾶγμα τὸ κατόρθωμα, ὥστε παραλίγο νὰ θεωρεῖται καὶ ἀδύνατο, ὡς ὑπὲρ τὴ φύσιν· καὶ θὰ ἦταν ἀδύνατο, ἂν ὁ Θεὸς ἀπὸ ψηλά δὲ βοηθοῦσε, ἐνισχύοντας τὴν ἀσθένεια τῆς φύσεως καὶ στηρίζοντας τὴν ἀδυναμία της καί, κατὰ κάποιον τρόπο, ἀνασηκώνοντας ἀπὸ τὴ γῆ μὲ τὸν θεῖο ἔρωτα καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν βραβείων ποὺ ἔχουν ἀθλοθετηθεῖ.

68. Ἡ σάρκα ποὺ γίνεται πλαδαρὴ μὲ τὴν πολυποσία καὶ τὴν πολυ-

50. Ἐβρ. 11, 40.

51. Ψαλμ. 11, 9.

52. Γεν. 3, 15.

53. Β' Κορ. 1, 8.

πνία, είναι μεγάλο εμπόδιο για τη σωφροσύνη. Ἡ ἀληθινή σωφροσύνη μένει ἀνεπηρέαστη καὶ ἀπὸ τὶς φαντασίες τοῦ ὕπνου. Γιατὶ τὸ νὰ προσηλώνεται σ' αὐτὲς ὁ νοῦς, εἶναι σημάδι ὅτι περιφέρει ἀκόμη στὰ βάρη τοῦ τὴν ἀρρώστια τοῦ σαρκικοῦ πάθους. Ἄν ὅμως ὁ νοῦς καταξιώθῃ μὲ τὴ χάρη νὰ συνομιλεῖ στὸν ὕπνο τοῦ δίχως μεσολάβηση τοῦ σώματος μὲ τὸ Θεό, τότε μένει ἀπείρακτος καὶ ἄγρυπνος φύλακας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ποὺ ἡρεμοῦν. Μοιάζει τότε μὲ κάποιο σκύλο ποὺ προσέχει ἄγρυπνος γιὰ τοὺς ἐπίβουλους λύκους χωρὶς νὰ ξεγελιέται.

69. Θὰ σοῦ πῶ λόγο παράδοξο καὶ μὴ θαυμάσεις. Ὑπάρχει κάποιο μυστήριον ποὺ τελεῖται κρυφὰ μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ψυχῆς. Αὐτὸ ἀνήκει στὰ πιὸ ὑψηλὰ μέτρα τῆς ἀγιότητος καὶ στὴν τέλεια κάθαρση καὶ ἀγάπη καὶ πίστη, ὅταν ὁ ἄνθρωπος, τελείως συμφιλιωμένος μὲ τὸ Θεὸ ἐνωθῇ μαζί Του μὲ τὴν οἰκείωση μέσω τῆς ἀδιάλειπτης προσευχῆς καὶ θεωρίας. Σ' αὐτὴ τὴν πνευματικὴ κατάσταση, ὁ Ἡλίας ἔκλεισε τὸν οὐρανὸ προξενώντας ἀνομβρία⁵⁴ καὶ κατέφλεξε τὴ θυσία μὲ οὐράνια φωτιά⁵⁵. ὁ Μωυσῆς ἔσχισε τὴ θάλασσα⁵⁶ καὶ μὲ τὴν ἔκταση τῶν χειρῶν τοῦ κατατρόπωσε τοὺς Ἀμαληκίτες⁵⁷. ὁ δὲ Ἰωνᾶς σώθηκε ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τοῦ κήτους καὶ ἀπὸ τὸ βυθό⁵⁸. Γιατὶ ὅποιος ἔγινε ἄξιος γι' αὐτὸ τὸ μυστήριον, ὑποχρεώνει τὸν φιланθρωπότατο Θεὸ νὰ τοῦ κάνει ὅ,τι θέλει. Κι ἐνῶ βρίσκεται ἀκόμη μέσα στὴ σάρκα, ἔχει ξεπεράσει τὸ μέτρο τῆς φθορᾶς καὶ τῆς θνητότητας καὶ περιμένει τὸ θάνατο σὰν τὸν κοινὸ ὕπνο ποὺ θὰ τὸν μεταφέρει στὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθὰ γεμάτα χαρά.

70. Ἀπὸ σεβασμὸ στὰ δεσποτικὰ πάθη καὶ τὴν κένωση τοῦ Θεοῦ Λόγου γιὰ χάρη μας, ἀλλὰ καὶ στὴ θυσία καὶ τὴν ἔνωση μὲ μᾶς τοῦ ζωοποιοῦ καὶ θεοῦ σώματος καὶ αἵματος —ποὺ ὄχι μόνο ἀξιώθήκαμε νὰ γίνουμε μέτοχοί τους, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ ἱεουργοῦμε— ταπεινῶνε τὸν ἑαυτὸ σου σὰν πρόβατο γιὰ τὴ σφαγὴ, πιστεύοντας ἀληθινὰ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνώτερους σου. Καὶ φρόντιζε πολὺ νὰ μὴν πληγώνεις τὴ συνείδηση κανενός, καὶ μάλιστα δίχως λόγο. Χωρὶς ἀγιότητα μὴν τολμᾶς ν' ἀγγίξεις τὰ ἅγια, γιὰ νὰ μὴν καεῖς σὰν χορτάρι ἀπὸ τὴ θεία φωτιά καὶ ἐξοντωθεῖς σὰν κερὶ ποὺ ἔλυω-
σε⁵⁹.

71. Βεβαιότατα, ἂν διεξάγεις ὅπως πρέπει τὴ φρικτὴ τελετὴ τῆς θείας καὶ σεβάσμιας ἱεουργίας καὶ δὲν σὲ κατηγορεῖ γιὰ τίποτε ἢ συνείδησή σου, θὰ ἐλπίσεις ἀπὸ αὐτὴν τὴ σωτηρία σου. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὴν λαμβάνεις ὠφέλεια περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη πνευματικὴ ἐργασία καὶ θεωρία. Ἄν ὅμως δὲν τὴ διεξάγεις ὅπως πρέπει, ἀλοίμονό σου· εἶναι ὅπως ὅποτε καλύτερο νὰ ἐγκαταλείψεις τὸ ὕψος τῆς ἱερωσύνης ἀπὸ ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας σου, παρὰ νὰ τὴν ἀσχεῖς ὄχι τέλεια κι ὄχι ἀγνά, καὶ ἐνῶ οἱ ἄλλοι σὲ νομίζουν ὅτι εἶσαι

54. Γ' Βασ. 17, 1.

56. Ἐξ. 14, 21.

58. Ἰωνᾶ 2, 2 καὶ 11.

55. Γ' Βασ. 18, 36-38.

57. Ἐξ. 17, 11-13.

59. Ψαλμ. 57, 9.

πολὺ ψηλά, ἐσὺ νὰ βρίσκεσαι σὲ ἀξιοδάκρυτη πτώση ἀπὸ τὴν ἀναξιότητά σου.

72. Ἡ μέσω τῆς θείας ἱερωσύνης λατρεία καὶ ἐξιλέωση καὶ ἰκέτευση τοῦ Θεοῦ ὑπερέχει τόσο ἀπὸ κάθε φαλμαγδία καὶ προσευχή, ὅσο διαφέρει στὴ λαμπρότητα ἀπὸ τὰ ἄστρα ὁ ἥλιος. Γιατὶ στὴ θεία ἱεουργία θυσιάζουμε καὶ παρουσιάζουμε καὶ προβάλλουμε γιὰ ἐξιλέωσή μας τὸν ἴδιο τὸ μονογενὴ Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος θυσιάστηκε χωρὶς ἀντάλλαγμα γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπὸ φιανθρωπία. Κι αὐτὸ τὸ κάνουμε ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ ὅπως ὅποτε καὶ γιὰ τὴν ἐκπλήρωση αἰτήσεων πρὸς τὸ συμφέρον μας, ἂν βέβαια ἡ συνείδηση μένει καθαρὴ. Καὶ τὸ θεῖο σῶμα ἐνωμένο μὲ τὴ θεότητα, σὰν ἀναμμένο κάρβουνο καίει κάθε ἁμαρτία καὶ φωτίζει τὶς καρδιές ἐκείνων ποὺ προσέρχονται μὲ πίστη. Ἐπίσης καὶ τὸ θεῖο καὶ τίμιο αἷμα πλένει καὶ καθαρίζει περισσότερο ἀπὸ κάθε ὕσσωπο⁶⁰ ὅλες τὶς κηλίδες καὶ τοὺς μολυσμοὺς ἐκείνων ποὺ, ὅσο πιὸ καθαρὰ καὶ ἀγνά μποροῦν, τολμοῦν καὶ προσέρχονται στὰ ἅγια, —ἂν συμβεῖ νὰ ἔχει μείνει μέσα τους κάτι βρώμικο.

73. Ὅπως εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς Ἀγίους, στὴ θεία λειτουργία δὲ θυσιάζεται τὸ σῶμα τοῦ Θεοῦ Λόγου ποὺ ἔχει ἀναληφθῇ στὸν οὐρανό, κατεβαίνοντας ἀπὸ ἐκεῖ, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ ἄρτος καὶ ὁ ἴδιος ὁ οἶνος μεταβάλλονται σὲ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, καθὼς ἱεουργοῦνται μὲ πίστη καὶ φόβο καὶ πόθο καὶ εὐλάβεια ἀπ' ὅσους ἔχουν ἀξιώθῃ τὴ θεία ἱερωσύνη, καὶ δέχονται αὐτὴ τὴ μεταβολὴ μὲ τὴν ἐνέργεια καὶ τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Δὲ γίνεται σῶμα διάφορο ἀπὸ αὐτὸ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ὁ ἄρτος μεταβάλλεται σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο σῶμα καὶ γίνεται πρόξενος ἀφθαρσίας, χωρὶς νὰ φθείρεται. Πόση λοιπὸν καθαρότητα καὶ ἀγιότητα πρέπει νὰ ἔχει ὁ ἱερέας, ἀγγιζοντας τὸ θεῖο σῶμα; Καὶ πόση παρρησία, ἀφοῦ γίνεται μεσότης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ παίρνει συμπρεσβευτὴς, μαζί μὲ τὴν Πάναγνη Μητέρα τοῦ Θεοῦ, ὅλες τὶς ἐπουράνιες δυνάμεις τῶν ἀγγέλων καὶ τοὺς Ἀγίους ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου; Ἐγὼ νομίζω ὅτι ὅπως ἔχει ἀγγελικὴ ἢ ἀρχαγγελικὴ τὴν ἀξία, τέτοια πρέπει νὰ ἔχει καὶ τὴν οἰκειότητα μὲ τὸ Θεό.

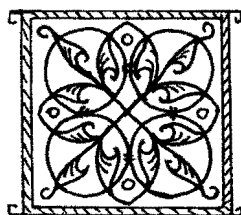
74. Σημείωσε καὶ τοῦτο, Πισήνιε· ὅτι μετὰ τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως τὰ τίμια δῶρα, ποὺ πρόκειται σὲ λίγο ν' ἀγιαστοῦν, μένουν ἀκάλυπτα πάνω στὴν ἀγία τράπεζα, σὰν νὰ δέονται κατὰ κάποιο τρόπο καὶ νὰ κράζουν μὲ ἀλάλητες φωνὲς πρὸς Ἐκεῖνον ποὺ κατοικεῖ στοὺς οὐρανοὺς, γι' αὐτοὺς ποὺ τὰ προσφέρουν. Γιατὶ κοιτάζοντάς τα Ἐκεῖνος, δὲν ἀδιαφορεῖ· καὶ βλέποντάς τα, δὲν παραβλέπει, ἀλλὰ θυμᾶται τὴ θεληματικὴ κένωση καὶ τὴν ἀνέκφραστη συγκατάβαση καὶ τὴν ἀπὸ φιανθρωπία σφαγὴ Του. Δὲ μᾶς χάρισε βέβαια τὴ λύτρωση καὶ τὴ σωτηρία μὲ τὸ πάθος Του ἐνῶ ἡμαστέ δικαιοῦμενοι, ὁ ἀγαθὸς καὶ ἀνεξίκακος, ἀλλὰ ἐνῶ ἡμαστέ ἐχθροὶ μαζί Του, μᾶς ἐλέη-

60. Ψαλμ. 50, 9.

σε καὶ μᾶς ξανακάλεσε κοντά Του.

75. Καὶ ἂν ἀκόμη ἐξασκεῖς τὴν καθαρὴν προσευχή, ἡ ὁποία ἐνώνει ἄνθρωπον τὸν ἄνθρωπο νοῦ μετὰ τὸ Θεό, καὶ ἔφτασες νὰ δεῖς σὰν σὲ καθρέφτη τὴν κατάστασιν ποὺ σὲ περιμένει μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἐπειδὴ δέχτηκες τὸν ἀρραβώνα τοῦ Πνεύματος⁶¹ καὶ ἀπόκτησες μέσα σου τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν⁶² μετὰ κάθε αἴσθησιν καὶ πληροφορία, μὴν ἀνεχθεῖς νὰ ἀπολυθεῖς ἀπὸ τὴ σάρκα χωρὶς πρόγνωση τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ καὶ νὰ παρακαλεῖς ἀκούραστα γι' αὐτὸ καὶ νὰ ἔχεις καλὴ ἐλπίδα ὅτι θὰ τὸ ἐπιτύχεις, πλησιάζοντας τὴν ἔξοδό σου, ἂν σὲ συμφέρει. Καὶ νὰ ἐτοιμάζεσαι γι' αὐτὴν ἀδιάκοπα, ἀπορρίπτοντας κάθε δειλίαν. Ἔτσι θὰ μπορέσεις, ἀφοῦ διασχίσεις τὸν ἀέρα καὶ ξεφύγεις τὰ πονηρὰ πνεύματα, νὰ διαβεῖς θαρραλέα καὶ ἄφοβα τὶς οὐράνιες ἀψίδες. Καὶ ἀφοῦ συνταχθεῖς μετὰ τὶς ἀγγελικὰς τάξεις καὶ προστεθεῖς στοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ δικαίους ποὺ ὑπῆρξαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου, θὰ θεωρεῖς τὸ Θεὸ ὅσο εἶναι ἐφικτό· δηλαδὴ θὰ δέχῃς τὰ ἀγαθὰ ποὺ πηγάζουν ἀπ' Αὐτὸν καὶ θὰ βλέπεις τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ ν' ἀκτινοφωτοβολεῖ τὰ ὑπερουράνια, καὶ μαζὶ μετὰ τὴν ἄχραντην σάρκα Του νὰ λατρεύεται συγχρόνως μετὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα σὲ κοινὴ προσκύνησιν ἀπ' ὅλην τὴν ἐπουράνια στρατιὰ καὶ ἀπ' ὅλους τοὺς Ἁγίους. Ἀμήν.

Εὐρετήρια

61. Β' Κορ. 5, 5.

62. Λουκ. 17, 21.

Α' ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΝΝΟΙΩΝ

Α

- *Αβελ 182.
 *Αβεσαλώμ 198.
 *Αβραάμ 28, 176.
 *Αγαγ 134, 242.
 *Αγαθά μέλλοντα 99, 126, 269, 277, 294-5, 335.
 *Αγαθό 196, 198, 247.
 *Αγαθός 100.
 *Αγαμία 97, 341.
 *Αγάπη 28, 31, 49 έ., 77, 89, 92, 94, 98, 102, 125, 152-4, 156, 248, 252, 273, 276, 294, 335-6· — πρὸς Θεό 32, 49, 50-2, 69, 77, 82· τέλεια —, 55-6, 61, 64, 67· έργα τῆς —, 96· — καὶ προσευχή 60-1· αἰτίες — μεταξὺ ἀνθρώπων 61· πίστις καὶ —, 52· πίστις, ἐλπίδα, —, 179-80, 222· ποιά διώχνουν τὴν —, 99· ἡ — ὡς μακάριο πάθος 85.
 *Ἀγγελοι 13, 15, 65, 70, 74, 78-80, 89, 94, 202, 263.
 *Ἀγιασμός 257.
 *Ἀγιότητα 335, 342.
 *Ἀγνοία 41, 302.
 *Ἀγνότητα 334.
 *Ἀγρυπνία 17.
 *Ἀγώνας: στάδια πνευμ. —, 31.
 *Ἀδάμ 39, 150, 218-9.
 Αἶγα: ὑποδηλώνει τὴν ἐπιθυμία 241.
 Αἶγυπτος 280.
 Αἶσθησις 39, 40, 121, 157-8, 173-4, 207-8, 224-5, 281, 291-2· δύο εἰδῶν 107· μεταβολὴ τῆς — σέ νοῦ 197· ἡδονή —, 209-10.
 Αἰσθήσεις: καθοδήγησις — μέ τῇ λογικῇ 29· ψυχικῆς-σωματικῆς 301.
 Αἶτια - αἰτιατά 243-4.
 Αἰτία τοῦ νά πράττομε ἢ νά πάσχομε 162.
 Αἰχμαλωσία σέ λογισμό 304.
 Αἰώνας 103-4, 109, 115, 142.
 *Ἀκαθαρσία 80-1.
 *Ἀκηδία 55, 277, 287, 317.
 *Ἀκολουθία 313, 317.
 *Ἀκτημοσύνη 18, 73, 320.
 *Ἀλήθεια 154, 168, 191-2.
 *Ἀμάρτημα προπατορικό 12.
 *Ἀμαρτία 13, 213, 219, 222· κατάργησις —, 24· νόμος τῆς —, 209, 255, 267· αἰτίες παύσεως —, 72· διαφορὰ —, 86.
 *Ἀμέλεια 72, 288, 320.
 *Ἀνάβαση στό Θεό 127.
 *Ἀναισθησία 189.
 *Ἀνάληψη 128-9, 133, 144, 254.
 *Ἀνάστασις 114, 129, 213· πρώτη — τοῦ Θεοῦ μέσα μας 179.
 *Ἀνθρωπαρέσκεια 32, 82, 200.
 *Ἀνθρωπος: σύνθετος ἀπό ψυχῇ καὶ σῶμα 39, 169, 227, 244, 301· — ἀρχικός 250· ἰσότιμος μέ ἀγγέλους 254.
 *Ἀντίχριστος 65.
 *Ἀντρας-γυναίκα (συμβ.) 259-60, 262.
 *Ἀπάθεια 51, 58, 63, 94, 96, 101, 112, 138, 145-6, 275, 279, 280, 283, 287, 329, 331-3, 336· — 4 εἰδῶν 196· ἡ — ξνδυμα γάμου 23· — προαιρέσεως 216· ἡ — διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν ἐγκράτεια 24· — λέγεται Ἱερουσαλήμ 185.
 *Ἀποκατάστασις φύσεως 254.
 *Ἀπόστολος (συμβ.) 109.
 *Ἀποταγή 286, 321.
 *Ἀργολογία 312, 319.
 *Ἀρετές 163, 181, 191-2· ψυχικῆς-σωματικῆς 68-9, 301, 306· οἱ βασικῆς —, 71· οἱ 4 γενικῆς —, 260, 301·

δημιουργία —, 159· λόγος —, 229-30.
 Ἀρετή 117, 132, 138, 146, 151, 168, 188, 213, 231, 243, 249, 293, 307, 335· ἔξη —, 141, 289· — καὶ γνώση 175, 183-6· πρακτική —, 294· πρακτική — καὶ γνώση 26, 31, 63· ὁρὸς —, 203· γένεση —, 207· — δύο εἰδῶν 35· ἀπαιτεῖ φιλοπονία 305· ἐμπόδια —, 36· ὁ Θεὸς ἐξετάζει τὸ σκοπὸ τῆς —, 306· κόποι —, 167.
 Ἀριθμοί: μυστικὸ νόημα —, 117-8, 197.
 Ἄρτος: — ἐπιούσιος 264-5· ὁ Χριστός ὡς —, 135, 263-4.
 Ἀρχιερέας 119, 127· ὁ Χριστός ὡς Μέγας —, 130.
 Ἀσά 138.
 Ἀσκησις 26-7, 285, 321.
 Ἀσσύριοι 184, 186.
 Αὐτεξούσιο 341.
 Ἀφθαρσία 120, 267, 333· — τῆς αἰσθήσεως 197.

B

Βαβυλώνα 133, 165, 198.
 Βάπτισμα 12, 35, 98, 120, 136· — τοῦ Κυρίου 150, 167-8.
 Βασιλεία Θεοῦ 142-3· — οὐρανῶν 144.
 Βλασφημία 100· δαίμονας τῆς —, 61.
 Βοήθεια Θεοῦ 24-5, 36.
 Βοσκός προβάτων: συμβ. ὁ γνωστικός 68.
 Βούλησις 41.

Γ

Γαβῶν 130.
 Γάμος: ἔνδυμα —, 23, 282, 338.
 Γαστριμαργία 23, 235, 242.
 Γέννησις 216, 218, 250· μυστική — Χριστοῦ 148, 260.
 Γῆ (συμβ.) 57, 258· — τῆς ἐπαγγελίας

133, 280.
 Γλώσσα 183.
 Γνόφος 119.
 Γνώσις 63, 75, 81, 85, 96-7, 106, 112, 116-7, 125, 134, 139, 146, 159, 168, 171-2, 174, 195, 211, 225, 279-80, 292, 295, 329, 332, 335-6· δύο εἰδῶν 35, 107, 214· φυσική —, 36· — Θεοῦ 78, 84, 108, 183· — ποῦ ἔχει ὁ Θεός 175· — τοῦ Λόγου 140· — καὶ πράξις 227· — καὶ ἀρετὴ 175, 183-6· — ἀπὸ ἀρετῆς καὶ χάρις 234· — αἰσθητῶν 181· φωτισμοί — 210.
 Γραφή 172· θεωρία —, 224-5, 236· γράμμα καὶ πνεῦμα —, 120, 127, 132, 139, 182-4, 225, 237, 241· ἡ — σάν πνευματικός ἄνθρωπος 120· Π. καὶ Κ. Διαθήκη 226-7.
 Γυναίκα (συμβ.) 191-2, 280· ἄντρας καὶ —, 259-60, 262.

Δ

Δαβὶδ 133-4, 182, 243.
 Δαίμονες 15, 23, 61, 65-6, 74, 76, 79, 89, 116, 164· πόλεμος —, 14, 58, 61, 64, 72-3· πόλεμος — μέ πράγματα καὶ νοήματα 70· πόλεμος — μέ ἔλλειψη ἢ ὑπερβολή 202· αἰτίες ποῦ ὁ Θεός παραχωρεῖ 70· οἱ — κάποτε κάνουν πῶς συνεργάζονται 200-2· οἱ — πλανοῦν μέσω τῶν αἰσθήσεων 178.
 Δάκρυα 27, 41, 327-8, 340.
 Δείνα 182.
 Δένδρο: — γνώσεως 39, 157, 173, 333· — ζωῆς 172-4, 294.
 Δημιουργήματα 80, 82, 90.
 Διάβολος 163· πόλεμος —, 341· πόλεμος κατὰ —, 318-9· ἀντιμετώπιση ἐπιθέσεως —, 181· ἐπιτίθεται στήν ψυχὴ μετὰ τὸ θάνατο 332· κατάργησις τυραννίας —, 255· ὁ — κλέφτης καὶ ἐπίορκος 222· φθό-

νος —, 219· πονηρός (Κυρ. Προσευχή) 267-9.
 Διαθήκη: μυστήριον Καινῆς —, 164· Παλαιὰ καὶ Καινὴ —, 160, 226-7.
 Διάκονος 60.
 Διάκρισις 275, 306, 334· — φυσική 130· — γραφῆς, κτίσεως, ἑαυτοῦ μας 168.
 Διάνοια: κόσμος τῆς —, 250.
 Δέηση δικαίου 203-4.
 Δόξα: περιφρόνησις —, 37.
 Δῶρα πρὸς τὸ Θεό 187.

E

Ἐγκατάλειψις Θεοῦ 86, 187-8, 205, 232· τέσσαρις τρόποι —, 101.
 Ἐγκράτεια 16, 31, 240, 273, 276, 282-3.
 Ἐξεκία 189.
 Εἰκόνα: κατ' — Θεοῦ 105, 129, 153, 155, 316· κατ' — καὶ καθ' ὁμοίωσιν 79, 191, 307, 321.
 Εἰρήνη 180· — μέ Θεό 154-5.
 Ἐκζήτησις 211, 213.
 Ἐκστασις 50, 60, 248.
 Ἐλεημοσύνη 51, 57.
 Ἐλιά 226.
 Ἐλλαμψή 67, 138, 321-2, 329.
 Ἐλπὶδα 89, 152, 171, 335, 340· πίστις —, ἀγάπη 179-80, 222.
 Ἐνανθρώπησις 140, 148-50, 156, 159, 216-7.
 Ἐνασχόλησις πνευματική 95.
 Ἐνέργεια: — Θεοῦ 211· — λογισμοῦ 304.
 Ἐνθυμήσεις ἐμπαθεῖς 13, 287, 292.
 Ἐντολές 138, 155, 283, 294· — τοῦ Νόμου 73· ἐργασία —, 12, 178, 184.
 Ἐνωση: μέ τὸ Θεό 75, 169-71, 243, 249, 342· — Θεοῦ μέ ὄλους 212.
 Ἐξαπάτησις τοῦ πλησίον 28.
 Ἐξερεύνησις 211, 214.

Ἐξιλέωσις 340.
 Ἐξομολόγησις δύο εἰδῶν 199.
 Ἐπαρσις 231-2.
 Ἐπιθυμία 241, 259-60, 263, 280, 305· οἱ τρεῖς λογισμοί τῆς — 289.
 Ἐπιθυμητικός: βλ. Ψυχή.
 Ἐπίορκος 223.
 Ἐπίσκοπος 60.
 Ἔργα Θεοῦ μέ ἀρχὴ καὶ χωρὶς ἀρχῆς 111.
 Ἔργασια πνευματική 22, 315. Βλ. καὶ Ἐνασχόλησις.
 Ἐργόχειρο 68, 317· πώλησις — 323.
 Ἐρευνα 211, 213.
 Ἐρωτας 247-9· — θεῖος 67.
 Εὐαγγέλιον 120, 126, 158.
 Εὐχή: — τοῦ Ἰησοῦ 314-5· — (τάξιμο) 184, 256.

Z

Ζαχαρίας 179.
 Ζήτησις 211, 213.
 Ζοροβάβελ 191, 202.
 Ζωή: πνευματική 265· θεία 254· ἐν Χριστῷ 136.

H

Ἡδονή 156-7, 164, 173, 177, 197, 206, 208, 215-8, 245, 265, 274, 302-3· — ψυχῆς - αἰσθήσεως 209-10.
 Ἡμέρα ἑκτη-ἑβδομη-ογδοη 112-3.
 Ἡρώδης (συμβ.) 116, 163.
 Ἡσυχαστές 22.
 Ἡσυχία 276, 279, 283, 311-2, 328.

Θ

Θάνατος 74, 209, 215-6, 219, 224, 246, 293, 341, 344· ὥρα —, 16· πρόγνωσις —, 344· μνήμη —, 21-2· — τοῦ Κυρίου 217-8.
 Θελήματα: κοπή — σάρκας 26· ἀ-πάρνησις — 320.

Θέρος (συμβ.) 109-10.

Θεολογία 63-4, 226, 250, 253, 256, 321, 328· καταφατική καί άποφατική —, 131.

Θεός 91, 103-4, 148, 328· — Δημιουργός 86, 90, 187· — Πατέρας 296-7· ως Μονάδα καί Τριάδα 123, 147, 261, 296-7· δέν έχει αντίθετα 79-80· δέν ανήκει στά σχετικά 115· είναι πάνω άπό γνώση 59, 201· είναι νόηση κατ' ούσίαν 118-9· είναι πέ-ρα άπό νόηση 118, 123-4· κινεί καί κινείται 247-8· δέν έχει ανάγκη 333· πείρα, αίσθηση, νόηση, λόγος περί —, 214· λόγος περί —, 178, 260-1· λόγοι περί —, 295· μέθεξη —, 220· όργή —, 187-90· ενέργεια —, 211· σοφία, δικαιοσύνη —, 217· δύναμη —, 217-8· ό — είναι τόπος τών σωζομένων 115, 220.

Θεοτόκος 149, 255, 333, 343.

Θεωρήματα 133.

Θεωρία 36-7, 58-9, 91, 99, 106, 134-5, 140, 163, 208, 243, 312-3, 327-8· — καί πράξη 42, 175, 183-6, 190, 206, 321· — φυσική 171, 178-82, 185, 226, 237-8, 249-50· — περί Θεοῦ 119· — Θεοῦ Λόγου 328-9· — ά-γίας Γραφής 224-5, 236· Έλλαμψη κατά τή —, 138.

Θέωση 34, 38, 143, 153, 155, 159, 162-3, 172, 193, 212, 214-5, 249, 268, 278.

Θυμικό: βλ. Ψυχή.

Θυμός 197, 241, 259-60, 263, 280.

Θυσίες 241.

I

Ίερουσαλήμ: 280· ή ψυχή πότε λέγε-ται —, 179· — ή άπάθεια 185· ή θε-ωρητική μυσταγωγία 187.

Ίερωσύνη 329, 342· είναι ισάγγελη 330, 339· άπαιτεϊ κάθαρση καί

προσοχή 337· ή — ως μεσιτεία στό Θεό 340, 343· τιμωρία άναξιότη-τας στήν —, 331, 338· άμφια —, 330.

Ίησοῦς: εὐχή τοῦ —, 314-5· — τοῦ Ναυῆ 130, 202.

Ίορδάνης 259.

Ίουδαία: σημ. τήν πρακτική φιλοσο-φία 187.

Ίουδαῖοι (συμβ.) 115-6.

Ίσοτιμία άγγέλων-άνθρώπων 254.

Ίωνάθαν 242.

Ίωνᾶς 228.

K

Καθαρότητα νοῦ-ψυχῆς 51.

Κάθαρση 225· — ψυχῆς 14, 34· — φύ-σεως άπό τό νόμο τῆς άμαρτίας 255.

Κάιν 182.

Καίσαρας 116.

Κακία 42, 62, 158, 162· προέλευση —, 76· οί όκτώ λογισμοί τῆς — 304-5· βασικές —, 71.

Κακό 91, 156· τρία γενικά —, 153.

Κακοπάθεια 66-7, 282-3· — σώματος 30, 151-2, 159.

Κάλλος θεῖο 37, 322.

Καρδιά 178· — καθαρή 29, 141, 178, 320· κατοίκηση τῆς χάρης στήν —, 98-9.

Καταλαλιά 287.

Κατάνυξη 335.

Κατοικία οὐράνια 196.

Κελί μοναχοῦ 21, 313, 319.

Κενοδοξία 23, 52, 84, 86, 94, 116, 198, 200, 274, 278, 292· ή — σέ μονα-χούς καί κοσμικούς 87.

Κλέφτης 223.

Κόλαση 337· φόβος —, 125.

Κόσμος 68, 115, 144-5, 240· — αἰσθη-τός-νοητός 228· καταφρόνηση στά πράγματα τοῦ —, 100· — τῆς

διάνοιας 250.

Κρίαρι: τύπος τοῦ λόγου 241.

Κρίση 221· — τών άλλων 83.

Κτηνοτρόφος συμβ. ό πρακτικός 68.

Κύριος: εμφανίζεται μέ δύο μορφές 121, 126· όδός τοῦ — 176-7· πα-ρουσία —, 121· ό — ως κόκκος σι-ναπιου 125· βάπτισμα-ποτήρι τοῦ —, 167-8· θάνατος τοῦ —, 217-8· πρόσωπο —, 236.

Λ

Λάρυγγας 183.

Λατρεία: λογική 263· σωματική - εὐ-αγγελική 134.

Λειτουργία 343.

Λογικό 72, 174, 190, 260, 279· — όντα 79.

Λογικός 334.

Λογισμοί 25, 57, 274-5, 285, 288, 316-7· στάδια τοῦ —, 304· φυσικοί —, 241-2· άπλοί-σύνθετοι 72· έμπα-θεῖς —, 145· πονηροί —, 17-8, 53· αίτια προκλήσεως —, 74· αντιμε-τώπιση —, 77-8, 82, 88, 95· οί τρεῖς — τῆς έπιθυμίας 289· οί όκτώ — τῆς κακίας 304-5.

Λογιστικό: βλ. Ψυχή.

Λόγοι: — Κυρίου 63· — τών όντων 59, 95, 104, 113, 124, 163, 166, 168, 178, 182, 186, 209, 334· — πρό-νοιας-κρίσεως 252· — περί Θεοῦ 295.

Λόγος 224, 254, 259· — Θεοῦ 127-8, 130-1, 137-9, 174, 184· — περί Θε-οῦ 178, 260-1· — Θεοῦ σάν κόκκος σιναπιου 125· — Θεοῦ ως σάρκα 135-6· — Θεοῦ κατά τήν πράξη καί θεωρία 144· — Θεοῦ συμβ. ά-πό τό μάννα 122· — τῆς Μονάδος 124, 126.

Θεός Λόγος 147, 240-1· θεωρία —, 328-9· σάρκωση —, 129·

πνευμ. γέννηση τοῦ —, 148· ό — — ως επιούσιος άρτος 263-4· άρνη-ση-προδοσία — 155· δέν φωτίζει δλους 224.

Λύπη 246, 277· δύο ειδών 204-6· — κατά Θεόν 275, 282· — ψυχῆς-αἰ-σθήσεως 209-10.

Λυχνάρι 225.

M

Μαθητής 108-9.

Μακαριότητα 38, 42, 220, 305.

Μακαρισμοί 82.

Μακρόθυμος 92.

Μανία 197.

Μάννα 122.

Μέθεξη Θεοῦ 220.

Μελέτη κρυφή τῆς καρδιᾶς 314-5.

Μελχισεδέκ 245.

Μεσοποταμία 133.

Μετάληψη 317, 322-3, 343.

Μεταμόρφωση 126· — τοῦ Λόγου μέ-σα μας 121.

Μετριοφροσύνη 87.

Μετάνοια 145, 283, 337.

Μίσος 50, 92-3· — κατά δαιμόνων 23, 27.

Μνημεῖο τοῦ Κυρίου 113.

Μνήμη: Θεοῦ 30, 146, 179· θανάτου καί τών έπειτα άπ' αὐτόν 21-2, 319.

Μνησικακία 16, 27, 88, 287.

Μονάδα: σημ. τό πρῶτο άγαθό 196· ό Θεός ως — καί Τριάδα 123, 147, 261, 296-7· λόγος —, 124, 126.

Μοναχική ζωή 20.

Μοναχός 68, 95· καθήκοντα —, 32· ή μάχη τοῦ —, 81· οί τρεῖς καταστά-σεις τών —, 73.

Μυριάδα σημ. τό έσχατο έπιθυμητό 196.

Μυστήρια: βλ. Μετάληψη.

N

Νηστεία 57, 292, 311.
 Νήψη 312, 314, 317, 341.
 Νοερό 243-4.
 Νοήματα 83· — έμπαθή 70-1, 81, 97, 286.
 Νόηση 41, 118, 123-4, 247· νοήσεις 243.
 Νοητό 243-4· πόθος τῶν —, 39-40.
 Νόμος: φυσικός 134, 172, 174, 227, 232-3, 236· πνευματικός 134, 169, 174, 227, 232-3, 236· — άμαρτίας 209, 255, 267· — σάρκας 169, 182· — γραπτός (Π. Διαθήκης) 120, 126, 129, 149, 168, 174· σύμβολα τοῦ —, 237, 239· έντολές τοῦ —, 73· γράμμα τοῦ —, 234-5, 238· — τῆς Κ. Διαθήκης 160.
 Νοῦς 36-7, 89, 173, 180, 189, 243, 281, 291· — καθάρος 51, 59, 320· πρακτικός —, 163· θεωρητικός —, 198· λογικό έργαστήρι άρετῆς 190· — πού ὑψώθηκε στό Θεό 231· ό — ώς βασιλιάς 185· ώς οὐρανός 186· ώς ναός Θεοῦ 65· θάνατος τοῦ —, 190· φαῦλος-ένάρετος —, 68· — καί όρατά 62· περιπλάνηση —, 314· — κοντά ἡ μακριά από Θεό 68· ό — συνδέεται μέ τούς λόγους του 84· άκαθαρσία —, 80· έλλαμψη τοῦ —, 321-2.

Ξ

Ξενιτεία 21, 319.

O

Όδύνη 156-7, 173, 177, 215-8, 265.
 Όθόνια τοῦ Κυρίου 113.
 Οἴηση 96, 162, 164.
 Οἰκονομία θεία 128, 131.
 Οἰνοποσία: άποφυγή —, 17, 293.
 Όντα: νοούμενα 104· μετέχοντα καί

μεθεκτά 111. Βλ. καί Λόγοι δντων.

Όργή 17· — Θεοῦ 187, 190· — Θεοῦ δύο ειδῶν 188-9.
 Όρέξεις κατά φύση 183.

Π

Πάθη 26, 55, 60, 63, 70, 76, 87, 95, 145, 159-60, 171, 174, 235, 285-6, 288· ψυχικά —, 13-4, 301-2, 306· σωματικά —, 13-4, 302, 306· πόλεμος κατά —, 25, 316· μέσα κατά —, 56, 67, 158· τέσσερα βασικά —, 286· τά τρία γενικά — (φιλαργυρία, φιληδονία, φιλοδοξία) 13, 38, 41, 302· αιχμαλωσία στά —, 30· έλευθερία από —, 275-6, 278, 283· δημιουργία —, 180· νέκρωση —, 14· άρχή — τά αισθητά 186· διδασκαλία περί —, 133.

Πάθος 57, 62, 304· — όργῆς 17.

Παιδαγωγία 293.

Πάλη μέ λογισμό 304.

Παράβαση 124· — πρωτοπλάστων 149-50, 216, 218-9, 264, 293.

Παρακίνηση στά καλά ἡ κακά 65.

Παραχώρηση Θεοῦ 163-4, 187.

Παρηγορία θεία 116.

Πάσχα 240.

Πατέρας: Θεός —, 144, 296-7· πνευματικός —, 18-20, 54.

Πείνα πνευματική 236.

Πειρασμοί 53· — έκ Θεοῦ 67· δύο ειδῶν 205-6, 269· — άθέλητοι 163-5, 171, 176-7, 187· — έκ δαιμόνων 317-8.

Πειρασμός (Κυρ. Προσευχῆ) 267-8.

Πένθος 26, 320.

Πεντηκοστή 240.

Περιτομή 109-10, 136, 164, 238-9.

Πέτρος 163.

Πιλάτος 115-6.

Πίστη 20, 89, 131, 150, 152, 164, 169-

Σ

71, 193, 196, 249, 294, 335· —, έλπίδα, άγάπη 179-80, 222· — καί έργα 12· — τυφλή 195· τέλος τῆς —, 211· όρθόδοξη —, 32.

Πλεονεξία 57.

Πληροφορία σωτηρίας 329, 331, 334-6, 340.

Πλοῦτος: άπόρριψη —, 37.

Πνεῦμα "Αγιο 296-7· παρόν στά δντα 161· πρόξeno σοφίας 161· βασιλεία τοῦ Πατέρα 257-8, 260· χαρίσματα —, 98, 166-7, 225-6· φωτιστική χάρη —, 130· άρραβώνας — 99, 305, 334, 344.

Πόθος: θεϊός —, 151, 251, 273, 313-4, 322, 331· — νοητῶν 39-40.

Πολυλογία 27.

Πονηρός (Κυρ. Προσευχῆ) 267-9.

Πορνεία 57· λογισμοί —, 62-3· δαίμονας —, 62, 116.

Ποτήρι Κυρίου 167-8.

Πράξη 195· γνώση καί —, 227.

Πραότητα 57, 262.

Πρεσβύτερος 60.

Πρόγνωση θανάτου 344.

Προαίρεση 213· άπάθεια —, 216.

Πρόνοια θεία 91, 165, 240, 246, 276, 278· δοκιμασία από τήν —, 74.

Προπατορικό άμάρτημα 12. Βλ. καί Παράβαση.

Προσβολή λογισμοῦ 304.

Προσευχῆ 40-1, 57, 82, 184, 256, 274, 276· καθαρή —, 13-4, 17, 22, 31, 50, 60, 327, 344· — μέ δάκρυα 26· άδιάλειπτη —, 312-3, 315· Κυριακή —, 316· κορυφαία κατάσταση —, 69· ένέργεια χάρης στήν —, 340.

Προσκόλληση στά γήινα 332.

Πρόσωπο Κυρίου 236.

Προφήτες 120, 126· λόγοι τῶν —, 129, 149.

Σαββατισμός 112· — Θεοῦ 111.

Σάββατο 109-10, 136-7, 239-40.

Σαμουήλ 134, 242.

Σαούλ 134, 242.

Σάρκωση 129, 221, 253-4, 278, 284· μυστήριό τῆς —, 114.

Σινάπι: κόκκος —, 125.

Σιωπή 27· — πάνω από νόηση 118.

Σκάνδαλα: παραδοχή —, 55.

Σκοπός καλῶν έργων 65-6.

Σολομών 320.

Σουδάριο τοῦ Κυρίου 113.

Σοφία 225, 275· — Θεοῦ 217· — νοῦ 139· τό "Αγιο Πνεῦμα προξενεί —, 161· ἡ — εἶναι μονάδα 194-5· ἡ — γίνεται φόβος καί πόθος 199.

Στάδια πνευματικῆς προόδου: άρετές-φυσική θεωρία-θεολογία 166· φοβούμενοι-προκόπτοντες-τέλειοι 160, 170· διάκονος-πρεσβύτερος-έπίσκοπος 60· πιστός-μαθητής-Άπόστολος 108-9· τρεῖς καταστάσεις μοναχῶν 73.

Σταυρός 114· έπιγραφή —, 145.

Στεφάνι άγαθότηας 239.

Στροφή στό έσωτερικό 97.

Συγκατάθεση στό λογισμό 304.

Συγχώρηση 266-7.

Συκοφαντία 100.

Σύμβολα τοῦ Νόμου 237, 239.

Συμφιλίωση 53, 266-7.

Συνδυασμός μέ λογισμό 304.

Συνείδηση 87, 93, 174, 193, 276· — άγαθή 222.

Συνήθεια: δύναμη —, 303.

Συνομιλία 317.

Σῶμα 279· κακοπάθεια —, 9, 30, 151-2· δουλαγωγήση —, 41· νέκρωση —, 37, 40· άκαθαρσία —, 81· παρηγορίες —, 327· τό — σάν ὑποζύγιο καί δοῦλος 136.

Σωσάννα 111.

Σωτηρία: οί τρεις καταστάσεις της —, 126· δρόμος —, 316, 333· πληροφορία —, 329, 331, 334-6, 340· — Θεοῦ 177.

Σωφροσύνη 16, 342.

Τ

Τάξιμο 184, 256.

Ταπεινοφροσύνη 53, 88, 105.

Ταπείνωση 16, 19, 31, 57, 165, 249, 262, 282, 301, 322, 327, 329, 336, 340.

Ταῦρος: συμβ. τό θυμό 241.

Ταφή Κυρίου 113-4.

Τελειότητα 225· καρποί —, 124.

Τελώνια 22.

Τριάδα Ἀγία 64, 257, 284, 295-7· γνώση —, 58.

Τριθεῖτες 64.

Τριμερές τῆς ψυχῆς (λογιστικό-θυμικό-ἐπιθυμητικό): Βλ. Ψυχή.

Τροφές 88.

Υ

Υιοθεσία 254, 257.

Υἱός 296-7· ὁ — εἶναι τό ὄνομα τοῦ Πατέρα 257· κένωση —, 252.

Ὑλη: ἀπόσπαση ἀπό τήν —, 34, 39-40.

Ὑπακοή 134· — στίς ἐντολές 124. Βλ. καί Ὑποταγή.

Ὑπερηφάνεια 66, 84, 187-8, 190, 199-200, 274, 289, 292-3, 316.

Ὑπηρέτης-ὕπηρέτρια (συμβ.) 197.

Ὑπνος: φαντασίες στόν —, 315, 342· — στήν ἀκολουθία 317.

Ὑποκρισία 162, 200, 273.

Ὑποκριτής 107, 288.

Ὑπομονή 86, 91, 228, 240, 274, 282, 285, 294.

Ὑποταγή 18-9, 329· πόλεμος δαιμό-

νων κατά —, 19.

Φ

Φαγητά 21, 24.

Φανέρωση Θεοῦ 166, 174.

Φαντασία 35· ἐμπαθεῖς —, 54.

Φθόνος 88, 96, 106, 151, 192-3, 288· — διαβόλου 219.

Φθορά 260, 263.

Φιλαργυρία 86, 164· — σέ μοναχούς καί κοσμικούς 87.

Φιλαυτία 24, 30, 61, 69, 77, 83, 153, 155, 157, 279, 289, 302· καλή —, 156.

Φιληδονία 118. Βλ. καί Πάθη.

Φιλοξενία 20, 28-9.

Φίλοι πνευματικοί 21.

Φίλος: πιστός 101-2· εἰλικρινής 87.

Φιλοσοφία: πρακτική 187, 226, 250· ἠθική 259· κατά Θεόν —, 295.

Φιλοχρηματία 78, 303.

Φόβος 38, 194, 252, 280· — δύο εἰδῶν 161· — Θεοῦ 32, 331· — Θεοῦ δύο εἰδῶν 57· — κολάσεως 125.

Φρόνημα σαρκικό 57, 242.

Φρόνηση 38, 307.

Φροντίδα 38· — σώματος 34.

Φύση: ἀποκατάσταση —, 254· κατά —, παρά —, 12-3.

Φῶς: νοητό 247· πνευματικό 211.

Φωτισμός 225· οἱ — μάτια τῆς πίστεως 194-5· — γνώσεως 210· — τοῦ βαπτίσματος 35.

Χ

Χαλδαῖοι 128, 133.

Χάρη 140, 228· φωτιστική Πνεύματος 130· — τοῦ βαπτίσματος 98· κατοίκηση — στήν καρδιά 98-9· ἐνέργεια — στήν προσευχή 340.

Χαρίσματα: Ἀγίου Πνεύματος 98, 166-7, 225-6· Θεοῦ 191-2· πνευμα-

Ψ

τικά 193-4, 210.

Χέρι: τό δεξιὸ σημ. τήν κενοδοξία γιά τὰ κατορθώματα, τό ἀριστερό τήν ἀκολασία τῶν παθῶν 229.

Χήρα μέ τά 2 λεπτά 20, 336.

Χριστός 294· — ὡς Μέγας Ἀρχιερέας 130· ὡς ἄρτος 135, 263-4· νοῦς —, 141· σῶμα —, 142, 343· ὁ — ἡ κληρονομία μας 213· μία ὑπόσταση-δύο φύσεις —, 221, 284· φῶς ἐθνῶν ὁ —, 242· μεσίτης 253· γίνεται τροφή μας 254· γεννιέται μυστικά στήν ψυχή 260. Βλ. καί Κύριος, Υἱός, Λόγος Θεοῦ, Θεός, Γέννηση, Σάρκωση, Ἐνανθρώπηση, Βάπτισμα, Μεταμόρφωση, Σταύρωση, Ἀνάσταση, Ἀνάληψη.

Χρόνος 89, 103, 109, 115, 240.

Χωρήβ 139.

Ψαλτήριο 314.

Ψαλμωδία 313.

Ψεῦδος 175.

Ψυχή 105, 247· κίνηση σωμάτων ἀπό —, 80· δυνάμεις τῆς —, 80, 172, 180-1, 184· νοερή δύναμη —, 208· παθητικό μέρος τῆς —, 281, 283· λογιστικό μέρος τῆς —, 281· λογική κίνηση —, 91· ἔργο τῆς λογικῆς —, 41· ὠραιότητα —, 17· τροφή τῆς —, 143· ἀκαθαρσία —, 81· καθαρότητα —, 34, 51· ἡδονή —, 209-10· τριμερές τῆς — (λογιστικό, θυμικό, ἐπιθυμητικό) 14, 16, 303-305· ἐπιθυμητικό καί θυμικό 70· ἁμαρτήματα-θεραπεία λογιστικοῦ 303· ἁμαρτήματα-θεραπεία θυμικοῦ 303-4· ἁμαρτήματα-θεραπεία ἐπιθυμητικοῦ 304.

Β' ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΧΩΡΙΩΝ

Γένεσις	14, 14-15	108	18, 20	175
1, 26	79, 307	21	342	
27	153	28	105	
31	12, 113,	29-30	112	
	166, 239	15, 18	142	
2, 2	124	16, 1	112	
3	110	14-35	122	
8	290	23	239	
9	173, 294	17, 11-13	342	
15	31, 61, 333	20, 10	136, 239	
17	219	13-15	73	
3	74	21	119	
3, 1-5	154, 292	23, 5	73	
5	149, 157, 219	21	282, 330	
6	39, 154	24, 18	119	
	219, 333	25, 8	120	
14	237	27, 9	160	
15	341	11	106	
19	292	20	106	
22	292	29, 36	241	
22-24	264	31, 13	73, 109	
24	152	14-15	109	
4, 8	182	18	141	
6, 3	339	32, 20	158	
8, 22	109	32	56	
9, 12	142	33, 7	119	
11, 31	128	34, 29	119	
12, 1	129, 176	42, 25-27	137	
10	280			
17, 10-13	109	Λευϊτικόν	15, 8	134
10-14	239	5, 15	241	
18, 1-8	29	7, 31-34	175	
27	53, 330	11, 1-43	107	
19, 17	338	12, 3	73	
29	338	16, 12-16	127	
22, 12	176	31	109	
26, 15-19	132	34	119	
34, 1-2	182	19, 17	93	
35, 11	141	23, 10	109	
39, 7-20	101	11	110	
12	139	24	240	
46, 34	68	42	241	
		25, 9	241	
Εξοδος	44-46	197, 198		
1, 14	27		6, 6-7	330
3, 2	338		7, 13	134
7, 13	105		18, 9	199
12, 8	73		33	199
		Αριθμοί	21, 8-9	237, 238
		15, 27	22, 12	39
		16, 31-33		339

Δευτερονόμιον

1, 43-44 106

5, 9 248

31 125

6, 4 108

10-11 106

15 54

11, 12 195

15, 12 197

32, 2 137

33, 2 116

34, 5 110

Ιησοῦς τοῦ Ναυῆ

3, 17 112

5, 3 110

10, 12-13 130

Κριταί

19, 19 137

Α' Βασιλειῶν

1, 11 256

2, 9 13

10, 1 85

15, 8 134

22 134

33 134, 242

35 203

16, 1 85, 203

12 134

14 242

17, 42 134

18, 10-11 242

20, 30-34 242

28, 7-19 135

Β' Βασιλειῶν

6, 6-7 330

7, 13 134

18, 9 199

33 199

21, 8-9 237, 238

22, 12 39

Γ' Βασιλειῶν

5	76	103, 15	17
11, 1-11	320	24, 18	82
15, 23	138	28, 7	110, 10
17, 1	342	31, 7	115, 8
18, 36-38	342	32, 11	117, 14
19, 12	328	33, 9	118, 105
12-13	139	10	119, 6
		15	125, 5
		16	126, 1-2
		34, 1	136, 1
		36, 4	322
		6	322
		15	62
		38, 2-3	182
		6	327
		7	127
		13	26, 127
		39, 2	21
		40, 12	335
		41, 4	26
		5	140
		43, 23	210, 267
		44, 3	121
		49, 14	121
		16	223
		50, 9	343
		12	141
		52, 3	211
		54, 8	21
		57, 9	342
		61, 13	66
		62, 2	31
		9	30
		12	223
		64, 12	239
		67, 3	274
		68, 29	18
		70, 3	115
		72, 25	263
		75, 12	256
		77, 24-25	237
		81, 1	128
		83, 5	142
		6-8	127
		8	140
		90, 12	281
		13	25
		91, 9	80
		12	83
		93, 10	13
		100, 1-2	146
		8	145
		101, 10	26

Δ' Βασιλειῶν

2, 11	328	34, 1	317
11-14	259	36, 4	322
25	133	6	322
25, 4	198	15	62
		38, 2-3	182
		6	327
		7	127
		13	26, 127
		39, 2	21
		40, 12	335
		41, 4	26
		5	140
		43, 23	210, 267
		44, 3	121
		49, 14	121
		16	223
		50, 9	343
		12	141
		52, 3	211
		54, 8	21
		57, 9	342
		61, 13	66
		62, 2	31
		9	30
		12	223
		64, 12	239
		67, 3	274
		68, 29	18
		70, 3	115
		72, 25	263
		75, 12	256
		77, 24-25	237
		81, 1	128
		83, 5	142
		6-8	127
		8	140
		90, 12	281
		13	25
		91, 9	80
		12	83
		93, 10	13
		100, 1-2	146
		8	145
		101, 10	26

Β' Παραλειπομένων

26, 5	178	39, 2	21
9	178	40, 12	335
10	177	41, 4	26
16	179	5	140
29, 1	185	43, 23	210, 267
32, 1	184, 186	44, 3	121
3-4	181	49, 14	121
20	256	16	223
20-21	186, 189	50, 9	343
23	185	12	141
25	187, 189	52, 3	211
		54, 8	21
		57, 9	342
		61, 13	66
		62, 2	31
		9	30
		12	223
		64, 12	239
		67, 3	274
		68, 29	18
		70, 3	115
		72, 25	263
		75, 12	256
		77, 24-25	237
		81, 1	128
		83, 5	142
		6-8	127
		8	140
		90, 12	281
		13	25
		91, 9	80
		12	83
		93, 10	13
		100, 1-2	146
		8	145
		101, 10	26

Α' Ήσδρα

3, 12	191	57, 9	342
4, 59-60	191	61, 13	66
5, 67-68	202	62, 2	31
		9	30
		12	223
		64, 12	239
		67, 3	274
		68, 29	18
		70, 3	115
		72, 25	263
		75, 12	256
		77, 24-25	237
		81, 1	128
		83, 5	142
		6-8	127
		8	140
		90, 12	281
		13	25
		91, 9	80
		12	83
		93, 10	13
		100, 1-2	146
		8	145
		101, 10	26

Ψαλμοί

4, 3	83	64, 12	239
5, 7	28	67, 3	274
6, 7	27	68, 29	18
8, 3	163	70, 3	115
9, 4	63	72, 25	263
6	142	75, 12	256
36	327	77, 24-25	237
34, 1-2	182	81, 1	128
11, 4	28	83, 5	142
9	341	6-8	127
12	139	8	140
15, 8	30	90, 12	281
16, 4	63	13	25
11	62	91, 9	80
17, 12	328	12	83
18, 10	161, 252	93, 10	13
22, 2	74	100, 1-2	146
4	74, 75	8	145
		101, 10	26

Ίώβ

1, 11-12	164
3, 25	339
40, 8	101
41, 5-11-14-16	318
23-24-26	318

Παροιμίες

1, 7	194
3, 12	152
4, 6	247
23	316
5, 15	132
22	12
6, 6	333
22	315
9, 10	194, 199
10, 19	27
11, 25	17
31	220
12, 23	18, 27
28	88
14, 29	92
33	17
15, 27	57
19, 4	101
21, 24	88
24, 15	21

Ἐκκλησιαστής

1, 5	130
2, 14	275
12, 13	32

Ἄσμα Ἀσμάτων	40, 3-4	176	6, 9-10	256
4, 12	5	177	11	135
5, 8	28	90	12	265
16	45, 3	275	13	25, 205, 267, 269
Σ. Σολομώντος	49, 6	242	14-15	94
2, 24	53, 2	121	15	268
4, 12	66, 1	186	21	68
8, 2	2	258	24	282
Σ. Σεράχ	23	109	25	264
3, 24	Βαρούχ		31-32	264
6, 14	3, 14	321	33	170
15	Ἰερεμίας		7, 1	83
Ἰωνᾶς	6, 25	182	7	331
2, 2	7, 4	52	7-8	211
6-7	16	51, 204	14	29, 72
10	23, 23-24	320	21	96
11	34, 8 καὶ 11	165	8, 12	22
3, 6-7	35, 14	165	9, 25	150
4, 8	Ἰεζεκιήλ		37	110
9-11	33, 11	199	10, 8	108, 109
11	Δανιήλ		22	19
Ἀββακούμ	Σωσάννα 35· 60· 62	100	25	277
2, 15	2, 40	145	37	12, 335
Σοφονίας	3, 17-18	328	11, 29	57, 259
1, 8	5, 11	136	30	20, 29, 338
Ζαχαρίας	Βήλ καὶ Δράκων 36	328	12, 1-2	108
4, 3	Κατὰ Ματθαῖον		35	277, 288, 289
5, 4	2, 2-10	149	36	27
Μαλαχίας	3, 2	144	50	21
4, 2	7-8	107	13, 31	125
Ἡσαΐας	10	13	44	98
3, 17	11	136	45-46	168
5, 5-6	16	150	14, 16-20	150
6, 5	4, 1-10	61	19-20	108
6, 6	2	150	15, 32-37	172
9, 6	3	304	36-37	150
11, 2-3	3-10	61	16, 24	14, 34
25, 8	17	144	27	126
26, 9	5, 3-12	82	17, 1-9	126
34, 14-15	5	258	2	121, 126
35, 10	7	155	4	126
	8	29, 98, 177	20	108, 125, 169
	15	225	19, 17	100, 196
	16	29	21	18
	24	53	22	73
	39-41	54	20, 22	167, 168
	44	27, 54	21, 19	162
			22	170
			22, 11-14	23, 282
			12	338
			30	258
			37-39	154
			40	94

24, 15	65	12, 33 καὶ 35	98	31-32	139
20	336	35-37	31	34	77
36	113	13, 7	13	14, 2	144
25, 21	122, 258	14, 33	74	6	72, 128, 137, 138, 154
24	108	15, 5	36		139
34	258	11-32	24	9-10	64
40	29	17, 10	27, 32	11	12, 96
26, 14-16	155	20-21	144	15	25, 31, 50
15	108, 114	21	344	23	66
41	269	18, 11-12	305	15, 5	50
69-75	155	21, 1-4	20	12	233
27, 5	108	19	55, 74	13	144
35	114	22, 36	117	16, 27-28	145, 152, 268
46	101	23, 11-12	116	33	92
66	114	43	152	17, 3	126
28, 13	114			5	144
60	113	Κατὰ Ἰωάννην		17	116
Κατὰ Μάρκον		1, 1	255	19, 15	145
2, 27-28	109	1-2	131, 135	20	113
9, 1	126	2	296	20, 6-7	133
23	169	9	224	15-17	133
44	22	12	282	19-22	269
11, 23	169	14	131, 135, 136, 140, 221, 284	2, 21	337
12, 41-43	336	18	28	5, 1-10	30
42-44	20	3, 3-5	122	41	52
15, 34	101	5	136	7, 60	337
16, 17	133	4, 5-14	172	9, 15	140
Κατὰ Λουκᾶν		6	150	18	338
2, 29	329	14	137	10, 15	163
32	242	5, 5	118	12, 3-11	160
34	132	7	117	13, 16	82
52	150	8	118	17, 25	268
3, 4-5	176	16-17	109	20, 32	171
6	177	22	83	27, 20	171
23	117	24	322	28, 1-4	
6, 19	150	6, 33	254, 263		
31	65, 232	35	135, 254		
36	307	68	334		
37	83	7, 38	137		
44	116	8, 12	138		
45	289	21	133		
7, 14-15	150	10, 7	72		
47	340	9	138		
10, 17	109	30	64		
19	25, 109	11, 20-44	336		
20	116	25	74, 138		
35	99	43-44	150		
42	20	52	92		
11, 2	257	12, 32	130		
41	98	46	275		
		13, 20	138		

8, 3	219	9	140	25	335
8	77	10-12	115	6, 18	26
13	225, 291	12	85, 127, 135,	Πρός Ἐφεσίους	
17	152		143, 175, 328	1, 21	129
18	22, 151, 209	13	18, 89	2, 5	115
26	320	14, 20	129	6	129
33-34	337	15, 49	27, 72, 144,	7	142, 159
35	245, 289		182, 245	14-17	255
35-39	56	50	335, 339	14	222
36	267	56	74	18	253
9, 1-3	56	Β' πρὸς Κορινθίους		22	105
10, 6-8	131	1, 8	341	3, 17	98
11, 29	80, 307	22	99, 305	4, 13	31, 143
36	104, 297	2, 11	225, 269	22	27
12, 6	166, 192	16	171	22-24	129
11	32	3, 6	238	5, 27	321
15	89	18	121, 127,	29	77
17	67		140, 156	6, 11	32
13, 9-10	28	4, 10	15	17	166, 241, 242
10	15, 53, 54	5, 4	197	Πρὸς Φιλιππησίους	
14	279, 311	5	99, 344	1, 23	134
14, 2	122	6	135	2, 7	126
16, 25	128	7	85	12	338
Α' πρὸς Κορινθίους		8	135	3, 8	332
1, 23	115	13	248	13	96
2, 2	129	15	331	14	177
6	160	16	136	19	235
16	141	6, 14-15	229	20	263, 277
3, 2	328	16	25	4, 7	125
8	319	7, 1	263	Πρὸς Κολοσσαεῖς	
12	125	8-11	52	1, 18	128
4, 5	83	10, 5	130, 183	20	254
7	190	12, 7	101	2, 3	98, 143, 256
12-13	100	10	165, 176	9	127
5, 1-5	166	13, 4	129	14	255
6, 20	12	Πρὸς Γαλάτας		3, 3	15
8, 2	96	2, 4	107	5	26, 57, 145,
9, 22	129	18	292		172, 245,
27	16, 77, 279,	19	265, 335		312, 316
	288, 313	20	26, 144, 158,	10	23
11, 31-32	66		248, 335	11	64, 262
12, 3	94	3, 24	129	Α' πρὸς Θεσσαλονικεῖς	
7	166	28	259, 260	2, 4-6	176
8-9	210	4, 6	140	4, 16-17	258
8-10	167	5, 6	136	17	135, 328
11	166	13	279	5, 17	14, 69, 313,
27	130, 142	16	97		315, 318, 320
31	98	17	304		
13, 2	53	22	124		
2-3	102	22-23	26		
4	52, 92, 97	24	14, 26, 77		
8	152, 215				

Α' πρὸς Τιμόθεον		7, 3	245	6	204
2, 4	54	19	134	9	211
5	220, 253	8, 13	120	2, 2	122
8	17	9, 7	119	21	275
4, 8	97	26	142	4, 6	158
5, 6	21	10, 1	120	17	219
6, 8	77, 95	34	73	18	220
10	18, 302, 306	11, 1	22, 104,	Β' Πέτρου	
			150, 169	1, 4	155, 268
Β' πρὸς Τιμόθεον		5	175	17-18	121
1, 9	142	13	246	Α' Ἰωάννου	
2, 4	20	40	341	2, 15-16	68
15	338	12, 1-2	19	3, 2	140, 155
21	337	14	14, 335	16 καὶ 18-19	28
4, 7-8	18	29	338	4, 8	28, 52,
Πρὸς Ἑβραίους		13, 8	148		101, 102
2, 10	242	Ἰακώβου		12	28
14	255	1, 2-4	205, 269	16	20, 248
3, 6	219	2, 19	52	18	57, 101, 252
4, 10	124	4, 3	65, 211	20	28, 154
12-13	201	11	54	Ἰούδα	
14	127	5, 16	203	12	292
15	159	Α' Πέτρου		23	159
5, 14	122	1, 4	209		
6, 20	128, 130				